

ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ОСМИ РАЗРЕД ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

1. ЦИЉЕВИ ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА СУ:

- 1) обезбеђивање добробити и подршка celovитом развоју ученика;
- 2) обезбеђивање подстицајног и безбедног окружења за celovити развој ученика, развијање ненасилног понашања и успостављање нулте толеранције према насиљу;
- 3) свеобухватна укљученост ученика у систем образовања и васпитања;
- 4) развијање и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, потребе неговања и развоја физичких способности;
- 5) развијање свести о значају одрживог развоја, заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике, заштите и добробити животиња;
- 6) континуирано унапређивање квалитета процеса и исхода образовања и васпитања заснованог на провереним научним сазнањима и образовној пракси;
- 7) развијање компетенција за сналажење и активно учешће у савременом друштву које се мења;
- 8) пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој сваког ученика, у складу са његовим узрастом, развојним потребама и интересовањима;
- 9) развијање кључних компетенција за celоживотно учење, развијање међупредметних компетенција за потребе савремене науке и технологије;
- 10) развој свести о себи, развој стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;
- 11) оспособљавање за доношење ваљаних одлука о избору даљег образовања и занимања, сопственог развоја и будућег живота;
- 12) развијање осећања солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства;
- 13) развијање позитивних људских вредности;
- 14) развијање компетенција за разумевање и поштовање права детета, људских права, грађанских слобода и способности за живот у демократски уређеном и праведном друштву;
- 15) развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрастне равноправности, развој толеранције и уважавања различитости;
- 16) развијање личног и националног идентитета, развијање свести и осећања припадности Републици Србији, поштовање и неговање српског језика и матерњег језика, традиције и културе српског народа и националних мањина, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине;
- 17) повећање ефикасности употребе свих ресурса образовања и васпитања, завршавање образовања и васпитања у предвиђеном року са минималним продужетком трајања и смањеним напуштањем школовања;
- 18) повећање ефикасности образовања и васпитања и унапређивање образовног нивоа становништва Републике Србије као државе засноване на знању.

2. ПРОГРАМИ ОРИЈЕНТИСАНИ НА ИСХОДЕ И ПРОЦЕС УЧЕЊА

Структура програма свих наставних предмета је конципирана на исти начин. На почетку се налази циљ наставе и учења предмета за други циклус образовања и васпитања. У табели која следи, у првој колони, дефинисани су предметни исходи за крај осмог разреда, у другој колони дате су области и/или теме, а у трећој се налазе предметни садржаји. Иза табеле налазе се кључни појмови садржаја програма и препоруке за остваривања наставе и учења конкретног предмета под насловом *Упутство за дидактичко-методичко остваривање програма*.

Програми наставе и учења засновани су на општим циљевима и исходима образовања и васпитања и потребама и могућностима ученика осмог разреда. Усмерени су на процес и исходе учења, а не на саме садржаје који сада имају другачију функцију и значај. Садржаји више нису циљ сами по себи, већ су у функцији остваривања исхода који су дефинисани као функционално знање ученика тако да показују шта ће ученик бити у стању да учини, предузме, изведе, обави захваљујући знањима, ставовима и вештинама које је градио и развијао током једне године учења конкретног наставног предмета. Овако конципирани програми подразумевају да оствареност исхода води ка развијању компетенција, и то како општих и специфичних предметних, тако и кључних, као и међупредметних.

Прегледом исхода који су дати у оквиру појединих програма наставе и учења може се видети како се постављају темељи развоја кључних и општих међупредметних компетенција које желимо да наши ученици имају на крају основног образовања. На путу остваривања циља и исхода кључна је улога наставника који добија значајан простор за слободу избора и повезивање садржаја; метода, поступака и техника наставе и учења и активности ученика. Оријентација на процес учења и исходе стара се не само о резултатима, већ и начину на који се учи, односно како се гради и повезује знање у смислене целине, како се развија мрежа појмова и повезује знање са практичном применом.

Програми наставе и учења намењени су, пре свега, наставницима који непосредно раде са ученицима, али и онима који на посредан начин узимају учешће у образовању и васпитању. Зато треба имати у виду да терминологија, која је коришћена у програмима наставе и учења, није намењена ученицима и треба је приликом дефинисања конкретних наставних јединица, било за непосредан рад са ученицима, било за потребе уџбеничких и дидактичких материјала, прилагодити узрасту ученика. Програми наставе и учења су наставницима полазна основа и педагошко полазиште за развијање образовно-васпитне праксе: за планирање годишњих и оперативних планова, непосредну припрему за рад као и оквир за преиспитивање праксе развијања планова, остваривања и праћења и вредновања наставе и учења кроз сопствена промишљања, разговор са колегама итд.

Образовно-васпитна пракса је сложена, променљива и не може се до краја и детаљно унапред предвидети. Она се одвија кроз динамичну спрегу међусобних односа и различитих активности у социјалном и физичком окружењу, у јединственом контексту конкретног одељења, конкретне школе и конкретне локалне заједнице. Зато, уместо израза реализовати програм, боље је рећи да се на основу датих програма планира и остварује настава и учење које одговара конкретним потребама одељења.

3. ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ

Назив предмета **СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ**

Циљ **Циљеви** учења предмета *Српски језик и књижевност* јесу да се ученик оспособи да правилно користи српски језик у различитим комуникативним ситуацијама, у говору и писању; да кроз читање и тумачење књижевних дела развија читалачке компетенције које, уз књижевно знање, обухватају емоционално и фантазијско уживљавање, живо памћење, истраживачко посматрање; подстичу имагинацију и уметнички сензибилитет, естетско доживљавање и критичко мишљење, морално просуђивање и асоцијативно повезивање; да се одговарајућим врстама читања оспособљава да усмерено приступа делу и приликом тумачења открива различите слојеве и значења; да стиче основна знања о месту, улози и значају језика и књижевности у култури, као и о медијској писмености; да стиче и развија најшира хуманистичка знања и да научи како функционално да повезује садржаје предметних области.

Разред **Осми**

Годишњи фонд часова **136 часова**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – чита са разумевањем књижевноуметничке текстове и остале типове текстова, примењујући различите стратегије читања; – тумачи значења, језичке, естетске и структурне особине уметничких текстова, користећи књижевне термине и појмове; – критички промишља о стварности на основу прочитаних дела; – истакне универзалне вредности књижевног дела и повеже их са сопственим искуством и околностима у којима живи; – повеже писце и дела из обавезног дела програма од 5. до 8. разреда; – издвоји основне одлике књижевног рода и врсте у конкретном тексту, као и језичко-стилске карактеристике текста у склопу интерпретације; – уочи слојевитост књижевног дела и међужанровско прожимање; – повеже књижевна дела са историјским или другим одговарајућим контекстом; – одреди временски оквир у којем је писац стварао; – разликује аутора књижевноуметничког текста од наратора, драмског лица или лирског субјекта; – препозна националне вредности и негује културноисторијску баштину, поштујући особености сопственог народа и других народа; – учествује у избору књижевних дела и начина њихове обраде и представљања; – објасни настанак и развој српског књижевног језика; – разуме значај књижевног језика за културу и историју српског народа; – сврста српски језик у одговарајућу језичку групу у Европи; – именује дијалекте српског језика; – разуме постојеће језичке прилике у Србији; – издвоји делове творенице и препозна основне моделе њиховог грађења; – користи садржаје из граматике обрађене у претходним разредима и повеже их са новим градивом; – доследно примени правописну норму; – примени основна правила о распореду акцената; – уочи разлику између научног, административног и разговорног функционалног стила; – пише и говори поштујући карактеристике различитих функционалних стилова; – уочи разлику између речи и лексеме; – препозна метафору и метонимију као лексичке механизме и разуме значење вишезначних речи карактеристичних за свакодневну комуникацију; – разуме значење застарелих речи и неологизама; – користи речник, енциклопедију и лексикон; – уочи манипулацију у пропагандним текстовима; – напише приказ, расправу и краћи есеј; – разликује делове текста и књиге – укључујући индекс, појмовник, библиографију – и уме да их користи; – повезује информације и идеје изнесене у тексту, уочава јасно исказане односе и изводи закључак заснован на тексту. 	КЊИЖЕВНОСТ	<p style="text-align: center;">Л Е К Т И Р А</p> <p style="text-align: center;">ЛИРИКА</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ђура Јакшић: „Отаџбина” 2. Јован Јовановић Змај: „Светли гробови” 3. Јован Јовановић Змај: „Ђулићи” (избор) 4. Десанка Максимовић: „Пролетња песма” / „Опомена” 5. Момчило Настасијевић: „Труба” 6. Иван В. Лалић: „Ветар” 7. Марина Цветајева: „Месечев сјај” <p style="text-align: center;">ЕПСКО-ЛИРСКЕ ВРСТЕ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Бранко Радичевић: <i>Ђачки растанак</i> (одломак „Ој Карловци, место моје драго...”) 2. Народна епско-лирска песма: <i>Жениба Милића Барјактара</i> <p style="text-align: center;">ЕПИКА</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Вук Стефановић Караџић: <i>О народним певачима</i> 2. Вук Стефановић Караџић: <i>Житије Ајдук Вељка Петровића</i> (одломак) 3. Доситеј Обрадовић: <i>Живот и прикљученија</i> (одломак) 4. Прота Матеја Ненадовић: <i>Мемоари</i> (одломак) 5. Петар Петровић Његош: <i>Горски вијенац</i> (одломак „Бадње вече”) 6. Симо Матавуљ: „Пилипенда” 7. Лаза Лазаревић: „Све ће то народ позлатити” 8. Милош Црњански: <i>Сеобе</i> (одломак) / <i>Роман о Лондону</i> („Пролетје је стигло у Лондон”) 9. Бранимир Ћосић: <i>Покошено поље</i> (одломак из прве књиге „Читава једна младост”) 10. Дино Буцати: „Колумбар” 11. Херман Хесе: „Магија књиге” / Нил Гејмен: „Зашто наша будућност зависи од библиотека, читања и сањарења” / Милорад Павић: <i>Роман као држава</i> (избор одломака из огледа: „Кратка историја читања”, „Последњих сто читалаца”, „Нова генерација електронске књиге”, „Скакутаво читање или повратак фусноте”, „Романи без речи”) <p style="text-align: center;">ДРАМА</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Данило Киш: <i>Нох и магла</i> 2. Петар Кочић: <i>Јазавац пред судом</i> (одломак) 3. Жан Батист Поклен Молијер: <i>Грађанин племић</i> (одломак) <p style="text-align: center;">НАУЧНОПОПУЛАРНИ И ИНФОРМАТИВНИ ТЕКСТОВИ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Веселин Чајкановић: „О ускршњим обичајима” 2. Милутин Миланковић: <i>Кроз васиону и векове</i> (одломак) 3. Хилда Дајч: <i>Писма</i> – одломак, (обавезна напомена о власнику права: ©Јеврејски историјски музеј) 4. Споменка Крајчевић: <i>Кругом двојке</i> (избор одломака: „Унутрашња пруга”: „Станица пристаниште” – „Почетак и крај”, „Одлазак”; „Станица Калемегдан” – „Гозбе”, „Теорија”; „Станица Браће Барух” – „Извесност”, „Тајна”; „Станица Вуков споменик” – „Простор”, „Булеварска бајка”) 5. Герман Титов: „25 сати у свемиру” <p>Са наведеног списка, обавезан је избор два дела за обраду.</p>

		<p style="text-align: center;">ДОМАЋА ЛЕКТИРА</p> <ol style="list-style-type: none"> Народне епске песме новијих времена (тематски круг о ослобођењу Србије: „Почетак буне против дахија”; „Бој на Мишару”, „Бој на Чокешини”...) Љубавне народне лирске песме („Српска дјевојка”, „Љубавни растанак”...); обичајне народне лирске песме (избор) Избор из савремене српске поезије (нпр. Васко Попа: „Очију твојих да није”, Бранко Миљковић: „Критика метафоре”, Војислав Карановић: „О читању поезије”, Момчило Мошо Одаловић: „Ршуме, јеси ли знао Црњанског”, Ана Ристовић: „Гледајући у дрвеће”...) Иво Андрић: <i>Деца</i> („Деца”, „Књига” и „Панорама”) Бранислав Нушић: <i>Сумњиво лице</i> Клод Кампањ: <i>Збогом мојих петнаест година</i> Давид Албахари, <i>Мамац</i> <p style="text-align: center;">ДОПУНСКИ ИЗБОР ЛЕКТИРЕ (бирати 3–6 дела)</p> <ol style="list-style-type: none"> Милош Црњански: „Ја, ти и сви савремени парови” Оскар Давичо: „Србија” / „Детињство” (избор) Бранко Ћопић: <i>Мала моја из Босанске Крупе</i> Станислав Винавер: <i>Ратни другови</i> („Аритон”) Народна приповетка: <i>Усуд</i> Вук Стефановић Караџић: <i>Српски рјечник</i> (избор, нпр. „Отмица”...); Растко Петровић: <i>Африка</i> (одломак) Радослав Братић: <i>Мајсторова рука</i> (одломак) Милорад Павић: <i>Хазарски речник</i>, одреднице о Ћирилу и Методију (одломци) Душан Ковачевић: <i>Ко то тамо пева</i> Гроздана Олујић: <i>Гласам за љубав</i> Дон Селинцер: <i>Ловац у житу</i> Ричард Бах: <i>Галеб Џонатан Ливингстон</i> Кајо Ритер: <i>Дечко који није био из Ливерпула</i> Дон Бојн: <i>Дечак у пругастој пицами</i> Сју Таузенд: <i>Дневник Адријана Мола</i>. <p style="text-align: center;">КЊИЖЕВНИ ТЕРМИНИ И ПОЈМОВИ</p> <p>Стилска средства: анафора и епифора, апострофа. Лирске врсте: народне љубавне песме, обичајне песме (сватовске, тужбалице и здравице); љубавна песма (ауторска). Епско-лирске врсте: поема, балада. Драмски спев. Мемоари. Биографија.</p>
	ЈЕЗИК	<p>Језик Словена у прапостојбини; сеобе Словена и стварање словенских језика. Мисија Ћирила и Методија. Почетак писмености код Срба. Старословенски језик и писма (глаголица и ћирилица). Развој српског књижевног језика: српкословенски, рускословенски, славеносрпски језик. Вук Караџић – реформа језика, писма и правописа. Књижевни језик код Срба од Вука до данас (основни подаци).</p> <p>Основне језичке групе у Европи и место српског језика у породици словенских језика. Дијалекти српског језика: екавски (призренско-тимочки, косовско-ресавски, шумадијско-војвођански) и ијекавски (зетско-рашки и источнохерцеговачки). Народни језик (језик као скуп дијалеката) и књижевни (нормирани) језик. Службена употреба језика и писма према Уставу. Језици националних мањина (основни подаци).</p> <p>Језик – основне особине говорног и писаног језика.</p> <p>Грађење речи: – основни модели: извођење, слагање, префиксација; – просте речи и творенице (изведенице, сложенице, префиксалне творенице); – састав твореница: корен, творбена основа, префикс, суфикс.</p> <p>Систематизација претходно обрађених садржаја из фонетике, морфологије и синтаксе. Фонетика: подела гласова и гласовне промене. Морфологија: врсте и подврсте речи и њихове категорије. Синтакса: реченични чланови (састав и функција); независне и зависне реченице; слагање реченичних чланова.</p> <p>Правопис</p> <p>Писање имена из страних језика са акцентом на њихову промену. Спојено и одвојено писање речи (сложенице, полусложенице, синтагме). Генитивни знак. Црта и цртица; други интерпункцијски и правописни знаци.</p> <p>Ортографија</p> <p>Краткоузлазни и краткосилазни акценат; правила о распореду акцената и неакцентованих дужина (основни појмови).</p>

	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	<p>Књижевни и остали типови текстова у функцији унапређивања језичке културе.</p> <p>Текстови писани различитим функционалним стилевима: публицистички стил (репортажа, интервју); административни стил (молба, жалба, уплатница, образци, радна биографија; бирократски језик); научни стил (примери из текстова у уџбеницима других наставних предмета; употреба термина).</p> <p>Лексикологија: – једнозначност и вишезначност речи; – лексичка метафора и лексичка метонимија као механизми остваривања вишезначности; – синонимија, антонимија и хомонимија; – застареле речи; нове речи – неологизми; – речник, лексикон, енциклопедија.</p> <p>Пропагандни текстови (рекламе и слично).</p> <p>Расправа и есеј на задату тему.</p> <p>Приказ (књиге, филма, позоришне представе и сл.).</p> <p>Говорне вежбе: интерпретативно-уметничке (изражајно читање, рецитовање); анализа снимљеног разговора; интервју; расправа (дискусија); презентовање чињеница и коментара.</p> <p>Правописне вежбе: диктат, уочавање и објашњавање правописних грешака у тексту; писање имена из страних језика; писање позајмљеница (информатички термини, мејл и сл.); писање сложеница, полусложеница и синтагми; писање црте и цртице; запета у независносложеним реченицама.</p> <p>Језичке вежбе: уочавање и исправљање грешака у неправилно маркираном тексту; попуњавање текста са празнинама; тражење грешака у тексту и исправљање.</p> <p>Лексичко-семантичке вежбе: допуњавање реченица хомонимима (хомоними и акценти); проналажење одговарајућег синонима; антонимски ланац; одређивање значења метафоре и метонимије у тексту; тумачење застарелих речи и неологизама; дефинисање лексема.</p> <p>Писмене вежбе и домаћи задаци и њихова анализа на часу. Четири школска писмена задатка – по два у сваком полугодишту.</p>
--	------------------------	--

Кључни појмови садржаја: књижевност, језик, језичка култура.

Поједини наставни садржаји за које наставник процени да се током године не могу реализовати на редовним часовима, могу се планирати за обраду на часовима пројектне наставе, амбијенталне, као и на часовима додатног рада и рада у секцијама.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм наставе и учења Српског језика и књижевности чине три предметне области: Књижевност, Језик и Језичка култура. Препоручена дистрибуција часова по предметним областима је следећа: Књижевност – 52 часа, Језик – 50 часова и Језичка култура – 34 часа. Укупан фонд часова, на годишњем нивоу, износи 136 часова. Све три области програма наставе и учења се прожимају и ниједна се не може изучавати изоловано и без садејства са другим областима. Предвиђени часови у оквиру области Језичка култура у одређеном обиму изједначени су са часовима утврђивања садржаја из подобласти Књижевност, што доприноси преливању и функционалном повезивању наставног градива.

Програм наставе и учења Српског језика и књижевности заснован је на исходима, односно на процесу учења и ученичким постигнућима. Исходи представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности које ученик гради, проширује и продубљује кроз све три предметне области овог предмета. На крају осмог разреда исходи досегнути у разредима од петог до осмог здружују се у стандарде, дефинисане у различитим областима предмета, на три нивоа ученичких постигнућа.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм наставе и учења оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника јесте да начине реализације подучавања и учења прилагоди потребама сваког одељења имајући у виду: састав

одељења и карактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и садржаја, наставник најпре креира свој годишњи, тј. глобални план рада, из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију на нивоу конкретних наставних јединица. Током планирања треба, такође, имати у виду да се неки исходи остварују брже и лакше, али је за већину исхода (посебно за предметну област Књижевност) потребно више времена, више различитих активности и рад на различитим текстовима. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство и да он не одређује садржаје предмета. Зато је потребно садржајима датим у уџбенику приступити селективно и у односу на предвиђене исходе које треба достићи. Поред тога што ученике треба да оспособи за коришћење уџбеника, као једног од извора знања, наставник ваља да их упутује у начине и облике употребе других извора сазнавања.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

КЊИЖЕВНОСТ

Окосницу програма књижевности чине текстови из лектире. Лектира је разврстана по књижевним родовима – лирика, епика, драма, лирско-епска дела и обogaћена избором нефикционалних, научнопопуларних и информативних текстова. Обавезни део лектире састоји се, углавном, од дела која припадају канонском корпусу.

су дела националне и светске књижевности и обогаћен је актуелним делима. Избор дела је у највећој мери заснован на принципу прилагођености узрасту.

Уз текстове које је потребно обрадити на часу дат је и списак домаће лектире. Циљ домаће лектире је формирање, развијање или неговање читалачких навика код ученика. Обимнија дела ученици могу читати у слободно време, чиме се подстиче развијање континуиране навике читања.

Уз обавезни списак дела за обраду додат је допунски избор текстова. Изборни део допушта наставнику већу креативност у достизању исхода.

Препоручени исходи нису диференцирани према нивоима ученичких постигнућа. Они представљају обавезне делове описа стандарда и могу се уситњавати или ширити, у зависности од ученичких индивидуалних могућности и других наставних потреба.

Избор дела треба да буде усклађен са могућностима, потребама и интересовањима конкретног ђачког колектива. Разлике у укупној уметничкој и информативној вредности појединих текстова утичу на одговарајућа методичка решења (прилагођавање читања врсти текста, опсег тумачења текста у зависности од сложености његове структуре, повезивање и груписање са одговарајућим садржајима из других предметних подручја – граматике, правописа и језичке културе и сл.).

Текстови из допунског дела програма треба да послуже наставнику и при обради наставних јединица из граматике, као и за обраду и утврђивање садржаја из језичке културе. Дела која неће обрађивати наставник треба да препоручи ученицима за читање у слободно време.

Исти текст може се повезивати са другима на различите начине, према различитим мотивима или тону приповедања, у склопу пројектне наставе, која се базира на исходима, а не на садржајима учења.

Предложени обавезни, књижевни, научнопопуларни и информативни текстови и садржај обавезне домаће лектире, као и примери из допунског избора, приликом осмишљавања годишњег плана рада, а потом и при обликовању оријентационих, месечних планова рада, могу се тематски повезивати. Поред тога, неопходно је успоставити и уравнотежену дистрибуцију наставних јединица везаних за све области предмета, функционално повезати садржаје из језика и књижевности (где год је то могуће) и оставити довољно часова за утврђивање и систематизацију градива.

Са списка допунског избора наставник бира она дела која ће, уз обавезни део лектире, чинити тематско-мотивске целине. Наставник може груписати и повезивати по сродности дела из обавезног и допунског програма на много начина.

Могући примери функционалног повезивања наставних јединица могу бити следећи (никако и једини).

– Први српски устанак: народне епске песме новијих времена, Вук Караџић: *Ајдук Вељко Петровић*, Прота Матија Ненадовић: *Мемоари*.

– Доживљај рата: трагичка слика ратних разарања – лични, национални, историјски поглед и промишљање, Лаза Лазаревић: „Све ће то народ позлатити“, Милош Црњански: *Сеобе*, Бранимир Ћосић: *Покошено поље*, Хилда Дајч: *Писма*, Клод Кампањ: *Збогом мојих петнаест година*, Давид Албахари: *Мамац*.

– О Првом светском рату: Бранимир Ћосић: *Покошено поље* (одломак), Станислав Винавер: *Ратни другови* („Аритон“); о Другом светском рату: Данило Киш: *Ноћ и магла*, Хилда Дајч: *Писма*, Клод Кампањ: *Збогом мојих петнаест година*; Давид Албахари: *Мамац*, Душан Ковачевић: *Ко то тамо пева*, Џон Бојн: *Дечак у пругастој ницами*

– Родољубива тематика: Бранко Радичевић: *Ђачки растанак* (одломак „Ој Карловци, место моје драго...“), Ђура Јакшић: „Отаџбина“, Ј. Јовановић Змај: „Светли гробови“, Петар Кочић: *Јазавац пред судом*, Момчило Настасијевић: „Труба“, Станислав Винавер: *Ратни другови* („Аритон“), Оскар Давичо: *Србија*, Момчило Мошо Одаловић: „Ршуме, јеси ли знао Црњанског“.

– Социјална тематика: Симо Матавуљ: „Пилипенда“, Лаза Лазаревић: „Све ће то народ позлатити“, Петар Кочић: *Јазавац*

пред судом, Оскар Давичо: *Србија*, Милош Црњански: *Роман о Лондону*, Момчило Мошо Одаловић: „Ршуме, јеси ли знао Црњанског“, Гроздана Олујић: *Гласам за љубав* (различити социјални слојеви у социјализму).

– Мотив изгнанства, напуштања завичаја: Милош Црњански: *Сеобе*, *Роман о Лондону*, Момчило Мошо Одаловић: „Ршуме, јеси ли знао Црњанског“, Давид Албахари: *Мамац*.

– Упознавање са знаменитим личностима српске историје кроз биографска, аутобиографска дела или биографски слој у тексту: Вук Стефановић Караџић: *О народним певачима*, Вук Стефановић Караџић: *Житије Ајдук Вељка Петровића* (одломак), Доситеј Обрадовић: *Живот и прикљученија* (одломак), Милорад Павић: *Хазарски речник*, одреднице о Ћирилу и Методију (одломци).

– Приближавање специфичности српских обичаја и традиције: обичајне народне лирске песме; Веселин Чајкановић: „О ускршњим обичајима“, Вук Стефановић Караџић: *Српски рјечник* (избор), П. П. Његош: *Горски вијенац* (одломак „Бадње вече“).

– Проблеми одрастања, специфичности прелазног доба из детињства у адолесценцију: Иво Андрић: *Деца*, Клод Кампањ: *Збогом мојих 15 година*, Гроздана Олујић: *Гласам за љубав*, Џон Селинцер: *Ловац у житу*, Сју Таузенд: *Дневник Адријана Мола*, Оскар Давичо: *Детињство* (избор); Кајо Ритер: *Дечко који није био из Ливерпула*.

– Породични односи – топлина, сета и трагично проживљавање: Лаза Лазаревић: „Све ће то народ позлатити“, Иво Андрић: „Панорама“, Ана Ристовић: „Гледајући у дрвеће“, Иван В. Лалић: „Ветар“, Давид Албахари: *Мамац*, Данило Киш: *Ноћ и магла*, Милош Црњански: *Роман о Лондону*, Џон Селинцер: *Ловац у житу*, Гроздана Олујић: *Гласам за љубав*, Кајо Ритер: *Дечко који није био из Ливерпула*.

– Љубавна тематика: љубавне народне лирске песме; Ј. Јовановић Змај: *Ђулићи*, Десанка Максимовић: „Пролетња песма“ или „Опомена“, Марина Цветајева: „Месечев сјај“, Васко Попа: „Очију твојих да није“, Милош Црњански: „Ја, ти и сви савремени парови“, Бранко Попић: „Мала моја из Босанске Крупе“.

– Мисаона тематика, трагање за смислом постојања; о пролазности или вечности: Јован Јовановић Змај: „Светли гробови“, Петар Петровић Његош: *Горски вијенац* (одломак „Бадње вече“), Иван В. Лалић: „Ветар“, Ричард Бах: *Галеб Џонатан Ливингстон*.

– Промислање идеје и поступка уметничког и књижевног стваралаштва; улога и важност књижевности: Херман Хесе: „Магија књиге“ / Нил Гејмен: „Зашто наша будућност зависи од библиотека, читања и сањарења“ / Милорад Павић (есеј из књиге *Роман као држава*), Војислав Карановић: „О читању поезије“, Бранко Миљковић: „Критика метафоре“, Радослав Братић: *Мајсторова рука* (одломак).

– Пренспитивање судбинског одређења људског живота и повезивање са архетипским слојем нашег постојања: народна епско-лирска песма: *Женидба Милица Барјактара*, народна приповетка: „Усуд“, Иван В. Лалић: „Ветар“, Дино Буцати: „Колумбар“.

– Елементи комике и хумора кроз које провејавају сатирични тонови и тужна или трагична слика живота: Петар Кочић: *Јазавац пред судом*, Молијер: *Грађанин племић* (одломак), Бранислав Нушић: *Сумњиво лице*, Душан Ковачевић: *Ко то тамо пева*, Бранко Радичевић: *Ђачки растанак* (одломак „Ој Карловци, место моје драго...“).

– Различити облици путописног наратива кроз које је могуће упознати ученике са културолошким, историјским, научно-биографским специфичностима које произилазе из ове прозе: Милутин Миланковић: *Кроз васиону и векове* (одломак), Споменка Крајчевић: *Кругом двојке* (одломци), Герман Титов: „25 сати у свемиру“, Растко Петровић: *Африка* (одломци).

Текстови: Доситеј Обрадовић: *Живот и прикљученија* (одломак), Милорад Павић: *Хазарски речник*, одреднице о Ћирилу и Методију (одломци) могу се користити и у настави језика, у лекцијама које су везане за историју српског језика.

Током обраде књижевних дела, као и у оквиру говорних и писмених вежби, настојаће се да ученици буду у стању да начине различите врсте карактеризације ликова: откривају што више

особина, осећања и душеvnih стања књижевних ликова (према особинама: физичким, говорним, психолошким, друштвеним и етичким), да изражавају своје ставове о њиховим поступцима и да покушају да их сагледају из различитих перспектива.

Обрада књижевног дела пожељно је да буде проткана решавањем *проблемских питања* која су подстакнута текстом и уметничким доживљавањем. Многи текстови, а поготову одломци из дела, у наставном поступку захтевају умесну *локализацију*, често и вишеструку. Ситуирање текста у временске, просторне и друштвено-историјске оквире, као и обавештења о битним садржајима који претходе одломку – све су то услови без којих се у бројним случајевима текст не може интензивно доживети и правилно схватити.

При обради текста примењиваће се у већој мери јединство аналитичких и синтетичких поступака и гледишта. У складу са исходима, ученике треба навикавати да своје утиске, ставове и судове о књижевном делу подробније доказују чињеницама из самога текста и тако их оспособљавати за самосталан исказ, истраживачку делатност и заузимање критичких ставова, с посебном пажњом на заузимање различитих позиција у односу на текст и уважавање индивидуалног разумевања смисла књижевног текста. Ученике у овом узрасту треба подстицати да актуелизују свет књижевног дела, односно да га доведу у везу са сопственим искуством, размишљањима и светом у којем живе.

У наставној интерпретацији књижевноуметничког дела обједињавајући и синтетички чиниоци могу бити: уметнички доживљаји, текстоне целине, битни структурни елементи (тема, мотиви, песничке слике, фабула, односно сиже, књижевни ликови, смисао и значење текста, мотивациони поступци, композиција), форме приповедања (облици излагања), језичко-стилски поступци и литерарни (књижевноуметнички) проблеми.

Књижевнотеоријске појмове ученици ће упознати уз обраду одговарајућих текстова и помоћу осврта на претходно читалачко искуство. У програму нису наведени сви појмови и врсте књижевних дела предвиђени за усвајање у претходним разредима, али се очекује ће се наставник наклонити на стечено знање ученика, обновити га и продубити на примерима, сходно старијем узрасту. Обнављање и повезивање књижевних термина и појмова обрађиваних у претходним разредима са новим делима која се обрађују у овом разреду је обавезно.

У осмом разреду потребно је извршити целовите систематизације градива у оквиру класификовања књижевних родова и врста усмене и ауторске књижевности. Посебну пажњу ваља поклонити лирско-епским врстама, балади и поеми, (које се у овом разреду први пут именују), као и књижевнонаучним врстама: аутобиографији, биографији, дневнику, мемоарима и путопису.

Систематизација савладаних књижевних термина захтева обраду и обнављање једног истог књижевног појма на више начина: после препознавања и уочавања његове функције у тексту; сагледавање истог појма/термина у различитим контекстима, што доприноси поузданом усвајању и дуготрајном памћењу наученог, а послужиће и као одлична подлога за даљи рад у средњој школи.

Посебна пажња приликом систематизовања наставног градива из старијих разреда основне школе поклања се интеграционим чиниоцима наставне интерпретације, а то су: тематско-мотивски слој дела, идејни слој текста, структура (композиција) дела, карактеризација ликова, облици казивања (форме приповедања) и језичко-стилски слој дела. Кад је реч о лирици, систематизују се и знања о версификацији. Језичко-стилским изражајним средствима прилази се с доживљајног становишта; полази се од изазваних уметничких утисака и естетичке сугестије, па се потом истражује језичко-стилска условљеност и њене посебности.

Уз помоћ Дневника читања, вођеног у старијим разредима основне школе, ученици се подсећају књижевних дела, која су прочитали од петог до осмог разреда, и њихових аутора. Из основне школе пожељно је да понесу стечена знања о знаменитим писцима и њиховим делима (предвиђеним програмима наставе и учења), као и основне информације из живота писца и податке везане за различите типове локализовања књижевноуметничких текстова.

Поред корелације међу текстовима, неопходно је да наставник успостави вертикалну корелацију. Наставник се претходно обавезно упознаје са садржајима Српског језика и књижевности из претходних разреда ради успостављања принципа поступности и систематичности.

Наставник, такође, треба да познаје садржаје других предмета који се обрађују у петом, шестом, седмом и осмом разреду основне школе, који корелирају с предметом Српски језик и књижевност. Тако, хоризонталну корелацију наставник успоставља, пре свега, са наставом историје, ликовне културе, музичке културе, верске наставе и грађанског васпитања.

Исходи везани за наставну област Књижевност засновани су на читању. Кроз читање и тумачење књижевних дела ученик развија читалачке компетенције које подразумевају не само истраживачко посматрање и стицање знања о књижевности, већ подстичу и развијају емоционално и фантазијско уживљавање, имагинацију, естетско доживљавање, богате асоцијативне моћи, уметнички сензибилитет, критичко мишљење и изграђују морално просуђивање. Разни облици читања су основни предуслов да ученици у настави стичу сазнања и да се успешно уводе у свет књижевног дела. Осим доживљајног читања ученике све више треба усмеравати на истраживачко читање (читање према истраживачким задацима, читање из различитих перспектива и сл.) и оспособљавају да искажу свој доживљај уметничког дела, увиде елементе од којих је дело сачињено и разумеју њихову улогу у изградњи света дела.

Повећан број допунског избора лектире указује на могућност обраде појединих предложених садржаја (књижевних дела) на часовима додатне наставе.

Часови додатне наставе пружају могућност наставнику да уз помоћ програма, али и самостално, формира садржаје који ће се на тим часовима обрађивати, у зависности од индивидуалних интересовања својих ученика. Препоручује се заснивање проблемског, корелативног и истраживачког приступа садржајима из књижевности, организовање пројектне наставе и рад са талентованим ученицима на припреми за такмичење из књижевности.

Препоручује се да ученици у настави користе електронски додатак уз уџбеник, уколико за то постоји могућност у школи.

Како су Стандарди ученичких постигнућа, дефинисани за крај другог циклуса обавезног образовања, диференцирани по нивоима (основни, средњи и напредни), на крају осмог разреда важно је самерити успех појединаца, али и одељења у целини, спрам нивоа ученичких постигнућа.

ЈЕЗИК

У настави језика ученици се оспособљавају за правилну усмену и писану комуникацију стандардним српским језиком. Отуда захтеви у овом програму нису усмерени само на усвајање језичких правила и граматичке норме, већ и на разумевање њихове функције и правилну примену у усменом и писменом изражавању.

Када се у садржајима програма наводе наставне јединице које су ученици већ обрађивали у претходним разредима, подразумева се да се степен усвојености и способност примене раније обрађеног градива проверава, а понављање и увежбавање на новим примерима претходи обради нових садржаја, чиме се обезбеђује континуитет рада и систематичност у повезивању новог градива са постојећим знањима.

Грамматика

Основни програмски захтев у настави граматике јесте да се ученицима језик представи и тумачи као систем. Ниједна језичка појава не би требало да се изучава изоловано, ван контекста у којем се остварује њена функција (у свакој погодной прилици могу се знања из граматике ставити у функцију тумачења текста, како уметничког тако и научнопопуларног). Један од изразито функционалних поступака у настави граматике јесу вежбања заснована на коришћењу примера из непосредне говорне праксе, што наставу граматике приближава животним потребама у којима се примењује језик појављује као свестрано мотивисана људска активност.

На овај начин код ученика се и развија свест о важности културе говора, која је неопходна за свакодневни живот као део опште културе, а не само као део наставног програма.

Настава граматике у осмом разреду започиње градивом из историје језика. Ученике треба упознати са тим ко су били Словени, где је, према научним сазнањима, била њихова постојбина. Такође, потребно је дати неколико основних информација о њиховом заједничком прајезику, из кога су се издвојиле три групе словенских језика. Део који се односи на сеобе Словена, стварање словенских језика, и улогу Тирила и Методија треба повезати са наставом историје (подсетити ученике на градиво из 6. разреда, пре свега на лекције „Мисија Тирила и Методија” и „Рана писменост и култура јужних Словена”). Почетак писмености код Срба треба везати за старословенски језик и два писма, глагољицу и ћирилицу (с тим у вези треба поменути спис „О писменима” Црнорисца Храбра). Даљи развој српског књижевног језика треба објаснити етапно, преко српкословенског, рускословенског и славеносрпског, све до појаве народног језика. У оквиру теме *Књижевни језик код Срба од Вука до данас*, ученици треба да стекну основна знања о почцима стандардизације српског књижевног језика и правописа у првој половини XIX века. Треба поменути најпре реформу ћирилице Саве Мркаља, а потом Вукову реформу језика, писма и правописа. Ово градиво треба функционално повезати са наставом књижевности (дела Вука Караџића, Бранка Радичевића и Петра Петровића Његоша и 1847. година). Потом ученике треба упутити на развој српског књижевног језика у другој половини XIX века и у XX веку, само у основним цртама.

Ученике треба упознати са основним језичким групама у Европи и то функционално повезати са наставом страних језика (нпр. указати на то да француски припада романској групи, руски словенској, а енглески и немачки германској групи језика). Важно је дати као примере поједине речи на основу којих ће ученици уочити језичке сличности, односно разлике. Потом словенске језике поделити на три групе и навести који језици припадају којој групи. На тај начин нагласити место српског језика у породици словенских језика.

О дијалектима српског језика ученици треба да стекну основна знања: као су распоређени, како се називају (екавски – призренско-тимочки, косовско-ресавски, шумадијско-војвођански и ијекавски – зетско-рашки и источнохерцеговачки) и по којим се типичним особинама разликују. Нарочито је важно нагласити да су и екавски и ијекавски књижевни изговори српског језика (указати на ијекавски изговор писаца као што су, нпр. Његош, Ћопић, Караџић). Такође је важно нагласити да постоји народни језик (као скуп дијалеката) и књижевни језик, који има своју одређену норму и мора се учити и неговати. Ученицима треба објаснити шта је службена употреба језика и писма према Уставу Србије: српски језик као службени језик и ћирилица као службено писмо, док се латиница јавља као алтернативно писмо. Такође, треба нагласити да у Србији живе и припадници других народа, којима су поред српског језика и писма у службеној употреби и њихови језици и писма (Мађари, Албанци, Словаци, Румуни, Бугари, Македонци, Бошњаци, Роми и др.).

У оквиру теме *Језик – основне особине говорног и писаног језика* потребно је у основним цртама указати на сличности и разлике говорног и писаног језика: говорни језик има неке вредности које тешко могу да се пренесу писаним путем (нпр. акценат, интонација, интензитет, гест, мимика и сл.), док писани језик има неке карактеристике које нема усмени (врста слова: велика и мала слова и сл.). Усмени и писани језик разликују се и по брзини преношења поруке (три пута брже говоримо него што пишемо).

Област грађење речи треба повезати са знањима из морфологије. Треба јасно направити разлику између морфологије и творбе речи, пошто се у морфологији јављају само различити облици једне исте речи (додавање граматичких морфема на граматичку основу), док се у творби речи додавањем творбених морфема добија нова реч. Треба указати на три основна модела грађења речи – извођење, слагање и префиксацију. Примери треба да буду добро одабрани и неспорно да представљају дати тип творбе. Пре-

ма творбеном критеријуму све речи треба поделити на просте и творенице (изведенице, сложенице, префиксалне творенице). У оквиру твореница ученици треба да уоче корен, творбену основу, префикс, суфикс, спојни вокал. На тај начин груписати и породице речи. Творбу речи треба повезати и са знањима из фонетике и указати на гласовне промене које се бележе на споју префикса/суфикса и творбене основе.

Са ученицима треба радити систематизацију градива које је научено у претходним разредима. Неопходно је да се по граматичким нивоима обнове и повежу знања, и то логички и критеријално, тако што ће усвајати правила и начине функционисања граматичког система. На конкретним примерима реченица најбоље је обновити знања из морфологије (врсте речи, граматичке категорије) и синтаксе (реченични чланови, типови реченица и сл.). Када се у садржајима програма наводе наставне јединице које су ученици већ обрађивали у претходним разредима, подразумева се да се степен усвојености и способност примене раније обрађеног градива проверава, а понављање и увежбавање на новим примерима претходи обради нових садржаја, чиме се обезбеђује континуитет рада и систематичност у повезивању новог градива са постојећим знањима.

Правопис

Садржаје из правописа неопходно је повезивати са одговарајућим примерима и на часовима граматике и на часовима књижевности. Треба на једноставан начин указати на адаптацију (прилагођавање) имена из страних језика и њихову промену. Питање спојеног и одвојеног писања обрадити на једноставним, уобичајеним примерима и предочити могућност тројаког писања (сложенице, полусложенице, синтагме).

Употребу генитивног знака треба повезати са дужином, која се у говору чује, а у писању бележи овим знаком. Такође, треба објаснити разлику у бележењу црте и цртице, указујући на правила употребе једног, односно другог знака.

Ортоепија

Ортоепске вежбе не треба реализовати као посебне наставне јединице, већ уз одговарајуће теме из граматике, али и на темама из књижевности.

На овом нивоу ученици треба да уоче разлику између краткосилазног и краткоузлазног акента. Такође, потребно је систематизовати знања о распореду акцената и неакцентованих дужина на једноставним примерима.

Уколико за то постоје могућности, наставник би требало да пушта снимке правилног изговора и указује на разлике у изговору. Ученике треба навикавати да препознају, репродукују и усвоје правилно акцентован говор, а у местима где се одступа од акценатске норме, да разликују стандардни акценат од свога акента, тј. од дијалекатске акцентуације.

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА (УСМЕНО И ПИСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ)

Област *Језичка култура* програмски је конституисана као посебно подручје, али је неопходно да се повезује са другим двома областима: са књижевношћу и са језиком. Језичка култура обухвата усмено и писмено изражавање и једнаку пажњу би требало посветити и једном и другом начину изражавања. Крајњи циљ наставе језичке културе односи се на то да ученици буду оспособљени за успостављање квалитетне и сврсисходне комуникације.

У осмом разреду наставља се са разматрањем специфичности функционалних стилова. Са ученицима треба поновити функционалне стилове који су обрађени у седмом разреду: књижевноуметнички и новинарски, а потом их упознати са одликама административног, научног и разговорног стила. Карактеристике административног стила – стандардизација и унификација – требало би да буду предочене, између осталог, кроз подстицање ученика да напишу нпр. молбу, жалбу, радну биографију или да попуне одређене обрасце. Такође, уз административни стил би

trebalo izdvojiti negativne karakteristike birokratskog jezika i pokazati ih na primerima. Objektivno sagledavanje stvarnosti i zasnovanost na pojmovnom mišljenju naučnog stila trebalo bi učenicima predstaviti kroz korelaciju sa drugim nastavnim predmetima, a posebno bi im trebalo ukazati na upotrebu i značenje termina, odnosno na terminološku leksiku. Čiњеница da odreђena jezička konstrukcija ne mora uvek predstavљати oгрешње o jezičku i stilsku normu, ukoliko se ne nameће kao једини начин изражавања, можда би се ученицима најбоље могла објаснити уз разговорни стил и његове одлике.

Циљ обраде свих пет функционалних стилова не би требало да буде репродукција и утискивање функционалности стилистичких знања у свест ученика, већ стицање активног знања које се може применити у свакодневnoj комуникацији. Ученици би требало да буду оспособљени да објасне сличности и разлике између функционалних стилова, да препознају и образложе њихове елементе у адекватно одабраним текстовима, развијајући разумевање њихових особености и идући ка закључивању о њиховој природи. Притом, значајно је да ученици активно учествују у откривању и увиђању карактеристика функционалних стилова српског језика.

Један од најважнијих програмских захтева jezičke културе јесте богаћење речника ученика. Стога је изузетно значајно на систематичан начин приступити обради тема које се односе на лексички систем српског језика. Није нужно да се сваки лексички однос до детаља објасни ученицима, али је важно увек имати на уму сложеност и вишедимензионалност одређене лексичке појаве о којој се говори, како би се проблем или део проблема представио ученицима у складу са њиховим узрастом и могућностима.

Теме из лексикологије на овом узрасту требало би да обухвате, најпре, указивање на разлику између *речи* и *лексема*. Један од приступа овој тематици могао би бити да се *реч* анализира као јединица морфологије, творбе, синтаксе и лексикологије.

Разматрајући метафору и метонимију као лексичке механизме, требало би, између осталог, указати на дистинкцију између поетске метафоре/метонимије и лексичке (jezičke) метафоре/метонимије и истаћи њихов значај за остваривање вишезначности (полисемије). Обрада овог градива требало би да се заснива на бројним примерима који би помогли ученицима да боље разумеју и да употребљавају метафору и метонимију у спонтаној комуникацији, што би допринело обогаћивању њихове jezičke продукције и унапређивању њихове комуникативне компетенције. Примере би требало преузети из књижевноуметничких дела која се обрађују током наставе књижевности, али и из других функционалних стилова (нпр. научног, разговорног, публицистичког стила).

Садржински односи међу лексемама (синонимија, антонимија и хомонимија) требало би да буду изучавани не само на најтипичнијим случајевима, који се заснивају на значењу лексема независно од контекста, већ је неопходно узети у обзир семантичку позицију лексема у стварној jezičkoј употреби. Лексеми би требало приступити као вишезначној, а не моносемантичкој јединици и требало би секретати пажљиво ученицима како на примарно значење лексема, тако и на њена секундарна значења. Трбало би указати на поделу на праве и неправе синонине, односно антонине са становишта полисемантичке структуре лексема и подстаћи ученике да дискутују о стилском ефекту употребе синонима, антонима и хомонима.

Наставну јединицу која се односи на застареле речи и неологизме пожељно би било функционално повезати са наставом језика и књижевности. Такође, ученицима би требало предочити да се речи нашег језика остварују у врло различитим приликама, односно да се лексика везује за одређене сфере употребе и одређене функционалне стилове.

Имајући у виду да је веома значајно не само знати одговор на различита питања, већ и знати где се одговор може пронаћи, важно је указати ученицима, пре свега, на речнике и правопис српског језика, као и на лексиконе и енциклопедије. Трбало би подстицати ученике, на пример, да сами пронађу у речнику одговор о значењу одређене речи и њеној употреби и да о томе обавесте своје другове на часу. Када год је могуће, требало би завршити или започети час

jezičke културе подацима из одговарајућих jezičkih приручника, енциклопедија и сл.

У оквиру наставне јединице о пропагандним текстовима (рекламама и слично) потребно је истаћи да се са овом врстом текстова ученици најчешће срећу у свакодневном животу. Посебно је важно нагласити да ови текстови, између осталог, имају манипулативну природу и своје законитости, као и да је њихова сврха попуштање, тј. пристанак примаоца поруке на нешто. Такође би требало оспособити ученике да препознају њихов пропагандни карактер. Пожељно је да ова врста текстова буде повезана са одговарајућим темама из функционалне стилистике.

О расправи и есеју ученицима треба нагласити да су то текстови који се разликују од приповедања и описивања по томе што се заснивају на изношењу мишљења, ставова, чињеница и тврдњи. Трбало би им објаснити да је расправа увек посвећена одређеном питању, да на њеном почетку стоји извесна сумња или дилема између два мишљења, док је на крају њихово разрешење, као и да аутор расправе тежи да снагом доказа и аргументата дође до истине и да потенцијалног саговорника (читаоца) убеди у исправност свог мишљења. Такође, потребно је истаћи да есеј представља текст у коме се излажу лични утисци и погледи на одређено питање из уметности, науке или живота. Ученицима би требало предочити сврху писања расправе и есеја и уз чешћа вежбања помоћи им да постепено и систематично усвоје правилности ова два облика изражавања, да унапређују критичко мишљење и да изграде и jezički прецизно обликују своје ставове о појединим темама. Погодно би било подстицати ученике да пре писања расправе или есеја направе подсетник у коме би ученик требало да одговори на кључна питања. Поред тога, ову наставну јединицу би требало повезати са наставом књижевности, као и са другим предметима, имајући у виду теме за писање расправе или есеја.

Приступ подстицању ученика да напишу приказ (књиге, филма, позоришне представе и сл.) требало би да буде функционалан. Притом, требало би им појаснити да је нужно у приказу изостави препричавање, да је потребно изнети основне елементе дела, као и да је неопходно дати критички суд о делу.

Да би говорна вежба у потпуности остварила своју улогу у настави jezičke културе, неопходно је да буде прецизно испланирана, ваљано припремљена и детаљно организована. На овом узрасту функционалне могу бити следеће говорне вежбе: интерпретативно-уметничке (изражајно читање, рецитовање); анализа снимљеног разговора; интервју; расправа (дискусија); презентовање чињеница и коментара.

Правописне вежбе представљају најбољи начин да се правописна правила науче, провере, као и да се уочени недостаци отклоне. Најбоље је примењивати и просте и сложене правописне вежбе које су погодне за савлађивање како само једног правописног правила из једне правописне области, тако и више правописних правила из неколико правописних области. Адекватне могу бити следеће правописне вежбе: диктат, уочавање и објашњавање правописних грешака у тексту; писање имена из страних језика; писање позајмљеница (информатички термини, мејл и сл.); писање сложеница, полусложеница и синтагма; писање црте и цртице; запета у независносложеним реченицама.

Врсте jezičkih вежби потребно је одабрати према интересовањима ученика или у контексту наставног садржаја. То могу бити: уочавање и исправљање грешака у неправилно маркираном тексту; попуњавање текста са празнинама; проналажење и исправљање грешака у тексту и слично.

Приемом лексичко-семантичких вежби код ученика се ствара навика да промишљају и траже адекватан jezički израз за оно што желе да искажу (у зависности од комуникативне ситуације) и повећава се фонд таквих израза у њиховом речнику. Погодне могу бити следеће лексичко-семантичке вежбе: допуњавање реченица хомонимима (хомоними и акценти); проналажење одговарајућег синонима; антонимски ланац; одређивање значења метафоре и метонимије у тексту; тумачење застарелих речи и неологизама; дефинисање лексема.

У сваком полугодишту раде се по два писмена задатка (укупно четири годишње). У оквиру припреме за писмене вежбе и

писмене задатке могу се користити неке од следећих вежби: сажимање текста; паралелно препричавање и анализа текста; успостављање нарушеног редоследа (хронолошког, смисаоног) у текстовима; претварање линеарног у нелинеарни текст и обрнуто; маркирање/подвлачење текстова; састављање питања на основу текста; писање рада на основу неколико задатих цитата; писање текстова/реченица применом различитих функционалних стилова; преобликовање текста према постављеним захтевима.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Праћење и вредновање резултата напредовања ученика је у функцији остваривања исхода, а започиње иницијалном проценом достигнутог нивоа знања, у односу на који ће се одмеравати даљи напредак и формирати оцена. Сваки наставни час и свака активност ученика је прилика за формативно оцењивање, односно регистровање напретка ученика и упућивање на даље активности.

Назив предмета СРПСКИ КАО НЕМАТЕРЊИ ЈЕЗИК

Формативно вредновање је саставни део савременог приступа настави и подразумева процену знања, вештина, ставова и понашања, као и развијања одговарајуће компетенције током наставе и учења. Формативно мерење подразумева прикупљање података о ученичким постигнућима, при чему се најчешће примењују следеће технике: реализација практичних задатака, посматрање и бележење ученичких активности током наставе, непосредна комуникација између ученика и наставника, регистар за сваког ученика (мапа напредовања) итд. Резултати формативног вредновања на крају наставног циклуса треба да буду исказани и бројчаном оценом.

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања, праћења и вредновања. Важно је да наставник, поред постигнућа ученика, континуирано прати и вреднује властиту рад. Све што се покаже добрим и ефикасним, наставник ће користити и даље у својој наставној пракси, а оно што буде процењено као недовољно делотворно, требало би унапредити.

ПРОГРАМ А ЗА УЧЕНИКЕ ЧИЈИ МАТЕРЊИ ЈЕЗИК ПРИПАДА НЕСЛОВЕНСКИМ ЈЕЗИЦИМА И КОЈИ ЖИВЕ У ХОМОГЕНИМ СРЕДИНАМА (основни ниво стандарда)

Циљ	Циљ учења <i>српског као нематерњег језика</i> јесте оспособљавање ученика да се служи српским језиком на основном нивоу у усменој и писаној комуникацији ради каснијег успешног укључивања у живот заједнице и остваривања грађанских права и дужности, као и уважавање српске културе и развијање интеркултуралности као темељне вредности демократског друштва.
Разред	Осми
Годишњи фонд часова	68 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – разуме и користи предвиђени лексички фонд; – разуме и користи граматичку материју усвајају у претходним разредима; – користи основне врсте зависних реченица; – саставља сложеније синтагме; 	ЈЕЗИК	<p>Око 100 нових пунозначних и помоћних речи;</p> <p>Граматички садржаји из претходних разреда (понављање и увежбавање на познатој и новој лексици);</p> <p>Зависне реченице: временска (с везником <i>кад</i>), намерна (с предикатом у презенту), изрична (с везником <i>да</i>) и односна (са заменицом <i>који</i> у функцији субјекта);</p> <p>Творба најфреквентнијих придева изведених суфиксима <i>-ски</i> и <i>-(у)ји</i>;</p>
<ul style="list-style-type: none"> – савладане (већ усвојене) садржаје из књижевности повезује са новим књижевноуметничким текстовима и користи их у њиховом тумачењу; – исказе сопствени доживљај књижевног дела уз образложење; – одреди тему, мотиве и ликове, главни догађај, време и место дешавања радње; – разуме и именује односе међу ликовима у тексту; – разуме улогу хумора у делу; – разликује приповедање у првом и трећем лицу; – драматизује (уз помоћ наставника) одломак прозног текста у кратким дијалозима; – изнесе један аргумент због чега би књижевно дело препоручио другу; – препозна сличне мотиве у књижевним делима на матерњем језику; 	КЊИЖЕВНОСТ	<p>Народна бајка по избору (адаптирана)</p> <p>Народна прича: „Тамни вилајет“ (адаптирана)</p> <p>Народна лирска обредна песма по избору</p> <p>Народна епска песма по избору (адаптирани одломак)</p> <p>Стеван Раичковић: „Селидба“ (одломак)</p> <p>Мирослав Антић: „Плава звезда“</p> <p>Јасминка Петровић: „Моја породица“ (одломак из романа „Ово је најстрашнији дан у мом животу“)</p> <p>Милан Шипка: „Вежба“ (из књиге „Приче о речима“)</p> <p>Добрица Ерић: „Вашар у Тополи“ (одломци)</p> <p>Јасминка Петровић: „Кроз трње до звезда“ (одломак из књиге „Кажи тети 'Добар дан'“)</p> <p>Станислав Живковић: „Нудесни живот слике“ (одломак из књиге „Живот слика“)</p> <p>Избор из часописа за младе</p> <p>Конструисани текстови о Бавољој вароши или Винчи</p> <p>По слободном избору (у складу са интересовањима ученика), наставник бира још два текста која нису на овој листи.</p> <p>Наставник бира 6 текстова за обраду.</p>

<ul style="list-style-type: none"> – разуме информације битне за задовољење свакодневних животних потреба; – разуме садржај кратког говореног или писаног текста; прати главну идеју у свакодневној комуникацији и повезује узрок и последицу; – у неколико континуираних реченица опише себе и људе из окружење; исприча неки догађај; саопшти своје намере, жеље и потребе; адекватно користи комуникативне моделе за најчешће говорне чинове; – писмено или усмено пренесе кратке информације добијене од других; – нормалним темпом чита и разуме лексички и граматички познат текст писан ћирилицом или латиницом, а појединачне непознате речи одређује на основу контекста; – пише краће текстове у складу са ортографском нормом на задате теме и организује их у смисаоне целине. 	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	<p>I. Лично представљање: основне информације о себи – кратка биографија</p> <p>II. Породица и људи: људске врлине и мане</p> <p>III. Живот у кући: одржавање стамбеног простора (кречење, поправке); планирање и организација послова и обавеза у кући; породична окупљања</p> <p>IV. Храна и пиће: припремање хране; здраве навике у исхрани</p> <p>V. Одећа и обућа: естетска компонента изгледа, накит и модни детаљи</p> <p>VI. Здравље: адолесценција, опасности од болести зависности</p> <p>VII. Образовање: могућности даљег школовања, врсте средњих школа, занимања; основни појмови из хемије</p> <p>VIII. Природа: екологија, заштита природе</p> <p>IX. Спорт: актуелне и традиционалне спортске манифестације; понашање на спортским манифестацијама</p> <p>X. Куповина: куповина у специјализованим продавницама (продавница спортске опреме, књижара...)</p> <p>XI. Насеља саобраћај, јавни и услужни објекти: културноисторијски споменици; коришћење јавног превоза, понашање у саобраћају; музеј, галерија</p> <p>XII. Време: временски распоред недељних активности</p> <p>XIII. Култура, уметност, медији: позоришна представа; интернет и друштвене мреже (предности и мане)</p> <p>XIV. Комуникативни модели: психолошка стања и расположења; давање савета</p>
<p>Обавезна су два писмена задатка у току школске године (у другом и у четвртм класификационом периоду).</p>		

Кључни појмови садржаја: српски као нематерњи језик, слушање, разумевање, говор, читање, писање

ПРОГРАМ Б
ЗА УЧЕНИКЕ ЧИЈИ МАТЕРЊИ ЈЕЗИК ПРИПАДА СЛОВЕНСКИМ ЈЕЗИЦИМА И КОЈИ ЖИВЕ
У ВИШЕНАЦИОНАЛНИМ СРЕДИНАМА
(средњи–напредни ниво стандарда)

Циљ	Циљ учења <i>српског као нематерњег језика</i> јесте оспособљавање ученика да води усмену и писану комуникацију са говорницима српског као матерњег језика ради каснијег пуног укључивања у живот заједнице и остваривања грађанских права и дужности, као и упознавање српске културне баштине и развијање интеркултуралности као темељне вредности демократског друштва.
Разред	Осми
Годишњи фонд часова	68 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – разуме и користи предвиђени лексички фонд; – разуме и користи граматичку материју усвајану у претходним разредима; – у говору и писању уобличава сложеније синтагме и користи зависне реченице; – разуме исказе у којима се употребљава презент за будућност и прошлост; 	ЈЕЗИК	<p>Око 100–150 нових пунозначних и помоћних речи, укључујући и основне појмове из школских предмета;</p> <p>Грамматички садржаји из претходних разреда (понављање и увежбавање на познатој и новој лексици);</p> <p>Неконгруентни атрибути;</p> <p>Зависне реченице: временска (с везницима <i>кад, док, чим, пре него што</i>), намерна (с предикатом у презенту и потенцијалу), изрична (с везницима <i>да, како, што</i>), односна, допусна (с везником <i>иако</i>);</p> <p>Презент за означавање прошле и будуће радње;</p> <p>Творба придева изведених суфиксима <i>-ски</i> и <i>-(у)ји</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> – савладане (већ усвојене) садржаје из књижевности повезује са новим књижевноуметничким текстовима и користи их у њиховом тумачењу; – упореди сопствени доживљај књижевног дела са доживљајем свог друга, уз образложење; – одабрана књижевна дела предвиђена наставним програмом локализује у основне књижевне контексте (усмена/ауторска и лирска/епска/драмска књижевност); – разуме значај дела великих српских писаца за српску културу; – упоређује књижевност на матерњем језику са српском књижевношћу; – уочава битне поетске елементе у структури књижевноуметничког текста користећи књижевнотеоријско знање стечено на часовима матерњег језика; – образложи разлике између књижевноуметничког и неуметничког текста који обрађују исте/сличне теме, ликове и догађаје; 	КЊИЖЕВНОСТ	<p>Народна лирска обредна песма по избору</p> <p>Народна епска песма по избору (адаптирани одломак)</p> <p>Стеван Раичковић: „Селидба” (одломак)</p> <p>Јасминка Петровић: „Моја породица” (одломак из романа „Ово је најстрашнији дан у мом животу”)</p> <p>Милан Шипка: „Вежба” (из књиге „Приче о речима”)</p> <p>Добрица Ерић: „Вашар у Тополи” (одломци)</p> <p>Јасминка Петровић: „Кроз трње до звезда” (одломак из књиге „Кажити тети ’Добар дан’”)</p> <p>Станислав Живковић: „Нудесни живот слике” (одломак из књиге „Живот слика”)</p> <p>Милован Витезовић: „Принц Растко – Свети Сава” (одломак)</p> <p>Милутин Тасић: „Стеван Стојановић Мокрањац” (одломак из књиге „Српски великани уметности”)</p> <p>Градмир Стојковић: „Једноставније не може бити”</p> <p>Весна Алексић: одабрани краћи одломци из књиге „Каљави коњ – приче из словенске митологије”</p> <p>Избор из часописа за младе</p> <p>Конструисани текст о Ђаволој вароши или Винчи</p> <p>По слободном избору (у складу са интересовањима ученика), наставник бира још два текста која нису на овој листи.</p> <p>Наставник бира 8 текстова за обраду.</p>

<ul style="list-style-type: none"> – разуме садржај јасно изговореног текста о стварима, особама и активностима из свакодневног живота; – разуме садржај емисија електронских медија о познатој теми; – учествује у свакодневној комуникацији користећи изразе у складу са говорном ситуацијом; говори о познатим темама, поставља питања, даје одговоре, самостално излаже у складу са предвиђеним темама и садржајима; – чита и већим делом разуме краћи непознат текст писан ћирилицом или латиницом, тематски близак његовом интересовању и узрасту; – пише ћирилицом или латиницом текст до 15 реченица на теме предвиђене програмом. 	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	<p>I. Лично представљање: основне информације о себи – кратка биографија</p> <p>II. Породица и људи у окружењу: људске врлине и мане</p> <p>III. Живот у кући: одржавање стамбеног простора (кречење, поправке), основни алати, оруђе; породични излети и путовања, породична окупљања</p> <p>IV. Храна и пиће: припремање хране; здраве навике у исхрани</p> <p>V. Одећа и обућа: естетска компонента изгледа, накит и модни детаљи</p> <p>VI. Здравље: адолесценција, опасности од болести зависности</p> <p>VII. Образовање: могућности даљег школовања, врсте средњих школа, занимања; основни појмови из хемије</p> <p>VIII. Природа: екологија, заштита природе; карактеристике и занимљивости појединих регија, национални паркови</p> <p>IX. Спорт: актуелне и традиционалне спортске манифестације; понашање на спортским манифестацијама</p> <p>X. Куповина: куповина у специјализованим продавницама (продавница спортске опреме, књижара...)</p> <p>XI. Насеља саобраћај, јавни и услужни објекти: коришћење јавног превоза, понашање у саобраћају; музеј, галерија</p> <p>XII. Време: временски распоред недељних активности</p> <p>XIII. Култура, уметност, медији: споменици културе; значајни догађаји из културне прошлости; интернет и друштвене мреже као извори информација</p> <p>XIV. Комуникативни модели: психолошка стања и расположења; давање савета</p>
<p>Обавезна су два писмена задатка у току школске године (у другом и у четвртном класификационом периоду).</p>		

Кључни појмови садржаја: српски као нематерњи језик, слушање, разумевање, говор, читање, писање

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Предмет *српски као нематерњи језик* похађају ученици који наставу слушају на неком од језика националних мањина. Међу тим ученицима постоје изразите разлике у степену овладаности српским језиком приликом поласка у школу и у темпу и обиму којим могу напредовати током школовања. Ова разлика условљена је различитим матерњим језицима од којих су једни блиски српском језику (разлике међу њима су такве да не морају ометати комуникацију), док су други структурно толико различити да, без елементарног познавања једног од њих, комуникација међу говорницима није остварива. Осим тога, на ниво којим ученици реално могу овладати српским језиком утиче и средина у којој живе (претежно хомогена или хетерогена средина).

Имајући ово у виду, за предмет *српски као нематерњи језик* сачињена су два програма.

Према постављеном циљу, очекиваним исходима и датим садржајима, први програм (А) примерен је ученицима чији се матерњи језици изразито разликују од српског, који живе у претежно језички хомогеним срединама и имају мало контаката са српским језиком, а у школу полазе готово без икаквог предзнања српског језика.

Други програм (Б) предвиђен је за ученике који живе у језички мешовитим срединама, који могу брже и у већем обиму да савладавају српски језик, односно да, у складу с узрастом, достигну виши ниво владања српским језиком.

Оба програма за предмет *српски као нематерњи језик* садрже три области: Језик, Књижевност и Језичку културу. Оне су функционално повезане, прожимају се и међусобно допуњују. Стога их треба разумети као делове комплексне целине који доприносе остваривању исхода овог предмета, сваки са својим специфичностима.

Наставник је обавезан да се упозна са исходима и програмским садржајима првог циклуса образовања или претходних разреда.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наставни програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује дати програм потребама кон-

кретног одељења имајући у виду: састав одељења и могућности ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и садржаја, наставник најпре креира свој глобални план рада, на основу кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице. Сада наставник за сваку област има дефинисане исходе. Од њега се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, дефинише пирамиду исхода на три нивоа: оне које би сви ученици требало да достигну, оне које би већина ученика требало да достигне и оне које би требало само неки ученици да достигну.

На овај начин постиже се индиректна веза са стандардима на три нивоа постигнућа ученика. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена, више различитих активности. У фази планирања наставе и учења веома је важно да наставник приступи уџбенику као једном од наставних средстава које је пожељно богатити и проширивати додатним, самостално израђеним наставним материјалима. Поред уџбеника, као једног од извора информација, на наставнику је да ученицима омогући увид и искуство коришћења и других извора сазнавања.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

ЈЕЗИК

Област **Језик** обухвата лексику и граматичке моделе српског језика. У садржајима и исходима ове области налазе се оквирни број речи и граматички елементи којима ученик треба да овлада у сваком разреду. У овој области програма тежиште је на постепеном усвајању система српског језика почев од 1. разреда. Језик почиње да се усваја помоћу минималног броја речи употребљених у основним реченичним моделима с јасним комуникативним контекстом. Односно, речи и њихови облици не усвајају се изоловано, већ у реченичном, односно комуникативном контексту. За продуктивну употребу језика нефункционално је ванконтекстуално учење парадигми (учење самих облика речи).

Усвајање граматике српског језика у почетним фазама на млађем узрасту претежно је несвесно – у разноврсним активно-стима ученици слушају исказе на српском језику, понављају их и комбинују у одговарајућим познатим и блиским контекстима. У наредним фазама наставник помаже ученицима да уоче језичка правила и почну да их примењују.

Да би ученик овладао одређеним фондом речи и граматичким елементима, неопходно је да их разуме и дуготрајно увежбава. На тај начин стварају се предуслови да их примени у одговарајућој комуникативној ситуацији. Формално познавање граматичких правила не подразумева и способност њихове примене, те је такво знање корисно само уколико помаже бољем разумевању неких правилности система. Односно, савладавање граматичких правила није само себи циљ. Објашњење граматичких правила, уколико наставник процени да је корисно, треба да буде усклађено с узрастом ученика, његовим когнитивним способностима, предзнањима у матерњем језику и сведено на кључне информације неопходне за примену. Учениково познавање граматичких правила процењује се и оцењује на основу употребе у контексту, без инсистирања на њиховом експлицитном опису.

На нижем нивоу владања језиком (средине у којима се реализује А програм) важно је да се код ученика развије способност разумевања и конструисања исказа који садрже елементе одређене програме. Притом је у продукцији (састављању и казивању исказа) на овом нивоу битно да значење поруке буде разумљиво, док се граматичка исправност постиже постепено. На том нивоу очекују се типичне грешке изазване интерференцијом и недовољном савладаношћу материје. Грешке нису само знак непознавања градива, већ су управо показатељ да је ученик спреман да се упусти у комуникацију, што наставник треба да подстиче. То не значи да грешке опште не треба исправљати. Наставник одлучује о томе када ће, на који начин и које грешке исправљати, водећи рачуна истовремено и томе да ученика мотивише за комуникацију и о томе да се грешке постепено редукују.

Управо су часови из области Језик погодни за усмерено, циљано усвајање појединих сегмената, граматичких елемената српског језика. Током ових часова препоручује се динамичко смењивање различитих активности: различити типови вежби слушања, провера разумевања слушаног, понављање, граматичко и лексичко варирање модела, допуњавање, преобликовање потврђених у упитне и негиране форме и сл.

Реализација наставе српског као нематерњег језика према Б програму подразумева одређено владање српским језиком од почетка школовања, односно могућност бржег напредовања у току школовања. У таквим околностима очекује се мања заступљеност грешака и њихово брже исправљање. Примена Б програма подразумева овладаност садржајима А програма и подизање језичке компетенције на виши ниво, те је настава језика у функцији оспособљавања ученика за правилно комуницирање савременим стандардним српским језиком у складу с језичким и вањјезичким контекстом.

Будући да ученици који похађају наставу српског као нематерњег језика, похађају и наставу матерњег језика, сврсисходно је у одговарајућим приликама користити трансфер знања стечених на матерњем језику и о матерњем језику. Настава српског као нематерњег језика треба да буде у корелацији с наставом матерњег језика.

Језичка грађа се из разреда у разред постепено проширује и усложњава, она је кумулативна и надовезује се на претходну. Увођење новог елемента подразумева овладаност претходним, што значи да се нова грађа ослања на претходну која се континуирано увежбава. Следећи примери краћих текстова илуструју примену језичке материје поштујући поступност и увођење нових језичких садржаја у сваком разреду у А програму:¹

1. разред (презент глагола у 1, 2. и 3. лицу једнине (потврђени и одрични облик); проста реченица с именским делом предиката; личне заменице 1, 2. и 3. лица једнине у функцији субјекта; проста реченица с глаголским предикатом; именице у локативу једнине с

предлозима у и на уз глагол *јесам*): *Здраво! Ја се зовем Марија. Ја сам у школи. Ово је учионица. Ученик је у учионици. Он црта. То је учитељица. Она седи на столицу.*

2. разред (проста реченица с придевом у именском делу предиката; акузатив именица без предлога; локатив с предлозима у и на; акузатив с предлозима у и на са глаголом *ићи*; презент глагола за сва три лица и оба броја; личне заменице 1, 2. и 3. лица множине у функцији субјекта; присвојне заменице за 1. и 2. лице једнине сва три рода у функцији атрибута и именског дела предиката): *Ово је моја школа. Ми смо ученици. Идемо у школу. Имамо торбе. Торбе су велике. Дечасти се играју у дворишту. Они имају лопту. Они воле фудбал.*

3. разред (перфекат глагола (сва три лица и оба броја); присвојне заменице за треће лице једнине сва три рода; прилози *сада*, *данас* и *јуче*): *Марија данас слави рођендан. Ово је њена мама. Она је јуче правила торту. Ово је њен тата. Тата је правио сендвиче. Дошли су гости. Марија је весела.*

4. разред (футур I глагола (сва три лица и оба броја); императив (2. лице једнине и множине најфреквентнијих глагола); именица у дативу у функцији неправог објекта уз глаголе давања и говорења; присвојне заменице за сва три лица једнине и множине –слагање с именицом у једнини; прилози *сутра*, *ујутру*, *увече*; узрочна реченица с везницима *јер* и *зато што*; фреквентни прилози за начин (*брзо*, *полако*, *лепо*); творба именица са значењем вршиоца радње, имаоца занимања изведених суфиксима: *-ар*, *-ац*, *-ач*; именице које означавају женску особу изведене суфиксима: *-ица*; *-ка*): *Мој разред ће сутра ујутру ићи на излет. Ја ћу устати у седам сати. Направићу сендвич. Учитељица је рекла ученицима: „Понесите воду јер ће бити топло”. Брзо ћу се спаковати. Возач Иван ће возити аутобус.*

5. разред (узрочна реченица с везницима *јер* и *зато што*; одредбе за начин исказане фреквентним начинским прилозима; сложени глаголски предикат с модалним глаголима: *требати*, *морати*, *моћи*, *смети*, *желети*; именице у генитиву с предлозима *испред*, *иза*, *изнад*, *испод*, *поред* у функцији одредбе за место; конгруенција атрибута и именице у номинативу и акузативу; творба именица којима се означавају називи спортиста; творба прилога од придева): *Ја желим да играм кошарку. Треба много тренирати. Једног дана бићу кошаркаш. Поред моје куће је кошаркашки клуб. Уписују нове чланове. Моја старија сестра тренира пливање. Она је добра пливачица и вредно тренира.*

6. разред (именице у генитиву с предлозима *од* и *до* у функцији одредби за место и време; прилози *рано*, *касно*, *увек*, *никад*, *понекад*, *често*, *ретко*, *цео* (дан), *дуго*, *зими*, *лети*; конгруенција атрибута и именице у номинативу и акузативу; именица у инструменталу са значењем средства и друштва; компаратив и суперлатив придева и прилога; присвојни придеви на *-ов/ев*, *-ин* (у номинативу); називи земаља и регија изведени суфиксима: *-ија*, *-ска*): *Имам дванаест година и идем у шести разред. Волим модерна музику. Свирам гитару од четвртог разреда. У јуну ћу ићи на такмичење у Италију. Имам добре другове и другарице. С њима идем у школу аутобусом јер је школа далеко. Увек се добро забављамо. Лети често идемо на базен бициклима. Мој најбољи друг се зове Марко. Он је нижи од мене и бољи је ученик јер више учи. Маркова сестра се зове Мирјана.*

7. разред (именице у генитиву с предлозима *са*, *из*, *око*, *између* у функцији одредбе за место; именице у генитиву с предлозима *пре* и *после* у функцији одредбе за време; локатив у функцији неправог објекта уз глаголе говорења и мишљења; именичке, бројне и прилошке синтагме са значењем количине; конгруенција атрибута и именице у дативу, инструменталу и локативу; најфреквентније збирне именице са суфиксом *-је*; творба именица за означавање места (простора и просторија) на којем се врши радња: *-иште/-лиште*, *-оница*); творба именица са значењем етника (примери из окружења): *Моја породица живи у кући. Око куће имамо цвеће. Наш сусед је Мађар. Између наше и његове куће налази се мало изралиште. С друговима често идем тамо после школе. Понекад купимо флашу сока и неколико кесица семенки, седимо на дрвеним клупама и разговарамо о новим филмовима, строгим на-*

¹ У заградни су наведени садржаји области Језик за сваки разред.

ставницима, музици и разним другим стварима. Прошле недеље смо помагали нашем старом суседу да поправи љуљашке и клацкалице. Тако ће и млађој деци бити лепше.

8. разред (зависне реченице: временска (с везником *кад*), намерна (с предикатом у презенту), изрична (с везником *да*) и односна (са заменицом *који* у функцији субјекта); творба придева суфиксима *-ски* и *-(и)ји*): *Луче сам имала много домаћих задатака. Кад сам их завршила, укључила сам телевизор. После пола сата у собу је ушао мој брат и променио канал. Хтео је да гледа утакмицу. Рекла сам му да ја желим да гледам омиљену серију која почиње за пет минута. Он је рекао да је утакмица веома важна, јер играју српска и мађарска репрезентација. Нисмо хтели да се свађамо. Договорили смо се да он иде у дневну собу и тамо гледа утакмицу.*

КЊИЖЕВНОСТ

Програм А предмета *српски као нематерњи језик* намењен је хомогеној средини, ученицима који веома ретко имају контаката са говорницима чији је матерњи језик српски. Познавање језика је на основном (елементарном) нивоу, комуникација на српском језику се тешко остварује, граматички модели су неувежбани пошто ученици немају прилике да користе српски језик, њихов речник не садржи велики број речи, речи веома лако из активног фонда прелазе у пасивни и буду заборављене, лексика се усваја спорије него код ученика хетерогене средине, интерференцијске грешке се често појављују у толиком обиму да ометају разумевање реченице; из ових разлога би акценат требало да буде на лексици и језичким обрасцима (моделима) који ће им обезбедити темељ за једноставну комуникацију на српском језику.

У сваком разреду ученицима је понуђено више текстова од броја који је обавезујући. Основни критеријум за избор текстова је ниво познавања језика. Поред одабраних текстова, обрађују се и текстови по слободном избору, при чему се води рачуна о нивоу познавања језика и интересовањима ученика. Уз оригиналне књижевне текстове планирана је и обрада конструисаних текстова који треба да буду у функцији обogaћивања лексике неопходне за свакодневну комуникацију на основном нивоу. Предлаже се да наставник планира најмање три часа за обраду једног текста кроз теме. Песме које се певају не захтевају обавезно обраду, граматичка и лексичка објашњења језичких појава.

Област наставног програма Књижевност доприноси постизању комуникативне функције језика. Основна функција књижевно-уметничких текстова, односно адаптација, поред оспособљавања ученика за комуникативну употребу језика, јесте и упознавање ученика са културом, историјом и традицијом српског народа, као и с књижевним делима значајним за српску књижевност.

Функције адаптираног књижевног текста у А програму:

- усвајање лексике одређеног тематског круга потребне за свакодневну комуникацију;

- читање, односно слушање текста у функцији увежбавања разумевања писаног и говорног језика – увежбава се читање у себи и читање са разумевањем;

- задаци у вези са текстом развијају умеће разумевања текста, увежбава се вештина писања, састављање и писање реченица које садрже познату лексику уз увежбавање основних језичких образаца, као и развијање способности састављања реченица говорног језика (приликом писаних и говорних вежби толеришу се интерференцијске грешке које не ометају разумевање реченице);

- одговори на питања (усмено и писмено) помажу ученику да развије механизме састављања реченица на српском језику, односно излагања на српском језику уз видно присуство интерференцијских грешака – упутно је да наставник врши корекције указујући на правилне облике;

- репродукција текста или препричавање развијају способност употребе језика – ученик треба да се изрази користећи више реченица, да формира и развија говорне способности.

Књижевноуметнички, адаптирани и конструисани текстови погодни су за тумачење, при чему се узимају у обзир узраст и

предзнања ученика. Текстови су уједно и полазна основа за увежбавање нових речи и израза, језичких модела, читања, писања, говора; стога три часа намењена једном тексту представљају истовремено и обраду и увежбавање градива.

Рад на тексту обухвата:

1. Семантизацију непознатих речи: семантизација може да се изведе помоћу синонима који су познати ученицима, визуелним приказивањем речи, постављањем речи у контрастне парове (*мали-велики*), описивањем речи једноставним реченицама. Наставник мора да води рачуна да реченица којом описује непознату реч садржи ученицима познате речи. Превод је оправдан само у случају када не постоје друга средства за објашњење значења речи. Препоручује се употреба речника на часу.

2. Слушање или читање текста: саветује се да наставник први пут прочита текст – на овај начин ученици чују правилан изговор речи, пошто ученици хомогене средине ретко имају прилике да чују српски језик, наставничко гласно читање је од изузетне важности. Препоручује се употреба аудио-визуелних средстава. Захтеви који се у програму тичу учења одломака из поезије и прозе напамет подстичу усвајање модела говорења, као и интонацију речи и реченица.

Драматизација текстова везује се и за јавни наступ, али и за разговор о књижевном делу пошто представља вид његове интерпретације. Саживљавањем са ликовима дела, ученици могу испољити осећања која препознају у понашању јунака и о којима закључују.

3. Контекстуализација нове лексике: неопходно је да ученици нове речи поставе у реченични контекст како би се лексика увежбавала паралелно са конструисањем реченица. Реченице треба да буду једноставне да би се избегао велики број грешака које неминовно настају у сложенијим конструкцијама. Уколико реченица садржи превише грешака, постаје неразумљива слушаоцу. Контекстуализација нових речи је битан елемент функционалне употребе језика пошто наводи ученика да саставља реченице и активира речнички фонд и језичке моделе.

4. Питања у вези с текстом (у писаној форми и усмено): процес разумевања текста има више етапа. Тек када се нова лексика усвоји и примени у реченицама може да се пређе на ниво разумевања текста. Ниво на којем је ученик разумео текст може да се утврди постављањем питања у вези с текстом. Питања треба да се заснивају на лексици коју су раније усвојили уз употребу нових речи обрађених у тексту. Упутно је да питања буду кратка (*Шта је у Весниној торби?* – текст *Весна и торба*). Корисно је да део питања буде у писаној, а део у говорној форми. Значајно је да се примарно увежбава говор, а затим и писање.

5. Питања поводом текста (у писаној форми и усмено): ученици увежбавају и остварују комуникацију на српском језику засновану на познатој лексици, уз толерицање грешака које не ометају разумевање. Питања треба да буду у складу с лексичким фондом којим ученици располажу (на пример: *Ко је јунак приче?*; *Где се одиграва радња?*; *Како изгледа јунак приче?*; *Шта осећа девојчица у песми?*). Ово је следећи ниво у процесу усвајања језичких вештина чији је циљ навођење ученика да остваре комуникацију на српском језику. Овај циљ је често веома тешко постићи код ученика хомогене средине, али је неопходно навести ученика да усмено, а потом и у писаној форми употреби одређене речи или изразе на српском језику.

6. Разговор о тексту: у складу са лексиком којом ученици располажу разговор се заснива на препознавању главних ликова, активностима које се везују уз њих, на истицању особина ликова из текста. Као део процеса увођења ученика у употребу језика упутно је да се ученици, према моделима из текстова подстичу да састављају реченице потребне у говорним ситуацијама. На пример, драматизација текста *Весна и торба* – *Весна*: Моја торба је стара. *Оловка*: Шта радиш, Весна? Зашто стављаш пуно ствари у торбу? У торби нема места. *Тата*: Весна, треба да купим нову торбу. *Весна*: Тата, молим те, купи ми нову торбу. Ученици се подстичу да поводом текста закључују о идејама препознатим у тексту (*Шта текст казује о Весниним особинама?*).

Приликом обраде поезије не инсистира се на књижевној теорији, већ на доживљају лирске песме. Подстицање ученика да разуме мотиве, песничке слике и језичкостилска изражајна средства доводи се у везу са илустровањем значајних појединости, као и с увежбавањем интонације стиха и уочавањем риме у песми.

7. Компаративни приступ: наставник планира укључивање текстова матерњег језика који се пореде са предложеним делима српске књижевности (уколико је то могуће) и са примерима везаним за филм, позоришну представу, различите аудио-визуелне записе; у обраду књижевног дела укључује и садржаје из ликовне и музичке културе, стрип и различите врсте игара (осмосмерке, ребуси, укрштене речи, асоцијације...).

Приликом уочавања битних поетских елемената у структури књижевноуметничког текста, користећи знање стечено на часовима матерњег језика, наставник се труди да код ученика (у складу са њиховим могућностима) објасни основне облике приповедања (нарација, дескрипција, дијалог); појам сижеа и фабуле, функцију песничке слике; улогу језичкостилских средстава и друге основне поетичке одлике текста.

8. Обликовање кратког текста у писменој форми или усмено на основу адаптираног књижевног текста: овај ниво употребе српског језика у говорној или писаној форми представља главни циљ области Књижевност у А програму. Покушај самосталног састављања краћег текста од пет или шест реченица (у пару или у групи) представља виши ниво у остваривању комуникативне функције језика. Ученици развијају механизам употребе језичке грађе и језичких модела; спајају речи у реченице уз поштовање граматичких структура, затим спајају више реченица у краћи текст. Процес се односи и на говорени и на писани текст.

Програм Б:

Књижевноуметнички текстови у настави *српског као нематерњег језика* имају вишеструку функцију. Читајући и тумачећи књижевноуметничка дела и изабране одломке најзначајнијих дела српских писаца, ученици ће имати прилику да се упознају са српском културном баштином и тако боље разумеју сличности и разлике које постоје између културе народа којем припадају и културе народа чији језик уче. Текстови истовремено представљају извор нове лексике и полазну основу за даљи рад – разговоре, читање, интерпретацију, различите врсте говорних и писмених вежби и друге активности.

У области наставног програма Књижевност наведени текстови усклађени су с узрастним карактеристикама и језичким могућностима ученика. Дати предлог дела наставник ће прилагођавати потребама својих ученика. Од предложених дела, наставник самостално бира она која ће обрађивати, као и дела којима ће проширити списак. За сваки текст је предвиђено по три часа.

За ученике који *српски као нематерњи језик* буду савлађивали по програму који је намењен онима који уче и живе у хетерогеним језичким срединама или им је матерњи језик један од словенских језика, предложени су аутентични књижевноуметнички текстови или одломци из њих. Ипак, постоје значајне разлике између ученика који живе у хетерогеној средини, а чији је матерњи језик несловенски, и ученика чији је матерњи језик словенски. Ове разлике је неопходно узети у обзир приликом избора текстова за обраду и при изради уџбеника. Стога се препоручује ауторима уџбеника и наставницима да нека од предложених дела адаптирају, скрате и прилагоде језичком знању и могућностима ученика чији је матерњи језик несловенски. Наставници који раде с ученицима чији матерњи језик припада групи словенских језика, могу се опредељивати за аутентична дела.

Бављење књижевноуметничким текстом подразумева различите методичке поступке који ће бити усмерени на његово што боље разумевање и тумачење. Рад на тексту састоји се из неколико етапа: уводног разговора са семантизацијом мање познатих речи и израза (ова етапа је посебно важна за ученике чији језик није словенски); просторне и временске локализације текста; изражајног читања; кратке провере уметничког доживљаја и разумевања текста; разговора о тексту и његовог тумачења (различитих аналитичко-синтетичких поступака којима ће се откривати естетске

вредности дела, важне појединости у њему и места с посебном експресивношћу); повезивања дела с личним доживљајима и искуствима ученика. Свака од наведених етапа зависи од природе текста као и од предзнања и могућности ученика.

Уводни разговор и семантизација мање познатих речи и израза биће за неке ученике од изузетне важности за разумевање дела и стога им је потребно посветити посебну пажњу. О избору речи за семантизацију одлучује наставник уважавајући предзнања својих ученика. Лексику је најбоље семантизовати током уводног разговора и пре првог читања текста како би се обезбедило разумевање садржаја текста након првог читања. Речи се могу семантизовати на различите начине – визуелним наставним средствима, демонстрацијом, посредством синонима и антонима, различитим описним дефиницијама и, уколико је то неопходно, реч се може и превести на матерњи језик ученика. Није потребно да све речи које се семантизују уђу у активан лексички фонд ученика, поједине могу остати у пасивном фонду. Лексика за коју се процени да треба да уђе у активан лексички фонд ученика, треба да буде заступљена током разговора о тексту и његове интерпретације, а корисно је осмислити и различите лексичке вежбе које ће допринети остваривању овог циља. Ученике овог узраста треба уводити и у коришћење речника јер је оно саставни део читања. Важно је да се служе и двојезичним и једнојезичним речницима и да овладају техником проналажења речи и значења које реч остварује у датом контексту. Речници представљају велику помоћ за читање и разумевање текстова различитих жанрова, нарочито су корисни приликом самосталног читања.

Многи текстови, посебно одломци из обимнијих књижевних дела, захтеваће и локализацију како би били правилно схваћени и доживљени. Локализација ће у неким случајевима подразумевати препричавање садржаја који претходе одломку који се обрађује или, на пример, давање података о аутору. Некад ће бити неопходно дело сместити у просторне и временске оквире и протумачити друштвене, историјске и друге околности у којима се радња одвија.

Читање текста је од велике важности за његово разумевање и доживљавање. У настави књижевности јављају се различити облици читања. Разумевање, доживљавање и тумачење текста условљено је квалитетом читања. Важно је да прво интерпретативно читање текста обави наставник или да ученици послушају квалитетан звучни запис. Овако ће се обезбедити правилно разумевање и бољи уметнички доживљај текста. Многа дела захтеваће једно или више поновљених читања наглас или у себи, усмерених ка одређеном циљу. Потребно је да ученици овладају техникама гласног читања и читања у себи. Читање у себи може бити у функцији бољег разумевања текста и оно увек треба да буде усмерено од стране наставника, истраживачко. Ученици ће, читајући у себи, пронаћи у тексту различите информације којима ће поткрепљивати и своје мишљење и ставове, увежбаваће брзо читање и оспособљавање се за самостално учење. Циљ читања наглас јесте овладање техником читања и савлађивање важних чинилаца гласног читања (изговора и интонације речи и реченице, јачине гласа, пауза). Овим путем ученици се постепено уводе у изражајно читање. Оно се увежбава на пажљиво одабраним епским, лирским и драмским текстовима. Изражајно читање увежбава се на претходно обрађеним текстовима, плански и уз добру припрему. Наставник треба да оспособи ученике да ускладе јачину гласа, интонацију, ритам, темпо, паузе с природом и садржином текста како би изражајно читање било што успешније.

Један од важних облика рада јесте учење напамет и изражајно казивање кратких одломака из одабраних књижевноуметничких текстова у стиху и прози (лирских песама, одломака из прозних и драмских текстова). Ученике треба постепено водити од гласног читања ка изражајном читању и казивању напамет научених одломака.

Тумачење текста умногоме ће зависити од средине у којој се настава реализује, предзнања ученика и њиховог матерњег језика. С ученицима који савлађују програм за средњи ниво, тумачење текста имаће више обележја разговора о важним појединостима у њему – догађајима, ликовима, месту и времену одвијања радње.

Разговори о тексту треба да обезбеде правилно разумевање догађаја, учовање веза између догађаја и ликова, тумачење поступака главних јунака и њихових особина. Без обзира на то што за ове разговоре није нужно да ученици знају стручну терминологију (основни мотив, епитет, описна лирска песма), они се не смеју свести на пуко препричавање садржаја текста. Разговор о тексту наставник треба да води тако да омогући ученицима да у њему испоље што већу креативност, да им поставља проблемске задатке, наводи их да размишљају о узрочно-последичним везама у делу, подстиче их да слободно маштају и износе своје утиске о уметничким сликама у делу.

С напреднијим ученицима наставник може остварити комплекснију анализу и интерпретацију дела током које ће ученици изводити сложеније закључке о догађајима и ликовима, откривати експресивна места у делу и износити своје утиске о њима служећи се основном терминологијом теорије књижевности. У настави *српског као нематерњег језика* наставник треба да се ослања на књижевнотеоријска знања које су ученици стекли на свом матерњем језику и да их активира кад год је то могуће. Тако, на пример, приликом обраде књижевних дела и одломака, треба рачунати на то да су ученици у матерњем језику усвојили основне књижевнотеоријске појмове: тема, мотив, главни лик и др. У складу са Општим стандардима постигнућа за Српски као нематерњи језик; познавање терминологије из теорије књижевности очекује се само од ученика напредног нивоа. Они ће, на примерима изабраних дела и одломака из српске књижевности, проширивати сазнања која су стекли на свом матерњем језику и обогатити их новом примерима.

Након разговора о садржају дела и његове интерпретације, потребно је с ученицима разговарати и о личним доживљајима који су изазвани делом – подстицати их да доводе у везу дело са својим личним искуствима, допустити им да постављају питања, створити у учioniци услову у којима ће се развијати дијалог и дискусија.

Веома је важно да ученици активно учествују у свим етапама рада, да износе своја осећања, запажања, мишљења, закључке и да их образлажу. Ученичке активности не смеју бити ограничене само на рад на часу. У обраду текста ученике треба уводити заједничким различитим припремних задатка, које ће они решавати код куће. Након обраде текста важно је да ученици стечена знања функционално примењују у даљем раду – приликом израде домаћих задатака, самосталног читања и усвајања знања из других наставних предмета. Наставнику и ученицима ће стечена знања и вештине бити драгоцене за интерпретацију нових књижевних дела.

Кад год је то могуће, наставу књижевности потребно је повезивати с наставом језика, успостављати унутарпредметну и међупредметну корелацију. Она ће допринети свестранијем сагледавању садржаја, а ученици ће стећи квалитетнија и трајнија знања.

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Реализација наставних садржаја *српског као нематерњег језика* подразумева континуитет у богаћењу ученичке језичке културе. То је једна од примарних методичких обавеза наставника. Наставник треба да процени способности сваког ученика за одговарајући ниво комуникативне компетенције и у складу са тим прилагоди језички материјал. Ово треба да доведе до функционалне употребе језика у настави, али и у свим осталим животним околностима, у школи и ван ње, где је ваљано језичко комуницирање услов за потпуно споразумевање. Језичка комуникација подразумева владање рецептивним и продуктивним језичким вештинама, а то су: слушање, читање, писање и говорење. Основно обележје савременог методичког приступа настави језика и језичке културе јесте развијање ученичких способности у све четири активности у поредо и њихово прилагођавање когнитивним способностима и језичком окружењу ученика. Исходи у области Језичка култура конципирани су тако да, с једне стране, обезбеде остваривање минимума језичких компетенција, али и да, с друге стране, не ограниче ученике који су у могућности да остваре већи напредак. Због специфичности ове наставе, предвиђене исходе (пре свега када су у

питању хомогене језичке средине) потребно је остваривати кроз језичке активности (компетенције) које су, с методичког аспекта, сличније настави страног него матерњег језика.

Слушање је прва језичка активност с којом се ученици сусрећу у настави *српског као нематерњег језика*. Она омогућава ученику да упозна мелодију језика, а затим и његов гласовни систем, интонацију речи и реченице. Коначни циљ слушања треба да буде разумевање, као предуслов за вербалну продукцију, односно – комуникацију.

Говорење је најсложенија језичка вештина, која подразумева владање свим елементима језика (фонетско-фонолошким, морфолошким, синтаксичким и лексичким). Говорење се најчешће реализује у дијалогској форми, те према томе подразумева разумевање (саговорника). Поред тога, говорење је вештина која захтева одређену брзину и правремену реакцију. Као продуктивна вештина, заједно са писањем, омогућава ученику да се изрази на српском језику, постави питање, интерпретира неки садржај и учествује у комуникацији са другима.

Читање је језичка активност која подразумева познавање графичког система језика (слова), њихове гласовне реализације, повезивање гласова у речи и спајање речи у реченицу, уз поштовање одговарајућих ритмичких и прозодијских правила. Циљ читања мора да буде разумевање прочитаног јер само тако оно представља језичку компетенцију, а не пуку вербализацију словних карактера.

Писање је продуктивна језичка вештина која подразумева исказивање језичког садржаја писаним путем, употребом одговарајућих словних карактера и поштовањем правописних правила. Посебну пажњу потребно је посветити графемама за које не постоје еквиваленти у матерњим језицима ученика. Такође је важно обратити пажњу на правила фонетског правописа (писање личних имена страног порекла итд.). Поред тога, српски језик има два писма – ћирилицу и латиницу, а ученик, још у првом циклусу образовања, треба да усвоји оба. Циљ писања је језичко изражавање писаним путем, те, према томе, подразумева разумевање.

Ове четири вештине су кроз исходе два програма вертикално повезане тако да јасно описују градацију постигнућа ученика у области Језичка култура.

Садржаји по темама представљају лексичко-семантички оквир унутар кога се функционално реализују језички садржаји. Тематске јединице презентују реалне, свакодневне околности у којима се остварује комуникација. За сваку тематску јединицу предложене су тематске групе које треба да се попуне одговарајућом лексиком, у оквиру препорученог броја нових речи.

Нпр. у другој тематској јединици, *Породица и људи у окружењу*, у садржају А програма предвиђено је да ученици у првом разреду овладају речима којима се именују чланови уже породице и употребе их у одговарајућој комуникативној ситуацији. У сваком следећем разреду ова тематска јединица се проширује новом лексиком и новим комуникативним ситуацијама. Тако у следећим разредима ученици овладавају називима за чланове шире породице, дају основне информације о њима, њиховим физичким и карактерним особинама, занимањима, међусобним односима итд.

Оваква хоризонтална врста градације примењена је у свим тематским јединицама.

Избор лексике је делимично условљен садржајем из области Језик и Књижевност, али зависи и од процене наставника о потребности одговарајућих лексема и њихове фреквенности, ради постизања информативности и природности у комуникацији. Многе речи нису везане само за једну тематску јединицу већ се преклапају и повезују у нове семантичке низове, што наставник треба да подстиче добро осмишљеним говорним и писменим везбама.

Тематске јединице се углавном понављају у свим разредима, али се у сваком следећем разреду број лексема у оквиру тематских група понавља и проширује. Поред селективног приступа лексички, треба водити рачуна и о броју лексема које се усвајају у једној наставној јединици. На једном часу не би требало уводити више од пет нових речи, чије значење ће се објаснити и провежбати у типичним реализацијама унутар реченице (контекстуализаци-

ја лексике). Најефикасније би било да за нову реч сваки ученик осмисли (минимални) контекст, односно реченицу. На овај начин наставник има увид у учениково разумевање значења речи, поред нових садржаја подстиче употребу и раније стечених знања из лексике и граматике, а ученици стичу самопоуздање јер могу да изговоре или напишу реченице на српском језику.

Поред датих тематских јединица, у прва четири разреда основне школе наводи се и нетематизована лексика која је потребна за комуникацију, независно од теме. У свакодневной комуникацији велики значај имају устаљене комуникативне форме којима ученици постепено и континуирано треба да овладавају од првог разреда основне школе. Оне су издвојене у посебну област језичке културе и усклађене су потребама и узрастом ученика. Тако у првом разреду ученици усвајају моделе за поздрављање и представљање, затим се даље усвајају модели за честитање, захваљивање, исказивање жеље, молбе итд. до најсложенијих модела као што су исказивање психолошког стања и расположења и давање савета.

Функционално и економично повезивање подобласти предмета *српски као нематерњи језик* (Језик, Књижевност и Језичка култура) омогућава савладавање њихових садржаја и остваривање предвиђених исхода на природан и спонтан начин, чинећи да једни садржаји произлазе из других, допуњују се и преклапају. На одабраним деловима књижевноуметничких, неуметничких и конструисаних текстова могу се развијати различите комуникативне вештине; говорним вежбама се дефинишу смернице за израду писмених састава; креативне активности у настави доприносе развоју усменог и писменог изражавања, читање с разумевањем утиче на богаћење лексике и флуентност говора, итд. Усклађеност исхода с језичким компетенцијама омогућава наставнику не само кумулативно праћење напретка сваког ученика него и уочавање проблема у развијању појединих компетенција, што умногоме олакшава процес наставе и учења језика.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На почетку процеса учења, односно на почетку школске године, неопходно је спровести дијагностичко вредновање компетенција ученика. Ово је изузетно важан задатак наставника, будући да постоје велике разлике у владању српским језиком ученика једног одељења. Дијагностичко оцењивање се може реализовати помоћу иницијалног тестирања које служи да се установе вештине, способности, интересовања, искуства, нивои постигнућа или потешкоће појединачног ученика или читавог одељења. Иницијално тестирање осмишљава наставник на основу исхода и садржаја програма из претходних разреда. На основу тога могуће је ефика-

сно планирати и организовати процес учења и индивидуализовати приступ учењу.

Поред стандардног, сумативног вредновања које још увек доминира у нашем систему образовања (процењује знање ученика на крају једне програмске целине и спроводи се стандардизованим мерним инструментима – писменим и усменим проверама знања, есејима, тестовима, што за последицу има кампањско учење оријентисано на оцену), савремени приступ настави претпоставља формативно вредновање – процену знања током савладавања наставног програма и стицања одговарајуће компетенције. Резултат оваквог вредновања даје повратну информацију и ученику и наставнику о томе које компетенције су добро савладане, а које не (нпр. ученик задовољавајуће разуме прочитани текст, али слабо разуме говорени текст; задовољавајуће пише у складу с правилима, али у говору не поштује правила конгруенције итд.), као и о ефикасности одговарајућих метода које је наставник применио за остваривање циља. Формативно мерење подразумева прикупљање података о ученичким постигнућима, а најчешће технике су: реализација практичних задатака, посматрање и бележење ученичких активности током наставе, непосредна комуникација између ученика и наставника, регистар за сваког ученика (мапа напредовања) итд. Резултати формативног вредновања на крају наставног циклуса треба да буду исказани и сумативно – бројчаном оценом. Оваква оцена има смисла ако су у њој садржана сва постигнућа ученика, редовно праћена и објективно и професионално бележена.

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања, праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопствени рад. Све што се покаже добрим и корисним наставник ће користити и даље у својој наставној пракси, а све што се покаже као недовољно ефикасним и ефективним требало би унапредити.

При вредновању ученичких постигнућа наставник се руководи исходима дефинисаним за сваки разред водећи рачуна о индивидуалном напредовању ученика у складу са њиховим могућностима и способностима. При оцењивању пажња треба да буде усмерена на ниво развоја репродуктивних способности ученика, обим проширивања лексичког фонда, ниво смањивања различитих типова грешака.

Треба имати у виду ниво познавања језика: ученици хомогене средине спорадично остварују директан контакт с говорницима којима је српски матерњи језик, са српским језиком се срећу само на часовима српског као нематерњег језика. Резултат је да ученици српски језик користе на елементарном нивоу. Језичке моделе усвајају спорије, граматичке категорије користе уз много грешака, имају проблема при слушању, односно разумевању српског језика чак и онда када су им све речи говорног текста познате.

1. АЛБАНСКИ ЈЕЗИК

Emërtimi i lëndës	Gjuha dhe letërsia shqipe
Qëllimi	Qëllimi i mësimi të Gjuhës dhe Letërsisë shqipe në klasë të tetë nënkupton përvetësimin e shkathtësive për të komunikuar në situata të ndryshme, krijimin e pavarësisë individuale dhe formimin kulturor, përvetësimin e gjuhës letrare përgatitjen e nxënësit për të njohur jetën, zhvillimin e ndjenjës për të dëgjuar tema të ndryshme me karakter edukativ dhe arsimor, nxitjen dhe motivimin e nxënësve për të nxënë.
Klasa	VIII E tetë
Fondi vjetor i orëve	136 orë

<p>interpretin tekstin dhe nëntekstin, si edhe gjykon për qëllimin, ndjenjat e folësit, vërtetësinë dhe besueshmërinë e tekstit; diskuton, zgjeron dhe gjykon idetë e dëgjuara, si edhe merr pjesë në veprimtari praktike, ku dëgjon rreth temave të fushave të ndryshme;</p> <p>kupton tekstin edhe kur mendimet dhe idetë nuk jepen në mënyrë të drejtpërdrejtë dhe shpjegon se si gjuha dhe stili i autorit ndikojnë për t'i dhënë idetë në mënyrë të qartë ose të nënkuptuar;</p> <p>analizon dhe diskuton për interpretimet e të tjerëve rreth tekstit; vlerëson gjuhën dhe idetë që përcjell autori në tekst, analizon sjelljen dhe qëndrimet e personazheve, zhvillimin e fabulës ose subjektit;</p> <p>bën dallimin mes personazhit, autorit dhe tregimtarit; krahason stilin, gjuhën dhe tematikën në tekste të ndryshme. përzgjedh, krahason dhe përmbledh informacionin nga tekste të ndryshme;</p> <p>dallon informacionin e rëndësishëm nga i parëndësishmi, faktin nga opinioni, shkakun nga pasoja;</p> <p>veçon tiparet karakteristike të fjalëve, fjalive dhe të tekstit në tekste të ndryshme;</p> <p>kupton tekstin edhe kur mendimet dhe idetë nuk jepen në mënyrë të drejtpërdrejtë dhe shpjegon se si gjuha dhe stili i autorit ndikojnë për t'i dhënë idetë në mënyrë të qartë ose të nënkuptuar;</p> <p>analizon dhe diskuton për interpretimet e të tjerëve rreth tekstit. vlerëson gjuhën dhe idetë që përcjell autori në tekst, analizon sjelljen dhe qëndrimet e personazheve, zhvillimin e fabulës ose subjektit;</p> <p>bën dallimin mes personazhit, autorit dhe tregimtarit; krahason stilin, gjuhën dhe tematikën në tekste të ndryshme; përzgjedh, krahason dhe përmbledh informacionin nga tekste të ndryshme;</p> <p>dallon informacionin e rëndësishëm nga i parëndësishmi, faktin nga opinioni, shkakun nga pasoja;</p> <p>veçon tiparet karakteristike të fjalëve, fjalive dhe tekstit në tekste të ndryshme;</p>	<p>Letërsia</p>	<p>Lirika Faqja e poezisë</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Mbramja (poezi peizazhi – Esad Mekuli; metafora; epiteti; krahasimi); 2. Lule dielli (shpirtëzim i dukurive natyrore) – Dritëro Agolli; 3. Vdekja e Nositit (poezi filozofike) – Lasgush Poradeci; 4. Në mundsh (poezi në formë këshille) – Jozef R. Kipling; 5. Vdekja e gjyshes (poezi me temë familjen; hiperbola dhe litota) – Fatos Arapi; 6. Kronikë (poezi me temë lirinë e individit) – Frederik Rrëshpja. <p>Epika Epika – me elemente nga fantastikja (përralla, tregime dhe novela fantastike, romane fantastiko – shkencore etj.)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Gërzhetë (përrallë) – përgatiti Donika Omari; 2. Martesa me Orën – zonjë (roman) – Roz Uajlldër Lein; 3. Kush e solli Doruntinën (novelë) – Ismail Kadare; 4. Kthimi i odisesë (poema epike) – Homeri; 5. Pyetja e fundit (roman fantastiko – shkencor) –; Isak Asimov 6. Kolombreja (tregim me elemente fantastike) – Dino Buxati; 7. Një kryqëzim (tregim me elemente fantastike) – Franc Kafka. <p>Epika – me elemente nga realiteti (tregime, novela, romane me temë nga e kaluara dhe e sotmja etj.)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Djemtë e rrugës Pal (roman me temë shoqërore) – Ferenc Molnar; 2. Nata e Ustikës (roman me temë në luftë) – Petro Marko; 3. Siç më thotë nënua plakë (roman me temë nga e kaluara) -Musine Kokalari ; 4. Lumi i madh (tregim me temë për mjedisin) – Mitrush Kuteli; 5. Bota e Sofisë (roman me temë filozofike) – Jostein Garder; 6. Një dozë “poliane” (roman me temë psikologjike) – Elenor H. Porter; 7. Dy botët (roman me temë edukimi) – Herman Hese. <p>Dramatika Tekstet dramatike ndërthurren në rubrikat e mësipërme</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Antigona (tragjedi në vargje; monologu.) – Sofokliu; 2. Karnavalet e Korçës (komedi.; dialogu) – Spiro Çomora; 3. Gjashtë personazhe në kërkim të autorit (dramë moderne) – Luigi Pirandelo.
--	------------------------	---

<p>interpretin tekstin dhe nëntekstin, si edhe gjykon për qëllimin, ndjenjat e folësit, vërtetësinë dhe besueshmërinë e tekstit; diskuton, zgjeron dhe gjykon idetë e dëgjua, si edhe merr pjesë në veprimtari praktike, ku dëgjon rreth temave të fushave të ndryshme;</p> <p>kupton tekstin edhe kur mendimet dhe idetë nuk jepen në mënyrë të drejtpërdrejtë dhe shpjegon se si gjuha dhe stili i autorit ndikojnë për t'i dhënë idetë në mënyrë të qartë ose të nënkuptuar;</p> <p>analizon dhe diskuton për interpretimet e të tjerëve rreth tekstit; vlerëson gjuhën dhe idetë që përcjell autori në tekst, analizon sjelljen dhe qëndrimet e personazheve, zhvillimin e fabulës ose të subjektit;</p> <p>bën dallimin mes personazhit, autorit dhe tregimitarit; krahason stilin, gjuhën dhe tematikën në tekste të ndryshme; përzgjedh, krahason dhe përmbledh informacionin nga tekste të ndryshme;</p> <p>dallon informacionin e rëndësishëm nga i parëndësishmi, faktin nga opinioni, shkakun nga pasoja;</p> <p>veçon tiparet karakteristike të fjalëve, fjalive dhe tekstit në tekste të ndryshme;</p> <p>tregon me fjalët e tij një nga legjendat shqiptare; ritregon dhe interpretin një nga legjendat shqiptare; diskuton mbi personazhet, motivet, idetë, vlerat e legjendave shqiptare;</p> <p>përmbledh shkurt ngjarjet e legjendave duke u bazuar në elementet e strukturës dhe të subjektit;</p> <p>ndërton pyetje, gjëza e enigma rreth legjendave për shokët; u përgjigjet pyetjeve që lidhen me të kuptuarit dhe interpretimin e legjendave;</p> <p>përshkruan personazhet duke përdorur teknika të ndryshme; krahason variante të ndryshme të legjendave me të njëjtën tematikë;</p> <p>analizon strukturën, gjuhën dhe stilin e secilës nga legjendat shqiptare me të njëjtën temë;</p> <p>evidenton pjesët më të bukura nga legjendat duke argumentuar pse; komenton me ditarët e të nxënësit pjesë dhe shprehje të spikatura nga legjendat, fragmente, personazhe etj.;</p> <p>shkruan ese (tekste vlerësuese) rreth vlerave të legjendave shqiptare;</p> <p>ilustron me vizatime ngjarje dhe personazhe nga libri; lidh jetën, ngjarjet e personazheve me jetën e tij. dramatizon pjesë për teatër nga legjendat;</p> <p>krijon një fjalor me fjalë kyçe nga libri;</p> <p>krijon një korrespondencë imagjinare mes personazheve;</p> <p>krahason librin e autorit me një tjetër të tij ose me një libër tjetër me të njëjtën tematikë;</p> <p>sjell ngjarjen e kohëve të vjetra në kohë moderne.</p>			<p>Lektura shtëpiake</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Ismail Kadare</i> “Kush e solli Doruntinën”; 2. “<i>Më quajnë Aleksandër Moisiu</i>”, <i>Luan Rama & Semela Mero</i>; 3. “<i>Më quajnë Gandi</i>”, <i>Lara Toro</i> 4. “<i>Mizëkapuçët</i>”, <i>Ferid Selimi</i>; 5. <i>Gjergj Fishta</i> “<i>Gomari i Baba Tasit</i>”; 6. “<i>Më quajnë Bethoven</i>”, <i>Maria Joao Costa, Manuel Morgado</i> <p>Zgjedhje plotësuese e lekturës (të zgjidhen 3–6 vepra)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Daniele Aristarco “Unë them jo!”; 2. Tahar Ben Jelloun “Racizmin shpjeguar vajzës sime”; 3. J.M.G. Le Clézio “Mondo dhe tregime të tjera”; 4. 100 pyetje dhe përgjigje: “Ç’po nodoh me mua?!” – Carla Nieto Martinez 5. Dagmar Hobfeld “Jeta ime, dashuria dhe gjithçka tjetër”; 6. Mark Twain “Rrëmbimi i princit”; 7. Tonin Çobani “Mitologjia shqiptare”; 8. Mira Lobe “Gjyshja në pemën e mollës”. <p>Shprehjet dhe nocionet letrare</p> <p>Mjetet stilistike: anafora dhe epifora, apostrofa.</p> <p>Llojet lirike: Këngët popullore të dashurisë, këngët e rëndomta (të dasmave, të çobanëve, të punës etj.); këngët e dashurisë;</p> <p>Llojet epiko – lirike: poema, balada.</p> <p>Poezia dramatike. Memoaret. Biografia</p>
<p>dallon, përdor dhe analizon llojet e fjalive sipas kumtimit, intonacionit, ndërtimit, gjymtyrëve kryesore;</p> <p>përdor dhe analizon llojet e gjymtyrëve kryesore dhe gjymtyrëve të dyta;</p> <p>përdor dhe analizon klasat e fjalëve të ndryshueshme dhe të pandryshueshme;</p> <p>analizon stilet dhe regjistrat e gjuhës;</p> <p>vlerëson pasurinë leksikore të shqipes, përdor gjuhën standarde dhe zbaton rregullat drejtshkrimore dhe shenjat e pikësimit;</p> <p>dallon pjesët përbërëse të fjalës;</p> <p>dallon morfemat fjalëformuese nga ato trajtëformuese;</p> <p>dallon temën e fjalës nga tema fjalëformuese.;</p> <p>dallon fjalët e parme nga jo të parme;</p> <p>dallon morfemat rrënjore dhe ndajshesore;</p> <p>analizon fjalët sipas formimit dhe ndërtimit;</p> <p>formon fjalë jo të parme nga temat e dhëna.;</p> <p>përcakton kuptimin e drejtpërdrejtë të fjalëve dhe kuptimin e figurshëm;</p> <p>dallon fjalët me ngjyrim emocional në një kontekst të caktuar;</p> <p>dallon fjalët e parme nga jo të parme;</p> <p>dallon morfemat rrënjore dhe ndajshesore;</p> <p>formon fjalë të përbëra nga temat e dhëna;</p> <p>dallon parashtesat dhe prapashtesat të fjalëve prejardhura;</p> <p>dallon bashkëtingëlloret e zëshme, të tingullta dhe të shurdhëta;</p> <p>shkruan dhe shqipton drejt bashkëtingëlloret e zëshme në fund dhe në trup të fjalës;</p> <p>shkruan dhe shqipton drejt bashkëtingëlloret nistore <i>sh, zh, ç</i>;</p> <p>dallon foljen për të dhënë mënyrën e paraqitjes së veprimit;</p> <p>liston mënyrat e foljeve;</p> <p>jep mënyrat e formimit të foljes joveprore në mënyra të ndryshme;</p> <p>zgjedhon foljet në formën joveprore në mënyrën habitore e kushtore;</p> <p>shkruan rreth një situatë duke përdorur folje në formën dhe mënyrën e kërkuar.;</p>	Gjuha	Gramatika	<p>Njohuri për gjuhën</p> <p>Fjalëformim</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Fjala dhe pjesët e saj përbërëse; 2. Analiza e fjalëve sipas ndërtimit dhe formimit. <p>Leksikologji</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Fjalët me ngjyrim emocional; 2. Kuptimi i drejtpërdrejtë dhe kuptimi i figurshëm i fjalëve; 3. Regjistrat e gjuhës; 4. Stilet e gjuhës; 5. Dialektet e gjuhës shqipe; 6. Gjuha standard. <p>Morfologji</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Emrat që përdoren vetëm në njëjës ose vetëm në shumës; 2. Emrat e farefisnisë; 3. Mbiemri, Përemri lidhor, përemri pronor; 4. Zgjedhimi joveprore në mënyrat: dëftore, habitore, lidhore, kushtore, dëshirore dhe urdhërore; 5. Llojet e ndajfoljeve dhe shkallët e tyre; 6. Parafjalët, lidhëzat, pasthirrmat, pjesëzat sipas structures morfologjike; <p>Sintaksë</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Funksionet gramatikore të fjalëve në fjali (kryefjalë, kallëzues, përcaktor, rrethanor, kundrinor); 2. Llojet e kallëzuesit; 3. Fjalitë e përbëra me bashkërenditje dhe me nënrenditje; 4. Llojet e fjalisë së përbërë me nënrenditje; 5. Ligjëratë e drejtë dhe e zhdrejtë; 6. Kthimi i ligjëratës së drejtë në ligjëratën e zhdrejtë.

dallon, përdor dhe analizon llojet e fjalive sipas kumtimit, intonacionit, ndërtimit, gjymtyrëve kryesore; përdor dhe analizon llojet e gjymtyrëve kryesore dhe të gjymtyrëve të dyta; përdor dhe analizon klasat e fjalëve të ndryshueshme dhe të pandryshueshme; analizon stilet dhe regjistrat e gjuhës; vlerëson pasurinë leksikore të shqipes, përdor gjuhën standarde dhe zbaton rregullat drejtshkrimore dhe shenjat e pikësimit;			
shkruan dhe shqipton drejt bashkëtingëlloret s, z nistore; dallon emrat e farefisnisë; shkruan si duhet emrat e farefisnisë në fjali a tekst; përdor si duhet nyjën te emrat e farefisnisë; përdor në fjali sipas kërkesës emra të ndryshëm; përdor si duhet mbiemrat nga ana gramatikore e leksikore në tekste e fjali; përdor saktë në fjali dhe në tekste përemrat lidhorë;	Drejtshkrimi	Drejtshkrim 1. Drejtshkrimi: – I shenjave të pikësimit: „, ”, “, ;, ;, (); – I bashkëtingëlloreve të zëshme në fund dhe në trup të fjalës; – Bashkëtingëlloreve nistore:sh-, zh-, ç-, s-, z-; – I bashkëtingëlloreve j, h, rr, nj; – I grupeve të bashkëtingëlloreve mb, ng, nd, ngj.	
	Kulturë gjuhe	Të shkruarit Teksti udhëzues – rregullorja; Mesazhi i përrallës; Kthimi i tekstit poetik më prozë; Skeda e filmit; Eseja bindëse; Eseja e krahasimit – kontrasti; Koent pikturë; Tregimi fantastiko – shkencor; Ditari dhe letra; Test psikologjik; Teksti autobiografik dhe biografik; Komenti krahasues (poezia,proza poetike); Përshkrimi objektiv dhe subjektiv; Imazhet poetike dhe kaligrama;	
		Intervista; Skenari i dokumentarit shkencor; Udhëpërshkrimi. Të folurit Komunikimi dhe gjuha; Letërsia dhe gjuha; Fantashkenca në tekstin grafik; Rrëfyesi; Të jetosh në paqe (përgjegjësia dhe të drejtat); Lojërat elektronike (dobitë dhe dëmet); Poezia lirike dhe llojet e saj (himni, elegjia, soneti). Të dëgjuarit Përralla dhe legjenda (detajet e përrallave); Tekstshkencor (shkak/pasojë); Rrëfime vetjake:Kujtimet (rendi i ngjarjeve); Muzikaliteti i poezisë (onomatopeja dhe aliteracioni); Fjalët e Korit në tragjedi (problemi/zgjidhja); Festime – Tradita e Karnavaleve; Kronika/lajme; Udhëpërshkrimi.	

Konceptet kyç të përmbajtjes: gramatikë, lexim, shkrim, flasin, letërsi, gjuhë dhe kulturë gjuhësore, kulturë mediesh.

UDHËZIME DIDAKTIK – MRTODIKE PËR REALIZIMIN E PROGRAMIT

Programi i mësimi të Gjuhës shqipe bazohet në rezultate, përkatësisht në procesin e nxënies dhe arritjeve të nxëniesit. Rezultatet paraqesin përshkrimin e njohurive të integruara, shkathtësive, qëndrimeve dhe vlerave të cilat nxëniesi i ndërton, zgjeron dhe i thellon nëpërmjet tri fushave të lëndës.

I. PLANIFIKI I MËSIMIT DHE NXËNIES

Planifikimi i mësimi dhe nxënies përfshin hartimin e planeve vjetore dhe operative, si dhe zhvillimin e përgatitjeve për orën/ditën/javën e mësimi. Plani vjetor përmban numrin e orëve sipas fushave të shpërndara sipas muajve, në pajtim me kalendarin shkollor, të planifikuar me fondin e orëve sipas fushave dhe fondin vjetor të orëve.

Programin e mësimi dhe nxënies së Gjuhës shqipe në klasën e tretë t[shkollës fillore e përbëjnë tri fusha të lëndës:Letërsia, Gjuha dhe Kultura e gjuhës. Numri i rekomanduar i orëve sipas fushave lëndore është: Letërsia – 52 orë, Gjuha – 50 orë dhe Kultura e gjuhës – 34 orë. Fondi i tërësishëm vjetor i orëve është 136 orë. Të gjitha fushat lëndore shpërndahen dhe asnjëra nuk mund të mësohet e izoluar dhe pa bashkëveprim me fushat e tjera.

Krahas planit vjetor, hartohet lista e teksteve, e shpërndarë sipas muajve si dhe lektura shtëpiake. Shpërndarja e tejsëve sipas muajve, si edhe deri më tani, bazohet në grupimin dhe lidhjen e teksteve sipas kriteriumeve të ndryshme:natyrë dhe roli i veprës letrare, shpejtësia e përparimit të nxëniesit, stinët e vitit, data e rëndësishme dhe festat, veçantitë e kolektivit të nxëniesve, shkollës dhe bashkësisë letrare, lidhja e ndërlëndore e përmbajtjeve dhe rezultateve, kompetencat ndërlëndore etj. Korrelacioni është mundësuar me kombinimin e teksteve në tërësi të ngjashme tematiko – motive sipas kriteriumeve të ndryshme.

Shembujt e mundur të lidhjes funksionale të teksteve sipas gjini-ve të veprave mund të jenë të ndryshëm, kurrsesi të vetëmbjëlloji.

II. REALIZIMI I MËSIMIT DHE NXËNIES

LETËRSIA

Në mësimin e letërsisë është e rëndësishme që tek nxëniesi të zhvillohet aftësia e leximit me kuptim të teksteve letrare, të nxitet dashuria ndaj leximit, të ndërtohet ndjenja për të mirën dhe të vlefshmen, të edukohet shija dhe të kultivohet durimi në lexim dhe përjetimi i veprave letrare. Nxëniesit duhet mësuar që përshkruajnë përjetimet nga veprat e lexuara dhe të paraqesin mendimet për ato. Leximi kërkon kohë,

durim dhe angazhim, kurse kultivimi i këtyre karakteristikave paraqet themel për të gjitha mësimet e mëtejme. Gjatë leximit të teksteve letrare dhe artistike dhe gjatë bisedës për ato në orë ndërtohet mendimi kritik, sepse nxënësit duhet të kenë gjykim për veprimet dhe veçoritë e personazheve, si për ngjarje të ndryshme në tekst. Veçanërisht është e rëndësishme tek nxënësi të zhvillohet në mënyrë intensive eupatia që nga lexuesi kërkon të vendoset në vendin e tjetrit dhe të kuptojë vetitë e ndryshme dhe veprimet e personazheve. Mësimi i letërsisë forcohet identiteti nacional dhe kulturor, nëpërmjet njohjes së letërsisë dhe kulturës së vet, si dhe letërsinë dhe kulturën e popujve tjerë.

Lektura shkollore është radhitur sipas gjinive letrare. Poezia lirike dhe epika, proza dhe tekstet dramatike për fëmijë dhe i pasuruar me zgjedhjen e teksteve shkencore dhe teksteve informative. Pjesa e lekturës obligative shkollore përbëhet nga, kryesisht nga veprat të cilat i takojnë pjesës themelore nacionale, por edhe veprat reprezentuese për fëmijë nga letërsia botërore. Lektura shtëpiake përfshin vepra poetike dhe prozë nga letërsia për fëmijë.

GJUHA

Në mësimin e gjuhës nxënësit zotërojnë me shkrim dhe me gojë gjuhën standard shqipe. Program është i drejtuar në përvetësim e rregullave gramatikore dhe aplikimi adekuat i tyre në komunikimin me shkrim dhe komunikimin e folur.

Gramatika

Mësimi i gramatikës duhet të lidhet me mësimin e letërsisë ashtu që tekstet letrare nga Libri i leximit mund të shërbejnë për analizën gramatikore dhe shërben si shembull i përdorimit të llojeve të fjalëve në fjali dhe llojet e ndryshme të fjalive sipas formës dhe kuptimit. Duhet pasur kujdes rreth asaj që shembujt të jenë të thjeshtë për analizë. Mësuesi mund të përshtatë tekstin, ashtu që shembujt të jenë tipik.

Drejtshkrimi

Rregullat e drejtshkrimit nxënësit duhet t'i zotërojnë shkallë – shkallë, me përsëritje dhe ushtrime të asaj që është mësuar dhe me përvetësimin e përmbajtjeve të reja dhe atë me ushtrime të ndryshme si në nivelin e fjalëve dhe në nivelin e fjalive. Shkrimi i emërtimeve të gjata gjeografike duhet lidhur me mësimin e natyrës dhe shoqërisë – gjeografisë vendore. Është e preferueshme të bëhet korrelacioni me mësimin e matematikës në lidhje me shkrimin e shkurtësive për njësitë matëse. Meqenëse njësitë mësimore nga matematika zgjerojnë në numër të madh njësitë matëse, duhet që në këtë nivel, të tërhiqet vërejtja në shkrimin e tyre vetëm me alfabetin e shqipes.

KULTURË GJUHE

Fusha e njohurive Kulturë gjuhe përfshinë të shprehurit me gojë dhe me shkrim. Të shprehurit me gojë të nxënësit duhet ta zhvillojmë në bisedë në të cilën mësuesi e drejton që qartë, preciz dhe kuptueshëm të shqiptojnë fjalinë, duke respektuar intonacionin dhe theksimin e drejtë në fjali. Në bisedën e udhëhequr për tekstin letrar dhe jo letrar ose edhe për ndonjë temë të caktuar, nxënësit i përgjigjen pyetjeve, bëjnë pyetje, shprehin mendimet dhe qëndrimet e tyre. Nxënësit trimërohen të formësojnë porosinë gojore në të cilën do të paraqesin informacione në shembujt nga jeta e përditshme. Mësuesi duhet të krijojë raste dhe të nxisë nxënësit të flasin, të paraqesin informacione, mendimet e veta, ndjenjat etj. Në klasën e tretë do të duhej të nxitin nxënësit

të ritregojnë, të tregojnë dhe të përshkruajnë në mënyrë përmbledhëse dhe të zgjeruar si me gojë ashtu edhe me shkrim.

Ritregimi duhet të ketë qëllimin e vet dhe të jetë i planifikuar dhe i drejtuar. Duhet të orientohen nxënësit si të zgjedhin faktet, si të ndajnë kryesoren nga ajo më pak e rëndësishme dhe si të përcjellin ecurinë kronologjike të përmbajtjes. Duhet pasur kujdes rreth asaj që të ritregohen vetëm ato përmbajtje të cilat plotësojnë kërkesat programore dhe të cilat nënësve paraprakisht janë komentuar/analizuar, paraqitur, shpjeguar.

Tregimi paraqet shprehjen krijuese pa marrë parasysh në atë a është në pyetje realiteti apo fantazia, ose a është në pyetje e reproduktimit të një përjetimi, ngjarjeje dhe përmbajtjeje të imagjinuar (nga bota e fantazisë së fëmijëve). Më shpesh fillohet me rrëfimin e përjetimit e pastaj me ngjarjen. Është e nevojshme t'u tregohet nxënëssve se tregimi interesant duhet të jetë dinamik si dhe mund t'i paraqesin lirshëm përjetimet personale, qëndrimet, të jenë imagjinues dhe origjinal, që të shprehin në mënyrë emocionale dhe piktoreske.

Përshkrimi

Duhet aftësuar nxënësit që me kujdes të vështrtojnë, vërejnë, zbulojnë, vërejnë, krahasojnë dhe tek pastaj lëndën e dhënë ta rrumbullakojnë mendimin dhe ta formësojnë gjuhësisht. Nxënësit do të duhej ta lokalizojnë atë të cilën e përshkruajnë (në kohë, hapësirë dhe shkak), të zgjedhin veçori të rëndësishme (raportin e jashtëm dhe kushtet e brendshme) dhe të paraqesin qëndrimin personal/raportin ndaj dukurisë së dhënë. Meqenëse përshkrimi shpesh vihet në lidhje me leximin dhe komentimin e tekstit (veçanërisht me atë letrar – artistik) është e nevojshme që gjithmonë të orientohet vëmendja e nxënësit në ato vende në këtë lloj tekstesh të cilat janë të pasura me elemente përshkrimi (përshkrimi ilëndës, enterierit, bimëve dhe kafshëve, personazheve letrare, peizazheve etj.), sepse ato janë modelet për zotërimin spontan të përshkrimit si shkathësi afatgjatë në të shprehurit gjuhësor.

III. PËRCJELLJA DHE VLERËSIMI I MËSIMIT DHE NXËNIES

Përcjellja e përparimit dhe vlerësimit të arritjeve të nxënëssve është formale dhe sumative dhe realizohet në pajtim me Rregulloren mbi vlerësimin e nxënësit në arsimin dhe edukimin fillor. Notimi duhet të jetë i orientuar në marrjen e informacioneve mbi shembujt e mendimit dhe kushteve nën të cilat nxënësi mund të zbatojë njohuritë e arritura gjatë mësimin të kulturës gjuhësore në komunikimin e përditshëm formal e jo formal.

Procesi i përcjelljes dhe vlerësimit të një nxënësi duhet të fillojë me vlerësimin inicial të nivelit të arritjeve të nxënësit. Theksi i veçantë duhet të jetë në aftësitë e nxënësit – në atë që nxënësi mund ose tenton ta bëjë. Gjatë procesit të mësimin dhe nxënies mësuesi në mënyrë të vazhdueshme dhe të përshtatshme i tregon nxënësit në cilësinë e arritjeve të tij ashtu që informacioni kthyes të jetë mjaftueshëm i qartë dhe informativ, në mënyrë që të jetë inkurajuese për përparimin e mëtejshëm të nxënësit. Çdo aktivitet është rast i mirë për vlerësimin e përparimit dhe dhënien e informacionit kthyes, kurse nxënësit duhet aftësuar dhe inkurajuar të vlerësojnë përparimin e vet në realizimin e rezultateve si dhe përparimin e nxënëssve të tjerë.

Rëndësi të madhe do të ketë edhe përdorimi i **teksteve të digjitalizuar**. Ku mësimdhënësi do të mundohet që lënda të jetë sa më e kuptueshme për nxënësit. Nxënësit do të kenë mundësi të shohin dhe mësojnë më lehtë tingujt, shkronjat dhe fjalët në gjuhën shqipe.

2. ХРВАТСКИ ЈЕЗИК

Naziv predmeta

HRVATSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

Cilj

Ciljevi učenja predmeta Hrvatski jezik i književnost jesu osposobiti učenika da se pravilno koristi hrvatskim jezikom u različitim komunikacijskim situacijama, u govoru i pisanju; da čitanjem i tumačenjem književnih djela razvija čitalačke kompetencije koje, uz književno znanje, obuhvaćaju emocionalno i fantazijsko uživanje, živo pamćenje, istraživačko promatranje; potiču maštu i umjetnički senzibilitet, estetsko doživljavanje i kritičko mišljenje, moralno prosuđivanje i asocijativno povezivanje; da se odgovarajućim vrstama čitanja osposobljava usmjerenom pristupati djelu i pri tumačenju otkrivati različite slojeve i značenja; da stječe osnovna znanja o mjestu, ulozi i značaju jezika i književnosti u kulturi, kao i o medijskoj pismenosti; da stječe i razvija najšira humanistička znanja i da nauči kako funkcionalno povezivati sadržaje predmetnih područja.

Razred

Osmi

Godišnji fond sati

136 sati

ISHODI Po završenoj temi/području učenik će biti sposoban:	PODRUČJE/TEMA	SADRŽAJI
<ul style="list-style-type: none"> – čitati s razumijevanjem književnoumjetničke tekstove i neknjiževne tekstove služeći se različitim strategijama čitanja – kritički promišljati o stvarnosti na osnovi pročitanih djela – istaknuti univerzalne vrijednosti književnoga djela i povezivati ih s vlastitim iskustvom i okolnostima u kojima živi – povezivati autore i djela iz obveznoga dijela programa od 5. do 8. razreda – izdvojiti osnovne odlike književnoga roda i vrste u konkretnome tekstu, kao i jezično-stilske karakteristike teksta u okviru interpretacije – uočiti slojevitost književnoga djela i međužanrovsko prožimanje – razlikovati autora književnoumjetničkoga teksta od pripovjedača, dramskoga lica ili lirskoga subjekta – prepoznavati nacionalne vrijednosti i njegovati kulturnopovijesnu baštinu, poštujući osobitosti vlastitoga naroda i drugih naroda – sudjelovati u izboru književnih djela i načina njihove obrade i predstavljanja – razlikovati vrste književnoga stvaralaštva (usmenu od narodne književnosti) – razlikovati književni tekst od neknjiževnoga teksta – analizirati esej kao književnoznanstvenu vrstu – izdvojiti elemente autobiografije – definirati i prepoznavati autobiografiju – razlikovati osnovno od prenesenoga značenja – definirati stilska izražajna sredstva (alegorija, simbol, opkoračenje, prebacivanje, elipsa) – prepoznavati stilska izražajna sredstva na konkretnim primjerima (alegorija, simbol, opkoračenje, prebacivanje, elipsa) – izdvajati obilježja lirskih pjesama (misaona pjesma, domoljubna pjesma, pjesma u prozi, himna) – definirati ep – izdvajati obilježja epa – imenovati obilježja romana – razlikovati vrste romana (roman za mlade u odnosu na ostale romane) – razlikovati karakterizacije likova (etička karakterizacija likova u odnosu na ostale) – analizirati likove prema obilježjima etičke karakterizacije – razlikovati književne vrste i prepoznavati na primjeru teksta njihova obilježja (dnevnik, legenda, pismo, putopis, autobiografija) – razlikovati obilježja klasične bajke od obilježja moderne bajke – definirati i razlikovati humor, ironiju, satiru – pronaći u tekstu humor, ironiju i satiru – razlikovati pripovjedne tehnike – prepoznati unutarnji monolog – definirati dramske vrste (tragedija, komedija, drama u užem smislu) – razlikovati dramske vrste – prepoznavati obilježja drame (protagonist, antagonist, didaskalije) – razlikovati protagonista i antagonista – definirati monodramu – izdvajati glasove prema tvorbi – uočavati i imenovati govorne organe – primjenjivati svoje jezično iskustvo u provođenju glasovnih promjena i iz njega zaključivati o novim jezičnim činjenicama – prepoznavati riječi s ostvarajem jata – pisati riječi s ostvarajem jata – uočavati promjene u izgovoru i pisanju pri duljenju ili kraćenju sloga – imenovati načine nastajanja novih riječi – određivati kako su nastajale pojedine riječi u hrvatskom jeziku – uočavati podrijetlo riječi – prepoznati koje su riječi nepotrebne u hrvatskom jeziku te ih zamjenjivati odgovarajućim hrvatskim riječima 	KNJIŽEVNOST	<p style="text-align: center;">L E K T I R A</p> <p>LIRIKA Antun Branko Šimić: <i>Preobraženja</i> (izabrane pjesme) Tin Ujević: izbor iz lirike Dragutin Tadijanović: <i>Srebrne svirale</i> Antun Gustav Matoš: izbor iz lirike Ivan Slamnig: izbor iz lirike Vesna Parun: izbor iz lirike Zvonimir Golob: izbor iz lirike Pablo Neruda: izbor iz lirike Mak Dizdar: izbor iz lirike Vladimir Nazor: izbor iz lirike Drago Ivanišević: izbor iz lirike Ratko Zvrko: izbor iz lirike Gustav Krklec: izbor iz lirike Jakov Kopilović: izbor iz lirike</p> <p>EPSKE VRSTE Ivan Gundulić: <i>Dubravka</i> Ivan Mažuranić: <i>Smrt Smail-age Čengića</i></p> <p>EPIKA Karl Bruckner: <i>Sadako želi živjeti</i> Jeronime David Salinger: <i>Lovac u žitu</i> Nick Hornby: <i>Sve zbog jednoga dječaka</i> Nada Mihelčić: <i>Bilješke jedne gimnazijalke</i> Benjamin Lebert: <i>Crazy</i> Anna Frank: <i>Dnevnik Anne Frank</i> Ephraim Kishon: <i>Kod kuće je najgore</i> August Šenoa: <i>Prosjak Luka</i> Dinko Šimunović: <i>Alkar</i> Ksaver Šandor Gjalski: <i>Pod starim krovovima</i> (izbor iz djela) Slavko Kolar: <i>Breza</i> Richard Bach: <i>Galeb Jonathan Livingston</i> Vladimir Nazor: <i>Veli Jože</i> Ernest Hemingway: <i>Starac i more</i> Antoine de Saint – Exupery: <i>Mali princ</i> Harper Lee: <i>Ubili pticu rugalicu</i> Silvija Šesto Stipančić: <i>Vanda/Debela/Tko je ubio pašeticu</i> Marija Jurić Zagorka: <i>Kći Lotrščaka</i> Đuro Sudeta: <i>Mor</i> Vladan Desnica: <i>Pravda</i></p> <p>DRAMA William Shakespeare: <i>Romeo i Julija</i> (ulomak iz djela) Marin Držić: <i>Novela od Stanca</i> (ulomak iz djela) Pero Budak: <i>Mečava</i> (ulomak iz djela) Usmena narodna književnost: Štef i Bara (ulomak iz djela)</p> <p>POPULARNOZNAJSTVENI I INFORMATIVNI TEKSTOVI Dinka Juričić: <i>Trebaš lovu? Zaradi je!</i> UNICEF: <i>Dječji memorandum roditeljima</i> Igor Vikić: <i>SOS MAJKE (Tuđoj smo djeci posvetile život i ne kajemo se)</i> Alina Radusin: <i>Povijest i utjecaj reklama</i> Barbara Ivezić: <i>Zanimanje bez glamura (Oni stvaraju televizijske bajke)</i> Martin Luther King: <i>Moj san</i></p> <p>DOMAĆA LEKTIRA (tri su djela obvezna) Antun Branko Šimić: <i>Preobraženja</i> (izabrane pjesme) Vesna Parun: izbor iz lirike Jakov Kopilović: izbor iz lirike August Šenoa: <i>Prosjak Luka</i> Dinko Šimunović: <i>Alkar</i> Slavko Kolar: <i>Breza</i> Đuro Sudeta: <i>Mor</i> Vladan Desnica: <i>Pravda</i></p>

<ul style="list-style-type: none"> – samostalno prepoznati te imenovati riječi jednaka oblika, a različita značenja – klasificirati ih prema obilježjima na istoobličnice, istozvučnice i istopisnice – imenovati pojam frazema i uočavati obilježja frazema – objašnjavati značenja frazema prema svome jezičnom iskustvu i zavičajnoj pripadnosti – imenovati glagolske priloge – prepoznavati vrste glagolskih priloga i pravilno tvoriti glagolski prilog sadašnji i prošli – zamjenjivati glagolske priloge zavisnom rečenicom – analizirati rečenice u kojima je izrečena pogodba, želja ili mogućnost – imenovati zavisnosloženu pogodbenu rečenicu i odrediti pogodbene veznike – preoblikovati priložnu oznaku pogodbe u zavisnu pogodbenu rečenicu – imenovati vrste pogodbenih rečenica te uočavati što označavaju – pravilno upotrebljavati glagolska vremena u prijevremenome, poslijevremenome i istovremenome odnosu – ukazati na nepravilnu uporabu veznika dok i futura I. u kajkavskome narječju te često u masovnim medijima – definirati jednostruko složenu rečenicu – podcrtati predikate u višestruko složenoj rečenici – izdvojiti surečenice višestruko složene rečenice – definirati višestruko složenu rečenicu – odrediti odnos surečenica u višestruko složenoj rečenici – izvoditi pravila o pisanju višerječnih imena na temelju primjera – razlikovati kraticu od pokrate – prepoznavati, pravilno pisati te čitati kratice i pokrate – sklanjati pokrate poštujući pravopisna pravila – klasificirati pet razdoblja razvitka hrvatskoga jezika u 20. stoljeću – navesti društveno-političku situaciju karakterističnu za pojedina razdoblja pri razvitku hrvatskoga jezika – imenovati ključne pojedince i njihova jezična djela – vremenski odrediti Novosadski dogovor te Deklaraciju o nazivu i položaju hrvatskoga književnog jezika, reproducirati njihove bitne postavke – razlikovati stilski obilježje od stilski neobilježena reda riječi te razumjeti njihovu ulogu – odrediti rečenične dijelove u stilski obilježenome redu riječi te izvesti pravila – odrediti rečenične dijelove u stilski neobilježenome redu riječi te izvesti pravila – znati što je dijalog, pregovaranje, dokazivanje temeljeno na činjenicama, donošenje zajedničkih zaključaka – usvojiti nove pojmove: idiom, zavičajni govor, standardni jezik, normiranost standardnoga jezika, mjesni govor, razgovorni jezik – razlikovati hrvatski jezik od hrvatskoga književnog jezika, hrvatski književni jezik od jezika književnosti, narječje od dijalekta – prepoznavati i razlikovati tekstove pisane na književnome jeziku od onih pisanih zavičajnim govorima – zamijetiti upitno-odnosne zamjenice prema kojima su pojedina narječja dobila ime – razlikovati standardni jezik od štokavskoga narječja – utvrditi područje rasprostranjenosti štokavskoga, kajkavskoga i čakavskoga narječja – imenovati stare i suvremene hrvatske pisce koji su stvarali na štokavskome, kajkavskome i čakavskome narječju – prepoznavati kajkavske i čakavske riječi i zamjenjivati ih književnima – razumjeti važnost štokavskoga, kajkavskoga i čakavskoga narječja za hrvatsku povijest i kulturnu baštinu – definirati novinarski stil i navesti njegova bitna obilježja – razlikovati vijest od izvješća – nabrojati ostale tekstne vrste pisane novinarskim stilom, reproducirati njihova obilježja – uspoređivati jezik razgovornoga stila i standardni jezik – definirati administrativno-poslovni stil i navesti njegova bitna obilježja – nabrojati tekstne vrste administrativno-poslovnoga stila – zamijetiti uporabu kancelarizama – uočiti zalihost administrativno-poslovnoga stila te obrazložiti njegovu svrhu – uspoređivati obilježja funkcionalnih stilova – odrediti strukturu intervjua: nadnaslov, naslov, kraći uvod, pitanja i odgovore – uočiti važnost pripreme za intervju: istražiti tematiku o kojoj se razgovara, postavljati zanimljiva pitanja 			<p>DOPUNSKI IZBOR LEKTIRE (izabrati do šest djela)</p> <p>Tin Ujević: izbor iz lirike Dragutin Tadijanović: <i>Srebrne svirale</i> Antun Gustav Matoš: izbor iz lirike Ivan Slamnig: izbor iz lirike Karl Bruckner: <i>Sadako želi živjeti</i> Jeronime David Salinger: <i>Lovac u žitu</i> Nick Hornby: <i>Sve zbog jednoga dječaka</i> Nada Mihelčić: <i>Bilješke jedne gimnazijalke</i> Benjamin Lebert: <i>Crazy</i> Anna Frank: <i>Dnevnik Anne Frank</i> Ephraim Kishon: <i>Kod kuće je najgore</i> Richard Bach: <i>Galeb Jonathan Livingston</i> Ernest Hemingway: <i>Starac i more</i> Antoine de Saint – Exupery: <i>Mali princ</i> Harper Lee: <i>Ubiti pticu rugalicu</i> Silvija Šesto Stipančić: <i>Vanda/Debela/Tko je ubio pašteticu</i> Marija Jurić Zagorka: <i>Kći Lotrščaka</i> Gustav Krklec: izbor iz lirike</p> <p>KNJIŽEVNI TERMINI I POJMOVI</p> <p>LIRIKA</p> <p>Stilska izražajna sredstva: alegorija, elipsa, prebacivanje, opkoračenje, simbol.</p> <p>Lirske vrste: ljubavna pjesma, misaona pjesma, domoljubna pjesma, himna, pjesma u prozi.</p> <p>EPIKA</p> <p>Epske vrste: ep. Roman kao prozna vrsta. Vrste romana (roman za mlade). Vrste karakterizacija likova (etička ili moralna karakterizacija). Epske književne vrste (dnevnik, legenda, autobiografija, putopis, klasična i moderna bajka).</p> <p>DRAMA</p> <p>Dramske vrste (komedija, tragedija, drama u užem smislu). Obilježja dramskih djela (protagonist, antagonist, didaskalije).</p>
	JEZIK	Gramatika	<p>Nastajanje otvornika i zatvornika. Podjela glasova po zvučnosti. Podjela glasova po mjestu tvorbe. Samoglasnik i suglasnik u slogu. Glasovne promjene u govorenju i čitanju. Nepostojano a, palatalizacija, sibilizacija, jotacija, jednačenje po zvučnosti, jednačenje po mjestu tvorbe, gubljenje suglasnika, nepostojano e, umetnuto l, prijeglas. Dvoglasnik ie, glas jat (kratki i dugi). Pisani i govoreni oblik riječi. Proširivanje značenja. Posuđivanje riječi. Promjena vrste riječi. Tvorba riječi. Istoobličnice (homonimi). Istozvučnice (homofoni). Istopisnice (homografi). Prepoznavanje frazema. Uočavanje obilježja frazema. Glagolski priloci – nastajanje, služba u rečenici, zamjenjivanje glagolskoga priloga zavisnom rečenicom. Izricanje pogodbe, mogućnosti i želje priložnom oznakom pogodbe i pogodbenom rečenicom. Istovremenost i prijevremenost u složenoj rečenici. Pravilna uporaba glagolskih vremena. Višestruko složena rečenica. Obilježja. Raščlanjivanje višestruko složene rečenice.</p>
		Pravopis	<p>Pisanje velikoga početnog slova u višerječnim imenima. Jednostavne i složene kratice (pokrate). Nastanak, čitanje i pisanje.</p>
		Povijest jezika	<p>Hrvatski jezik u 20. i 21. stoljeću. Novosadski dogovor. Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskoga književnog jezika.</p>

<ul style="list-style-type: none"> – analitički čitati problemski članak – planirati i pisati problemski članak – izdvojiti i imenovati sadržajne dijelove prikaza – uočiti obilježja obavijesnoga i kritičkoga prikaza – pisati životopis, CV i dopis – primijeniti pravila o pisanju i naslovljavanju pisama pri pisanju osobnoga i otvorenoga pisma – definirati dokumentarni film – prepoznavati obilježja dokumentarnoga filma – opisati povijesni razvoj dokumentarnoga filma – interpretirati igrani film – interpretirati dokumentarni film – interpretirati animirani film – imenovati predstavnike Zagrebačke škole crtanoga filma – navesti obilježja Zagrebačke škole crtanoga filma – definirati knjižnicu – razlikovati vrste knjižnice – nabrojati knjižničnu građu pretraživati (kataloški i računalno) knjižničnu građu. 	<p>JEZIČNA I MEDIJSKA KULTURA</p>	<p>Red riječi – stilski neobilježen, stilski obilježen i obvezan. Podrijetlo riječi. Riječi standardnoga jezika. Posuđenica. Dijalektizam. Standardni jezik, zavičajni govor, mjesni govor, razgovorni jezik. Hrvatska narječja: kajkavsko, čakavsko, štokavsko.</p> <p>Rasprostranjenost, glasovne, naglasne, jezične osobine štokavskoga narječja. Književnost štokavskoga narječja.</p> <p>Rasprostranjenost, glasovne, naglasne, jezične osobine kajkavskoga narječja. Književnost kajkavskoga narječja.</p> <p>Rasprostranjenost, glasovne, naglasne, jezične osobine čakavskoga narječja. Književnost čakavskoga narječja.</p> <p>Osobine znanstvenog, novinarskog, administrativno-poslovnog i razgovornog stila.</p> <p>Razgovorni stil – obilježja, žargon, žargonizam, poštapalica.</p> <p>Rasprava – pisana i usmena, obilježja rasprave.</p> <p>Problemski članak – kompozicija i jezik.</p> <p>Obilježja novinarskog stila.</p> <p>Obilježja intervjua, intervju u različitim medijima.</p> <p>Prikaz – obavijesni (osvrt) i kritički (kritika).</p> <p>Obilježja administrativno-poslovnog stila.</p> <p>Životopis, zamolba, dopis, pismo javno i osobno.</p> <p>Školske zadaće, domaće zadaće i njihova analiza na satu.</p> <p>Četiri školske zadaće – dvije u svakom polugodištu.</p> <p>Sadržaji iz medijske kulture</p> <p>Dokumentarni film.</p> <p>Povijesni razvoj dokumentarnoga filma.</p> <p>Scenarij.</p> <p>Knjiga snimanja.</p> <p>Igrani film.</p> <p>Animirani film (interpretacija).</p> <p>Zagrebačka škola crtanoga filma (predstavnici, obilježja).</p> <p>Knjižnica (vrste knjižnica, knjižnična građa, UDK, kataloško pretraživanje).</p> <p>Računalno pretraživanje kataloga.</p> <p>Popis filmova: http://dokumentarnifilmovi.net/ (primjereni dokumentarni filmovi po izboru učenika i nastavnika) Morgan Spurlock: <i>Super size me</i> Rudolf Sremec: <i>Zelena ljubav</i> Ivo Škrabalo: <i>Slamarke djevojke</i> Zoran Tadić: <i>Druge</i> Luc Jacquet: <i>Carsko putovanje</i> Krešo Golik: <i>Tko pjeva, zlo ne misli</i> Ante Babaja: <i>Breza</i> Roberto Benigni: <i>Život je lijep</i> Ante Zaninović: <i>Zid</i> Borivoj Dovniković: <i>Ljubitelji cvijeća</i> Dušan Vukotić: <i>Surogat/Igra/Krava na mjesecu/Koncert za mašinsku pušku/Osvetnik</i> Zlatko Grgić: <i>Muzikalno prase</i> Zlatko Bourek: <i>Bečarak</i></p>
--	-----------------------------------	--

Ključni pojmovi sadržaja: književnost, jezik, jezična i medijska kultura.

Pojedini nastavni sadržaji za koje nastavnik procijeni da se tijekom godine ne mogu ostvariti na redovnim satima, mogu se planirati za obradu na satima projektne, ambijentalne nastave, kao i na satima dodatnoga rada i rada u sekcijama.

UPUTA ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program nastave i učenja Hrvatskoga jezika i književnosti čine tri predmetna područja: Književnost, Jezik te Jezično izražavanje i medijska kultura. Preporučeno izvođenje sati po predmetnim područjima je sljedeće: Književnost – 52 sata, Jezik – 50 sati i Jezično izražavanje i medijska kultura – 34 sata. Ukupan fond sati, na godišnjoj razini, iznosi 136 sati. Sva tri područja programa nastave i učenja prožimaju se i ni jedna se ne može izučavati izolirano i bez sudjelovanja s drugim područjima. Predviđeni sati u području Jezično izražavanje i medijska kultura u određenome opsegu izjednačeni su sa satima utvrđivanja sadržaja iz potpodručja Književnost, što doprinosi prelivanju i funkcionalnome povezivanju nastavnoga gradiva.

Program nastave i učenja Hrvatskoga jezika i književnosti zasnovan je na ishodima, odnosno na procesu učenja i učeničkim postignućima. Ishodi predstavljaju opis integriranih znanja, vještina, stavova i vrijednosti koje učenik gradi, proširuje i produbljuje u svim trima pred-

metnim područjima toga predmeta. Na kraju osmoga razreda, ishodi dosegnuti u razredima od petoga do osmoga, združuju se u standarde, definirane u različitim područjima predmeta, na tri razine učeničkih postignuća.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Program nastave i učenja orijentiran na ishode daje nastavniku veću slobodu u kreiranju i osmišljavanju nastave i učenja. Uloga nastavnika jest načine ostvarivanja podučavanja i učenja prilagoditi potrebama svakoga odjela, imajući u vidu: sastav odjela i karakteristike učenika; udžbenike i druge nastavne materijale kojima će se koristiti; tehničke uvjete, nastavna sredstva i medije kojima škola raspolaže; resurse, mogućnosti, kao i potrebe lokalne sredine u kojoj se nalazi škola. Polazeći od danih ishoda i sadržaja, nastavnik najprije kreira svoj godišnji, tj. globalni plan rada, iz kojega će poslije razvijati svoje mjesečne planove. Ishodi definirani po područjima olakšavaju nastavniku dalje izvođenje na razini konkretnih nastavnih jedinica. Tijekom planiranja treba, također, imati u vidu da se neki ishodi ostvaruju brže i lakše, ali je za većinu ishoda (posebno za predmetno područje Književnosti) potrebno više vremena, više različitih aktivnosti i rad na različitim tekstovima. U etapi planiranja nastave i učenja, veoma je važno imati u vidu da je udžbenik nastavno sredstvo i da on ne određuje sadržaje

predmeta. Zato je potrebno sadržajima danim u udžbeniku pristupiti selektivno i u odnosu na predviđene ishode koje treba dostići. Pored toga što učenike treba osposobiti za korištenje udžbenika, kao jednoga od izvora znanja, nastavniku valja uputiti ih u načine i oblike upotrebe drugih izvora saznavanja.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

KNJIŽEVNOST

Okosnicu programa književnosti čine tekstovi iz lektire. Lektira je razvrstana po književnim rodovima – lirika, epika, drama i obogaćena izborom neknjiževnih, znanstvenopopularnih i informativnih tekstova. Obvezni dio lektire sastoji se, uglavnom, od djela koja pripadaju kanonskome korpusu djela nacionalne i svjetske književnosti i obogaćen je aktualnim djelima. Izbor djela u najvećoj je mjeri zasnovan na načelu prilagođenosti uzrastu.

Uz tekstove koje je potrebno obraditi na nastavnome satu dan je i popis domaće lektire. Cilj je domaće lektire oblikovanje, razvijanje i njegovanje čitalačkih navika kod učenika. Složenija djela učenici mogu čitati u slobodno vrijeme, čime se potiče razvijanje kontinuirane navike čitanja. Izbor djela školske i domaće lektire primjeren je dobi učenika.

Obveznome popisu djela za obradu dodan je i dopunski izbor tekstova. Izborni dio dopušta nastavniku veću kreativnost u postizanju ishoda.

Preporučeni ishodi nisu diferencirani prema razinama učeničkih postignuća. Oni predstavljaju obvezne dijelove opisa standarda i mogu se usitnjavati ili širiti, ovisno o učeničkim individualnim mogućnostima i drugim nastavnim potrebama.

Izbor djela treba biti usklađen s mogućnostima, potrebama i zanimanjima konkretnoga učeničkog kolektiva. Razlike u ukupnoj umjetničkoj i obavijesnoj vrijednosti pojedinih tekstova utječu na odgovarajuća metodička rješenja (prilagođavanje čitanja vrsti teksta, opseg tumačenja teksta ovisno o složenosti njegove strukture, povezivanje i grupiranje s odgovarajućim sadržajima iz drugih predmetnih područja – gramatike, pravopisa i jezičnoga izražavanja te medijske kulture i sl.).

Tekstovi iz dopunskoga dijela programa trebaju poslužiti nastavniku i pri obradi nastavnih jedinica iz gramatike, kao i za obradu i utvrđivanje sadržaja iz jezičnoga izražavanja i medijske kulture. Djela koja neće obrađivati, nastavnik treba preporučiti učenicima za čitanje u slobodno vrijeme.

Isti tekst može se povezivati s drugima na različite načine, prema različitim motivima ili tonu pripovijedanja, u sklopu projektne nastave, koja se temelji na ishodima, a ne na sadržajima učenja.

Predloženi obvezni, književni, znanstvenopopularni i informativni tekstovi te sadržaj obvezne domaće lektire, kao i primjeri iz dopunskoga izbora, pri osmišljavanju godišnjega plana rada, a potom i pri oblikovanju orijentalnih, mjesečnih planova rada, mogu se tematski povezivati. Pored toga, neophodno je uspostaviti i uravnoteženu distribuciju nastavnih jedinica vezanih za sva područja predmeta, funkcionalno povezati sadržaje iz jezika i književnosti (gdje god je to moguće) i ostaviti dovoljno sati za utvrđivanje i usustavljanje nastavnih sadržaja.

S popisa dopunskoga izbora nastavnik bira ona djela koja će, uz obvezni dio lektire, činiti tematsko-motivske cjeline. Nastavnik može grupirati i povezivati po srodnosti djela iz obveznoga i dopunskoga programa na mnogo načina.

Mogući primjeri funkcionalnoga povezivanja nastavnih jedinica mogu biti sljedeći (nikako i jedini): Nastavnik sadržaje predmetnoga područja književnosti treba povezivati unutarpredmetnom korelacijom s ostalim predmetnim područjima (Jezikom. Jezičnim izražavanjem i medijskom kulturom) i to tako da čitajući književne tekstove s učenicima analizira njihove jezične značajke; u usmenoj komunikaciji s učenicima provjerava govorne vrednote hrvatskoga standardnog jezika usvojene u okviru nastavnoga područja Jezično izražavanje te potiče učenike da pišu različite oblike tekstova usvojene na nastavnim satima Jezičnoga izražavanja (npr. učenici nakon pročitana književnog teksta, pišu komentar i/ili osvrt o istome i slično) te se komparativnim pristupom obrađuju književni predlošci i filmski predlošci (npr. učenici za lekturu mogu pročitati književno djelo *Breza* Slavka Kolara, a potom

mogu i odgledati istoimeni film te napisati usporedni esej na zadanu temu). Osim unutarpredmetne korelacije, nastavnik je u mogućnosti povezivati međupredmetnom korelacijom nastavne sadržaje hrvatskoga jezika s ostalim predmetima pa tako npr. može izdvojiti lik Anice iz, već spomenutoga djela, *Breza* Slavka Kolara i povezati temu s nastavnim sadržajima iz Povijesti te prokomentirati i usporediti položaj žene u društvu nekada i danas.

Tijekom obrade književnih djela, kao i u okviru govornih i pisanih vježbi, nastojat će se da učenici mogu razlikovati vrste karakterizacije likova: otkrivaju što više osobina, osjećaja i duševnih stanja književnih likova (prema osobinama: fizičkim, govornim, psihološkim, društvenim i etičkim), da izražavaju svoje stavove o njihovim postupcima i da ih pokušaju sagledati iz različitih perspektiva.

Poželjno je da obrada književnoga djela bude protkana rješavanjem problemskih pitanja koja su potaknuta tekstem i umjetničkim doživljavanjem. Mnogi tekstovi, a pogotovo ulomci iz djela, u nastavnome postupku zahtijevaju lokalizaciju, često i višestruku. Smještanje teksta u vremenske, prostorne i društveno-povijesne okvire, kao i obavijesti o važnim sadržajima koji prethode ulomku – sve su to uvjeti bez kojih se u brojnim slučajevima tekst ne može intenzivno doživjeti i pravilno shvatiti.

Pri obradi teksta primjenjivat će se u većoj mjeri jedinstvo analitičkih i sintetičkih postupaka i gledišta. U skladu s ishodima, učenike treba navikavati da svoje dojmove, stavove i sudove o književnome djelu podrobnije dokazuju činjenicama iz samoga teksta i tako ih osposobljavati za samostalan iskaz, istraživačku djelatnost i zauzimanje kritičkih stavova, s posebnom pozornosti na zauzimanje različitih pozicija u odnosu na tekst i poštovanje individualnoga razumijevanja smisla književnoga teksta. Učenike u tome uzrastu treba poticati aktualiziranju svijeta književnoga djela, odnosno dovođenju u vezu s vlastitim iskustvom, razmišljanjima i svijetom u kojemu žive.

U nastavnoj interpretaciji književnoumetničkoga djela važno je uključiti i: umjetnički doživljaj, važne strukturne elemente (temu, motive, pjesničke slike, fabulu, književne likove, smisao i značenje teksta, motivacijske postupke, kompoziciju, oblike pripovijedanja (oblike izlaganja), jezično-stilske postupke i literarne (književnoumetničke) probleme.

Književnoteorijske pojmove učenici će upoznavati uz obradu odgovarajućih tekstova i osvrtima na prethodno čitateljsko iskustvo. U programu nisu navedeni svi pojmovi i vrste književnih djela predviđeni za usvajanje u prethodnim razredima, ali od nastavnika se očekuje da će se osloniti i nadovezati na već stečeno znanje učenika, obnoviti ga i produžiti na primjerima, prikladnima starijemu uzrastu. Obnavljanje i povezivanje književnih termina i pojmova obrađivanih u prethodnim razredima s novim djelima, koja se obrađuju u ovome razredu, obvezno je.

U osmome razredu potrebno je izvršiti cjelovito usustavljanje nastavnih sadržaja u klasificiranju književnih rodova i vrsta usmene i autorske književnosti. Posebnu pozornost valja pokloniti onim književnim vrstama koje se u tome razredu prvi put imenuju: pjesma u prozi, legenda, ep, klasična u odnosu na modernu bajku, drama u užemu smislu, komedija, tragedija.

Usustavljanje ovladanih književnih termina zahtijeva obradu i obnavljanje jednoga istog književnog pojma na više načina: poslije prepoznavanja i uočavanja njegove funkcije u tekstu; sagledavanje istoga pojma/termina u različitim kontekstima, što doprinosi pouzdanome usvajanju i dugotrajnome pamćenju naučenoga, a poslužiti će i kao odlična podloga za daljnji rad u srednjoj školi.

Posebna pozornost pri usustavljanju nastavnih sadržaja iz viših razreda osnovne škole poklanja se integracijskim čimbenicima nastavne interpretacije, a to su: tematsko-motivski sloj djela, idejni sloj teksta, struktura (kompozicija) djela, karakterizacija likova, oblici kazivanja (oblici pripovijedanja) i jezično-stilski sloj djela. Kad je riječ o lirici, usustavljavaju se i znanja o versifikaciji. Jezičnostilskim izražajnim sredstvima prilazi se s doživljajnoga stajališta; polazi se od izazvanih umjetničkih doživljaja i estetske sugestije, a zatim se istražuje jezično-stilska uvjetovanost i njezine osobitosti.

Dnevnikom čitanja, vodenoga u višim razredima osnovne škole, učenici se prisjećaju književnih djela koja su pročitali od petoga do osmoga razreda i njihovih autora. Iz osnovne škole poželjno je ponijeti

stečena znanja o znamenitim piscima i njihovim djelima (predviđenima programima nastave i učenja), kao i osnovne informacije iz života pisaca i podatke vezane za različite vrste lokalizacije književnoumjetničkih tekstova.

Važno je da nastavnik Hrvatskoga jezika i književnosti svoj predmet poučava služeći se unutarpredmetnom i izvanpredmetnom korelacijom. Nastavnik se prethodno obvezno upoznaje sa sadržajima Hrvatskoga jezika i književnosti iz prethodnih razreda zbog uspostavljanja načela postupnosti i sustavnosti.

Nastavnik, također, treba poznavati sadržaje drugih nastavnih predmeta koji se obrađuju u petome, šestome, sedmome i osmome razredu osnovne škole, koji koreliraju s predmetom Hrvatski jezik i književnost. Tako, izvanpredmetnu korelaciju nastavnik uspostavlja, prije svega, s nastavom: Povijesti, Likovne kulture, Glazbene kulture, Vjeronauka i Građanskoga odgoja.

Ishodi vezani za nastavno područje Književnost zasnovani su na čitanju. Čitanjem i tumačenjem književnih djela učenik razvija čitalačke kompetencije koje podrazumijevaju, ne samo istraživačko promatranje i stjecanje znanja o književnosti već potiču i razvijaju emocionalno i fantazijsko uživanje, imaginaciju, estetsko doživljavanje, bogate asocijativne moći, umjetnički senzibilitet, kritičko mišljenje i izgrađuju moralno prosuđivanje. Razni oblici čitanja osnovni su preduvjet da učenici u nastavi stječu saznanja i da se uspješno uvode u svijet književnoga djela. Osim doživljajnoga čitanja, učenike sve više treba usmjeravati na istraživačko čitanje (čitanje prema istraživačkim zadacima, čitanje iz različitih perspektiva i sl.) i osposobljavanju iskazivanja svojega doživljaja umjetničkoga djela, uvidanju elemenata od kojih je djelo sačinjeno i razumijevanju njihove uloge u izgradnji svijeta djela.

Povećan broj dopunskoga izbora lektire ukazuje na mogućnost obrade pojedinih predloženih sadržaja (književnih djela) na satima dodatne nastave.

Sati dodatne nastave pružaju mogućnost nastavniku da programom, ali i samostalno, oblikuje sadržaje koji će se na tim satima obrađivati, ovisno o individualnim zanimanjima učenika. Preporučuje se zasnivanje problemskoga, korelativnoga i istraživačkoga pristupa sadržajima iz književnosti, organiziranje projektna nastave i rad s talentiranim učenicima na pripremi za natjecanje iz Hrvatskoga jezika i književnosti.

Preporučuje se da se učenici u nastavi koriste elektroničkim dodatkom uz udžbenik, ako za to postoji mogućnost u školi.

Kako su Standardi učeničkih postignuća, definirani za kraj drugoga ciklusa obveznoga obrazovanja, diferencirani po razinama (osnovni, srednji i napredni), na kraju osmoga razreda važno je uzeti u obzir uspjeh pojedinaca, ali i razrednoga odjela u cjelini u odnosu na razinu učeničkih postignuća.

JEZIK

U nastavi Jezika učenici se osposobljavaju za pravilnu usmenu i pisanu komunikaciju standardnim hrvatskim jezikom. Otuda zahtjevi u ovom programu nisu usmjereni samo na usvajanje jezičnih pravila i gramatičke norme već i na razumijevanje njihove funkcije i pravilnu primjenu u usmenome i pisanome izražavanju.

Kada se u sadržajima programa navode nastavne jedinice koje su učenici već obrađivali u prethodnim razredima, podrazumijeva se da se stupanj usvojenosti i sposobnost primjene ranije obrađenoga gradiva provjerava, a ponavljanje i vježbanje na novim primjerima prethodi obradi novih sadržaja, čime se osigurava kontinuitet rada i sustavnost u povezivanju novoga nastavnog sadržaja s postojećim znanjima.

Gramatika

Osnovni programski zahtjev u nastavi gramatike jest da se učenicima jezik predstavi i tumači kao sustav. Ni jedna se jezična pojava ne bi trebala izučavati izolirano, izvan konteksta u kojemu se ostvaruje njezina funkcija (u svakoj pogodnoj prilici znanja iz gramatike mogu se staviti u funkciju tumačenja teksta, kako umjetničkoga, tako i znanstvenopopularnoga). Jedan od izrazito funkcionalnih postupaka u nastavi gramatike jesu vježbe zasnovane na uporabi primjera iz izravne govorne prakse, što nastavu gramatike približava životnim potrebama

u kojima se primijenjeni jezik pojavljuje kao svestrano motivirana ljudska aktivnost. Na taj način, kod učenika se i razvija svijest o važnosti kulture govora, koja je neophodna za svakodnevni život kao dio opće kulture, a ne samo kao dio nastavnoga programa.

Nastava gramatike u osmome razredu započinje učenjem o glasovima i slovima. Učenik bi trebao dijeliti glasove prema kriteriju zvučnosti i mjestu tvorbe. Tek kad učenik razumije nastajanje i podjelu glasova, moći će razumjeti kako ta podjela nastaje u riječi, odnosno moći će razumjeti glasovnu promjenu. Slovo će od glasa razlikovati tako što će mu se ukazivati na ulogu slova u pisanju, osobito kada tvori slog i veće jedinice. Podjelu glasova potrebno je povezati s podjelom slova (samoglasnici i suglasnici).

Tvorbu riječi treba povezati sa znanjima iz morfologije. Treba jasno napraviti razliku između morfologije i tvorbe riječi, jer se u morfologiji javljaju samo različiti oblici jedne iste riječi (dodavanje gramatičkih morfema na gramatičku osnovu), dok se u tvorbi riječi dodavanjem tvorbenih morfema dobiva nova riječ. Treba ukazati na tri osnovna modela tvorbe riječi – izvođenje, slaganje i prefiksaciju. Primjeri trebaju biti dobro odabrani i reprezentativni za svaku tvorbu. Prema tvorbenome kriteriju, sve riječi treba podijeliti na jednostavne i tvorenice (izvedenice, složenice, prefiksalne tvorenice). U tvorenicama, učenici trebaju uočiti korijen, tvorbenu osnovu, prefiks, sufiks, spojnik. Na taj način potrebno je grupirati i porodice riječi. Tvorbu riječi treba povezati i sa znanjima iz fonetike i ukazati na glasovne promjene koje se bilježe na spoju prefiksa/sufiksa i tvorbeno osnovne.

Da bi učenici razumjeli strukturu rečenice, potrebno je prisjetiti se rečeničnih dijelova. Učenike u analizu rečenica treba uvoditi postupno, od jednostavne prema složenoj rečenici. Pri obradi zavisnih surečenica važno je da učenik analizi pristupi korak po korak. Potrebno je naglasiti ulogu predikata, veznika, granice, suodnosne riječi i njezine uloge u glavnoj surečenici. Na taj način učenici bi trebali imenovati vrstu zavisno složene rečenice. Višestruko složena rečenica obrađuje se na isti način, uz naglašenu ulogu broja predikata u rečenici.

S učenicima treba raditi usustavljanje nastavnoga sadržaja koje je naučeno u prethodnim razredima. Neophodno je da se po gramatičkim razinama obnove i povežu znanja, i to logički i kriterijski tako što će usvajati pravila i načine funkcioniranja gramatičkoga sustava. Na konkretnim primjerima rečenica najbolje je obnoviti znanja iz morfologije (vrste riječi, gramatičke kategorije) i sintakse (rečenični dijelovi, vrste rečenica i sl.). Kada se u sadržajima programa navode nastavne jedinice koje su učenici već obrađivali u prethodnim razredima, podrazumijeva se da se stupanj usvojenosti i sposobnost primjene ranije obrađenoga nastavnog sadržaja provjerava, a ponavljanje i vježbanje na novim primjerima prethodi obradi novih sadržaja. Time se osigurava tijek rada i sustavnost u povezivanju novoga nastavnog sadržaja s postojećim znanjima.

Pravopis

Sadržaje iz pravopisa neophodno je povezivati s odgovarajućim primjerima i na satima gramatike i na satima književnosti. Treba na jednostavan način ukazati na prilagođavanje imena iz stranih jezika i njihovu promjenu. Pitanje sastavljenoga i rastavljenoga pisanja obraditi na jednostavnim, uobičajenim primjerima i pokazati mogućnost trojakog pisanja (složenice, polusloženice, sintagme).

Treba objasniti razliku u bilježenju spojnice i crtice, ukazujući na pravila korištenja jednoga, odnosno drugoga znaka.

Povijest jezika

Učenike treba upoznati s time da hrvatski jezik 20. i 21. stoljeća jest jezik čije se razvijanje može pratiti u pet razdoblja. U prvome razdoblju važno je da učenici djelovanje hrvatskih vukovaca stave u kontekst Austro-Ugarske Monarhije i Prvoga svjetskog rata. Nakon toga, učenici povezuju javno djelovanje Kraljevine SHS da bi razumjeli ulogu hrvatskoga jezika unutar srpsko-hrvatsko-slovenskoga jezika. Učenici bi se trebali upoznati s jezičnim čistunstvom unutar trećega razdoblja razvijanja hrvatskoga jezika koji se događa tijekom Drugoga svjetskog rata, osobito Nezavisne Države Hrvatske. U četvrtome razdoblju razvijanja hrvatskoga jezika važno je prisjetiti se političkih pri-

lika pogodnih za ostvarenje druge Jugoslavije da bi se valjano razumio Novosadski dogovor. Potrebno je povezati i hrvatsko proljeće te potrebu hrvatskoga jezika za nastankom Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskoga književnog jezika. Peto razdoblje, koje obuhvaća i današnje stanje hrvatskoga jezika, potrebno je povezati s osamostaljivanjem Republike Hrvatske i njezinim ulaskom u Europsku uniju. Time bi se trebali objasniti nastanci novih rječnika, gramatika, pravopisa, priručnika i jezičnih savjetnika u svrhu proučavanja i njegovanja hrvatskoga jezika. Pri obradi svakoga razdoblja važno je naglasiti da ni jedan prijelaz nije nastao naglo, već da je svako nastalo djelo učinak društvenopovijesnih prilika.

JEZIČNA I MEDIJSKA KULTURA

Područje Jezičnoga izražavanja i medijske kulture programski je izgrađeno kao posebno područje, ali neophodno je da se povezuje s drugim dvama područjima: s Književnošću i s Jezikom. Jezično izražavanje obuhvaća usmeno i pismeno izražavanje i jednaku pozornost trebalo bi posvetiti i jednome i drugome načinu izražavanja. Krajnji cilj nastave Jezičnoga izražavanja odnosi se na to da učenici budu osposobljeni za uspostavljanje kvalitetne i svrsi ishodne komunikacije.

U osmome razredu razmatraju se posebnosti funkcionalnih stilova. Učenike treba upoznati s obilježjima administrativno-poslovnoga, znanstvenoga, novinarskoga i razgovornoga stila. Obilježja administrativno-poslovnoga stila – standardizacija i unifikacija – trebalo bi biti ukazano, između ostaloga, poticanjem učenika da napišu npr. zamolbu, žalbu, radnu biografiju ili da popune određene obrasce. Također, uz administrativno-poslovni stil trebalo bi izdvojiti obilježja kancelarizama i pokazati ih na primjerima. Objektivno sagledavanje stvarnosti i zasnovanost na pojmovnome mišljenju znanstvenoga stila trebalo bi učenicima predstaviti povezivanjem s drugim nastavnim predmetima, a posebno bi im trebalo ukazati na upotrebu i značenje naziva, odnosno na nazivlje. Važnost upotrebe provjerenih činjenica, njihovo oblikovanje u članak ili neki drugi novinski tekst potrebno je učenicima predstaviti iščitavanjem dobrih i loših primjera novinskih tekstova. Učenike je važno prisjetiti na subjektivno i objektivno pripovijedanje i opisivanje da bi samostalno došli do obilježja novinarskoga stila. Činjenica da određena jezična struktura ne mora uvijek predstavljati griješenje o jezičnu i stilsku normu, ako se ne nameće kao jedini način izražavanja, možda bi se učenicima najbolje mogla objasniti uz razgovorni stil i njegova obilježja. Cilj obrade funkcionalnih stilova ne bi trebala biti reprodukcija i utiskivanje funkcionalnostilističkih znanja u svijest učenika, već sticanje aktivnoga znanja koje se može primijeniti u svakodnevnoj komunikaciji. Učenici bi trebali moći objasniti sličnosti i razlike između funkcionalnih stilova, prepoznati i obrazložiti njihove dijelove u prikladno odabranim tekstovima, razvijajući razumijevanje njihovih posebnosti i idući k zaključivanju o njihovoj prirodi. Pritom, značajno je da učenici aktivno sudjeluju u otkrivanju i uviđanju obilježja funkcionalnih stilova hrvatskoga jezika.

Kada se uči o narječjima hrvatskoga jezika, učenicima je važno govoriti u geografskome kontekstu te naglasiti jezična obilježja svakoga narječja. Potrebno je učenike uputiti da je štokavsko-ijekavski izričaj temelj hrvatskoga standardnog jezika, ali da je on nastao kombinacijom čakavskoga, kajkavskoga i štokavskoga govora. Važno je da učenik razlikuje standardni govor od dijalekta te da svaki dijalektni govor uspješno zamjenjuje standardom. Da bi se učenicima osvijestilo da bogatstvo hrvatskoga jezika čine sva tri narječja i govora, potrebno je da se na satima književnosti obrađuju djela koja pripadaju svim narječjima i govorima.

U skladu s time, učenici će učiti i o tvorbi riječi, osobito o jezičnom posuđivanju. Učenike je važno motivirati da se služe hrvatskim jezikom te da samostalno zamjenjuju tuđice hrvatskim riječima.

Jedan od programskih zahtjeva Jezičnoga izražavanja jest bogaćenje rječnika učenika. Stoga je izuzetno značajno na sustavan način pristupiti obradi tema koje se odnose na leksički sustav hrvatskoga jezika. Nije potrebno da se svaki leksički odnos do detalja objasni učenicima, ali je važno uvijek imati na umu složenost i višedimenzionalnost određene leksičke pojave o kojoj se govori, da bi se problem, ili dio problema, predstavio učenicima u skladu s njihovim uzrastom i mogućnostima. Sadržajni odnosi među leksemima (sinonimija, antonimija

i homonimija) trebali bi biti izučavani, ne samo na reprezentativnim slučajevima, koji se zasnivaju na značenju leksema neovisno o kontekstu, već je neophodno uzeti u obzir semantičku poziciju leksema u stvarnoj jezičnoj uporabi. Leksemu bi trebalo pristupiti kao višeznačnoj, a ne monosemantičkoj jedinici i trebalo bi skretati pozornost učenicima, kako na prvotna značenje leksema, tako i na njezina drugotna značenja. Trebalo bi ukazati na podjelu na prave i neprave sinonime, odnosno antonime sa stajališta polisemantičke strukture leksema i poticati učenike da raspravljaju o stilskome učinku upotrebe sinonima, antonima i homonima.

Pri obradi rasprave i problemskoga članka, učenicima treba naglasiti da je to tekst koji se razlikuje od pripovijedanja i opisivanja po tome što se zasniva na iznošenju mišljenja, stavova, činjenica i tvrdnji. Trebalo bi im objasniti da je rasprava uvijek posvećena određenoj pitanju, da na njezinome početku stoji izvjesna sumnja ili dvojba između dvaju mišljenja, a na kraju je njihovo razrješenje, kao i da autor rasprave teži snagom dokaza i argumenata doći do istine i da potencijalnoga sugovornika (čitatelja) uvjeri u ispravnost svojega mišljenja. Učenicima bi trebalo predočiti svrhu pisanja rasprave uz češće vježbe, pomoći im postupno i sustavno usvajati pravilnosti tog oblika izražavanja, unapređivati kritičko mišljenje i graditi te jezično precizno oblikovati svoje stavove o pojedinim temama. Pogodno bi bilo poticati učenike da prije pisanja rasprave naprave podsjetnik u kojemu bi učenik trebao odgovarati na ključna pitanja. Pored toga, tu nastavnu jedinicu trebalo bi povezati s nastavom književnosti, kao i s drugim predmetima, imajući u vidu teme za pisanje rasprave ili problemskoga članka.

Jezično izražavanje usavršava se i pisanjem životopisa, zamolbi, dopisa te pisma. Važno je da učenik najprije uoči njihove prepoznatljive dijelove da bi mogao samostalno sastaviti dokument. Pri obradi životopisa, potrebno je učenicima naglasiti njegove najvažnije dijelove (radno iskustvo, obrazovanje, vještine, jezike itd.). Potrebno je da učenik nauči pisati ustaljenu strukturu životopisa da bi je znao popunjavati podacima. Također, potrebno je učenicima objasniti kada i zašto se piše zamolba, objasniti da se vlastiti podaci pišu s lijeve strane, a podaci primatelja s desne strane. Važno je i učenika osposobiti da se izražava formalnim jezikom te da koristi odgovarajući leksik. Da bi učenik naučio kako sastavljati dopis i javno te osobno pismo, važno je najprije da se na predlošku pokaže struktura. Učenicima je ponovno važno naglasiti dijelove dopisa i pisma, a onda pismenom vježbom sastavljati dopis te javno i osobno pismo.

Imajući u vidu da je veoma značajno ne samo znati odgovor na različita pitanja već i znati gdje se odgovor može pronaći, važno je ukazati učenicima, prije svega, na rječnike i pravopis hrvatskoga jezika, kao i na leksikone i enciklopedije. Trebalo bi poticati učenike, na primjer, da sami pronađu u rječniku odgovor o značenju određene riječi i njezinoj uporabi i da o tome obavijeste svoje prijatelje na satu. Kada god je moguće, trebalo bi završiti ili započeti sat jezičnog izražavanja podacima iz odgovarajućih jezičnih priručnika, enciklopedija i sl.

Vrste jezičnih vježba potrebno je odabrati prema zanimanjima učenika ili u kontekstu nastavnoga sadržaja. To mogu biti: uočavanje i ispravljanje pogrešaka u nepravilno označenome tekstu, popunjavanje teksta s prazninama, pronalaženje i ispravljanje pogrešaka u tekstu i slično.

U svakome polugodištu pišu se dvije školske zadaće (ukupno četiri godišnje). U pripremi za školske zadaće mogu se koristiti neke od sljedećih vežbi: sažimanje teksta, paralelno prepričavanje i analiza teksta, uspostavljanje narušenoga redosljeda (kronološkoga, smislenoga) u tekstovima, pretvaranje linearnoga u nelinearni tekst i obrnuto, podcrtavanje tekstova, sastavljanje pitanja na temelju teksta, pisanje rada na temelju nekoliko zadanih citata, pisanje tekstova/rečenica primjenom funkcionalnih stilova, preoblikovanje teksta prema postavljenim zahtjevima.

Područje medijska kultura osposobljava učenike za prepoznavanje i tumačenje poruka u medijskome i multimedijaskome okruženju (radijska emisija, televizijska emisija, film: crtani, igrani, dokumentarni, kazališna predstava, hipertekst i sl.). Želi se potaknuti učenika na tumačenje konteksta nastanka poruke u medijskome okruženju te njihova karaktera i svrhe. Također, potiče se i razvoj znanja o sebi i drugima, uvažavanje različitih uvjerenja i vrijednosti te se omogućuje

djelovanje u društvenoj zajednici. Učenici se osposobljavaju za kritički pristup medijskim tekstovima i kritičko vrednovanje dostupnih informacija te pretraživanje raznih izvora zbog rješavanja problema i donošenja odluka. Učenicima se treba objasniti društvena uloga medija da bi mogli razumjeti utjecaj medijske poruke na društvo i pojedinca. Pri kreiranju medijskih tekstova, važno je kod učenika osvijestiti moć javne komunikacije (u mrežnom i drugim medijskim okruženjima) te važnost odgovornoga i pravilnoga komuniciranja u javnim kontekstima.

U okviru toga područja uspostavlja se i korelacija s nastavom književnosti povezivanjem tih nastavnih sadržaja njihovim stripskim, radijskim, filmskim i kazališnim prilagodbama. Učenici trebaju usvojiti znanja o posebnim i izražajnim sredstvima svakoga od tih medija da bi mogli uočiti i kritički vrednovati sadržaje prilagodbe pročitanih književnih djela. Osim prilagođenih književnih djela, u području medijske kulture učenike treba upoznati i s izvornim recentnim naslovima primjernima njihovoj dobi i odgovarajuće odgojno-obrazovne vrijednosti. Time učenici stječu naviku odabira kvalitetnih radova dostupnih u medijskome prostoru i razvijaju kritički stav prema njima. Odabir medijskih sadržaja utječe na oblikovanje učenikova kulturnoga identiteta pa ga se poticanjem na vlastiti odabir u skladu s izgrađenim kritičkim stavom uči odgovornosti u javnoj i medijskoj komunikaciji. Učenik će tako: definirati dokumentarni film, prepoznati obilježja dokumentarnoga filma, opisati povijesni razvoj dokumentarnoga filma, interpretirati igrani film, interpretirati dokumentarni film, interpretirati animirani film, uspoređivati filmske i književne predložke, imenovati predstavnike Zagrebačke škole crtanoga filma, navesti obilježja Zagrebačke škole crtanoga filma, definirati knjižnicu, razlikovati vrste knjižnice, nabrojati knjižničnu građu, pretraživati samostalno (kataloški i računalno) knjižničnu građu.

Pri obradi preporučenih sadržaja medijske kulture važno je ukazati na različite izvore informacija (tiskane i digitalne), poticati pro-

nalazak informacija u raznim izvorima prema vlastitim zanimanjima i potrebama te razvijati kritički odnos prema informacijama, provjeravajući njihovu točnost i citirajući njihove izvore. Učenici se osposobljavaju uočavati da različiti primatelji i pošiljatelji mogu različito reagirati na isti medijski tekst. Uz pomoć preporučenih sadržaja medijske kulture ukazuje se i na odgovornu uporabu različitih medija i primjenu pozitivnih komunikacijskih obrazaca.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Praćenje i vrednovanje rezultata napredovanja učenika u funkciji je ostvarivanja ishoda, a započinje inicijalnom procjenom dostignute razine znanja, u odnosu na koji će se mjeriti daljnji napredak i oblikovati ocjena. Svaki nastavni sat i svaka aktivnost učenika prilika je za formativno ocjenjivanje, odnosno registriranje napretka učenika i upućivanje na daljnje aktivnosti.

Formativno vrednovanje dio je suvremenoga pristupa nastavi i podrazumijeva procjenu znanja, vještina, stavova i ponašanja, kao i razvijanja odgovarajuće kompetencije tijekom nastave i učenja. Formativno mjerenje podrazumijeva prikupljanje podataka o učeničkim postignućima, pri čemu se najčešće primjenjuju sljedeće tehnike: ostvarivanje praktičnih zadataka, promatranje i bilježenje učenikovih aktivnosti tijekom nastave, izravna komunikacija između učenika i nastavnika, registar za svakoga učenika (mapa napredovanja) itd. Rezultati formativnoga vrednovanja na kraju nastavnoga ciklusa trebaju biti iskazani i brojčanom ocjenom.

Rad svakoga nastavnika sastoji se od planiranja, ostvarivanja, praćenja i vrednovanja. Važno je da nastavnik, pored postignuća učenika, kontinuirano prati i vrednuje vlastiti rad. Sve što se pokaže dobrim i učinkovitim, nastavnik će koristiti i dalje u svojoj nastavnoj praksi, a ono što bude procijenjeno kao nedovoljno djelotvorno, trebalo bi unaprijediti.

3. МАЂАРСКИ ЈЕЗИК

A tantárgy neve

Cél

MAGYAR NYELV ÉS IRODALOM

A magyar nyelv és irodalom oktatásának és tanulásának célja, hogy a tanuló ápolja a magyar nyelvet, helyesen használja a különféle kommunikációs szituációkban, beszédben és írásban; az irodalmi művek olvasása és értelmezése révén fejlessze képzelőerőjét, esztétikai-művészeti tudatosságát és kifejezőképességét, kritikai és erkölcsi ítélőképességét; alapvető tájékozottságot szerezzen az irodalomtörténet és -elmélet, az általános és magyar nyelvészet, valamint a mediális írásbeliség terén; az interdiszciplinaritás jegyében összefüggésbe hozza a nyelvet és irodalmat más művészeti ágakkal és tudományterületekkel; bevezesse a tanulót a tudományos gondolkodásmódba; értékelje és becselelje a nemzeti értékeket és hagyományokat, fogadja el a különböző kultúrákat és fejlessze az interkulturális kommunikációt; alapozza meg és bővítsa a kulcskompetenciákat, amelyek képessé teszik őt a minőségi életvitelre, a munkára, az önmegértésre és az élethosszig tartó tanulásra.

Osztály

Évi óraszám

Nyelvadatok

136 óra

KIMENET A tematikai egységek/területek feldolgozása után a tanuló a következőkre képes:	TERÜLET/ TEMATIKAI EGYSÉG	TARTALOM
<p>értelemmel olvas irodalmi-művészeti szövegeket és más típusú szövegeket, különböző olvasási technikákat alkalmazva; értelmezi a szépirodalmi szövegek jelentését, nyelvi, esztétikai és strukturális sajátosságait, közben megfelelő terminusokat és poétikai fogalmakat használ;</p> <p>az elolvasott művek alapján kritikusán gondolkodik a valóságról; kiemeli az irodalmi mű univerzális értékeit és összeköti őket saját tapasztalatával és életkörülményeivel; összeköti az 5–8. osztályos kötelező tananyagban szereplő írókat és műveket;</p> <p>– a konkrét szöveg interpretációja során felfedezi a műnem és műfaj alapvető jellemzőit, valamint a szöveg nyelvi-stilisztikai jellegzetességeit;</p> <p>felismeri az irodalmi mű rétegeit és a műfajközi átszövődéseket; összeköti az irodalmi műveket a történelmi vagy más megfelelő kontextussal;</p> <p>meghatározza a periódust, amelyben az író alkotott; különbséget tesz az irodalmi szöveg szerzője és a narrátor vagy lírai én között;</p> <p>felismeri a nemzeti értékeket és ápolja a történelmi és kulturális örökséget, tiszteli saját nemzetének és más nemzeteknek a sajátosságait;</p> <p>rész vesz az irodalmi művek, valamint feldolgozásuk és interpretálásuk módjának kiválasztásában;</p> <p>használja az előző osztályokban feldolgozott nyelvtani anyagot, és összeköti az új ismeretekkel;</p> <p>megmagyarázza a magyar irodalmi nyelv keletkezését és fejlődését;</p>	<p>IRODALMI ISMERETEK</p>	<p>MŰFAJOK EGYKOR ÉS MOST</p> <p>(a ballada mint köztes műfaj: lírai, epikai és drámai elemek; a balladás dal, a rockballada, a filmballada; a népballada, a műballada; az Arany-ballada; típusok: régi típusú balladák, új típusú balladák, a középkori balladaforma; témák: csudahalott, szegényben esett lány, hűtlen feleség, falba épített feleség, betyárballadák stb.; történelmi balladák, lélektani balladák, népies balladák, vígballadák stb.; prózai epiko-ballada: a Mikszáth-novella, a Mészöly-novella; a zenei ballada stb.)</p> <p>(a himnusz változatai: ódai műfaj, egyházi és nemzeti himnuszok, a himnikus ének, a himnusz mai időben, szerelmi dal a popzenében)</p> <p>A) A ballada változatai (a mai baladás dal)</p> <p>Kötelező szövegek:</p> <p>Orbán Ottó: Halod-e, te sötét árnyék (a mai balladás dal, „köztes műfajok”, műfaji keveredések: ballada és népdal, retorikai és stíliser jellemzők: megszólítás és „felelgetős” forma, tropikus alakzatok; a „sötét árnyék”-metafora felfejtése, értelmezése: az „ég és föld”-ellentét és szublimációja; a létvers)</p> <p>Tóth Krisztina: Program (szövegek párbeszéde, szövegköziség).</p> <p>Mikszáth Kálmán: Bede Anna tartozása (a novella balladás nyelve, műfajok keveredése: balladai elemek a történetben, lírai mozzanatok; az elbeszélői hang, az elbeszélői szemszög; bajjelző rekvizitumok; külső világ – lelki világ ellentéte; Kinek a balladája, kinek a története?)</p>

<p>megérti az irodalmi nyelv jelentőségét a magyar nemzeti kultúra és történelem szemszögéből; besorolja a magyar nyelvet a megfelelő nyelvcsaládba és nyelvtípusba; ismeri a magyar nyelv (vázlatos) történetét; felismeri a mai magyar nyelv főbb rétegeit (regionális változatok, dialektusok, szociolektusok, regiszterek); megnevezi a magyar nyelvjáráásokat; megérti az aktuális szerbiai nyelvviszonyokat; felismeri a szóösszetétel fajtáit, valamint a szóképzés és egyéb, ritkább szóalkotási módokat; szétválasztja a képzett szavak összetevőit, és felismeri képzésük alapvető módjait; következetesen alkalmazza a helyesírási normákat; megkülönbözteti az összetett mondat fajtáit (ezen belül megnevezi az alá- és mellérendelő mondatfajtákat); felismeri a különbséget az írott nyelvi közlés (publicisztikai, tudományos, hivatalos stílus) és a szóbeli közlés stílusa között; írásban és beszédben tiszteletben tartja a különböző funkcionális stílusok jellegzetességeit; felismeri a szó és a lexéma közötti különbséget; felismeri a metaforát és a metonímiát mint szóközi mechanizmusokat, és megérti a mindennapi kommunikációra jellemző többjelentésű szavak értelmét; megérti az archaizmusok és neologizmusok jelentését; használja a nyomtatott és elektronikus szótárakat, enciklopédiákat és lexikonokat; felismeri a tömegkommunikáció szerepét és befolyását; tájékozódik a világháló és egyéb korszerű kommunikációs technológiák által meghonosított műfajok és nyelvi/nyelvhasználati formák között; propagandaszövegekben felismeri a manipulációt; leírást, jellemzést, rövidebb esszét ír; megkülönbözteti a szöveg és a könyv részeit – beleértve a tárgy- és névmutatót, az idegen szavak és kifejezések jegyzékét, bibliográfiát, és alkalmazza ezeket; összeköti a szövegben ismertett információkat, következtetéseket von le a szöveg alapján.</p>		<p>Fehér Anna balladája (népballada) – Fehér Anna. Drámai rockballada a homályos időkben. Bródy János–Szörényi Levente (1988) (népköltészet és hivatásos irodalom kapcsolata: a folklorizáció és a folklorizmus).</p> <p>Témák, projektfogalmak:</p> <p>Kádár Kata (a népballada: akadályozott szerelmek története; „Kádár Kata-történetek” filmen, pl. Szóts István rendezésében 1944, Kodály Zoltán zenéje).</p> <p>A 19. századi, romantikus ballada: Arany János: Tengeri-hántás. Ágnes asszony. Vörös Rébék (a bűn és bűnhődés motívuma – bűntügyi történet, rémképek, látomások az irodalomban – Arany János: V. László. A walesi bárdok. Marc Chagall festményei, Zichy Mihály illusztrációi).</p> <p>Balladaszerűség és „balladatörés” (fogalomalkotás: Göndör András/Györke Ildikó) (Mikszáth Kálmán: A Tót atyafiak – Jó palócok novellái; Az a fekete folt, Lapaj, a híres dudás, A bágyi csoda, Szegény Gélyi János lovai; Mészöly Miklós: Ballada az úrról és a mosonó lányáról, Fakó foszlányok nagy esők évadján)</p> <p>Edda Művek: A hűtlen (zene és irodalom, az árulás és a hűtlenség motívuma: mitológia, Biblia, művészetek – hivatásos irodalom, folklór irodalom, popkultúra és újfolklór, Csokonai Vitéz Mihály: A Reményhez, Petőfi Sándor: A hűtlenhez, Vajda János: Húsz év múlva; Szív Ernő: Meghívás a Rienzi Mariska Szabadú Klubba)</p> <p>Szerlem első véríg. Film. Rendezte: Dobray György, Horváth Péter. 1985. (Tinédzserfilm, filmnovella, filmzene; szerelmi dráma, szerelmes film, legendás szerelmek színpadon, filmen: Shakespeare: Romeo és Júlia; Othello stb.)</p> <p>Groteszk, vicces, parodisztikus és morbid a szerelmi költészetben (pl. Csokonai Vitéz Mihály: Szerelmedal a csikóbőrös kulacshoz, Petőfi Sándor: Megy a juhász számon... , Petri György: Sári, ne vigyorgj rajtam, Varró Dániel: Email; a „csudahalott” motívuma a népköltészetben stb.)</p> <p>B) „Himnusz minden időben”</p> <p>Kötelező szövegek:</p> <p>Nagy László: Himnusz minden időben (a himnusz, a himnikus szerelmek versnyelve; ünnepélyesség, magasztos hangvétel, érzelmi túlfűtöttség; a himnusz egykor és ma: a vallásos énektől az SMS-versekig [Varró Dániel]).</p> <p>Koncz Zsuzsa–Bródy János: Ha én rózsá volnék (a himnusz mint érzelmi és létebeli állapot, hovatartozás és identitás kifejezésére alkalmas versnyelv; klasszikus műfajok a popkultúrában)</p> <p>Témák, projektfogalmak:</p> <p>Alternatív irodalom – alternatív zene: Kispál és a Borz: Csillag vagy fecske, Ocho Macho: Jó nekem, Szabó Benedek és a Galaxisok, Vad Fruttik (Likó Marcell) (a klasszikus versnyelv és alternatív zenei irányzatok összefonódása).</p> <p>VALLOMÁS, ÖNREFLEXIÓ, ARS POETICA</p> <p>A) Életrajzi regény, családregegy</p> <p>Kötelező szövegek:</p> <p>Herceg János: Módosulások (önéletrajzi regény, a szülőváros mint tér, szerző és elbeszélő az önéletrajzi regényben, az elbeszélő szerepe és beszédmódja).</p> <p>Grendel Lajos: Nálunk, New Hontban (szülőföldregény, helyszínrajz, a családregegy hagyománya az irodalomban, intertextusok és a reflektált előzmények, előképek, múltképek és jelenkor, az időszembesítő beszédmód az irodalomban, költészetben: múltreprezentáció és időszembesítés a költészetben stb.).</p> <p>Grecsó Krisztián: Mellettem elférsz (nemzedékregegy, nevelődési regény).</p> <p>Kapcsolódó témák, projektfogalmak:</p> <p>Vasagyi Mária: Silentium album (novellai kiképzésű regény, novelláskötet és/vagy regény, műfajok párbeszéde: a balladai hang az elbeszélésben, városi folklór, színház és színpad az elbeszélésben, új mítoszok: a Sárkányosor legendája).</p> <p>Gulyás József: Ludas könyve (a napló mint összetett műfaj, emlékkönyv, album, breviárium, Palics-történetek: Tolnai Ottó regényei).</p>
--	--	--

B) Egyéni látószög – kollektív történet

Kötelező szövegek:

Juhász Erzsébet: Határregény (a novellák alkotta regény, határregény mint új műfaj, a határ jelentései az irodalomban, a vonat jelentésköre az irodalomban – Szirmai Károly: Veszteglő vonatok a sötétben, Markovits Rodion: Aranyvonat, Esti Kornél – Bolgár kalauz, Borbély Szilárd: Egy bolgár kalauz)

Oravecz Imre: Ondrok gödre (szociográfia és irodalom, nemzedékek, nemzedéki konfliktusok megjelenítése a regényben, szegénység, nincstelenség, hatalom és lázadás az egyéni/kollektív történetben)

Kontra Ferenc: Álom hidja (alteregő az irodalomban, egyéni sors és kollektív történelem, outsiders, „peremvidéki élet” a regényben)

Modulok:
(az előző három tétel és téma alternatívájaként működtethető egységek)

Esterházy Péter: Egyszerű történet vessző száz oldal (metafizikai lét, transzcendencia, álom, képzelet, valóság és történelem)

Németh István: Házioltár (családi krónika, a regény és a novella kölcsönhatása)

Király Kinga Júlia: Apa Szarajevóba ment (sorstörténet a családi és a társadalmi lét színterén, devianciák és testképek)

Kapcsolódó témák, projektfogalmak:

Mészáros Márta: Napló-trilógia (Napló gyermekeimnek, Napló szerelmeimnek, Napló apámnak, anyámnak). Filmdráma. Rendezte: Mészáros Márta. 1982, 1987, 1990. (Az irodalom és a film nyelve, beszédmódja: hasonlóságok, különbözőségek).

C) Vallomás az irodalomról és a költészetéről (ars poetica, programvers, vallomásvers)

József Attila: Karóval jöttél (önreprezentáció és önmegszólítás a versben, József Attila: Születésnapomra, Születésnapomra-átiratok, -palimpszesztek).

Nemes Nagy Ágnes: Mesterségemhez (a létezés intellektuális birtokbavétele, Nemes Nagy Ágnes: A vers mértana)

Orbán Ottó: Ég és föld között (szubjektív versbeszéd, a személyesség központi szerepe, vallomás és létvers)

Modulok:
(az előző három tétel és téma alternatívájaként működtethető egységek)

Baka István: Liszt Ferenc éjszakái/Liszt Ferenc éjszakája a Hal-téri házban (palimpszeszt, a költőelőd és mintakép, az előkép megszólítása, utalások, Vörösmarty-reflexiók, Vörösmarty Mihály: Liszt Ferenchez/A vén cigány)

Tandori Dezső: A 65. mezőről (létvers, költői lét, önkép, önarckép)

Parti Nagy Lajos: Létbüfé (alteregő – alakmás – kitalált költő: Dumpf Endre)

Babics Imre: Abrak a vadnak, ablak a vaknak (természetképek, feloldódás a természetben, természetmisztika és költői lét).

Kapcsolódó témák, projektfogalmak:

Ég és föld között (archaikus népi imádságok, misztérium, a kétszintes dráma, a művésregény. Herceg János regényei, Vasagyi Mária Cézár c. regénye, Republic: Ég és föld között/Szállj el kismadár)

Álom-téma és „belső utazás” az irodalomban (rég irodalom: Csokonai Vitéz Mihály: Álom/A pillangóhoz, Csongor és Tünde – álomjelenetek, képzelet, varázslás, tündéres/túlvilági képek, látomás és jóslás, S. T. Coleridge: Ének a vén tengerészről/Kubla Kán, Csáth Géza: A varázsló kertje, Füst Milán költészete: groteszk és torzítás az álomban, Egy bánatos kísértet panasza/A részeg kalmár)

TÖRTÉNELEM

A) Város/falu a történelemben és az irodalomban

Kötelező szövegek:

Gion Nándor: Virágos Katona (regényfolyam, tetralógia, múltreprezentáció, történelmi narratíva, az elbeszélő szerepe és beszédmódja, referenciális és fiktív a regényben, családtörténet, az irodalmi terek: Zöld utca, Szív stb., Rojtos Gallai István, Török Ádám a Gion-opusban és a vajdasági magyar irodalomban, a „virágos katona”-metafora értelmezése).

Tolnai Ottó: A két steril pohár (Palicsfürdő Tolnai Ottó regényvilágában, a lecsúszottak, peremvidéken élők, kisemberek története; alteregók a regényben).

Modulok:
(az előző két tétel és téma alternatívájaként működtethető egységek)

Végel László: Neoplanta, avagy az ígéret földje (városregény, anekdota, két elbeszélő: kettős perspektíva, beöltözés, bűn és büntelenség, Lazo Pavletić és az író az Újvidék-trilógiában).

Vasagyi Mária: Pokolkerék (csatornaregény, fiktív napló, a történelem utánképzése, teremtett nyelv, szótár a regényben, mítoszok és legendák, kép az irodalmi szövegben)

Domonkos István: Újvidék (gyerekirodalom és groteszk képköltés)

Kapcsolódó témák, projektfogalmak:

A város megjelenítése a vajdasági magyar irodalomban (Szabadka: Kosztolányi Dezső, Csáth Géza műveiben, Palics: Tolnai Ottó regényírása, Szathmári István novellisztikája, Újvidék: Gobby Fehér Gyula Telep-történetei; Tekergők, A sötét árnyéka, A tűz közepéből, Meglepnek más arcok: Újvidéki Dekameron I–IV., a Végel-trilógia: Bűnhődés, Neoplanta, avagy az Ígéret Földje, Balkáni szépség, avagy Slemil fattyúja, Balázs Attila: Kinek Észak, kinek Dél, Zombor: Papp Dániel: Tündérlak Magyarhonban, Herceg János regényírása, novellisztikája, Vasagyi Mária: Fabelladomi, avagy rege a HÁZról és körülötte egy s másról).

Csatornaregények, – történetek (Molter Károly: Tibold Márton, Majtényi Mihály: Császár csatornája, Élő víz, Bordás Győző: Fűzfasíp, Csukódó zsilipek, Vasagyi Mária: Pokolkerék; Szentelekly Komél novellái, Herceg János: Régi dolgainkról)

B) Háború, holokauszt-történetek

Kertész Imre: Sorstalanság (tudatregény, nevelődési- és fejlődésregény, holokauszt-téma, személyes történet, irodalmi Nobel-díj)

Schindler-listája (Schindler's List). Film. Rendezte: Steven Spielberg. Forgatókönyv: Steven Zaillian. 1993 – Thomas Keneally: Schindler bárkája [listája]. Regény. Fordította: Walkóné Békés Ágnes. 1994, 2006 (film, filmdráma, filmforgatókönyv, adaptáció, regény és film, a holokauszt-téma filmen, táborregények és filmek, szörnyűség és borzalom a filmen és a regényben, a filmszár, Oscar-díj, Golden Globe-gála és díj).

Modulok:
(az előző két tétel és téma alternatívájaként működtethető egységek)

Anne Frank naplója (napló: az életrajz elbeszélésének módozata, háborús napló, a holokauszt-történet megjelenítésének változata, trauma és tragédia, emlékezet és utóélet).

Ryan közlegény megmentése [Saving Private Ryan]. Film. Rendezte: Steven Spielberg. Forgatókönyv: Robert Rodat. 1998.

Saul fia [Son of Saul]. Filmdráma. Rendezte: Nemes Jeles László. Forgatókönyv: Nemes Jeles László és Clara Royer). 2015

Kapcsolódó témák, projektfogalmak:

Értelmezési gyakorlatok:

Végel László: Temetetlen múltunk (a regény értelmezése).

Mezei Márk: Utolsó szombat (a regény értelmezése).

Danyi Zoltán: A dölgeltakarító/ Jászberényi Sándor: A lélek legszebb éjszakája (traumairodalom)

KOPÉREGÉNYEK, ISKOLAREGÉNYEK, KAMASZKOR

Csavargók, kópék, mákvirágok

Kötelező szöveg:

Tersánszky Józsi Jenő: Kakuk Marci ifjúsága (kóperegény, realista és naturalista kifejezésmód, regényfolyam: a Kakuk Marci-sorozat).

Modul:

(az előző tétel és téma alternatívájaként működtethető egységek)

Szilasi László: A harmadik híd (a perem- és underground világ ábrázolása, szociológiai szempont, műfajtipusok keveredése: szociográfia és bűnügyi regény).

Kapcsolódó témák, projektfogalmak:

Krúdy Gyula: Rezeda Kázmér szép élete (az irodalmi alteregó/alkalmás, a „szerelem művészete”, Rezeda Kázmér és Császár Fruzsina története; az irodalmi „batár” története: Krúdy Gyula, Majtényi Mihály, Juhász Erzsébet opusában).

Majtényi Mihály: Garabonciás – Bige Jóska házassága (a csavargó és a garabonciás jelensége a vajdasági magyar irodalomban; Majtényi Mihály, Herceg János, Tolnai Ottó, Gobby Fehér Gyula, Sirbik Attila stb. prózájában)

Herceg János: Szülőföldem (Viharban. Tó mellett város. Kekez Tuna és Pálinka Ördög: látomás és vízió az elbeszélésben)

Üvegtigris I–III. Filmvígjáték. Rendezte: Rudolf Péter, Kapitány Iván. Írta: Büss Gábor Olivér. 2001–2010 (karakterek a filmen, összefüggő történetek: filmsorozat/filmtrilógia. A folytathatóság kérdése a filmen: Lesz-e Üvegtigris IV. és stb.?, Filmek, kultuszfilmek, adaptációk, sorozatfilm-változatok: példák a nemzetközi filmiparból: Csillagok háborúja, Terminátor, Keresztapa, Halálos iramban stb.).

Iskolaregények, kamasztörténetek, szerelmek története és versnyelve

Kötelező szövegek:

Garaczi László: Hasítás (iskolaregény – kamasztörténet – nevelődési regény, korrajz, irodalmi nyelv – regionális köznyelv – szleng – diáknyelv az irodalomban, az Egy leműr vallomásai-sorozat a Garaczi-opusban)

Nagy László: Ki viszi át a Szerelmet? (a szerelmes vers és az ars poetica)

Németh István: Felhőnézők (novella)

Modul:

(az előző három tétel és téma alternatívájaként működtethető egységek)

Péterfy Gergely: A golyó, amely megölte Puskint (kamasztörténet – családtörténet – korrajz; másság, deviancia, eltérés megjelenítése az irodalomban és a művészetekben; a Puskin-hatás és -legenda, Tatjana levele Anyeginhez/Anyegin-történet stb.)

Kapcsolódó témák, projektfogalmak:

Problematikus életkor. Tinédzsertörténetek. Tabuk és tabutörés. Kortárs erőszak. Testiség. Devianciák. Beavatástörténetek. A problémakibontó regény és film (Ottlik Géza: Iskola a határon. Tóth Benedek: Holtverseny. Válogatás a Szívlapát című kortárs versantológiából. Kálmán Gábor: Janega Kornél szép élete/Gotham City mint emblematikus hely a filmen, Eufória [Euphoria]. Tinidráma, televíziós sorozat. Írta és rendezte: Sam Levinson. HBO. 2019.) Nyolcadik osztály [Eighth Grade]. Írta és rendezte: Bo Burnham. 2018)

SCI-FI, VIRTUÁLIS VALÓSÁG, KIBERTÉR

A) Mítosz, mese, hőskötemény, verses novella/regény

Kötelező szöveg:

Szálinger Balázs: Fehérlófia (verses dráma, bábjáték; mítosz – hőskötemény – tündérmese – modern mese; az átirat és a színpadi adaptáció, újírás és alkotás; összművészeti jelenségek; a mitikus és a modern világkép, eposz és eposzparódia, beavatási képek, mitikus hős és modern ember; Arany László feldolgozása, Jankovics Marcell animációs filmje)

Modul:

(az előző tétel és téma alternatívájaként működtethető egységek)

Térey János: Átkelés Budapesten: Elfordulás (verses elbeszélés: verses novella – verses regény; előzmények a magyar irodalomban: Arany János, Arany László opusa; összművészeti jelenségek: „nem látott képek és nem hallott dallamok” [Szegegy-Maszák Mihály fogalomalkotása] az irodalomban, Muse: Starlight, szövegfordítás és kitalált idézet a szövegben; számítógépes nyelv és „installáció” a szövegben)

Kapcsolódó témák, projektfogalmak:

Toldi Miklós, a 14. századi Terminátor („egy magatartás története” [fogalom: Lengyel Balázs] a múltban és a jelenben: Odüsszeiától Úrodüsszei-
áig, a régi irodalom aktualizációja; Terminátor 2. – Az ítélet napja. Sci-fi
akciófilm. Rendezte: James Cameron. 1991)

Fordított perspektíva: a Terminátor-sorozat (futurisztikus világkép,
fantasztikum, a „gépek lázadása”, a Terminátor előképei és rokonai az
irodalomban és a filmművészetben, a filmsztár jelensége; valóságshow,
celeb-jelenség, influencerek és bloggerek, You Tube-jelenségek, a
Facebook világa stb.)

Avatárok

(Tasnádi István drámaszövegei pl. Kettős;játék, Avatár című film, Word
of Warcraft univerzum története, számítógépes játékok és az újgenerációs
társasjátékok történetvezetése és világépítése/bővítése, kiegészítők mint
fejezetek/epizódok, szuperhősök és alteregóik, alternatív univerzumok)

HUMOR AZ IRODALOMBAN

A) Grotesz és irónia

Kötelező szövegek:

Nagy Lajos: A bogár/A gólya (humor, irónia, karcolat; áltudományos
hangvétel, logikai ficamok; szellemes történet és anekdota, vice, szövec,
favicc stb.)

Örkény István: Hírek és álhírek („egyperces” novella, humoreszk, paró-
dia; a grotesz és az abszurd az irodalomban;

Örkény István: Tóték (az abszurd komédia; Isten hozta, örnagy úr! Film-
szatíra. Rendezte: Fábri Zoltán. 1969)

Esterházy Péter: Akartok-e rabok lenni?(az Esterházy-féle „anekdot”,
humor és irónia)

Kapcsolódó témák, projektfogalmak:

Az epigramma, a gnóma, a xénia (Kazinczy Ferenc Tövisék és virá-
gok-jától Jászberényi Sándor Rossz versek című művéig).

A gúnyvers, a gagyi vers, a „rossz vers” (a csasztuska, a limerick,
nonszensz költészet, a slam poetry; trash-szövegek; a „mém” és a „stand
up”)

B) Hangversek, képversek, játékversek

Kötelező szövegek:

Nagy László: Tűz (verskép és képvers, Weöres Sándor egysoros versei
és hangversei, Tamkó Sirató Károly: Két ló a betonon, Ivo Andrić: Lili
Lalauna, Guillaume Apollinaire képversei stb.)

Zene, kép, vers (Paul Verlaine: Őszi chanson, Domonkos István: Kuplé,
Fenyvesi Ottó „rock and roll”-versei; a megzenésített vers, az énekel
vers stb.)

Kapcsolódó témák, projektfogalmak:

Varró Dániel: SMS-versek (műhelymunka)

Weöres Sándor: Rongyszőnyeg (műhelymunka)

József Attila: Klárisok (értelmezési modellek)

A haiku (Kosztolányi Dezső, Tandori Dezső, Pap József, Bogdán József
stb. versei)

HÁZI OLVASMÁNY

Ajánlott közös olvasmányok:

Závada Pál: A fényképész utókora

Balázs Imre József: Kirándulás a felhőben/Álomfarsang, Hanna hinta

Kollár Árpád: Milyen madár

Válogatás a Szívlapát versantológiából

Rejtő Jenő: A tizennégy karátos autó

Rakovszky Zsuzsa: Célia

Krusovszky Dénes: A fiúk országa

Greccsó Krisztián: Vera

Garaczi László: Hasítás

Márton László: Két obelisztk

Végel László: Balkáni szépség, avagy Slemil fattyúja

J. R. R. Tolkien: A hobbit/A Gyűrűk Ura

Mark Haddon: A kutya különös esete az éjszakában

		<p>Az ajánlott olvasmányok közül a tanár kiválaszt 4 olvasmányt (differenciáltan is feladhatja a tanulók érdeklődésének és nemi összetételének megfelelően).</p> <p>FOGALMAK/ KULCSFOGALMAK ÉS JELENSÉGEK</p> <p>– ballada, balladás dal, himnusz, novella, filmnovella, életrajzi regény, családregegy, önéletrajzi regény, szülőföldregegy, nemzedékregegy, művészsregegy, városregegy, csatornaregegy, tudatregegy, táborregegy, nevelődési- és fejlődésregegy, büntügyi regény, iskolaregegy, napló, emlékkönyv, album, breviárium, határrregegy, ars poetica, programvers, vallomásvers, létvers, archaikus népi imádságok, misztérium, kétszintes dráma, filmdráma, filmforgatókönyv, adaptáció, szociográfia, mítosz, mese, hőskötemény, verses novella/regény</p> <p>– szövegek párbeszéde, szövegköziség, népköltészet, hivatásos irodalom, folklorizáció, folklorizmus, folklor irodalom, popkultúra, újfolklor, tinédzserfilm, filmzene, groteszk, abszurd, paródia, morbid, alternatív irodalom, alternatív zene, alteregó, átirat, palimpszeszt, regényfolyam, referenciális, fiktív, családtörténet, traumairodalom</p>
<p>NYELVI ISMERETEK</p>	<p>Nyelvtan</p>	<p>A 7. osztályban tanult nyelvtani anyag ismétlése.</p> <p>A nyelv – a beszélt és az írott nyelv alapvető tulajdonságai.</p> <p>TÖMEGKÖMUNIKÁCIÓ A tömegkommunikáció fogalma és formái. A tömegkommunikáció műfajai: sajtó-, rádiós és televíziós műfajok, a világháló és mobil kommunikáció formái és műfajai. A tömegkommunikáció szerepe és hatása. A tömegkommunikáció befolyása és a világháló által lehetővé vált manipulációk, veszélyek.</p> <p>AZ ÖSSZETETT MONDAT Az összetett mondat fogalma. Az összetett mondat fajtái: az alá- és mellérendelő összetett mondat. Az alárendelő összetett mondat fajtái: – az állítmányi alárendelő összetett mondat; – az alanyi alárendelő összetett mondat; – a tárgyi alárendelő összetett mondat; – a határozói alárendelő összetett mondat és fajtái; – a jelzői alárendelő összetett mondat és fajtái. A mondatrend. Az idézés fogalma.</p> <p>A mellérendelő összetett mondat fajtái: – kapcsolatos mellérendelő összetett mondat; – ellentétes mellérendelő összetett mondat; – választó mellérendelő összetett mondat; – következtető mellérendelő összetett mondat; – magyarázó mellérendelő összetett mondat. A többszörösen összetett mondat. Az írásjelek helyesírása az összetett mondatok használatában.</p> <p>A SZÓALKOTÁS A szókészlet gyarapodásának módjai: a szóösszetétel és a szóképzés. A szóösszetétel. Az elő- és utótag. A szóösszetétel fajtái: alá- és mellérendelő összetett szavak. A többszörös összetételek. A szóképzés. A szóelem fogalma. Az alapszó és a származékszó fogalma. Az igék és a névszók, valamint az igevek képzésének lehetőségei. A továbbképzett szavak. A ritkábban használt szóalkotási módok: – mozaikszó-alkotás – szóelvonás – szórövidítés (és a szó továbbképzése).</p> <p>A MAGYAR NYELV TÖRTÉNETE A magyar nyelv eredete. A magyar nyelv helye a világ nyelvei között. Nyelvrokonaink. A legfontosabb nyelvtörténeti korszakok (megfelelő korabeli szövegek bemutatásával). A magyar szókincs eredete. Helyesírásunk története. A mai magyar nyelv rétegzettsége: a nyelvváltozatok.</p> <p>A MAI MAGYAR NYELV RENDSZERE A magyar nyelvtani rendszer felépítése, elemei. A hang és a betű, a szó, a szó szerkezet, a mondat és a szöveg rendszerező áttekintése: Hangtan: a hangok felosztása és a hangváltozások. Alaktan: a szófajok felosztása (csoportok, fajták, alfajok – kategóriák, jelentések, funkciók). Mondattan: mondatrészek (szerkezetük és funkciójuk); mellérendelő és alárendelő mondat.</p>

	Helyesírás és nyelvhelyesség	<p>Az összetett mondatok helyesírása: a tagmondatok meghatározása. Az összetett mondatok központozásának a gyakorlata. Az írásjelek használata.</p> <p>Az idézés és a párbeszéd írásmódjának helyes alkalmazása. Az idézőjel használata.</p> <p>Az összetett szavak helyesírása: egybeírás és kötőjelhasználat. Az egybe- és különírás alkalmazásának a gyakorlása. Gondolat- és kötőjel; egyéb írásjelek.</p> <p>A mozaikszók helyesírása.</p> <p>A tulajdonnevek helyesírási ismereteinek bővítése. Idegen nevek írásmódja, az átvétel és átírás elvei.</p>
	NYELVKULTÚRA	<p>Irodalmi és egyéb szövegtípusok a nyelvkultúra fejlesztésének funkciójában.</p> <p>Különböző funkcionális stílusokban írt szövegek: publicisztikai stílus (riport, interjú); adminisztratív stílus (kérvény, panasz, befizetőlap, kormányrendelet, önéletrajz; bürokratikus nyelvezet); tudományos stílus (más tantárgyak tankönyveiből vett példák; terminusok használata).</p> <p>Lexikológia: egy- és többjelentésű (poliszém) szavak; a metafora és metonímia mint a jelentésváltozás és új jelentések létrejöttének mechanizmusa; szinonímia, antonímia és homonímia; kivált és új szavak – archaizmusok és neologizmusok; szótár, lexikon, enciklopédia.</p> <p>Propagandaszövegek (reklámok és hasonlók).</p> <p>Értekezés és esszé írása adott témára.</p> <p>Leírás (könyv, film, színházi előadás és hasonlók).</p> <p>Olvasás- és beszédgyakorlatok: értelmező-művészi (kifejező olvasás, versmondás); felvett beszélgetés elemzése; interjú; értekezés (vita); tények és kommentárok interpretálása.</p>
		<p>Helyesírási gyakorlatok: tollbamondás, a szövegben előforduló helyesírási hibák felismerése és magyarázata; idegen nyelvekből származó nevek írása (informatikai terminusok, e-mail stb.); az összetett szavak és szószervek írásmódja; a gondolat- és kötőjel írásmódja; a vessző a mellérendelő mondatokban.</p> <p>Nyelvi gyakorlatok: a szövegben előforduló hibák felismerése és kijavítása; hiányos szöveg kiegészítése.</p> <p>Szótani-jelentéstani gyakorlatok: mondatok kiegészítése homonimákkal; a megfelelő szinonima keresése; antonimálanc; a metafora és a metonímia jelentésének meghatározása a szövegben; archaizmusok és neologizmusok értelmezése; lexémák definiálása.</p> <p>Írásbeli gyakorlatok és házi feladatok, valamint azok órán való elemzése, közös értékelése, elbírálása.</p> <p>Négy iskolai dolgozat – kettő félévente (az írásmű kidolgozása egy óra, elemzés és javítás két óra).</p>

Kulcsfogalmak: irodalom, nyelv, nyelvkultúra.

Ha a tanár úgy ítéli meg, hogy a tananyag egyes részeit nem tudja az iskolaév folyamán a tervezett tanórákon feldolgozni, akkor ezeket emelt szintű oktatás vagy szakkör keretében, esetleg az iskolán kívüli aktivitások során valósítja meg.

ÚTMUTATÓ A TANTERV DIDAKTIKAI-METODIKAI MEGVALÓSÍTÁSÁHOZ

A Magyar nyelv és irodalom tanítását és tanulását három tematikai egység képezi: Irodalmi ismeretek, Nyelvi ismeretek és Nyelvkultúra. Az órák javasolt elosztása a tematikai egységek tekintetében a következő: Irodalmi ismeretek – 52 óra, Nyelvi ismeretek – 50 óra és Nyelvkultúra – 34 óra. Ez évi szinten összesen 136 órát tesz ki. A tanítási-tanulási folyamat három területe összefonódik, és egyiket sem lehet elszigetelten, kölcsönhatás nélkül kezelni. A Nyelvkultúra tematikai egység keretében tervezett órák egy meghatározott terjedelemben ki vannak egyenlítő az Irodalmi ismeretek tematikai alegység tartalmának megszilárdítására szánt órákkal, ami hozzájárul a tananyag funkcionális összekapcsolásához.

A Magyar nyelv és irodalom tanításának és tanulásának tanterve kimenet-orientált, a tanulási folyamaton és a tanulói tudásszabványo-

kon alapul. A kimenetek tartalmazzák azoknak az integrált ismereteknek, készségeknek, attitűdöknek és értékeknek a leírását, amelyeket a tanuló felépít, bővíti és elmélyíti a tantárgy mindhárom tematikai egysége által. A nyolcadik osztály végén az ötödiktől a nyolcadik osztályig elsajátított kimenetek szabványokká állnak össze, a tanulói tudásszabvány három szintjét különböztetjük meg.

I. A TANÍTÁS ÉS A TANULÁS TERVEZÉSE

A kimenet-orientált tanterv nagyobb teret hagy a tanárnak arra, hogy megtervezze és kialakítsa a tanítási-tanulási folyamatot. A tanárnak éppen az a szerepe, hogy a tanítás és tanulás megvalósításának stratégiáját minden egyes osztály szükségletei szerint alakítsa, hogy szem előtt tartsa az osztály összetételét és a tanulók személyiségjegyeit, a tankönyveket és minden egyéb segédanyagot, amelyet az órák során használni fog, a műszaki feltételeket, taneszközöket és IKT-eszközöket, amelyekkel az iskola rendelkezik, valamint az iskola erőfor-

rásait, lehetőségeit és szükségleteit. Az adott kimenetekből és tartalmakból kiindulva a tanár először az évi, vagyis globális munkatervét készíti el, amelynek alapján később az operatív terveket dolgozza ki. A területenként definiált kimenetek megkönnyítik a tanár munkáját, a további, konkrét oktatási lépések és műveletek meghatározását. A tervezés során azt is figyelembe kell venni, hogy egyes kimenetek megvalósítása gyorsabb és hatékonyabb, viszont a kimenetek többségéhez (különösen az Irodalmi ismeretek területen) több idő, sokrétű tevékenység és különböző típusú szövegek feldolgozása szükséges. A tanítás és tanulás tervezésének fázisában nagyon fontos szem előtt tartani, hogy a tankönyv csupán eszköz, és nem az határozza meg a tantárgy tartalmát. Emiatt szelektíven kell kezelni a tankönyvben adott tartalmakat, amikor az előírt kimenetek megvalósításáról van szó. A tanárnak fel kell készítenie a tanulókat a megfelelő tankönyvhasználatra és más ismeretszerző források keresésére.

II. A TANÍTÁSI-TANULÁSI FOLYAMAT MEGVALÓSÍTÁSA

IRODALMI ISMERETEK

Az irodalmi tananyag gerincét a szépirodalmi szövegek, szövegrészletek alkotják. A különféle műfajú irodalmi szövegeket projektfogalmak, projekttemák szerint csoportosítja a tanterv, ezeket kiegészítik más művészeti ágak alkotásai és populáris regiszter is (színházi előadások, képzőművészeti alkotások, filmek, populáris irodalom, stb.). Az irodalmi szövegtörzset túlnyomórészt olyan művek alkotják, amelyek a nemzeti és a világirodalom korpuszához tartoznak, a válogatás a kortárs szövegekre fókuszált. A művek válogatása elsősorban a korosztálynak való megfelelés elvén alapul. A nyolcadik osztály végén a tanuló sajátos összefüggésekben képes gondolkodni, s ezt a képességét fejleszti a projekttemák, projektfogalmak köré szervezett tananyag, a tanuló olvasási és értelmezési modelleket kapnak. Mindez hozzájárul a kimenet-orientált oktatás sikerességéhez.

Az órán feldolgozásra szánt szövegekhez kapcsolódik a házi olvasmányok (ajánlott, közös olvasmányok) jegyzéke is. A házi olvasmányok célja, hogy kialakítsák, fejlesszék a tanuló olvasási szokásait, hogy tudatos olvasóvá neveljék. A terjedelmesebb műveket a tanuló szabadidőben olvashatják, ez az olvasási szokás kialakítását serkenti. A feldolgozásra szánt kötelező művek jegyzékéhez csatlakozik még egy szövegválogatás. Ez a választható rész a tanárnak nagyobb kreativitást tesz lehetővé a kimenetek elérésében.

A javasolt kimeneteket a tanterv nem a tanulói tudásszabványok szintjei szerint csoportosítja, azonban a szabványok leírásának kötelező részét képezik, és fel lehet őket osztani vagy bővíteni a tanuló egyéni lehetőségei és más tanítási szükségletek szempontjából.

A kiegészítő művek válogatásának összhangban kell állnia a konkrét tanulói közösség szükségleteivel és érdeklődésével. Az egyes szövegek esztétikai és informatív értékében mutatkozó különbségektől függ a megfelelő tanítási módszerek kiválasztása (az olvasás legyen összhangban a szöveg típusával, műfajával, a szöveg értelmezésének elmélyültsége függjön szerkezetétől és bonyolultságától, hozzuk össze-függésbe a magyarórán tanultakkal, pl. nyelvtan, helyesírás és nyelvkultúra stb.). Lehetőséget kell adnunk az interdiszciplináris távlatnyitásra. Ugyanazt a szöveget különbözőképpen lehet összekapcsolni más szövegekkel, az intertextuális és intermediális utalásokkal.

A tanterv szövegeiből válogathat a tanár akkor is, amikor a nyelvtan módszeres egységeit dolgozza fel, valamint a nyelvkultúra tartalmának feldolgozása és megszilárdítása közben is. Azokat a műveket, amelyeket nem dolgoz fel az órán, javasolja tanulóinak, hogy szabadidejükben olvassák el.

Az irodalmi művek feldolgozása során, akárcsak a beszéd- és írásgyakorlatok keretében, arra kell törekedni, hogy a tanuló képesek legyenek többféle módon jellemezni az irodalmi mű szereplőit, hogy felismerjék minél több tulajdonságukat, érzelmeiket és lelkiállapotukat, hogy kifejezzék véleményüket a szereplők magatartásmódjáról, és megpróbálják különböző perspektívákból látni őket.

Az irodalmi mű feldolgozásába ajánlatos beleszólni a szöveg és az esztétikai élmény keltette problémás kérdések megoldását, fontos a megfelelő szöveghely kiemelése. A szöveg időbeli, térbeli és társadalmi-történelmi kontextusba való elhelyezése, amennyiben szövegrész-

letet tanítunk, a megelőző lényeges tartalmakra vonatkozó tájékoztatás sok esetben elengedhetetlen előfeltétel ahhoz, hogy a tanuló intenzíven átéljék és értelmezzék a szöveget.

A szöveg feldolgozásakor alkalmazzuk az analitikus és a szintetikus eljárások és szempontok egységét. A kimenetekkel összhangban arra kell szoktatni a tanulókat, hogy benyomásaikat, véleményüket és ítéletüket minél alaposabban bizonyítsák a szövegből vett tényekkel, ily módon képessé tehetjük őket arra, hogy önálló kutatást végezzenek, valamint hogy következetesen alakítsák ki kritikai álláspontjukat. Az adott korosztály tagjait bátorítani kell arra, hogy aktualizálják az irodalmi mű világát, azaz a fikciót összehasonlítsák saját tapasztalataikkal és a világról alkotott véleményükkel.

Az irodalomelméleti fogalmakat a tanuló a megfelelő szövegek feldolgozása és az előző olvasói tapasztalatokra való hivatkozás révén sajátítják el. A tanterv nem tartalmazza az előző osztályokban előírt fogalmak és műfajok mindegyikét, de elvárja, hogy a tanár támaszkodni fog a tanuló előtudására, hogy megújítja és elmélyíti azt az idősebb korosztályt megszólító példákkal. Nyolcadik osztályban kötelező az előző osztályokban feldolgozott irodalmi terminusok és fogalmak ismétlése és ezek összekapcsolása új művekkel, új poétikai fogalmakkal.

Nyelvtanítás keretében átfogóan kell rendszerezni a tananyagot. Külön figyelmet kell fordítani a verses epikai műfajokra, a balladára, valamint a drámai költeményre, az (ön)életrajzra, naplóra stb.

A terminusok tanítása megköveteli, hogy ugyanazt a poétikai fogalmat több ízben dolgozzunk fel és ismételjük. Miután felismertük ezek szövegben betöltött szerepét, ugyanazt a fogalmat/terminust különböző kontextusban szemléljük. Mindez hozzájárul ahhoz, hogy a tanuló tartósan elsajátítsák a terminológiát, ugyanakkor kellő alapot nyújthatunk a középiskolai tanulmányokhoz.

Az általános iskola felső osztályaiban a tananyag rendszerezésekor külön figyelmet kell szentelni az interpretáció folyamán a mű tematikai-motívikai rétegének, a kompozíciónak, a szereplők jellemzésének és a mű nyelvi-stilisztikai rétegének. Ami a lírát illeti, a verstanra vonatkozó ismereteket szintén rendszerezni kell. A nyelvi-stilisztikai eszközöket az élményközpontú irodalomtanítás szempontjából kell megközelíteni.

Az általános iskola felső osztályaiban vezetett olvasmánynapló segítségével a tanuló felelevenítik az ötödiktől a nyolcadik osztályig olvasott irodalmi műveket és az azok szerzőire vonatkozó ismereteiket. Kívánatos, hogy az általános iskolából magukkal vigyék a híres írókkal és műveikkel kapcsolatos ismereteket (melyeket a tanterv előíranyoz), valamint az írók életrajzára vonatkozó alaplinformációkat és az irodalmi-művészeti alkotásokhoz fűződő adatokat.

A szövegek közötti korreláción kívül a tanárnak a vertikális korrelációt is alkalmaznia kell. A magyartanár előzőleg kötelezően tájékozódik a Magyar nyelv tantárgynak az előző osztályokban előírt tartalmaival, hogy alkalmazhassa a fokozatosság és szisztematikusság elveit.

A tanárnak ismernie kell az általános iskola ötödik, hatodik, hetedik és nyolcadik osztályában feldolgozásra kerülő egyéb tantárgyak tartalmát, amelyek korrelációban állnak a Magyar nyelv tantárggyal. Ily módon a tanár mindenekelőtt a történelem, képzőművészeti kultúra, zenekultúra, idegen nyelvek, hittan és polgári nevelés tantárgyakkal létesít horizontális korrelációt.

Az Irodalmi ismeretek tematikai egységhez fűződő kimenetek az olvasáson alapulnak. Az irodalmi művek olvasása és interpretációja révén fejlődnek a tanuló olvasói kompetenciái, amelyek nemcsak a kutatói látásmódot és irodalmi ismeretek elsajátítását foglalják magukban, hanem serkentik és fejlesztik az érzelmi és képzeleti beleélést, az imaginációt, az esztétikai élményt, a gazdag asszociációs képességet, a művészi szenzibilitást, a kritikai gondolkodást, és kialakítják az erkölcsi ítélőképességet. Az olvasás különböző formái alapvető előfeltételét képezik annak, hogy a tanuló az oktatás folyamatában ismereteket szerezzenek, és sikeres belépőt kapjanak az irodalmi művek világába. Az élményközpontú olvasáson túl a tanulókat egyre inkább a kutatói olvasás felé kell irányítani (kutatói feladatok szerinti olvasás, különböző szempontok szerinti olvasás stb.), és felkészíteni arra, hogy kifejezzék a mű keltette élményt, illetve hogy tudatosan olvassanak.

A házi olvasmányok listájának bővülése arra ad lehetőséget, hogy a javasolt tartalmak (irodalmi művek) egyes tételeit az emelt szintű oktatás óráin dolgozzák fel.

Az emelt szintű oktatás órái lehetővé teszik a tanár számára, hogy a tanterv segítségével, de önállóan, saját ötletei alapján is alakítsa a tartalmakat, amelyeket ezeken az órákon feldolgoz. Javasolt az irodalmi témakörökhöz való probléma-alapú, korrelációs és kutatói hozzáállás, a probléma-alapú oktatási módszer bevetése és a tehetséges tanulókkal való foglalkozás, az irodalmi vetélkedőkre való felkészítés.

Javasolt, hogy a tanulók a tanítás folyamán a tankönyv mellett elektronikai eszközöket is használjanak, amennyiben az iskolában erre lehetőség nyílik.

Tekintettel arra, hogy a kötelező iskoláztatás második ciklusának végére vonatkozó tanulói tudásszabványok szintek szerint differenciálódnak (alap-, közép- és haladó szint), a nyolcadik osztály végén fontos összevetni az egyéni teljesítményeket, de az osztályét is – mint egészet – a tanulói tudásszabványok szintjével.

A nyolcadik osztály végén a tanuló sajátos összefüggésekben képes gondolkodni, s ezt a képességét fejleszti a projekttemák, projektfogalmak köré szervezett tananyag. Mindez hozzájárul a kimenet-orientált oktatás sikerességéhez.

NYELVI ISMERETEK

A 8. osztály nyelvtanának törzsanyagát az összetett mondat fajtáinak megismertetése, megtanítása és helyes használata képezi. A mondat felépítésének rendszerszerűségét tudatosítsuk, hogy a tanulók a mondatrészeket ne a mondatnak egymástól független elemeiként lássák, hanem funkcionálisan szemlélve, mint a nyelvi közlés egységének kifejezőeszközeit. A 7. osztályos tananyag szerves folytatása ez, hiszen a tanuló eddigi ismereteire alapozhatunk a mondatfajták és mondatrészek terén, s egyben lehetőséget ad a 6. osztályos szófajtani anyag felelevenítésére is. Mindig szem előtt kell tartanunk az eddig tanultakat, s lehetőség szerint ismételnünk a 8. osztályban külön jelentőséget kap, hiszen az új tananyag mellett fel kell készítenünk a tanulókat a nyolcadik osztály végén megírandó záróvizsgára is.

Az összetett mondat mellett a tömegkommunikáció rendszerző összefoglalása, s az eddigi ismeretek kibővítése, elmélyítése a cél. Feladatunk a szóképzés gyarapításának módjait: a szóösszetételt és szóképzést, valamint ezek helyesírását elsajátíttatni és gyakoroltatni a tanulókkal. A magyar nyelv történetének rövid felvázolására is 8. osztályban kerül sor. A nyelvtani jártasság megszerzését ne definíciók megtanítására, hanem az irodalmi szövegek, illetve az élőbeszéd szövegeinek értelmezésére, a nyelvi és a kommunikatív kompetencia fejlesztésére alapozzuk! Tudatosítanunk kell a tanulóknak, hogy a nyelv nem egy különálló ismerethalmaz, hanem beszédünk szerves része, alkotóeleme, mozgatója.

A nyelvtanításban a tanulók elsajátítják a standard nyelven való helyes szóbeli és írásbeli kommunikációt. Emiatt a tantervben foglalt követelmények nem csupán a nyelvi szabályok és nyelvtani normák elsajátítására irányulnak, de megkövetelik azok funkciójának megértését és helyes használatukat is a szóbeli és írásbeli kifejezésben.

Amikor a tantervben megjelennek olyan egységek, amelyeket a tanulók már az előző osztályokban feldolgoztak, ellenőrizni kell, milyen fokú a korábban feldolgozott tananyag ismerete és alkalmazásának képessége, az új példákra való ismétlés és begyakorlás pedig újabb tartalmak feldolgozását előzi meg, ami biztosítja a munka folyamatosságát és azt, hogy szisztematikus lesz az új tananyag és a már elsajátított tudás összekapcsolása.

Nyelvtan

A nyelvtan tanításában a tanterv elsődleges követelménye, hogy a tanulóknak a nyelvet mint rendszert mutassa be és interpretálja. Egyetlen nyelvi jelenséget sem kellene elszigetelten, attól a kontextustól függetlenül tanulmányozni, amelyben a funkciója megvalósul (a nyelvtani ismereteket minden megfelelő alkalommal fel lehet használni irodalmi szövegek értelmezésekor). A nyelvtanításban a kifejezetten funkcionális eljárások egyike a közvetlen beszédgyakorlatból merített példákra való gyakorlás, ami a nyelvtanítást közel hozza olyan

életszükségetekhez, amelyekben az alkalmazott nyelv sokoldalúan motivált emberi tevékenységként jelenik meg. Ily módon tudatosodik a tanulóknak a beszédkultúra fontossága, hiszen az elengedhetetlenül szükséges a mindennapi életben, mint az általános kultúra része, nem pedig csupán a tanterv eleme.

A nyelvtan anyagának az egyszerű mondatot és fajtáit, a mondatrészeket, a szófajokat és a hangokat feldolgozó része az ötödikes, hatodikos és hetedikos tananyag ismétlését, az ismeretek szintézisét teszi lehetővé. Új ismeretanyag a tömegkommunikáció és az új kommunikációs formák, az összetett mondat és fajtái, az alá- és mellérendelő mondatok, a szóalkotás módjai, valamint a magyar nyelv eredetét és rokonságát tárgyaló témakör.

A nyelv – a beszélt és írott nyelv alapvető sajátosságai című téma keretében nagyvonalakban rá kell mutatni a beszélt és az írott nyelv közötti hasonlóságokra és különbségekre: a beszélt nyelvnek vannak bizonyos sajátosságai, amelyeket írásban nehéz érzékeltetni (pl. hangsúly, hanglejtés, intenzitás, gesztus, mimika stb.), az írott nyelvnek pedig vannak bizonyos jellemzői, amelyek nincsenek meg a beszéltben (betűfajta: nagy és kis betűk, tipográfiai megoldások, bekezdések stb.). A beszélt és az írott nyelv az üzenet továbbításának sebességében is különbözik.

A diákok alkossanak szövegeket szóban és írásban, elemezzenek tömegkommunikációs (és internetes) műfajokat, különítsék el a tájékoztató és a véleményt közlő szövegműfajokat!

Az összetett mondatok tanításán belül az idézésnél lehetőségünk adódik beszélni a szakdolgozatról is, és röviden ismertetni a szakdolgozatok vagy tanulmányok korszerű kritériumait (jegyzékek, idézés, lábjegyzet, bibliográfia stb.). A tanulókat meg kell tanítanunk a különböző információs források (nyomtatott és elektronikus vagy online folyóiratok, kézikönyvek, lexikonok, enciklopédiák, szótárak stb.) használatára és helyes, a célnak megfelelő idézésére (a források megjelölésére).

A szóképzés területet össze kell kapcsolni az alaktani ismeretekkel. Meg kell pontosan határozni a különbséget az alaktan (morfológia) és a szóképzés között, tekintettel arra, hogy az alaktanban egy és ugyanazon szónak csak a különböző alakjai jelennek meg (nyelvtani morféma hozzáadása a nyelvtani alapra), miközben a szóképzésnél a morféma hozzáadásával új szót kapunk. A példákat jól meg kell választani és egyértelműen képviselniük kell a szóképzés adott típusát. A szóképzés kritériumai szerint minden szót az egyszerű vagy a képzett szavak csoportjába kell sorolni. A szóképzést össze kell kötni a hangtani ismeretekkel is, és rámutatni azokra a hangváltozásokra, amelyek a szótó és a toldalék határán jelentkeznek.

Az anyanyelvi műveltség fontos összetevője a tájékozottság a nyelv és társadalom viszonyáról, a magyar nyelv eredetéről, rokonságáról, helyéről a világ nyelvei között. A nyelvtörténeti témakör feldolgozásánál a diákok tájékozódjanak nyelvünk és nyelvi rendszerünk történetének fontosabb periódusairól, figyeljék meg a korábbi évszázadokban írott szövegek nyelvallapotát, és vessék össze a mai nyelvallappal (nyelvi állandóság és változás a szókincs és a nyelvtani jelenségek szintjén). Tudatosítsák, milyen szempontból módosítják az új kommunikációs technológiák a nyelvet és az írást. A tanulóknak be kell mutatni az alapvető európai nyelvcsoportokat, és ezt funkcionálisan összekötni az idegen nyelv tanításával. Fontos egyes szavakat példaként felhozni, hogy azok alapján a tanulók felismerjék a nyelvi hasonlóságokat, illetve különbségeket. Ez után ismertetni kell, hogy a magyar nyelv helye az uráli és finnugor nyelvek családjában van, és hogy mely nyelvek tartoznak még ide, kiemelve a magyar nyelv helyét és típusát.

A tanulókkal el kell végezni az előző osztályokban elsajátított tananyag rendszerezését. Az ismereteket feltétlenül fel kell frissíteni és összekötni nyelvtani szintek alapján, mégpedig logikusan és a megfelelő kritériumok szerint, oly módon, hogy a tanulók elsajátítsák a nyelvtani rendszer szabályait és működésének módjait. Konkrét mondatok, szövegek példáján a legjobb felfrissíteni az alaktanból (szófajok, morféma és egyéb nyelvtani kategóriák) és a mondattanból (mondatrészek, mondatfajták stb.) szerzett ismereteket. Amikor a tantervben megjelennek olyan egységek, amelyeket a tanulók már az előző osztályokban feldolgoztak, ellenőrizni kell, milyen fokú a korábban feldolgozott tananyag ismerete és alkalmazási szintje, az új példákra való ismétlés és begy-

akorlás pedig újabb tartalmak feldolgozását előzi meg, ami biztosítja a munka folyamatosságát és azt, hogy rendszerszerű/rendszeres lesz az új tananyag és a már elsajátított tudás összekapcsolása.

Helyesírás

A helyesírási tartalmakat feltétlenül össze kell kötni a megfelelő példákkal a nyelvtanórákon és az irodalomórákon is. Egyszerű módon kell rámutatni az idegen nyelvből vett nevek adaptálására (beilleszkedésére) és változásukra. Az egybe- és különírás kérdését egyszerű, ismert példák segítségével kell feldolgozni. Meg kell magyarázni továbbá a különbséget a gondolat- és kötőjel írása között, rámutatva a két írásjel használatának szabályaira.

Helyes kiejtés

A (helyes) kiejtés gyakorlatait nem kell külön tanítási egységként megvalósítani, hanem a megfelelő nyelvtani és irodalmi témákkal együtt. Amennyiben van rá lehetőség, a tanárnak hangfelvételekkel kellene szemléltetnie a helyes ejtést és rámutatnia a különbségekre.

NYELVKULTÚRA (SZÓBELI ÉS ÍRÁSBELI KIFEJEZŐKÉSZSÉG)

A Nyelvkultúra a tanterv szerint külön terület, de feltétlenül össze kell kötni a másik két területtel: az irodalmi és a nyelvi ismeretekkel. A nyelvkultúra felöleli a szóbeli és az írásbeli kifejezőkészséget, és mindkét kifejezőmódnak egyforma figyelmet kellene szentelni. A nyelvkultúra tanításának végső célja az, hogy a tanulók képesek legyenek a színvonalas és célszerű kommunikációra.

A nyolcadik osztályban folytatódik a funkcionális stílusok jellegzetességeinek vizsgálata.

Ismételtetni kell a tanulókkal a hetedik osztályban feldolgozott funkcionális stílusokat: szépirodalmi, publicisztikai, hivatalos és tudományos stílus. A hivatalos stílus jellegzetességeit – standardizáció és egységesítés – egyebek között az által is szemléltetni kellene, hogy serkentjük a tanulókat pl. kérvény, fellebbezés, (ön)életrajz, jegyzőkönyv megírására vagy meghatározott formanyomtatványok kitöltésére. A hivatalos stílus feldolgozásakor külön ki kellene emelni és példákon megmutatni a hivatali nyelv negatív vonásait. A valóság objektív szemléletét és a tudományos stílus fogalomtárát más tantárgyakkal kapcsolatban kellene bemutatni a tanulóknak, és külön fel kellene hívni a figyelmüket a szakkifejezések használatára és jelentésére, vagyis a szakszavak készletére (terminológiára). Talán a társalgási stílus és jellemzői által lehetne a legjobban megmagyarázni a tanulóknak a tényt, hogy egy meghatározott nyelvi szerkezet nem mindig számít vétségnek a nyelvi és stilisztikai normák ellen, ha nem erőltetik egyetlen lehetséges kifejezőmódként.

A funkcionális stílusok feldolgozásának célja nem a reprodukció és a funkcionális-stilisztikai ismeretek rögzítése, hanem az, hogy a tanulók aktív tudást sajátítsanak el, amelyet használhatnak a mindennapi kommunikációban. Képessé kellene válniuk, hogy megmagyarázzák a funkcionális stílusok közötti hasonlóságokat és különbségeket, hogy felismerjék és megindokolják azok elemeit a megfelelően választott szövegekben, megértsék jellegzetességeiket.

A nyelvkultúra tantervének egyik legfontosabb követelménye a tanulók szókincsének bővítése. Emiatt kivételes jelentősége van annak, hogy rendszeresen fogjunk a magyar nyelv szókincsére vonatkozó témák feldolgozásához. Nem feltétlenül szükséges minden lexikai viszonyt részletesen megmagyarázni a tanulóknak, de fontos mindig szem előtt tartani a szóban forgó konkrét lexikai jelenség összetettségét és többdimenziós mivoltát, hogy a problémát vagy a probléma részét a korosztályukhoz és lehetőségeikhez mértén mutassuk be.

Az e korosztálynak megfelelő szótani témák között elsősorban arra kellene felhívni a figyelmet, mi a különbség a szóalak és a lexéma között. Ennek egyik lehetséges módja, hogy a szót az alaktan, a szóalkotás, a mondattan és a lexikológia egységként is elemezzük.

A metaforát és a metonímiát a lexikai mechanizmusok részeként kellene tárgyalni, rámutatva a különbségre, amely a költői metafora/metonímia és a lexikai (nyelvi) metafora/metonímia között fennáll, és kidomborítani jelentőségüket a többszófajúság (poliszémia) megvaló-

sításában. Ennek a tananyagának a feldolgozását számos példára kellene alapozni, amelyek segítenének a tanulóknak, hogy jobban megértsék és a spontán kommunikációban használják a metaforát és metonímiát, ami hozzájárulna kommunikációs kompetenciájuk fejlesztéséhez. A példákat az irodalomtanítás során feldolgozott irodalmi művekből kellene bemutatni, de más szövegtípusokból is.

A lexémák közötti tartalmi viszonyokat (poliszémia, szinonímia, antonímia és homonímia) nem csupán a legtipikusabb eseteken kellene vizsgálni, amelyek a lexéma kontextustól független jelentésén alapulnak, hanem figyelembe kell venni a lexéma valós nyelvi használatban való szemantikai pozícióját. A lexémát mint többjelentésű, nem pedig egyjelentésű egységként kellene megközelíteni, és fel kell hívni a tanulók figyelmét nemcsak a lexéma elsődleges (denotatív) jelentésére, hanem a másodlagos (konotatív) jelentéseire is. Rá kell mutatni valódi és álszinonimákra, illetve antonimákra való felosztásra a lexéma többszófajú vonatkozásának szempontjából, és motiválni a tanulókat, hogy megvitassák a szinonimák, antonimák és homonimák használatának stilisztikai hatásait.

Az archaizmusokra és neologizmusokra vonatkozó oktatási egységet kívánatos lenne funkcionálisan összekötni a nyelv- és irodalomtanítással. Arra is fel kellene hívni a tanulók figyelmét, hogy nyelvünk szavai igen különböző eltérő körülmények között valósulnak meg, illetve hogy a szókincs meghatározott használati szférákhoz és meghatározott funkcionális stílusokhoz kötődik.

Az archaizmusokra és neologizmusokra vonatkozó oktatási egységet kívánatos lenne funkcionálisan összekötni a nyelv- és irodalomtanítással. Arra is fel kellene hívni a tanulók figyelmét, hogy nyelvünk szavai igen különböző alkalmakkor realizálódnak, illetve hogy a szókincs meghatározott használati szférákhoz és meghatározott funkcionális stílusokhoz kötődik.

Az önálló információkeresés és tanulás céljából fontos felhívni a tanulók figyelmét elsősorban a szótárakra, lexikonokra, valamint elektronikus és online felületekre. Arra kellene serkenteni például a tanulókat, hogy maguk találják meg a szótárban a választ egy meghatározott szó jelentésére és használatára, és hogy erről az órán tájékozassák a többieket. Amikor csak lehetséges, a nyelvkultúra órákat a megfelelő nyelvészeti kézikönyvekből, enciklopédiákból stb. származó adatokkal kell befejezni vagy kezdeni.

A propagandaszövegekről szóló oktatási egység keretében (reklámok, internet és hasonló) hangsúlyozni kell, hogy a tanulók az ilyen fajtájú szövegekkel találkoznak a leggyakrabban a mindennapi életben. Külön ki kell emelni, hogy ezek egyebek között manipulatív szövegek, és külön törvényszerűségeik vannak, továbbá céljuk a befogadó meggyőzése valamiről.

Az értekezésről és esszéről hangsúlyozni kell a tanulóknak, hogy ezek a szövegek különböznek az elbeszéléstől és leírástól, és pedig azért, mert alapjukat a vélemény, álláspont, tények és állítások kifejezése képezi. Meg kellene nekik magyarázni, hogy az értekezés mindig egy meghatározott kérdéstről szól, hogy az elején kifejezésre jut bizonyos kétely vagy dilemma, két vélemény közötti választás lehetősége, míg a befejezés elhossa a megoldást, az értekezés szerzője a bizonyítékok és érvek erejével igyekszik eljutni az igazsághoz, hogy a potenciális beszédpart (olvasót) meggyőzze véleményének helyénvalóságáról. Ki kell továbbá emelni azt is, hogy az esszé olyan szöveg, amely a személyes benyomásokat és szempontokat is közli egy meghatározott problémával kapcsolatban, legyen az művészet, tudomány vagy az élet területéről. Meg kellene magyarázni a tanulóknak az értekezés és az esszé írásának célját, és többszöri gyakorlással segíteni nekik, hogy fokozatosan és szisztematikusan sajátítsák el e két műfaj szabályait, fejlesszék a kritikai gondolkodást, és képesek legyenek nyelviileg helyesen kifejezni véleményüket egy-egy témáról. Jó lenne serkenteni a tanulókat, hogy értekezés vagy esszé írása előtt készítsenek vázlatot, amelyben választ adnak a kulcsfontosságú kérdésekre. Ezt az oktatási egységet össze kell kapcsolni az irodalomtanítással, valamint más tantárgyakkal, szem előtt tartva az értekezés vagy esszé írásának témáját.

Készítsenek leírást, ismertetést, ajánlást (könyvről, filmről, színházi előadásról stb.).

Ahhoz, hogy a beszédgyakorlat teljes mértékben betöltse szerepét a nyelvkultúra tanításában, szükséges, hogy precízen megtervezzük,

kellőképpen előkészítjük és részletesen megszervezzük. Ennél a korosztálynál funkcionálisak lehetnek a következő olvasási és beszédgyakorlatok: bemutató-művészi (kifejező olvasás, versmondás); érvelő; a beszélgetés felvételének elemzése; interjú; vita (polémia); tények és kommentárok prezentálása.

A helyesírási gyakorlat a legjobb módja annak, hogy a tanulók megtanulják a helyesírási szabályokat és ellenőrizzék tudásukat, pl. tollbamondás, hibajavítás; idegen nyelvekből vett nevek írásmódjának gyakorlása; idegen szavak írása (informatikai terminusok stb.); összetett szavak és szószervezetek írásának gyakorlása; gondolat- és kötőjel írása; a vessző a mellérendelő mondatokban.

A szótani-jelentéstani gyakorlatokkal a tanulók elsajátítják azt a szokást, hogy gondolkozzanak és keressék a megfelelő nyelvi kifejezést arra, amit közölni akarnak (a kommunikációs helyzettől függően) és ilyen kifejezésekkel bővül szókincsük. A következő szótani-jelentéstani gyakorlatok lehetnek megfelelőek: hiányos mondatok kiegészítése homonimákkal; a megfelelő szinonima keresése; antonimalánc; a metafora és a metonímia jelentésének meghatározása a szövegben; archaizmusok és neologizmusok értelmezése; lexémák definiálása.

A szövegalkotási készséget különböző szövegtípusokban és műfajokban fejlesztjük. Az írásbeli feladatok órán történő megbeszélésekor hívjuk fel a diákok figyelmét a nyelvtanórákon tanult szabályokra, a helyesírási és nyelvhelyességi ismeretekre, a nyelvi elemek stílusértékére, és figyeltessük meg azoknak gyakorlati alkalmazását. A diákok legyenek gyakorlottak a helyesírási szabályzat használatában, ismerjék meg az online helyesírási segédletek, valamint a számítógépes szöveg-

szerkesztő által nyújtott lehetőségek előnyeit és hátrányait (csapdáit).

Félévenként két-két írásbeli dolgozatot íratunk (összesen négyet évenként). Az írásbeli dolgozatot az azt megelőző órán előkészítjük.

III. A TANÍTÁSI-TANULÁSI FOLYAMAT ELLENŐRZÉSE ÉS ÉRTÉKELÉSE

A tanulók teljesítményének ellenőrzése és értékelése a kimenetek megvalósítását szolgálja. Minden tanítási óra és a tanulók minden megnyilvánulása alkalom a formatív értékelésre, illetve a tanulók fejlődésének regisztrálására.

A formatív értékelés az oktatáshoz való korszerű hozzáállás részét képezi, ez alatt a tudás, a készségek, attitűdök és a magatartásmódok felmérését értjük, továbbá a megfelelő kompetenciák fejlesztését az oktatási folyamatban. A formatív mérés a tanuló teljesítményére vonatkozó adatok révén valósul meg, amelyhez általában a következő technikákat alkalmazzuk: gyakorlati feladatok megoldása, a tanuló tanítás alatti tevékenységének megfigyelése, a tanuló és a tanár közötti közvetlen kommunikáció, a tanuló egyéni haladástérképe stb. A formatív értékelés eredményét az oktatási ciklus végén számszerű osztályzatban is ki kell fejezni.

A tervezés, megvalósítás, ellenőrzés és értékelés a tanári hivatás részét képezi. Fontos, hogy a tanuló teljesítményének figyelemmel kísérése mellett a tanár állandó jelleggel kövesse és értékelje a tanítási-tanulási folyamatot, valamint következetes önértékelésre, önképzésre törekedjen.

4. РУМЫНСКИ ЈЕЗИК

Denumirea disciplinei

LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ

Scopul

Scopul învățării limbii și literaturii române este ca elevii să-și formeze deprinderea de-a folosi corect limba română în diferite situații de comunicare, în vorbire și în scris; ca prin citirea și interpretarea operelor literare să-și dezvolte competențele de citire care, pe lângă cunoștințele literare, cuprind trăiri emoționale și dezvoltă fantezia, memoria, observarea, cercetarea; stimulează imaginația și sensibilitatea artistică, percepția estetică și gândirea critică, judecata morală și corelarea asociativă; prin diferite tipuri de citire să înțeleagă opera și în interpretarea operei literare să sesizeze diferite niveluri și semnificații; să dobândească cunoștințe de bază despre locul, rolul, importanța limbii și literaturii în cultură, precum și despre competența digitală; să dobândească și să dezvolte cunoștințe umaniste și să învețe cum să lege în mod funcțional conținuturile din diferite domenii.

Clasa

A opta

Fondul anual de ore

136 de ore

FINALITĂȚI La sfârșitul clasei elevul va fi capabil să:	DOMENIU/TEMĂ	CONȚINUTURI
<ul style="list-style-type: none"> – citească cu înțelegere texte literare și alte tipuri de texte, aplicând diferite strategii de citire; – interpreteze semnificațiile, caracteristicile lingvistice, estetice și structurale ale textelor artistice, folosind termeni și noțiuni literare; – aprecieze critic lucrările literare din diverse aspecte ale realității; – evidențieze valorile universale ale operei literare raportându-le la propria sa experiență și împrejurări în care trăiește; – facă legătura dintre scriitori și operele literare prevăzute de Programa de învățământ, din clasele V – VIII; – distingă caracteristicile de bază ale genului și speciei literare într-un text concret precum și caracteristicile lingvistico-stilistice ale textului în cadrul interpretării; – observe stratul ideatic al operei literare și interferențele dintre genurile literare; – facă legătura dintre operele literare cu un conținut istoric sau cu alte conținuturi asemănătoare; – determine perioada de timp în care scriitorul a creat; – facă deosebirea dintre autorul unui text literar-artistic și narator, personaj dramatic sau eul liric; – recunoască valorile naționale și să cultive patrimoniul cultural-istoric, respectând atât specificul (caracteristicile, particularitățile) propriului popor cât și al altor popoare; – explice evoluția (originea) și dezvoltarea limbii române literare; – înțeleagă importanța limbii literare pentru cultura și istoria poporului român; – clasifice limba română în grupul lingvistic adecvat al limbilor din Europa; – enumere dialectele limbii române; – deosebească particularitățile lingvistice existente în subdialec-tul bănățean din Banatul sârbesc; 	LITERATURĂ	<p>TEXTE LITERARE LIRICE</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Đura Jakšić <i>Patria</i> 2. Vasile Alecsandri <i>Balta</i> 3. Alexandru Mateevici <i>Limba noastră</i> 4. Lucian Blaga <i>Ghimpii</i> 5. George Călinescu <i>Laudă zăpezii</i> sau Slavco Almăjan <i>Ningea odată în Banat</i> 6. Miroslav Antić <i>Toate culorile lumii</i> 7. Lucian Blaga <i>Odă simplisimei flori</i> <p>SPECII EPICO-LIRICE</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Branko Radičević <i>Rămas bun (Đački rastanak)</i>, fragment: <i>Oj, Karlo-vcu, mesto moje drago</i> 2. <i>Cântece bătrânești ale românilor – Cântecul lui Radu Busuioc (Radu mamei)</i> <p>EPICE</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ionel Teodoreanu <i>Într-o noapte de toamnă</i> 2. Grigore Alexandrescu <i>Lupul moralist</i> 3. Liviu Rebreanu <i>Proștii</i> 4. George Coșbuc <i>Nunta Zamferei</i> 5. Ioan Slavici <i>Mara</i> 6. Ivo Andrić <i>Cartea</i> 7. David Albahari <i>Momeala</i> 8. Eugenia Bălțeanu <i>Mona</i> (cap. VIII) 9. Marin Sorescu <i>Trebuie să poarte un nume</i> 10. Marin Preda <i>Moromeții</i> 11. <i>Baba Novak și knjazul Bogosav</i>

<p>– înțelege oportunitățile lingvistice existente în Serbia;</p> <p>– identifice părțile de bază ale cuvintelor și să recunoască modul de formare al lor;</p> <p>– aplice noțiunile gramaticale abordate în clasele anterioare, făcând o legătură cu noua materie parcursă;</p> <p>– aplice concret normele ortografice ale limbii literare;</p> <p>– aplice regulile de bază privind locul accentului;</p> <p>– scrie și să vorbească folosind diferite stiluri funcționale;</p> <p>– facă diferența dintre cuvinte și lexeme;</p> <p>– recunoască metafora și metonomia ca mecanisme lexicale și să înțeleagă semnificația cuvintelor multifuncționale caracteristice comunicării de zi cu zi;</p> <p>– înțeleagă semnificația cuvintelor arhaice și neologice;</p> <p>– folosească un dicționar, o enciclopedie, un lexicon;</p> <p>– observe manipularea în textele de propagandă;</p> <p>– scrie o prezentare, o discuție, un scurt eseu;</p> <p>– diferențieze părțile de bază ale textului și cărții – inclusiv indice, glosar, bibliografie - și știe să le aplice;</p> <p>– facă legătura între informațiile și ideile prezentate în text, să observe relațiile în mod clar raportate și să tragă o concluzie pe baza textului.</p>		<p>DRAMATICE</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Mihai Eminescu <i>Decebal</i> 2. I. L. Caragiale <i>O scrisoare pierdută</i> 3. Marin Sorescu <i>Răceala</i> <p>ȘTIINȚIFICO-POPULARE ȘI INFORMATIVE</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Eufrozina Greonianț <i>Poveștile Giei – Despre Crăciun</i> 2. Horia Aramă <i>Planeta celor doi sori</i> 3. Fănuș Neagu <i>Târziu, când zăpezile sunt albastre</i> 4. Calistrat Hogaș, <i>Amintiri dintr-o călătorie</i> (fragmentul II) sau Alecu Russo <i>Amintiri</i> 5. Emil Racoviță <i>Spre Polul Sud</i> <p>Din operele date, pentru analizare sunt obligatorii două</p> <p>LECTURI ȘCOLARE</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Costache Negruzzi <i>Alexandru Lăpușeanu</i> 2. Mihail Sadoveanu <i>Baltagul</i> 3. Ioan Slavici <i>Scormon</i> 4. Ernest Hemingway <i>Bătrânul și marea</i> 5. Agatha Christie <i>Zece negri mititei</i> 6. Jules Verne <i>Copiii căpitanului Grant</i> 7. Din proza voivodineană contemporană <p>LECTURI SUPLIMENTARE (se alege 3-6 opere)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Nichita Stănescu <i>Despre cuvinte și limbaj</i> 2. Federico Garcia Lorca <i>Chitara</i> 3. Gala Galaction <i>La vulturi</i> 4. Vasco Popa <i>Ochii tăi de n-ar fi</i> 5. Charles Dickens <i>Oliver Twist</i> 6. Mikola M. Kočiš <i>Mamei cu furca-n brâu</i> 7. Tudor Mușatescu <i>Titanic-Vals</i> 8. Ștefan Augustin Doinaș <i>Noaptea de mai</i> 9. Miu Mărgineanu <i>Fata cu ochi mirați</i> 10. Alecu Russo <i>Piatra Corbului</i> 11. Ana Blandiana <i>Acasă</i> 12. Vasile Voiculescu <i>Florii</i> 13. Miloš Crnjanski <i>Migrațiile</i> 14. Din literatura populară: cântece de dragoste, cântecul miresei, strigături 15. Grigore Alexandrescu <i>Memorial de călătorie</i> 16. Herman Melville <i>Encantadas sau insulele fermecate</i> <p>NOȚIUNI DE TEORIE LITERARĂ</p> <p>Resurse stilistice: anafora, epifora; apostroful</p> <p>Specii lirice: poezii de dragoste populare (cântecul miresei, strigături); poezii de dragoste (cu autor)</p> <p>Specii epico-lirice: poemul și balada</p> <p>Poemul dramatic</p> <p>Memorialul. Biografia.</p>
<p>LIMBA</p>	<p>GRAMATICA</p>	<p>Limba română ca limbă din familia limbilor indo-europene</p> <p>Originea limbii române și a poporului român. Formarea limbii române. Primele scrieri în limba română.</p> <p>Dialectele și subdialectele limbii române. Gaiurile subdialectului bănățean din Banatul sârbesc. Folosirea limbii și a scrisului oficial după Constituția Republicii Serbia. Limbile minorităților (noțiuni generale)</p> <p>Limba vorbită și limba literară</p> <p>Limba – caracteristici de bază ale limbii vorbite și scrise.</p> <p>Formarea cuvintelor (vocabularul):</p> <p>Structura etimologică a vocabularului. Mijloacele de îmbogățire a vocabularului; derivarea cu sufixe și prefixe; compunerea, schimbarea valorii gramaticale (conversiunea)</p> <p>Inovații lexicale</p> <p>Sistemizarea materiei din anii precedenți : fonetică, morfologie și sintaxă.</p> <p>Fonetica: clasificarea sunetelor și sunetele după frecvență.</p> <p>Morfologia: părțile de vorbire flexibile, neflexibile și categoriile lor.</p> <p>Sintaxa:</p> <p>propoziția: părțile principale și părțile secundare ale propoziției;</p> <p>fraza: raporturile dintre propozițiile unei fraze; propozițiile coordonate și propozițiile subordonate.</p> <p>Scrierea numelor străine</p> <p>Scrierea cuvintelor compuse (cu cratimă și fără) și a sintagmei</p> <p>Scrierea corectă a substantivelor în cazul genitive</p> <p>Cratima și liniuța de unire; alte semene de punctuație și ortografie</p>
	<p>ORTOGRAFIA</p>	

		<p>ORTOEPIA</p> <p>CULTURA EXPRIMĂRII</p>	<p>Accentuarea corectă a cuvintelor în limba română. Accentul tonic, accentul grafic. Omografele ((cuvinte care se scriu la fel, dar se pronunță diferit), având sensuri diferite). Folosirea accentuării după DOOM (Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române).</p> <p>Texte literare și de alte tipuri de texte cu scopul de-a avansa în cultura exprimării. Texte scrise care fac parte din stilul publicistic (reportajul, interviul); stilul administrativ (cererea, plângerea, chitanța, formularul, CV); stilul științific (exemple de texte din diferite manuale legate de alte obiecte; folosirea corectă a termenilor de specialitate).</p> <p>LEXICOLOGIA Structura etimologică a vocabularului Cuvinte monosemantice și polisemantice Inovații lexicale Sinonime, antonime, omonime Arhaisme, neologisme Folosirea dicționarelor (DEX, DOOM), Îndreptarelor, Enciclopediilor</p> <p>Textele de propagandă: reclama, anunțul etc. Discuția, eseu pe o temă dată. Prezentarea unei cărți, unui film, unei piese de teatru. Exerciții orale: interpretare artistică (citire expresivă, recitare); analiza unei discuții (dezbatere); interviu, prezentarea faptelor și argumentelor. Exerciții ortografice: dictare, corectarea greșelilor ortografice din text; scrierea numelor străine (substantive proprii); termenilor din informatică, mesajul electronic, e-mail-ul etc. – scrierea cuvintelor compuse, ortogramelor, folosirea virgulei în frază.</p> <p>Exerciții lingvistice: marcarea propozițiilor comunicative în text, completarea textelor cu diferite părți de vorbire, corectarea greșelilor din text. Exerciții lexical-semantic: completarea propozițiilor cu diferite sinonime și omonime; explicarea neologismelor și a arhaismelor; definirea lexemelor.</p> <p>Exerciții scrise, teme pentru acasă și analiza lor la oră. Patru lucrări scrise – câte două în fiecare semestru.</p>
--	--	---	--

Cuvinte-cheie ale conținutului: literatura, limba, cultura exprimării.

Unele unități metodice care profesorul consideră că nu se pot realiza în decursul anului la orele de Limbă și literatură, pot să se planifice pentru orele de învățământ pe bază de proiect, învățământul ambiental precum și la orele complementare sau în cadrul secției.

ÎNDRUMĂRI PENTRU REALIZAREA METODICO-DIDACTICĂ A PROGRAMEI

Programa de predare și învățare pentru disciplina *Limba și literatura română* cuprinde trei domenii: Literatura, Limba și Cultura exprimării. Repartizarea recomandată a orelor pe domenii tematice generale este următoarea: Literatura – 52 de ore, Limba – 50 de ore și Cultura exprimării – 34 de ore. Fondul total de ore, la nivel anual, este de 136 de ore. Toate cele trei domenii ale Programei de predare și învățare se întrepătrund și niciunul nu se poate învăța izolat de celelalte domenii.

Programa de predare și învățare a *Limbii și literaturii române* se bazează pe finalități, respectiv pe procesul de învățare și realizările elevilor. Finalitățile reprezintă descrierea cunoștințelor, abilităților, atitudinilor și valorilor integrate pe care elevul le obține, le extinde și aprofundează în cele trei domenii ale acestei discipline.

I. PLANIFICAREA PREDĂRII ȘI ÎNVĂȚĂRII

Programa predării și învățării bazată pe finalități oferă profesorului o libertate mai mare în crearea și proiectarea predării și învățării. Rolul profesorului este de a adapta modalitățile de realizare a predării și învățării la necesitățile specifice ale elevilor dintr-o clasă, luând în considerare: componența clasei și caracteristicile elevilor; manualele și alte materiale didactice care vor fi utilizate; condițiile tehnice, mijloacele didactice și mediile de care dispune școala; resursele, posibilitățile și nevoile comunității locale în care școala funcționează. Pornind de la finalitățile și conținuturile date, profesorul întocmește planul anual, adică global de activitate din care va dezvolta mai târziu planurile operaționale. Finalitățile definite pe domenii facilitează profesorului operaționalizarea în continuare pe unități metodice de învățare. În cursul planificării, ar trebui, de asemenea, avut în vedere că unele finalități se pot realiza mai ușor și mai rapid, dar pentru cele mai multe finalități (mai ales cele din domeniul Literaturii) este nevoie de mai mult timp,

de o serie de diferite activități și de muncă pe texte variate. În faza de planificare a predării și învățării este foarte important să se aibă în vedere faptul că manualul este instrumentul de predare și că aceasta nu determină conținuturile disciplinei. De aceea, conținuturile oferite în manual trebuie acceptate selectiv și în funcție de finalitățile care trebuie realizate. Pe lângă faptul că elevii trebuie îndrumați să folosească manualele, ca una dintre sursele de învățare, profesorul trebuie să-i îndrume pe elevi să folosească și alte surse de învățare.

II. REALIZAREA PREDĂRII ȘI ÎNVĂȚĂRII

LITERATURA

Programa pentru Literatură se bazează pe textele literare. Textele sunt clasificate pe genuri literare – *liric, epic și dramatic* și pe o serie de texte neficționale, științifico-populare și informative. Partea obligatorie a textelor literare este constituită din operele care aparțin corpusului național și universal al literaturii, fiind îmbogățit cu opere din literatura contemporană. Selecția textelor este bazată în cea mai mare măsură pe principiul adaptării la vârsta elevilor.

Pe lângă textele care trebuie abordate la oră este dată și o listă de lectură școlară. Scopul lecturii școlare este formarea, dezvoltarea și cultivarea deprinderilor de citit ale elevilor. Operele mai vaste se pot citi în timpul liber, astfel se va dezvolta deprinderea elevilor de a citi.

Pe lângă textele obligatorii este adăugată și o listă de texte suplimentare. Lectura suplimentară permite profesorului o creativitate mai mare în realizarea finalităților.

Finalitățile recomandate nu sunt diferențiate după nivelurile de realizare ale elevilor. Acestea reprezintă părțile obligatorii ale descrierii standardului și pot fi micșorate sau lărgite în dependență de posibilitățile individuale ale elevilor cât și de alte necesități didactice.

Alegerea textelor trebuie să fie în concordanță cu oportunitatea (posibilitatea), necesitatea și interesul colectivului de elevi. Diferența

totală dintre valoarea artistică și informațională a unor texte influențează asupra soluțiilor metodologice adecvate (adaptarea citirii la tipul de text, dimensiunea de interpretare a textului în funcție de complexitatea structurii sale, conectarea și gruparea cu conținutul relevant din alte domenii – gramatică, ortografie și cultura exprimării etc.).

Textele din partea suplimentară a Programei trebuie să servească profesorului și la predarea unităților metodice de învățare din gramatică, precum și la predarea și consolidarea conținutului din cultura exprimării. Profesorul trebuie să recomande elevilor să citească în timpul lor liber operele pe care nu le-a abordat la ore.

Același text poate fi corelat cu alte texte în moduri diferite, în funcție de diferite motive sau tonul narativ, în contextul învățării orientate pe proiect, care se întemeiază pe finalități și nu pe conținuturile de învățare.

Textele obligatorii, literare, științifico-populare și informative propuse și conținuturile lecturii școlare obligatorii, cât și exemplele din textele suplimentare pot fi legate tematic atunci când se întocmește planul anual de activitate și ulterior când se întocmesc planurile operaționale lunare. Pe lângă aceasta, este necesară stabilirea unei distribuții echilibrate a unităților metodice legate de toate subdomeniile disciplinei școlare, corelația funcțională dintre conținuturile de limbă și literatură (oriunde este posibil) și asigurarea unui număr suficient de ore pentru consolidarea și sistematizarea materiei.

Din lista de texte suplimentare profesorul alege acele opere care vor alcătui cu textele obligatorii o unitate din aspectul motivelor și tematicii. Profesorul poate grupa și lega după asemănare operele din partea obligatorie a Programei și lectura suplimentară, în diverse moduri.

TEMATICA RĂZBOIULUI (privire istorică): Mihai Eminescu: *Decebal*; Marin Sorescu: *Răceala*

TEMATICA PATRIOTICĂ: Đura Jakšić: *Patria*; Branko Radičević: *Râmas bun (Đački rastanak)*, fragment; *Oj, Karlovci, mesto moje drago*; Costache Negruzzi: *Alexandru Lăpușeanu; Cântecul bătrânești ale românilor – Cântecul lui Radu Busuioac (Radu mamii)*; David Albahari: *Momeala*

TEMATICA SOCIALĂ: Alexandru Mateevici: *Limba noastră*; Liviu Rebreanu: *Proștii*; Agatha Christie: *Zece negri mititei*; Marin Preda: *Moromeții*; *Baba Novak și knjazul Bogosav*;

Gala Galaction: *La vulturi*

TEMATICA MIGRĂRII: Miloš Crnjanski: *Migrațiile*

OBICEIURI ȘI TRADIȚII: . Eufrozina Greoniant; *Poveștile Giei – Despre Crăciun*; George Coșbuc: *Nunta Zamfirei*; Vasile Voiculescu: *Florii*; Alecu Russo: *Piatra Corbului*

TEMATICA RELAȚIILE FAMILIALE: Mihail Sadoveanu: *Bal-tagul*; Ioan Slavici: *Scormon*; Ioan Slavici: *Mara*; Ana Blandiana: *Aca-să*; Mikola M. Kočiš: *Mamei cu furca-n brâu*

TEMATICA ADOLESCENȚEI: Ivo Andrić: *Cartea*; Eugenia Bălțeanu: *Mona* (cap. VIII)

Marin Sorescu: *Trebuiau să poarte un nume*; Jules Verne: *Copiii căpitanului Grant*

TEMATICA DRAGOSTEI: Lucian Blaga: *Ghimpii*; Slavco Al-măjan: *Ningea odată în Banat*; Miroslav Antić: *Toate culorile lumii*; Din literatura populară: cântece de dragoste, cântecul miresei, strigături; Vasco Popa: *Ochii tăi de n-ar fi*, Miu Mărgineanu: *Fata cu ochi mirafi*,

IMPRESII DIN CĂLĂTORIE: Grigore Alexandrescu: *Memorial de călătorie*; Herman Melville: *Encantadas sau insulele fermecate*; Calistrat Hogaș: *Amintiri dintr-o călătorie* (fragmentul II) sau Alecu Russo: *Amintiri*; Emil Racoviță: *Spre Polul Nord*

COMICUL, UMORUL ȘI IRONIA: I. L. Caragiale: *O scrisoare pierdută*; Tudor Mușatescu: *Titanic-Vals*.

Textul: Mihai Eminescu: *Decebal*, se poate folosi și la orele din limbă, la lecțiile care sunt legate de formarea poporului român.

În realizarea operelor literare, a exercițiilor de exprimare orală și scrisă, se va insista ca elevii să fie capabili să descrie personajele din operele literare; să identifice cât mai mult caracteristicile, sentimentele și trăirile sufletești ale personajelor (*insușirile*: fizice, morale, verbale, sociale și etice), să-și exprime opinia proprie despre reacționarea lor și să le analizeze din diferite perspective.

Analiza operelor literare trebuie să fie întreșesută de rezolvarea problemelor de investigare/cercetare, generate de text și de trăirile

artistice. Multe texte, în special fragmente din opere, necesită o *localizare* adecvată, deseori multiplă. Amplasarea textului într-un cadru temporal, spațial și socio-istoric și informarea cu privire la conținuturile importante care preced fragmentului – reprezintă condiții fără care deseori textul nu poate fi trăit intens și înțeles corect.

La analiza textului se va aplica într-o măsură mai mare unitatea dintre procedeele analitice și sintetice și punctele de vedere. În conformitate cu finalitățile, elevii trebuie să se obișnuiască să argumenteze prin exemple din text impresiile, atitudinile și ideile proprii cu privire la opera literară și astfel să-și formeze capacitatea de a se exprima independent, de a întreprinde activități de investigare și de a lua o atitudine critică. Elevii la această vârstă ar trebui încurajați să actualizeze lumea opereii literare adică să o aducă în legătură cu propriile experiențe, gândiri și lumea în care trăiesc.

La interpretarea didactică a opereii literare, factorii de unire și sinteză pot fi: trăirea artistică, unitățile textuale, elementele structurale importante (temă, motive, imagini poetice, fabula, respectiv subiectul, personajele literare, sensul și semnificația textului, procedeele motivaționale, compoziția), formele de expunere, procedeele stilistico-lingvistice și problemele literare.

Elevii vor însuși noțiunile de teorie literară cu ocazia abordării textelor corespunzătoare și folosind experiența anterioară, câștigată prin citire. În programă nu sunt menționate toate noțiunile și speciile operelor literare prevăzute pentru analiză în clasele precedente dar este de așteptat ca profesorul să se bazeze pe cunoștințele prealabile ale elevilor, să le actualizeze și să le aprofundeze prin exemple în conformitate cu vârsta elevilor. Actualizarea și corelarea cunoștințelor din clasele precedente cu materia nouă care se abordează în clasa a VIII-a este obligatorie.

În clasa a opta, este necesară o sistematizare cuprinzătoare a materialului în clasificarea genurilor literare, a speciilor literare atât populare cât și culte. O atenție deosebită trebuie acordată speciilor lirice și epice, baladei și poemului, (care se abordează pentru prima dată în acest an), precum și speciilor literare: autobiografia, biografia, jurnalul, memoria și reportajul.

Sistematizarea termenilor literari necesită abordarea și recapitularea lor în mai multe modalități: după observarea și recunoașterea funcției în text; observarea termenului și noțiunii literare în context, ceea ce contribuie la însușirea și reținerea noțiunilor învățate pe durată mai lungă și va servi drept bază pentru învățarea ulterioară în școala medie.

O atenție deosebită se acordă la sistematizarea materialului didactic din clasele anterioare ale învățământului superior, la integrarea factorilor de interpretare a instrucției, ca de exemplu: motivele tematice dintr-un fragment al opereii literare, concepția textului, compoziția opereii literare, caracterizarea personajelor, modurile de expunere cât și stratul lingvistico-stilistic.

Elevii vor purta *un jurnal* al cărților citite în clasele superioare iar în baza lui își vor aminti de operele literare și autorii lor, care au fost citite din clasa a V-a până în clasa a VIII-a. Din școala generală ar fi de dorit ca elevii să obțină cunoștințe de bază despre scriitorii cunoscuți și operele lor (prevăzute prin Programa predării și învățării), precum și noțiuni biografice și informații legate de diferite tipuri de localizare a textelor literare. Pe lângă corelația dintre texte, este necesar ca profesorul să stabilească o corelație verticală. Profesorul trebuie să cunoască în prealabil conținuturile limbii și literaturii române din clasele anterioare, pentru a stabili principiile gradării și sistematizării.

Profesorul trebuie să cunoască conținutul programei la alte discipline școlare care se învață în clasele a cincea, a șasea, a șaptea și a opta, care sunt în corelație cu disciplina școlară Limba și literatura română. O corelație orizontală profesorul o poate stabili în primul rând cu materia de istorie, cultură plastică, cultura muzicală, religie, educația civică și limba sârbă ca limbă nematernă.

Finalitățile legate de domeniul Literatură se bazează pe citire. Prin citirea și interpretarea operelor literare elevul își dezvoltă competențele de lectură pe care le implică nu doar explorând și dobândind cunoștințe despre literatură, ci stimulează și dezvoltă plăcerile emoționale și fanteziste, imaginația, experiența estetică, îmbogățește cunoștințele asociative, sensibilitatea artistică, gândirea critică și își formează judecata morală. Diferitele forme de citire reprezintă condiția de bază pen-

tru ca elevii să dobândească cunoștințe și să continue să fie introduși cu succes în lumea operelor literare. Pe lângă citirea emoțională elevii trebuie orientați spre lectura de cercetare (citirea după exerciții explorative, citirea din diferite perspective etc.) și să li se dezvolte capacitatea de exprimare a propriei experiențe citind opera literară, să sesizeze elementele din care este alcătuită opera și să înțeleagă rolul lor în edificarea operei.

Numărul mărit de ore de lectură suplimentară oferă posibilitatea abordării anumitor opere literare la orele suplimentare.

Programa de învățământ prevăzută pentru cursurile suplimentare, dar și planurile individuale, oferă profesorului posibilitatea să-și formeze conținuturi care vor fi abordate la aceste ore, în funcție de interesele individuale ale elevilor. Se recomandă să se stabilească o abordare problematică, corelativă și de cercetare a conținutului literaturii, organizarea predării pe bază de proiect și lucrul cu elevii talentați pentru a se pregăti pentru un concurs de literatură.

Este recomandat ca elevii să folosească un supliment electronic de manual, dacă este disponibil la școală.

Cum sunt definite standardele de realizare a elevilor, pentru sfârșitul celui de-al doilea ciclu de învățământ obligatoriu și diferențiate pe niveluri (de bază, mijlociu și avansat), la sfârșitul clasei a opta este important să se valorizeze succesul indivizilor, precum și al clasei în ansamblu, față de nivelul de realizare al elevilor.

LIMBA

În predarea limbii, elevii sunt pregătiți pentru comunicarea orală și scrisă în limba română literară. De aceea cerințele din această programă nu au ca scop doar însușirea normelor de limbă și a celor gramaticale, ci și înțelegerea funcțiilor lor și aplicarea corectă în exprimarea orală și scrisă.

În cazul în care conținut programei prevede unități didactice pe care elevii deja le-au însușit în clasele precedente, se subînțelege că va fi verificat nivelul de însușire și capacitatea de aplicare a materiei învățate anterior, iar recapitularea și exersarea pe exemple noi va fi realizată înainte de abordarea noilor conținuturi. Prin aceasta se asigură o continuitate în activitate și o muncă sistematică în corelarea dintre materia nouă și cunoștințele existente.

GRAMATICA

Cerințele de bază ale programei în predarea gramaticii este ca limba să fie prezentată și interpretată elevilor ca un sistem. Niciun fenomen lingvistic nu ar trebui să fie studiat în mod izolat, în afara contextului în care își realizează funcția (în orice situație potrivită cunoștințele de gramatică pot fi puse în funcția interpretării textului artistic și științifico-literar). Una dintre procedeele extrem de funcționale în predarea gramaticii sunt exercițiile care se bazează pe utilizarea exemplilor din practica nemijlocită a vorbirii, fapt care apropie materia din gramatică de necesitățile vieții în care limba este aplicată ca o activitate umană generală. În felul acesta la elevi se dezvoltă conștiința despre importanța culturii vorbirii, care este necesară pentru viața de zi cu zi ca parte a culturii generale, nu numai ca parte a programei de predare și învățare.

Orele de gramatică din clasa a opta încep cu lecțiile din istoria limbii. Elevii trebuie să cunoască formarea poporului român (etnogeneza românească și perioada stăpânirii romane), originea limbii române și perioada de formare a limbii române. În ceea ce privește formarea limbii române trebuie menționat substratul dacic, împrumuturile slave și a altor elemente lexicale. Trebuie menționate primele scrieri în limba română, dezvoltarea limbii române sub influența slavă, și perioada de folosire a alfabetului chirilic. Trebuie acordată atenție dialectelor și subdialectelor limbii române, cu precădere a subdialectului bănățean și particularităților de limbă ale românilor din Banatul sârbesc.

De asemenea, este important să subliniem că există o limbă vorbită (dialectală) și o limbă literară, care folosește un sistem de norme lexicale și este supusă transformărilor conform normelor curente.

Trebuie explicat elevilor care este utilizarea oficială a limbii și a scrierii conform Constituției Republicii Serbia: limba oficială este limba sârbă iar în scriere se folosește alfabetul chirilic, în timp ce scrierea

cu alfabetul latin apare ca o alternativă. De asemenea, trebuie subliniat faptul că minoritățile naționale care trăiesc în Serbia, (maghiari, albanezi, slovaci, români, bulgari, macedonieni, bosnieci, romi, etc.), pe lângă limba și scrierea în limba sârbă, pot folosi oficial și limbile și scrierea lor.

În cadrul temei *Limba – caracteristicile de bază ale exprimării orale și scrise*, este să se evidențieze aparte asemănările și diferențele dintre limba vorbită și limba scrisă: limba vorbită are anumite valori care se transmit în scris mai greu (de exemplu trăsăturile morfologice și sintactice specifice, îmbinarea mijloacelor de expresie verbale cu cele nonverbale, mimică, gest etc.), în timp ce limba scrisă are unele caracteristici pe care nu le are limba vorbită, ca de exemplu scrierea cu majusculă și minusculă, scrierea cuvintelor compuse și altele. Limbajul oral diferă de cel scris în ceea ce privește viteza de transmitere a mesajelor (vorbim de trei ori mai rapid decât ce scriem).

Domeniul vocabularului și al formării cuvintelor trebuie să coreleze cu morfologia. Trebuie însă clar definită diferența dintre părțile de vorbire și procedeele de formare a cuvintelor. În mod deosebit trebuie consacrat lexicului și structurii etimologice a vocabularului, cât și inovațiilor lexicale.

De asemenea trebuie menționate procedeele de îmbogățire a vocabularului, derivarea (cu sufixe și prefixe), compunerea și conversiunea. Exemplele trebuie să fie bine selectate și să reprezinte modul explicit de formare a cuvintelor. Formarea cuvintelor ar trebui, de asemenea, să fie legată de cunoștințele fonetice și fonologice să indice modificările sunetelor, grupurilor de sunete, articulării, accentuării și intonației.

Cu elevii ar trebui să se lucreze la sistematizarea materialului învățat în clasele anterioare. Este necesară recapitularea și sistematizarea cunoștințelor gramaticale pe niveluri procedând logic și critic, adoptând reguli și modalități de funcționare a sistemului gramatical. Recapitularea morfologiei se va face pe exemple concrete (părțile de vorbire, categoriile gramaticale) iar la sintaxă (felurile propozițiilor, părțile de propoziție). În cazul în care conținutul programei prevede unități didactice pe care elevii deja le-au însușit în clasele precedente, se subînțelege că va fi verificat nivelul de însușire și capacitatea de aplicare a materiei învățate anterior, iar recapitularea și exersarea pe exemple noi va fi realizată înainte de abordarea noilor conținuturi. Prin aceasta se asigură o continuitate în activitate și o muncă sistematică în corelarea dintre materia nouă și cunoștințele existente.

ORTOGRAFIA

Conținuturile de ortografie trebuie corelate cu temele corespunzătoare de la orele de gramatică și literatură. Trebuie abordată scrierea substantivelor compuse (cu/fără cratimă), scrierea substantivelor proprii provenite din limbi străine prin folosirea exemplilor concrete. Normele ortografice vor fi însușite prin intermediul exercițiilor sistematice (dictări ortografice, corectarea greșelilor dintr-un text dat, testele cu exerciții din ortografie etc.). De asemenea, elevii trebuie încurajați ca singuri să observe și corecteze greșelile de ortografie în comunicarea SMS și în alte tipuri de comunicare prin intermediul Internetului. În plus, elevii trebuie îndemnați să folosească îndrumătoarele și dicționarele ortografice (edițiile școlare). Este de dorit ca elevii să folosească diferite dicționare ortografice, ca de exemplu DOOM-ul, Dicționarul ortografic al limbii române etc.

ORTOEPIA

Exercițiile ortoepice nu trebuie realizate ca unități metodice aparte, ci în cadrul temelor corespunzătoare din gramatică, dar și la orele de literatură. La acest nivel elevii trebuie să identifice, reproducă și însușească vorbirea cu o intonație corespunzătoare. Dacă există posibilitatea, profesorul ar trebui să utilizeze înregistrări audio cu pronunțarea corectă a cuvintelor în limba română literară. Elevii trebuie obișnuiți să recunoască, reproducă și însușească pronunțarea corectă, iar în cazurile în care apar abateri de la normele ortoepice privind pronunțarea corectă a sunetelor limbii române literare să observe deosebirea dintre pronunțarea sunetelor în varianta literară și varianta dialectală a limbii române.

CULTURA EXPRIMĂRII (EXPRIMAREA ORALĂ ȘI SCRISĂ)

Domeniul *Cultura exprimării* este prevăzut ca un domeniu aparte, dar trebuie neapărat să fie în corelație și cu celelalte două domenii: literatura și limba. Cultura exprimării cuprinde exprimarea orală și scrisă și trebuie acordată o atenție egală ambelor feluri de exprimare. Scopul final al predării culturii exprimării este ca elevii să fie capabili să stabilească o comunicare calitativă și eficientă.

În clasa a opta se continuă cu specificarea stilurilor funcționale. Trebuie repetate stilurile funcționale care s-au învățat în clasa a șaptea: stilul artistic și stilul jurnalistic, apoi se continuă cu stilul administrativ, stilul tehnico-științific și stilul colocvial (familiar). Caracteristicile stilului administrativ ar trebui standardizate și unificate – elevii ar trebui încurajați să scrie o cerere, o adeverință, o reclamație, un CV sau să completeze anumite formulare.

La stilul administrativ – oficial trebuie evitate aspectele negative, folosirea clișeeilor oficializate, evitarea limbajului birocratic și toate acestea arătate prin exemple. Privirea obiectivă asupra realității și proiectată în gândirea conceptuală a stilului științific trebuie prezentată elevilor prin corelarea cu celelalte obiecte, dar în special trebuie evidențiată utilizarea și semnificația termenilor sau a vocabularului terminologic.

Scopul procesării celor cinci stiluri funcționale nu trebuie să fie reproducerea și imprimarea cunoștințelor funcționaliste în conștiința elevilor, ci dobândirea de cunoștințe active care pot fi aplicate în comunicarea de zi cu zi. Elevii ar trebui să poată explica asemănările și diferențele dintre stilurile funcționale, să recunoască și să explice elementele lor în texte selectate corespunzător, dezvoltând o înțelegere a particularităților lor și înaintând spre concluzii despre natura lor. În același timp, este important ca elevii să participe activ la descoperirea și înțelegerea caracteristicilor stilurilor funcționale ale limbii române.

Una dintre cele mai importante cerințe în programa de predare a culturii exprimării este îmbogățirea vocabularului elevilor. Prin urmare, este extrem de important să abordăm sistematic subiectele legate de sistemul lexical al limbii române. Nu trebuie în detalii explicată fiecare formă lexicală, dar este important să se țină cont întotdeauna de complexitatea și multidimensionalitatea formei lexicale despre care se vorbește pentru a prezenta problema sau o parte a problemei elevilor în funcție de vârstă și capacitatea lor.

Subiectele din lexicologie la această vârstă ar trebui să includă, în primul rând, sublinierea diferenței dintre un *cuvânt* și un *lexem*. O abordare a acestui subiect ar putea fi analizarea cuvântului din punct de vedere morfologic, sintactic și lexicologic.

Când este vorba de metaforă și metonimie ca mecanisme lexicale, ar trebui să subliniem, printre altele, distincția dintre metafora poetică/metonimie și metafora/metonimia lexicală și să subliniem importanța lor pentru realizarea polisemiei. Predarea acestei materii ar trebui să se bazeze pe o serie de exemple pentru a ajuta elevii să înțeleagă și să utilizeze mai bine metafora și metonimia în comunicarea spontană, ceea ce ar contribui la îmbogățirea vocabularului și la consolidarea competenței comunicative. Ar trebui luate exemple din operele literare abordate în domeniul literaturii, precum și din stilurile funcționale (de exemplu, stilul științific, colocvial, jurnalistic).

Una din formele exprimării care este în funcția dezvoltării capacității elevului de a-și îmbogăți propria exprimare ar fi sinonimele, antonimele și omonimele care ar trebui studiate nu numai în cele mai tipice cazuri, care se bazează pe semnificația lexemului indiferent de context, dar este necesar să se țină cont de poziția semantică a lexemului în utilizarea lingvistică reală.

Unitatea metodică care se referă la arhaisme și neologisme trebuie integrată cu lecțiile corespunzătoare din domeniul literaturii. De asemenea, elevilor ar trebui să li se arate că, cuvintele limbii noastre sunt realizate cu ocazii foarte diferite, adică vocabularul este legat de anumite domenii de utilizare și anumite stiluri funcționale.

La exprimarea în scris este foarte important să obișnuim elevii să folosească dicționarele ortografice, ortoepice și de punctuație, diferite lexicone și enciclopedii, pentru a găsi răspunsul la diferite nedumeriri. Elevii trebuie îndrumați să găsească răspunsul unui cuvânt necunoscut în dicționar. Orele de exprimare scrisă ar trebui începute sau terminate cu diferite exemple din Îndreptarul ortografic, Lexiconul de îndreptarea greșelilor, DOOM – 1 – 2 etc.

În cadrul unității didactice despre *redactarea unor texte cu destinație funcțională* (reclama, afișul, cererea, scrisoarea etc.) trebuie subliniat faptul că elevii întâlnesc cel mai adesea acest tip de texte în viața lor de zi cu zi. Este deosebit de important să subliniem faptul că aceste texte au, printre altele, o natură manipulativă și că scopul lor este să dea acordul destinatarului pentru ceva. Elevii trebuie să recunoască textele cu caracter propagandist iar astfel de tipuri de texte să fie corelate cu materia lucrată la stilurile funcționale.

Trebuie subliniat că *dezbaterea și eseul* sunt texte care diferă de povestire și descriere, întrucât se bazează pe prezentarea de opinii, păreri, fapte și argumente. Ar trebui explicat elevilor că *dezbaterea* este întotdeauna despre o anumită problemă, că la început există o anumită îndoială sau dilemă între cele două opinii, în timp ce, în final, este soluționarea, precum și faptul că autorul dezbaterii se străduiește să ajungă la adevăr prin argumentarea și convingerea interlocutorului (citorului) de corectitudinea opiniei sale. De asemenea, trebuie menționat că *eseul* este un text care prezintă impresii personale și opinii asupra unei probleme din domeniul artei, științei sau al vieții de fiecare zi. Elevilor ar trebui să li se prezinte scopul de a scrie o dezbateră și un eseu și, prin exerciții mai frecvente, să îi ajute să adopte dreptat și sistematic regulile acestor două forme de exprimare, să își îmbogățească gândirea critică și să își formeze competența lingvistică pe anumite teme. Elevii trebuie învățați să-și facă o listă cu întrebări cheie, înainte de a scrie o dezbateră sau un eseu. Această unitate de predare ar trebui să coreleze cu predarea literaturii, precum și cu alte subiecte, ținând cont de subiectele pentru scrierea unei discuții sau a unui eseu.

Stimularea elevilor de a realiza o *prezentare* (a unei cărți, unui film, unei piese de teatru etc.) trebuie să fie funcțională. Trebuie clarificat că în prezentare nu trebuie folosită nararea ci trebuie prezentate elementele de bază ale lucrării, și că este necesar să se dea o părere critică asupra operei.

Pentru ca un exercițiu de vorbire să-și îndeplinească pe deplin rolul său în predarea culturii exprimării, este necesar să fie planificat cu atenție, pregătit corespunzător și organizat detaliat. La această vârstă, cele mai potrivite pot fi următoarele exerciții orale: exerciții interpretativ-artistice (citirea și recitarea expresivă); analiza conversației înregistrate; interviul; discuția; exerciții de argumentare (dezbateră) și comentarii.

Exercițiile de ortografie sunt cel mai bun mod de învățare a regulilor de ortografie, de verificare și de înlăturare a greșelilor observate. La această vârstă, este mai bine să se aplice exerciții de ortografie simple și complexe care sunt potrivite pentru însușirea unei singure reguli de ortografie dintr-un singur domeniu ortografic, dar și a mai multor reguli de ortografie din mai multe domenii ortografice. Următoarele exerciții de ortografie pot fi adecvate: dictarea, corectarea greșelilor ortografice dintr-un text; scrierea substantivelor din limbi străine; împrumuturi lexicale (termeni IT, e-mail etc.); scrierea cuvintelor compuse, a sintagmelor; cratime și liniuței de unire; folosirea virgulei în fraze.

Tipurile de exerciții lingvistice trebuie selectate în funcție de interesele elevilor sau în contextul conținutului didactic. Acestea pot fi: depistarea și corectarea greșelilor dintr-un text marcat incorect; completarea textului cu părți de vorbire neflexibile; marcarea propozițiilor în text.

Prin aplicarea exercițiilor lexical-semantică la elevi se creează obișnuința de gândire și căutare a unei expresii lingvistice adecvate pentru ceea ce doresc să spună (în funcție de situația comunicativă) și se mărește numărul de expresii în vocabularul lor. Por fi adecvate următoarele exerciții lexical-semantică: completarea propozițiilor cu omonime; găsirea sinonimului potrivit; determinarea sensului metaforei și metonimiei din text; interpretarea cuvintelor învechite și neologismelor; definirea lexemelor.

În fiecare semestru se fac câte două lucrări scrise (în total patru lucrări scrise anual). La orele de pregătire pentru lucrările scrise se pot folosi unele dintre aceste exerciții: rezumatul; caracterizarea personajului; analiza literară; povestirea textului pe momentele operei literare; transformarea vorbiri directe în vorbire indirectă; extragerea ideilor principale; compunerea întrebărilor pe baza textului; redactarea unei lucrări pe baza citatelor; scrierea compunerilor specifice folosind stilurile funcționale; refacerea textului după anumite cerințe.

III. MONITORIZAREA ȘI EVALUAREA PREDĂRII ȘI ÎNVĂȚĂRII

Monitorizarea și evaluarea rezultatelor progresului elevilor este în funcția realizării finalităților, și începe cu o evaluare inițială a nivelului de cunoștințe obținute, față de care se vor măsura progresele viitoare și se va face o evaluare și notificare. Fiecare lecție și fiecare activitate a elevilor reprezintă o oportunitate pentru evaluarea formativă, adică pentru înregistrarea progresului elevului și îndrumarea spre activitățile viitoare.

Evaluarea formativă este o parte integrantă a abordării de predare modernă și subînțelege evaluarea cunoștințelor, abilităților, atitudinilor și comportamentului, precum și dezvoltarea competențelor adecvate în timpul predării și învățării. Măsurarea formativă presupune colectarea datelor despre realizările elevilor, fiind aplicate cel mai des următoarele tehnici: realizarea sarcinilor practice, observarea și înregistrarea activității elevilor în timpul orelor, comunicarea directă dintre elevi și profesori, registrul pentru fiecare elev (hartă progresării) etc. Rezultatele evaluării formative la sfârșitul ciclului didactic trebuie să fie prezentate și cumulativ – prin notă numerică.

Munca fiecărui profesor este formată din planificare, realizare, monitorizare și evaluare. Este important ca profesorul, pe lângă realizările elevilor, să monitorizeze și evalueze continuu munca sa. Tot ce se dovedește a fi bun și eficient, profesorul trebuie să folosească și în continuare în practica sa didactică, iar aceea ce s-a arătat a fi ineficient, să modifice.

5. РУСИНСКИ ЈЕЗИК

Назва предмета

РУСИНСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖВНОСЦ

Циль

Циль настави руского языка то овладоване з руским кнїжовним языком у розличних видох його витворїюваня, од усней и писаней комуникації по розумене уметнїцкого кнїжовного дїла и самостойней литерарней роботи, здобуване знаньох о языку як универзалним и символїчним средству спорозумїюваня заснованим на конвенційох з котрима ше нормативно регулуе у форми граматики и правопису; розвой способносцох школяра же би замерковал и дожил кнїжовни дїла усней традиції и уметнїцкей творчосци як вирази людского намаганя же би ше описало себе и швет; здобуване спознаньох о универзалносци языка и кнїжовносци свойого народу и других народох як основох культури; розвиване позитивного одношеня спрам других языкох и культурох; ширене духовного горизонту и розвой критичного думаня и творчих способносцох; розвиване и поспїшоване тирваючого интересованя за язык и кнїжовносц и воспитоване за живот, роботу, творчосц и медзїлюдски одношеня засновани у духу шлебоди, гуманизма, солидарносци и толеранції.

Задатки настави руского языка то: – поступне и систематичне упознаване руского языка у розличних його формах усного и писаного витворїюваня, – систематизация знаньох о языку и кнїжовносци и схопносцох беседовой комуникації на руском языку котри здобуванї у предходних класох, – уводзене школярох до самостойного читаня и анализи кнїжовного дїла, – уводзене школярох до самостойного функционального усного и писаного комуникаваня за розлични потреби, од писаня молбох, погледованьох, сообщеньох, информациїох и подобне, по самостойни литерарни роботи, – усвойоване и функционалне хасноване основних теорїйних поняцох з подруча граматики, правопису, синтакси, як и кнїжовно-теорїйних поняцох.

Оперативни задатки: – усвойоване и оперативне (функционалне) хасноване основних поняцох граматики, правопису, теорїї кнїжовносци, – усвойоване нових поняцох з подруча лексикологїї, спрам програми, – систематизация кнїжовно-теорїйних поняцох о кнїжовних родох и файтох, стилских средствох, як и елементох исторїї кнїжовносци, – розликване правилних и неправилних формах (кнїжовних и некнїжовних) словох, формах и фразеологїйних виразох и конструкційох виреченьох, – розликване жридлових, архаичних, странских и пожичених словох и конструкційох, як и находзене информациїох о тим, – оспособоване за функционалне розумене и хасноване текста розличней кнїжовней и фаховей природи и походзєня; хасноване розличних жридлох информациїох, – оспособоване за самостойну писану комуникацию розличней намени, од приватней по урядову.

Осма

Рочни фонд годзинох

136 годзини

ВИХОДИ	ОБЛАСЦ/ТЕМА	ЗМІСТИ
<p>По законченом класи школяр годзен:</p> <ul style="list-style-type: none"> – чита зоз розуменьом кнїжовноуметнїцки текстї и други файти текстох, хаснуючи розлични стратегиї читаня – толмачи значєня, язични, естетски и структурни гарактериситики уметнїцких текстох, хаснуючи кнїжовни термини и поняца – критично роздумує о стварносци на основу прочитаних дїлох – видвої универзални вредносци кнїжовного дїла и повяже их зоз власним искуством и обставинами у котрих жие – повяже писательох и дїла зоз обовязней часци програми од 5. по 8. класу – видвої основни гарактериситики кнїжовного роду и файти на конкретним тексту, ягод и язично-стильски гарактериситики тексту у склопе интерпретації – замеркує пасма кнїжовного дїла зоз исторїйним або другим одвитующим контекстом – одредзи часови оквир у котрим писатель творел – розликує автора кнїжовноуметнїцкого текста од наратора, драмского лїца або лирского субекта – препозна национални вредносци и пестує культурноисторїйни скарб, почитуючи гарактериситики власного народу и других народох – участвує у виборе кнїжовних дїлох и способе їх обробку и представяня – потолкує наставане и розвиване руского кнїжовного языка – розуми значєне кнїжовного языка за культуру и исторїю руского народу – класификує руски язык до одвитующей язичней групи у Европи – препознава керстурки и коцурски варианты руского языка – розуми постоящи язични обставини у Сербїї – видвої часци слова и препозна основни модели творєня – хаснує змисти зох граматики обробених у предходних класох и повяже их зоз новим градивом – дошлїдно хаснує правописну норму – применює основни правила при акцентованю – замеркує розлику медзи науковим, административним и функционалним стилем 	<p>КЊИЖВНОСЦ</p>	<p>ЛИРИКА</p> <p>Лектира М. Антич, Войводина В. Гарянски, Бисер и блато С. Єсенїн, Писня о суки М. Ковач, Я дуб червоточни М. Ковач, Путоване човеково М. Колошнїяї, Зарод Н. Канюх, Дакеди приду хвильки М. Кочиш, Смутку нашому не хйби причина Г. Надь, Глоса Г. Надь, Шерцу З. Няради, Кридла як цо маю ангели Д. Папгаргаї, Руснак Д. Папгаргаї, Преклятво Косцелїска В. Попа, Очох твоїх кед би не було М. Рамач, Михалово лето Є. Солонар, Желєне жито М. Стрибер, Далеко од вас М. Стрибер, Стретнуца Ю. Тамаш, Спаднеме як роса Я. Фейса, Одламани конар М. Шанта, Анї мудросц, анї моц Т. Шевченко, Мнє шицко єдно</p> <p>ЕПИКА</p> <p>Лектира Ш. Гудак, На крижних драгох М. Ковач, Ораче Г. Костельник, Цар над слунечнїками В. Кочиш, Харитон на плоци св. Марка В. Кочиш, Дунайски гaleb Д. Папгаргаї, Ровняцки соблазнї Е. Планчак, Михалова дїдовщина С. Саламон, Од шнїту нешка били верхи горох И. Самоковлия, Ношач Самуил Лю. Сопка, Нови живот</p>

<p>– пише и бешедує почитуючи характеристики розличних функціональних стилів</p> <p>– заміркує розлику медзи словом и лексема</p> <p>– пепозна стилски фигури ягод лексични механізми и розуми значене вецейзначних слівох гарактериситичних за каждодньову комуникацію</p> <p>– розуми значене архаїзмів и неологізмів</p> <p>– хаснує словнік, енциклопедію и лексикон</p> <p>– заміркує маніпуляцію при пропагандних текстів</p> <p>– напише приказ</p> <p>– розликує часци тексту и кніжки, укључуючи индекс, толковане понятох и библиографію– и зна их хасновац</p> <p>– повязує інформації и ідеї винешених у тексту, заміркує ясно повязани одношеня и виводзи закључене засноване на тексту</p>		<p>Ю. Тамаш, Право на бешеду, право на цихосц Ю. Тамаш, И мешачна ноц И. Франко, Леси и пасовиска</p> <p>НАУКОВОПОПУЛАРНИ И ИНФОРМАТИВНИ ТЕКСТИ (вибрац 2 тексти) Обробок стила и словніка Драгопис Дньовнік</p> <p>ДОМАШНЯ ЛЕКТИРА</p> <p>Руски народни приповедки (зборнік) Крижни драги (антологія краткей прози, 10 прип. по вибору)</p> <p>Кніжовни термини и понятия Автобиография и цурицудум витае (CV).</p>						
	<p>ЯЗИК</p>	<table border="1"> <tr> <td data-bbox="821 539 933 1144">Грамматика</td> <td data-bbox="933 539 1503 1144"> <p>Лексикология. Лексика и лексикология. Мотиваносц слова. Класификация лексики. Класификация русской лексики зоз становиска походзена. Карпатска и нова лексика. Карпатска лексика – етимологийни состав: праславянска и общеславянска лексика. Пожички: мадьяризми, германизми, латинизми, грекизми, церковнославянизми, румунизми; други пожички. Нова лексика. Премєнки у карпатскей лексики по приселєню. Сербизми; нови германизми и мадьяризми; англизми. Восточнославянски уплїв. Творене нових слівох у руским язїку. Творене слівох под цудзим уплївом: калки, семантични калки. Творене нових слівох без цудзого уплїву: нукашня деривация, нови слова з руских основих; реактивизация (вращане до хаснованя) застареней лексики. Розширеносц нових слівох у руским бешедним язїку. Фразеология. Фразеологизми хтори чуваю мотиваносц; фразеологизми хтори страцели мотиваносц. Бешедни и кніжково фразеологизми. Присловки, пригварки и терминологийни словозлучєня; устаємнени вирази. Лексика зоз становиска територіяльного хаснованя: общенародна лексика, диалектизми. Лексика зоз становиска социяльного хаснованя: общенародна лексика, професионална лексика, жаргон и арго. Лексика зоз становиска стила: неутрална лексика, лексика усней бешеди, кніжкова лексика, експресивна лексика. Лексика зоз семантичного становиска: еднозначни и вецейзначни слова. Хомоними. Синоними. Антоними. Ономастика. Антропонимия. Руски власни мена. Руски презвиска и назвиска. Топонимия. Лексикография. Описни, прекладни, правописни, фразеологийни, диалектологийни, етимологийни, историйни словніки. Робота зоз словніками и енциклопедиями. Правопис Систематизация правилех писаня: велькей букви, числох, наводїкох, слівох у котрих ше верши гласовна премєнка, хаснованя знакох интерпункції.</p> </td> </tr> <tr> <td data-bbox="821 1144 933 1279">Правопис</td> <td data-bbox="933 1144 1503 1279"> <p>Превєрийоване, повторїоване и вєжбане змистох зоз предходних класох</p> <p>Смуга, смужка, точка зоз запяту, заградзєне, наводніки, апостроф. Интерпункция у зложеним виречєню. Робота зоз правописом и правописним словніком. Писанє мєнох зоз странских язїкох зоз акцентом на їм применїоване.</p> </td> </tr> <tr> <td data-bbox="821 1279 933 1328">Орфоєпия</td> <td data-bbox="933 1279 1503 1328"> <p>Правилне вигварянє гласох дь, ть.</p> <p>Стаємна наглашка на предостатнїм складу. Правила о акцентованю.</p> </td> </tr> </table>	Грамматика	<p>Лексикология. Лексика и лексикология. Мотиваносц слова. Класификация лексики. Класификация русской лексики зоз становиска походзена. Карпатска и нова лексика. Карпатска лексика – етимологийни состав: праславянска и общеславянска лексика. Пожички: мадьяризми, германизми, латинизми, грекизми, церковнославянизми, румунизми; други пожички. Нова лексика. Премєнки у карпатскей лексики по приселєню. Сербизми; нови германизми и мадьяризми; англизми. Восточнославянски уплїв. Творене нових слівох у руским язїку. Творене слівох под цудзим уплївом: калки, семантични калки. Творене нових слівох без цудзого уплїву: нукашня деривация, нови слова з руских основих; реактивизация (вращане до хаснованя) застареней лексики. Розширеносц нових слівох у руским бешедним язїку. Фразеология. Фразеологизми хтори чуваю мотиваносц; фразеологизми хтори страцели мотиваносц. Бешедни и кніжково фразеологизми. Присловки, пригварки и терминологийни словозлучєня; устаємнени вирази. Лексика зоз становиска територіяльного хаснованя: общенародна лексика, диалектизми. Лексика зоз становиска социяльного хаснованя: общенародна лексика, професионална лексика, жаргон и арго. Лексика зоз становиска стила: неутрална лексика, лексика усней бешеди, кніжкова лексика, експресивна лексика. Лексика зоз семантичного становиска: еднозначни и вецейзначни слова. Хомоними. Синоними. Антоними. Ономастика. Антропонимия. Руски власни мена. Руски презвиска и назвиска. Топонимия. Лексикография. Описни, прекладни, правописни, фразеологийни, диалектологийни, етимологийни, историйни словніки. Робота зоз словніками и енциклопедиями. Правопис Систематизация правилех писаня: велькей букви, числох, наводїкох, слівох у котрих ше верши гласовна премєнка, хаснованя знакох интерпункції.</p>	Правопис	<p>Превєрийоване, повторїоване и вєжбане змистох зоз предходних класох</p> <p>Смуга, смужка, точка зоз запяту, заградзєне, наводніки, апостроф. Интерпункция у зложеним виречєню. Робота зоз правописом и правописним словніком. Писанє мєнох зоз странских язїкох зоз акцентом на їм применїоване.</p>	Орфоєпия	<p>Правилне вигварянє гласох дь, ть.</p> <p>Стаємна наглашка на предостатнїм складу. Правила о акцентованю.</p>
Грамматика	<p>Лексикология. Лексика и лексикология. Мотиваносц слова. Класификация лексики. Класификация русской лексики зоз становиска походзена. Карпатска и нова лексика. Карпатска лексика – етимологийни состав: праславянска и общеславянска лексика. Пожички: мадьяризми, германизми, латинизми, грекизми, церковнославянизми, румунизми; други пожички. Нова лексика. Премєнки у карпатскей лексики по приселєню. Сербизми; нови германизми и мадьяризми; англизми. Восточнославянски уплїв. Творене нових слівох у руским язїку. Творене слівох под цудзим уплївом: калки, семантични калки. Творене нових слівох без цудзого уплїву: нукашня деривация, нови слова з руских основих; реактивизация (вращане до хаснованя) застареней лексики. Розширеносц нових слівох у руским бешедним язїку. Фразеология. Фразеологизми хтори чуваю мотиваносц; фразеологизми хтори страцели мотиваносц. Бешедни и кніжково фразеологизми. Присловки, пригварки и терминологийни словозлучєня; устаємнени вирази. Лексика зоз становиска територіяльного хаснованя: общенародна лексика, диалектизми. Лексика зоз становиска социяльного хаснованя: общенародна лексика, професионална лексика, жаргон и арго. Лексика зоз становиска стила: неутрална лексика, лексика усней бешеди, кніжкова лексика, експресивна лексика. Лексика зоз семантичного становиска: еднозначни и вецейзначни слова. Хомоними. Синоними. Антоними. Ономастика. Антропонимия. Руски власни мена. Руски презвиска и назвиска. Топонимия. Лексикография. Описни, прекладни, правописни, фразеологийни, диалектологийни, етимологийни, историйни словніки. Робота зоз словніками и енциклопедиями. Правопис Систематизация правилех писаня: велькей букви, числох, наводїкох, слівох у котрих ше верши гласовна премєнка, хаснованя знакох интерпункції.</p>							
Правопис	<p>Превєрийоване, повторїоване и вєжбане змистох зоз предходних класох</p> <p>Смуга, смужка, точка зоз запяту, заградзєне, наводніки, апостроф. Интерпункция у зложеним виречєню. Робота зоз правописом и правописним словніком. Писанє мєнох зоз странских язїкох зоз акцентом на їм применїоване.</p>							
Орфоєпия	<p>Правилне вигварянє гласох дь, ть.</p> <p>Стаємна наглашка на предостатнїм складу. Правила о акцентованю.</p>							
	<p>ЯЗИЧНА КУЛТУРА</p>	<p>Приповеданє о власних и цудзих дожицох з ефектним початком и закончєньом. Описованє: зложених предметох, зложених роботних поступкох, виражованє прецизноци; хумористични опис, наукови опис, урядови опис, розлики у ниянсох як розлики у значєню, интонация. Портретованє: подоба зоз филмского, сценского витворєня, на основи фабули и диалогу; точносц и приближносц у висловїованю о звуку, фарби, руху, природним зявєню, характерних прикметох особох. Висловїованє складаня, противєня, обаваня, жаданя на директни и поштредни способ. Розправянє з предходним вибором тезох, уводзєне до способох зазберованя податкох як аргументації з рижних жридлох. Хаснованє енциклопедії, словнікох, приручнїкох, лексиконох и подобних жридлох у друкованей и електронскей верзїї. Критички приказ новей кніжки, филма, концерту. Збиванє розличних думаньох о истим зявєню з толкованьом причинох за таке або иншаке становиско, думанє або дожице. Комуникация: Виразованє порозумєня и непорозумєня. Виразованє ниянсох. Интонация и премєнка значєня. Схопносц згваряня: Обачованє, розумєне, мєнованє и виразованє подобносцох и розликох (генерацийних, полних, возростних, образовних, социяльных, национальных, вирских). Виразованє становискох: Особних (я-ти), групних (ми-ви), спознаюцих (хасновите-чкодїлїве), фахових (точне-погришне), естетичних (красне-бридке), моралних (добре-зле). Писанє висловїованє Прєприповедованє, приповеданє и описованє (систематизованє). Портретованє на основи фабули и диалогу. Автобиография и цурицудум витае (CV). Кратки приказ кніжки, филму, концерту, предствани. Форми новинарского висловїованя. Запис, вистка, интервью, репортажа. Мотивованє школярох на самостойну творчосц. Самостойни роботи школярох. Молба, записнїк, поволанка, информация. Штири писмєни задатки (єдна godzina за писанє и два за виправок).</p>						

Кључни понятия змисту: кніжовносц, язик, язична култура.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧНО-МЕТОДИЧНЕ ВИТВОРЇВАНЄ ПРОГРАМИ

Програму настави и ученя Руского языка и кнїжвносци творя три предметни обласци: Кнїжвносц, Язык и Язична культура. Вкупни фонд годзинох на рочним уровню виноши 136 години. Шицки три обласци ше преплетают медзи собу и ані една обласц ше не виучує изоловано без корелациї з другима обласцями.

Програма настави и ученя Руского языка и кнїжвносци заснована на виходох, односно на процесу ученя и школярових посцигнутох. Виходи (исходи) представляю опис интегрираних знаньох, schopносцох, становискох и вредносцох котри школяр буде, преширює през шицки три предметни обласци того предмету.

I. ПЛАНОВАНЄ НАСТАВИ И УЧЕНЯ

Програма настави и ученя ориєнтована на виходи наставникови дава векшу шлебоду у креированю и обдумованю настави и ученя. Улога наставника у тим же би способи витвориваня прилагодзел потребом каждого оддзеленя маючи у оглядзе: состав оддзеленя и характеристики школярох; учебники и други наставни материяли котри ма и сце их хасновац, наставни средства и медии котри школа ма. Рушаючи од датих виходох и змистох, наставник креирує свой рочни, т.е. глобални план роботи, зоз чого будзе познейше розвивац свой оперативни плани. Виходи дефинировани по обласцох олегчуют дальшу операционализацию виходох на уровню конкретних наставних единкох. Од наставника ше очекує же каждую наставну единку прилагодзи виходом ученя. У фази планованя важне мац у оглядзе же учебник то наставне средство и вон не одредзує змисти предмета.

II. ВИТВОРЇВАНЄ НАСТАВИ И УЧЕНЯ

КНЇЖВНОСЦ

Главну часц програма у подручу Кнїжвносц творя наслови подруча Лектира. Лектира подзелена на кнїжовни роди – *лирика, епика, драма*. Выбор дїлох з найвекшей часци засновани на принципу прилагодженосци возросту. Выбор правени справ антологийох поезии и прози на руским языке та су у тим смислу репрезентативни. Продукция кнїжовних творох на руским языке барз мала а ище є и не доминантно обрацена на дзєцински возрост. Прето наставникови дата шлебоду же би увел до обробку и нови твори котри мотивуют школяра. За ткв. домашню лектиру предвидзени два *выбори*. То значи же ше очекує же *видаватель направи таки вибор и предложит го як кнїжку домашней лектири*. З тим же легчеше провадзи сучасна продукция кед ей єст. Терашнї вибор насловов лектири ма заступени вибор творительох котри би требали буц познати рускей популации. Основа шицкогю, заш лем, у тим же би лектира витворела основну функцию дїла котре положене до лектири, а медзи иншим то и же би ше спатрело початки кнїжвносци на руским языке, главни теми и вредносци котри понука сучасна кнїжвносц. Таки вибор оможливює поровнованє и основни прегляд литерарней творчосци од початку по нешка. Тиж так, на прикладах кнїжовних текстох обрабяю ше и понятия з подруча языка и культуры висловиваня. Нїтка котра шицко повязує то уводзене школяра до розуменя кнїжовного дїла. Наставник зоз своїм планом може групувац наслови справ тематики або справ идеї котру мож замерковац на прикладу вецей творох. У часци Програма под назву "Драма" не предложени вецей твори але ше подрозумює же школяре з наставником пойдут на драмски представи у рамкох Драмского фестивалу "Дядя" и же потим буду мац розгварки о видзеним и дожитим. Препоручує ше и же би школяр пречитал голем еден драмски твор у целосци. Часопис за дзєци "Заградка" може порядне служиц як наставне средство.

У наставней интерпретации треба мац у огляду же важне дожице целосци текста и замерковац структурни елементи (тема, мотив, поетска слика, фабула, рядошлїд подїйох, кнїжовни подоби, смисел и значене текста, стилски поступки, композиция, стилски фигури, елементи драмскей дїї итд.). Повязованє знаньох зоз пиятей и шестей класи обовязне.

У цеку обробку кнїжовних творох, як и у рамкох беседних вежбох намагац ше же би школяре замерковали цо вецей прикметы, чувства поединих подобох як и же би виражовали свойо становиска о поступкох подобох.

ЯЗЫК

У настави языка школяре ше оспособуют за правилну усну и писану комуникацию на стандардним руским языке. За учене языка барз важне стайомне повториванє и провериванє. Погришне хаснованє даєдних конструкций треба непрерывно и у каждой нагоди кориговац. Руски язык у непрерывним окруженю з другима языками у беседней и медийней комуникации та очиглядни уплив других языкох, першенствено сербского, а вше вецей и англійского. Беседни язык нам и кнїжовни та нам важне знанє и вежбанє руского языка у шицких условийох. Вежбанє состояйна часц каждого ученя.

Граматика

Основне програмске поглядванє настави граматики то же би ше язык спознало як систем. Ані едно зявене ше не преучує як изоловане звонка контексту у котрим ше видзи його функция. Еден з функционалних поступкох то вежбанє з хаснованьом прикладох з непростредней беседней пракси.

Настава твореня словох за наставу руского языка барз важна бо зме у каждодньовой беседней пракси положени до ситуации же пребераме слова з других языкох и прилагодзуем их конструкции руского языка. Школяре треба же би научили як наставаю нови слова або як странски слова поставают часц фонду руского языка, а окреме важне знац же странски слова прилагодзуем зоз суфиксами, префиксами та школяр треба же би знал основу, корень и префикси и суфикси. Настава морфологии за цалу основну школу концентрована у шестей класи та то наставник треба же би мал у огляду понеже ше у познейших класох будзе подрозумювац же школяр морфологию дефинитивно упознал

Правопис

Правописни правила ше усвоюют систематично, непрерывно проверюют и указуют на гришки. Правопис руского языка засновани на фонетично-морфологийни принципю цо значи же ше чува основа слова. Окреме важне же би ше мерковало на писанє двозначних вокалских буквох (я, е, ї, ю) и меккого знака. Хаснованє мобилних телефонох приводзи до „прескакованя” правописних правилох та о тим треба окреме водзиц старосц. Правопис ше вежба з писаньом, окреме з диктатом бо є так препознатливе и легко ше виправя.

ЯЗИЧНА КУЛЬТУРА (УСНЕ И ПИСМЕНЕ ВИСЛОВИВАНЄ)

Язична культура и домеркованосц язичней культуры школяра представя еден од найзначнїйших задаткох настави руского языка. Замеркованє же ше найвекшей траци хаснованє синонимох и других конструкцийох та ше з тим руски язык зводзи на слова котри єст и у сербским языке а богатство руского языка и можливосци висловиваня ше траца и у усним и у писаним висловиваню. Настава ше унапредзує зоз системом язичних вежбох у котрих ше обачує хаснованє иншакых словних можливосцох же би ше виражело свойо або цудзе думанє на найлепши способ та же би ше медзи собешедниками витворела комуникация без заваданьох у розуменю. Вежбанє комуникации припада гу найважнейшим поступком же би ше при школярови розвило чувство за ниянси у бешеди. Лексично-семантични вежби маю окреме вельке значене прето же доприноша очуваню велїх формох висловиваня.

III. ПРОВАДЗЕНЄ И ВРЕДНОВАНЄ НАСТАВИ И УЧЕНЯ

Провадзене и вреднованє резултатох напредованя школяра находзи ше у функций витвориваня виходох. Започина зоз инициалним провериваньом досцигнутого уровня знаня та ше у одношеню на тото будзе познейше мерац напредованє. Каждая нагода добра и же би ше вредновало досцигнуте знанє школяра.

Каждая наставна година то и нагода за формативне оцењоване и регистроване напредовања та и плановане даљшеј работи.

Работа каждого наставника составена зоз плановања, витворивања, провадзена и вредновања. Важне же би наставник, окрем по-

сцигнуца школярох, континуовано провадзел и вредновал и власну роботу. Шицко цо ше укаже як добре и ефикасне, наставник будзе и даљеј хасновац у наставней пракси, а тото цо будзе недостаточно дѣлотворне треба меняц и унапредзиц.

6. СЛОВАЧКИ ЈЕЗИК

Názov predmetu	SLOVENSKÝ JAZYK A LITERATÚRA
Cieľ	Cieľmi vyučovania predmetu slovenský jazyk a literatúra je naučiť žiaka, aby správne používal slovenský jazyk v rôznych komunikačných situáciách v ústnom a písomnom vyjadrovaní; rozvíjal čitateľské kompetencie prostredníctvom čítania a interpretácie literárnych diel, ktoré okrem vedomostí z literatúry zahŕňajú osobné pocity a predstavivosť, pamätanie, prieskumné pozorovanie; podporovať predstavivosť a vnímavosť, estetický zážitok a kritické myslenie, morálny úsudok a asociatívne prepojenie; aby vhodným spôsobom čítania mal priamy prístup k dielu a pri interpretovaní zisťoval rôzne možnosti a významy; aby získal základné vedomosti o mieste, úlohe a význame jazyka a literatúry v kultúre a mediatálnej gramotnosti; aby získal a rozvíjal najširšie ľudské vedomosti a aby sa naučil funkčne prepojiť s obsahmi rôznych predmetov.
Ročník	Ôsmy
Ročný fond hodín	136 hodín

VÝKONY Po skončení ročníka žiak bude schopný:	OBLASŤ/TÉMA	OBSAH
<p>čítať literárne texty a iné druhy textov s porozumením uplatňujúc rôzne stratégie čítania; interpretovať význam, jazykové, estetické a štrukturálne vlastnosti umeleckých textov s použitím literárnych pojmov a termínov; kriticky premýšľať o realite na základe prečítaných diel; zdôrazniť univerzálne hodnoty literárneho diela a spájať ich so svojimi vlastnými skúsenosťami a okolnosťami, v ktorých žije; spojiť autorov a diela z povinnej časti programu od 5. po 8. ročník; – rozlíšiť základné vlastnosti literárneho druhu a žánru v konkrétnom texte, ako aj jazykovo-štylistické charakteristiky textu v rámci interpretácie; rozlíšiť druh literárneho diela a prepojenie medzi žánrami; spájať literárne diela s historickými alebo inými súvisiacimi kontextami; určiť časový rámec, v ktorom spisovateľ tvoril; odlíšiť autora literárneho textu od rozprávača, dramatickej postavy a lyrického subjektu; rozlíšiť národné hodnoty a pestovať kultúrno-historické dedičstvo, rešpektujúc charakteristiky vlastného národa a iných národov; podieľať sa na výbere literárnych diel a spôsobe ich spracovania a prezentácie; vysvetliť vznik a vývoj slovenského spisovného jazyka; chápať význam spisovného jazyka pre kultúru a dejiny slovenského národa; zaradiť slovenčinu do príslušnej európskej jazykovej skupiny; uviesť nárečia slovenského jazyka; chápať existujúcu jazykovú situáciu v Srbsku; rozlíšiť novotvary a identifikovať spôsob ich tvorenia; využívať učivo z gramatiky spracované v predchádzajúcich ročníkoch a spájať ich s novým učivom; dôsledne uplatňovať pravidlá slovenského pravopisu; uplatňovať pravidlá o rytmickom krátení; rozlíšiť vlastnosti náučného, administratívneho a hovorového funkčného štýlu; písať a hovoriť rešpektujúc vlastnosti funkčných štýlov; všimnúť si rozdiel medzi slovom a lexémou; rozlíšiť metaforu a metonymiu ako lexikálne prostriedky a chápať význam viacvýznamových slov, ktoré sú charakteristické pre každodennú komunikáciu; chápať význam zastaraných slov a neologizmov; používať slovníky, encyklopédie a lexikóny; všimnúť si manipuláciu v propagačných textoch; zostaviť prezentáciu a napísať úvahu a krátku esej; rozlíšiť časti textu a knihy vrátane indexu, slovníka, bibliografie – a vedieť ich používať; spojiť informácie a idey uvedené v texte, všimnúť si zreteľne vyjadrené vzťahy a dávať svoju mienku na základe textu.</p>	LITERATÚRA	<p>LEKTÚRA</p> <p>LYRIKA Lúbostná ľudová lyrika (Červené jablčko/Láska, bože láska) Miroslav Válek: Jesenná láska Andrej Sládkovič: Marína (úryvok) Ján Labáth: Keď sa zapalujú slnečnice Ivan Krasko: Topole/Viera Benková: Heroica slovac Paľo Bohuš: Konopa Sergej Jesenin: List materi Populárna pieseň (Pavol Braxatoris: Rodný môj kraj) Kvetoslava Benková: Navždy svoji)</p> <p>EPICKO-LYRICKÁ A EPICKÁ POÉZIA P. O. Hviezdoslav: Hájnikova žena (úryvok) Samo Chalupka: Mor ho! (úryvok)</p> <p>EPIKA Janko Jesenský (výber z poviedok/úryvok z románu Demokrati) Ján Čajak ml.: Zuzka Turanová (úryvok) Milo Urban: Živý bič (úryvok) Rudolf Jašík: Námestie svätej Alžbety (úryvok) Margita Figuly: Tri gaštanové kone (úryvok) Pavel Grňa: Sedem detí (úryvok) Zuzka Šulajová: Džínsový denník (úryvok)/Jana Šimulčíková: Dievča s bocianimi nohami (úryvok) Mária Kotvášová-Jonášová: Sestra si umýva zuby a rastie/Dušan Dušek: Dvere do kľúčovej diery (úryvok) Jaroslava Blažková: Holandské tulipány Jozef Čiger Hronský: Sokoliar Tomáš (úryvok) František Hečko: Červené víno (úryvok)</p> <p>DRÁMA Jozef Gregor Tajovský: Ženský zákon (úryvok) VHV: Záveje (úryvok) Stanislav Šteпка: Ako sme sa hľadali (úryvok) VEDECKO-POPULÁRNE A INFORMAČNÉ TEXTY Matúš Kučera: Konštantín a Metod (úryvok) Jana Skladaná: Slová z hlbín dávnych vekov (úryvok) Vojtech Zamarovský: Slová, slová, slová... (úryvok) Vladimír Ferko, Andrej Ferko: Ako divé husi (úryvok) Milan Augustín: Prvá meď v Egypte (úryvok) Z uvedeného zoznamu je povinný výber dvoch diel na spracovanie.</p> <p>DOMÁCA LEKTÚRA Rudolf Jašík: Námestie svätej Alžbety Výber zo súčasnej slovenskej poézie (slovenská a vojvodinská) Výber zo súčasnej slovenskej prózy (slovenská a vojvodinská) Ivo Andrić: Poviedky o deťoch (výber) Branislav Nušić: Podozrivá osoba Klára Jarunková: Jediná Ernest Hemingwai: Poviedky o Nickovi</p> <p>DOPLNKOVÝ VÝBER LEKTÚRY (vybrať 3 až 6 diel) Ludo Zúbek: Jar Adely Ostrolúckej Pavel Grňa: Prázdniny v poli Jaroslava Blažková: Mój skvelý brat Robinzon Rudolf Fábry: Koralové záhrady (úryvok) Dobroslav Chrobák: Drak sa vracia Anton Pavlovič Čechov: Žartík Milina Vrtunská: Salongo (úryvok) Móric August Beňovský: Osudy a cesty grófa Mórica Augusta Beňovského (úryvok)</p>

		<p>Agatha Christieová: Diomedove kone (úryvok) Milan Rúfus: A napokon láska Vojtech Mihálik: Starý album Vladimír Mináč: Ján Botto Richard Bach: Čajka Jonathan Livingston Claude Campagne: Adieu, mojich pätnásť rokov John Boyne: Chlapec v pásikavom pyžame Sue Townsendová: Tajný denník Adriana Mola.</p> <p>LITERÁRNE TERMÍNY A POJMY</p> <p>Štylistické prostriedky: anafora a epifora, apostrofa. Lyrické žánre: ľubostné ľudové piesne; ľubostná pieseň (autorská). Epicko-lyrické žánre: básnická skladba, epická báseň. Memoáre. Životopis.</p>
Jazyk	Gramatika	<p>Jazyk Slovanov v pravlasti; sťahovania Slovanov a formovanie slovan- ských jazykov. Poslanie Cyrila a Metoda. Starosloviensky jazyk a písmo (hlaholika a cyrilika). Vývin slovenského spisovného jazyka. Staroslovienske písomníctvo, dominácia latinčiny, obdobie češtiny, bernolákovčina, začiatky súčasnej slovenčiny (Štúrova kodifikácia, Martin Hattala, Matica slovenská, Samo Czambel, slovenčina dnes na Slovensku a u nás).</p> <p>Základné jazykové skupiny v Európe a miesto slovenského jazyka v rodine slovanských jazykov. Nárečia slovenského jazyka: stredosloven- ské, západoslovenské a východoslovenské. Ľudový jazyk (nárečie) a spisovný jazyk. Úradné používanie jazyka a písma podľa Ústavy. Jazyky národnostných menšín (základné údaje). Jazyk – základné vlastnosti ústneho a písomného vyjadrovania.</p> <p>Tvorenie slov: základné typy: odvodzovanie a skladanie; základné (neodvodené), odvodené a zložené slová; časti slova: koreň, slovný základ, predpona, prípona.</p> <p>Systematizácia učiva z predchádzajúcich ročníkov z fonetiky, morfológie a syntaxe. Fonetika: rozdelenie hlások a hláskoslovné zmeny. Morfológia: slovné druhy, gramatické kategórie a skloňovanie. Syntax: vetné členy (základné a rozvíjacie); zhoda vetných členov; priraďovanie a podraďovanie súvetia.</p>
	Pravopis	<p>Písanie cudzích mien a cudzích slov. Písanie slov bez spojovníka a so spojovníkom. Pomlčka a spojovník; iné interpunkčné a pravopisné zamenka.</p>
	Ortoepia	<p>Rytmické krátenie a výnimky z rytmickeho zákona. Spodobovanie spoluhlások podľa znelosti.</p>
JAZYKOVÁ KULTÚRA		<p>Literárne a iné druhy textov vo funkcii zdokonaľovania jazykovej kultúry.</p> <p>Texty písané rôznymi funkčnými štýlmi: publicistický štýl (reportáž, rozhovor – interview); administratívny štýl (žiadosť, sťažnosť, platobný doklad, formuláre, byrokratický jazyk); náučný štýl (príklady z textov v učebniciach z iných vyučovacích predmetov, používanie terminov).</p> <p>Lexikológia: jednovýznamové a viacvýznamové slová; metafora a metonymia ako spôsob uskutočnenia viacvýznamovosti; synonymia, antonymia a homonymia; zastarané slová; nové slová – neologizmy; slovník, lexikón, encyklopédia.</p> <p>Propagačné texty (reklamy a pod).</p> <p>Úvaha, diskusia a esej na danú tému.</p> <p>Interpretácia (knihy, filmu, divadelnej hry a pod.).</p> <p>Hovorové cvičenia: interpretačné a umelecké (expresívne čítanie, recitovanie); analýza zaznamenaných rozhovorov; interview; diskusia; prezentovanie faktov a pripomienok.</p> <p>Pravopisné cvičenia: diktát, určovanie a vysvetľovanie pravopisných chýb v texte; písanie mien cudzích jazykov; písanie slov cudzieho pôvodu (termíny v informatike, mejl a pod.); písanie zložených slov a združených pomenovaní; písanie pomlčky a spojovníka; čiarka v prira- ďovacom súvetí.</p> <p>Jazykové cvičenia: určovanie a oprava chýb v nesprávne vyznačenom texte; dopĺňanie do textu vynechané časti; hľadanie chýb v texte a opravovanie chýb. Lexikálno-sémantické cvičenia: dopĺňanie viet homonymami; hľadanie vhodných synonym; antonymické dvojice; určovanie významu metafory a metonymie v texte; vysvetľovanie zastaraných slov a neologizmov; definovanie (určovanie) lexém. Písomné cvičenia a domáce úlohy a analýza úloh na hodine. Štyri školské písomné práce – po dve v každom polroku.</p>

Kľúčové pojmy obsahov: literatúra, jazyk, jazyková kultúra.

Niektoré obsahy vyučovania, ktoré učiteľ zhodnotí, že sa počas roku nemôžu realizovať na riadnych hodinách, možno plánovať na realizáciu na hodinách projektového vyučovania, mimo školy, ako aj na hodinách dodatkového vyučovania alebo na krúžkoch.

POKYNY NA DIDAKTICKO-METODICKÚ REALIZÁCIU PROGRAMU

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka a literatúry tvoria tri predmetové oblasti: literatúra, jazyk a jazyková kultúra. Odporúčaný počet hodín predmetových oblastí je nasledovný: literatúra – 52 hodín, jazyk – 50 hodín a jazyková kultúra – 34 hodín. Úhrnný počet hodín počas roka je 136. Všetky tri oblasti programu vyučovania a učenia sú prepojené a žiadnu z nich nemožno vyučovať izolovane a bez spojenia s inými oblasťami.

Plánované hodiny v rámci oblasti jazyková kultúra sa obsahovo vyrovnávajú s hodinami upevňovania učiva z oblasti literatúra, čím sa prispieva k prelínaniu a funkčnému spájaniu učebnej látky.

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka a literatúry je založený na výkonoch, totiž na procese učenia a výsledkoch žiakov. Výsledky sú opisom integrovaných vedomostí, zručností, postojov a hodnôt, ktoré si žiak buduje, rozširuje a prehľbuje vo všetkých troch oblastiach tohto predmetu. Na konci ôsmeho ročníka výkony, ktoré boli dosiahnuté od piateho po ôsmy ročník sa združujú do štandardov, ktoré sú definované v rôznych oblastiach predmetu na troch úrovniach žiackych výsledkov.

PLÁNOVANIE VYUČOVANIA A UČENIA

Program vyučovania a učenia orientovaný na výkony ponecháva učiteľovi väčšiu voľnosť pri plánovaní spôsobu realizácie vyučovania a učenia. Úlohou učiteľa je prispôsobiť metódy výučby a učenia potrebám každej triedy, pričom treba mať na zreteli zloženie triedy a charakteristiky žiakov; učebnice a iné vyučovacie materiály, ktoré bude používať; technické podmienky, vyučovacie prostriedky a médiá, ktorými škola disponuje; zdroje, schopnosti, ako aj potreby lokálneho prostredia, v ktorom sa škola nachádza. Vychádzajúc z daných výkonov a obsahu, učiteľ najprv vytvorí svoj ročný, t. j. globálny plán práce, z ktorého bude neskôr rozvíjať svoje operačné plány. Výkony definované v oblastiach uľahčujú učiteľovi ďalšiu operacionalizáciu výkonov na úrovni konkrétnych vyučovacích jednotiek. Pri plánovaní je tiež potrebné mať na pamäti, že sa niektoré výkony dosahujú rýchlejšie a ľahšie, ale pre väčšinu výsledkov (najmä pre predmetovú oblasť literatúra) to vyžaduje viac času, viac rôznych aktivít a prácu na rôznych textoch.

V procese plánovania vyučovania a učenia je dôležité mať na zreteli, že učebnica je učebná pomôcka a neurčuje obsah predmetu. Preto je nevyhnutné pristupovať k obsahu v učebnici selektívne a vo vzťahu k plánovaným výkonom, ktoré sa majú dosiahnuť. Okrem toho, že žiakov uschopní používať učebnice ako jeden zo zdrojov poznania, učiteľ by ich mal usmerňovať na spôsoby a formy využívania iných zdrojov poznatkov.

REALIZÁCIA VYUČOVANIA A UČENIA

LITERATÚRA

Základom programu literatúry sú texty z lektúry. Lektúra je rozdelená na lyriku, epiku, drámu a obohatená je výberom vecných, vedeckopopulárnych a informačných textov. Povinná časť lektúry zložená je najmä z diel, ktoré patria do významných diel slovenskej a svetovej literatúry (kánon) a obohatená je dielami súčasnej literárnej tvorby. Výber diel je zložený z vekuprimeraných textov.

Ku textom, ktoré treba spracovať na hodine, je uvedený zoznam domácej lektúry. Cieľom spracovania domácej lektúry je vytvárať, rozvíjať alebo podporovať čitateľské návyky medzi žiakmi. Žiaci môžu prečítať rozsiahlejšie dielo vo voľnom čase, čím sa podporuje získavanie čitateľského návyku.

Zoznam povinných diel je doplnený doplnkovým výberom textov. Výberová časť umožňuje učiteľovi väčšiu kreativitu pri dosahovaní výkonov.

Odporúčané výkony nie sú diferencované podľa úrovni žiackych výsledkov. Predstavujú povinné časti opisu štandardov a môžu sa roz-

ložiť alebo rozšíriť v závislosti od individuálnych možností žiaka a iných vzdelávacích potrieb.

Výber diel by mal byť v súlade s možnosťami, potrebami a záujmami príslušného žiackeho kolektívu. Rozdiely v celkovej umeleckej a informačnej hodnote jednotlivých textov vplyvajú na výber vhodných metodických riešení (prispôsobenie čítania textu, rozsah interpretácie textu v závislosti od zložitosti jeho štruktúry, prepojenie a zoskupovanie s príslušnými obsahmi z iných oblastí – gramatiky, pravopisu a jazykovej kultúry atď.).

Texty z doplnkovej časti programu by mali slúžiť učiteľovi ako pri spracovaní vyučovacích jednotiek z gramatiky, tak aj pri spracovaní a určovaní náplne jazykovej kultúry. Diela, ktoré nebude spacovať učiteľ, by sa mali odporúčať na čítanie žiakom vo voľnom čase.

Ten istý text sa môže spájať s inými textami na rôzne spôsoby: podľa rôznych motívov alebo spôsobu rozprávania, v rámci projektového vyučovania na základe výkonov a nie na obsahoch učenia.

Navrnuté povinné literárne, náučno-populárne a informatívne texty a obsah povinnej domácej lektúry, ako aj príklady z doplnkoveho výberu, pri zostavovaní ročného plánu práce a zároveň vypracovaní orientačných, mesačných plánov práce môžu sa tematicky spájať. Okrem toho nevyhnutné je nadviazať aj vyváženú distribúciu vyučovacích jednotiek, ktoré sa vzťahujú na všetky oblasti predmetu, funkčne spojiť obsah z jazyka a literatúry (kdekoľvek je to možné) a nechať dostatočný počet hodín na upevňovanie a systematizáciu učiva.

Zo zoznamu doplnkovej lektúry učiteľ volí diela, ktoré spolu s povinnou lektúrou tvoria celky k určitým témam a motívom. Učiteľ môže zoskupiť a prepojiť podľa obsahu diela z povinného a doplnkoveho programu mnohými spôsobmi.

Možné príklady funkčného prepojenia vyučovacích jednotiek môžu byť nasledujúce (ale nie aj jediné).

Memoáre v literatúre: Móric August Beňovský: *Osudy a cesty grófa Mórica Augusta Beňovského* (úryvok).

Pocity a tragické následky vojny: Rudolf Jašík: *Námestie svätej Alžbety*, Paľo Bohuš: *Konopa*, Milo Urban: *Živý bič*, Campagne Claude: *Adieu, mojich pätnásť rokov*, John Boyne: *Chlapec v páskavom pyžame*.

Vlastenecká tematika: Samo Chalupka: *Mor ho!*, Pavol Braxatoris: *Rodný môj kraj*, Paľo Bohuš: *Konopa*.

Sociálna tematika: Ján Čajak ml.: *Zuzka Turanová*, Jozef Gregor Tajovský: *Ženský zákon*, VHV: *Záveje*, Dobroslav Chrobák: *Drak sa vracia*, Pavel Grňa: *Sedem detí*.

Spoznávanie sa s významnými osobnosťami slovenských dejín prostredníctvom biografických diel, historických románov a vedecko-populárnych textov: Ludo Zúbek: *Jar Adely Ostrolúckej*, Matúš Kučera: *Konštantín a Metod*, Vladimír Mináč: *Ján Botto*.

Problémy dospievania, špecifika prechodného obdobia z detstva do dospievania: Ivo Andrić: *Poviedky o deťoch*, Klára Jarunková: *Jediná*, Zuzka Šulajová: *Džínsový denník*, Jana Šimulčíková: *Dievča s bocianími nohami*, Mária Kotvášová-Jonášová: *Sestra si umýva zuby a rastie*, Dušan Dušek: *Dvere do kľúčovej dierky*, Jaroslava Blažková: *Holandské tulipány*, Jozef Ciger Hronský: *Sokoliar Tomáš*, Jaroslava Blažková: *Môj skvelý brat Robinzon*.

Rodinné vzťahy – neha, smútok, Pavel Grňa: *Sedem detí*, Jaroslava Blažková: *Holandské tulipány*, Ján Čajak ml.: *Zuzka Turanová*, Jozef Gregor Tajovský: *Ženský zákon*, VHV: *Záveje*, Sergej Jesenin: *List materi*.

Eúboštná tematika: ľudové ľudostné lyrické piesne (Červené jablčko/Láska, bože láska), Rudolf Jašík: *Námestie svätej Alžbety*, Margita Figuly: *Tri gaštanové kone*, Zuzka Šulajová: *Džínsový denník*/Jana Šimulčíková: *Dievča s bocianími nohami*, Mária Kotvášová-Jonášová: *Sestra si umýva zuby a rastie*/Dušan Dušek: *Dvere do kľúčovej dierky*, František Hečko: *Červené víno*, Miroslav Válek: *Jesenná láska*, Andrej Sládkovič: *Marína*, Anton Pavlovič Čechov: *Žartík*, Richard Bach: *Čajka* Jonathan Livingston.

Reflexívna tematika, Ján Labáth: *Keď sa zapalujú slnečnice*, Viera Benková: *Heroica slovača*, Ivan Krasko: *Topole*.

Prvky komiky a humoru popretkávané tónmi satiry: Janko Jesenský: *Slnečný kúpeľ* (poviedka)/Pán okresný náčelník (úryvok z románu *Demokrati*), Branislav Nušič: *Podozrivá osoba*.

Rôzne formy cestopisného rozprávania prostredníctvom ktorých možno oboznámiť žiakov s kulturologickými, historickými, vedecko-biografickými špecifikami, ktoré vyplývajú z tejto prózy: Rudolf Fábry: Korálové záhrady, Milina Vrtunská: Salongo, Jana Skladaná: Slová z hĺbin dávnych vekov, Vladimír Ferko, Andrej Ferko: Ako divé husi, Milan Augustín: Prvá meď v Egypte.

Text Matúša Kučeru: Konštantín a Metod (úryvok) môže sa využiť na hodinách jazyka pri spracovaní dejín slovenského jazyka.

Pri spracovaní literárnych diel, ako aj pri ústnych a písomných cvičeniach žiaduce je, aby žiaci boli schopní vytvárať rôzne typy charakterizácie postáv: odhaľovať čoraz viac vlastností, pocitov a vnútorného stavu jednotlivých literárnych postáv (podľa vlastností: fyzických, rečových, psychologických, sociálnych a etických), vyjadriť svoj postoj o ich konaní a pokúsiť sa ich vidieť z rôznych perspektív.

Spracovanie literárneho diela má byť poprelínané riešením problémových otázok, ktoré sú podnietené textom a umeleckým zážitkom. Mnohé texty a najmä úryvky z diela vo vyučovacom procese si vyžadujú prilihavú lokalizáciu, často rôznorodú. Umiestnenie textu do časových priestorových a spoločensko-historických rámcov, ako aj informácie o dôležitých obsahoch, ktoré sú pred úryvkom – všetko sú to podmienky, bez ktorých v početných prípadoch text nemožno intenzívne zažiť a správne pochopiť.

Pri spracovaní textu bude sa uplatňovať vo väčšej miere jednota analytických a syntetických postupov a stanovísk. V súlade s výkonmi žiakov treba zvykať, aby svoje dojmy, postoje a posudky o literárnom diele podrobnejšie podporovali faktami zo samého textu, a tak ich uschopňovať pre samostatné posudzovanie, bádateľskú činnosť a vyjadrenie kritického postoja rešpektujúc individuálne chápanie zmyslu literárneho textu. Žiakov v tomto veku treba podnecovať k tomu, aby aktualizovali literárne dielo, alebo aby ho prepojili so svojimi vlastnými skúsenosťami, úvahami a svetom, v ktorom žijú (najmä so zreteľom na reflexívne básne a satirické diela).

Vo vyučovacej interpretácii literárno-umeleckých diel prepájajú aj syntetické činitele môžu byť: umelecké zážitky, textové celky, dôležité štruktúrne prvky (téma, motívy, básnické obrazy, fabula – totiž subjekt, literárne postavy, zmysel a význam textu, motivačné postupy, kompozícia), formy rozprávania (spôsoby interpretácie), jazykovo-štylistické postupy a literárne (literárno-umelecké) problémy.

S literárno-teoretickými pojmami sa žiaci zoznámia pri spracovaní zodpovedajúcich textov a na základe predchádzajúcich čitateľských skúseností. V programe nie sú uvedené všetky pojmy a druhy literárnych diel, ktoré boli určené na osvojenie v predchádzajúcich ročníkoch, ale sa očakáva, že sa učiteľ bude opierať o získané vedomosti žiakov, zopakuje ich a upevní na príkladoch vzhľadom na starší vek. Opakovanie a spájanie literárnych pojmov a pojmov spacovaných v predchádzajúcich ročníkoch v nových literárnych dielach, ktoré sa spracúvajú v tomto ročníku, je povinné.

Vo ôsmom ročníku je potrebné urobiť kompletnú systematizáciu učiva v rámci klasifikácie literárnych druhov a žánrov ľudovej a autorskej literárnej tvorby. Osobitná pozornosť by sa mala venovať básnickej skladbe ako aj literárnovedným žánrom: denníku, memoárom a cestopisu.

Systematizácia osvojených literárnych pojmov vyžaduje spracovanie a obnovenie jedného a toho istého literárneho pojmu niekoľkými spôsobmi: po rozpoznaní a určení jeho funkcie v texte; pochopenie toho istého pojmu/termínu v rôznych kontextoch, čo prispieva k spohľadlivému osvojeniu a dlhodobého pamätania učiva a bude slúžiť ako vynikajúci základ pre ďalšiu prácu na strednej škole.

Pri systematizácii učebnej látky zo starších ročníkov základnej školy sa venuje osobitná pozornosť integračným prvkom interpretácie a to sú: tematico-motivačné prvky diela, koncepčné prvky textu, štruktúra (zloženie) diela, charakterizácia postáv, formy rozprávania a lingvisticko-štylistické prvky diela. Pokiaľ ide o texty, systematizuje sa aj znalosť versifikácie. K jazykovo-štylistickým prostriedkom sa pristupuje z hľadiska zážitku; začína sa vyvolanými umeleckými dojmami a estetickými návrhmi, potom sa skúma jazyková a štylistická podmienenosť a jej zvláštnosti.

Pomocou čitateľského denníka, ktorý sa píše vo vyšších ročníkoch základnej školy, žiaci si pripomínajú literárne diela, ktoré prečítali od piateho po ôsmy ročník, a ich autorov. Zo základnej školy by si

žiaci mali odniesť získané vedomosti o významných spisovateľoch a ich dielach (ktoré sú určené v programe vyučovania a učenia), ako aj základné informácie zo života spisovateľov a údaje vzťahujúce sa na rôzne druhy lokalizovania literárnych textov.

Okrem korelácie medzi textami nevyhnutné je, aby učiteľ vytvoril vertikálnu koreláciu. Učiteľ musí najprv dobre poznať obsah slovenského jazyka a literatúry z predchádzajúcich ročníkov, aby mohol stanoviť zásady postupného a systematického princípu.

Učiteľ by mal poznať obsah iných predmetov, ktoré sa vyučujú v piatom, šiestom, siedmom a ôsmom ročníku a s ktorými môže spájať učivo zo slovenčiny. Horizontálnu koreláciu teda určuje učiteľ predovšetkým s výučbou dejepisu, výtvarnej a hudobnej kultúry, náboženstva a občianskej výchovy.

Výkony, ktoré sa vzťahujú na oblasť literatúry, založené sú na čítaní. Prostredníctvom čítania a tlmočenia literárnych diel žiak rozvíja čitateľské kompetencie, pod ktorými sa rozumie nielen bádateľské pozorovanie a získavanie vedomostí o literatúre, ale sa aj podporuje a rozvíja emocionálne fantastické vžívanie, imaginácia, estetický zážitok, bohaté asociatívne prvky, umelecká senzibilita, kritické myslenie a buduje sa morálne hodnotenie. Rôzne spôsoby čítania sú základným predpokladom, aby žiaci vo vyučovaní získavali poznatky a aby sa úspešne uvádzali do sveta literárneho diela. Okrem zážitkového čítania žiaci sa postupne uvádzajú do bádateľského čítania (čítanie podľa bádateľských úloh, čítanie z rozličných perspektív a pod.) a uschopňujú sa vyjadriť svoj zážitok umeleckého diela, poznajú prvky, z ktorých je dielo utvorené a chápu ich úlohu v budovaní diela.

Zvýšený počet diel v doplnkovom výbere lektúry sa poukazuje na možnosť spracovania jednotlivých navrhnutých obsahov (literárnych diel) na hodinách dodatkového vyučovania.

Hodiny dodatkovej výučby dávajú možnosť učiteľovi, aby si pomocou programu a zároveň aj samostatne zvolil obsahy, ktoré sa na tých hodinách spracujú a ktoré sú prepojené s individuálnymi záujmami žiakov. Odporúča sa vytvoriť problémový, korelačný a výskumný prístup k obsahom z literatúry, organizovať projektové vyučovanie a pracovať s talentovanými žiakmi na príprave na literárnu súťaž.

Odporúča sa, aby žiaci vo vyučovaní používali elektronický dodatok k učebnici, ak na to v škole existuje možnosť.

Keďže sú štandardy žiackych výsledkov určené pre koniec druhého stupňa povinného vzdelávania diferencované podľa úrovni (základná, stredná a pokročilá), na konci ôsmeho ročníka treba zhodnotiť úspech jednotlivca aj triedy ako celku podľa úrovne žiackych výsledkov.

JAZYK

Vo výučbe jazyka žiakov treba usmerňovať na správnu ústnu a písomnú komunikáciu v spisovnom slovenskom jazyku. Požiadavky tohto programu sú preto zamerané nielen na uplatňovanie jazykových pravidiel a gramatických noriem, ale aj na pochopenie ich funkcie a správneho uplatňovania v ústnom a písomnom vyjadrovaní.

Keď sa v obsahu programu uvádzajú vyučovacie jednotky, ktoré už žiaci v predchádzajúcich ročníkoch spracovali, znamená to, že sa kontroluje stupeň osvojenia a schopnosť uplatniť predtým spracované učivo, a opakovanie a nacvičovanie na nových príkladoch predchádza spracovaniu nového obsahu, zabezpečuje sa kontinuita práce a systematická integrácia nového učiva s existujúcimi znalosťami.

Gramatika

Základná programová požiadavka vo vyučovaní gramatiky je, že sa žiakom jazyk vysvetľuje ako systém. Ani jeden jazykový jav by sa nemal učiť izolovane, mimo kontextu, v ktorom sa uskutočňuje jeho funkcia (v každej prilihavej príležitosti môžu sa vedomosti z gramatiky dať do funkcie interpretácie textu, ako umeleckého tak aj náučno-populárneho). Jedným z dôležitých funkcionálnych postupov vo vyučovaní gramatiky sú cvičenia, v ktorých sa využívajú príklady z priamej hovorovej praxe, čo vyučovanie gramatiky približuje životným potrebám, v ktorých sa jazyk javí ako všestranne motivovaná ľudská aktivita.

Týmto spôsobom si žiaci uvedomujú dôležitosť jazykovej kultúry, ktorá je nevyhnutná pre každodenný život ako súčasť všeobecnej kultúry, a nie iba ako súčasť učebného programu.

Výučba gramatiky vo ôsmom ročníku sa začína učivom z dejín jazyka. Žiakov treba oboznámiť o tom, kto boli Slovania, kde bola (podľa vedeckých poznatkov) ich pravlasť. Zároveň žiakom treba poskytnúť niekoľko základných informácií o ich spoločnom prajazyku, z ktorého potom vznikli tri skupiny slovanských jazykov. Časť, ktorá sa vzťahuje na sťahovanie Slovanov, vytvorenie slovanských jazykov a úlohu Cyrila a Metoda treba spojiť s výučbou dejepisu (pripomenúť žiakom učivo z dejepisu zo 6. ročníka a analýzou textu z vedecko populárnej literatúry Matúša Kučeru: Konštantín a Metod). Vývin slovenského jazyka treba spojiť so staroslovienským písomníctvom (hlaholika, cyrilika a latinka) a obdobiami: dominácia latinčiny (10. – 14. storočie), obdobie češtiny (15. – 18. storočie), bernolákovčina (koniec 18. a začiatok 19. storočia), štúrovska kodifikácia (1843 – Andrej Sládkovič, Samo Chalupka, Ján Kalinčiak) po súčasnú spisovnú slovenčinu na Slovensku a u nás. (Hviezdoslav, Kukučín, Timrava, Tajovský, Jeseňský).

Žiakov treba oboznámiť so základnými skupinami jazykov v Európe a to funkčne spojiť s výučbou cudzích jazykov (napr. poukázať na to, že francúzsky jazyk patrí do skupiny románskych jazykov, ruský k skupine slovanských jazykov a anglický a nemecký k skupine germánskych jazykov). Dôležité je uviesť ako príklad jednotlivé slová, na základe ktorých žiaci zistia jazykovú podobnosť alebo rozdiel. Potom treba slovanské jazyky podeliť na tri skupiny a uviesť, ktoré jazyky patria do ktorej skupiny. Týmto spôsobom treba zdôrazniť miesto slovenského jazyka v rodine slovanských jazykov.

O nárečiach slovenského jazyka žiaci majú získať základné poznatky: kde sa používajú (stredoslovenské, západoslovenské a východoslovenské) a podľa čoho sa líšia. Možno to aj ilustrovať príkladmi z literatúry (v diele Jána Čajaka ml. Zypa Cupák). Zároveň treba zdôrazniť, že existuje ľudový jazyk (nárečia) a spisovný jazyk, ktorý má svoje pravidlá a ktorý sa musí učiť, rešpektovať a pestovať. Zároveň treba zdôrazniť, že v Srbsku žijú príslušníci iných národov a že okrem srbského jazyka a písma používajú úradne aj svoje jazyky (Maďari, Albánci, Slováci, Rumuni, Bulhari, Macedónci, Bosniaci, Rómi a i.).

V rámci témy jazyk – základné charakteristiky ústneho a písomného vyjadrovania je potrebné v základných črtách poukázať na podobnosti a rozdiely ústneho a písaného jazyka: ústne vyjadrovanie má určité prvky, ktoré nemožno vyjadriť písomne (dôraz, intonácia, sila, gesta, mimika a pod.), zatiaľ čo sa pri písaní javia iné prvky ako v ústnom prejave (druhy písmen: veľké a malé, mäkké i a y, interpunkčné znamienka a pod.). Ústny a písomný prejav sa líšia aj podľa rýchlosti odovzdávania správ (trikrát rýchlejšie hovoríme ako čo píšeme).

Oblasť tvorenia slov treba spojiť so získanými vedomosťami z morfológie. Mal by sa jasne zdôrazniť rozdiel medzi morfológiou a tvorením slov, pretože v morfológii sa vyskytujú iba rôzne formy jedného a toho istého slova (pridaním gramatických morféme na gramatickom základe), zatiaľ čo nové slovo sa získa pri tvorbe slov pridaním slovotvorných morféme. Treba poukázať na dva základné typy tvorenia slov – odvodzovanie a skladanie. Príklady by sa mali pozorne vyberať, aby jasne prezentovali daný typ tvorenia slov. Podľa kritéria tvorenia slov, slová treba rozdeliť na základové, odvodené (predponou, príponou, predponou a zároveň aj príponou) a zložené. V rámci tvorenia slov, žiaci majú vedieť určiť koreň, slovný základ, predponu a príponu. Podľa tohto, by mali zoskupiť slová do slovných čeladi. Tvorenie slov treba spojiť s vedomosťami z fonetiky a poukázať na hláskoslovné zmeny, ktoré vznikajú pri pripájaní predpony.

So žiakmi treba robiť systematizáciu učiva, ktoré bolo spracované v predchádzajúcich ročníkoch. Nevyhnutné je, aby sa podľa gramatických úrovní zopakovali a prepojili získané vedomosti logicky a zároveň podľa gramatických kritérií tak, že sa osvoja pravidlá a spôsoby fungovania gramatického systému. Najúčinnšie je na konkrétnych príkladoch viet zopakovať učivo z morfológie (slovné druhy, gramatické kategórie) a zo syntaxe (vetné členy a druhy viet a pod.) Keď sa v obsahoch programu uvádzajú vyučovacie jednotky, ktoré žiaci už spracovali v predošlých ročníkoch, rozumie sa, že sa stupeň osvojenosti a schopnosť uplatňovania skorej spracovaného učiva preveruje a opakovanie a precvičovanie na nových príkladoch predchádza spracovaniu nových obsahov, čím sa zabezpečuje kontinuita práce a systematickosť spájania nového učiva s už získanými vedomosťami.

Pravopis

Obsah z pravopisu je nevyhnutné prepojiť s vhodnými príkladmi ako na hodinách gramatiky, tak aj na hodinách literatúry. Treba poukázať na písanie mien cudzích jazykov. Písanie zložených slov so spojovníkom a bez spojovníka treba vysvetliť na frekventovaných príkladoch. Potrebné je vysvetliť písanie pomlčky a spojovníka a objasniť pravidlá písania týchto interpunkčných znamienok.

Ortoepia

Ortoepické cvičenia netreba realizovať ako osobitné vyučovacie jednotky, ale so zodpovedajúcimi témami z gramatiky a na hodinách literatúry.

Ak na to existujú príležitosti, učiteľ by mal využívať zvukové záznamy správnej výslovnosti a poukázať na rozdiely vo výslovnosti. Žiakov treba zvykať na správnu výslovnosť tvrdých spoluhlások v slovách cudzieho pôvodu.

JAZYKOVÁ KULTÚRA (ÚSTNE A PÍSMONÉ VYJADROVANIE)

Oblasť jazyková kultúra programovo je vytvorená ako osobitná oblasť, ale je nevyhnutné, aby bola prepojená s ostatnými dvoma oblasťami: s literatúrou a jazykom. Jazyková kultúra zahŕňa písomné a ústne vyjadrovanie a rovnaká pozornosť by sa mala venovať aj jednému aj druhému spôsobu vyjadrovania. Konečný cieľ výučby jazykovej kultúry sa vzťahuje na to, aby žiaci boli schopní nadviazať kvalitnú a zmysluplnú komunikáciu.

Vo ôsmom ročníku pokračuje sa s vyučovaním vlastností funkčných štýlov. So žiakmi treba zopakovať funkčné štýly, ktoré boli spracované v siedmom ročníku: umelecký a publicistický, a potom ich oboznámiť s funkciami administratívneho, vedeckého a hovorového štýlu. Charakteristiky administratívneho štýlu – štandardizácia a zjednotenie – by sa mali prezentovať, okrem iného aj podnecovaním žiakov, aby napísali napr. žiadosť, sťažnosť, životopis alebo, aby vyplnili určité formuláre. Taktiež pri spracovaní administratívneho štýlu by sa malo na príkladoch poukázať na negatívne charakteristiky byrokratického jazyka. Žiakom by sa mal prezentovať objektívny pohľad na realitu a základy koncepčného myslenia náučného štýlu prostredníctvom korelácie s inými vyučovacími predmetmi a predovšetkým by sa malo poukázať na používanie a význam pojmov, totiž na terminológiu. Skutočnosť, že konkrétna jazyková stavba nemusí byť vždy chybou jazykových a štylistických noriem, pokiaľ nie je uložená ako jediný spôsob vyjadrovania, pravdepodobne by sa mohla žiakom najlepšie vysvetliť cez hovorový štýl a jeho vlastnosti.

Cieľom spracovania všetkých piatich funkčných štýlov by nemalo byť iba reprodukovaním a odovzďaním funkčných vedomostí žiakom, ale žiaci by poznatky mali získavať aktívne, ktoré by potom mohli aplikovať v každodennej komunikácii. Žiaci by mali byť schopní vysvetliť podobnosti a rozdiely medzi funkčnými štýlmi, rozoznať a vysvetliť ich vlastnosti vo vhodne zvolených textoch, rozvíjajúc tak chápanie ich charakteristík. Zároveň je dôležité, aby sa žiaci aktívne zúčastňovali na odhaľovaní a porozumení charakteristík funkčných štýlov slovenského jazyka.

Jednou z najdôležitejších požiadaviek jazykovej kultúry je obohatenie slovné zásoby žiakov. Preto je mimoriadne dôležité systematicky sa venovať témam súvisiacim s lexikálnym systémom slovenského jazyka. Nie je nevyhnutné, aby sa každý lexikálny vzťah podrobne vysvetlil žiakom, je však dôležité mať neustále na zreteli zložitost' a multidimenzionalitu konkrétneho lexikálneho javu, o ktorom hovorí, aby sa žiakom predstavil problém alebo jeho časť podľa ich veku a schopnosti.

Témy v lexikológii by v tomto veku mali zahŕňať najprv označenie rozdielu medzi slovom a lexémou. Jedným z prístupov k tejto téme by mohlo byť analyzovanie slova ako jednotky morfológie, syntaxe a lexikológie.

Ak vezmeme do úvahy metaforu a metonymiu ako lexikálne mechanizmy, treba okrem iného zdôrazniť rozdiel medzi poetickou metaforou/metonymiou a lexikálnou (lingvistickou) metaforou/metonymiou a zdôrazniť ich význam pre realizáciu polysémie. Spracovanie tohto materiálu by malo byť založené na početných príkladoch, ktoré po-

môžu žiakom lepšie porozumieť a používať metaforu a metonymiu pri spontánnej komunikácii, čo by zlepšilo ich jazykovú tvorbu a posilnilo ich komunikačné kompetencie. Mali by sa brať príklady z literárnych diel, ktoré sa spracúvajú vo výučbe literatúry, ako aj z iných funkčných štýlov (napr. náučný, hovorový, publicistický štýl).

Vzťahy medzi lexémami (synonymia, antonymia a homonymia) by sa mali študovať nielen v natypickejších príkladoch, ktoré sú založené na význame lexémy bez ohľadu na kontext, ale je potrebné brať do úvahy sémantické postavenie lexémy v skutočnom lingvistickom použití. K lexéme by sa malo pristupovať ako k polysémantickej, a nie ako k monosémantickej jednotke a pozornosť žiakov upriamiť ako na primárny význam lexémy, tak aj na jej sekundárne významy. Malo by sa zdôrazniť rozdelenie na pravé a nepravé synonymá, t. j. antonymá z hľadiska polysémantickej štruktúry lexémy a žiakov podnietiť k diskusi o štylistickom účinku používania synonym, antonym a homonym.

Bolo by žiaduce funkčne prepojiť vyučovaciu jednotku, ktorá sa vzťahuje na spracovanie zastaraných slov a neologizmov s výučbou jazyka a literatúry. Zároveň by sa žiakom malo poukázať na to, že sa slová nášho jazyka používajú pri rôznych príležitostiach, totiž že je slovná zásoba prepojená na určité oblasti použitia a určité jazykové štýly.

Vzhľadom na to, že je veľmi dôležité nielen poznať odpoveď na rôzne otázky, ale aj vedieť, kde je možné nájsť odpoveď, je dôležité upozorniť predovšetkým na slovníky a pravidlá slovenského pravopisu, ako aj na lexikóny a encyklopédie. Žiakov by bolo treba podnecovať, aby napríklad sami našli v slovníku odpoveď o význame konkrétneho slova a jeho použití a aby o tom na hodine informovali svojich spolužiakov. Kedykoľvek je to možné, hodiny jazykovej kultúry by sa mali vyplniť alebo začať údajmi z príslušných jazykových príručiek, encyklopédií atď.

V rámci vyučovacej jednotky o propagačných textoch (reklamách a podobne) treba zdôrazniť, že žiaci sa najčastejšie stretávajú s takýmto typom textov v ich každodennom živote. Osobitne dôležité je zdôrazniť, že tieto texty majú okrem iného manipulatívnu povahu a svoje vlastné pravidlá a že ich účelom je získať súhlas príjemcu s niečím. Zároveň by bolo potrebné naučiť žiakov, aby vedeli rozoznať ich propagačný charakter. Je žiaduce, aby sa tento typ textov spájal s relevantnými témami vo funkčnej štylistike.

Pri diskusií a eseji by sa malo žiakom zdôrazniť, že sú to texty, ktoré sa líšia od rozprávania a opisu tým, že sú založené na prezentácii stanovisk, názorov, faktov a tvrdení. Malo by sa im vysvetliť, že diskusia je vždy venovaná konkrétnej otázke, že na začiatku existuje medzi oboma stanoviskami určitá pochybnosť alebo dilema, a iba na konci je to ich riešenie, a že autor diskusie sa snaží dosiahnuť pravdu pomocou dôkazov a argumentov a presvedčiť potenciálneho spolubesedujúceho (čitateľa) o správnosti svojho názoru. Malo by sa tiež poznamenať, že esej je text, ktorý predstavuje osobné dojmy a názory na konkrétny problém v umení, vede alebo živote. Žiakom by sa mal vysvetliť význam napísať diskusiu a esej a sústavnými cvičeniami pomáhať im postupne a systematicky osvojovať si zákonitosti týchto dvoch foriem vyjadrovania, posilňovať ich kritické myslenie a uspôsobiť ich, aby boli schopní správne jazykovo formulovať svoje názory na konkrétne témy. Bolo by vhodné povzbudiť žiakov, aby si skôr, ako čo napíšu diskusiu alebo esej, napísali koncept, v ktorom by mal žiak odpovedať na kľúčové otázky. Okrem toho by táto vyučovacia jednotka mala byť prepojená s výučbou literatúry, ako aj s inými predmetmi, majúca na zreteli témy písania diskusie alebo eseje.

Prístup k povzbudeniu žiakov, aby napísali posudok (knihy, filmy, hry atď.), by mal byť funkčný. Pritom by im malo byť objasnené, že v posudku je potrebné vynechať reprodukciu, že je potrebné uviesť základné prvky diela a že je potrebné kriticky posúdiť dielo.

Ak má hovorové cvičenie v plnej miere plniť svoju úlohu pri výučbe jazykovej kultúry, musí byť starostlivo naplánované, riadne pripravené a dôkladne organizované. V tomto veku môžu byť funkčné tieto typy hovorových cvičení: interpretatívne-umelecké (výrazné čítanie, recitovanie); analýza zaznamenaných rozhovorov; pohovor; diskusia; prezentácia faktov a pripomienok.

Pravopisné cvičenia sú najlepším spôsobom, ako sa naučiť pravopisné pravidlá, overiť ich a odstraňovať nedopatrenia. Najlepšie je použiť jednoduché a zložité pravopisné cvičenia, ktoré sú vhodné na

zvládnutie iba jedného pravopisného pravidla v jednej oblasti pravopisu a viacerých pravopisných pravidiel v niekoľkých pravopisných oblastiach. Môžu byť vhodné nasledujúce pravopisné cvičenia: diktát, vyhľadávanie a vysvetlenie pravopisných chýb v texte; písanie mien z cudzích jazykov; písanie cudzích slov (podmienky IT, e-mail atď.); písanie zložených slov, písanie spojovníkov a pomlčiek; čiarka v priraďovacom súvetí.

Druhy jazykových cvičení by sa mali vyberať podľa záujmov žiakov alebo v kontexte obsahu výučby. Môžu to byť: zisťovanie a oprava chýb v nesprávne označenom texte; doplnenie textu s medzerami; hľadanie a oprava chýb v texte a podobne.

Aplikácia lexikálno-sémantických cvičení vytvára u žiakov zvyk premýšľať a hľadať adekvátny jazykový prejav toho, čo chcú vyjadriť (v závislosti od komunikačnej situácie) a zvýšiť počet takýchto výrazov v ich slovnej zásobe. Môžu byť vhodné tieto lexikálno-sémantické cvičenia: doplnenie viet homonymami; nájsť správne synonymum; antonymický reťazec; určenie významu metafory a metonymie v texte; vysvetľovanie zastaraných slov a neologizmov; definovanie lexém.

V každom polroku sa píšú po dve písomné práce (úhrnne štyri ročne). Pri príprave na písomné cvičenia a písomné práce sa môžu použiť niektoré z nasledujúcich cvičení: kompresia textu; paralelná reprodukcia a analýza textu; usporiadanie nesprávneho poradia (chronologického, zmysluplného) v textoch; zmena lineárneho na nelineárny text a naopak; značenie/podčiarkovanie textov; zostavovanie otázok na základe textu; vypracovanie úlohy založenej na niekoľkých daných citátoch; písanie textov/viet pomocou rôznych funkčných štýlov; obmena textu podľa stanovených požiadaviek.

III. SLEDOVANIE A HODNOTENIE VYUČOVANIA A UČENIA

Sledovanie a hodnotenie výsledkov napredovania žiaka je vo funkcii dosiahnutia výkonov a začína sa základným hodnotením úrovne, na ktorej sa žiak nachádza podľa toho, čo sa bude brať do ohľadu pri hodnotení procesu jeho napredovania, ako aj známka. Každá vyučovacia hodina a aktivita je dobrou príležitosťou na hodnotenie napredovania žiaka a usmerňovanie na ďalšie aktivity.

Formatívne hodnotenie je zložkou súčasného prístupu vyučovaniu a znamená hodnotenie vedomostí, zručností, postojov a správania, ako aj rozvíjanie zodpovedajúcej kompetencie počas vyučovacích hodín a v priebehu vyučovania a učenia. Ako formatívne hodnotenie sa chápe zbieranie údajov o dosiahnutých výsledkoch žiaka a najčastejšie techniky sú: realizácia praktických úloh, sledovanie a zapisovanie aktivít žiaka v priebehu vyučovania, priama komunikácia medzi žiakom a učiteľom, evidencia pre každého žiaka, (mapa napredovania) atď. Výsledky formatívneho hodnotenia na konci vyučovacieho cyklu majú byť vyjadrené číselnou známkou.

Práca každého učiteľa je zložená z plánovania, realizácie, sledovania a hodnotenia. Dôležité je, aby učiteľ sústavne sledoval a hodnotil okrem dosahov žiakov aj proces vyučovacích hodín a učenia, ako aj seba a svoju vlastnú prácu. Všetko to, čo sa ukáže ako dobré a užitočné, učiteľ bude aj naďalej využívať vo svojej praxi vyučovania, a všetko to, čo sa ukáže ako nedostatočne účinné a efektívne, malo by sa zdokonaľiť.

Назив предмета **СТРАНИ ЈЕЗИК**

Циљ **Циљ** учења Страног језика јесте да се ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и развијањем стратегија учења страног језика оспособи за основну писану и усмену комуникацију и стекне позитиван однос према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу.

Разред **Осми**

Годишњи фонд часова **68**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	КОМУНИКАТИВНЕ ФУНКЦИЈЕ	ЈЕЗИЧКЕ АКТИВНОСТИ (у комуникативним функцијама)
<ul style="list-style-type: none">– разуме општи смисао и главне информације из уобичајених текстова који се односе на представљање и тражење/ давање информација личне природе;– тражи, саопшти, пренесе информације личне природе или податке о себи и другима;– у неколико повезаних исказа представи себе, своју ужу/ширу породицу и пријатеље користећи једноставнија језичка средства;– разуме општи смисао и главне информације из текстова који се односе на опис бића, предмета, места, појава, радњи, стања и збивања;– размени информације које се односе на опис бића, предмета, места, појава, радњи, стања и збивања;– повеже неколико исказа у краћи текст којим се описују и пореде бића, предмети, места, појаве, радње, стања и збивања;– разуме краће низове исказа који се односе на предлоге, савете и позиве на заједничке активности и одговори на њих уз одговарајуће образложење;– упуте предлоге, савете и позиве на заједничке активности користећи ситуационо прикладне комуникационе моделе;– затражи и пружи детаљније информације у вези са предлозима, саветима и позивима на заједничке активности;– разуме краће низове обавештења, молби и захтева који се односе на потребе и интересовања и реагује на њих;– саопшти краће низове обавештења, молби и захтева који се односе на потребе и интересовања;– разуме и на прикладан начин одговори на честитку, захвалност и извињење;– упуте честитку, захвалност и извињење користећи ситуационо прикладне комуникационе моделе;– разуме и следи краће низове упутстава у вези с уобичајеним ситуацијама из свакодневног живота;– тражи и пружи неколико везаних једноставнијих упутстава у вези с уобичајеним ситуацијама из свакодневног живота;– разуме општи смисао и главне информације из текстова који се односе на описивање радњи и ситуација у садашњости;– разуме општи смисао и главне информације из текстова који се односе на описивање способности и умећа у садашњости;– размени неколико информација у низу које се односе на радње у садашњости;– опише радње, способности и умећа користећи неколико везаних исказа;– разуме општи смисао и главне информације из текстова који се односе на описивање искустава, догађаја и способности у прошлости;– размени неколико информација у низу о искуствима, догађајима и способностима у прошлости;– опише искуства, догађаје и способности из прошлости повезујући неколико краћих исказа у смислену целину;– разуме општи смисао и главне информације из текстова који се односе на одлуке, обећања, планове, намере и предвиђања у будућности;– размени неколико исказа у вези са обећањима, одлукама, плановима, намерама и предвиђањима у будућности;– саопшти планове, намере и предвиђања;– разуме општи смисао и главне информације из текстова који се односе на жеље, интересовања, потребе, осете и осећања;– размени неколико повезаних информација у вези са жељама, интересовањима, осетима и осећањима;– исказе и образложи жеље, интересовања, потребе, осете и осећања;– разуме краће низове исказа који описују просторне односе, оријентацију и правац кретања;– затражи и пружи обавештења о просторним односима, оријентацији и правцу кретања;– разуме једноставније текстове који се односе на дозволе, забране, упозорења, правила понашања и обавезе и реагује на њих;– размени неколико информација које се односе на дозволе, забране, упозорења, правила понашања и обавезе;– разуме општи смисао и главне информације из краћих текстова који се односе на поседовање и припадање;– размени неколико краћих, везаних исказа који се односе на поседовање и припадање;– разуме општи смисао и главне информације из краћих текстова који се односе на изражавање допадања и недопадања;	<p>ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ И ТРАЖЕЊЕ/ ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ И ДРУГИМА</p>	Слушање и читање једноставнијих текстова који се односе на представљање (дијалози, наративни текстови, формулари и сл.); реаговање на усмени или писани импулс саговорника (наставника, вршњака и сл.) и иницирање и проширивање комуникације; усмено и писано давање информација о себи и тражење и давање информација о другима (подаци о личности, приватним и школским активностима, друштвеним улогама и сл).
	<p>ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА, ПОЈАВА, РАДЊИ, СТАЊА И ЗБИВАЊА</p>	Слушање и читање једноставнијих текстова у којима се описују бића, предмети, места, појаве, радње, стања и збивања; усмено и писано описивање/ поређење бића, предмета, појава, места из искуственог света и фикционалног спектра.
	<p>ИЗНОШЕЊЕ ПРЕДЛОГА И САВЕТА, УПУЋИВАЊЕ ПОЗИВА ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ И РЕАГОВАЊЕ НА ЊИХ</p>	Слушање и читање једноставнијих текстова који садрже предлоге и савете; усмено и писано договарање у вези са предлозима и учешћем у заједничким активностима; писање позивнице за прославу/ журку или имејла/ СМС-а којим се договарају заједничке активности; прихватање/ одбијање предлога и савета, усмено или писано, уз поштовање основних норми учтивости, и давање одговарајућег оправдања/ изговора; образлагање спремности за прихватање предлога и савета, уз исказивање емотивних и експресивних реакција (радости, усхићености и сл).
	<p>ИЗРАЖАВАЊЕ МОЛБИ, ЗАХТЕВА, ОБАВЕШТЕЊА, ИЗВИЊЕЊА, ЧЕСТИТАЊА И ЗАХВАЛНОСТИ</p>	Слушање и читање једноставнијих исказа којима се нешто честита, тражи/ нуди помоћ, услуга, обавештење или се изражава извињење, захвалност; усмено и писано честитање, тражење и давање обавештења, упућивање молбе за помоћ/ услугу и реаговање на њу; изражавање извињења и захвалности.
	<p>РАЗУМЕВАЊЕ, ДАВАЊЕ И ТРАЖЕЊЕ УПУТСТАВА</p>	Слушање и читање текстова који садрже једноставнија упутства с визуелном подршком и без ње; усмено и писано давање и тражење упутстава.
	<p>ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У САДАШЊОСТИ</p>	Слушање и читање описа и размењивање исказа у вези са догађајима/ активностима и способностима; усмено и писано описивање активности, радњи и способности у садашњости.
	<p>ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У ПРОШЛОСТИ</p>	Слушање и читање описа и усмено и писано размењивање исказа у вези с личним искуствима, догађајима, активностима, способностима и особеностима у прошлости; усмено и писано описивање искустава, активности и способности у прошлости, историјских догађаја и личности.
	<p>ОПИСИВАЊЕ БУДУЋИХ РАДЊИ (ПЛАНОВА, НАМЕРА, ПРЕДВИЂАЊА)</p>	Слушање и читање једноставнијих текстова у вези са одлукама, плановима, намерама и предвиђањима; усмено и писано договарање/ извештавање о одлукама, плановима, намерама и предвиђањима.
	<p>ИСКАЗИВАЊЕ ЖЕЉА, ИНТЕРЕСОВАЊА, ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА</p>	Слушање и читање једноставнијих текстова у вези са жељама, интересовањима, потребама, осетима и осећањима; усмено и писано договарање у вези са задовољавањем жеља и потреба; предлагање решења у вези са осетима и потребама; усмено и писано исказивање својих осећања и реаговање на туђа.
	<p>ИСКАЗИВАЊЕ ПРОСТОРНИХ ОДНОСА И УПУТСТАВА ЗА ОРИЈЕНТАЦИЈУ У ПРОСТОРУ</p>	Слушање и читање једноставнијих текстова у вези са смером кретања и специфичнијим просторним односима; усмено и писано размењивање информација у вези са смером кретања и просторним односима; усмено и писано описивање смера кретања и просторних односа.
	<p>ИЗРИЦАЊЕ ДОЗВОЛА, ЗАБРАНА, УПОЗОРЕЊА, ПРАВИЛА ПОНАШАЊА И ОБАВЕЗА</p>	Слушање и читање једноставнијих исказа у којима се изражавају дозволе, забране, упозорења, правила понашања и обавезе; постављање питања у вези са забранама, дозволама, упозорењима, правилима понашања и обавезама и одговарање на њих; усмено и писано саопштавање забрана, дозвола, упозорења, правила понашања и обавеза.
	<p>ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА</p>	Слушање и читање једноставнијих текстова у којима се говори о томе шта неко има/ нема или чије је нешто; постављање питања у вези са припадањем и одговарање на њих.
	<p>ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА И НЕДОПАДАЊА</p>	Слушање и читање једноставнијих текстова којима се изражава допадање/ недопадање; усмено и писано изражавање допадања/ недопадања.
	<p>ИЗРАЖАВАЊЕ МИШЉЕЊА</p>	Слушање и читање једноставнијих текстова у којима се тражи и износи мишљење и изражава слагање/ неслагање; усмено и писано тражење и изношење мишљења и изражавање слагања и неслагања.
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ КОЛИЧИНЕ, ДИМЕНЗИЈА И ЦЕНА</p>	Слушање и читање једноставнијих текстова у којима се наводе количине, димензије и цене; размењивање информација у вези с количином, димензијама и ценама, усмено и писано.	

<p>– размени неколико краћих, везаних исказа који се односе на изражавање допадања и недопадања и даје кратка образложења;</p> <p>– разуме општи смисао и главне информације из краћих текстова који се односе на изражавање мишљења;</p> <p>– тражи и саопшти мишљење, слагање/ неслагање и даје кратка образложења;</p> <p>– разуме краће низове исказа који се односе на количину, димензије и цене;</p> <p>– размени информације у вези са количином, димензијама и ценама.</p>		
---	--	--

ТЕМАТСКЕ ОБЛАСТИ У НАСТАВИ СТРАНИХ ЈЕЗИКА ЗА ОСНОВНУ ШКОЛУ – ДРУГИ ЦИКЛУС

Напомена: Тематске области се прожимају и исте су у сва четири разреда другог циклуса основног образовања и васпитања – у сваком наредном разреду обнавља се, а затим проширује фонд лингвистичких знања, навика и умења и екстралингвистичких представа везаних за конкретну тему. Наставници обрађују теме у складу са интересовањима ученика, њиховим потребама и савременим токовима у настави страних језика.

- 1) Лични идентитет
- 2) Породица и уже друштвено окружење (пријатељи, комшије, наставници итд.)
- 3) Географске особености
- 4) Србија – моја домовина
- 5) Становање – форме, навике
- 6) Живи свет – природа, љубимци, очување животне средине, еколошка свест
- 7) Историја, временско искуство и доживљај времена (прошлост – садашњост – будућност)
- 8) Школа, школски живот, школски систем, образовање и васпитање
- 9) Професионални живот (изабрана – будућа струка), планови везани за будуће занимање

- 10) Млади – деца и омладина
- 11) Животни циклуси
- 12) Здравље, хигијена, превентива болести, лечење
- 13) Емоције, љубав, партнерски и други међуљудски односи
- 14) Транспорт и превозна средства
- 15) Клима и временске прилике
- 16) Наука и истраживања
- 17) Уметност (нарочито модерна књижевност за младе; савремена музика; визуелне уметности; драмске уметности)
- 18) Духовни живот; норме и вредности (етички и верски принципи); ставови, стереотипи, предрасуде, толеранција и емпатија; брига о другоме
- 19) Обичаји и традиција, фолклор, прославе (рођендани, празници)
- 20) Слободно време – забава, разонода, хобији
- 21) Исхрана и гастрономске навике
- 22) Путовања
- 23) Мода и облачење
- 24) Спорт
- 25) Вербална и невербална комуникација, конвенције понашања и опхођења
- 26) Медији, масмедији, интернет и друштвене мреже
- 27) Живот у иностранству, контакти са странцима, ксенофибија

ЈЕЗИЧКИ САДРЖАЈИ

ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Комуникативна функција	Језички садржаји
ПОЗДРАВЉАЊЕ И ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ И ТРАЖЕЊЕ/ ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ И ДРУГИМА	<p><i>How are you/have you been/are you doing? I'm/I've been/I'm doing fine, and you? It's been long time. / Long time no see! Yes, it's been a while.</i></p> <p><i>I was born and raised/brought up in Kruševac, a town in Serbia. Where did you grow up? I live in a nuclear/an immediate family. Who do you live with?</i></p> <p><i>We live in a suburb/in the suburbs/on the outskirts of the town. We share the house with another family. We've lived there since I was born. What part of town do you live in?</i></p> <p><i>I've got a twin/half/step brother. Have you got any siblings? The man over there is Alex's and my stepdad.</i></p> <p><i>Is Luka your relative? Yes, he's my second cousin. / He's my close/distant relative. / No, we're not related. He's just a friend of mine. What country was he born in? What/Which school did he go to? Have you got any family in an English speaking country?</i></p> <p><i>Is your step brother the same age as you? No, he's twice/half as old as me. He doesn't go to school, he goes to kindergarten.</i></p> <p><i>The boy in the photo is our schoolmate/teammate/roommate and our mutual friend. He's my namesake. Our name is pronounced... , but it is spelled... My mum's the only person who calls me by my first name, and it usually means I'm in trouble! Do your friends call you by your first name or your nickname?</i></p> <p><i>Dunja's my soulmate; we are inseparable.</i></p> <p><i>Who's your role model? My dad's my main role model, I have always looked up to/admired him. Who has been the most important and most influential person in your life?</i></p> <p><i>Mark Twain was a pen name of the American writer whose real name was Samuel Clemens. What other names did Samuel Clemens write under?</i></p> <p><i>What was Agatha Christie famous for? She was famous for her detective stories.</i></p> <p><i>What films did Daniel Radcliffe play in? He played the title character in the Harry Potter film series.</i></p> <p><i>It's been nice meeting you/talking to you.</i></p> <p><i>Have a good life!</i></p> <p><i>Farewell, my friends!</i></p> <p><i>The Present Simple Tense и The Present Continuous Tense за изражавање појава, радњи, стања и збивања у садашњости</i></p> <p><i>The Past Simple Tense и The Past Continuous Tense за изражавање појава, радњи, стања и збивања у прошлости</i></p> <p><i>The Present Perfect Simple Tense за изражавање радњи које су почеле у прошлости и још увек трају</i></p> <p>Питања са <i>Who/What/Which/Where/When/Why/How...</i></p> <p>Питања са препозиционим глаголима</p> <p>Пасивни облик глагола у простим временима (<i>Present Simple, Present Perfect Simple, Past Simple, Future Simple</i>)</p> <p>Саксонски и нормански генитив</p> <p><i>Twice/three times.../half as (adjective) as</i></p> <p>Префикси <i>over-, under-, un-, in-, im-, ir-, il-, dis-</i>...</p> <p>(Интер)културни садржаји: устаљена правила учтивне комуникације; имена и надимци; родбина, породични односи и родбинске везе; важније личности из света књижевности, музике, филма и спорта.</p>

<p>ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА, ПОЈАВА, РАДЊИ, СТАЊА И ЗБИВАЊА</p>	<p><i>My aunt's an average looking young woman. She's in her early/middle/late 20s. My uncle has grown a beard/moustache; now he looks twice as old as her. My parents are middle-aged. My mum's a bit overweight, but my dad's really skinny/underweight. My grandparents are elderly; but still young at heart/in spirit. How adventurous are your family? My sister doesn't look anything like me. Who do you look like in your family?/Who do you resemble most? I resemble my mother, while my brother looks more like my father. I was oversensitive about my looks/to criticism as a child. What were you like as a child? What did the man look like? He looked/seemed/appeared annoyed. He also sounded strange/upset. How interesting! Jason was wearing a hoodie and sports trousers/pants at the party. Sophia was wearing a circular/semicircular/rectangular/triangular/heart-shaped pendant made of silver/gold. This steak is undercooked/overcooked. It tastes/smells horrible! What does your steak taste/smell like? Novi Sad is a major city in Serbia. What's its high/main street? New York City is nicknamed the Big Apple. Has your city/town got a nickname? By what name was your hometown previously known? The 50 stars on the American flag represent the 50 states, while the 13 stripes represent the thirteen British colonies that declared independence from Great Britain and became the first states in the U.S. The UK flag is called the Union Jack, or Union Flag. The Serbian coat of arms consists of two main national symbols: a white double-headed eagle and a shield with a cross. Statehood Day is a national holiday in Serbia. It's celebrated on 15th February to commemorate the outbreak of the First Serbian Uprising against Ottoman rule in 1804. On the same day in 1835, during the rule of Miloš Obrenović, the first modern Serbian constitution was adopted, known as Sretenje Constitution. Armistice Day is celebrated in memory of the day when the armistice was signed between the Allies of World War I and Germany on the 11th of November, 1918. Saint Sava is considered the patron saint of education and all the schools in Serbia. He's also the patron saint of our school. Professor Moriarty is Sherlock Holmes's mortal enemy. My sister loves video games with immortal characters – so-called immortality games. The series was voted the best teenage series of all times. My score is twice as good/bad as yours. Dragana ran half as fast as Relja. You can't compare these two things - that's mixing apples and oranges! It's water under the bridge!</i></p> <p><i>The Present Simple Tense и The Present Continuous Tense за изражавање појава, радњи, стања и збивања у садашњости The Present Perfect Simple Tense за изражавање искустава и радњи у неодређеној прошлости и радњи које су почеле у прошлости и још увек трају The Past Simple Tense и The Past Continuous Tense за изражавање појава, радњи, стања и збивања у прошлости Stative verbs (look, seem, appear, sound, taste, smell...) Пасивни облик глагола у простим временима (Present Simple, Present Perfect Simple, Past Simple, Future Simple) Питања са Who...look like, What...look/taste/smell like, How (adjective)... Префикси over-, under-, un-, in-, im-, ir-, il-, dis-... Twice/three times... as (adjective/adverb) as</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: особености наше земље и земаља говорног подручја циљног језика (знаменитости, географске карактеристике, национална обележја и сл.); метафоричка употреба језика/идиоми.</p>
<p>ИЗНОШЕЊЕ ПРЕДЛОГА И САВЕТА, УПУЋИВАЊЕ ПОЗИВА ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ И РЕАГОВАЊЕ НА ЊИХ</p>	<p><i>There aren't enough computers for everybody; why don't we take turns to work on them? Fine, let's do that! Let's go out for ice cream - my treat this time! Well, I'm trying to cut down on sweets, how/what about having some fruit salad instead? Why don't we split the bill? Let's start over, shall we? What do you mean? Can/Could you share a link to an example? Shall I ask him to join us? I think he would love that! He'd better not be late this time! Shall we meet at my place? Okay, what time? Is this time next week ok with you? That sounds good to me./That would be great! Would you like/Do you want me to help you with your English assignment? No thank you, I can manage. You should/ought to/had better leave or you'll miss your bus. Thank you but don't worry, I'll hurry up now. You shouldn't/had better not stick your nose in other people's business. It's impolite! Pets shouldn't be abandoned by their owners. It's irresponsible! The doctor advised me to have regular meals and a balanced diet in order to stay healthy. She also recommended taking up a sport instead of dieting. My parents told me not to put off doing things I have to do, because I could regret later. If I were you I would stop being late for school. You might get expelled. What would you do if you were in my place/shoes? Let's not split hairs about it!</i></p> <p><i>Should/Ought to/Had better за давање савета Изрази: How/What about...? Why don't we...? Would you like...? Do you want...? Shall we...? Let's... Stative verbs (think, mean, sound...) Модални глаголи за изражавање предлога и вероватноће - can/could/may/might... Пасивни облик модалних глагола Заповедни начин Gerund/Infinitive Индиректни предлози и савети Први и други кондиционал Негативни префикси un-, im-, ir-, il-...</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: прикладно упућивање предлога, савета и позива и реаговање на њих; метафоричка употреба језика/идиоми.</p>

<p>ИЗРАЖАВАЊЕ МОЛБИ, ЗАХТЕВА, ОБАВЕШТЕЊА, ИЗВИЊЕЊА, ЧЕСТИТАЊА И ЗАХВАЛНОСТИ</p>	<p><i>Can/Could/May I retake the listening text? I've misheard some questions. Can/Could/Will you rewrite the essay? You've misspelled/misspelt some words. Excuse me teacher, can you draw/pull/close the curtains? Ok, you put the light on. Can you now draw/pull/open them? Ok, let's have some sunlight in! Could/Would you come to my place tonight if you had time? Your place, sixth! Please don't tattle on me to my mother/teacher. / Don't be such a tattletale! Promise not to tell anyone! I promise! Stop showing off! Nobody likes a show-off! Stop arguing, will you? Can I tell my side if you let me talk? Stop beating around the bush and tell me what the problem is! She told me to stop making fuss about nothing! My mum asked/warned us to stop giggling. The head teacher promised to look into the matter. I'm sorry I overslept/overreacted. It's ok, make sure you don't do that again! Sorry to disturb/interrupt! Sorry, it wasn't on purpose. I'm truly sorry. Thanks for letting me stay/for waiting for me! Thank you, you've been very kind. Many thanks in advance! I (really) appreciate that/your help. Tell your parents I said thank you. Say hi for me! Pretty please! Happy anniversary! Better luck next time! Fingers crossed! Congrats on your exams!</i></p> <p>Модални глаголи за изражавање молбе и захтева – <i>can/could/may/will</i> Заповедни начин Први и други кондиционал Индиректне наредбе и молбе <i>Gerund/Infinitive</i> Префикси <i>over-, mis-, over-, re...</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтиве комуникације, значајни празници и догађаји, честитања.</p>
<p>РАЗУМЕВАЊЕ, ДАВАЊЕ И ТРАЖЕЊЕ УПУТСТАВА</p>	<p><i>Choose a person in the classroom, but keep the name secret. Note down as much information about the person as you can. What shall we do next? Take turns to ask questions, and try to guess your partner's person! Find out about an eco-project in your country. Produce a leaflet explaining where it is and what happens there. What can I use this application for? Click on the photos if you want to find out more. If you want to make an appointment/need further information call our office at 555-333. I think I've been overcharged for my mobile phone bill. What shall/should I do first? Dial these numbers to speak to customer service... Read the exercise in silence/silently. Time's up! Put down your pens and hand in your tests. Sit tight! Sit up straight! Straighten your back! Behave yourself! Turn sideways! Why/What for? Move over to make room for some more students. Look me in the eye! Speak when spoken to! Don't speak/talk out of turn! Speak your mind! Don't blame me, it's not my fault! Don't wait for me! I might be long! Don't peek! It's none of your business! Don't touch the stove until it gets cool. Hold this for me! He told me to hold on to his arm. Tell me who the book belongs to. The P.E. teacher told/instructed us to pass the ball to each other/one another. Mind your step! Beware of the dog! Caution: wet floor! Danger: strong current! Don't limit your challenges – challenge your limits! Let go of bad memories and be happy!</i></p> <p>Заповедни начин Модални глаголи <i>shall/should</i> за тражење упутстава Модални глаголи за изражавање вероватноће: <i>might/may/could</i> Пасивни облик глагола у комбинацији са модалним глаголима Први и други кондиционал Индиректне наредбе и молбе Префикси <i>over-, un-, im-, ir-, il...</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: понашање у кући, школи и на јавним местима; значење знакова и симбола.</p>

ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У САДАШЊОСТИ

It's getting dark/late/cold/hotter...
She's getting hungry/tired/better/worse...
The weather is getting worse by the minute.
What's bothering/puzzling you? I can't solve this problem.
Who are you doing that for? I'm doing this for my classmate Milica.
Where's Jacob? He's at a sleepover. / He's sleeping/spending the night at a friend's. He often sleeps over at Filip's house.
How often do you sleep over at your friends' place?
Who does the new teacher remind you of? He reminds me of my Australian uncle.
This reminds me, have you applied for the competition yet?
This is the first time I've used a crib sheet.
Can I trust you with something?
Anyone can use the application, can't they?
The class teacher tells us to always report the absent students.
I don't know what they are arguing about/who they are laughing at.
My teacher says that the English drink the most tea in the world.
My mum asks me who the message is from.
My friend wants to know which team you support / whether/if you support Red Star or Partisan.
Danilo asks how long I have kept my diary/blog.
Jelena complains that she keeps forgetting her parents' birthdays!
Do you know who I met yesterday?
What does UNICEF/the abbreviation stand for?
What happens if students misbehave in class in your school? Do they get punished for their misbehaviour?
I would/could help you if I had time now. What would you do if you were rich?
The Harry Potter film series is based on Joanna Rowling's novels. Which book is the play based on?
The story/novel is set in the 19th century.
In my country a lot of children live in a single-parent family or in a family with a step-parent and step brothers and sisters.
Some city people live in a high rise, but most people live in detached or semi-detached houses.
International Mother Language Day is held on 21 February to promote awareness of linguistic and cultural diversity.
How's Labour Day celebrated in your country?
There are approximately 1000 giant pandas remaining in the world.
It is estimated that/According to the statistics, 2 million alligators live in the state of Florida.

The Present Continuous Tense за изражавање тренутних и привремених радњи
The Present Simple Tense за изражавање сталних и уобичајених радњи
Stative verbs (taste, smell, remind...)
The Present Perfect Simple Tense за изражавање радњи које су почеле у прошлости и још увек трају и у изразима This is the first/second/third time...

Други кондиционал
Can за изражавање способности у садашњости
Модални глаголи за извођење закључака о садашњости (must/can't/might/may/could)
Пасивни облик глагола у простим временима (Present Simple, Present Perfect Simple)
Индиректне наредбе и молбе
Индиректне изјаве и питања са уводним глаголом у садашњем времену
Gerund/Infinitive
Питања са препозиционим глаголима
Get + adjective

(Интер)културни садржаји: породични живот; живот у школи и у ширем окружењу – наставне и ваннаставне активности; распусти и путовања; традиција и обичаји; метафоричка употреба језика/идиоми.

<p>ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У ПРОШЛОСТИ</p>	<p><i>I went to the park with some friends of mine yesterday afternoon. We had a two months' holiday. What did you do on your holiday/spring/term break? We were having the time of our life! Why didn't you tell me about that? I didn't want you to know! My friend turned pale/jumped for joy when she heard the news. Who forgot their phone? When did the centre reopen? What was the first concert you went to? Who were you there with? My friends threw me a going away/goodbye/farewell party before I moved away/left the town/country. They saw me off at the airport. My dad couldn't afford to go to university, but I can now. Anastasija was able to answer all of her questions correctly, but I answered mine incorrectly. I misheard you. I was mistaken. She misunderstood my message. Something's just crossed my mind. I've changed my mind. Have you made up your mind yet? I've lost my train of thoughts. / My mind's gone blank. Have you read/heard today's/yesterday's news? Have you passed to the next round? Has it stopped raining? I've misplaced my pen / miscalculated the numbers. He's gone bananas! We were having a rehearsal while the storm was raging/when there was a power cut. My mum told me to stop to buy some bread on my way home. The old lady asked/begged us to help her. I was voted the class president in the previous class meeting. Who was the book published by? It has been adapted into a film. The people have been stricken by a lightning. The cat's been run over by a car. I haven't been invited to the party. The industrial revolution started in the 18th century. YouTube, the popular video sharing website, was created in 2005.</i></p> <p>The Past Simple Tense правилних и неправилних глагола, све употребе The Past Continuous Tense, све употребе The Present Perfect Simple Tense за изражавање искустава и радњи у неодређеној прошлости и са <i>ever, never, just, already, yet...</i> Could и was/were able to за изражавање способности у прошлости Пасивни облик глагола у простим временима (Present Perfect Simple, Past Simple) Индијектне наредбе и молбе Питања са <i>Who/What/Which/Where/When/Why...</i> Питања са препозиционим глаголима Герунд/Инфинитив Префикси <i>mis-, over-, re...</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: историјски догађаји, епохална открића; важније личности из прошлости; метафоричка употреба језика/идиоми.</p>
<p>ОПИСИВАЊЕ БУДУЋИХ РАДЊИ (ПЛАНОВА, НАМЕРА, ПРЕДВИЂАЊА)</p>	<p><i>Who are you going to the prom with? When are you leaving for the airport? When does your plane leave? / What time is your flight? What time does the flight from Moscow arrive? Which platform does the train leave from? When does the rerun of season 1 begin? I guess/suppose it starts in 2 weeks' time. We're going to make up the missed class next week. Let me know when/the time! I'll leave school in 2 years' time. When will you leave school? What are you going to do after you leave school? Emma will turn 15 in 2 months. Noah might/may/could take part in the karate tournament/marathon race next week. I think the party will be over/finished by the time/before we get to Kristina and Helena's place! We'll figure out/decide what to do as soon as/when/after we all get together. See you when you get back! Take your umbrella in case it rains tonight! I'll tell on you to the teacher unless you stop! If it's a tie, will we be able to play another round? If I wish on a shooting star, will my wishes come true? What will happen if we keep littering? What would you do if you saw aliens? Would you run away or speak to them?</i></p> <p>The Present Continuous Tense за изражавање унапред договорених/испланираних радњи The Present Simple Tense за изражавање будућих радњи које су део утврђених распореда/програма The Future Simple Tense за изражавање одлука донетих у тренутку говора, обећања и предвиђања на основу знања, искуства и веровања Модални глаголи за изражавање вероватноће: <i>may/might/could</i> Going to за изражавање општих планова и намера, као и предвиђања на основу чулних опажања Временске зависне реченице за изражавање будућности и одговарајући везници (<i>when, after, before, as soon as, by the time...</i>) Stative verbs (<i>promise, believe, think, guess, suppose, hope...</i>) Пасивни облик глагола у простим временима (Future Simple) Први и други кондиционал Will be able to за изражавање способности у будућности</p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом; традиција и обичаји.</p>

<p>ИСКАЗИВАЊЕ ЖЕЉА, ИНТЕРЕСОВАЊА, ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА</p>	<p><i>What's the matter? My finger/hand is swollen. I've been stung by a bee. That must hurt! Let me have a look. Do you need some tissues? Are you fine with this?</i> <i>What's the matter with Helen? She's been bitten by a strayed dog. She needs to go to hospital. Why haven't you called an ambulance? She wants us to help her. / She asks if we could help her.</i> <i>I've got goose bumps/butterflies in my stomach/stage fright. My schoolmates expect me to win/hope that I will win the race/game/competition. You needn't worry! We're on your side!</i> <i>What would you like to spend the money on? Who would you like to celebrate with if you won?</i> <i>Why are you smelling the food? What does it smell like? My hands smell of onions!</i> <i>Iva's tasting the coffee. She says it tastes awful. How do you like yours? Can I taste your pie?</i> <i>Liam felt embarrassed by his friends' insensitive remarks. He says they really hurt him.</i> <i>Sanja was pleased with her test results. She hopes to enrol in an art school if she passes her final exams with flying colours. Who wasn't happy with their marks?</i> <i>What were you good at as a child? I enjoyed being active, but now I'm really into/keen on studying.</i> <i>I've always been interested in clothes and fashion.</i> <i>Our parents have always taught us to treat people the way we want to be treated.</i> <i>I don't want this moment to ever end!</i> <i>I hope you make wonderful memories today!</i> <i>We need to laugh. Laughter is the best medicine!</i></p> <p><i>The Present Simple / Past Simple / Present Perfect Simple Tense</i> <i>Stative verbs (be, want, wish, need, expect, hope, have, hurt, feel, smell, taste...)</i> <i>Need/Needn't</i> <i>Why don't/haven't you...</i> Питања са препозиционим глаголима Придевско-предлошке фразе – <i>interested in, keen on, pleased with, embarrassed by...</i> Глаголско-предлошке фразе – <i>be into...</i> Пасивни облик глагола у простим временима (<i>Present Simple, Present Perfect Simple, Past Simple, Future Simple</i>) Индиректне изјаве и питања са уводним глаголом у садашњем времену Модални глаголи за извођење закључака о садашњости (<i>must, can't, may...</i>) Први и други кондиционал Заповедни начин <i>Gerund/Infinitive</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: мимика и гестикулација;</p>
<p>ИСКАЗИВАЊЕ ПРОСТОРНИХ ОДНОСА И УПУТСТАВА ЗА ОРИЈЕНТАЦИЈУ У ПРОСТОРУ</p>	<p><i>Let's meet at the entrance to/exit from the museum!</i> <i>Could you tell me where the pedestrian area/zone / the main square / the city/town hall is. Go past the traffic lights and go straight on until you get to the roundabout. At the roundabout turn left. You can't miss it!</i> <i>I live as close/near as you from the school.</i> <i>The Science and Technology Park is twice as far as the Natural History Museum.</i> <i>What would happen if the Sun was twice as far from the Earth?</i> <i>Čačak is a large industrial town halfway between Kraljevo and Užice.</i> <i>The baker's/pastry shop is halfway between my home and school.</i> <i>I don't know where the icon is. It's on the left/right side/at the top/bottom / in the top/bottom left/right corner of the screen.</i> <i>Move over towards the door.</i> <i>I slipped as I stepped onto the platform.</i> <i>We went for a walk along the beach/river bank at dawn.</i> <i>The boys swam across the lake.</i> <i>This is the first time I've flown across the Atlantic.</i></p> <p>Индиректна питања са уводним глаголом у садашњем времену Предлошки изрази за изражавање положаја и просторних односа: <i>halfway between / on the left/right side / at the top/bottom / in the top/bottom left/right corner...</i> Предлози са глаголима кретања: <i>towards, onto, into, across, along...</i> <i>as + adjective + as: as close/near/far... as</i> <i>twice/three times... + adjective + as: twice/three times... as (far) as</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: јавни простор; типичан изглед места; географске карактеристике наше земље и земаља говорног подручја циљног језика.</p>
<p>ИЗРИЦАЊЕ ДОЗВОЛА, ЗАБРАНА, УПОЗОРЕЊА, ПРАВИЛА ПОНАШАЊА И ОБАВЕЗА</p>	<p><i>You needn't take that subject. It's optional!</i> <i>You mustn't cheat in exams. It's illegal!</i> <i>I've had to study hard this month.</i> <i>We had to make the decision in a split second.</i> <i>We can't both use the bike at once so we'll have to take turns.</i> <i>I'm underage – I'm not allowed in pubs!</i> <i>It's a rude question – you should apologise to the teacher!</i> <i>I don't think you should drink that water!</i> <i>I wouldn't swim here if I were you!</i> <i>My parents always remind me to throw the tissue in the bin after using it.</i> <i>The government/local authorities should/ought to take more care of the unemployed/homeless/poor/elderly / unemployed/homeless/poor/elderly people.</i> <i>In my country the young/young people are not permitted to vote until the age of 18.</i> <i>The Louvre is a must for visitors to Paris.</i> <i>These are dos and don'ts of social etiquette.</i></p> <p>Модални глаголи и глаголски облици за изражавање дозволе, забране, упозорења, правила понашања и присуства/одсуства обавезе: <i>can/can't, must/mustn't, need/needn't, should/shouldn't, ought (not) to, have to/don't/doesn't have to, had to/didn't have to, (not to) be allowed to</i> Употреба и изостављање одређеног члана у изразима: <i>the unemployed/homeless/poor/elderly/young... и unemployed/homeless/poor/elderly/young... people</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: понашање у кући, школи и на јавним местима; значење знакова и симбола.</p>

<p>ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА</p>	<p><i>He's a friend of mine. Is that a friend of your cousin's? My father owns a book/food stall. Who's the owner of that restaurant? This house has always belonged to my family. Who does that house belong to? Someday, I would like to possess a sailboat. How much money does he owe you? He owes me 100 dinars.</i></p> <p>Саксонски, нормански и дупли генитив Присвојне заменице <i>mine, yours...</i> <i>Stative verbs (have, own, belong, possess, owe)</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: однос према имовини</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА И НЕДОПАДАЊА</p>	<p><i>How do you like this colour? I'd prefer a darker/lighter shade. My dog loves being cuddled/spending time with us. Would you fancy a drink? I didn't fancy swimming in that water. We enjoyed ourselves at the party. Please don't throw these photos away. They're really close to my heart! I like doing jumping jacks. They are great for warming up before my gym exercise! Cycling/Rollerblading is my most liked/preferred leisure activity. What's your family's favourite pastime? I would say our favourite pastime has always been watching informational videos / exploring interesting places closer to home. Yoda from the Star Wars series has been one of my best-loved science fiction characters for as long as I can remember. Who's your favourite film character? One third of the class prefers fantasy books, they say they expand their imagination.</i></p> <p><i>Stative verbs (like/dislike/love/hate/fancy/prefer...) Gerund/Infinitive Питања са What, Who, Why, Which, How...</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: уметност, књижевност за младе, стрип, музика, филм, спорт; метафоричка употреба језика/идиоми.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ МИШЉЕЊА</p>	<p><i>I agree/disagree. So do I. / Well, I don't. I don't agree. Neither do I. / I don't agree either. / Well, I do! I didn't think of that - good idea! I guess/suppose we should never learn anything by heart. What exactly do you mean by 'lousy singing'? It's not a big deal/no biggie. That's embarrassing/correct/ incorrect/possible/impossible/regular/irregular/convenient/inconvenient/honest/dishonest... How icredible/disappointing!</i></p> <p><i>Stative verbs (think, guess, suppose, agree, disagree, believe, mean, promise...) Питања са What, Why, How... So/Neither/Either за изражавање слагања и неслагања. Префикси un-, in-, im-, ir-, il-, dis...</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: поштовање основних норми учтивости у комуникацији са вршњацима и одраслима; метафоричка употреба језика/идиоми.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ КОЛИЧИНЕ, ДИМЕНЗИЈА И ЦЕНА</p>	<p><i>It's only half-an-hour's drive / a couple of minutes' walk. He gave me a few tips/a piece of/some advice. They told us an interesting piece/a bit of information. She bought a bunch of grapes/flowers / a bar of chocolate/soap / a jar of honey/jam. The man was so weak that he could only take a sip of water. How much sugar do you take in your tea? Half a teaspoon, please. I don't have as many DVDs as you! My sister doesn't eat as much chocolate as I do. There is ten times as much traffic in my town as in yours. The deep end of the pool is 2 metres deep. The shallow end is only half as deep. This jacket is twice as expensive as that one. How much is the return/one-way fare from London to Brighton? What's the bus fare in London? A single bus fare costs £1.50. How much did the roasted chestnuts cost? They cost 90 pence/cents a/per cone. How much did they weigh? They weighed 100 g. None of my classmates won the prize. Neither of my parents speaks/speak a foreign language.</i></p> <p>Саксонски генитив са временским периодима: <i>half-an-hour's, couple of minutes'...</i> Партитиви: <i>a piece/bit/bunch/bar/jar/sip of...</i> <i>Twice/three times.../half as (adjective) as None/Neither</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: друштвено окружење; валуте циљних култура.</p>

ИТАЛИЈАНСКИ ЈЕЗИК

Комуникативна функција	Језички садржаји
<p>ПОЗДРАВЉАЊЕ И ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ И ТРАЖЕЊЕ/ ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ И ДРУГИМА</p>	<p><i>Come stai? Come sta? Come va? Bene, grazie./ A presto!/ A domani!/ Buona notte!</i> <i>Di dove sei? Sono di... Sono della Serbia. Come ti chiami?/ Come si chiama?/ Mi chiamo.../ Sono.../ Piacere. Questo/a è il mio amico/la mia amica... Si chiama.../ Questo è il signor.../la signora... Lui/lei è di Verona. È nato/a Padova, ma vive a Torino./ Questa è mia cugina Marta. Lei vive in Italia. Suo padre è ingegnere e lavora in Fiat.</i> <i>Io sono figlia unica, e tu?/ Hai fratelli o sorelle?/ Questi sono i miei compagni di classe (mostrando la foto).</i> <i>Quanti anni hai? / Ho 12 anni./ Dove abiti? Dove vivi?/ Abito a ..., in Via .../ Qual è il tuo/il Suo indirizzo?/ Il mio indirizzo è.../ Nome, cognome, indirizzo, nazionalità, data di nascita.../ Quando sei nato/a? Sono nato/a il/... nel .../ Quando è il tuo compleanno?</i> <i>Cosa fai nel tempo libero? Nel tempo libero gioco a pallavolo/ suono la chitarra.</i> <i>Che lavoro fa tua madre? Lei è commessa.</i> <i>Cosa hai fatto ieri dopo la scuola? Sono andata al cinema con mio fratello maggiore, e tu?</i> <i>Perché non sei venuto alla festa di Mirko?</i></p> <p>Презент индикатива. Прошло време (Passato prossimo): правилни и неправилни глаголи. Личне заменице. Упитне речи: <i>come, di dove, quanto, dove, come/chi, che cosa, chi, perché.</i> Показна заменица (<i>questo/a/e/, quello/a/e/i</i>). Бројеви.</p> <p>(Интер)културни садржаји: устаљена правила учтиве комуникације; имена и надимци; родбина, породични односи и родбинске везе. Већи градови у земљама циљне културе.</p>
<p>ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА, ПОЈАВА, РАДЊИ, СТАЊА И ЗБИВАЊА</p>	<p><i>Andrea ha i capelli/ gli occhi/ neri. È alto/a, magro/a... ha gli occhi azzurri / È più alto di Luigi./ I capelli di Anna sono più corti dei miei. La bici è meno costosa della macchina.</i> <i>Lei è la mia migliore amica. È generosa, simpatica, sincera, buona, ma un po' timida./ Perché sei triste?</i> <i>Per me questa è la più buona pizza di Napoli./ Questa rosa è la più bella del nostro giardino.</i> <i>Siamo felici perché andiamo insieme in gita.</i> <i>Questa è la mia camera. È piccola, ma mi piace molto. È molto ordinata/disordinata. C'è/ Ci sono....</i> <i>Lui/lei porta i pantaloni neri/la gonna rossa.</i> <i>Questa è la mia famiglia.../ Nikola è il mio fratello minore/maggiore. Lui suona il violino molto bene.</i> <i>Non ti capisco, parla piano, per favore.</i> <i>Oggi mi sento male./ Paolo è stanco perché non ha dormito bene.</i> <i>Il ghepardo è un animale molto veloce/velocissimo</i> <i>Roma è più grande di Firenze./ Napoli è meno tranquilla di Macerata. /Il nostro albero è alto come il vostro.</i></p> <p>Личне заменице. Упитне речи (<i>quanto, dove, come/chi, che cosa</i>). Придеви. Род, број и слагање с именицама. Одређени и неодређени члан. Прилози за начин. Поређење придева са <i>più/meno</i>. Апсолутни суперлатив. Релативни суперлатив. Поређење придева по једнакости.</p> <p>(Интер)културни садржаји: особености наше земље и земаља говорног подручја циљног језика (знаменитости, географске карактеристике и сл.)</p>
<p>ИЗНОШЕЊЕ ПРЕДЛОГА И САВЕТА, УПУЋИВАЊЕ ПОЗИВА ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ И РЕАГОВАЊЕ НА ЊИХ</p>	<p><i>Facciamo una gita domani? Perché no? È un'ottima idea! Perché non chiamiamo anche Marco?</i> <i>Domani faremo una gita. Torneremo tardi stasera.</i> <i>Ti invito a venire alla mia festa di compleanno! Vorrei invitarti alla mia festa. /Grazie, ci vengo volentieri! / Mi dispiace, ma non posso perché non mi sento bene...</i> <i>Va' dal medico! Perché non vai dal medico? Dovresti andare dal medico! / Sta' tranquillo!</i> <i>Se fa freddo, non uscire! Se piove, portiamo l'ombrello!</i> <i>Non mangiare troppi dolci! / Bevi tanta acqua!</i> <i>Facciamo i compiti insieme!</i> <i>Verresti con me al cinema?</i></p> <p>Презент индикатива повратних глагола Садашње време у значењу будућег. Будуће време. Императив. Кондиционал садашњи.</p> <p>(Интер)културни садржаји: прикладно упућивање предлога, савета и позива и реаговање на предлоге, савете и позиве.</p>

<p>ИЗРАЖАВАЊЕ МОЛБИ, ЗАХТЕВА, ОБАВЕШТЕЊА, ИЗВИЊЕЊА, ЧЕСТИТАЊА И ЗАХВАЛНОСТИ</p>	<p><i>Potresti aprire la finestra, per favore? Grazie. Prego. Posso aiutarti (darti una mano)? Sì, grazie, sei molto gentile. No, grazie./Posso fare una domanda? / Prego. Vorrei un bicchiere di acqua, pre favore. Mi dispiace, ma non posso. Permesso, posso entrare? / Scusa! Scusi! / Un momento/un attimo, per favore. Scusi signora, che ore sono? Mi aiuti, per favore. Prenda questa medicina due volte alla settimana. Posso provare queste scarpe, per favore? Che numero porti? Quale libro ti piace? Questo qui? Quello lì? Pronto! Sono Anna, vorrei parlare con Luca, per favore. Grazie del regalo! È bellissimo! /A che ora parte il treno per Palermo? Alle 20. / Dov'è la fermata dell'autobus numero 71?</i></p> <p>Модални глаголи (<i>potere, dovere, volere</i>). Кондиционал учтивости. Упитни придеви: <i>quale/i; che;</i> Показне заменице: <i>quello/a/i/e; questo/a/i/e</i> Императив за формално обраћање.</p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтиве комуникације, значајни празници и догађаји, честитања.</p>
<p>РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ УПУТСТАВА</p>	<p><i>Ascolta e rispondi alle seguenti domande. Scegli la risposta giusta. Sottolinea le parole che non capisci. Presentate in classe il vostro progetto. Create il poster. Completa la tabella. Usa le parole date. / La scuola è vicino. Deve prendere il tram numero 7. / Va' dritto! Vada dritto! / Il centro è un po' lontano. Mi dispiace, ma non lo so. Pulire le patate. Tagliare (tagliate) le cipolle. Cuocere a fuoco lento.</i></p> <p>Императив.</p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом.</p>
<p>ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У САДАШЊОСТИ</p>	<p><i>Vivo in campagna. Abito al settimo piano di un grattacielo. La mattina si alza presto e fa colazione al bar. / Di solito pranziamo verso le due. / Non va a letto mai prima delle dieci. / Qualche volta vado dai nonni dopo la scuola. / Siamo a scuola dalle 8 alle 14. In questo film si tratta di una ragazza che descrive la sua infanzia. Cosa stai facendo? Sto guardando la TV. Suo fratello è ancora piccolo e non sa nuotare. Nel mio paese di solito pranziamo alle 3.</i></p> <p>Садашње време. Повратни и прелазни глаголи. Глагол <i>sapere</i>. Прилози и прилошки изрази за време: <i>oggi, domani, qualche volta, sempre, mai, ancora, di solito...</i> Предлози. <i>Stare + gerundio</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: породични живот; живот у школи и у ширем окружењу – наставне и ваннаставне активности; распусти и путовања; традиција и обичаји.</p>
<p>ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У ПРОШЛОСТИ</p>	<p><i>A che ora ti sei alzata stamattina? Mi sono alzata presto. / Ci siamo vestite in fretta. Prima siamo andate da Lusia e poi siamo andate insieme in piscina. / Cosa hai fatto ieri pomeriggio? Ho letto un libro interessante. Da piccola andavo spesso dai nonni in campagna. Di solito andavamo con i nostri cugini al mare. / Ogni inverno andavano in montagna. / Quando era giovane mia nonna aveva i capelli lunghi e biondi. Era alta e molto bella. / La camera era piccola, ma con tanta luce. Mentre facevo la doccia, ho sentito il telefono. Mentre noi studiavamo, il papà preparava da mangiare. Cosa avete fatto il sabato scorso? Siamo andati in campagna, e voi? Abbiamo fatto un giro in centro. / L'anno scorso non siamo andati in vacanza. Siamo rimasti a Belgrado. Non sono potuta venire alla tua festa. Ho dovuto studiare. Galileo Galilei ha scoperto il cannocchiale. Antonio Vivaldi è nato/nasce a Venezia. È stato un compositore e violinista italiano.</i></p> <p>Прошло време (<i>Passato prossimo</i>): помоћни глаголи <i>essere/avere</i>; повратни глаголи. Прошло несвршено време, имперфекат (<i>Imperfetto</i>). Употреба имперфекта (<i>Imperfetto</i>) и прошлог времена (<i>Passato prossimo</i>). Модални глаголи у прошлом времену. Упитне речи: <i>come, a che ora, quanto, dove, come/chi, che cosa, chi, perché</i>. Прилози и прилошки изрази за време: <i>prima, poi, dopo, ieri, due settimane fa, un anno fa; di solito, ogni settimana/mese/anno...</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: историјски догађаји, епохална открића; важније личности из прошлости</p>
<p>ОПИСИВАЊЕ БУДУЋИХ РАДЊИ (ПЛАНОВА, НАМЕРА, ПРЕДВИЂАЊА)</p>	<p><i>Da grande vorrei diventare una scienziata. / Da grande vorrei fare il meccanico. Cosa farai domani? / Ti va di venire in piscina con me? Certo! Chiediamo anche a Paolo? Lo chiami tu? Quanto spesso vai in piscina? Ci vado due volte alla settimana. Quando sarà la tua festa di compleanno? / Domani avrò lezione di ballo. Stasera finisco il mio compito. / Devo studiare molto perché domani abbiamo il test di italiano.</i></p> <p>Заменице за директни објекат (<i>Pronomi diretti</i>). Будуће време (<i>Futuro semplice</i>): најфреквентнији глаголи. Употреба садашњег времена за будућу радњу. Прилошка употреба речце <i>ci</i>. Прилози и прилошки изрази за време: <i>domani, sabato prossimo, la settimana prossima...</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом; традиција и обичаји.</p>

<p>ИСКАЗИВАЊЕ ЖЕЉА, ИНТЕРЕСОВАЊА, ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА</p>	<p><i>Ho caldo/freddo/fame/sete.../Ti faccio un panino? Vuoi un po' di acqua? Sì, grazie! Mi piace leggere e dipingere./ Ragazzi, cosa vi piace fare nel tempo libero? Non mi sento bene. Ho mal di testa/gola/stomaco./ Sono molto stanca. Vorrei andare a casa./ Ho paura. Sono nervoso. Andrei al cinema, ma non posso perché devo studiare. Mi piacerebbe fare il giro del mondo. Prendi una medicina. Va' dal dottore. Riposati!/ Alzati!/ Fa' un po' di sport! Sta' all'aria aperta!/ Non ti preoccupare! Tutto andrà bene! Andiamo al cinema!/ Perché non facciamo una pausa?/ State attenti! Non parlate! Fate i compiti! Che peccato! Che bello! Mi dispiace tanto!</i></p> <p>Императив (друго лице једине и множине). Глагол <i>piacere</i>. Кондиционал садашњи (<i>Condizionale presente</i>) Повратни глаголи у императиву (најфреквентнији). Прилози за начин (<i>molto, tanto, bene, male</i>).</p> <p>(Интер)културни садржаји: мимика и гестикација; интересовања, хоби, забава, разонода, спорт и рекреација</p>
<p>ИСКАЗИВАЊЕ ПРОСТОРНИХ ОДНОСА И УПУТСТАВА ЗА ОРИЕНТАЦИЈУ У ПРОСТОРУ</p>	<p><i>Scusa, sai dov'è la libreria? Devi andare dritto e girare a destra dopo il semaforo./ È a destra, dietro l'angolo/accanto alla posta. Attraversa la piazza e vedrai la libreria. / Gira a destra e va' sempre dritto. Scusi, sa dov'è la stazione ferroviaria? È di fronte al cinema. Dove sono i miei quaderni? Sono sul banco./Sotto la sedia c'è un gatto. Fra il tavolo e la sedia c'è lo zaino. Vado in biblioteca./ Sono da Paolo./ La borsa è sul tavolo.</i></p> <p>Императив. Прилози за место (<i>qui, lì, là, giù, su</i>). Предлози за изражавање положаја и просторних односа (<i>in, su, da, tra/fra, dietro, davanti, lontano, vicino, di fronte a...</i>). <i>Preposizioni articolate</i>. Упитни прилог: <i>dove</i>. <i>C'è/ci sono</i>.</p> <p>(Интер)културни садржаји: јавни простор; типичан изглед места; географске карактеристике наше земље и земаља говорног подручја циљног језика; идиоматска/метафоричка употреба предлошких израза.</p>
<p>ИЗРИЦАЊЕ ДОЗВОЛА, ЗАБРАНА, УПОЗОРЕЊА, ПРАВИЛА ПОНАШАЊА И ОБАВЕЗА</p>	<p><i>Spingere. Tirare./ Spegnerne il cellulare. È vietato parcheggiare! Si prega di non buttare carte e rifiuti per terra! Dovresti studiare di più! Permesso, posso entrare?/ Posso uscire?/Potresti chiudere la porta, per favore?/ Puoi/Può ripetere, per favore!/ Come, scusi?/ È libero questo posto?/Mi dispiace, è occupato. Ragazzi, fate silenzio! Vietato l'accesso! Vietato fumare! Divieto di pesca. Non posso uscire perché devo finire il compito di casa. / Gino non può venire perché non si sente bene.</i></p> <p>Модални глаголи за изражавање дозволе, забране, правила понашања и обавезе. Императив. Кондиционал модалних глагола за изражавање дозволе, забране, правила понашања и сл.</p> <p>(Интер)културни садржаји: понашање у кући, школи и на јавним местима; значење знакова и симбола.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА</p>	<p><i>Di chi è questa bici? È di Laura./ È tuo questo libro? No, è di Marco./ Questo zaino è mio. Hai un dizionario? Sì, ce l'ho. No, non ce l'ho. Luigi non ha il biglietto per il concerto.</i></p> <p>Конструкција за исказивање припадности. Питања са <i>di chi</i>. Речца <i>ci</i> у изразима <i>ce l'ho, ce l'abbiamo...</i> Присвојни придеви и заменице. Показни придеви. Одређени и неодређени члан. Негација. Упитна интонација.</p> <p>(Интер)културни садржаји: однос према својој и туђој имовини.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА И НЕДОПАДАЊА</p>	<p><i>Che cosa ti piace fare nel tempo libero? Nel tempo libero mi piace/preferisco....perché.../Il mio film preferito è.../ Ti piace il nuoto?/Ti piace nuotare?/ Mi piacciono i libri gialli perché... Non mi piace/piacciono... perché... A chi piace/piacciono... Quando ero più piccola mi piaceva tanto disegnare. Non mi è piaciuto il film. Ti è piaciuta la pizza?</i></p> <p>Глагол <i>piacere</i> у садашњем и прошлом времену. Ненаглашење личне заменице у функцији индиректног објекта (<i>pronomi indiretti: mi, ti, ci, vi, le/gli</i>).</p> <p>(Интер)културни садржаји: уметност, књижевност за младе, стрип, музика, филм, спорт.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ МИШЉЕЊА</p>	<p><i>Secondo me/Per me/ è importante avere un animale a casa. Secondo me/Per me/dobbiamo aiutare Marco. È vero. / È sbagliato. Hai ragione./ Non è vero. Sbagli. (Non) sono d'accordo con te. Non ci credo.</i></p> <p>Изражавање мишљења индикативом (<i>Secondo me/Per me...</i>). Ненаглашење личне заменице у функцији индиректног објекта (<i>pronomi indiretti: mi, ti, ci, vi, le/gli</i>).</p> <p>(Интер)културни садржаји: поштовање основних норми учтивости у комуникацији са вршњацима и одраслима.</p>

ИЗРАЖАВАЊЕ КОЛИЧИНЕ, ДИМЕНЗИЈА И ЦЕНА	<p><i>Quante persone ci sono (al parco)? Ci sono tre persone che leggono il giornale. Ci sono dei bambini che giocano a calcio... Belgrado ha quasi 2 milioni di abitanti.</i> <i>Quanto costa un chilo di mele?</i> <i>Vorrei due etti di prosciutto cotto, grazie./ Vorrei un po' di pane, grazie.</i> <i>Compramo del pane, delle patate e dell'uva./ Quante mele vuole, signora? Ne prendo due chili, grazie./ Quanta frutta mangi? Ne mangio poca.</i> <i>Quante matite hai comprato? Ne ho comprate tre.</i> <i>Hai mangiato tutte le caramelle? Sì, le ho mangiate tutte.</i> <i>Scusi? Possiamo ordinare? Per me una pizza Napoletana e per la ragazza una cotoletta con le patatine.</i> <i>Che numero porta? Che taglia porti?</i> <i>Il grattacielo è alto più di 500 metri.</i> <i>Oggi è il 9 novembre 2018.</i></p> <p>Упитни придев /прилог: <i>quanto/i/a/e</i>. Партиципан члан. <i>Ne partitivo</i>. Слагање прошлог партиципа са заменицама у функцији директног објекта и партиципом заменицом (La concordanza del participio passato con i pronomi diretti e con la particella <i>ne</i>). Прилози за количину: <i>poco/molto/tanto/un po'</i>. Основни бројеви преко 1000.</p> <p>(Интер)културни садржаји: друштвено окружење; валуте циљних култура; правописне конвенције при раздвајању хиљада, као и целих од децималних бројева; конвенције у изговору децималних бројева; метрички и неметрички систем мерних јединица.</p>
---------------------------------------	---

НЕМАЧКИ ЈЕЗИК

Комуникативна функција	Језички садржаји
ПОЗДРАВЉАЊЕ И ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ И ТРАЖЕЊЕ/ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ И ДРУГИМА	<p><i>Hallo/Servus/Grüß Gott Sarah, wie geht es dir? Guten Tag, Frau Bauer, wie geht es Ihnen? Danke, (mir geht es) sehr gut/ prima/ nicht schlecht. Leider schlecht. Es geht.</i> <i>Ich freue mich, dich kennen zu lernen. Freut mich!</i> <i>Es war schön. Ich hoffe, dich wiederzusehen.</i> <i>Bis bald! Bis dann!</i> <i>Ist Marion dein Vor- oder Nachname? – Mein Vorname.</i> <i>Und wie ist dein Nachname? – Kruggel.</i> <i>Seit wann leben sie in Deutschland? Sie sind vor 20 Jahren nach Deutschland gekommen./ Sie leben seit 20 Jahren hier in Bamberg.</i> <i>Wofür interessierst du dich? – Meistens für Sport, aber auch für Musik. Ich spiele Gitarre. Diese Gitarre habe ich bekommen, als ich 12 Jahre alt war.</i> <i>Er spielt gut Gitarre, obwohl er nicht die Musikschule besucht hat.</i> <i>Das sind meine Schulfreunde Maja und Philip. Wir trainieren jeden Tag/ zweimal pro Woche/ montags und freitags zusammen Judo im Sportverein „Spartak“. Samstags nehmen wir an Wettbewerben teil.</i> <i>Das ist Herr Baumgartner, mein neuer Nachbar. Er ärgert sich über die Kinder, wenn sie neben seinem Auto Ball spielen.</i></p> <p>Личне заменице Упитне речи (<i>wer, woher, wo, wohin, wie...</i>). Одређени и неодређени члан. Прилози за време, место и начин Правилно и неправилно поређење придева и прилога (<i>gern, gut, viel</i>) Садашње и прошло време (перфект и претерит помоћних и модалних глагола). Најфреквентнији глаголи са предложном допуном Зависно-сложене реченице (<i>wenn, als, dass, ob, w-Wörter?, obwohl</i>)</p> <p>(Интер)културни садржаји: устаљена правила учтиве комуникације; имена и надимци; родбина, породични односи и родбинске везе. Особености градова и области у земљама немачког говорног подручја.</p>
ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА, ПОЈАВА, РАДЊИ, СТАЊА И ЗБИВАЊА	<p><i>Beschreib deine neue Mathelehrerin. Wie sieht sie aus? – Sie ist groß und schlank, hat rote lockige Haare und wunderschöne grüne Augen. Sie ist sehr gut und kann gut mit Schülern umgehen.</i> <i>Wie ist er? – Fleißig, zuverlässig, ordentlich, humorvoll und hilfsbereit.</i> <i>Wer ist der Junge, der neben Maria steht? Das ist Markus, den ich unlängst kennen gelernt habe.</i> <i>Fast food ist ungesund. Pommes sind zu fett und zu salzig. Trotzdem esse ich sie gern.</i> <i>Dein Zimmer ist aber schön gemütlich. Es ist groß und hell, modern eingerichtet. Das Sofa, das in der Ecke steht, ist sehr bequem. Am besten gefällt mir der Balkon und der Blick von hier oben.</i> <i>Wie hat es dir der Film gefallen? Ich finde ihn ziemlich/ sehr/ total langweilig, das habe ich nicht erwartet.</i> <i>Meine Stadt ist klein, sie liegt am See und ist von Bergen umgeben. Sie ist für schöne bewaldete Umgebung bekannt.</i> <i>Serbien ist so groß wie Österreich, aber Deutschland ist viel größer als Serbien und Österreich. Ist Russland am größten?</i></p> <p>Именице Личне заменице Упитне речи (<i>wer, woher, wo, wohin, wie, welcher, welche, welches, was für ein...</i>). Одређени и неодређени члан – употреба. Прилози за време, место и начин и појачавање особина (<i>ganz, ziemlich, total, furchtbar, schrecklich...</i>) Правилно и неправилно поређење придева и прилога (<i>gern, gut, viel</i>) Придевска промена са чланом. Садашње и прошло време (перфект и претерит). Релативне реченице уведене релативном заменицом у номинативу, генитиву, дативу и акузативу.</p> <p>(Интер)културни садржаји: особености наше земље и земаља немачког говорног подручја (знаменитости, географске карактеристике и сл.)</p>

<p>ИЗНОШЕЊЕ ПРЕДЛОГА И САВЕТА, УПУЋИВАЊЕ ПОЗИВА ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ И РЕАГОВАЊЕ НА ЊИХ</p>	<p><i>Es ist gesund, viel Obst zu essen, Sport zu treiben. Um wieviel Uhr treffen wir uns heute vor dem Kino? Um halb acht oder? Kommst du mit? – Du kannst den Bus Nummer 78 nehmen. Er fährt direkt zum Kino. Dort sehen wir uns, bis dann. Ich habe einen Praktikumsplatz in Berlin bekommen und muss Deutsch lernen, kannst du mir eine gute Sprachschule empfehlen? Kommst du morgen zu unserer Party? – Danke für die Einladung. Leider kann ich nicht kommen, denn ich bin am Samstag bei meinen Großeltern. Sie feiern ihren Hochzeitstag./ Danke für die Einladung, ich komme gerne. Wir gehen morgen ins Konzert. Hast du Lust mitzukommen?/ Hast du Lust auf das Konzert? – Natürlich. (Das ist ja eine Superidee. Ich bin nicht daran interessiert. Wollen wir schwimmen gehen? – Gerne, ich schwimme gern. Wann denn? – Morgen um 8 Uhr hole ich dich ab. Einverstanden/Abgemacht. Du siehst blass aus. Du solltest in die frische Luft gehen. Wann hast du das letzte Mal dein Blutbild kontrolliert/ein Blutbild gemacht?</i></p> <p>Солте за давање савета Модални и помоћни глаголи за изражавање предлога (<i>möcht-, können/ könnt-, wollen, dürfen/dürft-, würd-</i>) Заповедни начин Инфинитив са <i>zu</i> као допуна Прилози (<i>deshalb, darum, deswegen</i>) Везници за изражавање узрока (<i>weil, da, denn</i>) (Интер)културни садржаји: прикладно упућивање предлога, савета и позива и реаговање на предлоге, савете и позиве.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ МОЛБИ, ЗАХТЕВА, ОБАВЕШТЕЊА, ИЗВИЊЕЊА, ЧЕСТИТАЊА И ЗАХВАЛНОСТИ</p>	<p><i>Kannst du/Könntest du etwas langsamer/leiser sprechen? Ich verstehe dich nicht. Könnten Sie das Fenster aufmachen, es ist zu warm hier? Ich bitte dich um Hilfe. Ich bitte dich, mir zu helfen. Lass mich in Ruhe! Lass mich (bitte) ausreden! Der Lehrer teilte mit, dass der Unterricht morgen wegen seiner Krankheit ausfällt. Entschuldigung! Verzeihung! Entschuldige für/die/meine Verspätung! Tut mir leid, aber ich habe den Bus verpasst. Anna sagt, wir sollen alle Fenster zumachen, denn am Nachmittag kommt Gewitter. Ich gratuliere (dir/ euch/ Ihnen) zum Jubiläum. Alles Gute! Herzlichen Glückwunsch! Danke schön. Ich bedanke mich bei euch für die Geschenke, die ich bekommen habe.</i></p> <p>Модални глаголи и глагол <i>lassen</i> за изражавање молбе и захтева (облици индикатива и конјуктива) (Интер)културни садржаји: правила учтивости комуникације, значајни празници и догађаји, честитања.</p>
<p>РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ УПУТСТАВА</p>	<p><i>Ergänze die Sätze! Antwortet auf die Fragen! Ordne die Texte den Fotos zu. Unterstreiche alle Adjektive. Die Flaschen gehören in diesen Container. Diese Tabletten solltest du dreimal täglich einnehmen. Füllen Sie dieses Formular aus. Du solltest weniger Süßigkeiten essen und viel Wasser trinken. Wenn es stark regnet, musst du alle Fenster zumachen. Wenn du fertig bist, drücke die Taste Speichern/ die Speichertaste.</i></p> <p>Реалне кондиционалне реченице Заповедни начин. (Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом.</p>
<p>ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У САДАШЊОСТИ</p>	<p><i>Wie lange brauchst du bis zur Schule? Ich brauche eine halbe Stunde zu Fuß. Aber wenn ich mit dem Bus fahre, (dann) brauche nur 10 Minuten. Die Schüler in Indien tragen Uniformen wie die Schüler in England, nicht wahr? Wenn du dich nicht regelmäßig bewegst, kannst du nicht gesund bleiben. Mein Vater geht montags ins Schwimmbad und freitags ins Fitnessstudio. Ich komme in 10 Minuten, bitte warte auf mich. Wir leben seit 5 Jahren in dieser Wohnung. Er fährt für drei Wochen nach Berlin. Während er in Berlin ist, kommen meine Großeltern zu mir zu Besuch.</i></p> <p>Презент за изражавање сталних и уобичајених радњи Везници (<i>wenn, während</i>) Предлози за изражавање времена (<i>in, an, um, seit, für</i>). (Интер)културни садржаји: породични живот; живот у школи и у ширем друштвеном окружењу – наставне и ваннаставне активности; распусти и путовања; традиција и обичаји.</p>
<p>ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У ПРОШЛОСТИ</p>	<p><i>Es war nett von dir, dass du auf meinen Hund aufgepasst hast, während ich beim Arzt war. Wo hast du gewohnt, als du Kind warst? Hast du dieses Buch schon gelesen? – Ja, vor 3 Jahren. Nach 8 Jahren hat er aufgehört Basketball zu trainieren. Wie hast du deine Ferien verbracht? – Zuerst bin ich mit meinen Eltern ans Meer gefahren und danach habe ich eine Sprachreise nach London gemacht. Es war super. Der Erste Weltkrieg ist 1914 ausgebrochen und hat vier Jahre gedauert. Während Mileva Maric mit Albert Einstein verheiratet war, hat sie ihm viel bei der Forschung geholfen und zu seinem Erfolg beigetragen.</i></p> <p>Перфект и претерит правилних и неправилних глагола Везници <i>wenn, als, während, bis</i>. Прилози за хронолошко ређање догађаја (<i>zuerst, dann, danach, schließlich</i>) (Интер)културни садржаји: историјски догађаји, епохална открића; важније личности из прошлости</p>

<p>ОПИСИВАЊЕ БУДУЋИХ РАДЊИ (ПЛАНОВА, НАМЕРА, ПРЕДВИЂАЊА)</p>	<p><i>Ich gehe morgen zum Zahnarzt, denn ich habe starke Zahnschmerzen. Unsere Tante Maria kommt in zwei Stunden zu uns. Ich muss noch schnell einkaufen gehen. Sie isst gern Eis. Nach dem Studium wirst du bestimmt bei deinem Vater in der Firma arbeiten. Ich vermute, dass er im Ausland studieren wird. Ich glaube, der Regen hört bald auf. Ich hoffe, der Regen wird bald aufhören. Ich hoffe, dass der Regen bald aufhört. Dann können wir wandern gehen. Was hast du am Sonntagnachmittag vor? – Nichts, ich möchte mich ein bisschen erholen. Was wirst du Hans in Belgrad zeigen, wenn er zu Besuch kommt? Was sind eure Pläne für das nächste Wochenende? Wir könnten einen Ausflug machen.</i></p> <p>Презент и футур Конјунктив помоћних и модалних глагола Везници (<i>wenn, sobald</i>).</p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом; традиција и обичаји.</p>
<p>ИСКАЗИВАЊЕ ЖЕЉА, ИНТЕРЕСОВАЊА, ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА</p>	<p><i>Wofür interessierst du dich? Woran bist du interessiert? - Ich möchte gern Wasserski fahren. Ich würde das gern versuchen. Weißt du zufällig, wo man das lernen kann? Ich habe keinen Hund, aber ich hätte gern einen. Dann würde ich mit ihm jeden Tag spazieren gehen/ Gassi gehen. Hast du ein Hobby? – Eigentlich nicht, aber ich habe eine Sammlung von Postkarten von Belgrad. Bist du müde? – Ja sehr, und es ist mir kalt. Vielleicht habe ich Fieber. – Lege dich ins Bett und nimm ein Aspirin. Gute Besserung. Ich fühle mich ziemlich einsam, seitdem wir hierher umgezogen sind. Warum ärgert er sich über seine Kinder? Vielleicht haben sie schlechte Noten, oder? Ich bin von unserem Spiel enttäuscht. Das war nicht unser glücklicher Tag. Er hat sich so gefreut, als er dieses Stipendium bekommen hat. Wofür interessiert sich deine Schwester? Sie ist an Mode interessiert. Sie kauft ständig Klamotten und Modemagazine. Unser Sportlehrer war sehr stolz auf uns, als wir die Medaille gewonnen haben.</i></p> <p>Глаголи са предложним објектом. Конјунктив за изражавање жеље (Интер)културни садржаји: мимика и гестикација; интересовања, хоби, забава, разонода, спорт и рекреација</p>
<p>ИСКАЗИВАЊЕ ПРОСТОРНИХ ОДНОСА И УПУТСТАВА ЗА ОРИЈЕНТАЦИЈУ У ПРОСТОРУ</p>	<p><i>Können/Könnten Sie mir sagen, wie ich zum Stadion komme? Entschuldigung, wo ist die nächste Bushaltestelle? – Gehen Sie nur geradeaus und dann die zweite Straße links. Wo finde ich den Hauptbahnhof? Was ist dieses weiße Gebäude gegenüber dem Rathaus? Wir sind an der Donau vorbeigefahren. Mein Haus ist nicht weit weg von der Bushaltestelle (entfernt). Wo ist der Fahrkartenautomat? – Da drüben. Das Wetter ist schön, geh raus und verbringe nicht die ganze Zeit drinnen vor dem Computer. Kommt er aus Süddeutschland? – Ja, sein Ort ist liegt im Südwesten. Er liegt an einem wunderschönen See.</i></p> <p>Предлози за изражавање положаја и просторних односа Прилози за изражавање просторних односа Компаратив и суперлатив придева Заповедни начин. (Интер)културни садржаји: јавни простор; типичан изглед места; географске карактеристике наше земље и земаља говорног подручја циљног језика; идиоматска/метафоричка употреба предлошких израза.</p>
<p>ИЗРИЦАЊЕ ДОЗВОЛА, ЗАБРАНА, ПРАВИЛА ПОНАШАЊА И ОБАВЕЗА</p>	<p><i>Der Schulleiter hat Handyverbot eingeführt. Wir müssen unsere Handys vor dem Unterricht ausschalten und auf dem Tisch liegen lassen. Wie sind die Regeln an deiner Schule? Du darfst diese Grünfläche nicht betreten. Das ist nicht gestattet. An Regeln muss man sich halten. Meine Eltern haben mir verboten, ins Konzert zu gehen, weil ich morgen einen Mathetest schreibe. In Deutschland wird der Müll getrennt und das musst du berücksichtigen, solange du in Deutschland lebst. Rauchen verboten. Tiere füttern ist nicht erlaubt! Eintritt gesperrt! Lass mich schlafen! Lass uns in Ruhe! Zucker ist nicht erlaubt, während du diese Diät hältst. In der Bibliothek muss man leise sein.</i></p> <p>Заповедни начин Модални глаголи за изражавање дозволе, забране, правила понашања и присуство/одсуство обавезе <i>Lassen</i> + инфинитив. (Интер)културни садржаји: понашање у кући, школи и на јавним местима; значење знакова и симбола.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА</p>	<p><i>Wessen Schultasche ist das? – Peters, denke ich. Er sitzt hier. Gehört das Auto Marions Vater? Gehört das Auto dem Vater von Marion? Das ist meine Sonnenbrille. Er ist der Onkel meines besten Freundes/ von meinem besten Freund. Ist das dein Fahrrad? – Ja, (es ist) meins. Du kannst es haben und fahren, wenn du willst. Der Pulli gefällt mir sehr, ich muss ihn haben. Mir passt die Größe dieser Bluse nicht. Der Roman „Die Brücke über die Drina“, dessen Autor Ivo Andrić ist, hat den (größten) Preis bekommen.</i></p> <p>Саксонски генитив са именицом у једнини и множини Присвојни детерминативи Генитив Питања са <i>Wessen?</i> (Интер)културни садржаји: однос према својој и туђој имовини.</p>

ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА И НЕДОПАДАЊА	<p><i>Was machst du in deiner Freizeit am liebsten? – Skaten. Mir gefällt dieser Song sehr. Der Sänger ist einfach Spitze. Ich finde Schwimmen sehr gesund. Ich mag Skilaufen, ich freue mich immer über die Winterferien, wenn wir in die Berge fahren. Ich liebe Tiere. Deshalb helfe ich oft in einem Tierheim. Was macht dir Spaß? - Basteln Sie genießt, wenn sie ihren Morgenkaffee auf der Terrasse trinkt. Meine Schwester mag lieber Cola als Fanta. Und du? Was bevorzugst du? Hörbücher oder gedruckte Bücher? Ich habe meine Tante gern. Sie ist sehr lieb.</i></p> <p>Придевска промена Поређење придева Питања са <i>Wie? Welcher, welche, welches? Was für ein?</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: уметност, књижевност за младе, стрип, музика, филм, спорт.</p>
ИЗРАЖАВАЊЕ МИШЉЕЊА	<p><i>Ich denke/meine/glaube/vermute, dass Fast Food der Gesundheit schaden kann. Ich finde, Fast Food kann auch schmecken. Ich teile auch deine Meinung. Meiner Meinung/Ansicht nach gibt es in Deutschland das beste Brot. Ist Novak nicht unser erfolgreichster Sportler? Doch / Da teile ich nicht deine Meinung. Paris ist die schönste Metropole, nicht wahr? Ich finde ihren Rock zu kurz. Findest du (es) auch? Wer gewinnt das Spiel, was denkst/glaubst du? Ich finde das Kleid nicht so schön, obwohl es so teuer ist. Er sagt, dass ihm der neue Mathelehrer gut gefällt. Nur weiß er noch nicht, ob er streng ist.</i></p> <p>Везници <i>dass, w.-Wörter?, ob, obwohl</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: поштовање основних норми учтивости у комуникацији са вршњацима и одраслима.</p>
ИЗРАЖАВАЊЕ КОЛИЧИНЕ, ДИМЕНЗИЈА И ЦЕНА	<p><i>Wie viele Einwohner hat Belgrad? Etwa 1,7 Millionen. Der Rhein ist mehr als 1200 m lang. Wie hoch ist das höchste Gebäude der Welt? – 829 Meter, das ist ein Wolkenkratzer in Dubai. Wie groß bist du? – 1,87. Er wohnt im fünften Stock. Wie weit ist Novi Sad von Belgrad entfernt? – Ich denke, 80km. Wie groß ist deine Wohnung? – Die Grundfläche beträgt 76 Quadratmeter. Was brauchst du für diesen Kuchen? – 250 Gramm Mehl, 10 Eier, eine Tafel Schokolade.</i></p> <p>Основни бројеви преко 1000 Мерне јединице Упитне речи, комбиноване са <i>wie wie groß, wie weit, wie hoch...</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: друштвено окружење; валуте циљних култура; метрички и неметрички систем мерних јединица.</p>

РУСКИ ЈЕЗИК

Комуникативна функција	Језички садржаји
ПОЗДРАВЉАЊЕ И ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ И ТРАЖЕЊЕ/ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ И ДРУГИМА	<p><i>Привет, Оля! Как дела? Нормально. Это моя подруга Лиля. Она приехала из Белграда, из Сербии. Где она будет жить? У меня. Она будет у нас в гостях. Расскажи мне о себе/о своей семье! Я родился/родилась в России, в городе Омск. А ты где родился? Моя семья маленькая. А твоя? В моей семье: папа, мама и младший брат. Мою маму зовут Елена. Ей 42 года. Мама по профессии экономист, но сейчас домохозяйка. Моего отца зовут Роман. Ему 46 лет. Он работает программистом в международной компании. Я тоже хочу стать программистом. Мою сестру зовут Оксана. Она старше меня на три года. У меня есть два двоюродных брата и две двоюродные сестры. Я учусь в восьмом классе и занимаюсь в музыкальной школе. Ты говоришь по-русски? Сколько лет ты учишь русский язык?</i></p> <p>Множина именица на –ья (<i>брат-братья, друг-друзья</i>) Присвојне заменице Упитне заменице <i>кто, что</i> (промена) Конструкције за изражавање посесивности (потврдне и одричне) Промена основних бројева до 20 (посебне одлике броја <i>один</i>) Повратни глаголи Прости непроменљиви компаратив</p> <p>(Интер)културни садржаји: устаљена правила учтиве комуникације; родбина, породични односи и родбинске везе;</p>

<p>ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА, ПОЈАВА, РАДЊИ, СТАЊА И ЗБИВАЊА</p>	<p>Моя мама среднего роста, очень стройная. Волосы у неё рыжие, слегка волнистые и не длинные - до плеч. Глаза зелёные и большие. А когда мама смеётся, то на щеках у неё появляются ямочки. Губы у мамы тонкие, нежно розового цвета. Когда мама куда-то собирается и наносит макияж, она пользуется ярко красной помадой. Ещё у мамы очень приятный голос. Она говорит всегда тихо и ласково.</p> <p>Моя подруга высокая и стройная. Волосы у неё длинные, почти по пояс, и чёрные. Мне очень нравится, когда она заплетает свои волосы в косу, это так красиво. Брови и ресницы у неё тоже чёрные, а глаза голубые и ясные, как небо.</p> <p>Папа чуть выше среднего роста, спортивного телосложения. Он сильный, смелый, умный, вежливый, заботливый, высокий, красивый и мудрый.</p> <p>Мы с родителями и сестрой живём в двухкомнатной квартире. Она на четвёртом этаже двенадцатиэтажного дома.</p> <p>Моя страна Сербия небольшая, но красивая. Мой родной город – Белград. Он столица и самый крупный город Сербии и один из наиболее древних городов Европы. Первые поселения на его территории датируются временем существования археологической культуры Винча. Белград долгое время находился под игом Османской империи. Моя подруга Ира из России, из Омска. Омск – второй по численности населения в Сибири и восьмой в России. Этот город расположен на слиянии рек Иртыш и Омь. Омск – один из крупнейших городов России.</p> <p>С приходом марта лучи солнца начинают чаще пробиваться сквозь тучи. Кое-где ещё можно заметить лёд. В апреле погода становится теплее. Худшая погода зимой – это снег с дождём.</p> <p>Моя самая любимая погода – лето.</p> <p>Мой самый любимый писатель Иво Андрич. Он получил Нобелевскую премию по литературе.</p> <p>У меня невысокая температура, но я себя чувствую очень плохо. У меня, наверно, грипп.</p> <p>Именице <i>мать</i> и <i>дочь</i>. Промена.</p> <p>Неодређене заменичке речи сложене са заменичком основом кое-Неодређене заменичке речи са постфиксом -то (что-то, чей-то, как-то, куда-то, какой-то, где-то)</p> <p>Заменице <i>самый</i>, <i>сам</i>. Дом <i>стоит</i> у самой реки.</p> <p>Сложени променљиви суперлатив (<i>самый / наиболее высокий</i>)</p> <p>Прости променљиви суперлатив (<i>высочайший, красивейший...</i>)</p> <p>Неодређеноколичински бројеви: <i>много, немного...</i></p> <p>Прилошка одредба за правац изражена предлозима <i>сквозь / через</i> с акузативом (<i>сквозь тучи, через лес...</i>)</p> <p>(Интер)културни садржаји: особености наше земље и Русије(културне, историјске, географске карактеристике, национална обележја и сл.); Знамените личности Србије и Русије.</p>
<p>ИЗНОШЕЊЕ ПРЕДЛОГА И САВЕТА, УПУЋИВАЊЕ ПОЗИВА ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ И РЕАГОВАЊЕ НА ЊИХ</p>	<p>Давай встретимся у станции метро «Цветной бульвар». Ребята, приглашаю вас на экологическую пешеходную экскурсию. Сбор группы в 14.00 у главного входа.</p> <p>Сегодня я вас научу пользоваться дополнительной литературой. Давайте начнём!</p> <p>Для того чтобы сделать презентацию, достаточно просто открыть пауэр-поинт. Теперь давайте займёмся созданием слайдов. Над созданием проекта вы будете работать совместно дома. Каждый из вас будет обсуждать задачи, делиться файлами.</p> <p>Мы просто попросили его присоединиться к нашей танцевальной группе. Он согласился.</p> <p>Сначала внимательно прочитайте текст, а потом ответьте на вопросы!</p> <p>Учитель сказал, что важно думать о здоровом питании и поэтому мы старались избегать фастфудов.</p> <p>Во второй половине урока класс делится на две команды и играет в разные игры: в футбол, в баскетбол или в волейбол.</p> <p>Друзья мои, приглашаю вас к себе на ужин. Не отказывайтесь, пожалуйста.</p> <p>Не съест ли нам по мороженому? Предлагаю устроить вечеринку с мороженым в этот знойный летний день.</p> <p>Непроменљиве именице (<i>метро, такси...</i>)</p> <p>Именице <i>pluralia tantum</i>– <i>люди, дети</i>.</p> <p>Именице са суфиксима -ёнок, -онок.</p> <p>Заповедни начин.</p> <p>Одредбени прилози времена и количине</p> <p>Неодређеноколичински бројеви (<i>несколько, мало, немного...</i>)</p> <p>Упитни искази без упитне речи. Интонација.</p> <p>Упитне реченице са формалном негацијом (<i>Ты не хочешь прийти к нам?</i>)</p> <p>(Интер)културни садржаји: прикладно упућивање предлога, савета и позива и реаговање на њих.</p>

<p>ИЗРАЖАВАЊЕ МОЛБИ, ЗАХТЕВА, ОБАВЕШТЕЊА, ИЗВИЊЕЊА, ЧЕСТИТАЊА, ЖЕЉА И ЗАХВАЛНОСТИ</p>	<p><i>Прошу вас следить за инструкциями. Вы не можете мне помочь? Прошу вас помочь мне! Попробуйте решить этот пример самостоятельно. Заполните пустые места, используя данные цифры: 1, 3, 5, 7. Чем различаются эти рисунки? Извините за опоздание, мы были у директора. Извини за опоздание, возникли срочные дела/ ужасны пробки на дорогах. Вы можете звонить по этому номеру. Звонок бесплатный. Можете звонить мне в любое время. Мама попросила нас с братиком помочь ей помыть полы. Кто-нибудь, помогите, человеку плохо! Нечего рассказывать. Мне не с кем посоветоваться. Обещай, что никому не скажешь. Тебе не повезло. Больше счастья в следующий раз. Мне хочется идти. Хочется уйти. В России заработала горячая линия по защите животных. Вот и закончился наш зимний проект! Хочется сказать огромное спасибо всем, кто активно участвовал. Хочется поделиться с вами своими успехами. Спасибо от всей души! Благодарю Вас за любовь! Спасибо за участие, мы с благодарностью принимаем вашу помощь. Спасибо за помощь в трудные моменты. Удачи!</i></p> <p>Заповедни начин Кратки придеви (Я согласен с вами...) Заменичке речи са постфиксом -<i>нибудь</i> Одричне заменице <i>некого, нечего</i> и заменички прилози <i>негде, некуда, некогда, незачем</i> Конструкције <i>мы с тобой, нас с тобой...</i> Потенцијал за изражавање предлога, жеља (у простој реченици): <i>Я хотела бы...</i> Разлика у употреби предлога у српском и руском језику.</p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтиве комуникације, значајни празници и догађаји, честитања.</p>
<p>РАЗУМЕВАЊЕ, ДАВАЊЕ И ТРАЖЕЊЕ УПУТСТАВА</p>	<p><i>Придумайте и расскажите какую-нибудь забавную и смешную историю. Попробуй найти ответ среди похожих вопросов! Скажите, это пишется слитно или раздельно? Извините, я не расслышал, повторите ещё раз, пожалуйста! Я плохо говорю по-русски, пожалуйста, говорите помедленнее. Повторите, пожалуйста, в каком вы номере проживаете, я не расслышал вас. Как найти файл, который скачали из Интернета, на компьютере? Что это за файлы? Это аудио-книги? Вы можете посетить наш сайт, а также наши страницы в социальных сетях. Скажите, пожалуйста, как приготовить пельмени? Срок годности продукта... Инструкция по применению...</i></p> <p><i>Принимайте таблетки за полчаса до еды с большим количеством жидкости.</i></p> <p>Заповедни начин. Упитне заменице (кто, что, какой, который) Присвојна упитна заменица <i>Чей? Чья? Чьё? Чьи?</i> Упитна заменичка конструкција <i>Что за + акуз.?</i> у значењу <i>Какой + акуз.?</i> (Что за файл? Какой файл?) Показне и одређене заменице <i>тот, этот, сам, весь.</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтиве комуникације у складу са степеном формалности и ситуацијом.</p>

<p>ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У САДАШЊОСТИ</p>	<p><i>Весной всё в природе зеленеет и цветёт. Я думаю, что мы ошибаемся. Мы живём в Москве с прошлого месяца, но мы неплохо знаем город. Утром Андрей спешит в школу. Отец едет на завод на машине. Лена идёт на почту. Туда он обычно летает на самолёте, а обратно – ездит на поезде. Я встаю в 7 часов утра и заправляю постель. Иду мыться и завтракаю. После завтрака я одеваю школьную форму и иду в школу. В 14 часов возвращаюсь домой, а потом обедаю до 14.30. После этого немного отдыхаю. Я сам/а готовлю ужин. В 11 вечера я ложусь спать. Тебе идёт этот цвет. Идут занятия. Идёт дождь. Сегодня идёт «Спящая красавица». Веди себя хорошо! Куда вы нас ведёте? Преподаватель ведёт занятие. Мне всегда везёт. (вести/везти). Он бежит по лесу. Я предпочитаю ездить на поездах. Андрей едет в спортклуб играть в шахматы. По радио сообщают о штормовых порывах ветра. Завтра надо усилить тренировки. Это компьютерная программа, которая помогает делать Карту слов. Говоришь ему одно и то же десять раз, а он не понимает. От тебя кофе не дождёшься. Зимой поздно рассветает и рано темнеет. Мне хочется чаю. Ей не хочется спать. Об этом много пишут.</i></p> <p>Партиципийни генитив (<i>стакан чая/чаю, кусок сахара/сахару</i>) Разлике у употреби глаголског вида у руском и српском језику (<i>рекомендовать – препоручивати/препоручити; доручковати – завтракать/позавтракать</i>) Разлике у употреби повратних глагола у руском и српском језику (<i>играть – играти се отдыхать – одмарати се; ошибаться – грешити, оставаться – остајати</i>) Садашње време глагола са нерегуларном конјугацијом (<i>есть, хотеть, бежать</i>). Глаголи кретања. Предлошко-падежне конструкције са значењем друштва (<i>Маша живёт у родителей. Вечером идём к друзьям в гости.</i>) Одређене заменице: <i>весь, каждый, всякий.</i> Уопштеноличне реченице. Безличне реченице. Неодређеноличне реченице.</p> <p>(Интер)културни садржаји: породични живот; живот у школи и у ширем окружењу – наставне и ваннаставне активности; распусти и путовања; традиција и обичаји;</p>
<p>ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У ПРОШЛОСТИ</p>	<p><i>Рассветло. Нам не удалось встретиться. Оказалось, что они соседи. Мой папа брал меня на рыбалку. Мама вчера обняла меня. Летом мы купались в речке с друзьями, а зимой мы катались на санках. Мы играли в разные игры. Она мне очень понравилась. Концерт закончился в 7 вечера. Анна приняла душ сегодня утром. Почему она плакала вчера? Почему ты опоздал? Бабушка приехала из деревни. Сергей вдруг встал и подошёл к окну. Отец накануне вечером приехал из командировки. Если бы ты учился хорошо, все были бы довольны. Я хотела бы танцевать История Санкт-Петербурга началась в 1703 году. В 1712 году в Санкт-Петербурге из Москвы переехал весь царский двор и город стал новой столицей Российской империи. На трон взошёл старший сын Павла, внук Екатерины Великой – Александр I. Около 900 дней и ночей продолжалась блокада Ленинграда. Белград основали кельты. Затем им владели римляне, византийцы, авары, славяне. Христофор Колумб совершил четыре экспедиции в Новый свет. Учёный Дмитрий Иванович Менделеев открыл периодический закон химических элементов. С 1999 года Земфира выпустила шесть студийных альбомов. Земфира оказала большое влияние на творчество молодых групп. Милена Павлович Барили в Америке занималась коммерческим дизайном.</i></p> <p>Безличне реченице. Прошло време глагола кретања с префиксом и без префикса. Прошло време глагола. Неодређеноличне реченице. Потенцијал. Прилози и прилошке одредбе за време.</p> <p>(Интер)културни садржаји: историјски догађаји, епохална открића; важније личности из прошлости;</p>

<p>ОПИСИВАЊЕ БУДУЋИХ РАДЊИ (ПЛАНОВА, НАМЕРА, ПРЕДВИЂАЊА, МОГУЋНОСТИ И ВЕРОВАТНОЋЕ)</p>	<p><i>В Белграде будут строить метро. Он скоро купит новый велосипед. Я пойду на прогулку, когда сделаю домашнюю работу. Они поедут за город на следующей неделе. В понедельник я уеду. Россия готовится к Олимпиаде в Сочи. Ты будешь смотреть сериал сегодня? У них в понедельник будет один или два урока русского языка? Я не буду с ним разговаривать на эту тему. Выпьешь со мной чашечку кофе? Завтра я приеду в аэропорт, куплю билет, выпью чашечку чая в кафе и полечу в Москву. Я посмотрю фильм сегодня вечером. Надя будет учиться играть на гитаре. К концу сентября она будет здесь жить уже 7 лет. Завтра в 6 вечера она будет играть в компьютерные игры. Компания построит новый гостиничный комплекс в Москве. Я напишу тебе письмо сегодня вечером. Я буду писать тебе письма каждый день. В это время на следующей неделе я буду загорать на Ялте. Я похудею за 5 месяцев на 20кг. Мне придётся много работать. Я не буду этого делать. Я помогу тебе. Не закроешь ли дверь? Если я нарисую картину, я дам её тебе.</i></p> <p>Будуће време. Префиксални глаголи кретања. Безличне реченице. Неодређеноличне реченице. Прилошке одређе за време (<i>Он уже уехал. Скоро будет темно. Мы уедем в деревню на лето. На следующей неделе мы поедем в Белград.</i>)</p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом; традиција и обичаји.</p>
<p>ИСКАЗИВАЊЕ ЖЕЉА, ИНТЕРЕСОВАЊА, ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА</p>	<p><i>Что с тобой? У меня палец болит, я упал вчера на тренировке. Давай я посмотрю. Это очень больно, наверное. Что с Олей? Её укусила собака, она в больнице. Мы вызвали скорую помощь. Завтра у меня олимпиада по математике. Я очень волнуюсь. Не волнуйся! Всё будет хорошо! Можно я попробую твоё пирожное? Моё совсем невкусное. Мой компот такой невкусный. Друзья меня очень обидели вчера. Они сказали мне, что не будут со мной больше дружить. Мне очень трудно. Я очень плохо себя чувствую. Я себя сегодня прекрасно чувствую! У меня родилась сестрёнка! Я очень довольна своим братом. Он сегодня занял первое место в соревновании по баскетболу. Я всегда интересовалась модой и одеждой. Я рада, что мы справились сегодня с контрольной по математике. Молодцы! Мне нужно вовремя прийти.</i></p> <p>Заповедни начин. Модални глагол чувствовати себя. Глаголи интересовати, увлечати чем. Кратки придеви (<i>рад, доволен, способен...</i>) Узвик <i>Молодец! Молодцы!</i> Безличне реченице с предикативима <i>можно, нужно, трудно, плохо.</i> Прилози за начин: <i>плохо, хорошо, прекрасно.</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: мимика и гестикација; интересовања, хоби, забава, разонода, спорт и рекреација.</p>
<p>ИСКАЗИВАЊЕ ПОЛОЖАЈА, ПРОСТОРНИХ ОДНОСА И УПУТСТАВА ЗА ОРИЕНТАЦИЈУ У ПРОСТОРУ</p>	<p><i>Давай встретимся у входа в музей! Вы не скажете, где находится Большой театр? Да, конечно. Идите прямо, когда дойдёте до банка, поверните налево в переулок. Пройдите ещё двести метров и с правой стороны вы увидите театр. Я живу недалеко от школы. Наш дом небольшой: из маленькой прихожей дверь справа ведёт в гостиную, дверь слева – в ванную. Из гостиной входим в кухню-столовую. Рядом с кухней-столовой – детская комната и спальня. Над диваном в нашей гостиной висит картина. Под столом спит кошка. Мы перешли улицу, когда загорелся зелёный свет на светофоре. Ребёнок часто сам ходил через лес. Напротив моей школы – книжный магазин. Белград расположен на двух реках: Саве и Дунае. У крепости Калемегдан река Сава впадает в Дунай.</i></p> <p>Предлошко-падежне конструкције за изражавање места и правца (<i>за дверью, у входа, в Дунай, на двух реках...</i>). Прилози за место и правац. Глаголи кретања са префиксом и без префикса.</p> <p>(Интер)културни садржаји: јавни простор; типичан изглед места; географске карактеристике наше земље и земаља говорног подручја циљног језика.</p>

<p>ИЗРИЦАЊЕ ДОЗВОЛА, ЗАБРАНА, УПОЗОРЕЊА, ПРАВИЛА ПОНАШАЊА И ОБАВЕЗА</p>	<p><i>Ты должен извиниться другу, потому что это было очень дерзко. Не надо так себя вести! По газонам ходить нельзя! Можно сесть рядом с вами? Можно, конечно. Нет, нельзя, к сожалению. Можно воспользоваться твоим мобильником, пожалуйста? Вы должны отключить свои мобильники на уроке. Мы должны носить школьную форму. Он не может прийти, потому что у него много работы. Осторожно! Двери закрываются! Животных кормить запрещено! Куриль запрещено! Правительство должно заботиться о бездомных.</i></p> <p>Заповедни начин. Безлично модалне реченице с предикативима <i>можно, нельзя, надо, нужно</i>. Модална конструкција с речима <i>должен/должна/должны</i>. Управни и неуправни говор. Везници у неуправном говору: <i>потому что, что, чтобы, где, когда...</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: понашање у кући, школи и на јавним местима; значење знакова и симбола.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА</p>	<p><i>Это мой друг. А это – друг моего брата. У моего папы есть своя фирма. Этот дом всегда принадлежал моей семье. Вы нам должны ещё одну книгу, она у вас. Да, я принесу её на следующей неделе. Он должен мне ещё 200 динаров. Чья это машина? Твоя? Нет, не моя, а моего брата.</i></p> <p>Питања с присвојном упитном заменицом <i>Чей</i>. Конструкције за изражавање посесивности. Општа и посебна негација. Присвојне заменице. Упитни искази без упитне речи. Интонација.</p> <p>(Интер)културни садржаји: однос према својој и туђој имовини.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА И НЕДОПАДАЊА</p>	<p><i>Мне очень нравится это платье, оно на тебе так хорошо сидит. Мне не очень понравился обед. Невкусный. Мы сдали все экзамены. Нам так повезло! Когда у меня есть свободное время, я люблю ходить в кино. Мне нравится смотреть в интернете фильмы, слушать музыку. Вчера я скачал/ скачала из интернета новую песню ДДТ. Я обожаю летние виды спорта. Мой любимый спорт – теннис. Мне интересно смотреть теннис. Мне не очень нравится этот новый сериал. Мой любимый герой из мультфильмов – крокодил Гена.</i></p> <p>Глаголи <i>заниматься, интересоваться (чем)</i>. Безлична конструкција с предикативима <i>Мне интересно...</i> Безлична употреба глагола <i>нравиться</i>. Општа и посебна негација.</p> <p>(Интер)културни садржаји: уметност, књижевност за младе, стрип, музика, филм, спорт; метафоричка употреба језика/идиоми.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ МИШЉЕЊА</p>	<p><i>Я согласен. Я тоже. Нет, я не согласен. Я тоже. Отличная идея! Я думаю, что в школах нужны мобильники. На уроке их можно использовать. Что ты думаешь на эту тему? Пожалуйста, расскажи мне об этой книге. Что ты думаешь о поведении главного героя? Как тебе кажется, кто выиграет? Ты веришь в эти сказки?</i></p> <p>Кратки облици придева <i>согласен</i>. Безлично реченице: <i>Мне кажется</i>. Садашње време.</p> <p>(Интер)културни садржаји: поштовање основних норми учтивости у комуникацији са вршњацима и одраслима; метафоричка употреба језика/идиоми.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ КОЛИЧИНЕ, ДИМЕНЗИЈА И ЦЕНА</p>	<p><i>Это в десяти минутах езды/ ходьбы отсюда. Он купил батон хлеба, два пакета молока, банку джема и плитку шоколада. Эта куртка в два раза дороже моей. Сколько сахара тебе положить в чай? Две ложечки, пожалуйста. Сколько весят яблоки? Полтора килограмма. Сколько стоят яблоки? 100 рублей за килограмм. Сколько стоит билет на одну поездку? 45 рублей. Никто из моих близких друзей не выиграл на соревнованиях.</i></p> <p>Основни бројеви преко 1000. Употреба бројних именица <i>тысяча, миллион, половина</i>. Неодређеноколичински бројеви <i>много, мало, несколько</i> уз генитив множине именица. Редни бројеви преко 10. Питања са <i>Сколько</i>. Разломачки број <i>полтора</i>.</p> <p>(Интер)културни садржаји: друштвено окружење; валуте циљних култура.</p>

ФРАНЦУСКИ ЈЕЗИК

Комуникативна функција	Језички садржаји
<p>ПОЗДРАВЉАЊЕ И ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ И ТРАЖЕЊЕ/ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ И ДРУГИМА</p>	<p><i>Bonjour ! Salut ! Ça va ? Ça va bien, merci. Tu connais Michel ? Il vient de Poitiers. Je vous présente Monsieur Dupont. Tiens, je te présente Valérie, c'est ma meilleure amie. Moi, c'est René. Enchanté. Où est-ce que tu es né ? Je suis né à Rennes. Où est-ce que tu habites ? J'habite à la campagne avec mes parents. Pendant la semaine, du lundi au vendredi, je vis en internat car j'habite trop loin de mon lycée. Le week-end, je suis chez moi. Tu as des frères ou des sœurs ? Oui, j'ai un frère jumeau. Il est mon frère aîné. Il est né trois minutes avant moi. Il s'appelle Paul. C'est ton grand-père sur cette photo, n'est-ce pas? Oui, c'est mon papi, je m'appelle comme lui. Maintenant, il a 73 ans. Malheureusement, ma grand-mère est morte. Le grand garçon blond aux yeux verts, avec un pull bleu, c'est Louis. Il s'intéresse à la musique. Qui est cette petite fille à côté de lui ? C'est sa sœur Hélène, elle est très gentille. Lucas et moi, nous habitons dans la même rue, mais nous ne sommes pas dans la même classe. Nous nous rencontrons souvent devant l'école.</i></p> <p>Презент глагола (рачунајући и повратне). Перфекат (<i>passé composé</i>) Презентативи (<i>c'est, ce sont</i>). Упитна реченица. Упитна морфема <i>n'est-ce pas?</i> Описни придеви. Наглашене личне заменице. Предлози (<i>pendant, de ... à, avant, devant, à côté de..., près de ..., loin de...</i>) Везници: <i>mais, et, car, comme</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: устаљена правила учтиве комуникације; имена и надимци; родбина, породични односи и родбинске везе.</p>
<p>ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА, ПОЈАВА, РАДЊИ, СТАЊА И ЗБИВАЊА</p>	<p><i>Yves est le garçon le plus grand dans ma classe. Il joue au basket. Je le vois chaque jour sur le terrain de sport. Ma sœur ne me ressemble pas. Elle ne sort jamais. Elle ne voit personne parce qu'elle est très timide. Elle voudrait être plus ouverte comme moi. Je ressemble à notre mère. Je suis aussi curieuse qu'elle. Elle est médecin. Il est boulanger. Quel est ce livre sur ton bureau ? C'est le livre de français que Sarah m'a prêté. À mon avis, dans la revue qui est devant vous, il n'y a rien d'intéressant. Ton portable est très bon. Grâce à son mode automatique, il prend de magnifiques photos, facilement et rapidement. Celui-là est meilleur, mais il est plus cher. Pour se relaxer, ma mère fait l'exercice suivant: d'abord, elle se met debout, le dos au mur. Puis, elle lève les bras le plus haut possible. Elle tient cette position pendant 6 secondes. Elle respire normalement. Enfin, elle se repose 6 secondes. Le pont Alexandre III est l'un des plus beaux ponts de France qui est inauguré à l'occasion de l'Exposition Universelle de 1900.</i></p> <p>Презент фреквентних глагола. Негација (<i>ne/n'... pas, ne jamais, ne rien, ne personne</i>). Односне заменице: <i>que, qui, où</i> Поређење придева (компаратив, суперлатив). Личне заменици у функцији директног и индиректног објекта. Показне заменице (<i>celui, celle, ceux, celles</i> + облици са <i>-ci, -là</i>). Прилози за начин на – <i>ment</i> Презентативи (<i>il y a, c'est, ce sont</i>). Изостављање одређеног члана испред назива занимања. Средства за исказивање аргумената и логичких односа: <i>d'abord, puis/ensuite, enfin ; mais, pour + infinitif, car, parce que, grâce à</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: особености наше земље и земаља говорног подручја циљног језика (знаменитости, географске карактеристике и сл.)</p>
<p>ИЗНОШЕЊЕ ПРЕДЛОГА И САВЕТА, УПУЋИВАЊЕ ПОЗИВА ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ И РЕАГОВАЊЕ НА ЊИХ</p>	<p><i>L'examen est difficile. Je te conseille d'étudier plus sérieusement. Tu dois/tu devrais étudier plus sérieusement. Il faut réviser régulièrement. / Il faut que tu étudies régulièrement. Si elle a mal à la dent, elle doit aller chez le dentiste. On peut aller chez moi si tu es libre après l'école. Ça me va ! / Pourquoi pas ! / D'accord, et on va jouer aux jeux vidéo. Viens voir le match chez moi si tu finis tes devoirs. J'aimerais bien. Voulez-vous essayer cette robe ? Oui, pourquoi pas ! / Oui, bien sûr ! On pourrait participer à une action humanitaire cette année. C'est une bonne idée ! Ça te dit / Ça te dirait d'aller au cinéma ce soir ? Parfait ! / Avec plaisir. Et si on allait à la piscine? Oui. On y va ! Sois patiente ! N'ayez pas peur ! Désolé(e). Je ne peux pas. Je suis occupé(e). J'ai un rendez-vous. Je n'ai pas de temps, je dois étudier.</i></p> <p>Презент фреквентних глагола. Модални глаголи: <i>pouvoir, devoir, vouloir</i> Будуће време. Кондиционал презента. Императив. Хипотетична реченица – вероватни потенцијал. Конструкција : (<i>Et</i>) <i>si + imparfait</i> Конструкција <i>il faut</i> + субјунктив (глаголи I. групе). Конструкција <i>il faut que + infinitif</i> Субјунктив/ императив глагола <i>avoir</i> и <i>être</i> у устаљеним изразима.</p> <p>(Интер)културни садржаји: прикладно упућивање предлога, савета и позива и реаговање на предлоге, савете и позиве.</p>

<p>ИЗРАЖАВАЊЕ МОЛБИ, ЗАХТЕВА, ОБАВЕШТЕЊА, ИЗВИЊЕЊА, ЧЕСТИТАЊА И ЗАХВАЛНОСТИ</p>	<p><i>Excusez-moi, est-ce que vous pouvez répéter ? Je n'ai pas compris. Bien, merci et au revoir ! Je peux sortir; s'il vous plaît ? Je voudrais savoir si le centre est ouvert cet après-midi. Est-ce que vous avez l'adresse du Centre ? Bonjour Madame, pourriez-vous me dire à quelle heure ouvre le Centre ? Pourriez-vous m'expliquer ce qu'il faut faire pour participer à ce concours ? Je voudrais cette revue. Celle-là, son titre est Okapi. Promets-moi de ne rien dire à personne ! Je te promets ! Regarde-moi! Ouvre-lui! Téléphonnez-leur! Ne sors pas tout de suite ! Ne me réveille pas trop tôt ! Je vous demande pardon. Désolé(e). Je suis désolé(e). Ne t'inquiète pas ! Chapeau ! Bravo ! Je suis content(e) pour toi ! Je suis fier/fière de toi. Toutes mes félicitations ! Félicitations ! Je vous remercie beaucoup, Madame !</i></p> <p>Кондиционал модалних глагола. Упитна реченица са конструкцијом <i>est-ce que</i>. Личне заменици у функцији директног и индиректног објекта. Показне заменице (<i>celui, celle, ceux, celles</i> + облици са <i>-ci,-là</i>). Императив. Узвичне реченице. Индиректни говор (упитна реченица)</p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтиве комуникације, значајни празници и догађаји, честитања.</p>
<p>РАЗУМЕВАЊЕ, ДАВАЊЕ УПУТСТАВА</p>	<p><i>Jeu de mémoire Règles du jeu : - Mélanger les cartes et bien les ordonner face contre table. - Tour à tour, chaque élève retourne deux cartes : s'il retourne une paire, il la garde et peut rejouer. Il faut que tu expliques tout à tes parents. Pour trouver, il faut bien chercher. Tu dois/ devrais faire les courses aujourd'hui. Tu peux aller à la bibliothèque. Ils vont t'aider. Dis-moi où est mon livre de français. Pourriez/Pouvez-vous me dire où est la gare ? Quand est-ce que le train part ? Comment faire la pâte à crêpes ?</i></p> <p>Императив. Инфинитив. Модални глаголи. Конструкција <i>il faut</i> + субјунктив (глаголи I. групе). Конструкција <i>il faut</i> + инфинитив. Упитна реченица. Индиректни говор (упитна реченица)</p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом.</p>
<p>ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У САДАШЊОСТИ</p>	<p><i>Tu vas à Nice? Non, j'en viens. Tu vas souvent à la campagne? J'y vais chaque été. Le père lit son journal et la mère prépare le petit-déjeuner. J'étudie le français depuis trois ans. Le mercredi, je fais du tennis. Quand je veux organiser une fête, je choisis d'abord une date et je réserve un endroit. Ensuite, je fais une liste d'invités. Je prépare des invitations toute seule parce que j'adore dessiner. Enfin, je choisis la nourriture et la musique. Je suis en retard, c'est pourquoi je prends un taxi. Je vous appelle pour réserver parce que nous voulons passer trois jours dans votre hôtel. Connaissez-vous les différentes traditions de Noël en France ? En Lorraine, on célèbre la Saint-Nicolas depuis plus de 1000 ans. Le Saint Nicolas, protecteur des enfants et de la Lorraine, distribue dans la nuit du 5 au 6 décembre des friandises aux enfants sages.</i></p> <p>Презент фреквентних глагола. Негација (<i>ne/ n'... pas, ne jamais, ne rien, ne personne</i>). Предлози и предлошки изрази (<i>à côté de, chez, depuis</i>). Прилошке заменице (<i>en, y</i>). Прилози. Прилози за место (<i>ici, là</i>). Средства за исказивање аргумената и логичких односа: <i>d'abord, puis/ensuite, enfin ; mais, pour + infinitif, grâce à, c'est pourquoi, parce que</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: породични живот; живот у школи и у ширем окружењу – наставне и ваннаставне активности; распусти и путовања; традиција и обичаји.</p>

<p>ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У ПРОШЛОСТИ</p>	<p><i>Nous sommes arrivés il y a trois jours. Je n'ai jamais été chez eux. Hier, c'était dimanche, je me suis réveillé à 10 heures. Il est né à Genève, mais il a grandi à Lyon. Il s'est trompé à cause de moi. Je suis désolé. Elle a réussi grâce à ses amis. J'écoutais de la musique quand soudain Pauline est entrée. Quand mes parents étaient petits, l'ordinateur n'existait pas. Quand j'avais vingt ans, j'étais étudiant. Je n'étudiais pas beaucoup. J'aimais faire la fête. Un jour, tout a changé. Les frères Lumière ont inventé le cinéma. Napoléon Bonaparte était le premier empereur des Français. Il est né en Corse. Astérix et Obélix ont vécu dans un petit village gaulois et ils ont lutté contre les Romains.</i></p> <p>Перфекат (<i>passé composé</i>). Имперфекат. Негација (<i>ne/n'... pas, ne jamais, ne rien, ne personne</i>). Предлози и предлошки изрази (<i>il y a</i>). Прилози. Временска реченица: <i>quand</i>. Средства за исказивање аргумената и логичких односа: <i>d'abord, puis/ensuite, enfin ; mais, grâce à, à cause de, parce que</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: историјски догађаји, епохална открића; важније личности из прошлости.</p>
<p>ОПИСИВАЊЕ БУДУЋИХ РАДЊИ (ПЛАНОВА, НАМЕРА, ПРЕДВИЂАЊА)</p>	<p><i>Quand est-ce qu'on part? Il demande quand on part. Je pars dans deux jours. Nous finirons notre projet dans dix jours. D'abord, je vous présenterai le plan de mon exposé ; ensuite, je parlerai de quelques exemples intéressants ; enfin, je vous proposerai une petite discussion. Si mes parents me laissent partir, je viendrai avec toi. S'il fait beau demain, on va à la piscine. Si j'avais du temps libre, je sortrais ce soir. Qui va jouer les personnages ? Qui va participer à ce spectacle ? C'est Pierre qui va le faire. Cette année, je vais faire plus de sport et je vais aller à un atelier de peinture. Je crois qu'il va neiger demain. Je suis sûr que tu réussiras.</i></p> <p>Презент фреквентних глагола. <i>Futur simple.</i> <i>Futur proche.</i> Негација (<i>ne/n'... pas, ne jamais, ne rien, ne personne</i>). Предлози: <i>dans</i> + временска одредница Хипотетичне реченице – вероватни и могући потенцијал. Средства за исказивање аргумената и логичких односа: (<i>tout</i>) <i>d'abord, puis/ensuite, enfin</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом; традиција и обичаји.</p>
<p>ИСКАЗИВАЊЕ ЖЕЉА, ИНТЕРЕСОВАЊА, ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА</p>	<p><i>Bonne chance! Bon courage ! Bon appétit ! Qu'est-ce que tu veux faire plus tard ? Je désire être chanteur. J'aimerais être célèbre. Je voudrais voyager partout dans le monde. Je voudrais un café, s'il vous plaît. J'espère que tu viendras ce soir à la fête. Cette robe me plaît. Ces robes me plaisent. Quelle jolie robe ! Ce film m'intéresse. Ces acteurs m'intéressent. Ce film est ennuyeux. Ce film est nul ! Je m'intéresse à la musique. Je trouve ça intéressant. Je ne trouve pas ça intéressant. Cet exercice est trop difficile. J'ai besoin de votre aide. Ça me fait plaisir de te revoir ! J'aime le thé. Je n'aime pas le café. Tu as réussi, je suis très content ! Je suis contente pour toi. Elle n'est pas venue, c'est dommage !</i></p> <p>Презент фреквентних глагола. Кондиционал презент фреквентних глагола. Узвична реченица. Негација.</p> <p>(Интер)културни садржаји: мимика и гестикулација; интересовања, хоби, забава, разонода, спорт и рекреација.</p>

<p>ИСКАЗИВАЊЕ ПРОСТОРНИХ ОДНОСА И УПУТСТАВА ЗА ОРИЕНТАЦИЈУ У ПРОСТОРУ</p>	<p><i>Où est mon sac? Elle demande où est son sac. Vous ne pouvez pas rester ici. J'ai des voisins au-dessous de mon appartement qui sont trop bruyants. Pouvez-vous me montrer la gare sur le plan, s'il vous plaît ? Elle habite près de l'école. Son école est à côté de la boulangerie. Ma ville est située à 75km au nord de Belgrade. Le Musée national se trouve dans le centre-ville, en face du Théâtre national. Elle habite à Subotica, dans le nord de la Serbie, à la frontière avec la Hongrie. Le tunnel du Mont-Blanc relie Chamonix en France et Courmayeur en Italie. Ils se promènent au bord de la mer.</i></p> <p>Индијектно питање. Релативне заменице (<i>qui, que, où</i>). Основни бројеви. Стране света. Прилози за место (<i>ici, là</i>). Предлози (<i>à, de, en, au-dessous de, près de, à côté de, en face de, au bord de...</i>)</p> <p>(Интер)културни садржаји: јавни простор; типичан изглед места; географске карактеристике наше земље и земаља говорног подручја циљног језика.</p>
<p>ИЗРИЦАЊЕ ДОЗВОЛА, ЗАБРАНА, ПРАВИЛА ПОНАШАЊА И ОБАВЕЗА</p>	<p><i>Tu peux inviter tous les copains. Maman me dit que je peux inviter tous mes copains à mon anniversaire. Je t'interdis de sortir ce soir. Tous mes amis vont au cinéma, mais pas moi. Mon papa ne me permet pas. Ne lui dis rien! Tu dois apprendre beaucoup cette semaine. Il faut respecter la nature. Cherche une poubelle pour jeter les bouteilles vides ! Il ne faut pas allumer le feu. Il ne faut pas jeter des ordures. Il est interdit de fumer ici. N'ouvrez pas le livre pour le moment ! Ne pas ouvrir les fenêtres. Ne pas se pencher. Assez ! Ça suffit ! On ne fait pas de bruit ici.</i></p> <p>Презент фреквентних глагола. Модални глаголи. Императив. Инфинитив. Индијектни говор – изјавне реченице (уводни глагол у презенту). Конструкција <i>il faut / il ne faut pas</i> + инфинитив. Личне заменице у функцији индијектног објекта. Негација. Узвичне реченице.</p> <p>(Интер)културни садржаји: понашање у кући, школи и на јавним местима; значење знакова и симбола.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА</p>	<p><i>A qui est cette moto? C'est celle de mon grand frère. C'est à moi. Ils sont à vous. Il est à toi, ce portable rouge, n'est-ce pas ? Non, pas du tout, il est à cette dame-là. J'ai laissé le mien à la maison. J'ai fait ma valise. Tu as fait la tienne ? J'ai une grande maison. Qui est le propriétaire de ce restaurant ? Ce restaurant appartient à mon oncle Pierre.</i></p> <p>Презент фреквентних глагола. Презентативи (<i>c'est, ce sont</i>). Наглашене личне заменице. Присвојни придеви и заменице. Упитна морфема <i>n'est-ce pas?</i> Негација. Конструкција за исказивање припадности.</p> <p>(Интер)културни садржаји: однос према својој и туђој имовини.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА И НЕДОПАДАЊА</p>	<p><i>C'est toi que j'aime. Je l'aime comme un frère. Le frère de Mia aime jouer au Scrabble. Comme c'est joli ! Comme sa robe est belle ! Quel beau film ! J'aime la poésie, mais je préfère les BD. Je déteste la science fiction. J'adore faire du ski. Tu as aimé le film ? Non, il ne me plaît pas. Quel est ton acteur préféré ? Mon acteur préféré est ...</i></p> <p>Конструкција за наглашавање (<i>c'est... que</i>). Упитна реченица. Узвична реченица. Негација.</p> <p>(Интер)културни садржаји: уметност, књижевност за младе, стрип, музика, филм, спорт.</p>

<p>ИЗРАЖАВАЊЕ МИШЉЕЊА</p>	<p><i>Je suis d'accord avec lui. Je pense que non. Je crois que tu n'as pas raison. Je trouve qu'il s'est trompé. Qu'est-ce que vous pensez ? Je ne suis pas sûr, mais je pense qu'il faut attendre encore un peu. Qu'est-ce que tu en penses ? Quelle est ton opinion ? Je crois que Marc n'est pas coupable. Ce n'est pas juste! Ce n'est pas bien ! C'est possible / impossible / incroyable / inacceptable. À ton avis, quelle équipe a mieux joué? Selon/Pour moi, c'est l'équipe de mon école. À mon avis, il n'est pas possible de terminer tout en cinq minutes. Je propose une autre solution.</i></p> <p>Презент фреквентних глагола. Изрази: <i>selon..., pour..., à mon avis</i> Наглашене личне заменице. Упитна реченица. Објекатска реченица – глаголи мишљења (индикатив). Негација.</p> <p>(Интер)културни садржаји: поштовање основних норми учтивости у комуникацији са вршњацима и одраслима.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ КОЛИЧИНЕ, ДИМЕНЗИЈА И ЦЕНА</p>	<p><i>Novi Sad est une grande ville? C'est la plus grande ville de la Voïvodine avec presque 300.000 habitants. La France compte près de 67 millions d'habitants. Combien de crayons avez-vous acheté? J'ai acheté deux crayons. Tu as mangé tous les gâteaux ? Oui, je les ai mangés. Ça coûte combien ? Ces baskets coûtent combien ? Ils coûtent 40 euros. Merci ! Au revoir ! Je voudrais un kilo de pommes et un litre de lait. Voilà ! Ça fait combien ? 11,30 € trente. 11 euros 30 centimes ? C'est cher ! Cette tour fait plus de 500 mètres de haut. Nous habitons au cinquième étage. Cette année je suis en 8ème. J'ai autant d'amis que toi. Il a plus de temps libre que moi.</i></p> <p>Основни бројеви преко 1000. Редни бројеви. Партитивни члан. Партитивно <i>de</i>. Компарација. Личне заменице у функцији директног објекта. Упитна реченица. Презентативи (<i>voilà, c'est</i>).</p> <p>(Интер)културни садржаји: друштвено окружење; валуте циљних култура; правописне конвенције при раздвајању хиљада, као и целих од децималних бројева; конвенције у изговору децималних бројева; метрички и неметрички систем мерних јединица.</p>

ШПАНСКИ ЈЕЗИК

Комуникативна функција	Језички садржаји
<p>ПОЗДРАВЉАЊЕ И ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ И ТРАЖЕЊЕ/ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ И ДРУГИМА</p>	<p><i>Hola, Buenos días, Buenas tardes / noches, Adiós, Hasta luego</i> <i>Bienvenido/a. –(Muchas) gracias.</i> <i>Hola, ¿qué tal? –(Muy) bien. Y tú, ¿qué tal?</i> <i>Hola, ¿cómo estás? –(Muy) bien, gracias, ¿y tú?</i> <i>Buenos días, ¿cómo está? –(Muy) bien, ¿y usted?</i></p> <p>lengua escrita: Querido/a + nombre <i>Querido Pedro: Te escribo... Saludos, Manolo / Un abrazo, Manolo</i> Conversación telefónica: <i>Oye. / Oiga. / –¿Sí? / ¿Dígame?</i> Te presento a + <i>Mira, te presento a mi hermano Paco.</i> <i>Te presento a Elena. Es una amiga mía. Nos conocemos desde primero y vamos juntas al aula de teatro de nuestra escuela.</i> <i>Te presento al señor Mesa. Es nuestro profesor de español.</i> <i>Hola, encantado/a. / Mucho gusto.</i> <i>¿Cómo te llamas? ¿Cuántos años...? ¿Con quién...? ¿Dónde...? ¿De dónde eres? ¿Qué haces? ¿A qué te dedicas?</i> <i>Me llamo Mónica. Tengo trece años y vivo con mi padre. Él es de Grecia. Se mudó a Serbia cuando tenía veinte años. Ahora trabaja en el departamento de informática de una compañía local.</i></p> <p>Поздрави (<i>¡Hola! ¡Buenos días! ¡Buenas tardes! ¡Buenas noches! ¡Hasta luego! ¡Adiós! ¡Chao! ¿Qué tal? ¿Cómo está(s)?</i>) Индикатив презентата Питања (<i>qué, quién/es, con quién, cómo, dónde, de dónde, cuándo, cuánto, cómo, alguna vez</i>) Личне заменице, наглашене и ненаглашене Показне заменице Присвојни придеви Бројеви</p> <p>(Интер)културни садржаји: устаљена правила учтиве комуникације (усмене, писане, електронске); имена и надимци; родбина, породични односи и родбинске везе; начин на који представљамо себе или неког другог у нашој земљи и у (неким) земљама шпанског говорног подручја.</p>

<p>ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА, ПОЈАВА, РАДЊИ, СТАЊА И ЗБИВАЊА</p>	<p><i>¡Qué divertido / aburrido / bonito / interesante...!</i> <i>¡Qué divertido es jugar al fútbol! ¡Qué interesante es este libro!</i> <i>¿De qué color es?</i> <i>¿Cómo es? –Es igual / diferente / parecido / típico / regular.</i> <i>La blusa es azul. Es de algodón.</i> <i>El libro es más interesante que la película. / El libro es tan bonito como la película.</i> <i>La paella está muy rica.</i> <i>Está un poco triste, quizá ha recibido una mala noticia.</i></p> <p>Глагол <i>ser</i> за трајну карактеристику; <i>estar</i> за опис стања; најфреквентнији придеви који мењају значење уз <i>ser/estar</i> (<i>aburrido, cansado, rico</i>). <i>¡Qué... + adjetivo!</i> Именице (заједничке, властите); правопис – велико слово Одсуство члана уз имена професија, функције, националности (<i>Es profesora de español</i>). Придеви – род, број и слагање са именицама; положај придева. <i>joven, mayor, anciano; adulto (edad)</i> <i>antiguo, moderno</i> <i>bonito, feo, bueno, malo, fuerte, débil</i> <i>colores; color claro/oscuro; redondo, cuadrado</i> <i>de madera / piel / plástico / metal / tela / papel / cristal (material)</i> <i>rico, bueno, malo (comida)</i> Компаратив придева (<i>más...que, menos...que, tan...como</i>); компаратив најчешћих неправилних придева (<i>mejor, peor, mayor, menor</i>).</p> <p>(Интер)културни садржаји: особености наше земље и земаља говорног подручја циљног језика (клима, биљни и животињски свет, историјске и културне знаменитости, значајне личности).</p>
<p>ИЗНОШЕЊЕ ПРЕДЛОГА И САВЕТА, УПУЋИВАЊЕ ПОЗИВА ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ И РЕАГОВАЊЕ НА ЊИХ</p>	<p><i>Quédate en casa, estás cansado. Puedes descansar / echarte una siesta.</i> <i>Tienes que dormir más.</i> <i>Es necesario hacer un poco de ejercicios todos los días.</i> <i>¿Vamos a salir? –Sí, vale. / Vale. ¿por qué no?</i> <i>¿Vienes al club? ¿Quedamos el miércoles? ¿Quedamos en mi casa? –Sí, vale, de acuerdo.</i> <i>Entonces, ¿vienes con nosotros? –Sí, vale. / No sé, bueno...</i> <i>¿Por qué no jugamos al fútbol?</i> <i>Te invito a mi fiesta.</i> <i>¿Vienes a mi casa? –Sí, pero más tarde. / Bueno, vale, pero más tarde. / No, lo siento. Me siento mal. Otro día.</i> <i>¿Quieres zumo? –Sí, gracias. / Gracias, está muy rico pero no quiero más.</i></p> <p><i>ir a + inf.</i> <i>invitar, quedar</i> Супротне реченице (<i>pero...</i>) Узрочне реченице (<i>porque...</i>)</p> <p>(Интер)културни садржаји: прикладно упућивање предлога, савета и позива и реаговање на предлоге, савете и позиве; норме учтивости (нпр. приликом посета и сл); активности којима се подстиче здрав живот у нашој земљи и у (неким) земљама шпанског говорног подручја.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ МОЛБИ, ЗАХТЕВА, ОБАВЕШТЕЊА, ИЗВИЊЕЊА, ЧЕСТИТАЊА И ЗАХВАЛНОСТИ</p>	<p><i>¿Puedo abrir la ventana? –Sí, sí, ábrela. / Sí, claro. / Perdona, pero estoy resfriado.</i> <i>¿Puedo escuchar el texto otra vez? No he entendido todas las palabras.</i> <i>¿Podéis escribir la redacción otra vez? Mirad las correcciones y consultad los comentarios, por favor.</i> <i>Dejad de pelear y habla con calma. Quiero escuchar las dos versiones del problema.</i> <i>¿Dónde está el libro del español? –No sé, no me acuerdo dónde lo he puesto. –Pues, búscalo.</i> <i>¿Puedes darme un vaso de agua? / ¿Me das un vaso de agua?</i> <i>Tengo sed. –Aquí tienes. –(Muchas) gracias. – De nada.</i> <i>¿Puedes prestarme tu libro de ejercicios? –Claro, te lo traigo mañana.</i> <i>¿Te puedo pedir un favor? –Sí, sí, claro. / Vale. / Bueno, vale.</i> <i>Perdona, ¿puedes ayudarme? –Sí, con mucho gusto. / Bueno, no sé. / Lo siento, no puedo. Tengo que trabajar.</i> <i>Lo siento mucho. / Perdona. / Siento llegar tarde.</i> <i>¡Enhorabuena! / ¡Muy bien! / (Muchas) felicidades.</i> <i>¡Feliz cumpleaños! / ¡Felicidades!</i> <i>¡Felices fiestas!</i> <i>Suerte. Buen viaje. Felices vacaciones. Buen provecho. / ¡Que aproveche! –(Muchas) gracias.</i></p> <p><i>podar, querer + inf.</i> Личне заменице – COD (<i>me, te, lo, la, nos, os, los, las</i>), COID (<i>me, te, le, nos, os, les</i>); редослед ненаглашених личних заменица за директни и индиректни објекат Императив у потврдном облику за друго лице јединице и множине; употреба ненаглашених личних заменица уз императив Индиректно упућивање молбе <i>No entiendo la tarea</i> (=можете ли да ми објасните?) Интонација <i>Año Nuevo, Nochevieja, Navidad, Pascua</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтивости комуникације, значајни празници и догађаји, честитања.</p>
<p>РАЗУМЕВАЊЕ, ДАВАЊЕ И ТРАЖЕЊЕ УПУТСТАВА</p>	<p><i>Por favor, abrid el libro por la página 67. Vamos a hacer la actividad tres. Organizad grupos de tres personas y analizad el primer diagrama.</i> <i>¿Dónde está el taller de pintura? –Baja las escaleras y luego coge el pasillo de la izquierda. Allí está.</i> <i>¿Cómo puedo preparar una tortilla española? –Ahora te explico...</i></p> <p>Императив у потврдном облику за друго лице јединице и множине; употреба ненаглашених личних заменица уз императив</p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом; припрема хране у нашој земљи и (неким) земљама шпанског говорног подручја.</p>

<p>ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У САДАШЊОСТИ</p>	<p><i>Vivo aquí desde hace tres años. Mi escuela está muy cerca y necesito solo cinco minutos para llegar desde casa. Sin embargo, a veces llego tarde porque no me despierto a tiempo... Empieza a trabajar a las nueve. Termina de trabajar a las cuatro.</i> <i>¿Cómo vienes a clase? –A pie. / En autobús.</i> <i>¿Haces deporte? –Sí, tres veces por semana. Practico natación. / No, nunca.</i> <i>¿Qué hace Manolo? –Hace los deberes. –Hm, no los hace; está hablando por teléfono.</i> <i>Cuando voy a otro país, me gusta probar los platos típicos.</i> <i>No sé explicar el problema muy bien. No conozco mucho esta aplicación.</i></p> <p>Презент индикатива Глаголске перифразе estar + gerundio; soler + gerundio; empezar a + infinitivo; terminar de + infinitivo desde... hasta; antes de... después de; en este momento; durante desde hace todos los meses/años/fines de semana; todo el tiempo Зависне временске реченице у индикативу Одсуство члана (<i>Escribe libros. Bebe agua.</i>) Личне заменице – COD (<i>me, te, lo, la, nos, os, los, las</i>)</p> <p>(Интер)културни садржаји: породични живот; живот у школи и у ширем окружењу; распуст и путовања; традиција и обичаји.</p>
<p>ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У ПРОШЛОСТИ</p>	<p><i>¿Has estado en España alguna vez? –No, nunca. / Sí, fui a España cuando tenía cinco años. / No, todavía no.</i> <i>Ya has visitado el Museo Nacional, ¿verdad? –Claro que sí. / Todavía no.</i> <i>¿Cómo has hecho la tarea? –Muy despacio. Me ha ayudado mi hermano mayor. Me ha explicado tres ejemplos.</i> <i>Vengo de Madrid, acabo de llegar.</i> <i>¿Dónde estuviste? Todos nos fuimos hace dos horas. –Fui a la plaza, esperé un cuarto de hora, pero no vi a nadie. –Es un malentendido, nos reunimos enfrente del museo.</i> <i>El jueves hubo un taller de escultura. Vinieron todos de la clase. Y lo pasamos muy bien.</i> <i>¿Qué tal el viaje? –Muy bien. Fuimos a Nis y visitamos la fortaleza. Hizo buen tiempo y paseamos mucho. La comida fue estupenda.</i> <i>Cristóbal Colón llegó a América en 1492. Su viaje duró varios meses...</i> <i>¿Te cuento una cosa? – Sí, claro. –Hace tres semanas, Mónica me mandó un mensaje...</i></p> <p>Сложени перфекат (<i>pretérito perfecto</i>): партицип правилних глагола и најфреквентнијих неправилних глагола esta mañana / tarde / noche / semana, este mes, este año; ya; todavía no; alguna vez durante Имперфекат за описивање прошлих радњи Временска реченица <i>cuando era / cuando tenía ... años</i> Прости перфекат (<i>pretérito indefinido</i>) у основном значењу: правилни и фреквентни неправилни глаголи hace ... días/semanas/meses/años; hace mucho tiempo fecha, en + año Глаголска перифраза <i>acabar de + infinitivo</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: историјски догађаји, епохална открића, важније личности из прошлости и њихов значај за савремено доба; начин живота сада и некада у нашој земљи и (неким) земљама шпанског говорног подручја.</p>
<p>ОПИСИВАЊЕ БУДУЋИХ РАДЊИ (ПЛАНОВА, НАМЕРА, ПРЕДВИЂАЊА)</p>	<p><i>¿Qué vais a hacer el sábado? –Vamos a celebrar el cumpleaños de nuestra amiga.</i> <i>Este fin de semana vamos a preparar una sorpresa para mi mejor amigo.</i> <i>El jueves vamos a ir al cine. ¿Quieres venir? –Sí, claro. ¿A qué hora nos vemos? / ¿A qué hora vamos a quedar? – A las siete. ¿te parece? –Perfecto.</i> <i>El año que viene viajaré a Madrid. Estaré allí hasta septiembre.</i></p> <p>Презент индикатива за изражавање будуће радње Глаголска перифраза <i>ir a + inf.</i> Будуће време (<i>futuro simple</i>) <i>esta tarde/noche/semana, este mes/año</i> <i>la semana/el mes/el año que viene</i> <i>hasta</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом; слободно време; планирање и договарање у нашој земљи и (неким) земљама шпанског говорног подручја.</p>
<p>ИСКАЗИВАЊЕ ЖЕЉА, ИНТЕРЕСОВАЊА, ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА</p>	<p><i>¿Quieres comer / salir / descansar? ¿Te gustaría comer / salir / descansar? –Me gustaría quedarme en casa.</i> <i>¿Qué queréis hacer mañana? –Nos gustaría ir al campo.</i> <i>Estoy (muy) bien / mal / enfermo / cansado...</i> <i>Me duele el estómago... Me duelen los pies.</i> <i>Necesito un poco de agua. –Aquí la tienes.</i> <i>Tengo dolor de cabeza... Necesito descansar.</i> <i>Estoy contento / preocupado / nervioso / (bastante/muy) enfadado / triste...</i> <i>¡Uf! Por fin llegamos a casa.</i></p> <p>Одређени члан (<i>me duele la cabeza vs. tengo dolor de cabeza; *me duele mi cabeza</i>) <i>me/te/le/nos/os/les gustaría</i> за учтиво упућивање питања/ молбе querer, necesitar ser / estar</p> <p>(Интер)културни садржаји: мимика и гестикација; интересовања, хоби, забава, разонода, спорт и рекреација.</p>

<p>ИСКАЗИВАЊЕ ПРОСТОРНИХ ОДНОСА И УПУТСТАВА ЗА ОРИЕНТАЦИЈУ У ПРОСТОРУ</p>	<p><i>¿Dónde está tu casa? –Cerca del museo. Para ir al zoo, hay que seguir todo recto. Cruza la calle y coge la primera calle a la derecha. Allí está. ¿La sala de biología? –Baja las escaleras y luego coge el pasillo de la izquierda. Allí está. El centro comercial está a las afueras de la ciudad. Hay 100 metros desde la escuela hasta mi casa. Para llegar al museo, hay que andar dos o tres kilómetros. Había cuatro sillas alrededor de la mesa. Encima de la mesa había una botella de plástico y cuatro vasos.</i></p> <p>dentro (de), fuera (de), debajo (de), encima (de), delante (de), detrás (de), enfrente (de), alrededor (de), en/a las afueras (de) desde, hasta subir, bajar, andar, caminar, pasear, correr, pasar por, seguir, cruzar, girar, coger (la primera/segunda/tercera calle) Одређени члан; члан <i>el</i> испред наглашеног <i>a-</i> (el aula / las aulas)</p> <p>(Интер)културни садржаји: лични простор; јавни простор (садржаји, организација) у нашој земљи и (неким) земљама шпанског говорног подручја.</p>
<p>ИЗРИЦАЊЕ ДОЗВОЛА, ЗАБРАНА, УПОЗОРЕЊА, ПРАВИЛА ПОНАШАЊА И ОБАВЕЗА</p>	<p><i>¿Podemos acampar aquí? –Sí, podéis. / No, está prohibido. Hay que comprar los billetes antes de subir al autobús. Tienes que hacer los deberes a tiempo. Tienes que estudiar. –Hoy no tenemos que estudiar, estamos de vacaciones. Cuidado, hace mucho calor. Tienes que ponerte crema solar. Está lloviendo, llévate el paraguas. Ten cuidado. ¡Cuidado! ¡Socorro! ¡Ayuda!</i></p> <p>Модални глаголи за изражавање дозволе, забране, правила понашања и обавезе</p> <p>(Интер)културни садржаји: понашање у кући, школи и на јавним местима; значење знакова и симбола; транспорт.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА</p>	<p><i>¿De quién es este perro? –Es mío. ¿De quién son esos libros? –Son de mi padre. Tiene (un) perro.</i></p> <p>¿de quién es / son...? Присвојни придеви и заменице Одсуство члана за изражавање припадања: *<i>Tiene el perro.</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: однос према својој и туђој имовини; кућни љубимци.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА И НЕДОПАДАЊА</p>	<p><i>¿Qué te gusta / interesa? –Me interesa mucho la historia. / (A mí) me gusta mucho viajar en tren. ¿Qué te gusta hacer en tu tiempo libre? ¿Qué tipo de deporte te gusta? –Odio el deporte... / Me encantan todos... / Me gustan los deportes de equipo. No me interesa nada el fútbol. ¿Qué estación del año prefieres, verano o invierno? –Me gusta más el verano que el invierno. Me gusta más jugar al tenis que verlo en televisión. ¿Cuál es tu comida preferida? ¿Quiénes son tus escritores preferidos? ¿Qué prefieres: ir al parque o quedarte en casa? ¿Cuál prefieres: el zumo de naranja o de manzana? –Me da igual. / Cualquiera, me gustan los dos. ¿Qué interesante!</i></p> <p>gustar, encantar, interesar, preferir Одређени члан уз глаголе <i>gustar, encantar, apetecer; jugar al tenis; tocar la guitarra</i> Неодређене заменице</p> <p>(Интер)културни садржаји: уметност, књижевност за младе, стрип, музика, филм, спорт.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ МИШЉЕЊА</p>	<p><i>¿Te parece...? ¿Qué te parece...? ¿En tu opinión...? Para mí, es muy importante pasar tiempo en la naturaleza. ¿Y para ti? ¿Qué crees? ¿Qué tal la prueba? –Es demasiado fácil/difícil. ¿Qué tal la novela? –No está mal. –Para mí está muy bien. Me gustan los personajes, son muy interesantes. –¿Por qué lo dices? –Porque son... La película es estupenda, ¿verdad? –Sí, para mí también. / Sí, estoy de acuerdo. / Sí, es verdad, pero dura mucho. / No me ha gustado mucho porque prefiero un final realista. Este es poco creíble. Es mejor ir a escuela por la mañana. –No estoy de acuerdo. Prefiero dormir más por la mañana. / Depende. Si prefieres dormir por la mañana, es difícil levantarse cada día a las siete.</i></p> <p>creer, parecerle, (no) estar de acuerdo, (no) tener razón Изражавање мишљења индикативом Наглашене личне заменице после предлога Узрочне реченице у индикативу (porque...) Погодбене реченице у индикативу (si...)</p> <p>(Интер)културни садржаји: поштовање основних норми учтивости у комуникацији са вршњацима и одраслима.</p>

ИЗРАЖАВАЊЕ КОЛИЧИНЕ, ДИМЕНЗИЈА И ЦЕНА	<p>¿Hay alguna farmacia en esta calle? –Sí, hay una. / No, no hay ninguna. ¿Hay leche? –No, no hay. No hay nada en la nevera. ¿Cuántas personas vinieron? –Había más de diez personas. Necesito 200 gramos de jamón. –Aquí tiene. –Muchas gracias. Y ¿cuánto vale, por favor? Quiero cambiar dinares por euros. ¿Cuánto vale un billete de ida y vuelta? ¿Cuántos kilómetros hay a Madrid? –Demasiados. ¿Qué distancia hay entre la escuela y el parque? –Muy poca, unos 100 metros. Mi ciudad tiene 250.000 habitantes. Tiene más o menos 50.000 habitantes.</p> <p>Бројеви преко 1000 Редни бројеви до десет Неодређени члан за изражавање приближне количине (<i>Vale unos 20 euros.</i>) todo el mundo botella de, vaso de, barra de, paquete de, caja de, lata de talla grande/pequeña/mediana demasiado, mucho centímetro(s), metro(s), kilómetro(s); gramo(s), kilo(s); litro(s); metro(s) cuadrado(s)</p> <p>(Интер)културни садржаји: друштвено окружење; храна; мерне јединице; новац.</p>
---------------------------------------	--

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм наставе и учења оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује програм према потребама конкретног одељења имајући у виду састав одељења и карактеристике ученика, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, уџбенике и друге наставне материјале, као и ресурсе и могућности локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода, комуникативних функција и препоручених језичких активности, наставник креира свој годишњи (глобални) план рада на основу кога ће касније развити оперативне планове. Исходи су дефинисани за крај разреда и усмеравају наставника да их операционализује на нивоу једне или више наставних јединица имајући у виду ниво постигнућа ученика. Исходи се разликују, тако да се неки могу лакше и брже остварити, док је за већину исхода потребно више времена, различитих активности и начина рада. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство које не одређује садржаје предмета и зато се садржајима у уџбенику приступа селективно и у складу са предвиђеним исходима. С обзиром на то да уџбеник није једини извор знања, наставник треба да упути ученике на друге изворе информисања и стицања знања и вештина.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Комуникативна настава **језик** сматра средством комуникације. Стога је и програм усмерен ка исходима који указују на то шта је ученик у комуникацији у стању да разуме и продукује. Табеларни приказ наставника постепено води од исхода преко комуникативне функције као области до **препоручених језичких активности и садржаја** у комуникативним функцијама које у настави оспособљавају ученика да комуницира и користи језик у свакодневном животу, у приватном, јавном или образовном домену. Примена овог приступа у настави страних језика заснива се на настојањима да се доследно спроводе и примењују следећи ставови:

- циљни језик употребљава се у учионици у добро осмишљеним контекстима од интереса за ученике, у пријатној и опуштеној атмосфери;
- говор наставника прилагођен је узрасту и знањима ученика;
- наставник треба да буде сигуран да је схваћено значење поруке укључујући њене културолошке, васпитне и социјализирајуће елементе;
- битно је значење језичке поруке;
- знања ученика мере се јасно одређеним релативним критеријумима тачности и зато узор није изворни говорник;
- с циљем да унапреди квалитет и обим језичког материјала, настава се заснива и на социјалној интеракцији; рад у учионици и ван ње спроводи се путем групног или индивидуалног решавања проблема, потрагом за информацијама из различитих извора (ин-

тернет, дечији часописи, проспекти и аудио материјал) као и решавањем мање или више сложених задатака у реалним и виртуелним условима са јасно одређеним контекстом, поступком и циљем;

- наставник упућује ученике у законитости усменог и писаног кода и њиховог међусобног односа;
- сви граматички садржаји уводе се индуктивном методом кроз разноврсне контекстуализоване примере у складу са нивоом, а без детаљних граматичких објашњења, осим, уколико ученици на њима не инсистирају, а њихово познавање се вреднује и оцењује на основу употребе у одговарајућем комуникативном контексту. Комуникативно-интерактивни приступ у настави страних језика укључује и следеће категорије:
- усвајање језичког садржаја кроз циљано и осмишљено учествовање у друштвеном чину;
- поимање наставног програма као динамичне, заједнички припремљене и прилагођене листе задатака и активности;
- наставник треба да омогући приступ и прихватање нових идеја;
- ученици се посматрају као одговорни, креативни, активни учесници у друштвеном чину;
- уџбеници представљају извор активности и морају бити праћени употребом додатних аутентичних материјала;
- учионица је простор који је могуће прилагођавати потребама наставе из дана у дан;
- рад на пројекту као задатку који остварује корелацију са другим предметима и подстиче ученике на студиозни и истраживачки рад;
- за увођење новог лексичког материјала користе се познате граматичке структуре и обрнуто.

Технике/активности

Током часа се препоручује динамично смењивање техника/активности које не би требало да трају дуже од 15 минута.

Слушање и реаговање на налоге наставника на страном језику или са аудио записа (слушај, пиши, повежи, одреди али и активности у вези са радом у учионици: цртај, сеци, боји, отвори/затвори свеску, итд.).

Рад у паровима, малим и великим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.).

Мануелне активности (израда паноа, презентација, зидних новина, постера и сл).

Вежбе слушања (према упутствима наставника или са аудио-записа повезати појмове, додати делове слике, допунити информације, селектовати тачне и нетачне исказе, утврдити хронологију и сл).

Игре примерене узрасту.

Класирање и упоређивање (по количини, облику, боји, годишњим добима, волим/не волим, компарације...)

Решавање „проблем-ситуација“ у разреду, тј. договори и мини-пројекти.

„Превођење“ исказа у гест и геста у исказ.

Повезивање звучног материјала са илустрацијом и текстом, повезивање наслова са текстом или пак именовање наслова.

Заједничко прављење илустрованих и писаних материјала (планирање различитих активности, извештај/дневник са путовања, рекламни плакат, програм приредбе или неке друге манифестације).

Разумевање писаног језика:

– уочавање дистинктивних обележја која указују на грама-тичке специфичности (род, број, глаголско време, лице...);

– одговарање на једноставнија питања у вези са текстом, тачно/нетачно, вишеструки избор;

– извршавање прочитаних упутстава и наредби;

– ређање чињеница логичким или хронолошким редоследом.

Писмено изражавање:

– проналажење недостајуће речи (употпуњавање низа, проналажење „уљеза“, осмосмерке, укрштене речи и слично);

– повезивање краћег текста и реченица са сликама/илустрацијама;

– попуњавање формулара (пријава за курс, налепнице нпр. за пртљаг);

– писање честитки и разгледница;

– писање краћих текстова.

Увођење дечије књижевности и транспоновање у друге медије: игру, песму, драмски израз, ликовни израз.

Предвиђена је израда два писмена задатка у току школске године.

СТРАТЕГИЈЕ ЗА УНАПРЕЂИВАЊЕ И УВЕЖБАВАЊЕ ЈЕЗИЧКИХ ВЕШТИНА

С обзиром на то да се исходи остварују преко активности језичке комуникације, важно је да се оне у настави страних језика перманентно и истовремено увежбавају. Само тако ученици могу да стекну језичке компетенције које су у складу са задатим циљем.

Стога је важно развијати стратегије за унапређивање и увежбавање језичких вештина.

Слушање

Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности да разазнаје фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језику који учи, да би успешно остварио разумевање ученик треба да поседује и следеће компетенције:

– дискурзивну (о врстама и карактеристикама текстова и канала преношења порука),

– референцијалну (о темама о којима је реч) и

– социокултурну (у вези са комуникативним ситуацијама, различитим начинима формулисања одређених говорних функција и др).

Тежина задатака у вези са разумевањем говора зависи од више чинилаца:

– од личних особина и способности онога ко слуша, укључујући и његов капацитет когнитивне обраде,

– од његове мотивације и разлога због којих слуша дати усмени текст,

– од особина онога ко говори,

– од намера с којима говори,

– од контекста и околности – повољних и неповољних – у којима се слушање и разумевање остварују,

– од карактеристика и врсте текста који се слуша, итд.

Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем) за ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је, стога, на више равни. Посебно су релевантне следеће:

– присуство/одсуство визуелних елемената (на пример, лакшим за разумевање сматрају се они усмени текстови који су праћени визуелним елементима због обиља контекстуалних информација које се аутоматски уписују у дуготрајну меморију, остављајући пажњи могућност да се усредосреди на друге појединости);

– дужина усменог текста;

– брзина говора;

– јасност изговора и евентуална одступања од стандардног говора;

– познавање теме;

– могућност/немогућност поновног слушања и друго.

Читање

Читање или разумевање писаног текста спада у тзв. визуелне рецептивне језичке вештине. Том приликом читалац прима и обрађује тј. декодира писани текст једног или више аутора и проналази његово значење. Током читања неопходно је узети у обзир одређене факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристике читалаца, њихови интереси и мотивација као и намере, карактеристике текста који се чита, стратегије које читаоци користе, као и захтеви ситуације у којој се чита.

На основу намере читаоца разликујемо следеће врсте читања:

– читање ради усмеравања;

– читање ради информисаности;

– читање ради праћења упутстава;

– читање ради задовољства.

Током читања разликујемо и ниво степена разумевања, тако да читамо да бисмо разумели:

– глобалну информацију;

– посебну информацију,

– потпуну информацију;

– скривено значење одређене поруке.

Писање

Писана продукција подразумева способност ученика да у писаном облику опише догађаје, осећања и реакције, пренесе поруке и изрази ставове, као и да резимира садржај различитих порука (из медија, књижевних и уметничких текстова итд), води белешке, сачини презентације и слично.

Тежина задатака у вези са писаном продукцијом зависи од следећих чинилаца: познавања лексике и нивоа комуникативне компетенције, капацитета когнитивне обраде, мотивације, способности преношења поруке у кохерентне и повезане целине текста.

Прогресија означава процес који подразумева усвајање стратегија и језичких структура од лакшег ка тежем и од простијег ка сложенијем. Сваки виши језички ниво подразумева циклично понављање претходно усвојених елемената, уз надоградњу која садржи сложеније језичке структуре, лексику и комуникативне способности. За ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је прогресија на више равни. Посебно су релевантне следеће:

– теме (ученикова свакодневница и окружење, лично интересовање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено-културног контекста, као и теме у вези са различитим наставним предметима);

– текстуалне врсте и дужина текста (формални и неформални текстови, резимирање, личне белешке);

– лексика и комуникативне функције (способност ученика да оствари различите функционалне аспекте као што су описивање људи и догађаја у различитим временским контекстима, да изрази претпоставке, сумњу, захвалност и слично у приватном, јавном и образовном домену);

– степен самосталности ученика (од вођеног/усмераваног писања, у коме се ученицима олакшава писање конкретним задацима и упутствима, до самосталног писања).

Говор

Говор као продуктивна вештина посматра се са два аспекта, и то у зависности од тога да ли је у функцији *монолошког излагања*, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или је у функцији *интеракције*, када се размењују информације између два или више саговорника са одређеним циљем, поштујући принцип сарадње током дијалога.

Активности монолошке говорне продукције су:

– јавно обраћање (саопштења, давање упутстава и информација);

– излагање пред публиком (предавања, презентације, репортаже, извештавање и коментари о неким догађајима и сл.)

Ове активности се могу реализовати на различите начине и то:

– читањем писаног текста пред публиком;

– спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне подршке у виду табела, дијаграма, цртежа и др.

– реализацијом увежбане улоге или певањем.

Интеракција подразумева сталну примену и смењивање рецептивних и продуктивних стратегија, као и когнитивних и дискурзивних стратегија (узимање и давање речи, договарање, усаглашавање, предлагање решења, резимирање, ублажавање или заобилажење неспоразума или посредовање у неспоразуму) које су у функцији што успешнијег остваривања интеракције. Интеракција се може реализовати кроз низ активности, на пример:

– размену информација,

– спонтану конверзацију,

– неформалну или формалну дискусију, дебату,

– интервју или преговарање, заједничко планирање и сарадњу.

Социокултурна компетенција и медијација

Социокултурна компетенција и медијација представљају скуп знања (компетенција) која се примењују у низу језичких активности у два основна језичка медијума (писаном и усменом) и уз примену свих других језичких активности (разумевање говора, говор и интеракција, писање и разумевање писаног текста). Дакле, представљају веома сложене категорије које су присутне у свим аспектима наставног процеса и процеса учења.

Социокултурна компетенција представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између културних и комуникативних модела сопствене говорне заједнице и заједнице/заједница чији језик учи. Та знања се, у зависности од нивоа општих језичких компетенција, крећу од познавања основних комуникативних принципа у свакодневној комуникацији (основни функционални стилови и регистри), до познавања карактеристика различитих домена језичке употребе (приватни, јавни и образовни), паралингвистичких елемената, и елемената културе/култура заједница чији се језик учи. Наведена знања потребна су за компетентну, успешну комуникацију у конкретним комуникативним активностима на циљном језику.

Посебан аспект социокултурне компетенције представља *интеркултурна компетенција*, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између светова, односно говорних заједница, у којима се ученик креће. Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене, то јест, развој интеркултурне личности, кроз јачање свести о вредности различитих култура и развијање способности за интегрисање интеркултурних искустава у сопствени културни модел понашања и веровања.

Медијација представља активност у оквиру које ученик не изражава сопствено мишљење, већ функционише као посредник између особа које нису у стању да се директно споразумевају. Медијација може бити усмена и писана, и укључује сажимање и резимирање текста и превођење. Превођење се у овом програму третира као посебна језичка активност која никако не треба да се користи као техника за усвајање било ког аспекта циљног језика предвиђеног комуникативном наставом. Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационих технологија, итд.) и способност изналажења структуралних и језичких еквивалената између језика са кога се преводи и језика на који се преводи.

Упутство за тумачење граматичких садржаја

Настава граматике, с наставом и усвајањем лексике и других аспеката страног језика, представља један од предуслова овладавања страним језиком. Усвајање граматике подразумева формирање граматичких појмова и граматичке структуре говора код ученика,

изучавање граматичких појава, формирање навика и умења у области граматичке анализе и примене граматичких знања, као прилог изграђивању и унапређивању културе говора.

Грамматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта (функционални приступ). У процесу наставе страног језика у што већој мери треба укључивати оне граматичке категорије које су типичне и неопходне за свакодневни говор и комуникацију, и то кроз разноврсне моделе, применом основних правила и њиховим комбиновањем. Треба тежити томе да се граматика усваја и рецептивно и продуктивно, кроз све видове говорних активности (слушање, читање, говор и писање, као и превођење), на свим нивоима учења страног језика, према јасно утврђеним циљевима, стандардима и исходима наставе страних језика.

Грамматичке категорије су разврстане у складу са Европским референтним оквиром за живе језике за сваки језички ниво који подразумева прогресију језичких структура према комуникативним циљевима: од простијег ка сложенијем и од рецептивног ка продуктивном. Сваки виши језички ниво подразумева граматичке садржаје претходних језичких нивоа. Цикличним понављањем претходно усвојених елемената надограђују се сложеније граматичке структуре. Наставник има слободу да издвоји граматичке структуре које ће циклично понављати у складу са постигнућима ученика, као и потребама наставног контекста.

Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језика и годином учења. С тим у вези, уз одређене граматичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док се друге усвајају продуктивно.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује не само постигнућа ученика, процес наставе и учења, већ и сопствени рад како би перманентно унапређивао наставни процес.

Процес праћења остварености исхода почиње проценом нивоа знања ученика на почетку школске године како би наставници могли да планирају наставни процес и процес праћења и вредновања ученичких постигнућа и напредовања. Тај процес се реализује формативним и сумативним вредновањем. Док се код формативног оцењивања током године прате постигнућа ученика различитим инструментима (дијагностички тестови, самоевалуација, језички портфолио, пројектни задаци и др), сумативним оцењивањем (писмени задаци, завршни тестови, тестови језичког нивоа) прецизније се процењује оствареност исхода или стандарда на крају одређеног временског периода (крај полугодшта, године, циклуса образовања). Формативно вредновање није само праћење ученичких постигнућа, већ и праћење начина рада и средство које омогућава наставнику да у току наставног процеса мења и унапређује процес рада. Током оцењивања и вредновања ученичких постигнућа треба водити рачуна да се начини на које се оно спроводи не разликује од уобичајених активности на часу јер се и оцењивање и вредновање сматрају саставним делом процеса наставе и учења, а не изолованим активностима које стварају стрес код ученика и не дају праву слику њихових постигнућа. Оцењивањем и вредновањем треба да се обезбеди напредовање ученика у остваривању исхода, као и квалитет и ефикасност наставе. Сврха оцењивања треба да буде и јачање мотивације за напредовањем код ученика, а не истицање њихових грешака. Елементи који се вреднују су разноврсни и треба да допринесу свеопштој слици о напредовању ученика, јачању њихових комуникативних компетенција, развоју вештина и способности неопходних за даљи рад и образовање. То се постиже оцењивањем различитих елемената као што су језичке вештине (читање, слушање, говор и писање), усвојеност лексичких садржаја и језичких структура, примена правописа, ангажованост и залагање у раду на часу и ван њега, примена социolingвистичких норми. Приликом оцењивања и вредновања неопходно је да начини провере и оцењивања буду познати ученицима односно усаглашени са техникама, типологијом вежби и врстама активности које

су примењиване на редовним часовима, као и начинима на који се вреднују постигнућа. Таква правила и организација процеса вредновања и оцењивања омогућавају позитивну и здраву атмосферу у наставном процесу, као и квалитетне међусобне односе и комуни-

кацију на релацији ученик – наставник, као и ученик – ученик, а уједно помажу ученику да разуме важност и смисленост вредновања и подстичу га на преузимање одговорности за властито планирање и унапређивање процеса учења.

Назив предмета **ЛИКОВНА КУЛТУРА**

Циљ **Циљ** наставе и учења Ликовне културе је да се ученик, развијајући стваралачко мишљење и естетичке критеријуме кроз практични рад, оспособљава за комуникацију и да изграђује позитиван однос према култури и уметничком наслеђу свог и других народа.

Разред **Осми**

Годишњи фонд часова **34** часа

ИСХОДИ	ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – бира одговарајући прибор, материјал, технику, уређај и апликативни програм за изражавање идеја, имагинације, емоција, ставова и порука; – користи разноврсне податке и информације као подстицај за стваралачки рад; – примењује знања о елементима и принципима компоновања у стваралачком раду и свакодневном животу; – реализује једноставне ликовне пројекте, самостално и у сарадњи са другима; – дискутује аргументовано о својим и радовима других уважавајући различита мишљења; – прави презентације усклађујући слику и текст и приказујући кључне податке и визуелне информације; – тумачи садржаје одабраних уметничких дела и одабрану визуелну метафору; – разговара о значају културне баштине за лични развој, развој туризма и очување културног идентитета земље. 	КОМПОЗИЦИЈА	Примена принципа компоновања. Простор и пропорције (ергономија, перспектива).
	НАСЛЕЂЕ	Културна баштина (значај, заштита и промоција наслеђа). Најзначајнија уметничка остварења и уметници, локалитети и споменици на територији Србије и у свету.
	КОМУНИКАЦИЈА	Декодирате слике (теме, мотиви, поруке, метафора, алегорија, пиктограми...). Пројекти (цртеж, слика, скулптура, дигитална фотографија, филм, анимација, игрице, стрип, графити, мурали, инсталације, шминка и боди арт, одевне комбинације и детаљи...).

Кључни појмови садржаја: простор, облик, линија, боја, текстура, светлина

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

ОПШТИ ДЕО

Кључни појмови су међусобно чврсто повезани и чине конструкцију, основу за развијање програма. Централни појам је простор, јер се све што видимо и доживљавамо налази у простору. Из овог појма су изведени остали кључни појмови. Централни појам указује на то да програм није усмерен на ускотручне садржаје, већ на свет у коме ученик живи и одраста и који треба свесно да опажа, доживљава и истражује из различитих углова. Кључни појмови који чине конструкцију програма надограђују се у сваком разреду другим појмовима према избору наставника, а у складу са предзнањима и сазнајним способностима ученика.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У првој колони табеле дати су исходи који се достижу до краја школске године. Достижни су за сваког ученика, у мањој или већој мери. У другој колони табеле налазе се називи тема, а у трећој предложени садржаји. Редослед тема није обавезујући, а садржаји различитих тема могу да се повежу и другачије организују. Наставник планира наставне јединице на основу компетенција, циља наставе и учења, исхода и кључних појмова.

Приликом планирања наставних јединица наставник не размишља о садржајима које ће обрадити, већ о задацима и активностима ученика који омогућавају развијање компетенција. Наставник прво бира исказ предметне компетенције. На пример, исказ специфичне предметне компетенције средњег нивоа: *Ученик проналази и развија своје идеје истражујући природно и вештачко окружење, свет маште и осећања (посматрајући, анализирајући и сакупљајући потребне информације) за стваралачки рад* омогућава планирање разноврсних задатака и активности. Један од задатака може да буде да ученици на основу облика из природе осмисле употребни предмет приказујући до четири фазе трансформације. Наставна јединица би носила назив *Трансформација облика* или *Трансформација*. Да би проблемски задатак могао да се реши, потребно је осмислити на који начин ће ученици истраживати облике из природе. Могуће је да путем мобилних уређаја сваки ученик самостално или у пару претражује интернет на часу

(наставник даје смернице за претраживање и ограничава време), да ученици пронађу фотографије облика из природе у уџбеницима, да наставник донесе на час одговарајуће књиге, да ученици истражују податке у школској библиотеци, да се претходно припреме за час тако што ће код куће претраживати интернет и одабрати неколико занимљивих облика... Овај проблемски задатак циља исход: *користи разноврсне податке и информације као подстицај за стваралачки рад* и омогућава развијање компетенција за рад са подацима и информацијама и за решавање проблема. Имајући у виду недовољан фонд часова, потребно је планирати задатке и активности који циљају више исхода. На пример, ако наставник не би тражио од ученика да цртају фазе трансформације, већ би јасно нагласио да рад може да се реализује као скица, цртеж, слика, скулптура... одабраним материјалом и техником (колаж, глина, туш и перо...) или у апликативном програму, задатак би циљао и исход: *бира одговарајући прибор, материјал, технику, уређај и апликативни програм за изражавање идеја, имагинације, емоција, ставова и порука*. Наставник може да постави још захтева. На пример, може да тражи да ученици у раду примене одабрани принцип компоновања (да обрате пажњу на ритам или равнотежу...). Тако би задатак циљао и исход: *примењује знања о елементима и принципима компоновања у стваралачком раду и свакодневном животу*. Ако би ученици по завршетку рада анализирали и поредили решења, задатак би циљао и исход: *дискутује аргументовано о својим и радовима других уважавајући различита мишљења* и омогућио би развијање међупредметних компетенција за комуникацију и сарадњу...

Сваки ликовни задатак може лако да се разради тако да циља више исхода и компетенција. Важно је да се осмисле захтеви који подстичу развој ученика. Уколико се ученику зада ликовна тема, материјал и техника, поступак израде и ликовни проблем (на пример, примена неког принципа компоновања), то је превише ограничавајућих услова који приморавају ученика да се фокусира на извођење рада, уместо на развијање идеја.

Исходе за крај разреда је могуће операционализовати и контекстуализовати (у складу са циљем наставне јединице/задатка). На пример, исход: *разговара о значају културне баштине за лични развој, развој туризма и очување културног идентитета земље* може да се прецизира овако: *објасни на који начин би археолошки локалитет Винча могао да постане значајна туристичка дестинација*.

Имајући у виду да су ученици оптерећени припремама за завршни испит и избором средње школе, пожељно је испланирати наставу тако да се у другом полугодишту остави довољно времена за разговор и пројектне задатке који интересују ученике, а нису презахтевни у смислу да одузимају превише времена за истраживање и реализацију.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

КОМПОЗИЦИЈА

Пожељно је да на почетку године наставник укаже на то где се знања о елементима и принципима компоновања примењују. Ова знања су неопходна ученицима који уписују уметничке школе и одређене профиле у стручним школама (техничар за обликовање графичких производа, фотограф, типограф, архитектонски техничар, техничар за пејзажну архитектуру, техничар за обликовање намештаја и ентеријера, цвећар, златар, електротехничар мултимедија, дизајнер одеће, дизајнер текстила, дизајнер производа од коже, техничар–моделар коже, декоратер зидних површина, аранжер у трговини, властичар, мушки фризер, женски фризер, сценски маскер и власуљар...). Сви ученици могу да примене принципе компоновања приликом креирања презентација, фотографија, видео записа..., реализовања ликовних пројеката, уређења животног и радног простора, смишљања одевне комбинације...

На очигледним примерима из свакодневног живота и уметности потребно је објаснити принципе: ритам, контраст, доминанту, градијацију, равнотежу, јединство и хармонију. Начин остваривања бира наставник. Могуће је кратко објаснити све принципе на једном часу (уз презентацију), па у току године постепено, кроз разговор и разноврсне проблемске задатке, омогућити услове да ученици развијају знања у складу са својим потребама, интересовањима и способностима. Могуће је и разматрати у току године један по један принцип (почев од оних који су ученицима непознати), па на крају школске године сумирати научено.

Заинтересованим и напредним ученицима се може указати на то да, осим наведених, постоје и други принципи. На пример, у фотографији је важан принцип трећина (rule of thirds), у графичком дизајну принцип беле позадине (white space)... Ученицима који желе да науче више потребно је дати смернице за истраживање на интернету (адресе или кључне речи) и договорити са сваким учеником пројектни задатак који ће радити самостално, код куће.

Када је реч о простору и пропорцијама, најважније је прво указати на значај ергономије за здравље ученика. Пример је дизајн радног стола и столице, који треба да омогући правилно држање тела приликом учења и рада на рачунару. Затим се може разговарати о дизајну ентеријера и индустријском дизајну (на пример, о дизајну аутомобила), о архитектури, скулптури у пленеру, приказивању простора на дводимензионалној подлози и перспективи... Заинтересованим ученицима се може указати на златни пресек.

Да би се обезбедила мотивација и развијала компетенција за учење, неопходно је објаснити зашто и како се уче одабрани садржаји. На пример, ако наставник тражи од ученика да нацртају простор и објекте у перспективи, потребно је да укаже на то да ученици на тај начин развијају визуелно опажање и памћење, што им је неопходно у бројним животним ситуацијама (за процењивање ситуација, доношење одлука, решавање проблема...). Аналитичко посматрање природе, окружења и уметничких дела није довољно, визуелно опажање и памћење се неће довољно развијати без практичног рада (ликовни задаци су уједно и начин да ученик провери у којој мери је развио визуелно опажање и памћење). Може се разговарати и о томе како данас доживљавамо приказивање тродимензионалног простора на дводимензионалној подлози. Обрнута, вертикална и семантичка перспектива могу деловати незанимљиво или збуњити савременог посматрача. С друге стране, полиперспектива може бити занимљива савременом посматрачу иако, такође, не приказује објекте онако како их видимо у стварности. Као пример приказивања простора наставник може да покаже и 3Д мурале (оптичке илузије), који могу у потпуности да промене амбијент мањих и слабо осветљених просторија или да значајно измене изглед ста-

рих фасада (примери се могу наћи на адреси: <https://artofjohnpugh.com>). Када је реч о пропорцијама главе и тела, може се указати на примену знања приликом смишљања одевне комбинације, на различите облике лица и пропорције, на то како се бојом, линијама и валером неки делови лица могу визуелно смањити или истаћи. Боје и кројеви одеће могу утицати на то да неки делови тела визуелно делују шире или уже, краће или дуже... Такође, простор (димензије, дизајн ентеријера и осветљење) утиче на општи утисак. Може се разговарати и о опажању боја у зависности од врсте осветљења (бела светлост у распону од 2700 до 6500 Келвина), јер за ученике није важно да приликом бирања сијалица за стан, собу, радни простор... мисле само о потрошњи енергије и јачини светла, већ и о боји светла, а која утиче на расположење, учење, доношење одлука... Као пример може послужити боја светла која се користи у маркетима да би храна деловала свеже. Затим, ако је ученик изложио на зиду свој ликовни рад, постер или репродукцију уметничког дела, та слика ће другачије изгледати у зависности од избора сијалице (као и сви други објекти у просторији)...

Ученици се додатно могу мотивисати задацима који су њима занимљиви, а развијају стваралачко мишљење: трансформација облика (у апликативном програму: morphing), превођење информација из једне форме у другу (на пример, превођење музичке композиције у ликовну), повезивање реалних облика и нереалних односа, креирање илузија... Да би се утврдило које активности мотивишу ученике неопходно је континуирано испитивање праксе, јер оно што мотивише једну генерацију/одељење/ученика не мотивише нужно све ученике.

НАСЛЕЂЕ

Циљ учења ове теме је развијање позитивног става према светској и националној културној баштини. Као полазна основа треба да послужи неки феномен, актуелна тема или догађај. На пример, катедралу Нотр Дам у Паризу је у великој мери оштетио пожар у априлу 2019. године. Ова несрећа није потресла само француски народ већ и велики број људи широм света, што је повод за разматрање више важних тема. Једна од значајних тема је промоција наслеђа. Катедрала Нотр Дам је у својој дугој историји више пута била потпуно запуштена (нарочито у 16. веку). Током Француске револуције је демолрана, јер је народ није доживљавао као вредно наслеђе, већ као симбол богатства и моћи високог свештенства. Захваљујући роману *Богородичина црква у Паризу* (код нас: *Звонар Богородичне цркве*) Виктора Игоа, који је постао популаран одмах по објављивању, катедрала је обновљена. Писчева намера је била да скрене пажњу француској јавности на значај националног наслеђа, међутим, роман је доживео светску славу, као и катедрала. По роману су нацртане бројне илустрације и стрипови, снимљени филмови, серије и анимирани филмови, креиране позоришне представе, мјузикли... У игрици *Assassin's Creed Unity* из 2014. године катедрала је верно приказана до детаља. Унеско је уврстио катедралу на листу светске културне баштине и она је и званично призната као наслеђе значајно за човечанство. Ученици треба да знају да је веома тешко прикупити новац за заштиту и обнову наслеђа. Катедрала је и у 21. веку пропала упркос својој слави и годишњој посети од преко 13 милиона људи из целог света. Највише новца за обнову је уложено онда када је велики број људи осетио снажну емотивну повезаност са катедралом (непосредно по објављивању Игоовог романа и непосредно после пожара)... Ученици могу да истраже који споменици културе у нашој земљи се налазе на листи светске културне баштине, а који не (иако су изузетно значајни), као и да заједно размотре шта за њих значе споменици културе у нашој земљи, како би као појединци и као заједница могли да допринесу промоцији наслеђа. На пример, изузетно значајан праисторијски локалитет Винча (Бело брдо) је озбиљно угрожен подземним водама, али није добио међународну помоћ за заштиту, нити је прикупљено довољно средстава да се до краја истражи и уреди за посетиоце.

Катедрала Нотр Дам може да буде основ за разматрање још једне важне теме, начина на који се наслеђе штити и обнавља. Иако се у јавности говори о рестаурацији катедрале, она је током

векова само делимично рестаурирана, а делимично је обнављана тако што су јој додавани модерни елементи, па је Виктор Иго катедрали описао као химеру. После пожара, француска влада је расписала конкурс за идејно решење катедрале, што је подстакло још бурних реакција јавности. Јавност је подељена на оне који желе да се верно реконструише последњи изглед катедрале и на оне који сматрају да је боље катедрали дати савременији изглед (јер је катедра на тај начин била и грађена и обнављана током векова). Као супротност катедрали може се навести пример обновљене средњовековне тврђаве Голубац или манастирског комплекса Манастија, којима нису додавани модерни архитектонски украси. Ученици могу да дискутују о томе да ли би се вредност културног споменика умањила уколико би се приликом обнове изменио његов првобитни изглед, као и о јединству стила, могу да ураде идејна решења за уређење простора око неког значајног споменика или места културе у нашој земљи... Такође, потребно је поменути 3Д скенирање и штампање, технологију која у великој мери може да помогне приликом истраживања и обнове културног наслеђа.

Када се планира учење о уметницима и њиховим делима, важно је смислено одредити циљ учења одабраног садржаја. На пример, није смислено да ученици уче о импресионизму зато да би упамтили податке (када је правац настао, шта је био повод за настанак правца, ко су представници, која су њихова најзначајнија дела), јер ти подаци за ученике немају значаја, неприменљиви су и ученици их брзо заборављају. Уместо тога, може се говорити о томе шта је креативност, а шта иновативност, колико је за ученике значајно да развијају стваралачко мишљење (које им је неопходно у бројним животним ситуацијама), као и о томе да иновативне идеје и остварења понекад неће одмах бити прихваћени. Као пример се може навести прича о непријатељској реакцији критичара, неких колега и публике када су први пут видели радове импресиониста и о увредама упућеним уметницима. Ученицима се могу показати најпознатија дела импресиониста и поставити питање да ли та дела у њима изазивају презир, бес, мржњу... и зашто (да или не), као и шта мисле, зашто је јавност у 19. веку тако негативно реаговала на иновације. Ученици могу да упореде једно дело уметника који је био цењен у то време (на пример, Енгр) и дела импресиониста, да покушају сами да открију шта је тачно скандализовало публику. Затим се може нешто рећи о Салону, о томе како је отварање изложбе био значајан друштвени догађај који је окупљао виђене људе и обичне грађане, о стандардима које је поставила државна Школа лепих уметности (École des Beaux-Arts) и очекивањима публике тог времена. Може се разговарати и о томе на који начин ученици прихватају оштру критику или увреде, а на који начин су реаговали уметници који су касније постали славни, као и како би могли пристојно да кажу да им се неко дело не свиђа. Такође, може се разговарати и о томе зашто и данас неки људи мрзе, на пример, Реноара и објављују на интернету чланке против његових дела... На исти начин се може приступити и свим другим садржајима које наставник одабере. На пример, ако је фокус на томе како ученици могу да пронађу подстицај за стварање, као пример се могу показати дела настала под утицајем афричке уметности... Потребно је разговарати и о томе шта за ученике значи оригиналност, колико је оригиналност важна, у којој мери можемо да будемо оригинални, у којим случајевима је оригиналност позитивно прихваћена, а у којим не. Такође, шта је у уметности омаж, а шта плагијат... Свака одабрана тема за разговор може да буде и повод за истраживање и стварање.

Наставник треба повремено да прати како се развијају нове образовне технологије. На пример, америчка компанија *Triseum* развија образовне игре помоћу којих ученици и студенти могу да уче о уметницима и уметничким делима истовремено развијајући компетенције (назив првих игрица су: *ARTé: Mecenas*, *ARTé: Lumiere*, *ARTé: Hemut*).

КОМУНИКАЦИЈА

Декодираније слике се односи на тумачење слике у најширем значењу (теме и мотиви у уметничким делима, пропагандне пору-

ке, пиктограми, симболика боје...). Ови садржаји се повезују са одговарајућим садржајима других тема. Према процени наставника, могуће планирати и тумачење сложенијих знакова, истраживање порекла, значења и развоја познатих логотипа (Gamecube, Toblerone, Amazon, Pepsi...) или знакова који су ученицима мање познати (амблеми војске РС, илирски грбовници, одликовања...). Наставник може да понуди ученицима да одаберу знаке о којима ће се разговарати на часу (и који ће послужити као подстицај за креирање оригиналног знака) или да сам направи избор, а у складу са знањима која су ученици стекли до осмог разреда.

Остали предложени садржаји се односе на предлоге пројеката. Ученицима је потребно понудити мотивационе садржаје и могућност да одаберу пројекте који их занимају. Пројекти могу да се планирају и остварују на различите начине. Један од могућих начина је да ученици самостално, у паровима или тимовима одрже час својим вршњацима. Наставник треба да постави захтев да тај час буде занимљив, да „наставник“ заинтересује вршњаке за тему, да припреми кратку презентацију и питања која подстицају на размишљање и разговор, на даље истраживање... Налози за ученике не треба да буду презахтевни, али не треба ни да се сведу на забаву. На пример, један тимски пројекат може да обухвати истраживање европске моде у периоду од почетка двадесетог века до Првог светског рата и нацрт свечане одеће (превођење неких карактеристичних елемената у савремену одећу). Истовремено, од ученика се може тражити да креирају кратку презентацију о духу тог времена (начину живота, архитектури, намештају, познатим уметницима и уметничким делима...). Други тимови могу да раде исти пројекат, али да истражују неко друго време или да истражују другу тему и реализују другачији рад (на пример, прилог за школски часопис). Ако ученици желе да сазнају више о стрипу, као мотивациони садржај може се понудити прича о популарности стрипа данас, филмовима снимљеним према стриповима, о основним карактеристикама америчке, јапанске и француско-белгијске школе, о српском стрипу, апликативним програмима за цртање стрипова... Ученици могу да осмисле карактер/карактере и да нацртају траку или таблу стрипа (за стрип у наставцима). Уколико их занимају графити и мурални, може се указати на интернет страницу *Google Street Art project*, где се могу видети највреднији графити и мурални широм света, на бесплатне апликативне програме за креирање графита, а ученици могу индивидуално или тимски да планирају пројекте (да фотографишу зид у свом месту, да креирају неколико скица за графит/мурал, да одабрану скицу пренесу на већи формат натрон папира...). Такође, одељење може да се договори да сви заједно раде на једном пројекту. На пример, да сниме документарни филм о свом школском животу у последњем разреду основне школе. Затим, један део школског простора може у потпуности да промени изглед за потребе школских прослава помоћу интерактивних инсталација (наставник може пронаћи идеје за пројекат и мотивационе садржаје ако у претраживач унесе: *Interactive Art Installations*, *Nike Flyknit Collective installation*, *Jelly Swarm by Tangible Interaction*, *Scattered Crowd by William Forsythe*, *Patrick Nadeau Rainforest installation*...).

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наставник у току године прати, процењује и подстиче развијање индивидуалних потенцијала сваког ученика. Могући елементи за процењивање напредовања и оцењивање постигнућа су:

– Однос према раду (припремљен је за час; одговорно користи материјал, прибор и алатке; одржава прибор и радни простор; потписује радове; чува радове у мапи...).

– Однос према себи (истражује информације; поставља питања; предлаже; истрајан је у раду, труди се; преузима одговорност; поштује себе и своје радове; учи на грешкама; спреман је да испроба своје способности у новим активностима...).

– Однос према другима (довршава рад у договореном року; поштује договорена правила понашања; спреман је да помогне и да сарађује; уважава туђу културу, радове, начин размишљања, доживљавања, опажања, изражавања...).

3. РУСИНСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

Ликовна култура

Напомена: Концепт додатног садржаја наставног програма из предмета Ликовна култура садржи кратак преглед најзначајнијих представника русинских ликовних стваралаца у Републици Србији и иностранству. Нова сазнања уврштена у процес едукације пружају могућност за значајно развијање менталних и изражајних способности ученика. Ови уметнички садржаји антиципирају могуће погледе на свет и стицање нових видика и самим тим формирају моделе за посматрање проблема са којим се уметнички свет суочава, како у прошлости тако и у садашњости. Из тог разлога потпуније и активније доживљавање садржаја и процеса у ликовној уметности је сигурно правилан пут за боље схватање и активније учествовање у култури, традицији и обичајима русинског народа, али и у култури у сваком смислу те речи. Овакав концепт изискује од наставника не само да допуњује властито знање, већ и да га пренесе на ученике. Од наставника се очекује да успостави активнији однос и сарадњу и са русинским галеријама и музејима, да се упозна са историјом и традицијом, а у исто време и са савременим кретањима у ликовној уметности, па и са регионалним специфичностима, такође и коришћење различитих техника традиционалних заната. Циљ овог додатног садржаја је да омогући ученицима да се на лакши начин упознају са процесима у уметности, да разумеју настајање ликовног дела и учествују у његовој интерпретацији, да спознају културу и културни контекст, да боље разумеју значајна дела и тенденције у русинској ликовној уметности у Републици Србији и иностранству, и њену повезаност са развојем друштва. Препоручује се и посета галеријама и музејима, од друштвеног значаја русинске националне мањине у Србији и иностранству. У петом, шестом, седмом односно осмом разреду посета изложби дела русинских уметника (актуелна изложба у једној од галерија у зависности од датума посете), а у првом односно другом разреду Гимназије посета музеју Ендија Ворхола у Словачкој. Од значајних грађевина, препоручује се и посета цркве Св. Оца Миколаја у Руском Крстуру, као и зграде Студија М у Новом Саду. Циљ посете галеријама и музејима је учвршћивање односа и разумевање ученика са културним наслеђем русинске ликовне уметности. Од посебног је значаја посетити изложбе тренутно актуелних уметника русинског порекла ради упознавања са савременим токовима ликовног стваралаштва академских ликовних уметника.

– Разумевање (разуме задатак; разуме појмове; разуме процес; разуме концепт; разуме визуелне информације...).

– Повезивање (повезује и пореди познате и нове информације, људе, места, догађаје, феномене, идеје, дела...).

– Оригиналност (оригиналан је у односу на туђе радове; оригиналан је у односу на своје претходне радове...).

– Организација композиције (у складу са својом идејом примењује одговарајуће принципе компоновања, знања о простору, перспективи, пропорцијама, правцу, смеру...).

– Вербално изражавање (учтиво комуницира; аргументовано, кратко и јасно образлаже свој рад, идеју, доживљај, опажање, емоције...).

– Употреба техника и средстава (бира одговарајућу технику у односу на идеју; примењује одговарајући процес; бира одговарајући материјал/подлогу; истражује могућности технике и материјала; користи дигиталну технологију као помоћно средство у раду; обликује рад у одабраном апликативном програму).

Елементи могу и другачије да се формулишу. Бирају се према типу ликовног задатка и циљевима задатка.

Самопроцена радова је вербална и писана. Најефикаснија је метода 3, 2, 1. Ученик сам припрема листић на коме уписује име, презиме, датум и назив рада. Затим кратко наводи: 3 ствари које сам научио на часу, 2 примера која илуструју то што сам научио, 1 ствар која ми није јасна или питање које бих поставио. Када се разговара о ликовним делима, ученик пише: 3 речи којима бих описао дело, 2 ствари које ми се највише допадају на делу, 1 ствар коју не разумем. Када се разговара о уметнику: 3 ствари због којих је уметник значајан, 2 дела која ми се највише свиђају, 1 питање које бих поставио уметнику. Када се ученик ликовно изражава: 3 ствари о којима сам размишљао током рада, 2 ствари које ми се свиђају на мом раду, 1 ствар коју бих променио. Или: 3 речи којима бих описао свој рад, 2 разлога због којих је мој рад оригиналан, 1 ствар коју бих урадио другачије. Важно је да ученик не наводи више од једне нејасноће или грешке, ни у случају када му ништа није јасно или сматра да је рад упропашћен. Издвајање само једне нејасноће или грешке постепено оспособљава ученика да идентификује најважнији пропуст и да се фокусира на његово уклањање или да дође до бољих идеја. Ученике је потребно навикавати да листиће попуњавају брзо. Понекад је најважније оно чега се првог сете. Наставник може да прилагођава методу у складу са типом активности/задатка или да осмисли другачије чек-листе.

IV. ДОДАТНИ САДРЖАЈИ ПРОГРАМУ ЛИКОВНА КУЛТУРА КОЈИ ИЗРАЖАВАЈУ ПОСЕБНОСТ НАЦИОНАЛНЕ МАЊИНЕ

1. БОШЊАЧКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

– Савремена ликовна уметност (*Звезда тјера мјесеца*, Џенгис Реџепагић; *Крадем ти се у ноћи*, Џенгис Реџепагић; *Без назива*, Ервин Ћатовић; стваралаштво Џенгиса Реџепагића, ученички радови)

(Слободно компоновање)

– Грб и застава Бошњака, ученички радови

(Визуелна метафорика и споразумевање)

– *Виторог*, Исмет Хаџић; *Траг*, Хидајет Масличкић; *Посматрање*, Халко Халиловић; *Ат*, Муриз Чоковић; *Есеј о Пазару*, Исмет Мулић; *Породична идила*, Фикрет Хајдиновић; Мехмед Слезовић; ученички радови

(Контраст, јединство и доминанта у простору)

2. РУМУНСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

I. ЦЕЛИНА: СЛОБОДНО КОМПОНОВАЊЕ

– Данијела Морарију, *Playground*, комб. техника, димензије променљиве, Домника Морарију, *Паралелне стварности*

II. ЦЕЛИНА: ВИЗУЕЛНО СПОРАЗУМЕВАЊЕ И МЕТАФОРИКА

– Александру М. Паску, *У огледалу I*, уље на платну,

III. ЦЕЛИНА: КОНТРАСТ, ЈЕДИНСТВО, ДОМИНАНТА

– Дору Босиок, *Могуће – Немогуће* – графика, Дору Босиок, Насловна страна часописа *Taboo*

IV. ЦЕЛИНА: ФАНТАСТИКА

– Јонел Поповић, *Виолиниста*, уље на платну из циклуса *Музичари*

ОРИЈЕНТАЦИОНИ ИЗБОР ЛИКОВНИХ ДЕЛА И СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ

I. ЦЕЛИНА: СЛОБОДНО КОМПОНОВАЊЕ

- Фрушка гора, Владимир Кољесар 1969.
- Разговор са Маљевичем, Владимир Кољесар 1970.

II. ЦЕЛИНА: ВИЗУЕЛНО СПОРАЗУМЕВАЊЕ И МЕТАФОРИКА

- Русинска свадба, Никола Буша 1986.

III. ЦЕЛИНА: КОНТРАСТ, ЈЕДИНСТВО, ДОМИНАНТА

- Иконостас у цркви Св. Оца Николаја у Руском Крстуру, Арсеније Тодоровић и Арсеније Марковић (рађен 1791–1794)
- Гране 2, Биљана Роман 2009.

IV. ЦЕЛИНА: ФАНТАСТИКА

- Карпатски мит, Владо Њаради

4. СЛОВАЧКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

I. ЦЕЛИНА: СЛОБОДНО КОМПОНОВАЊЕ

- Космос 4, уље на платну (1977), Марија Гашко (1948)
- Плава, уље на платну (1978), Марија Гашко (1948)

II. ЦЕЛИНА: ВИЗУЕЛНО СПОРАЗУМЕВАЊЕ И МЕТАФОРИКА

- Новчаница од Десет круна чехословачких, 1986, Албин Бруновски (1935–1997)

III. ЦЕЛИНА: КОНТРАСТ, ЈЕДИНСТВО, ДОМИНАНТА

- Ремикс – 98, акрил на платну, 2010, Растислав Шкулец (1962)
- Ремикс – 99, акрил на платну, 2010, Растислав Шкулец (1962)

IV. ЦЕЛИНА: ФАНТАСТИКА

- Орбис пиктус III., акватинта, бакропис, 1997, Павел Чањи (1953)
- Дафне, бакропис, 1989, Павел Поп (1948)

Предлог остваривања садржаја

Концепт додатног садржаја наставног програма из предмета Ликовна култура садржи кратак преглед најзначајнијих представника словачких ликовних стваралаца у Словачкој републици и Републици Србији. Нова сазнања увршћена у процес едукације пружају могућност за значајно развијање менталних и изражајних способности ученика. Ови уметнички садржаји антиципирају могуће погледе на свет и стицање нових видика и самим тим формирају моделе за посматрање проблема са којим се уметнички свет суочава, како у прошлости тако и у садашњости. Из тог разлога потпуније и активније доживљавање садржаја и процеса у ликовној уметности је сигурно правилан пут за боље схватање и активније учествовање у култури, традицији и обичајима Словачког народа, али и у култури у сваком смислу те речи.

Овакв концепт изискује од наставника не само да допуњује властито знање, већ и да га пренесе на ученике. Од наставника се очекује да успостави активнији однос и сарадњу и са словачким галеријама и музејима, да се упозна са историјом и традицијом, а у исто време и са савременим кретањима у ликовној уметности, па и са регионалним специфичностима, такође и коришћење различитих техника традиционалних заната. Циљ овог додатног садржаја је да омогући ученицима да се на лакши начин упознају са процесима у уметности, да разумеју настајање ликовног дела и учествују у његовој интерпретацији, да спознају културу и културни контекст, да боље разумеју значајна дела и тенденције у словачкој ликовној уметности у Словачкој републици и у Републици Србији, и њену повезаност са развојем друштва.

Препоручује се и посета галеријама и музејима, од друштвено значаја словачке националне мањине у Србији. У петом односно шестом разреду посета галерије naive у Ковачици а у седмом односно осмом разреду, Галерије Зуске Медвеђове у Бачком Петровцу, прве академске сликарке из редова Словака. Од значајних грађевина, препоручује се и посета најстарије словачке куће у Србији, изграђене крајем 18. века, као и „Музеј војвођанских Словака” у Бачком Петровцу. Циљ посете галеријама и музејима је учвршћивање односа и разумевање ученика са културним наслеђем словачке ликовне уметности. Током трајања Бијенала словачких ликовних уметника у Србији препоручује се посета изложбе ради упознавања са савременим токовима ликовног стваралаштва академских ликовних уметника.

Назив предмета **МУЗИЧКА КУЛТУРА**

Циљ **Циљ** учења предмета Музичка култура је да код ученика, развијајући интересовања за музичку уметност, стваралачко и критичко мишљење, формира естетску перцепцију и музички укус, као и одговоран однос према очувању музичког наслеђа и култури свога и других народа.

Разред **Осми**

Годишњи фонд часова **34**

<ul style="list-style-type: none">– повеже различите видове музичког изражавања са друштвено-историјским амбијентом у коме су настали;– уочи основне карактеристике музичког стваралаштва у романтизму, импресионизму и савременом добу;– препознаје националне игре у делима уметничке музике;– наведе изражајна средства музичке уметности карактеристична за период романтизма, импресионизма и савременог доба;– разликује музичке форме романтизма, импресионизма и савременог доба;– идентификује репрезентативне музичке примере најзначајнијих представника романтизма, импресионизма и савременог доба;– идентификује елементе музике ранијих епоха као инспирацију у музици савременог доба;– препозна врсту дувачких инструмената по изгледу и звуку;– опише начин добијања тона код дувачких инструмената;– препозна инструмент или групу према врсти композиције у оквиру датог музичког стила;– објасни како је музика повезана са другим уметностима и областима ван уметности (музика и религија; технологија записивања, штампања нота; извођачке и техничке могућности инструмената);– изводи музичке примере користећи глас, покрет и инструменте, самостално и у групи;– користи музичке обрасце у осмишљавању музичких целина кроз певање, свирање и покрет;– комуницира у групи импровизујући мање музичке целине гласом, инструментом или покретом;– учествује у креирању и реализацији школских приредби, догађаја и пројеката;– изрази доживљај музике језиком других уметности (плес, глума, писана или говорна реч, ликовна уметност);– примењује принцип сарадње и међусобног подстицања у комуникацији и заједничком музицирању;– се понаша у складу са правилима музичког бонтона у различитим музичким приликама;– критички просуђује утицај музике на здравље;– користи могућности ИКТ-а за самостално истраживање, извођење и стваралаштво.	ЧОВЕК И МУЗИКА	Романтизам Програмска и апсолутна музика Соло песма Клавирска минијатура Националне и стилизоване игре (полка, мазурка, чардаш, казачок, сиртаки, валцер, танго...) Музичко-сценска дела Сметана, Дворжак, Шопен, Лист, Шуберт, Шуман, Паганини, Верди, Пучини, Росини, Чајковски, Бородин, Мусоргски, Мокрањец Импресионизам Равел, Дебиси Савремено доба Жанрови: Џез, популарна музика, апстрактна музика. Импровизација (појам) Стравински, Прокофјев, Коњовић, Константин Бабић, Вера Миланковић
	МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ	Дувачки инструменти
	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	Елементи музичке изражајности: темпо, динамика, тонске боје различитих гласова и инструмената. Слушање световне и духовне музике романтизма, импресионизма и савременог доба. Слушање вокалних, вокално-иструменталних и инструменталних композиција, домаћих и страних композитора. Слушање дела традиционалне народне музике.
	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Певање песама по слуху и из нотног текста (солмизацијом) самостално и у групи. Певање песама у мешовитим тактовима (7/8, 5/8) по слуху. Певање песама у комбинацији са плесним покретом. Певање и свирање из нотног текста народних и уметничких композиција на инструментима Орфовог инструментарија и/или на другим инструментима. Извођење једноставнијих музичких примера у вези са обрађеном темом. Извођење (певање или свирање) једноставних ритмичких и мелодијских репрезентативних примера (одломака/тема) у стилу музике романтизма, импресионизма и савременог доба.
МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО	Импровизација Креирање покрета уз музику коју ученици изводе. Креирање ритмичке пратње. Реконструкција музичких догађаја у стилу романтизма, импресионизма и савремене музике. Израда дувачких инструмената од доступних материјала.	

Кључни појмови садржаја: романтизам, Програмска и апсолутна музика, соло песма, клавирска минијатура, музичко-сценска дела, савремено доба, музички жанрови.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Природа саме музике, па и предмета музичка култура, указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене програмом наставе и учења. Ниједна област се не може изучавати изоловано од друге и бити сама себи циљ, а да се истовремено не разговара о свим другим аспектима музике. Музику од почетка треба повезивати са што више догађаја из живота ученика. Паралелно одвијање различитих музичких активности подстиче мисаону активност, драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика, и представља одличну основу за интеграцију са другим предметима.

Настава усмерена на остваривање исхода даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење у оквиру овог предмета подразумева активно слушање музике, лично музичко изражавање (певање и свирање) ученика и музичко стваралаштво у оквиру којих ученик користи теоријска знања као средства за партиципацију у музици. Основни методски приступ се темељи на звучном утиску, по принципу *од звука ка нотној слици и тумачењу*.

Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Настава музичке културе остварује се кроз следеће области:

- Човек и музика.
- Музички инструменти.
- Слушање музике.
- Извођење музике.
- Музичко стваралаштво.

Да би постигао очекиване исходе образовног-васпитног процеса, наставник користи глас и покрет, музичке инструменте, елементе информационих технологија као и развијене моделе мултимедијалне наставе. Корелација између предмета може бити полазиште за бројне пројектне предлоге у којим ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати вештине приступања информацијама и њиховог коришћења (књиге, интернет...), сараднички рад у групама, као и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Рад у групама и радионицама је користан у комбинацији са осталим начинима рада, поготово када постоји изазов значајнијег (нпр. емотивног) експонирања ученика, као вид премошћавања стидљивости или анксиозности.

Програм наставе и учења омогућава да се, поред наведених композиција за слушање и извођење, могу користити и композиције које нису наведене, односно, наставник има могућност да максимално до 30%, по слободном избору, одабере композиције за слушање и извођење водећи рачуна о применености наставних садржајима, узрасту ученика, њиховим могућностима и интересовањима, естетским захтевима, исходима и локалитету на коме се налази школа. Однос између понуђених композиција и примера из друге литературе треба да буде најмање 70% у корист понуђених. Из поменутог разлога, у програму наставе и учења се налази већи избор наставног материјала (за слушање и извођење) у односу на годишњи фонд часова предмета Музичка култура.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

Поред пажљивог избора што квалитетнијих музичких садржаја, ученике треба упутити на то да прегласна и агресивна музика има штетан утицај на здравље и изазива физиолошки и психолошки одговор организма. Важно је такође, стално указивати и на позитиван ефекат музике, у смислу опуштања, подизања пажње, емоционалних и физичких одговора, когнитивне стимулације и развијања меморије.

Упућивање ученика на правила понашања при слушању музике и извођењу музике чини део васпитног утицаја који наставник има у обликовању опште културе понашања. Овај модел понашања ученик треба да пренесе касније на концерте и различите музичке приредбе.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да обликује дати програм имајући у виду: састав и карактеристике ученика у одељењу, уџбенике и остали дидактички материјал који користи за реализацију наставних садржаја, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже као и потребе локалне средине у којој се школа налази.

Полазећи од датих исхода и садржаја наставник креира свој глобални план рада из кога ће развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице.

Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, конкретизацију исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на исходе, начин провере остварености исхода и избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања (водећи рачуна о предзнању, тј. искуству ученика, које ће ученицима омогућити да савладају знања и вештине предвиђене дефинисаним исходима).

На часу треба да преовлађује активност којом се савладава нови музички садржај, али је она увек повезана и са другим музичким активностима. Специфичност предмета се огледа у томе што се музичке активности одвијају паралелно или једна музичка активност логично води ка другој.

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Процес учења базира се на перцепцији најупечатљивијих музичких примера (за слушање или извођење музике), који имају задатак да активирају свесну активност, фокусирају пажњу ученика, иницирају процес мишљења и креирају одговарајући сазнајно-емоционални доживљај.

Човек и музика

Знање о музици кроз различите епохе има за циљ разумевање улоге музике у друштву, упознавање музичких изражајних средстава, инструмената, жанрова и облика. У начину реализације ових садржаја увек треба кренути од музичког дела, слушања или извођења. Час треба да буде оријентисан на улогу и природу музике, однос човека у датом периоду према њој и њеној намени, као и промишљању да ли је музика (и ако јесте, на које начине) била уметност какву данас познајемо или и нешто друго.

Информације које се тичу контекста (на пример историјске, антрополошке, културолошке природе) треба да буду одабране и пренесене у служби разумевања света музике у датом духу времена. Хронолошки аспект Музичке културе за осми разред доприноси корелацији знања и треба имати на уму да одређени предмети покривају информисаност о немурозичким аспектима романтизма, импресионизма и савремене музике на детаљнији и специфичнији начин.

Музички инструменти

Музички инструменти су незаобилазни елемент свих области Музичке културе. Како су, поред људског тела и гласа, значајно средство музичког изражавања човека, информације о музичким инструментима треба да проистекну непосредно из историјског и стваралачког контекста. У том смислу треба посебно обратити пажњу на везу између избора инструмената и догађаја, односно прилика када се и на који начин музика изводила.

Као и све друге, дувачке инструменте треба обрадити кроз одговарајуће слушне примере који на упечатљив начин презентују њихове основне карактеристике. Информације о дувачким инструментима (дрвени и лимени) треба да буду сведене и усмерене на начин добијања тона, тонску боју, изражајне и основне техничке могућности и примену.

До знања о инструментима ученици треба да дођу из посредног искуства путем слушања и опажања, а не фактографским набрајањем, односно меморисањем података.

Слушање музике

Слушање музике је активан психички процес који подразумева емоционални доживљај и мисаону активност. Ученик треба да има јасно формулисана упутства на шта да усмери пажњу приликом слушања музике. Током слушања ученици слушно идентификују музички стил и пореде га са основним карактеристикама друштвено-историјског периода. Ученичку пажњу фокусирати на уочавање извођачког састава, темпа, мелодијских и ритмичких карактеристика, са циљем да се повежу са музиком романтизма, импресионизма и савременог доба. Постепено, ови елементи музичког тока постају „константа“ у процесу ученичке перцепције па наставник може да проширује опажајни капацитет код ученика усмеравајући њихову пажњу пре слушања на релевантне специфичности музичког дела.

Композиције које се слушају, својим трајањем и садржајем треба да одговарају могућностима перцепције ученика. Вокална, инструментална и вокално-инструментална дела треба да буду заступљена равноправно. Код слушања песама посебно треба обратити пажњу на везу музике и текста, а код инструменталних дела на извођачки састав, изражајне могућности инструмента. **Елементи музичке писмености су у служби горе наведеног.** Ученичка знања из различитих области треба повезати и ставити у функцију разумевања слушаног дела, подстицајући код ученика креативност и критичко мишљење. Слушање дела инспирисаних фолклором, свог и других народа и народности треба представити у контексту разумевања различитог садржаја, облика и расположења слушаних композиција.

ПРЕПОРУЧЕНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА СЛУШАЊЕ

Химне

Државна химна
Химна Светом Сави
Химна школе

Традиционалне песме и игре

Ај, мене мајка једну има
Рум, дум, дум
Фатише коло врањске девојке
Буњевачко момачко коло
Сокол ми литна, Јано
Ти, једина
Градином цвеће цветало

Човек и музика

Романтизам
Франц Шуберт, *Аве Марија*
Франц Шуберт, *За музику*
Франц Шуберт, *Серенада*
Николо Паганини, *Капричо бр. 24 и 5*, изводи Немања Раду-

ловић

Николо Паганини, *Ла кампанела, III став*
Феликс Менделсон, *Концерт за виолину у е-молу, Оп. 64*
Феликс Менделсон, *Свадебни марш, Сан летње ноћи*
Фредерик Шопен, *Мазурка Оп. 24, бр. 1*
Фредерик Шопен, *Валцер бр. 19, а-мол*
Фредерик Шопен, *Валцер бр.2, Оп. 64*
Фредерик Шопен, *Революционарна етида*
Фредерик Шопен, *Минути валцер*
Фредерик Шуман, *Сањарење*
Франц Лист, *Ла кампанела*
Франц Лист, *Клавирски концерт бр.1*
Беджих Сметана, *Гудачки квинтет бр. 1*
Беджих Сметана, *Влтава*
Јохан Штраус, *Тик так брза полка*
Јохан Штраус, *Трич трач полка*
Јохан Штраус, валцер *Приче из бечке шуме*
Јохан Штраус, валцер *Гласови пролећа*
Јоханес Брамс, *Лаку ноћ*

Пјотр Иљич Чајковски, *Клавирски концерт Оп. 1, бе-мол*
Антоњин Дворжак, *Симфонија из Новог света, бр. 9, IV став*
Антоњин Дворжак, *Словенска игра бр. 1, 2, 6 и 8*
Антоњин Дворжак, *Концерт за виолончело Б, е-дур*
Антоњин Дворжак, *Хумореска бр. 7, Оп. 101*

Модест Мусоргски, *Слике са изложбе*

Сергеј Рахмањин, *Клавирски концерт бр. 2, це-мол*

Корнелије Станковић, *Што се боре мисли моје*

Мокрањац, *Козар*

Мокрањац, *Приморски напјеви*

Мокрањац, Мокрањац, избор из *Руковети*

Опере

Ђоакино Росини, *Дует мачака*

Ђоакино Росини, *Арија Фигара*, опера *Севиљски берберин*

Ђоакино Росини, *Chi disprezza gli infelici*, опера *Кур у Вави-*

лону

Ђузепе Верди, *Хор Јевреја*, опера *Аида*

Ђакомо Пучини, *Нико не спава*, опера *Турандот*

Амилкаре Понкјели, *Игра сатова* из опере *Ла Ђоконда*

Александар Бородин, *Половецке игре*, опера *Кнез Игор*

Лео Делиб, *Дует цвећа*, опера *Лакме*

Жорж Бизе, *Арија Хабанера* из опере *Кармен*

Петар Коњовић, *Цанум насред села*, опера *Коштана*

Петар Коњовић, *Велика чочечка игра*, опера *Коштана*

Жак Оффенбах, *Птице у сенци*, оперета *Хофманове приче*

Балет

Жан Батист Лили, *Menuet des Trompettes*

Лео Делиб, *Игра сатова*, балет *Конелија*

Адолф Адам, балет *Жизела*

Пјотр Иљич Чајковски, балет *Крцко Орашчић*

Пјотр Иљич Чајковски, *Плес малих лабудова*, балет *Лабудово језеро*

Пјотр Иљич Чајковски, *финале*, балет *Лабудово језеро*

Пјотр Иљич Чајковски, *Валцер* из балета *Успавана лепотица*

Стеван Христић, *Грлица* из балета *Охридска легенда*

Стеван Христић, *Коло* из балета *Охридска легенда*

Националне и стилизоване игре (полка, мазурка, чардаш, казачок, сиртаки, валцер, танго)

Јоханес Брамс, *Мађарска игра бр. 5*

Виторио Монти, *Чардаш*

Микис Теодоракис, *Сиртаки*

Антонио Карлос Жобим, *Самба са једном нотом*

Импресионизам

Габриел Форе, *Павана, Оп. 50*

Ерик Сати, *Гимнопедија*

Клод Дебиси, *Потопљена катедрала*

Клод Дебиси, *Месечина*

Морис Равел, *Болеро*

Савремена музика

Игор Стравински, *Игра костура*, балет *Жар птица*

Игор Стравински, *Игра Жар птице*, балет *Жар птица*

Игор Стравински, инсерт из *Свите Жар птица*

Игор Стравински, балет *Петрушка*

Арам Хачатурјан, *Игра сабљама*, *Свита Гајане*

Дмитри Шостакович, *Други валцер*

Густав Холст, *Јапанска свита*

Густав Холст, *Самерсет рапсодија*

Љубица Марић, *Праг сна*

Дарко Краљић, *Девојко мала*

Јован Јовичић, *Војвођанска свита*

Војислав Костић, *За Београд*

Дејан Деспих, *Дивертименто Кончертанте Оп. 51*

Ханс Цимер, *Пирати са Кариба*, тема

Хајао Мијазаки, *Замак на небу* <https://www.youtube.com/watch?v=nrTu7BAjJCA>

Композиције инспирисане музиком романтизма, импресионизма и савременог доба

Бора Дугић, *Зов за недостижном лепотом*

Бубуша Симић, *Велики градски валцер*

Јадранка Стојаковић, Што те нема

Монти, Чардаш

Пол де Сеневил, Брак из љубави

Музички инструменти

Габриел Форте, *Павана Оп. 50*

Артуро Маркез Márquez Arturo Danzón No. 2

Антоњин Дворжак, *Словенска игра бр. 7*

Камил Сен Санс, *Соната за обоу, Де-дур, Оп.166, I став*

Енио Мориконе, *Габријелова обоа*

Дејан Деспић – *7 пасторала за обоу соло*

Анте Гргин, *Duetto Scherzando* за два кларинета

Радивој Лазић – Властимир Перичић, *Хумореска за кларинет и клавиј*

Боки Милошевић – одломци из одабраних дела

Антонио Вивалди, *Концерт за фагот е-мол*

Лирој Андерсон, *Празник трубача*

Избор песама са фестивала Драгачевска труба

Луис Армстронг

Мајлс Дејвис

Морис Равел, *Болеро* (соло тромбон)

Камил Сен-Санс, *Концерт за хорну Оп. 94*

Хауард Шор, *Господар прстенова (The Fellowship; Gondor)*

Георг Филип Телеман, *Песма о изгубљеној љубави*

Бела Барток, *Румунски плесови* Сз.68. ББ76: II Браул (Allegro)

Станислав Бинички, *Марш на Дрину*

Видео примери

Традиционална песма са Косова, *Горанине, Гафанине* <https://www.youtube.com/watch?v=SI3UltfEWhA>

Никола Паганини, *Капричо бр. 24 и 5*, изводи Немања Радловић <https://www.youtube.com/watch?v=rgCo54r3DUk>

Лист и Шопен <https://www.youtube.com/watch?v=8Uc2vtj7v-vs&t=163s>

Јохан Штраус, *Тик так брза полка* <https://www.youtube.com/watch?v=99k-g8H447U>

Волфганг Амадеус Моцарт, *Арија краљице ноћи*, опера *Чаробна фрула* <https://www.youtube.com/watch?v=XH7cPtG8kGg>

Ђоакино Росини, *Дует мачака* <https://www.youtube.com/watch?v=QNyR6rsGDyg>

Ђоакино Росини, *Chi disprezza gli infelici*, опера *Кур у Бавилону* <https://www.youtube.com/watch?v=ffZiEGC4Tu0>

Амилкаре Понкјели, *Игра самова* из опере *Ла Ђоконда* <https://www.youtube.com/watch?v=OVBp7H8RN4M>

Лео Делиб, *Дует цвећа*, опера *Лакме*, <https://www.youtube.com/watch?v=Zm4HWjndWk>

Петар Коњовић, *Цаџум наред села*, опера *Коштана* <https://www.youtube.com/watch?v=t0qoPLSQv0U>

Петар Коњовић, *Велика чочечка игра*, опера *Коштана* https://www.youtube.com/watch?v=_5UCmWGVsnE

Жак Офенбах, *Птице у сенци*, оперета *Хофманове приче* <https://www.youtube.com/watch?v=TcTM-m7q3PE>

Жан Батист Лили, *Menuet des Trompettes* <https://www.youtube.com/watch?v=sZ4AM0ayFBA>

Лео Делиб, *Игра самова*, балет *Копелија* <https://www.youtube.com/watch?v=ryFyVrqbqGQ>

Лео Делиб, *Мазурка*, балет *Копелија*, <https://www.youtube.com/watch?v=8Sb7gp98wAc>

Адолф Адам, балет *Жизела* https://www.youtube.com/watch?v=3TlSrI_hXEw

Пјотр Иљич Чајковски, балет *Крцко Орашчић* <https://www.youtube.com/watch?v=2DiL3p98eJE>

Пјотр Иљич Чајковски, *Плес малих лабудова*, балет *Лабудово језеро* https://www.youtube.com/watch?v=rDdcw_p3eJg

Пјотр Иљич Чајковски, *финале*, балет *Лабудово језеро* <https://www.youtube.com/watch?v=SXJawzOLS3k>

Пјотр Иљич Чајковски, *Валцер* из балета *Успавана лепотица*, <https://www.youtube.com/watch?v=7WL2tD27usA>

Стеван Христић, *Грлица* из балета *Охридска легенда* <https://www.youtube.com/watch?v=RvxUEvbFKnk>

Стеван Христић, *Коло* из балета *Охридска легенда* <https://www.youtube.com/watch?v=JBOxXiNotBs>

Националне и стилизоване игре

Полка <https://www.youtube.com/watch?v=dONXZBrje2w>

Мазурка <https://www.youtube.com/watch?v=IR11T7CAD0E>

Чардаш <https://www.youtube.com/watch?v=dF-x3ASonHw>

Казачок <https://www.youtube.com/watch?v=QGDoSJMeyMc>

Сиртаки <https://www.youtube.com/watch?v=T4chpyTIE5Q>

Микос Теодоракис, *Сиртаки* <https://www.youtube.com/watch?v=qR1-3gYXsfE>

<https://www.youtube.com/watch?v=ls3gevqqD0>

Валцер *На лепом, плавом Дунаву* <https://www.youtube.com/watch?v=EHFJWCCsWWQ>

Танго <https://www.youtube.com/watch?v=NY0MLG-IrSU>

Фламенко <https://www.youtube.com/watch?v=sFUC5ROtN8M>

Јоханес Брамс, *Мађарска игра бр. 5* <https://www.youtube.com/watch?v=H19jBuxrqlw>

Виторио Монти, *Чардаш* <https://www.youtube.com/watch?v=XIJM2kZgYiI>

Микос Теодоракис, *Сиртаки*, <https://www.youtube.com/watch?v=T4chpyTIE5Q>

Антонио Карлос Жобим, *Самба са једном нотом* <https://www.youtube.com/watch?v=PYdrhTL3VBk>

Импресонизам

Клод Дебиси, *Арабеска* <https://www.youtube.com/watch?v=A6s49Oкp6aE>

Клод Дебиси, *Месечина* <https://www.youtube.com/watch?v=k-8JwihcysWo>

Морис Равел, *Болеро* <https://www.youtube.com/watch?v=iO-cu7GD8pcE>

Савремено доба

Игор Стравински, *Игра костура*, балет *Жар птица* <https://www.youtube.com/watch?v=SP-dQBhcvtg>

Игор Стравински, *Игра Жар птице*, балет *Жар птица* <https://www.youtube.com/watch?v=a9OuxgP19ak>

Игор Стравински, инсерт из *Свите Жар птица* https://www.youtube.com/watch?v=OdJdV_Gq1a4

Игор Стравински, балет *Петрушка* <https://www.youtube.com/watch?v=UaRZfSKPw5A>

Сергеј Прокофјев, *Плес витезова*, балет *Ромео и Јулија* <https://www.youtube.com/watch?v=92YhJ4ZVmcg>

Арам Хачатурјан, *Игра сабаљама*, *Свита Гајане* <https://www.youtube.com/watch?v=mUQHGpxrz-8>

Дмитри Шостакович, *Други валцер* <https://www.youtube.com/watch?v=cPiCeJN-Wek>

Дувачки инструменти

Клод Дебиси, *Сиринкс* <https://www.youtube.com/watch?v=aw53VrbI4I0>

Џон Вилијамс, *Хедвигина тема*, <https://www.youtube.com/watch?v=I-3tN-c6UwE>

Џон Вилијамс, *Хедвигина тема*, <https://www.youtube.com/watch?v=cXRIDCsyqZJw>

Енио Мориконе, *Габријелова обоа* https://www.youtube.com/watch?v=FtE3hoR_Nvo

Антоњин Дворжак, *Симфонија из Новог света*, II став <https://www.youtube.com/watch?v=0HhrxVx1Ztc>

Бени Гудман, *Певај, певај, певај* <https://www.youtube.com/watch?v=t4yGKj23jgQAcтор>

Астор Пјачола, *Танго етида бр.3* <https://www.youtube.com/watch?v=4qzAi7JoKGE>

Сергеј Прокофјев, *Шехерезада* <https://www.youtube.com/watch?v=au0qOBAJ-nA>

Пол Дик, *Чаробњаков ученик* <https://www.youtube.com/watch?v=ScUEgUZbpbU>

Квин, *Боемска рандодија* <https://www.youtube.com/watch?v=tO527C0KUSs>

Хауард Гудл, *Срећан Божић*, *Мр Бин* <https://www.youtube.com/watch?v=vvR66bZBCIk>

Ђорђе Замфир, *Усамљени пастир* <https://www.youtube.com/watch?v=orL-w2QBiN8>

Необични дувачки инструменти <https://www.youtube.com/watch?v=v62YjjV-Roo&t=61s>

Станислав Бинички, *Марш на Дрину* <https://www.youtube.com/watch?v=Prv8a9Wp7Sg>

Хајао Мијазак, *Замак на небу* <https://www.youtube.com/watch?v=nrTu7BAjjCA>

Енио Мориконе, Габријелова обоа, <https://www.youtube.com/watch?v=pTsitO4TXF8>

Пентатоникс, Еволуција музике, <https://www.youtube.com/watch?v=IExW80sXsHs>

Извођење музике

Сваки аспект извођења музике има непосредан и драгоцен утицај на развој ученика. Читање с листа једноставног ритмичког записа активира највећи број когнитивних радњи, развија дугорочно памћење, осетљивост за друге учеснике у музичком догађају (тзв. тимски рад, толеранција) и fine моторичке радње. Квалитетно музичко изражавање има значајан утицај на психу ученика, а самим тим и на капацитет и могућност свих видова изражавања. Уједно је важно да се кроз извођење музике, а у оквиру индивидуалних могућности ученика, подстиче и развијање личног стила изражавања.

С обзиром на то да ће певање и свирање произиласити и из историјског контекста, начин извођења треба прилагодити у односу на дати контекст.

Певање

Главни критеријум за избор песама је квалитет музичког дела. Посебну пажњу треба обратити на тонски опсег композиција за певање због физиолошких промена певачког апарата (мутирање). Приликом извођења песама најстарије музичке фолклорне традиције, треба неговати нетемперовани начин певања и дозволити природним бојама гласа да дођу до изражаја.

Песме се обрађују по слуху и из нотног текста. Мешовите тактове на примерима народних песама треба изводити по слуху. Приликом обраде песама из нотног текста након текстуалне, следи анализа нотног текста, савладавање ритма, певање солмизацијом и на крају певање са литерарним текстом. Са ученицима је неопходно постићи изражајно певање.

Свирање

Извођење свирањем треба реализовати на ритмичким и мелодијским инструментима. Свирање на мелодијским инструментима је олакшано чињеницом да су ученици музички описмењени те могу користити нотне примере појединих песама које су најпре анализирале и солмизационо обрађене. Свирањем се поред осталог развијају моторичке вештине, координација и опажајне способности.

Елементи музичке писмености

Елементе музичке писмености треба обрађивати кроз одговарајуће музичке примере и композиције, од нотне слике и тумачења према звуку. Мешовите тактове на примерима народних песама треба изводити по слуху.

ПРЕПОРУЧЕНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ПЕВАЊЕ И СВИРАЊЕ

Химне

Државна химна

Химна Светом Сави

Химна школе

Човек и музика:

Јоаханес Брамс, *Лаку ноћ*

Беджих Сметана, *Моја звезда*

Франц Шуберт, *Луна*

Ј. Ф. Рајхард, *Љубица*

Традиционална песма, *Ђурђевдан*

Традиционална песма из источне Србије, *Mandra tea cu sarpa tura*

Традиционална ромска песма, *Ђелем, ђелем*

Традиционална мађарска игра, *Лен је он (Az a szep)*

Традиционална руска песма, *Каљинка*

Традиционална мађарска песма, *Nyulacska*

Традиционална русинска песма, *Зродели ше тарки*

Традиционална мађарска песма, *Нек се чује нек се зна да Жуџа воли Јаноша*

Енглеска духовна песма, *Прекрасна милост (Amazing Grace)*

Александар Бородин, *Половецке игре*

Лола Новаковић, *Деца Пуреја*

Радмила Какарлајић, *Анђелина, зумба, зумба*

Макс Фридман/Дими де Најт, *Rock Around the Clock*

Џон Ленон/Пол Макартни, *Let It Be*

Герард Магос Родригез, Танго *Ла кумпарсита* <https://www.youtube.com/watch?v=NY0MLG-IrSU>

Елементи музичке писмености:

Густа ми магла паднала

Море, изгрејала, нане

Пуче пушка

„Ајде Јано, коло да играмо

Запевала сојка птица

Оро се вије

Јовано, Јованке

Станиша Коруповић, *Мај*

Станиша Коруповић, *Пробуђена жаба*

Бијело дугме, *Липе цвату*

Момчило Бајагић Бајага, *Буђење раног пролећа*

Карл Ман/Дејв Апел, *Let's Twist again*

Традиционалне и песме домаћих аутора

Ој, цоко, цоко, црно око

Тај таврље

Уродиле жути крушке

Шкрипи ћерам

Текла вода Текелија

Леле дуње ранке

Тамо далеко

Војтек Шистех, *Ој, Србијо, мила мати*

Николас Балон, *Креће се лађа француска*

Станислав Бинички, *Марш на Дрину*

Староградске песме

Ти једина

Моја мала нема мане

Мој Милане

Јутрос ми је ружа процветала

Што се боре мисли моје

Ајде Като

Небо је тако ведро

У тем Сонбору

Духовне песме

Стеван Стојановић Мокрањац, *Тебе појем*

Тропар за Божић

Тропар Светом Сави

Помози нам вишињи Боже

Корнелије Станковић, *Многаја љета*

Текст Свети Николај, *Источниче живоносни*

Музичко стваралаштво

Дечје музичко стваралаштво представља виши степен активирања музичких способности које се развијају у свим музичким активностима, а резултат су креативног односа према музици. Оно подстиче музичку фантазију, обликује стваралачко мишљење, продубљује интересовања и доприноси трајнијем усвајању и памћењу музичких вештина и знања.

Стваралаштво може бити заступљено кроз:

– израду дуваачких музичких инструмената (функционалних или нефункционалних);

– музичко-истраживачки рад;

– осмишљавање музичких догађаја, програма и пројеката;

– осмишљавање музичких радионица;

– креативну употребу мултимедија: ИКТ, аудио снимци, сликовни материјал, мобилни телефони...

Уколико има могућности, могу се осмислити и реализовати тематски пројекти на нивоу одељења или разреда.

Пројектна настава се остварује реализацијом пројекта и тимским радом ученика. Тема пројекта се састоји од подтема које ученици могу да реализују у тиму, тандему или појединачно.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава музичке културе подразумева учење свих ученика, а не само оних који имају музичке предиспозиције. Како је предмет музичка култура синтеза вештина и знања, полазна тачка у процесу оцењивања треба да буду индивидуалне музичке способности и ниво претходног знања сваког ученика. Битни фактори за праћење музичког развоја и оцењивање сваког ученика су његово знање, рад, степен ангажованости, кооперативност, интересовање, став, умешност и креативност, али и напредовање у односу на претходна постигнућа. Тако се у настави музичке културе за исте образовне-васпитног задатке могу добити различите оцене, као и за различите резултате исте оцене, због тога што се конкретни резултати упоређују са индивидуалним ученичким могућностима.

Начин провере и оцена треба да подстичу ученика да напредује и активно учествује у свим видовима музичких активности. Главни критеријум за процес праћења и процењивања је *начин ученичке партиципације у музичком догађају*, односно да ли је у стању да прати музичко дело при слушању и како односно, да ли и како изводи и ствара музику користећи постојеће знање.

У зависности од области и теме, постигнућа ученика се могу оценити усменом провером, краћим писаним проверама (до 15 минута) и проценом практичног рада и стваралачког ангажовања. Поред ових традиционалних начина оцењивања, треба користити и друге начине оцењивања као што су:

- допринос ученика за време групног рада;
- израда креативних задатака на одређену тему;
- рад на пројекту (ученик даје решење за неки проблем и одговара на конкретне потребе);
- специфичне вештине.

У процесу вредновања резултата учења наставник треба да буде фокусиран на ученичку мотивацију и ставове у односу на извођење и стваралаштво, способност концентрације, квалитета/перцепције и начин размишљања приликом слушања, као и примену теоретског знања у музицирању.

Наставник треба да мотивише ученика на даљи развој, тако да ученик осети да је кроз процес вредновања виђен и подржан, као и да има оријентацију где се налази у процесу развоја у оквиру музике и музичког изражавања. Важно је укључити самог ученика у овај процес у смислу дијалога и узајамног разумевања у вези са тим шта ученик осећа као препреке (вољне и невољне) у свом развоју, као и на које начине се, *из ученикове перспективе*, оне могу преборити.

Када је у питању вредновање области Музичко стваралаштво, оно треба вредновати у смислу стваралачког ангажовања ученика, а не према квалитету насталог дела, јер су и најскромније музичке импровизације, креативно размишљање и стварање педагошки оправдане.

Узимајући у обзир све циљеве које процес учења, краткорочно и дугорочно треба да постигне, неопходно је имати на уму да се оквир вредновања процеса и резултата учења одвија највише у учениковом живом контакту са музиком, тј. извођењу и стваралаштву, а такође и слушању музике. Теоретско знање треба да има своју примену и функцију у ученичком изражавању кроз музику и у контакту са музиком. Како процес учења у оквиру сваког часа треба да обухвати све области, посматрање ученика у живом контакту са музиком је истовремено показатељ квалитета процеса учења, као и идеална сцена за вредновање резултата учења. Сумативно вредновање треба да буде осмишљено кроз задатке и активности које захтевају креативну примену знања. Диктате не треба практиковати ни задавати.

IV. ДОДАТНИ САДРЖАЈИ ПРОГРАМУ МУЗИЧКА КУЛТУРА КОЈИ ИЗРАЖАВАЈУ ПОСЕБНОСТ НАЦИОНАЛНЕ МАЊИНЕ

1. БОШЊАЧКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

ПРЕПОРУЧЕНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА СЛУШАЊЕ

Традиционалне песме и игре

- *Крај потока бистре воде*
- *Ја послах баба ђердан да ми купи*
- *Увехло ми лишће борово*

Опере

- Асим Хорозић, *Хасанагиница*

Балет

- Бело Јусић, *Омер и Мерима*
(Композиције инспирисане музиком романтизма, импресионизма и савременог доба)

Савремено доба

- Авдо Смаиловић, *Пробуђена касаба*
- Авдо Смаиловић, *Метаморфозе*
- Рецо Мулић, *Друга симфонија*
- Мунир Мешановић, *Колаж Свјетлост*

Дувачки инструменти

- Сулејман Ђатовић, *Пештерски мотиви*
- *Пиринче* <https://youtube/wF9R-3kViBk>

ПРЕПОРУЧЕНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ПЕВАЊЕ И СВИРАЊЕ

Елементи музичке писмености:

- *Хај, ја загридох шаренику јабуку*

Традиционалне и песме домаћих аутора

- *Снијег паде на бехар, на воће*
- *Каранфиле, цвјеће моје*
- *Тамна ноћи, тамна ли си*

Духовне песме

- *Бајрам дође*

2. ХРВАТСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

Препоручене композиције за певање у 8. разреду:

Химне

- Лијепа наша домовино – државна химна Републике Хрватске

Народне песме и игре

- Мајкино руво свлачи Манде дивојко
- Ја цура, ти дивојка – Момачко коло
- Ђелем, ђелем

Црквена музика

- Слава, 3. Старославенска миса – Албе Видаковић
- Рајска круно, рајска славо – Албе Видаковић
- Ти Кристе, краљ си вјекова – 17. в.
- Има једна дуга цеста
- Остани с нама јер вечер је
- Крист једном стаде на жалу

Препоручене композиције за слушање у 8. разреду:

Химне

- Лијепа наша домовино – државна химна Републике Хрватске
- Коло игра, тамбурица свира

Народне песме и игре

- Наранча – обрада Јошко Палета – изводи хор Конкордија Дискорс
- Истарски балун – КУД *Мате Балота*, Ракаљ
- Стари сплитски плесови – КУД *Филип Девић*, Сплит
- Ој, питоми соколе – Октет ДЦ *Врањић*
- Јур вечерњица гори – Клапа *Мрижа*
- Не дам да ми моје газе – Никола Јарамазовић
- Шуми река буна – Антуш Габрић
- Тамбура је све што имам – Пере Иштванчић

Домаћи композитори 2

- Господи помиљуј из 3. старословенске мисе – Албе Видаковић
- Завејан је пут за салаш мој, Добро јутро Војводино – Војвођански мешовити хор и Суботички тамбурашки оркестар, аранжман и диригент Зоран Мулић
- Болесно ми лежи злато моје, Еј салаши – Војвођански мешовити хор и Суботички тамбурашки оркестар, диригент Андреј Бурсаћ, аранжман Зоран Мулић
- Фантазија и Фуга за Оргуље – Албе Видаковић

Филмска музика

- Салаш у малом ритму (Ја сам рођен тамо на салашу) – филмска музика

3. РУМУНСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

Теме за обраду

- Музички романтизам на тлу Румуније
- Појава музичко-сценских облика (опера, оперета, балет, мјузикл, ораторијум и кантата) на тлу Румуније и њихов развој у XIX и XX веку у Румунији
- Знамените личности румунске концертне сцене

Композитори:

- Alexandru Flechtenmacher (Александар Флехтенмахер)
- Eduard Caudela (Едуард Каудела)
- Gavriil Musicescu (Гаврил Мусическу)
- Constantin Dimitrescu (Константин Димитреску)
- Gheoghe Dima (Георге Дима)
- Ciprian Porumbescu (Чипријан Порумбеску)
- Ioan Vidu (Јоан Виду)
- Dumitru Georgescu Kiriac (Думитру Ђорђеску Кириак)
- Sabin Dragoi (Сабин Драгој)
- George Enescu (Ђорђе Енеску)
- Музика XX-ог века у Румунији – (забавна, рок, поп сцена, музика за филм и позориште).

Препоручене песме за певање или свирање:

- *Bădişorul meu*, (*Мој драги*), народна песма из Војводине;
- *Aseară ți-am luat cercei*, (*Синоћ сам ти купио минђуше*), народна песма;
- *Mândruță cu casa-n colț*, (*Драга са кућом на ћошку*), народна песма;
- *Mi-e tare dor*, (*Чежњо моја*), романса;
- *Ovceana*, (*Девојка из Овче*), народна песма из Војводине;
- *Floricea*, (*Цветић*), коледа;
- *După datini colindăm*, (*Коринђамо по традицији*), коледа;
- *Cântec de stea*, (*Звездарска песма*) из Војводине;
- *Puică neagră bagă-n sac* (*Коледарска песма*), коледа из Војводине;
- **Al. Bena**, *La fântână* (**Ал. Бена**, *На бунару*), хорска песма.

Препоручене композиције за слушање:

- *Cât îi Căraşul de mare*, (*Колико је Караи велики*, народна песма);
- *Ard-o focul dragostea*, (*Нек ватра однесе љубав*, народна песма);
- *Bade de dragostea noastră*, (*Драги, за нашу љубав*, народна песма);
- *Mândruță cu casa-n colț*, (*Драга са кућом на ћошку*, народна песма);
- *Dragu mi mie la joc*, (*Волим да играм*, народна песма);
- *Aseară ți-am luat basma*, (*Синоћ сам ти купио мараму*, народна песма);
- *Mi-e tare dor*, romanță, (*Велика ми је чежња*, романса);
- *Breaza de la Dragodana*, Gheorghe Zamfir – nai, (*Бреаза из Драгодана*, игра, Георге Замфир – панова фрула);
- *Deschide ușa creștine*, (*Отвори врата, хришћанине*, коледа);
- *Floricea*, (*Цветић*, коледа);
- *Sus la poarta raiului* (*Лини-и лин*), (*Горе на вратима раја*, коледа);
- **Alexandru Bena**, *La fântână*, cântec coral, (**Александар Бена**, *На бунару*, хорска композиција);
- **Dan Spătaru**, *Țărăncuță, țărăncuță*, (**Дан Спатару**, *Сељанчице*, сељанчице);

- **Iosif Ivanovici, Valurile Dunării, (Јосиф Ивановић, Дунавски валови);**
- **Alexandru Flechtenmacher, Hora Unirii, (Александар Флентенмахер, Коло уједињења);**
- **Constantin Dumitrescu, Dans țărănesc, (Константин Думитреску, Селјачка игра);**
- **Ciprian Porumbescu, Balada, (Чипријан Порумбеску, Балада);**
- **Ciprian Porumbescu, Crai nou, operetă, (Чипријан Порумбеску, оперета Крај ноу);**
- **George Enescu, Sonata pentru vioară și pian, (Ђорђе Енеску, Соната за виолину и клавир);**
- **George Enescu, Rapsodia română nr. 2, (Ђорђе Енеску, Румунска рапсодија број 2);**
- **Ioan Vidu, Ana Lugojana, (Јоан Виду, Ана из Лугожа)**

4. РУСИНСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

УПОЗНАВАЊЕ МУЗИКЕ РАЗЛИЧИТИХ ЕПОХА

- Развој музике код Русина од друге половине XVIII века до XX века:
- Културни живот Русина после досељавања у Бачку
- Процват културно-просветног живота Русина између два светска рата
- Музички ствараоци
- Музички живот Русина после другог светског рата
- Музички фестивали Русина у Војводини
- Јоаким Сивч
- Иван Ковач

ПРЕПОРУЧЕНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ПЕВАЊЕ ИЛИ СВИРАЊЕ У ОСМОМ РАЗРЕДУ

Химне

1. *Браца Русини* (Браћо Русини) – Ђ. Папхархаји, И. Тимко
2. *Ја Русин бул* (Ја сам Русин био) – А. Духнович, аноним

Народне песме

1. *Ша ми тадзи преходзели* (Пролазили смо овуда) – русинска народна песма
2. *У градочки шалата* (У леји је салата) – русинска народна песма
3. *Дунај, Дунај глібоки* (Дунав, Дунав је дубок) – русинска народна песма

Ауторске песме

1. *Гучала ричка, гучала* (Шумила је речица) – текст: народна, музика: О. Тимко
2. *Желенсе жито* (Зелени пшеница) – Ј. Солонар, И. Тимко
3. *Не зохабяј ме саму* (Не остављај ме саму) – А. Прокоп, Ј. Сивч
4. *Кед квітли овоци* (Кад су воће цветале) – (Ј. Сивч)
5. *Придз ме мила випровадз* (Дођи драга да ме испратиш) – текст: народне, музика: О. Тимко
6. *Ой, плаче голубка* (Ој, плаче голубица) – М. Ковач, Ј. Сивч
7. *Ружи, червени ружи* (Руже, црвене руже) – Ј. Сивч

Забавна музика

1. *Дај ми, дзівко, любов дај* (Дај ми, девојко, љубав) дај – Ђ. Ковачевић

ПРЕПОРУЧЕНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА СЛУШАЊЕ У ОСМОМ РАЗРЕДУ

1. *Браца Русини* (Браћо Русини) – Ђ. Папхархаји, И. Тимко;
2. Слушање примера традиционалних инструмената карпатског и панонског региона: виолина, цимбала, тамбура, хармоника, трембита, фујара, гајде.
3. Слушање композиција музичких ствараоца и најуспешнијих фестивалских композиција по избору: *Били оргони* (Бели јоргован) – Ј. Солонар, Ј. Сивч, *Ружи, червени ружи* (Руже, црвене руже) – Ј. Сивч, *За Дунај* (За Дунав) – А. Тимко, М. Даждиу, *Зохабел ме* (Оставио ме је) – Ј. Рамач, А. Хромиш, *Моя ровніна* (Моја равница) – М. Сивч, М. Даждиу.
4. Стваралаштво Ивана Ковача: *Ровніни за женски глас и тамбурови оркестер* (Равници), *Три смутни писні за виолончело и клавир* (Три тужне песме за виолончело и клавир).

5. СЛОВАЧКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

ПРЕПОРУЧЕНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ПЕВАЊЕ ИЛИ СВИРАЊЕ У ОСМОМ РАЗРЕДУ

Народна музика

1. *Pod tým našim okenečkom* (Под тим нашим прозором) – словачка народна песма
2. *Tam pri Žiline na štacione* – словачка народна песма
3. *Vychodí sniežko, ale ma nehreje* – словачка народна песма
4. *Vyletela prepelička z prosa* – словачка народна песма
5. *A čo koho do toho* – словачка народна песма

Соло песме

1. Еуген Сухоњ: *Aká si mi krásna*

Оперске арије и хорови

1. Гејза Дусик: *Zatancuj si so mnou, holubička* Хајде, играј са мном, сива голубице)
2. Гејза Дусик: *Rodný mój kraj* (Моја домовино)

Забавна и филмска музика

1. Вилијам Букови: *Povedz mi, otec* (Каж ми, оче)
2. Јурај Суђи: *Staklena bашта (Skleniková záhrada)*
3. Избор песама са фестивала нових словачких забавних песама војвођанских аутора

ПРЕПОРУЧЕНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА СЛУШАЊЕ У ОСМОМ РАЗРЕДУ

Словачки композитори

1. Јан Левослав Бела: *Svadba Jánošíkova* (Свадба Јаношика) – одломак
2. Вилијам Фигуш-Бистри: *Trávička zelená* (Зелена трава)
3. Микулаш Шнајдер-Трнавски: *Keby som bol vtáčkom* (Када бих био птица)
4. Еуген Сухоњ: *Krútnava* (избор из опере Вртлог)
5. Јан Цикер: *Slovenská suita* (Словачка свита) – избор
6. Александер Мојзес: *Dve piesne zo západného Slovenska* (Две песме из западне Словачке)
6. Игор Хрушовски: *Rytmus* (Ритам) (део *Ave Eva*)

Назив предмета **ИСТОРИЈА**

Циљ **Циљ** учења Историје је да ученик, изучавајући историјске догађаје, појаве, процесе и личности, стекне знања и компетенције неопходне за разумевање савременог света, развије вештине критичког мишљења и одговоран однос према себи, сопственом и националном идентитету, културно-историјском наслеђу, друштву и држави у којој живи.

Разред **Осми**

Годишњи фонд часова **68**

<ul style="list-style-type: none">– смешта кључне догађаје, појаве и процесе из савремене историје на временској ленти;– уочи динамику различитих историјских појава и промена на историјској карти;– пореди различите историјске изворе и рангира их на основу њихове сазнајне вредности;– анализира и процени ближе хронолошко порекло извора на основу садржаја;– поредећи различите изворе о истој историјској појави или догађају, анализира позицију аутора;– доведе у везу узроке и последице историјских догађаја, појава и процеса на конкретним примерима;– наведе специфичности друштвених појава, процеса, политичких идеја, ставова појединаца и група у историјском периоду савременог доба;– образложи значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту;– уочи елементе континуитета и дисконтинуитета српске државности;– изведе закључак о повезаности националне историје са регионалном и светском, на основу датих примера;– образложи утицај историјских догађаја, појава и процеса на савремено друштво;– идентификује основне карактеристике тоталитарних идеологија и наводи њихове последице у историјском и савременом контексту;– препозна, на примерима из савремене историје, важност поштовања људских права;	<p>ОСНОВИ ПРОУЧАВАЊА ПРОШЛОСТИ</p>	<p>Основне одлике периода од завршетка Првог светског рата до наших дана. Историјски извори за изучавање периода од завршетка Првог светског рата до наших дана и њихова сазнајна вредност (материјални, писани, аудио, визуелни, усмена сведочанства, дигитални).</p>
	<p>ЕВРОПА, СВЕТ И СРПСКИ НАРОД У ЈУГОСЛОВЕНСКОЈ ДРЖАВИ У ПЕРИОДУ ИЗМЕЂУ ДВА СВЕТСКА РАТА</p>	<p>Последице Великог рата (демографски и материјални губици, одраз рата у друштвеном и културном животу, Мировна конференција у Паризу – нова карта Европе и света). Револуције у Русији и Европи (узроци, ток и последице). Стварање југословенске државе (југословенска идеја, процес и носиоци уједињења, међународно признање и границе). Политичке и друштвено-економске прилике у Европи и свету (либералне демократије, тоталитарне идеологије, економске кризе; култура, наука и уметност, свакодневни живот). Југословенска краљевина (простор, становништво и друштво; конституисање државе, политички живот; међународни положај; економске прилике; култура, улога двора; национално и верско питање). Истакнуте личности: Николај II Романов, Владимир Иљич Лењин, Роза Луксембург, Александар Флеминг, Пабло Пикасо, Волт Дизни, Чарли Чаплин, Сергеј Ејзенштајн, Бенито Мусолини, Адолф Хитлер, Јосиф Стаљин, Френклин Рузвелт, Александар I, Марија, Петар II и Павле Карађорђевић, Никола Пашић, Стјепан Радић, Милан Стојадиновић, Драгиша Цветковић, Влашко Мачек, Слободан Јовановић, Милутин Миланковић, Исидора Секулић, Ксенија Атанасијевић, Милена Павловић Барили, Иван Мештровић.</p>

<ul style="list-style-type: none"> – наведе примере како су идеје о родној, верској и етничкој равноправности утицале на савремене политичке прилике и развој друштва; – пореди положај и начин живота припадника различитих друштвених група у историјском периоду савременог доба; – илуструје примерима утицај научно-технолошког развоја на промене у друштву, економији и природном окружењу; – образложи утицај различитих друштвено-економских система на свакодневни живот људи, анализирајући дате примере; – препозна како су културне интеракције, и сарадња различитих етничких и социјалних група утицали на политички, друштвени и привредни живот; – наведе примере утицаја спортских и уметничких достигнућа на обликовање савременог друштва; – идентификује узроке, елементе и последице историјских сукоба и ратова и дискутује о могућим начинима превенције конфликта; – објасни значење појмова геноцид и Холокауст; – изведе закључке о узроцима, току и последицама ратова условљених распадом СФРЈ користећи изворе различитог порекла и сазнајне вредности; – изрази ставове, засноване на историјским аргументима, уважавајући мишљење саговорника; – препозна пропаганду, стереотипе и идеолошку позицију у историјском извору и формулише став који се супротставља манипулацији; – критички се односи према информацијама из медија користећи се историјским знањима и вештинама; – анализира историјске догађаје и појаве на основу доступног аудио-визуелног изворног материјала; – осмисли, спроведе и презентује резултате истраживања заснованог на одабраним историјским изворима и литератури, користећи ИКТ; – образложи смисао неговања сећања на важне догађаје и личности из историје савременог доба; – истражи меморијалне споменике у локалној средини и учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања; – покаже одговоран однос према културно-историјском наслеђу сопственог и других народа; – уочи одраз историјских догађаја и појава у књижевним и уметничким делима; – препозна историјску димензију политичких, културних и технолошких промена у савременом свету и Републици Србији. 	<p align="center">ДРУГИ СВЕТСКИ РАТ</p>	<p>Свет у рату – узроци, међународне кризе, сукоби и освајачка политика тоталитарних држава; почетак и ток рата, зараћене стране, савезништва, фронтови, најважније операције, нови начини ратовања; ратна свакодневица; страдање цивили и ратни злочини; крај рата, победа антифашистичке коалиције.</p> <p>Југославија и српски народ у рату – улазак у рат, војни пораз, окупација, подела, квислиншке творевине; геноцид и злочини; устанак, антифашистичка борба и грађански рат; војне операције, живот у рату.</p> <p>Последње рата – људски и материјални губици; демографске и друштвене промене, миграције; уништавање културног наслеђа; суђења за ратне злочине; стварање ОУН.</p> <p>Истакнуте личности: Френклин Рузвелт, Винстон Черчил, Јосиф Стаљин, Адолф Хитлер, Бенито Мусолини, цар Хирохито, Франциско Франко, Мао Цедунг, Ана Франк, Петар II Карађорђевић, Драгољуб Михаиловић, Јосип Броз, Милан Недић, Анте Павелић, Диана Будисављевић.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – објасни значење појмова геноцид и Холокауст; – изведе закључке о узроцима, току и последицама ратова условљених распадом СФРЈ користећи изворе различитог порекла и сазнајне вредности; – изрази ставове, засноване на историјским аргументима, уважавајући мишљење саговорника; – препозна пропаганду, стереотипе и идеолошку позицију у историјском извору и формулише став који се супротставља манипулацији; – критички се односи према информацијама из медија користећи се историјским знањима и вештинама; – анализира историјске догађаје и појаве на основу доступног аудио-визуелног изворног материјала; – осмисли, спроведе и презентује резултате истраживања заснованог на одабраним историјским изворима и литератури, користећи ИКТ; – образложи смисао неговања сећања на важне догађаје и личности из историје савременог доба; – истражи меморијалне споменике у локалној средини и учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања; – покаже одговоран однос према културно-историјском наслеђу сопственог и других народа; – уочи одраз историјских догађаја и појава у књижевним и уметничким делима; – препозна историјску димензију политичких, културних и технолошких промена у савременом свету и Републици Србији. 	<p align="center">СВЕТ, ЕВРОПА И СРПСКИ НАРОД У ЈУГОСЛОВЕНСКОЈ ДРЖАВИ У ПЕРИОДУ ХЛАДНОГ РАТА</p>	<p>Свет после Другог светског рата – блоковска подела, трка у наоружању, глобална димензија хладног рата, ратна жаришта и кризе, деколонизација, европске интеграције, покрети еманципације – покрети за женска и мањинска права, антиратни и антирашни покрети; научна достигнућа, освајање свемира, медији, популарна култура.</p> <p>Југославија и српски народ после Другог светског рата – изградња новог државног и друштвеног уређења, једнопартијски систем, однос власти према политичким противницима, међународни положај, економске и културне прилике, самоуправљање, несврстаност; свакодневица, популарна култура, нове тенденције у култури.</p> <p>Истакнуте личности: Џон Кенеди, Никита Хрушчов, Махатма Ганди, Мартин Лутер Кинг, Роза Паркс, Нелсон Мандела, Голда Меир, Енди Ворхол, Јосип Броз, Александар Ранковић, Милован Ђилас, Иво Андрић, Милош Црњански, Александар Петровић, Мира Траиловић, Душан Ковачевић.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – објасни значење појмова геноцид и Холокауст; – изведе закључке о узроцима, току и последицама ратова условљених распадом СФРЈ користећи изворе различитог порекла и сазнајне вредности; – изрази ставове, засноване на историјским аргументима, уважавајући мишљење саговорника; – препозна пропаганду, стереотипе и идеолошку позицију у историјском извору и формулише став који се супротставља манипулацији; – критички се односи према информацијама из медија користећи се историјским знањима и вештинама; – анализира историјске догађаје и појаве на основу доступног аудио-визуелног изворног материјала; – осмисли, спроведе и презентује резултате истраживања заснованог на одабраним историјским изворима и литератури, користећи ИКТ; – образложи смисао неговања сећања на важне догађаје и личности из историје савременог доба; – истражи меморијалне споменике у локалној средини и учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања; – покаже одговоран однос према културно-историјском наслеђу сопственог и других народа; – уочи одраз историјских догађаја и појава у књижевним и уметничким делима; – препозна историјску димензију политичких, културних и технолошких промена у савременом свету и Републици Србији. 	<p align="center">СВЕТ, ЕВРОПА, СРПСКА ДРЖАВА И НАРОД У САВРЕМЕНИМ ПРОЦЕСИМА</p>	<p>Свет после хладног рата – пад Берлинског зида; слом комунизма у Европи, распад СССР-а, нова политичка карта Европе, стварање Европске уније, доминација САД, локални конфликти и интервенције великих сила, процеси глобализације, Четврта индустријска револуција (дигитални медији, интернет, друштвене мреже и мобилна телефонија), претња тероризма, миграције, савремени културни покрети.</p> <p>Српски народ на крају 20. и почетком 21. века – криза СФРЈ 80-тих година, међунационалне тензије, увођење вишестраначког политичког система, распад СФРЈ, грађански рат и стварање нових држава, интернационализација сукоба и међународне интервенције, економске прилике и свакодневни живот, ратни злочини, страдање цивилног становништва, разарање културног наслеђа, НАТО агресија на СРЈ, последице ратова, политичке промене 2000. године, Република Србија као самостална држава, питање статуса Косова и Метохије, односи у региону, српски народ у дијаспори и региону, процес придруживања Европској унији, култура и спорт.</p> <p>Истакнуте личности: Роналд Реган, Михаил Горбачов, Маргарет Тачер, Бил Гејтс, Владимир Путин, Ангела Меркел, Слободан Милошевић, Фрањо Туђман, Алија Изетбеговић, Зоран Ђинђић, Војислав Коштуница.</p>

Кључни појмови садржаја: Октобарска револуција, Версајски уговор, Друштво народа, тоталитаризам, диктатуре, комунизам, фашизам, нацизам, социјализам, антифашизам, антисемитизам, милитаризам, Други светски рат, гето, Холокауст, геноцид, Аушвиц, Јасеновац, Организација Уједињених нација, феминизам, шовинизам, ксенофобија, репресија, пацифизам, деколонизација, људска права, националне мањине, дискриминација, демократија, тероризам, хладни рат, атомска енергија, глобализација, миграције, југословенска идеја, југословенска држава, Република Србија, транзиција, дигитална револуција, популарна култура.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм је конципиран тако да су уз дефинисане исходе за крај разреда и кључне појмове, за сваку од пет тематских целина (ОСНОВИ ПРОУЧАВАЊА ПРОШЛОСТИ; ЕВРОПА, СВЕТ И СРПСКИ НАРОД У ЈУГОСЛОВЕНСКОЈ ДРЖАВИ У ПЕРИОДУ ИЗМЕЂУ ДВА СВЕТСКА РАТА; ДРУГИ СВЕТСКИ РАТ; СВЕТ, ЕВРОПА И СРПСКИ НАРОД У ЈУГОСЛОВЕНСКОЈ ДРЖАВИ У ПЕРИОДУ ХЛАДНОГ РАТА И СВЕТ, ЕВРОПА, СРПСКА ДРЖАВА И НАРОД У САВРЕМЕНИМ ПРОЦЕСИМА), дати и садржаји.

Приступ настави заснован на процесу и исходима учења подразумева да ученици развијају не само основна знања, већ да их искористе у развоју вештина историјског мишљења и изградњи ставова и вредности. Програм наставе и учења, у том смислу, нуди садржински оквир, а наставник има могућност да изабере и неке додатне садржаје уколико сматра да су примерени средини у којој

ученици живе, или да одговарају њиховим интересовањима (програм се, на пример, може допунити и садржајима из прошлости завичаја, чиме се код ученика постиже јаснија представа о историјској и културној баштини у њиховом крају – археолошка налазишта, музејске збирке). Сви садржаји су дефинисани тако да буду у функцији остваривања исхода предвиђених програмом. Наставник има значајан простор за избор и повезивање садржаја, метода наставе и учења и активности ученика.

Важна карактеристика наставе и учења усмерених на остваривање исхода је та да су фокусирани на учење у школи. Ученик треба да учи:

– *смислено:* повезивањем оног што учи са оним што зна и са ситуацијама из живота; повезивањем оног што учи са оним што је учио из Историје и других предмета;

– *проблемски:* самосталним прикупљањем и анализирањем података и информација; постављањем релевантних питања себи и другима; развијањем плана решавања задатог проблема;

- *дивергентно*: предлагањем нових решења; смишљањем нових примера; повезивањем садржаја у нове целине;
- *критички*: поређењем важности појединих чињеница и података; смишљањем аргумената;
- *кооперативно*: кроз сарадњу са наставником и другим ученицима; кроз дискусију и размену мишљења; уважавајући аргументе саговорника.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на процес и исходе учења наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује дати програм потребама конкретних одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и садржаја, наставник најпре креира свој годишњи план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Од њега се очекује и да, у фази планирања и писања припреме за час, дефинише исходе за сваку наставну јединицу. При планирању треба имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. Наставник за сваки час планира и припрема средства и начине провере остварености пројектованих исхода. У планирању и припремању наставе и учења, наставник планира не само своје, већ и активности ученика на часу. Поред уџбеника, као једног од извора знања, на наставнику је да ученицима омогући увид и искуство коришћења и других извора сазнавања.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Ученици у осми разред улазе са знањем о основним историјским појмовима, са одређеним животним искуствима и уобличеним ставовима и на томе треба пажљиво градити нова знања, вештине, ставове и вредности.

Наставник има слободу да сам одреди распоред и динамику активности за сваку тему, уважавајући циљ учења предмета и дефинисане исходе. Редослед исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање циља предмета. Између исхода постоји повезаност и остваривање једног исхода доприноси остваривању других исхода. Многи од исхода су процесни и представљају резултат кумулативног дејства образовно-васпитног рада, током дужег временског периода и обраде различитих садржаја.

Битно је искористити велике могућности које Историја као наративни предмет пружа у подстицању ученичке радозналости, која је у основи сваког сазнања. Наставни садржаји треба да буду представљени као „прича” богата информацијама и детаљима, не зато да би оптеретили памћење ученика, већ да би им историјски догађаји, појаве и процеси били предочени јасно, детаљно, живо и динамично. Посебно место у настави историје имају питања, како она која поставља наставник ученицима, тако и она која долазе од ученика, подстакнута оним што су чули у учионици или што су сазнали ван ње користећи различите изворе информација. Добро осмишљена питања наставника имају подстицајну функцију за развој историјског мишљења и критичке свести. У зависности од циља који наставник жели да оствари, питања могу имати различите функције, као што су: фокусирање пажње на неки садржај или аспект, подстицање поређења, трагање за појашњењем. Учење историје би требало да помогне ученицима у стварању што јасније представе не само о томе „како је уистину било”, већ и зашто се нешто десило и какве су последице из тога проистекле. Да би схватио догађаје из прошлости, ученик треба да их „оживи” у свом уму, у чему велику помоћ може пружити употреба различитих историјских текстова, карата и других извора историјских података (документарни и играни видео и дигитални материјали, музејски експонати, илустрације), обилажење културно-историјских споменика и посете установама културе. Коришћење историјских карата изузетно је важно јер омогућава ученицима да на очигле-

дан и сликовит начин доживе простор на коме се неки од догађаја одвијао, помажући им да кроз време прате промене на одређеном простору. Веома важан аспект наставе историје представља и рад на историјским изворима. Када су садржаји програма за осми разред у питању, велики значај, поред писаних и визуелних, имају и усмени извори, односно сведочанства. Због тога би требало осмислити наставни процес на такав начин да се, у оквиру пројектне наставе или елементарног истраживања, повежу ученици и савременици историјских догађаја, чиме би се омогућило пропитивање и изучавање рецентне прошлости.

Треба искористити и утицај наставе Историје на развијање језичке и говорне културе (вештине беседништва), јер историјски садржаји богате и оплемењују језички фонд ученика. Неопходно је имати у виду и интегративну функцију Историје, која у образовном систему, где су знања подељена по наставним предметима, помаже ученицима да постигну целовито схватање о повезаности и условљености географских, економских и културних услова живота човека. Пожељно је избегавати фрагментарно и изоловано учење историјских чињеница јер оно има најкраће трајање у памћењу и најслабији трансфер у стицању других знања и вештина. У настави треба, кад год је то могуће, примењивати иновирани дидактичке методе и стратегије, при чему се истиче концепт мултиперспективности. Одређене теме, по могућности, треба реализовати са одговарајућим садржајима из сродних предмета, а посебну пажњу треба посветити оспособљавању ученика за ефикасно коришћење информационо-комуникационих технологија (употреба интернета, прављење презентација, коришћење дигиталних аудио-визуелних материјала и израда реферата).

У осмом разреду изучава се период савремене историје, што подразумева и обраду многих осетљивих, па и противуречних, односно контроверзних тема, о којима не постоји консензус у научним круговима и јавности. То су теме које су присутне свакодневно у информативним и документарним програмима, на интернету, о њима говоре политичари, јавне личности и новинари. Такве теме су често саставни део породичне историје и личних наратива, што додатно увећава њихову актуелност. Ученици су изложени различитим тумачењима историјских догађаја и због тога је нарочито важно код њих развијати критички однос према информацијама које им се нуде. Овладавање том вештином наводи се и у образовним стандардима, а у оквиру програма спомиње се у циљу предмета, као и у појединим исходима за крај разреда. Због тога би једна од најбитнијих компетенција успешног наставника била да зна како да код ученика подстиче критичко и историјско мишљење, што би ученицима омогућило развијање хуманистичких вредности заснованих на толеранцији, уважавању различитости и поштовању другог. На крају основног образовања и васпитања ученици треба да буду оспособљени да аргументовано анализирају противуречности, да се децентрирају (сагледају и уваже туђи угао гледања на одређени историјски феномен) и уважавају сличности и различитости, постављају питања а нове информације лако повезују с постојећим знањима. На тај начин, ученици би били оспособљени да препознају пропаганду и активно учествују у разградњи предрасуда и стереотипа с којима се свакодневно сусрећу. Такав приступ омогућио би им аутономни и рационални однос према информацијама и додатно олакшао промишљање и доношење аргументованих закључака и судова.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Праћење напредовања започиње иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази и у односу на шта ће се процењивати његов даљи рад. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика. Сваки наставни час и свака активност ученика су, у том смислу, прилика за регистровање напретка ученика и упућивање на даље активности.

У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се и процес и продукти учења. У вредновању научног, поред усменог

испитивања, користе се и тестови знања. У формативном оцењивању се користе различити инструменти, а избор зависи од врсте активности која се вреднује. Вредновање активности, нарочито ако је тимски рад у питању, може се обавити са групом тако да се од сваког члана тражи мишљење о сопственом раду и о раду сваког члана понаособ (тзв. вршњачко оцењивање).

IV. ДОДАТНИ САДРЖАЈИ ПРОГРАМУ ИСТОРИЈА КОЈИ ИЗРАЖАВАЈУ ПОСЕБНОСТ НАЦИОНАЛНЕ МАЊИНЕ

1. БОШЊАЧКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

- Бошњаци муслимани у Аустроугарској монархији и Османлијском царству од 1878–1914.
- Бошњаци муслимани у Првом светском рату.
- Бошњаци муслимани између два светска рата (1918–1941).
- Босна и Херцеговина у Другом светском рату – судар различитих идеологија.
- Формирање ЗАВНОС-а и других земаљских антифашистичких већа и изградња социјалистичке Југославије (АВНОЈ, ЗАВНОБИХ, ЗАВНОХ...).
- Босна и Херцеговина у социјалистичкој Југославији (први Устав нове Југославије, Босна и Херцеговина као република у саставу ФНРЈ, национално питање и признање Муслимана)
- Развој Босне и Херцеговине у оквиру СФРЈ (привреда, друштво, култура, образовање)
- Распад СФРЈ и међународно признање Босне и Херцеговине

2. ХРВАТСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

- 1. Хрватска и хрватски народ у другој половини 19. века**
 - Хрватско-угарска нагодба, борба за хрватски језик (бискуп Јосип Јурај Штросмајер, Народна странка, Бан Иван Мажуранић)
- 2. Хрватска и хрватски народ у првој половини 20. века**
 - Хрватска у Краљевини СХС/Југославији
- 3. Хрватска и хрватски народ у другој половини XX. столјећа**
 - Хрватска у Другом Светском рату 1941–1945.
 - Република Хрватска у оквиру ДФЈ/ФНРЈ/СФРЈ (1945–1991)
- 4. Република Хрватска**

3. РУМУНСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

- Политичке прилике под Каролом I
- Друштвено-економске прилике
- Међународни односи
- Румуни у дуалистичкој монархији
- Културне прилике до Првог светског рата
- Румунија у Првом светском рату
- Велика народна скупштина у Алба Јулији и стварање Велике Румуније
 - Румунија у периоду између два светска рата. Политичке, економске, друштвене и културне прилике
 - Други светски рат
 - Румунија након Другог светског рата. Децембарска револуција и повратак на парламентарну демократију
 - Румуни у Банату у периоду аустроугарског дуализма
 - Румуни у Краљевини Југославији у периоду између два светска рата
 - Румуни у социјалистичкој Југославији

4. РУСИНСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

- **Почеци културно-националног препорода (крај XIX – поч. XX. века)** Културно-национални контакти Русина у Јужној Угарској са Русинима/Украјинцима у Галицији и Буковини; Прикупљање и публикавање русинског народног усног стваралаштва; Формирање младе русинске интелигенције: социјално-економске прилике и почеци политичке делатности; Просветне и културно-националне прилике; Русини у Првом светском рату).
- **Русини у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца у Југославији** (Нови државно-политички оквир више обећава; Аграрна реформа, привредне и социјалне прилике; Русинско народно просветно друштво и његова делатност; Културно-просветни савез југословенских Русина; Просвета на русинском језику; Културно-национални живот; Русини у јавном и политичком животу).
- **Русини за време Другог светског рата и у Социјалистичкој Југославији** (Русини у Бачкој за време мађарске окупације; Русини у Срему у оквиру Независне државе Хрватске; Русини у покрету отпора и народноослободилачком рату; Ослобођење и нове друштвено-политичке прилике; Просветни живот у Социјалистичкој Југославији; Културно-национални живот Русина у Социјалистичкој Југославији).

4. СЛОВАЧКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

- Територија данашње Словачке на крају 19. века и на почетку 20. века (Политички живот и национално питање Словака у Аустро-угарској монархији (територија данашње Словачке и региона Доње земље, Процес у Ковачици, Трагедија у селу Чернова, Привреда, Култура)
- Територија данашње Словачке за време Првог светског рата (Активности политичке емиграције у иностранству, Милан Растислав Штефаник, Словаки са територије региона Доње земље у Првом светском рату)
- Настанак Чехословачке (Положај Словачке у оквиру ЧСР, Спољна политика ЧСР и Мала антанга, Почетак краја ЧСР, Привреда у првој републици, Култура у ЧСР)
- Други светски рат и настанак Словачке државе 1939–1945. (Настанак словачке државе, Опозициони покрети у Словачкој држави, Словачки народни устанак (SNP))
- Нова Чехословачка (Политички односи у Чехословачкој после Другог светског рата, Совјетизација Чехословачке, Реформистички покрет – Прашко пролеће, Доба нормализације, Демократске промене – самосталност Словачке и улазак у ЕУ, Привредни и културни развој Словачке)
- Словаки у Краљевини СХС, Југославији и Србији (Словаки и укључивање региона Бачке, Баната и Срема у Краљевину СХС, Културни, привредни и друштвени живот у међуратном периоду, Словаки у Другом светском рату, Политички, културни, друштвени и привредни живот Словака после Другог светског рата)

Назив предмета	ГЕОГРАФИЈА
Циљ	Циљ учења Географије је да ученик појмовно и структурно овлада природно-географским, демографским, насеобинским, политичко-географским, економско-географским, интеграционим и глобалним појавама и процесима у Србији и свету уз неговање вредности мултикултуралности и патриотизма.
Разред	Осми
Годишњи фонд часова	68 часова

<ul style="list-style-type: none"> – учествује у предлагању и реализацији истраживачког пројекта у локалној средини; – анализира тематске карте и статистичке податке и графички их приказује; – одреди географски положај Србије и доведе га у везу са историјско-географским развојем; – анализира карактеристике граница и пограничних крајева Србије; – опише узроке и последице геотектонских процеса на територији Србије; – класификује облике рељефа на територији Србије и именује репрезентативне; – анализира утицај климатских фактора и климатских елемената на климу Србије; – класификује и описује својства водних објеката користећи карту Србије; – наводи начине коришћења вода Србије; – препознаје ефекте утицаја физичко-географских процеса на човека и адекватно реагује у случају природних непогода; – доведи у везу распрострањеност биљних и животињских врста и физичко-географске карактеристике простора; – објашњава популациону динамику становништва Србије: кретање броја становника, природни прираштај и миграције; – изводи закључке о утицају популационе динамике на структуру становништва у нашој земљи; – изводи закључке о важности предузимања мера популационе политике; – израђује и анализира графичке приказе структура становништва; – објашњава утицај природних и друштвених фактора на настанак, развој и трансформацију насеља у нашој земљи; – уз помоћ карте Србије и других извора информација анализира утицај природних и друштвених фактора на развој и размештај привредних делатности у нашој земљи; – доводи у везу размештај привредних делатности са квалитетом животне средине у нашој земљи; – препознаје ефекте производње и коришћења различитих извора енергије на квалитет животне средине; – описује репрезентативне објекте природне и културне баштине и означава их на карти; – процењује важност очувања природне и културне баштине Србије; – објашњава утицај историјских и савремених миграција на размештај Срба у свету. 	<p>ГЕОГРАФСКИ ПОЛОЖАЈ, ГРАНИЦЕ И ВЕЛИЧИНА ТЕРИТОРИЈЕ СРБИЈЕ</p>	<p>Југоисточна Европа, интеграциони и дезинтеграциони процеси. Географски положај Србије. Историјско-географски развој Србије. Символи Србије. Границе и проблеми пограничних крајева.</p>
	<p>ФИЗИЧКО-ГЕОГРАФСКЕ ОДЛИКЕ СРБИЈЕ</p>	<p>Геотектонски процеси на територији Србије. Сеизмизам Србије. Тектонски облици рељефа. Падински процеси и рељеф настао деловањем воде. Рељеф настао деловањем леда, ветра и човека. Утицаји ерозивних и акумулативних процеса на човека. Климатски фактори и елементи. Климатске области у Србији. Подземне воде Србије. Реке Србије. Језера Србије. Заштита вода и заштита од вода. Земљишта Србије. Распрострањеност биљног и животињског света.</p>
	<p>ДРУШТВЕНО-ГЕОГРАФСКЕ ОДЛИКЕ СРБИЈЕ</p>	<p>Кретање броја становника и њихов просторни размештај. Природно кретање. Миграциони процеси. Структуре становништва. Демографски проблеми и популациона политика. Прва насеља у Србији. Село и рурални процеси. Градови. Урбанизација и проблеми урбаног развоја. Београд. Природни ресурси и привредни развој. Друштвени услови привредног развоја и промене у структури привреде. Пољопривреда и географски простор. Индустрија и географски простор. Саобраћај и географски простор. Туризам и трговина. Делатности квартарног сектора.</p>
	<p>ПРИРОДНА И КУЛТУРНА БАШТИНА СРБИЈЕ</p>	<p>Природна баштина Србије. Културна баштина Србије. Светска баштина под заштитом Унескоа у Србији.</p>
	<p>ГЕОГРАФИЈА ЗАВИЧАЈА</p>	<p>Појам и географски положај завичаја. Природне карактеристике. Друштвене карактеристике.</p>
	<p>СРБИ У РЕГИОНУ И ДИЈАСПОРИ</p>	<p>Срби у Црној Гори. Срби у БиХ – Република Српска. Срби у Хрватској. Срби у осталим суседним државама. Срби у дијаспори.</p>

Кључни појмови садржаја: географски положај, границе и величина територије Србије, физичко-географске одлике Србије, друштвено-географске одлике Србије, природна и културна баштина Србије, географија завичаја, Срби у региону и дијаспори.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на процес и исходе учења наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању процеса наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује дати програм потребама конкретног одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика, уџбенике и друге наставне материјале које ће користити, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и препоручених садржаја, образовних стандарда за крај обавезног образовања, циљева и исхода образовања и васпитања, кључних

компетенција за целоживотно учење, предметних и општих међу-предметних компетенција, наставник најпре креира свој годишњи (глобални) план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Наставник има слободу да сам одреди број часова за дате теме у годишњем плану.

Предметни исходи су дефинисани на нивоу разреда у складу са ревидираном Блумовом таксономијом и највећи број њих је на нивоу примене. Редослед исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање циља предмета. Од наставника се очекује да операционализује дате исходе у својим оперативним плановима за конкретну тему, тако да тема буде једна заокружена целина која укључује могућа међупредметна повезивања. У фази планирања и писања припреме за час наставник дефинише циљ и исходе часа.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Дати садржаји су препоручени и распоређени у шест тематских целина: *Географски положај, границе и величина територије Србије; Физичко-географске одлике Србије; Друштвено-географске одлике Србије; Природна и културна баштина Србије; Географија завичаја; Срби у региону и дијаспори.*

Географски положај, границе и величина територије Србије

За достизање исхода: *ученик ће бити у стању да одреди географски положај Србије и доведе га у везу са историјско-географским развојем; анализира карактеристике граница и пограничних крајева Србије*, потребно је објаснити етимолошко значење термина Србија, симболе отаџбине, детерминанте и компоненте географског положаја, њене границе, облик и величину територије. На почетку наставне теме, указати на то да на географски положај Србије утиче поливалентност, контактност и транзитност њене територије у смислу спајања и прожимања различитих елемената географског простора, који су одговорни за развој, организацију, функционисање и трансформацију територије. Објаснити да су детерминанте и компоненте географског положаја, мењајући кроз историју неке од функција, утицале на промене значаја коју је Србија имала у историји и коју има данас. Објаснити ученицима да географски положај Србије може бити апсолутан и релативан. Истаћи да је апсолутан географски положај Србије егзактан јер су у питању географске координате (математичко-географске) и природни фактори. На основу тога издвојити две компоненте апсолутног географског положаја: математичко-географску и физичко-географску. Такође, издвојити и компоненте релативног географског положаја: културно-географску, политичко-географску, саобраћајно-географску и економско-географску. Објаснити ученицима да је територија Србије повезана и интегрисана, да њена тродимензионалност подразумева копно, ваздушни простор изнад копна и Земљину унутрашњост испод копна, као и да је њен квалитет дефинисан економским параметрима који зависе од квалитета и квантитета природних ресурса, као што су на пример, плодност земљишта, рудно богатство, однос обрадивих и необрадивих површина и биолошка разноврсност.

За достизање исхода: *ученик ће бити у стању да анализира карактеристике граница и пограничних крајева Србије*, важно је издвојити граничне прелазе Србије према суседним државама и објаснити централно језгро – колевку државне идеје, центар интеграције и фактор кохезије њене територије. Овај садржај треба реализовати у складу са одговарајућим садржајима из историје. Пожељно је избежавати фрагментарно учење историјских чињеница везаних за промене величине територије Србије јер то има најкраће трајање у памћењу, већ их треба повезати са утицајем историјских догађаја на савремени географски развој, чиме се постиже најјачи трансфер у стицању других знања и вештина. Поред тога, објаснити како различите историјске околности и економска развијеност утичу на динамичне промене у географском простору Србије. У циљу подстицања толеранције код ученика, указати на постајање различитих етничких и културних група у пограничним територијама Србије.

Оспособити ученике да израђују тематске карте о *Географском положају, границама и величини територије Србије* користећи неме карте, на којима се могу издвојити различити садржаји везани за ову наставну тему.

Физичко-географске одлике Србије

За достизање исхода: *ученик ће бити у стању да опише узроке и последице геотектонских процеса на територији Србије*, кључно је да у светлу теорије литосферних плоча ученик опише геотектонски положај и геотектонску рејонизацију Србије сагледавањем односа Евроазијске и Афричке литосферне плоче, објасни механизме настанка и обликовања рељефа на простору Србије и именује значајне морфоструктурне облике рељефа у Србији. Далом операционализацијом исхода ученик ће бити у стању да пре-

позна и наведе облике рељефа који настају тектонским покретима и вулканизмом, објасни процес настанка земљотреса и наведе најугроженије зоне и изведе закључке о појави савременог сеизмизма као и одсуство активног вулканизма на територији Србије. Наставници могу упознати ученике са мрежом сеизмолошких станица Србије и различитим начинима прикупљања података о трусној активности на подручју Србије у реалном времену, размени података са земљама у окружењу и компјутерским програмима за аутоматско лоцирање и извештавање.

Исход: *ученик ће бити у стању да класификује облике рељефа на територији Србије и именује репрезентативне*. Кроз овај исход ученика треба упознати са генетским и основним морфолошким типовима рељефа као и њиховом распрострањеношћу уз помоћ географске карте Србије. Исход је остварен уколико је ученик у стању да опише деловање унутрашњих и спољашњих сила на постанак и обликовање рељефа Србије, да наведе и опише примере облика рељефа помоћу географске карте, графичких приказа и фотографија.

Исход: *анализира утицај климатских фактора и климатских елемената на климу Србије*. За остваривање овог исхода неопходно је да ученик самостално користи климатолошке податке који се односе на температуру и падавине изабраног места. Климатолошки подаци могу се преузети из метеоролошких годишњака који су доступни на сајту Републичког хидрометеоролошког завода Србије (РХМЗС). Да би анализирао просторну и временску дистрибуцију наведених података, неопходно је да самостално конструише климадијаграме бар два места између којих постоји значајна разлика у надморским висинама. Поред ових климатских елемената, ученика треба упознати и са ветровима и инсолацијом. Просторну и временску дистрибуцију температура, падавина и ветрова треба повезати са климатским факторима који условљавају њихово формирање. Као последица просторне и временске дистрибуције вредности климатских елемената на простору Србије издвајају се одређене климатске области. Да би се исход остварио, неопходно је да ученик: наведе климатске елементе, опише просторну и временску дистрибуцију температуре ваздуха и падавина на територији Србије, наведе и оцени значај климатских фактора, издвоји климатске области на територији Србије.

Да би се остварио исход: *класификује и описује својства водних објеката користећи карту Србије и наводи начине коришћења вода Србије*, ученику би требало указати на постанак, еволуцију и распрострањеност река, језера, подземних вода и термоминералних извора на територији Србије. Упознати га са основним хидрографским карактеристикама река Србије, чије груписање би се извршило према припадајућем морском сливу. Анализа водних режима, на најједноставнијем нивоу, подразумевала би уочавање максималних и минималних водостаја и протицаја на рекама, као и фактора који доводе до њихове појаве. Ученик треба да опише стања екстремних водостаја и протицаја (сува речна корита, поплава) као и последице које оне остављају на човека, привреду и животну средину. Да би се остварио исход, неопходно је да ученик: наведе највеће реке Црноморског, Јадранског и Егејског слива, процени време појаве минималних и максималних водостаја на рекама, разликује језера по начину настанка, опише еволуцију језерских басена, лоцира термоминералне изворе, опише врсте и значај подземних вода за водоснабдевање, утврди везу између доступности воде и лоцирања одређених привредних делатности и објеката.

Да би се постигао исход: *препознаје ефекте утицаја физичко-географских процеса на човека и адекватно реагује у случају природних непогода*, наставник ставља акценат на интеракцију природе и друштва и указује ученицима да се људско друштво не може посматрати независно од природног окружења. За ученика је важно да зна шта доводи до формирања природне непогоде, да ли и како човек може да стимулише њено формирање, где су природне непогоде распрострањене на простору Србије, као и да зна како да поступи у случају да је изложен њиховом дејству. Уз помоћ наставника, родитеља као и самосталног прикупљања података ученик треба да се упозна са природним непогодама које се дешавају,

могу се десити или су се десиле у његовом непосредном окружењу: простори у Србији изложени дејству земљотреса, клизишта, одрона, атмосферских непогода (олуја, град, екстремне температуре), полова и бујица.

Да би се постигао исход: *доведе у везу распрострањеност биљних и животињских врста и физичко-географске карактеристике простора*, кључно је објаснити да су ареали биљних и животињских врста детерминисани рељефом, земљиштем, климом, присуством воде и другим факторима. Неопходно је да ученици сагледају просторну дистрибуцију животињских врста, травнатих области, шумских ареала и њихов састав, као и ефекте које остварују у интеракцији са осталим природним и друштвеним објектима у простору. Да би се овај исход остварио, потребно је да ученик: наведе основне типове земљишта, разликује вертикални и хоризонтални распоред вегетације, класификује фауну у односу на тип средине (фауна копнених вода, фауна копна; шумска и шумска подручја), наведе како људске активности утичу на фрагментацију и смањење ареала биљних и животињских врста и појаву ендемских врста.

Друштвено-географске одлике Србије

У оквиру области/теме *Друштвено-географске одлике Србије* предвиђено је да се обрађују садржаји о становништву, насељима и привреди Србије. Њима се продубљују ученичка знања из области друштвене географије која су стекли у шестом разреду основног образовања и васпитања и иста примењују у конкретном просторном контексту, Републици Србији и локалној средини.

За достизање исхода: *ученик ће бити у стању да објашњава популациону динамику становништва Србије*, акценат треба ставити на објашњење кретања броја становништва по подацима пописа (предлог је да временски обухват буде након Другог светског рата), природног прираштаја и миграција. Наставници треба да упознају ученике са изворима података о становништву (попис, матична статистика, други извори) и да их науче како се ови подаци користе и тумаче. Веома је важно да се у том смислу оствари корелација са наставом историје (ратови, историјске миграције, итд.). Тамо где постоје техничке могућности, ученици могу да користе пописне податке у електронском облику доступне на интернет сајту Републичког завода за статистику, да део тих података представљају на тематским картама, графички и табеларно.

Наведени исход се операционализује кроз проверу остварености следећих исхода код ученика: наводи изворе података о становништву, наводи компоненте демографског развоја, проналази податке о броју становника, наталитету, морталитету, миграцијама становништва Србије и локалне средине, објашњава временску и просторну динамику становништва Србије и локалне средине, користи тематске карте и графичке приказе у објашњавању популационе динамике становништва Србије и локалне средине, приказује на тематским картама, графичким приказима и табеларно популациону динамику становништва Србије и локалне средине.

Достизање исхода: *изводи закључке о утицају популационе динамике на структуре становништва у нашој земљи*, непосредно се надовезује на реализацију претходног исхода. Овде је неопходно да ученик увиди како се (макро) регионалне тенденције у природном прираштају и миграцијама одражавају на биолошке, економске и социјалне структуре становништва Србије. Наведени исход се операционализује кроз проверу остварености следећих исхода: ученик наводи биолошке, економске и социјалне структуре становништва, ученик објашњава утицај рађања и умирања на биолошке, економске и социјалне структуре становништва у Србији и локалној средини, ученик објашњава утицај досељавања и одсељавања на структуре становништва у Србији, ученик објашњава промене у структурама становништва Србије и локалне средине као резултат садејства природног кретања и миграција.

Исход *израђује и анализира графичке приказе структура становништва* јако је важан у функционалном домену. Овде до изражаја долази захтев да ученик самостално проналази податке о структурама становништва који су доступни у аналогном и диги-

талном облику те да их на часовима и код куће за домаће задатке приказује у виду полно-старосних пирамида, графикана, дијаграма и тематских карата (картодијаграма). Садржаји везани за овај исход могу се реализовати применом различитих облика рада (индивидуални, рад у пару, рад у групи) и своју пуну примену проналазе у изради истраживачких пројеката, најбоље везано за локалну средину.

Исход *ученик изводи закључке о важности предузимања мера популационе политике* даље се надовезује на претходне. Ученици на овом узрасту већ имају и интуитивна и појмовна знања о броју, кретању (природном прираштају, миграцијама) и структурама становништва и способни су да увиђају последице смањења броја становника, исељавања људи из села и мањих градова, интензивног прилива становништва у Београд, исељавања у иностранство, итд. Ова тематика је интересантна за организацију дебата и дискусија, трибина и радионица које би могле да се организују у сарадњи са експертима из локалне заједнице (лекари, социјални радници, психолози, демографи, запослени у јединицама локалне самоуправе задужени за социјална питања, итд.).

Наведени исход се операционализује тако да ће ученик бити у стању да: дефинише појам популационе политике; наводи различите типове популационе политике; објашњава којим популационим политикама се решавају различити демографски проблеми; предлаже примену мера популационе политике с обзиром на актуелне демографске проблеме у Србији и локалној средини.

Достизање исхода: *објашњава утицај природних и друштвених фактора на настанак, развој и трансформацију насеља у нашој земљи*, захтева да се са ученицима обраде садржаји везани за настанак насеља у нашој земљи, село и руралне процесе (депопулација, деаграризација, сенилизација, гашење сеоских насеља, псеудоурбанизација, итд.), основне одлике градова, њихове функције и гравитациони утицај, унутрашњу структуру градова и односе са околним простором. Неопходно је посебну пажњу посветити процесу урбанизације и главним урбаним проблемима. Ова целина се завршава упознавањем са Београдом, главним градом Србије, његовим географским положајем, историјско-географским и функционалним развојем.

Наведени исход се операционализује тако да ће ученик бити у стању да: наводи насеља у нашој земљи; објашњава утицај природних и друштвених фактора који су довели до настанка и развоја првих градова у нашој земљи; дефинише и врши класификацију сеоских и градских насеља по различитим обележјима; описује процесе трансформације сеоских и градских насеља; објашњава условљеност процеса деаграризације и урбанизације; објашњава везу демографских и насеобинских процеса у Србији и локалној средини.

Исход: *уз помоћ карте Србије и свих других извора информација анализира утицај природних и друштвених фактора на развој и размештај привредних делатности у нашој земљи*, доводи ученике у ситуацију да сами проналазе изворе информација о привреди наше земље и локалне средине, да их критички преиспитују, упоређују, уочавају временску динамику и просторне дисперзитете економско-географских појава и процеса. Географска карта (општа и тематске карте) је овде незаобилазно наставно средство које ученици користе за извлачење географских закључака, али и за илустрацију резултата својих сазнања.

Исходи: *доводи у везу размештај привредних делатности са квалитетом животне средине у нашој земљи и препознаје ефекте производње и коришћења различитих извора енергије на квалитет животне средине* су најдиректније међусобно повезани. Од ученика се очекује да продубе постојећа и стекну нова знања о утицају пољопривреде, индустрије, саобраћаја, туризма и других привредних делатности на географски простор. Будући да су примери негативног утицаја човека на животну средину доминантни у односу на позитивне, те да се на истицању позитивног утицаја човека на животну средину инсистирало и у нижим разредима, овде је акценат стављен на примере рационалног коришћења енергетских извора и очувања животне средине. На овај начин ученици стичу целовиту слику о сличностима и разликама у функционисању при-

вреде у свету и у нашој земљи, код њих се развија критичко и дивергентно мишљење, али и патриотска свест и интеркултуралност.

Природна и културна баштина Србије

Исход: описује репрезентативне објекте природне и културне баштине и означава их на карти. Уз помоћ карте и других расположивих извора информација ученици треба да анализирају просторну заступљеност природних и културних објеката у Србији. Остваривање исхода подразумева уочавање разлика културно-историјских целина градског и сеоског типа. Исход је остварљив ако ученик на карти одреди и лоцира заштићена природна и културна добра и наведе примере.

Исход: ученик ће бити у стању да процењује важност очувања природне и културне баштине Србије. Ученици кроз овај исход треба да формирају вредносне ставове и развију свест о неговану природних и културних добара. Организовањем посета манастирима, музејима, националним парковима изводе се закључци о важности националног и културног идентитета наше земље. Исход је остварљив ако ученик на некој карти различитим картографским методама представи степен заштите природних добара и истакне њихов значај.

Географија завичаја

За достизање овог исхода: *ученик ће бити у стању да реализује истраживачки пројекат у локалној средини*, препорука је да технике наставника буду усмерене на поучавање и учење путем открића које обухвата прикупљање података од локалног становништва и самостално посматрање објеката и процеса. Организација теренског рада подразумева истраживачки пројектни задатак где наставник у сарадњи са ученицима дефинише тему, циљ и задатак истраживања, објашњава наставне методе, дефинише хипотезе, израђује нацрт истраживања, описује фазе и ток реализације истраживања, одређује релевантне изворе информација, наводи начин обраде података и приказивање добијених резултата кроз вредновање и евалуацију пројекта. Применом пројектне наставе развијају се међупредметне компетенције. Наставник је у обавези да на почетку школске године ученицима да јасна и прецизна упутства о начину реализације пројектне наставе.

Након припреме и реализације пројектне наставе ученици ће бити у стању да уоче значај сарадње у тиму за остваривање заједничких циљева, али и да процене сопствена постигнућа. Ученици су оспособљени да прикупљају, обрађују и презентују резултате истраживачког рада током свих фаза реализације пројекта, као и да презентују и промовишу продукте пројекта.

За достизање исхода: *реализује истраживачки пројекат у локалној средини*, неопходно је да ученик познаје методологију истраживачког рада:

- дефинише пројектни задатак;
- прикупља податке из различитих извора и на терену;
- обрађује податке, приказује их текстуално, табеларно и графички и доноси закључке;
- представља резултате истраживачког рада;
- описује и вреднује географски положај завичаја;
- препознаје, наводи и именује облике рељефа и хидрографске објекте на простору завичаја, објашњава међузависност климе, земљишта и живог света;
- истражује и утврђује специфичности природно-географских и друштвено-географских одлика завичаја и доводи их у корелацију;
- објашњава утицај одређене структуре становништва на друштвено-економски развој завичаја;
- наводи и описује природна богатства и објашњава утицај њиховог искоришћавања;
- описује структуру привреде и наводи показатеље развијености одређених привредних делатности;
- образлаже потребе заштите природне средине;
- анализира и предлаже различите мере за унапређење завичаја;

- примењује географска знања и вештине приликом решавања проблемских ситуација у свакодневном животу;
- правилно наводи изворе литературе.

Срби у региону и дијаспори

Исход: ученик ће бити у стању да објашњава утицај историјских и савремених миграција на размештај Срба у свету, операционализује се тако што ће ученик бити у стању да наведе државе и ентитете у којима живе припадници српског народа, наведе број припадника нашег народа у земљама бивше СФРЈ, региону и дијаспори, објасни узроке досељавања Срба у различитим историјским периодима, упореди економски, културни и политички положај Срба. Припадници нашег народа исељавали су се из Србије у прошлости у више таласа из различитих разлога (средњовековна исељавања и сеобе, миграције пре Другог светског рата, послератна политичка емиграција, економска емиграција од шездесетих до деведесетих година XX века, таласи избеглица и савремена економска емиграција од деведесетих година до данас). Потребно је да се ученици осмог разреда упознају са тиме колико припадника нашег народа живи на тлу бивше СФРЈ, у региону и дијаспори, када су се и зашто досељавали у те државе, какав им је економски, политички и културни статус, којим делатностима се баве, какав им је однос са већинским становништвом тих држава.

Закон о дијаспори и Србима у региону дефинише појмове *дијаспора* и *регион* као и државе које ти појмови обухватају.

Наведеним исходом и наставним садржајем којим се он достиже, достиже се васпитна димензија циља географије као наставног предмета што подразумева неговане вредности мултикултуралности и патриотизма. Етничку хетерогеност становништва Србије, као и вишевековно присуство Срба у региону и дијаспори, треба сагледавати као богатство које најбоље може да се сагледа у склопу наставног предмета географија.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Оцењивање је саставни део процеса наставе и учења којим се обезбеђује стално праћење и оцењивање резултата постигнућа ученика, а у складу са *Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању*. Праћење и вредновање ученика започиње иницијалном проценом нивоа знања на коме се ученик налази. Свака активност на часу служи за континуирану процену напредовања ученика. Неопходно је ученике стално оспособљавати за процену сопственог напретка у остваривању исхода предмета.

Како ниједан од познатих начина вредновања није савршен, потребно је комбиновати различите начине оцењивања. Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Ако наставник са ученицима договори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Оцењивање на тај начин постаје мотивациони фактор за ученике. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења.

На почетку школске године наставници географије треба да направе план временске динамике и садржаја оцењивања знања и умења (процењивања постигнућа) ученика водећи рачуна о адекватној заступљености сумативног и формативног оцењивања. Будући да се у новим програмима наставе и учења инсистира на функционалним знањима, развоју међупредметних компетенција и пројектној настави, важно је да наставници на почетку школске године добро осмисле и са ученицима договоре како ће се обављати формативно оцењивање. У том смислу препоручује се наставницима да на нивоу стручних већа договоре критеријуме и елементе формативног оцењивања (активност на часу, допринос групном раду, израда домаћих задатака, кратки тестови, познавање географске карте...).

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано спроводи евалуацију и самоevalуацију процеса наставе и учења.

Назив предмета	ФИЗИКА
Циљ	Циљ учења Физике јесте упознавање ученика са природним појавама и основним законима природе, стицање основе научне писмености, оспособљавање за уочавање и распознавање физичких појава и активно стицање знања о физичким феноменима кроз истраживање, усвајање основа научног метода и усмеравање према примени физичких закона у свакодневном животу и раду.
Разред	осми
Годишњи фонд часова	68 часова

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – повезује физичке величине које описују осцилације и таласе; – описује карактеристике звука, ултразвука и инфразвука и наводи примере примене ултразвука; – анализира примере одбијања и преламања светлости, тоталне рефлексије (огледала, сочива) и користи лупу и микроскоп; – демонстрира и објасни: осциловање куглице клатна и тела обешеног о опругу, осциловање жица и ваздушних стубова; – демонстрира и објасни: појаву сенке, функционисање ока и корекцију вида; – примењује превентивне мере заштите од буке и од прекомерног излагања Сунчевом зрачењу; – демонстрира узајамно деловање наелектрисаних тела и објасни од чега оно зависи; – прикаже и опише електрично поље, израчуна силу којом поље делује на наелектрисање и повеже електрични напон и јачину електричног поља; – објасни провођење струје кроз метале, течности и гасове и упореди отпорности металних проводника на основу њихових карактеристика; – наводи и користи различите изворе електричне струје (EMS) и зна да их разврста ради рециклаже; – познаје основне елементе електричног кола и уме да их повеже, изабере одговарајући опсег мерног инструмента и мери јачину струје и напон, одређује вредност отпорности редно и паралелно везаних отпорника и резултате прикаже табеларно и графички; – описује ефекте који се испољавају при протицању електричне струје; – описује узајамно деловање два паралелна проводника са струјом, деловање магнетног поља на струјни проводник и принцип рада електромагнета и електромотора; – објасни принцип рада компаса и природу Земљиног магнетног поља; – користи компас и апликације за паметне телефона за оријентацију у природи; – препозна основна својства наизменичне струје, израчуна потрошњу електричне енергије у домаћинству и да се придржава основних правила безбедности при коришћењу електричних уређаја у свакодневном животу; – решава квалитативне, квантитативне и графичке задатке из сваке наведене области; – објасни структуру атомског језгра и нуклеарне силе; – опише радиоактивност, врсте зрачења, радиоактивне изотопе, познаје њихово дејство, примену и мере заштите; – разликује фисију и фузију и наводи могућности њихове примене. 	ОСЦИЛАТОРНО И ТАЛАСНО КРЕТАЊЕ	<p>Осцилаторно кретање (осциловање тела обешеног о опругу, осциловање куглице клатна). Појмови и величине којима се описује осциловање тела (амплитуда, период, фреквенција). Закон о одржању механичке енергије при осциловању тела. Механички таласи. Основни параметри којима се описује таласно кретање (таласна дужина, фреквенција, брзина). Звук. Карактеристике звука и звучна резонанција.</p> <p><i>Демонстрациони огледи.</i></p> <p>Осциловање куглице клатна и тела обешеног о опругу (у ваздуху и у течности). Осциловање жица и ваздушних стубова (ксилофон, различите затегнуте жице, једнаке стаклене флаше са различитим нивоима воде). Одакле долази звук (гумено црево са два левка, канап и две пластичне чаше...). Таласи (таласна машина или када). Демонстрација звучне резонанције променом висине ваздушног стуба (дужа стаклена цев са водом)</p> <p>Лабораторијска вежба</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Мерење периода осциловања клатна или периода осциловања тега на опрузи 2. Одређивање убрзања Земљине теже помоћу математичког клатна
	СВЕТЛОСНЕ ПОЈАВЕ	<p>Карактеристике светлости. Правoliniјско простирање светлости (сенка и полусенка, помрачење Сунца и Месеца). Закон одбијања светлости. Равна и сферна огледала и конструкција ликова предмета.</p> <p>Брзина светлости у различитим срединама. Индекс преламања и закон преламања светлости. Тотална рефлексија. Преламање светлости кроз призму и сочива. Одређивање положаја ликова код сочива. Оптички инструменти. Лупа и микроскоп.</p> <p><i>Демонстрациони огледи.</i></p> <p>Сенке. Хартлијева плоча за илустровање закона о одбијању и преламању светлости. Преламање светлости (штапић делимично уроњен у чашу с водом, новчић у чаши са водом и испод ње). Преламање беле светлости при пролазу кроз призму. Преламање светлости кроз сочиво, око и корекција вида (оптичка клупа, геометријска оптика на магнетној табли, стаклена флаша са водом као сочиво). Лупа и микроскоп.</p> <p>Лабораторијске вежбе</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Провера закона одбијања светлости коришћењем равнoг огледала. 2. Одређивање жижне даљине сабирног сочива.
	ЕЛЕКТРИЧНО ПОЉЕ	<p>Наелектрисавање тела. Елементарна количина наелектрисања. Закон о одржању количине наелектрисања. Узајамно деловање наелектрисаних тела. Кулонов закон.</p> <p>Електрично поље (линије сила, хомогено и нехомогено поље). Рад силе електричног поља. Напон. Веза напона и јачине хомогеног електричног поља. Електричне појаве у атмосфери.</p> <p><i>Демонстрациони огледи.</i></p> <p>Наелектрисавање чврстих изолатора и проводника. Електрофор, електрично клатно и електроскоп. Линије сила електричног поља (перјанице, гриз у ридиновом уљу и јаком електричном пољу). Фарадејев кавез. Антистатичке подлоге. Инфлуентна машина. Мехури сапунице у електричном пољу. Модел громобрана.</p>

	ЕЛЕКТРИЧНА СТРУЈА	<p>Електрична струја (једносмерна, наизменична). Услови за настајање електричне струје и извори струје (EMS). Мерење електричне струје и напона.</p> <p>Електрична отпорност проводника. Проводници и изолатори. Омов закон за део струјног кола. Рад и снага електричне струје. Џул-Ленцов закон. Омов закон за цело струјно коло. Везивање отпорника.</p> <p>Електрична струја у течностима и гасовима.</p> <p>Мере заштите од електричне струје (жива бића, објекти и електрични уређаји).</p> <p><i>Демонстрациони огледи.</i></p> <p>Демонстрациони амперметар у струјном колу. Регулисање електричне струје у колу реостатом и потенциометром. Графитна мина (оловке) као потенциометар. Мерење електричне отпорности омметром. Загревање проводника при протичању електричне струје. Протицање електричне струје у воденом раствору кухињске соли. Лимун као батерија. Пражњење у Гајслеровим цевима помоћу Теслиног трансформатора.</p> <p>Лабораторијске вежбе</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Зависност електричне струје од напона на отпорнику (таблични и графички приказ зависности). 2. Одређивање електричне отпорности отпорника у колу помоћу амперметра и волтметра. 3. Мерење електричне струје и напона у колу са серијски и паралелно повезаним отпорницима и одређивање еквивалентне отпорности.
	МАГНЕТНО ПОЉЕ	<p>Магнетно поље сталних магнета. Магнетно поље Земље.</p> <p>Магнетно поље електричне струје. Дејство магнетног поља на струјни проводник.</p> <p>Допринос Николе Тесле и Михајла Пупина развоју науке о електромагнетним појавама и њиховој примени.</p> <p><i>Демонстрациони огледи.</i></p> <p>Линије сила магнетног поља потковичастог магнета и магнетне шипке. Магнетна игла и школски компас. Ерстедов оглед.</p> <p>Електромагнет. Узајамно деловање два паралелна проводника кроз које протиче струја.</p>
	ЕЛЕМЕНТИ АТОМСКЕ И НУКЛЕАРНЕ ФИЗИКЕ	<p>Структура атома (језгро, електронски омотач). Нуклеарне силе. Природна радиоактивност. Радиоактивно зрачење (алфа, бета и гама зраци) и њихово дејство на биљни и животињски свет.</p> <p>Заштита од радиоактивног зрачења.</p> <p>Вештачка радиоактивност. Фисија и фузија. Примена нуклеарне енергије и радиоактивног зрачења.</p> <p><i>Демонстрациони оглед.</i></p> <p>Детекција присуства радиоактивног зрачења. (школски Гајгер-Милеров бројач)</p>
	ФИЗИКА И САВРЕМЕНИ СВЕТ	<p>Значај физике за развој других природних наука</p> <p>Допринос физике развоју савремене медицине (ултразвук, ЕКГ, скенер, магнетна резонанција, Гама нож...)</p> <p>Физика и савремене технологије (интернет, мобилна телефонија, даљинско управљање, нанофизика...)</p>

Кључни појмови садржаја: осцилације, таласи, звук, светлост, електрично поље, магнетно поље, електрична струја, атом, атомско језгро, радиоактивност.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Полазна одређења при дефинисању исхода и конципирању програма физике били су Образовни стандарди за крај обавезног образовања.

Исходи представљају опис интегрисаних знања, вештина и ставова које ученик стиче у процесу остваривања наставе у седам области предмета: *Осцилаторно и таласно кретање, Светлосне појаве, Електрично поље, Електрична струја, Магнетно поље, Елементи атомске и нуклеарне физике и Физика и савремени свет.*

Обнављање дела градива из седмог разреда, које се односи на Закон одржања механичке енергије, треба да послужи као увод и обезбеди континуитет.

Ученици осмог разреда треба да наставе са учењем основних појмова и закона физике на основу којих ће разумети појаве у природи и значај физике у образовању и свакодневном животу. Они треба да стекну знање и вештине да би досегли стандарде за крај обавезног образовања.

Полазна одређења утицала су на избор програмских садржаја и метода логичког закључивања, демонстрационих огледа и лабораторијских вежби, оријентисаних на очекиване исходе.

Из физике као научне дисциплине одабрани су они садржаји које на одређеном нивоу, у складу са образовним стандардима и

исходима, могу да усвоје сви ученици осмог разреда.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

При планирању наставног процеса наставник, на основу дефинисаног циља предмета, исхода и образовних стандарда, самостално планира број и редослед часова обраде и осталих типова часова, као и методе и облике рада са ученицима. Редослед проучавања појединих тема није потпуно обавезујући. Наставник може у одређеној мери (водећи рачуна да се не наруши логичан след учења физике) прерасподелити садржаје према својој процени.

Улога наставника је да при планирању наставе води рачуна о саставу одељења и резултатима иницијалног теста, степену опремљености кабинета за физику, степену опремљености школе (ИТ опрема, библиотека,...), уџбенику и другим наставним материјалима које ће користити.

Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију истих на ниво конкретне наставне јединице. Од њега се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, у односу на одабрани исход, дефинише исходе специфичне за дату наставну јединицу. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за остале исходе потребно више времена и више различитих активности.

Од метода логичког закључивања, које се користе у физици као научној дисциплини (индуктивни, дедуктивни, закључивање по аналогији итд.), ученицима осмог разреда најприступачнији је индуктивни метод (од појединачног ка општем) при проналажењу и формулисању основних закона физике. Зато програм предвиђа да се при проучавању макрофизичких појава претежно користи индуктивни метод.

Увођење једноставних експеримената за демонстрирање физичких појава има за циљ развијање радозналости и интересовања за физику. Једноставне експерименте могу да изводе и сами ученици на часу или да их понове код куће, кроз истраживачки приступ при решавању проблема, користећи различите предмете и материјале из свакодневног живота. Одређени садржаји и тематске целине се могу реализовати и преко пројектне наставе.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програмски садржаји осмог разреда доследно су приказани у форми која задовољава основне методске захтеве наставе физике:

– *Поступност* (од једноставног ка сложеном) при упознавању нових појмова и формулисању закона.

– *Оцигледност* при излагању наставних садржаја (уз сваку тематску целину наведено је више демонстрационих огледа, а у недостатку наставних средстава могуће је користити и видео симулације).

– *Повезаност наставних садржаја* са појавама у свакодневном животу.

Програмски садржаји на основу исхода се могу реализовати:

1. излагањем садржаја теме уз одговарајуће демонстрационе огледе;

2. решавањем квалитативних и квантитативних проблема као и проблем - ситуација;

3. лабораторијским вежбама;

4. домаћим задацима

5. коришћењем других начина рада који доприносе бољем разумевању садржаја теме (пројекти, истраживачки задаци, вршњачко учење, допунска настава, додатни рад...);

6. систематским праћењем рада сваког ученика.

Да би се циљеви и исходи наставе и учења физике остварили у целини, неопходно је да ученици активно учествују у свим облицима наставног процеса. Имајући у виду да сваки од наведених облика наставе има своје специфичности у процесу остваривања, то су и методска упутства прилагођена овим специфичностима.

Методска упутства за излагање садржаја теме уз одговарајуће демонстрационе огледе

Како уз сваку тематску целину иду демонстрациони огледи, ученици ће, индивидуално или кроз размену мишљења у малим групама, најпре предвиђати исход демонстрације, а потом пратити и објашњавати ток посматране појаве. На наставнику је да наведе ученика да својим речима, на основу сопственог расуђивања, опише појаву коју посматра. После тога наставник, користећи прецизни језик физике, дефинише нове појмове (величине) и речима формулише законе. Када се прође кроз све етапе у излагању садржаја теме (оглед, учеников опис појаве, дефинисање појмова и формулисање закона), прелази се, ако је могуће, на презентовање закона у математичкој форми.

Методска упутства за решавање квалитативних и квантитативних проблема као и проблем – ситуација

Када је реч о квалитативним задацима, посебно важно место имају концептуални задаци којима се испитује у којој мери су ученици развили научне појмове изучаваних природних појава и процеса. Применом концептуалних задатака вишеструког избора са квалитетно одабраним дистракторима може се пратити присуство ученичких алтернативних концепција у различитим фазама учења и у складу са утврђеним стањем планирати активности ученика и наставника усмерене на развијање научне писмености.

При решавању квантитативних (рачунских) задатака из физике, у задатку прво треба на прави начин сагледати физичке садр-

жаје, па тек после тога прећи на математичко формулисање и израчунавање. Наиме, решавање задатака одвија се кроз три етапе: физичка анализа задатка, математичко израчунавање и дискусија резултата. У првој етапи уочавају се физичке појаве на које се односи задатак, а затим се набрајају и речима исказују закони по којима се појаве одвијају. У другој етапи се, на основу математичке форме закона, израчунава вредност тражене величине. У трећој етапи тражи се физичко тумачење добијеног резултата. У циљу развијања природно-научне писмености наставник инстистира на систематском коришћењу јединица мере физичких величина SI (међународни систем јединица).

У циљу саопштавања правовремене повратне информације приликом израде квалитативних задатака, пре свега концептуалних задатака вишеструког избора, или једноставних рачунских задатака, пожељно је применити неко од ИКТ решења које доприноси брзој и једноставној размени информација о постигнућу како појединачног ученика тако и целог одељења, на пример респондере или Socratic платформу.

Методска упутства за извођење лабораторијских вежби

Лабораторијске вежбе чине саставни део редовне наставе и организују се на следећи начин: ученици сваког одељења деле се у две групе, тако да свака група има свој термин за лабораторијску вежбу. Опрема за лабораторијске вежбе умножена је у више комплета, тако да на једној вежби (радном месту) може да ради три до четири ученика. Час експерименталних вежби састоји се из: уводног дела, мерења и записивања података добијених мерењима, анализе и дискусије добијених резултата, извођења закључака.

У уводном делу часа наставник:

– обнавља делове градива који су обрађени на часовима предавања, а односе се на дату вежбу (дефиниција величине која се одређује и метод који се користи да би се величина одредила),

– обраћа пажњу на чињеницу да свако мерење прати одговарајућа грешка и указује на њене могуће изворе,

– упознаје ученике с мерним инструментима и обучава их да пажљиво рукују лабораторијским инвентаром,

– указује ученицима на мере предострожности, којих се морају придржавати ради сопствене сигурности.

Док ученици врше мерења, наставник активно прати њихов рад, дискретно их надгледа и, кад затреба, објашњава им и помаже. При уношењу резултата мерења у ђачку свеску, процену грешке треба вршити само за директно мерене величине, а не и за величине које се посредно одређују. Процену грешке посредно одређене величине наставник може да изводи у оквиру додатне наставе.

Методска упутства за друге облике рада

Различити типови домаћих задатака (класични – квалитативни и квантитативни задаци, практични, истраживачки, уз употребу ИКТ-а) доприносе бољем разумевању садржаја теме, остваривању исхода и развијању предметних и међупредметних компетенција. При одабиру домаћих задатака наставник треба да води рачуна о нивоу сложености задатака, али и о њиховој мотивационој функцији. Коректност урађеног задатог домаћег задатка треба да буде проверена на наредном часу.

Пројектна настава, као један од облика рада, обухвата припрему, израду пројекта, презентацију и дискусију. Пројекат изводе ученици по групама уз асистенцију наставника. Овакав начин рада подразумева активно учешће сваког ученика у групи у оквиру прикупљања података, извођење експеримената, мерења, обраде резултата, припрема презентације и презентовање. Резултат оваког начина рада је активно стицање знања о физичким појавама кроз истраживање. Препорука је да се пројектна настава реализује бар једном у полугодишту.

У оквиру израде пројектата могуће је обухватити неке од следећих тема:

- Улога физике у заштити човекове околине
- Енергетска ефикасност
- Климатске промене
- Пренос сигнала (бежични пренос, оптички каблови...)
- Антистатичка заштита

Подстицањем вршњачког учења у различитим фазама наставе и учења, посебно кроз пројектну наставу, рад на истраживачким задацима, приликом међусобног оцењивања постигнућа ученика, укључивањем ученика у ваннаставне активности промоције и популаризацију природних наука, доприноси развијању предметних и међупредметних компетенција

Праћење рада ученика

Наставник је дужан да континуирано прати рад сваког ученика кроз контролу његових усвојених знања, стечених на основу свих облика наставе. Такође је у обавези да уредно води евиденцију о раду и напредовању сваког ученика. Оцењивање ученика само на основу резултата које је он постигао при реализацији само једног облика наставе није добро. Неопходно је да наставник од ученика не тражи само формално знање већ да га подстиче на размишљање и логичко закључивање. Ученик се кроз усмене одговоре навикава да користи прецизну терминологију и развија способност да своје мисли јасно и течно формулише.

Будући да је програм, како по садржају, тако и по обиму, прилагођен психофизичким могућностима ученика осмог разреда, сталним обнављањем најважнијих делова из целокупног градива постиже се да стечено знање буде трајније и да ученик боље уочава повезаност разних области физике.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ПРЕДМЕТА ФИЗИКА

У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се остварени ниво постигнућа и напредовање током процеса учења. Да би вредновање било објективно потребно је да буде усклађено са принципима оцењивања и Правилником о оцењивању.

Наставник је дужан да континуирано прати рад сваког ученика кроз непрекидно проверавање његових усвојених знања, стечених на основу свих облика наставе: демонстрационих огледа, предавања, решавања квантитативних и квалитативних задатака, лабораторијских вежби, и пројеката...

У сваком разреду треба континуирано проверавати и вредновати компетенције (знања, вештине и ставове) ученика помоћу усменог испитивања, кратких писмених провера, тестова на крају

већих целина, контролних вежби и провером експерименталних вештина. Наставник физике треба да омогући ученицима да икажу сопствена размишљања о неким физичким појавама и да то адекватно вреднује.

На почетку школске године потребно је спровести иницијални тест. Овај тест је инструмент провере предзнања и потенцијала ученика. На крају школске године, такође, треба спровести часове систематизације градива и проверити ниво постигнућа ученика и степен остварености образовних исхода.

ПРИЛОГ: Оријентациони број часова по темама и број часова предвиђених за израду лабораторијских вежби.

Табела

Редни број теме	Наслов теме	Број часова	Број часова за лабораторијске вежбе	Укупан број часова за наставну тему
1	Осцилаторно и таласно кретање	6	2	8
2	Светлосне појаве	13	2	15
3	Електрично поље	10	0	10
4	Електрична струја	15	3	18
5	Магнетно поље	6	0	6
6	Елементи атомске и нуклеарне физике	8	0	8
7	Физика и савремени свет	3	0	3
Укупно		61	7	68

➤ Начини прилагођавања програма наставе и учења ученицима којима је потребна додатна образовна подршка:

У складу са утврђеним потребама извршити индивидуализацију наставе и обезбедити додатну образовну подршку:

- просторно, садржајно и методичко прилагођавање наставног програма (нпр. распоред седења, избор градива и прилагођавање задатака, начина и врста оцењивања...);
- коришћење вршњачке подршке и помоћи у остваривању прилагођених исхода и развијању компетенција;
- размена искустава и сарадња са члановима одговарајућих стручних већа и тимова у школи.

Назив предмета **МАТЕМАТИКА**

Циљ **Циљ** учења Математике је да ученик, овладавајући математичким концептима, знањима и вештинама, развије основе апстрактног и критичког мишљења, позитивне ставове према математици, способност комуникације математичким језиком и писмом и примени стечена знања и вештине у даљем школовању и решавању проблема из свакодневног живота, као и да формира основ за даљи развој математичких појмова.

Разред **Осми**

Годишњи фонд часова **136 часова**

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – примени Талесову теорему у геометријским задацима и реалном контексту; – примени сличност троуглова у геометријским задацима и реалном контексту; – анализира односе тачака, правих и равни у простору и запише те односе математичким писмом; – представља цртежом односе геометријских објеката у равни и простору и користи их приликом решавања задатака; – уочи правоугли троугао у простору и примени Питагорину теорему у геометријским задацима и реалном контексту; – реши линеарну једначину, неједначину и систем линеарних једначина са две непознате; – реши реалне проблеме користећи линеарну једначину, неједначину или систем линеарних једначина са две непознате; – израчуна површину и запремину праве призме и четворостране пирамиде (основа правоугаоник), правилне троугране и шестостране пирамиде; – израчуна површину и запремину ваљка, купе и лопте; – примени обрасце за површину и запремину тела у реалним ситуацијама; – нацрта и анализира график линеарне функције; – учествује у избору истраживачког пројекта и начина рада. 	СЛИЧНОСТ	Пропорционалне величине. Талесова теорема. Сличност троуглова. Примене сличности.
	ТАЧКА, ПРАВА И РАВАН	Однос тачке и праве, тачке и равни. Односи правих; мимоилазне праве. Односи праве и равни, нормала на раван, растојање тачке од равни. Односи две равни. Ортогонална пројекција на раван (тачке, дужи и праве). Угао између праве и равни. Полиедар.
	ЛИНЕАРНЕ ЈЕДНАЧИНЕ И НЕЈЕДНАЧИНЕ С ЈЕДНОМ НЕПОЗНАТОМ	Линеарна једначина. Решавање линеарних једначина с једном непознатом. Линеарна неједначина. Решавање линеарних неједначина с једном непознатом. Примена у реалним ситуацијама.
	ПРИЗМА	Призма: појам, врсте, елементи. Мрежа праве призме. Површина праве призме. Запремина праве призме.
	ПИРАМИДА	Пирамида: појам, врсте, елементи. Мрежа пирамиде. Површина пирамиде. Запремина пирамиде.
	ЛИНЕАРНА ФУНКЦИЈА	Линеарна функција ($y = kx + n$). График линеарне функције; нула и знак функције, монотоност. Имплицитни облик задавања линеарне функције. Цртање и читање графика линеарних функција.

	СИСТЕМИ ЛИНЕАРНИХ ЈЕДНАЧИНА С ДВЕ НЕПОЗНАТЕ	Појам линеарне једначине с две непознате. Појам система од две линеарне једначине с две непознате. Решавање система методом замене и методом супротних коефицијената; графичка интерпретација система. Примена у реалним ситуацијама.
	ВАЉАК, КУПА И ЛОПТА	Ваљак и његови елементи. Мрежа ваљка. Површина и запремина правога ваљка. Купа и њени елементи. Мрежа купе. Површина и запремина праве купе. Појам лопте и сфере. Пресеци лопте (сфере) и равни. Површина и запремина лопте.

Кључни појмови садржаја: сличност, линеарна функција, систем линеарних једначина, призма, пирамида, ваљак, купа и лопта.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

При избору садржаја и писању исхода за предмет математика узета је у обзир чињеница да се учењем математике ученици оспособљавају за: решавање разноврсних практичних и теоријских проблема, комуникацију математичким језиком, математичко резонавање и доношење закључака и одлука. Такође, у обзир је узета и чињеница да сам процес учења математике има своје посебности које се огледају у броју година изучавања и недељног броја часова предмета и неопходности стицања континуираних знања.

Наставници у својој свакодневной наставној пракси, треба да се ослањају на исходе, јер они указују шта је оно за шта ученици треба да буду оспособљени током учења предмета у једној школској години. Исходи представљају очекиване и дефинисане резултате учења и наставе. Остваривањем исхода, ученици усвајају основне математичке концепте, овладавају основним математичким процесима и вештинама, оспособљавају се за примену математичких знања и вештина и комуникацију математичким језиком. Кроз исходе се омогућава остваривање и међупредметних компетенција као што су комуникација, рад са подацима и информацијама, дигитална компетенција, решавање проблема, сарадња и компетенција за целоживотно учење.

Предлог за реализацију програма

Ради лакшег планирања наставе даје се оријентациони предлог броја часова по темама (укупан број часова за тему, број часова за обраду новог градива + број часова за утврђивање и систематизацију градива). Приликом израде оперативних планова наставник распоређује укупан број часова предвиђен за поједине теме по типовима часова (обрада новог градива, утврђивање и увежбавање, понављање, проверавање и систематизација знања), водећи рачуна о циљу предмета и исходима.

1. Сличност (16; 6 + 10)
2. Тачка, права и равна (12; 6 + 6)
3. Линеарне једначине и неједначине с једном непознатом (18; 6 + 12)
4. Призма (14; 6 + 8)
5. Пирамида (16; 6 + 10)
6. Линеарна функција (12; 5 + 7)
7. Системи линеарних једначина с две непознате (15; 6 + 9)
8. Ваљак, купа и лопта (16; 6 + 10)

Пројектни задатак (5)
Предложени редослед реализације тема није обавезан, већ само представља један од могућих модела.

Напомена: За обнављање градива, иницијални тест и анализу резултата иницијалног теста, планирана су 4 часа, а за реализацију 4 писмена задатака (у трајању од по једног часа), са исправкама, планирано је 8 часова.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да ученици остваре исходе, и да изабере одговарајуће методе, активности и технике за рад са ученицима. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине која су ученику потребна за даље учење и свакодневни живот. Приликом

планирања часа, исходе предвиђене програмом треба разложити на мање и на основу њих планирати активности за конкретан час. Треба имати у виду да се исходи у програму разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за одређене исходе потребно више времена, активности и рада на различитим садржајима. Исходе треба посматрати као циљеве којима се тежи током једне школске године. Наставу у том смислу треба усмерити на развијање компетенција, и не треба је усмерити само на остваривање појединачних исхода.

При обради нових садржаја треба се ослањати на постојеће искуство и знање ученика и настојати, где год је то могуће, да ученици самостално откривају математичке правилности и изводе закључке. Основна улога наставника је да буде организатор наставног процеса, да подстиче и усмерава активност ученика. Ученике треба упућивати да користе уџбеник и друге изворе знања, како би усвојена знања била трајнија и шира, а ученици оспособљени за примену у решавању разноврсних задатака.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облика рада зависи од наставних садржаја које треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Сличност – Користећи географске карте разних размера (стоне, зидне ...) поновити размеру дужи и израчунавања растојања на основу дате размере и измереног растојања на карти. Извршити уопштавање појма размере и на конкретним примерима показати како се израчунава четврта пропорционала (ако су три дужи дате нумерички). Поставити питање како проблем решити конструктивно (ако нису дати нумерички подаци), тј. ако се знају три дужи, како одредити четврту геометријску пропорционалу. На примерима објаснити и појам самерљивих дужи (основица и средња линија троугла, растојање од тежишта до темена и тежишна дуж ...) и несамерљивих дужи (страница и дијагонала квадрата).

Талесова теорема се на овом нивоу не може коректно доказати, али се ученици могу избором погодног упрошћеног модела и поступним, правилним закључивањем навести да исправно формулишу исказ Талесове теореме. Обрат Талесове теореме се може (али и не мора) доказати. Увежбавања везана за примену Талесове (и обратне) теореме организовати поступно тако да се и нумерички и конструктивно размотре могући случајеви примене. Посебну пажњу посветити конструктивној подели дужи на једнаке делове.

Сличност фигура показати на разним примерима из свакодневног живота. Дефиницију сличности троуглова и појам коефицијента сличности увести природно, разматрањем разних ситуација (када је реч о сличним троугловима и онима који то нису). За извођење тврђења о пропорционалности страница сличних троуглова (и обратне теореме), као и за формулацију ставова сличности искористити Талесову теорему. Увежбавања везана за сличност троуглова реализовати на примерима одређивања страница и углова сличних троуглова.

Примену сличности троуглова реализовати на примерима из историје математике (легенда о томе како је Талес измерио висину Кеопсове пирамиде), практичним примерима примене (мерење

широке реке без преласка на другу обалу, мерење висине брда ...) и примени сличности на правоугли троугао (доказ Питагорине теореме, релација између висине правоуглог троугла и одсечака на хипотенузи ...).

Тачка, права и раван – Обраду међусобних односа тачака, правих и равни у простору засновати на посматрању и анализи објеката у окружењу, користећи математичку терминологију и одговарајуће ознаке. Посебну пажњу треба посветити односима *паралелно* и *нормално* (између две праве, између праве и равни, односно између две равни). Однос између праве и равни повезати са одговарајућим односом између праве и њене ортогоналне пројекције на раван. Угао између праве и равни (када оне нису нормалне или паралелне) увести као угао између праве и њене ортогоналне пројекције на ту раван. Обновити Питагорину теорему и илустровати њену примену примерима и задацима у вези са ортогоналним пројектовањем дужи на раван. Полиедар увести као део простора ограничен многоугловима. Користећи основне примере полиедара (посебно оне који одговарају познатим реалним објектима) анализирати облик и број страна полиедара. Обновити својства коцке и квадрата и кроз разноврсне примере и задатке повезати их са осталим садржајима ове наставне теме.

Предвиђене садржаје треба да прате задаци којима се подстиче оријентација у простору, просторна визуелизација, мисаоно сагледавање простора и сл. Будући да развоју ових способности значајно доприноси вештина представљања просторних односа сликама у равни, неопходно је код ученика подстицати вештину цртања (слободном руком и геометријским прибором) просторних фигура. Веома је важно да ученици коректно употребљавају пуне и испрекидане линије за приказивање видљивих и невидљивих ивица просторне фигуре у односу на изабрани правац посматрања, као и да уочавају елементе (пре свега праве углове) просторне фигуре који нису веродостојно приказани на равnoj слици.

Линеарне једначине и неједначине с једном непознатом – Ученици су се, у претходним разредима, упознали са решавањем једноставних линеарних једначина и неједначина. На самом почетку, једначине и неједначине су решавали користећи везе међу операцијама (уочавањем непознатог сабирка, чиниоца, умањеника, умањивоца, дељеника или делиоца), а касније користећи методу терација. Ова претходна знања представљају темељ за коришћење еквивалентних трансформација при решавању једначина и неједначина.

На конкретним примерима показати да линеарна једначина $ax = b$:

- у случају да је $a \neq 0$ и $b \in \mathbb{R}$ има јединствено решење,
- у случају да је $a = 0$ и $b \neq 0$ нема решења (скуп решења једначине је празан) и
- у случају да је $a = 0$ и $b = 0$ има бесконачно много решења (сваки реалан број је решење).

У осмом разреду није предвиђено да се решавају једначине са параметрима.

Ученици треба да овладају техникама помоћу којих се неке једначине могу еквивалентним трансформацијама свести на једначину облика $ax = b$.

Укључивати и примере једначина које се свде на линеарне, а помоћу којих се обнављају и користе стечена знања о:

- апсолутној вредности (само случај $|ax + b| = c$),
- формулама за квадрат бинома и разлику квадрата (случајеви када се квадратни чланови анулирају),
- условима под којима су производ, односно количник једнаки нули.

На сличан начин приступати и решавању линеарне неједначине уз истицање разлика (у случају множења негативним бројем мења се смисао неједнакости). Решења неједначина приказивати на бројевној правој и у одговарајућем скуповном запису.

Решавајући текстуалне проблеме, укључујући оне из сродних предмета, као и из реалног контекста, ученици увиђају потребу за састављањем одговарајућих једначина и неједначина, при чему утврђују научене формалне поступке, сагледавају потребу за њиховом применом и умеју да образложе добијено решење.

Призма и пирамида – Да би ученици што лакше упознали геометријска тела – призму и пирамиду, њихове елементе, уочавали дијагоналне пресеке и научили да израчунавају површине и запремине ових тела, треба користити њихове моделе, мреже, скице и слике. Препоручљиво је да и сами ученици цртају мреже и израђују моделе проучаваних тела.

Предвиђено је израчунавање површине и запремине следећих тела: праве троугране и четворостране призме, правилне шестостране призме, четворостране пирамиде (основа правоугаоник), правилне троугране и шестостране пирамиде. Приликом решавања задатака инсистирати на што прецизнијем цртању скице геометријског тела, водећи рачуна о цртању видљивих ивица пуном линијом и невидљивих испрекиданом линијом. Извођење формуле за запремину призме везивати за прихваћену формулу за запремину квадрата. Рачунати површине и запремине помоћу основних елемената и зависних елемената (бочне висине, полупречника описаног или уписаног круга, дијагонала d). Приликом израде задатака треба полазити од општих формула за призму: $P = 2B + M$ и $V = BH$, за пирамиду: $P = B + M$ и $V = \frac{1}{3}BH$ и анализирањем конкретног случаја решавати задатак. Посебно размотрити примере једнаковичних тела.

На часовима систематизације применити знања о површини и запремини призме и пирамиде и у ситуацијама из свакодневног живота.

Линеарна функција – Најпре поновити појам функције директне пропорционалности и њеног приказивања у координатном систему који је обрађиван у седмом разреду. Увести затим појам линеарне функције једне реалне променљиве ($y = kx + n$), не помињући општи појам функције. Показати да је график те функције права, уз посебно разматрање случајева $k = 0$, $k > 0$, $k < 0$, као и $n = 0$, $n > 0$, $n < 0$. Увести појмове: нула функције, знак функције, растућа и опадајућа функција и објаснити како се они илуструју на графику и како зависе од вредности коефицијената k и n . Ученици треба у потпуности да овладају поступком цртања графика линеарне функције и његовог анализирања, тј. „читања“ својстава те функције када јој је график задат. Обрадити својства линеарне функције када је она задата имплицитном релацијом $ax + by = c$.

Системи линеарних једначина с две непознате – Ученици треба да се упознају са линеарном једначином с две непознате облика $ax + by = c$, да разумеју да је график ове једначине (када је бар један од бројева a или b различит од нуле) права и да умеју да нацртају тај график.

Уводи се и појам система две линеарне једначине с две непознате, као и појам решења система као уређеног пара бројева. Системе линеарних једначина решавати методама замене и супротних коефицијената. Пажњу треба посветити и графичкој интерпретацији система две линеарне једначине с две непознате.

Решавајући разне проблеме из геометрије, физике, хемије и свакодневног живота, ученици увиђају потребу за састављањем одговарајућих система линеарних једначина, при чему утврђују научене формалне поступке, сагледавају потребу за њиховом применом и умеју да образложе добијено решење.

Ваљак, купа и лопта – Важно је истаћи да су ваљак, купа и лопта ротациона тела. Као и код призме и пирамиде, ради бољег уочавања елемената и осних пресека ваљка и купе, као и пресека лопте (сфере) и равни, користити моделе тела. Оспособити ученике за цртање мреже ваљка и купе, израду њихових модела као и што прецизнијих скица приликом решавања задатака.

При обради ове теме, ваљак и купу повезати са призмом и пирамидом и указивати на аналогије између призме и ваљка, односно пирамиде и купе. Ту аналогију користити за образложење формула за површину и запремину ваљка и купе. Приликом извођења формуле за површину купе, повезати површину омотача са површином кружног исечка, а обим базе са дужином кружног лука.

Пре дефинисања сфере, односно лопте потребно је подсетити се дефиниција кружнице и круга. Формуле за површину и запремину лопте се наводе без доказивања. На часовима систематизације применити знања о површини и запремини ваљка, купе и лопте у ситуацијама из свакодневног живота.

Пројектни задатак – Програмом је планиран и један пројектни задатак, по избору наставника и ученика. Примери могућих пројектних задатака:

1. Конструкција теста из математике за завршни испит

Ученици се поделе у групе нехомогених математичких знања, тако да свака група има најмање три ученика. Свака група има задатак да састави низ од 20 задатака, уз следеће услове:

- да 9 задатака буду задаци основног нивоа, 7 средњег нивоа и 4 напредног нивоа;
- да по 5 задатака буде из области *Бројеви и операције са њима* и *Алгебра и функције*, 6 из области Геометрија и по 2 задатка из области *Мерење* и *Обрада података*.

Област и ниво за сваки од задатака у тесту одређује наставник у договору са ученицима. Улога наставника је да координира рад група, по потреби помаже ученицима, проверава да ли су тестови конструисани по договореној методологији, организује израду теста тако да сваки ученик решава тест у чијој конструкцији није учествовао (ученици једне групе решавају појединачно тест друге групе), организује прегледање тестова и презентацију резултата. Ученици врше избор задатака, решавају задатке, израђују кључ теста и припремају тест и кључ у неком програму за обраду текста, решавају тест друге групе, прегледају урађене тестове које је њихова група конструисала, обрађују добијене резултате и презентују их.

Овај задатак може бити веома користан за ученике који се припремају за завршни испит, а мотивација за реализацију ће бити на повишеном нивоу.

2. Коришћење динамичког софтвера

У циљу боље припреме за завршни испит, ученици могу током целе године припремати аплете коришћењем неког од бесплатних динамичких софтвера. Подељени у групе могу сами бирати области којима ће се бавити. Након договореног временског периода групе представљају свој рад осталима и на тај начин обнављају или утврђују градиво, а подстиче се и вршњачко учење. На овај начин ученици осмог разреда остављају својој школи вредан радни материјал који ће бити од користи осталим генерацијама, а који ће се временом усавршавати и на тај начин формирати

база аплета за наставу. Неке од могућих тема су: график линеарне функције; решавање неједначина са апсолутним вредностима; конструкције углова, троуглова и четвороуглова; израчунавање површина геометријских објеката; централна и осна симетрија, транслација и ротација; решавање једначина (проблеми кретања); сабирање и одузимање вектора.

*

Скоро све наставне теме у осмом разреду основне школе омогућавају да се приликом увежбавања, обнављања, систематизације и проверавања садржаја значајна пажња посвети примени усвојених знања на практичне проблеме из свакодневног живота. Примена стечених знања на конкретне задатке из праксе има за циљ да ученике оспособи за решавање разних, а конкретних проблемских ситуација и увери у значај математике за општи развој и технолошки напредак цивилизације, данас и кроз историју.

Динамички геометријски софтвери могу бити веома корисни за успешно остваривање исхода који се односе на геометрију простора, линеарну функцију, једначине и системе једначина. Софтверски алати су посебно препоручљиви за илустрацију својстава ортогоналне пројекције, приказивање исте просторне фигуре у различитим положајима, односно посматрање исте фигуре из различитих праваца, цртање и анализу графика линеарне функције, графичко решавање система итд.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Саставни део процеса развоја математичких знања у свим фазама наставе је и праћење и процењивање степена остварености исхода, које треба да обезбеди што поузданије сагледавање развоја и напредовања ученика. Тај процес започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Прикупљање информација из различитих извора (свакодневна посматрања, активност на часу, учествовање у разговору и дискусији, самосталан рад, рад у групи, тестови) помаже наставнику да сагледа постигнућа (развој и напредовање) ученика и степен остварености исхода. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а важно је ученике оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у учењу.

Назив предмета **БИОЛОГИЈА**

Циљ **Циљ** учења Биологије је да ученик, изучавањем биолошких процеса и живих бића у интеракцији са животном средином, развије одговоран однос према себи и природи и разумевање значаја биолошке разноврсности и потребе за одрживим развојем.

Разред **Осми**

Годишњи фонд часова **68 часова**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ ПРЕПОРУЧЕНИ
<ul style="list-style-type: none"> – повеже грађу ћелијских органела са њиховом улогом у метаболизму ћелије; – повеже однос површине и запремине ћелије и тела са начином обављања основних животних функција; – идентификује регулаторне механизме у одржавању хомеостазе; – илуструје примерима везу између физиолошких одговора живих бића и промена у спољашњој средини; – одговорно се односи према свом здрављу; – изрази критички став према медијским садржајима који се баве здравим стловима живота; – повеже промене настале у пубертету са деловањем хормона; – идентификује поремећаје у раду органа и система органа изазваних нездравим начином живота; – доведе у везу промене животних услова са еволуцијом живота на планети; – истражи давно нестале екосистеме; – повеже промене које се догађају организму током животног циклуса са активностима гена; – повеже промене наследног материјала са настанком нових врста путем природне селекције; – установи узрочно-последичну везу између губитака врста у екосистему и негативних последица у преносу супстанце и енергије у мрежама исхране; – критички процени последице људских делатности у односу на расположиве ресурсе на Земљи; 	<p align="center">ЈЕДИНСТВО ГРАЂЕ И ФУНКЦИЈЕ КАО ОСНОВА ЖИВОТА</p>	<ul style="list-style-type: none"> Улога и значај појединих ћелијских органела у метаболизму ћелије: једро, ендоплазмични ретикулум, рибозоми, хлоропласти, центриоле, лизозоми. Матичне ћелије – ћелије програмиране за различите функције. Принцип економичности грађе и функције живих бића Улога и значај ензима. Ендокрини систем и хуморална регулација. Регулаторна улога хормона биљака и животиња. Надражљивост, проводљивост, контрактилност. Чулно-нервни систем животиња. Рефлексни лук. Поремећаји функције ендокриног система, нервног система и чула. Неуротрансмитери, нервни импулси, драж, надражај. Хомеостаза – принцип повратне спреге. Фотосинтеза. Ћелијско дисање. Транспирација. Температурна регулација.
	<p align="center">ЧОВЕК И ЗДРАВЉЕ</p>	<ul style="list-style-type: none"> Резултати стандардних лабораторијских анализа крви и урина. Биолошки смисао адолесценције (родни и полни идентитет у контексту хормонске активности и индивидуалне генетичке варијабилности). Заштита од полно преносивих болести контрацепција. Одговорност за сопствено здравље.

<p>– повеже утицај еколошких чинилаца са распоредом карактеристичних врста које насељавају простор Србије;</p> <p>– истражи присуство инвазивних врста у својој околини и вероватне путеве насељавања;</p> <p>– истражи разлоге губитка биодиверзитета на локалном подручју.</p>	<p>ПОРЕКЛО И РАЗНОВРСНОСТ ЖИВОТА</p>	<p>„Календар живота“, еволуција различитих група организама кроз геолошка доба и велика изумирања.</p> <p>Значај алги (цијанобактерија) и биљака за продукцију O₂ и озонског омотача, као заштита од УВ зрака, и услов за развој осталих живих бића.</p> <p>Строматолити.</p> <p>Издајак из воде на копно.</p>
	<p>НАСЛЕЂИВАЊЕ И ЕВОЛУЦИЈА</p>	<p>Улуткавање и пресвлачење инсеката. Пубертет и адолесценција човека. Цветање, плодношеће и сазревање плодова биљака.</p> <p>Теорија еволуције. Постанак нових врста кроз еволуционе процесе.</p> <p>Еволуција човека.</p>
	<p>ЖИВОТ У ЕКОСИСТЕМУ</p>	<p>Еволуција и развој екосистема. Концепт климакса.</p> <p>Циклуси кружења основних супстанци у природи (H₂O, C, N) и њихова повезаност.</p> <p>Азотофиксација, микориза, симбиоза, симбионтски организми (лишјајеви).</p> <p>Ограниченост ресурса (капацитет средине) и одрживи развој.</p> <p>Нестанак врста и фактори угрожавања (Н.І.Р.Р.О. концепт).</p> <p>Типични екосистеми Србије.</p> <p>Ретке и угрожене врсте Србије.</p> <p>Интродукције и реинтродукције и инвазивне врсте.</p> <p>Последице глобалних промена.</p>

Кључни појмови садржаја: хелијски метаболизам, хомеостаза, здрави стилови живота, адолесценција, „календар живота“, теорија еволуције, циклуси кружења супстанце, капацитет средине, глобалне промене, инвазивне врсте.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм Биологије за осми разред је завршни део спиралног програма Биологије за основну школу и оријентисан је на достизање исхода. Основна идеја увођења спиралног курикулума наставе биологије у основним школама је изучавање живота и животних процеса као целине, у складу са потојећим условима и окружењем. У том смислу, све изучаване функције живота треба ставити у реалан контекст и нагласити њихову повезаност. На тај начин ученици на крају другог циклуса образовања заокружују своје знање о целостности организма и његовом динамичком односу са околином.

Исходи су искази о томе шта ученици умеју да ураде на основу знања која су стекли учећи биологију и друге предмете. Исходи се односе на пет области предмета: *Наслеђивање и еволуција, Јединство грађе и функције као основа живота, Порекло и разноврсност живота, Живот у екосистему и Човек и здравље.* (Исходи за шесту област *Посматрање, мерење и експеримент* у биологији су распређени у претходних пет, сходно планираним активностима.)

Достизање исхода води развоју предметних, свих кључних и општих међупредметних компетенција и остваривању образовних стандарда. Исходи не прописују структуру, садржаје и организацију наставе, као ни критеријуме и начин вредновања ученичких постигнућа. За израду исхода коришћена је Блумова таксономија. Исходи су формулисани на нивоу примене као минимуму.

Важна карактеристика наставе усмерене на остваривање исхода је да је настава усмерена на учење у школи. Ученик треба да учи:

- *смислено:* повезивањем оног што учи са оним што зна и са ситуацијама из живота; повезивањем оног што учи са оним што је учио из биологије и других предмета;
- *проблемски:* самосталним прикупљањем и анализирањем података и информација; постављањем релевантних питања себи и другима; развијањем плана решавања задатог проблема;
- *дивергентно:* предлагањем нових решења; смишљањем нових примера; повезивањем садржаја у нове целине;
- *критички:* поређењем важности појединих чињеница и података; смишљањем аргумената;
- *кооперативно:* кроз сарадњу са наставником и другим ученицима; кроз дискусију и размену мишљења; уважавајући аргументе саговорника.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује дати програм према потребама конкретног

одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика, уџбенике и друге наставне материјале које ће користити, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи – глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Потребно је да наставник за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, у односу на одабрани исход, дефинише исходе специфичне за дату наставну јединицу. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство и да он не одређује садржаје предмета. Зато је потребно садржајима датим у уџбенику приступити селективно и у односу на предвиђене исходе које треба достићи. Поред уџбеника, као једног од извора знања, на наставнику је да ученицима омогући увид и искуство коришћења и других извора сазнавања као нпр. сајтове релевантних институција, писану научно популарну литературу, мапе, шеме, енциклопедије... Препорука је да наставник планира и припрема наставу самостално и у сарадњи са колегама због успостављања корелација међу предметима (нпр. представљање група организама Веновим дијаграмима, одређивање климатских услова у зависности од географског положаја, писање есеја, тј. приказ података /малих истраживања на матерњем и страном језику који уче, цртање итд.).

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У остваривању наставе потребно је подстицати радозналост, аргументовање, креативност, рефлексивност, истрајност, одговорност, аутономно мишљење, сарадњу, једнакост међу половима, уважавање и прихватање различитости. Препоручује се максимално коришћење ИКТ решења јер се могу превазићи материјална, просторна и друга ограничења (платформе за групни рад нпр. Pbworlks, платформа Moodle, сарадња у „облаку“ као Гугл, Офис 365...; за јавне презентације могу се користити веб решења нпр. креирање сајтова, блогова – Weebly, Wordpress...; рачунарске симулације и апликације за андроид уређаје; домаћи и међународни сајтови и портали.

Током рада ученици би требало да користе лабораторијски прибор (пинцете, капаљке, лабораторијске чаше, сахатно стакло и сл.) и опрему за теренски рад у мери у којој је школа опремљена. У случају да прибор не постоји, може се надоместити предметима за свакодневну употребу (пинцете, капалице са флашице за лек...). Табеларно и графичко приказивање резултата, са обаве-

зним извођењем закључака, требало би практиковати увек када се прикупљају подаци. Препорука је да се ИКТ користи за прикупљање, обраду података и представљање резултата истраживања или огледа, када се ученици оспособе за њено коришћење на часовима предмета *Информатика и рачунарство* и *Техника и технологија*.

У настави оријентисаној на постизање исхода предност имају групни начин рада, рад у пару и индивидуализована настава. Ови начини организације наставе помажу ученицима да науче како се учи, да напредују у учењу сопственим темпом, да развијају унутрашњу мотивацију (потребу за сазнавањем) и иницијативу, да развијају вештину комуникације, аргументовани дијалог, толерантно понашање и солидарност. Користе се активни начини учења, као што је комбинација програмиране наставе (програмиран материјал многи наставници остављају на друштвеним мрежама или сајтовима школа, па се њихови ученици служе њима и уче темпом који им одговара) и проблемске наставе (на часу ученици, користећи стечена знања, решавају проблем који наставник формулише) или учење путем открића (наставник инструкцијама усмерава ученике који самостално истражују, структуришу чињенице и извлаче закључке; тако сами упознају стратегије учења и методе решавања проблема, што омогућава развој унутрашње мотивације, дивергентног мишљења, које отвара нове идеје и могућа решења проблема). На интернету, коришћењем речи *WebQuest*, *project-based learning*, *thematic units*, могу се наћи примери који се, уз прилагођавање условима рада, могу користити.

Да би сви ученици достигли предвиђене исходе, потребно је да наставник упозна специфичности начина учења својих ученика и да према њима планира и прилагођава наставне активности.

Област: Јединство грађе и функције као основа живота

У активностима за достизање исхода *повеже грађу ћелијских органа са њиховом улогом у метаболизму ћелије*, треба нагласити да се особине живог налазе у структури – ћелији и да је на Земљи живот успостављен током еволуције ћелија. Кроз обраду улога и значаја појединих ћелијских органа у метаболизму ћелије (једро, ендоплазмични ретикулум, рибозоми, хлоропласти, центриоле, лизозоми) треба увести појмове који ће повезати ћелијску грађу и функцију. У том смислу треба поменути да поједине ћелије имају одређену грађу из које произилази њихова специфична функција (нпр. надражљивост, проводљивост, контрактилност), док друге могу бити програмиране за диференцијацију у више праваца, односно обављање различитих функција (пример матичних ћелија).

Активности за достизање исхода *повеже однос површине и запремине ћелије и тела са начином обављања основних животних функција* треба усмерити тако да ученици разумеју да се усложњавањем унутрашње грађе стичу услови за појаву нових карактеристика ћелије (и организма) при чему се повећањем активне површине преко које се обавља одређена функција, на свим нивоима организације, успоставља принцип економичности – оптимално искоришћавање ограничене запремине ћелије/организма, повећањем унутрашње или спољашње површине. На тај начин се остварује боља енергетска ефикасност, на ћелијском и на нивоу организма, и обезбеђује континуитет (одрживост) животних функција. То се може приказати на различитим примерима: интрамембрански систем у ћелији, набори мембране унутар митохондрија, цревне ресице, алвеоле у плућима, шкржни листићи, набори (вијуге) мозга итд. Садржаји се могу обрадити кроз истраживачки рад ученика о томе како се долази до матичних ћелија, како се чувају, на који начин их користимо у медицини итд, кроз разговор са стручњаком (лекар, генетичар) о матичним ћелијама, посетом Генетичком саветовалишту локалне болнице или другим институцијама које се баве овом темом.

Активности за достизање исхода *идентификује регулаторне механизме у одржавању хомеостазе и илуструје примерима везу између физиолошких одговора живих бића и промена у спољашњој средини*, треба усмерити тако да ученик разуме да ћелија/организам најбоље функционише у одређеним условима и да сви организми поседују механизме који одржавају свој унутрашњи састав

у одређеним границама, које омогућавају њихово преживљавање. Посебно је важан принцип примања и преноса информација и реаговања на надражаје. Потребно је нагласити да су то повезани и регулисани процеси, односно да процеси који се одвијају у појединим деловима тела могу да регулишу активности у другим органима и ткивима и утичу на целокупно функционисање организма. Хомеостаза и повратна спрега као појмови могу се повезати са градивом роботике (Техника и технологија). Ученике на овом узрасту треба што више упућивати да самостално прикупљају, обрађују, представљају и тумаче информације добијене једноставним истраживањима. Потребно је повезати физику и биологију (физичке појаве у телу организма, притисак, брзина...) и хемију и биологију (неуротрансмитери, хормони, ензими...). Током остваривања наведених исхода, требало би да ученици различитим примерима илуструју везу између физиолошких адаптација живих бића и промена у спољашњој средини. Садржаји се могу обрадити кроз низ кратких вежби/демонстрација рефлекса (рефлекси ока, рефлекс хватања лењира, пателарни рефлекс...), варљивост чула (прецизност чула додира, оптичке варке итд.).

Препоручени број часова је 26: 14 часова за обраду, 5 за утврђивања, 3 за утврђивања уз вежбу, 3 за вежбе и 1 за систематизацију.

Област: Човек и здравље

У активностима за достизање исхода: *одговорно се односи према свом здрављу*, важно је указати на путеве преношења болести, превенцију и значај редовних контрола. Ученик треба да развије одговоран однос према сопственом здрављу, здрављу људи из своје околине и да поступа према упутствима лекара. Када знају путеве преношења изазивача болести, требало би да ученици науче и како се треба понашати у присуству оболелих од различитих болести, али и да развију толерантан однос према оболелима. На пример, особу оболелу од сиде не треба да игноришу, нити дискриминишу на било који начин, а то ће моћи када науче да руковање, загрљај, разговор нису начини како се ова болест преноси. Процена ставова из домена одговорног односа према здрављу може се радити кроз чек-листу.

У оквиру области Човек и здравље треба обрадити и примере различитих утицаја на функције ендокриног система, нервног система и чула изазваних различитим спољашњим и унутрашњим факторима (узроцима), као и могућност враћања организма у уравнотежено стање након одређених поремећаја. Могу се користити примери који су блиски за разумевање ученицима овог узраста, као што је слабење слуха услед слушања прегласне музике, коришћења слушалица, коришћења мобилних телефона, играња компјутерских игрица итд. Ученике треба мотивисати да изразе критички став у погледу домена и мере штетности појединих утицаја.

Разумевање резултата стандардних лабораторијских анализа крви и урина се може обрадити кроз вежбу, при чему пажњу треба обратити само на вредности које се односе на еритроците, хемоглобин, гвожђе, леукоците (без леукоцитне формуле), ниво шећера, а код резултата урина на замућеност, присуство бактерија и ћелија крви. Циљ вежбе није тумачење, анализирање и интерпретација лабораторијских анализа, јер то раде лекари, већ је потребно да ученик уме да прочита табелу и разуме да вредности треба да буду у опсегу референтних. Током вежбе се могу анализирати унапред припремљени (симулирани) подаци од стране наставника, а не реални резултати конкретних особа (ученика или одраслих).

Посебну пажњу треба посветити репродуктивном здрављу. Контрацепцију обрадити и у смислу спречавања преране трудноће и полно преносивих болести.

Кроз активности за достизање исхода *изрази критички став према медијским садржајима који се баве здравим стиловима живота*, код ученика треба развијати критички став према садржајима који се могу наћи на интернету и другим изворима информисања (часописима, ТВ емисијама...). У питању су садржаји који се односе нпр. на дијете, биолошки активне супстанце и адитиве, али и друге теме од значаја за здраве стилове живота. Ученици могу да

проналазе примере медијских садржаја који ће се анализирати на часу. Анализу је могуће урадити и у виду дебате са темама: постоје ли инстант-дијете, „чаробне биљке“ које лече најразноврсније болести, „топе килограме“, продужавају младост и слично.

Кроз истраживачке задатке или пројектну наставу, могу се обрадити лековити и физиолошки активни производи животиња и биљака (као што су мед, прополис, различити екстракти биљака, полен...) који се користе за људску употребу. Ова тема је погодна за корелацију са градивом хемије или за заједничку пројектну наставу са овим предметом (нпр. вежбе екстракције хлорофила, кофеина и биљних уља). Такође, у циљу истраживања о деловању биљних и животињских продуката и екстраката, могу се организовати посете или мини-екскурзије до оближњег постројења за прераду лековитих биљака, узгајивачници медицинских пијавица, произвођачу меда и сл, зависно од подручја и локалних услова у којима се школа налази. За врсте које су интродукцијом унете ради узгајања и добијања екстраката и других продуката, могу се проучити путеви којима су те врсте доспеле на наше подручје, што се може повезати са исходима области Живот у екосистему и са предметом Географија.

За достизање исхода *повеже промене настале у пубертету са деловањем хормона* потребно је ову тему повезати са хормоналном регулацијом, која се обрађује у теми *Јединство грађе и функције*, и са знањима из претходних разреда у вези са променама у пубертету (менструални циклус, на пример). У обради полног и родног идентитета, поред развијања толеранције и прихватања различитости, ученицима треба пружити ширу перспективу генетичке варијабилности, као природног феномена, која не даје основе за предрасуде, стереотипе, дискриминацију и насиље. Адекватним избором садржаја и начина рада може се успоставити веза са садржајима који се обрађују на предмету Грађанско васпитање, а који се односе на теме пол, род и сексуалности.

Активности се могу реализовати као дебате, трибине, представљање резултата истраживачких задатака ученика (нпр. о ставовима ученика у одељењу, анализа текстова – дневни пресек новинских чланака и слично).

Активности за достизање исхода: *идентификује поремећаје у раду органа и система органа изазваних нездравим начином живота* треба да обухвате истраживања видова нездравог начина живота, као што су начин исхране, физичка активност, употреба психоактивних супстанци (укључујући и лекове – таблетоманија). Посебну пажњу треба посветити злоупотреби стероида и других супстанци за нпр. повећање мишићне масе и снаге због последица на стање организма и на понашање. Резултате истраживања треба повезивати са деловањем на системе органа и приказивати их јавности (нпр. на нивоу одељења или школе) у различитим облицима (нпр. пано који ће пропагирати здраве стилове живота, или са декларацијама производа које свакодневно користе уз коментарисање улоге и штетности појединих адитива исхране и слично).

Препоручени број часова за реализацију ове области је 9: 4 часа за обраду, 3 за утврђивања и 2 за вежбе.

Област: Порекло и разноврсност живог света

Активности за достизање исхода *доведе у везу промене животних услова са еволуцијом живота на планети* треба усмерити на повезивање стечених еколошких знања са историјом планете Земље, тј. начинима којима се она мењала (тектонске промене, промене климе, састав атмосфере, влажност, температура, итд). Податке о геофизичким процесима треба пропатити описом развоја живог света кроз геолошка доба. За именоване геолошких доба треба користити стручне називе прекамбријум, палеозоик, мезозоик и кенозоик. Могу се поменути и краћи периоди који су познати ученицима као што су перм, карбон, тријас, јура, креда, али се не препоручује да ти називи буду део кључних појмова. Стечена знања о постанку живог света треба повезати са продукцијом кисеоника и настанком озонског омотача, као условима за еволуцију већине врста живих бића. Посебну пажњу треба посветити настанку нових група живих бића и повезати их са њиховим положајем на Дрвету живота, што представља и део активности за

достизање исхода *истражи давно нестале екосистеме*. Већину активности за достизање поменутог исхода је могуће реализовати кроз пројектне задатке у којима ће ученици истраживати и представљати (презентацијом, плакатом) нестале шуме карбона, мора камбријума, итд, уз адекватну употребу еколошких појмова попут еколошких фактора и адаптација.

Препоручени број часова за реализацију ове области је 7: 3 часова за обраду, 3 за утврђивања и 1 за вежбу.

Област: Наслеђивање и еволуција

Активности за достизање исхода *повеже промене које се догађају организму током животног циклуса са активностима гена*, обухватају истраживање и описивање промена током животног циклуса различитих врста биљака и животиња (од зигота, преко деоба ћелија и формирања органа, а затим улазак у репродуктивну фазу, старење и смрт). На пример, могу се истражити и представити животињске врсте са потпуним преображајем (метаморфозом), које пролазе кроз фазе ларве и лутке пре адултног периода (бројни инсекти), као и они са непотпуним преображајем (одсуство стадијума лутке код инсеката); развиће преко ларвеног стадијума код мекушаца, ракова, риба, водоземаца итд. Такође, треба нагласити да постоје и организми чије развиће нема очигледно препознатљиве фазе кроз промене целокупне грађе тела, али да и такво развиће подразумева раст, промене у пропорцијама делова тела и физиолошким процесима, као и развиће полних органа (нпр. човек). Морфолошке и физиолошке промене током животног циклуса треба повезати са хормонским променама (хормон раста, полни хормони, јувенилни хормон код инсеката, биљни хормони, итд). Развиће човека треба повезати са променама насталим у пубертету услед деловања хормона које се обрађују у области Човек и здравље. Посебну пажњу треба посветити томе да се хормонски индуковане промене активирају укључивањем регулаторних гена у одређеним фазама животног циклуса.

Да би се ови процеси довели у везу са основним молекулским процесима у ћелији, неопходно је подсетити ученике на знање о генима и молекулу ДНК (из седмог разреда). Током седмог разреда, ученицима су предочена правила наслеђивања (трансмисије) генетичког материјала од родитеља на потомство. Сада је потребно објаснити другу улогу генетичког материјала – функцију гена у процесу развића особина организмима. На овом узрасту не треба говорити о транскрипцији и транслацији, али је важно рећи да су производи гена протеини који остварују различите функције – ензими, структурни протеини (нпр. колаген, антитела, итд), хормони, итд. На примеру хормона може се објаснити улога гена. Током животног циклуса, у одређеним фазама се активирају гени за хормоне, који онда активирају друге гене за раст тела и развиће органа (нпр. јувенилни хормон код инсеката). Активност гена за полне хормоне код људи доводи до активирања гена за развиће полних органа, длакавост код дечака, раст груди код девојчица, итд. Ови садржаји дају ширу перспективу генетичке варијабилности када су у питању особе чије се полне карактеристике и полни идентитет не поклапају.

Имајући у виду оваква објашњења улоге гена у развићу фенотипа, као и знања из седмог разреда о аелима и правилима наслеђивања, може се појаснити ученицима присуство различитости између јединки у једној популацији. У циљу остваривања исхода *повеже промене наследног материјала са настанком нових врста путем природне селекције*, подсетити се појма популација и процеса селекције који су обрађени у претходним разредима. Процес специјације (настанка нових врста) најбоље је објаснити кроз алопатрички модел специјације (ученицима не треба уводити овај термин). Модел: једна велика популација бива подељена на две мање и прекине се могућност укрштања између јединки две популације; свака од популација се прилагођава, деловањем селекције, на услове средина у којима живе; такође, различите мутације се дешавају у свакој популацији (настају неки нови аели); због ових процеса, временом између две популације настају све веће разлике (фенотипске и генетичке); током дужег времена, јединке две популације се толико разликују да више не могу да се међусобно укр-

штају чак и уколико дођу у физички контакт; тада су то две нове врсте.

Ово објашњење еволуције дао је Чарлс Дарвин и данас је потврђено у свим биолошким истраживањима. Ученицима је неопходно дати податке о Дарвиновој теорији еволуције и објашњењима која је он пружио. Објаснити да је он дао концепцију природне селекције и дивергенције популација, што води настанку нових врста. Такође, навести да је Дарвин закључио да је порекло живог света јединствено и да због тога сва жива бића деле заједничке особине – дисање, излучивање, метаболизам итд. Дарвинову концепцију јединства живота повезати са моделом „дрво живота“.

Процес еволуције, постанка врста и заједничког претка врста може се објаснити на примеру еволуције човека. Ученици могу на интернету да истражују приказе људских предака, почевши од одвајања наше еволуционе линије од последњег заједничког претка са шимпанзом (пре 7 милиона година). У заједничком раду могу направити еволуционо стабло људских предака. Важно је нагласити да је човек настао на афричком континенту, а да је затим мигрирао на друге континенте. На сваком од континента, људске популације су се прилагођавале другачијим срединским условима и због тога данас имамо различите особине које су карактеристичне за групе људи из различитих региона света (али увек наглашавати да је индивидуална варијабилност унутар људских група огромна). Јако је важно објаснити ученицима да, у биолошком смислу, тј. у контексту генетичких разлика, не постоје расе људи, већ само континуирана варијабилност различитих људских карактеристика.

Препоручени број часова за реализацију ове области је 7: 4 часа за обраду, 2 за утврђивања и 1 за вежбу.

Област: Живот у екосистему

У активностима за достизање исхода *повеже губитак врста у екосистему са негативним последицама у преносу супстанце и енергије у мрежама исхране* акценат је на томе да у екосистемима постоји тежња ка усаглашавању производње и потрошње органске супстанце и ка производњи што веће количине органске супстанце у датим условима (биомаса, разноврсност). Потребно је увести концепт климакса екосистема у смислу да он представља, у датим околностима, равнотежу у преносу и кружењима енергије и супстанце у екосистему. Истовремено, треба увести и појам природне сукцесије. Уколико се достигнути ступањ равнотеже (климакс екосистема) поремети, покреће се процес природне сукцесије који доводи до поновног успостављања нарушене равнотеже. Процес природне сукцесије може се пратити кроз серију заједница које се успостављају, од пионирске заједнице до климаксне заједнице екосистема. Процеси кружења и преноса супстанци (вода, угљеника и азота) и енергије у природним екосистемима могу се представити мрежама исхране заједница карактеристичних екосистема за које се предлаже да обавезно садрже произвођаче, потрошаче и разлагаче. Циклуси кружења супстанци на исти начин се могу посматрати и у биосфери.

Активностима за достизање исхода *критички процени последице људских делатности у односу на расположиве ресурсе на Земљи* треба увести концепт одрживог развоја и еколошког отиска. Да би ученици разумели ове концепте, препоручује се обрада појма капацитет средине (бројност – бројност популација – биомаса – диверзитет) који се у датим околностима може одржати у дужем временском периоду. Указати на чињеницу да се неограничен раст не може одржати у ограниченим условима (повезати са Н.І.Р.Р.О концептом). Пожељно је омогућити ученицима да израчунају свој еколошки отисак на неком од калкулатора, који се може наћи на интернету и у одељењу продискутовати добијене резултате, нарочито о томе које животне навике би свако могао да промени, а при томе да смањи свој отисак.

Ученицима треба скренути пажњу да коришћење обновљивих извора енергије може имати и извесне негативне последице (ветропаркови, деривационе мини hidroелектране...). Једна од тема за дебату са ученицима може бити управо ова: добробит и лоше стране употребе обновљивих извора енергије. Пожељно је указати да се непрекидно развијају нови, бољи технолошки проце-

си који смањују негативне ефекте.

Активности за достизање исхода *повеже утицај еколошких чинилаца са распоредом карактеристичних врста које насељавају простор Србије* треба фокусирати на ретке врсте, угрожене врсте, ендемичне врсте, космополитске врсте. Кроз пројектне задатке ученици могу да истражују везу наведених врста и еколошких чинилаца који условљавају њихово присуство на задатим подручјима. Истраживање се може спровести на терену, ако постоје могућности, или претраживањем литературе, интернета...

Предложене врсте: банатски божур, храст лужњак, буква, рамонда, трска, маслчак, белоглави суп, орао белорепан, сова ушара, вук, шакал, врабац, пастрмка, младина, кечига, моруна... у обзир долазе све врсте за које ученици могу да одреде еколошке факторе због којих је врста ретка, угрожена или космополитска.

Исход *истражи присуство инвазивних врста у својој околини и вероватне путеве насељавања* (начини како је врста пренета) може да се реализује кроз истраживање познатих инвазивних врста, попут амброзије, багремца (*Amorpha fruticosa*), киселог дрвета, папирног дуда (*Broussonetia papyrifera*), сибирског бреста, свиленице (*Asclepias syriaca*), азијске бубамаре, шимшировог мољца (*Cydalima perspectalis*) итд. Ученици могу спровести истраживање на терену, у непосредној околини (ако постоје услови) или претраживањем литературе и интернета. Могу се проучити и алохтоне врсте које су у ранијим периодима инвазијом освојиле наше просторе и постале уобичајне као што су гугутка, бизамски пацов, нутрија, бабушка, багрем... Активности за достизање овог исхода треба повезати са активностима за достизање исхода *повеже губитак врста у екосистему са негативним последицама у преносу супстанце и енергије у мрежама исхране*.

За достизање исхода *Истражи разлоге губитка биодиверзитета на локалном подручју* може се искористити Н.І.Р.Р.О концепт који на једноставан начин дефинише чиниоце нестанка врста.

Назив овог концепта је акроним изведен из следећих речи на енглеском језику: **H**abitat alteration – измене или промене станишта, **I**nvasive species – инвазивне, алохтоне врсте, **P**ollution – загађење, **P**opulation growth – раст људске популације, **O**verexploitation – претерана експлоатација (ресурса).

Пројектни задатак може бити израда „црвене књиге“ за локалне врсте са IUCN листе по Н.І.Р.Р.О концепту. Наставник предлаже листу врста, а ученици одабирају једну и одређују факторе угрожавања и приказују резултате.

Препоручени број часова за реализацију ове области је 19: 9 часова за обраду, 6 за утврђивања, 3 за вежбу и 1 за систематизацију градива.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави оријентисаној ка достизању исхода прате се и вреднују процес наставе и учења, постигнућа ученика (продукти учења) и сопствени рад. Наставник треба континуирано да прати напредак ученика, који се огледа у начину на који ученици партиципирају, како прикупљају податке, како аргументују, евалуирају, документују итд.

Да би вредновање било објективно и у функцији учења, потребно је ускладити нивое исхода и начине оцењивања,

Ниво исхода	Одговарајући начин оцењивања
Памћење (навести, препознати, идентификовати...)	Објективни тестови са допуњавањем кратких одговора, задаци са означавањем, задаци вишеструког избора, спаривање појмова.
Разумевање (навести пример, упоредити, објаснити, препричати...)	Дискусија на часу, мапе појмова, проблемски задаци, есеји.
Примена (употребити, спровести, демонстрирати...)	Лабораторијске вежбе, проблемски задаци, симулације.
Анализирање (систематизовати, приписати, разликовати...)	Дебате, истраживачки радови, есеји, студије случаја, решавање проблема.
Евалуирање (проценити, критиковати, проверити...)	Дневници рада ученика, студије случаја, критички прикази, проблемски задаци.
Креирање (поставити хипотезу, конструисати, планирати...)	Експерименти, истраживачки пројекти.

као и оцењивање са његовом сврхом:

Сврха оцењивања	Могућа средства оцењивања
Оцењивање наученог (сумативно)	Тестови, писмене вежбе, извештаји, усмено испитивање, есеји.
Оцењивање за учење (формативно)	Посматрање, контролне вежбе, дневници рада ученика, самоевалуација, вршњачко оцењивање, практичне вежбе.

За сумативно оцењивање разумевања и вештина научног истраживања ученици би требало да решавају задатке који садрже неке аспекте истраживачког рада, да садрже новине тако да ученици могу да примене стечена знања и вештине, а не само да се прикључе информацијама и процедурама које су запамтили, да садрже захтеве за предвиђањем, планирањем, реализацијом неког истраживања и интерпретацијом задатих података. У вредновању научног, поред усменог испитивања, најчешће се користе тестови знања. На интернету, коришћењем кључних речи *outcome assessment (testing, forms, descriptiv/numerical)*, могу се наћи различити инструменти за оцењивање и праћење.

У формативном вредновању наставник би требало да промовише групни дијалог, користи питања да би генерисао податке из ђачких идеја, али и да помогне развој ђачких идеја, даје ученицима повратне информације, а повратне информације добијене од ученика користи да прилагоди подучавање, охрабрује ученике да оцењују квалитет свог рада. Избор инструмента за формативно вредновање зависи од врсте активности која се вреднује. Када је у питању нпр. практичан рад (тимски рад, пројектна настава, теренска настава и слично) може се применити чек листа у којој су приказани нивои

постигнућа ученика са показатељима испуњености, а наставник треба да означи показатељ који одговара понашању ученика.

У процесу оцењивања добро је користити портфолио (збирка докумената и евиденција о процесу и продукцима рада ученика, уз коментаре и препоруке) као извор података и показатеља о напреловању ученика. Предности коришћења портфолија су вишеструке: омогућава континуирано и систематско праћење напреловања, подстиче развој ученика, представља увид у праћење различитих аспеката учења и развоја, представља подршку у оспособљавању ученика за самопроцену, пружа прецизнији и поузданији увид у различите области постигнућа (јаке и слабе стране) ученика.

Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Ако наставник са ученицима договори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, а који су у складу са *Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању*, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Оцењивање тако постаје инструмент за напреловање у учењу. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења.

Важно је да наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика и процес наставе и учења, себе и сопствени рад. Све што се покаже добрим и корисним наставник ће користити и даље у својој наставној пракси, а све што се покаже као недовољно ефикасно требало би унапредити.

Назив предмета **ХЕМИЈА**

Циљ **Циљ** учења Хемије је да ученик развије систем основних хемијских појмова и вештине за правилно руковање лабораторијским посуђем, прибором и супстанцама, да се оспособи за примену стеченог знања и вештина за решавање проблема у свакодневном животу и наставку образовања, да развије способности апстрактног и критичког мишљења, способности за сарадњу, тимски рад, и одговоран однос према себи, другима и животnoj средини.

Разред **Осми**

Годишњи фонд часова **68 часова**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – правилно рукује лабораторијским посуђем, прибором и супстанцама, и показује одговоран однос према здрављу и животnoj средини; – изведе експеримент према датом упутству, табеларно и графички прикаже податке, формулише објашњења и изведе закључке; – наведе заступљеност метала и неметала, неорганских и органских једињења у живој и неживој природи; – испита и опише физичка својства метала и неметала, и повеже их с њиховом практичном применом; – испита и опише хемијска својства метала и неметала, и објасни их на основу структуре атома и положаја елемената у Периодном систему; – напише формуле и именује оксиде, киселине, базе и соли; – испита, опише и објасни својства оксида, неорганских киселина, база и соли, препозна на основу формуле или назива представнике ових једињења у свакодневном животу и повеже њихова својства са практичном применом; – напише и тумачи једначине хемијских реакција метала и неметала; – разликује својства неорганских и органских супстанци и објашњава разлику на основу њихових структура; – препозна физичке и хемијске промене неорганских и органских супстанци у окружењу, и представи хемијске промене хемијским јединачинама; – напише формуле и именује представнике класа органских једињења имајући у виду структурну изомерију; – разликује органске супстанце са аспекта чиста супстанца и меша, величина молекула, структура, порекло и то повезује са њиховом улогом и применом; – испита, опише и објасни физичка и хемијска својства представника класа органских једињења и повеже својства једињења са њиховом практичном применом; 	<p align="center">МЕТАЛИ, ОКСИДИ И ХИДРОКСИДИ</p>	<p>Метали у неживој и живој природи. Општа физичка и хемијска својства метала. Алкални и земноалкални метали. Гвожђе, бакар, алуминијум, олово и цинк, њихове легуре и практична примена. Оксиди метала и хидроксида, својства и примена. Демонстрациони огледи: реакција Na, K, Mg и Ca са водом; реакција MgO и CaO са водом и испитивање својстава насталог раствора помоћу лакмус-хартије; испитивање електропроводљивости раствора натријум-хидроксида. Лабораторијска вежба I: испитивање физичких својстава метала; реакција метала са киселинама.</p>
	<p align="center">НЕМЕТАЛИ, ОКСИДИ И КИСЕЛИНЕ</p>	<p>Неметали у неживој и живој природи. Општа физичка и хемијска својства неметала. Халогени елементи, сумпор, азот, фосфор и угљеник. Оксиди неметала и киселине, својства и примена. Демонстрациони огледи: добијање сумпор(IV)-оксида и испитивање његових својстава; разблаживање концентроване сумпорне киселине; добијање угљеник(IV)-оксида и испитивање његових својстава; испитивање електропроводљивости дестиловане воде и хлороводоничне киселине; доказивање базних својстава воденог раствора амонијака. Лабораторијска вежба II: испитивање физичких својстава неметала. Лабораторијска вежба III: доказивање киселости неорганских киселина помоћу лакмус-хартије.</p>

<ul style="list-style-type: none"> – објасни и хемијским једначинама представи хемијске промене карактеристичне за поједине класе органских једињења; – опише физичка својства: агрегатно стање и растворљивост масти и уља, угљених хидрата, протеина и растворљивост витамина; – опише основу структуре молекула који чине масти и уља, угљене хидрате и протеине; – објасни сапонификацију триацилглицерола и хидрогенизацију незасићених триацилглицерола, наведе производе хидролизе дисахарида и полисахарида и опише услове под којима долази до денатурације протеина; – наведе заступљеност у природи и улоге масти и уља, угљених хидрата, протеина и витамина у живим организмима и доведе их у везу са здрављем и правилном исхраном људи; – изведе стехиометријска израчунавања и израчуна масену процентну заступљеност супстанци; – рукује супстанцама и комерцијалним производима у складу с ознакама опасности, упозорења и обавештења на амбалажи, придржава се правила о начину чувања производа и одлагању отпада; – наведе загађујуће супстанце ваздуха, воде и земљишта и опише њихов утицај на животну средину; – критички процени последице људских активности које доводе до загађивања воде, земљишта и ваздуха; – објасни значај планирања и решавања проблема заштите животне средине. 	СОЛИ	<p>Добијање соли. Формуле соли и називи. Дисоцијација соли. Физичка и хемијска својства соли. Примена соли.</p> <p>Демонстрациони огледи: реакција неутрализације хлороводоничне киселине и раствора натријум-хидроксида; реакција између метала и киселине; хемијске реакције соли: између калцијум-карбоната и хлороводоничне киселине, раствора гвожђе(III)-хлорида и натријум-хидроксида, раствора сребро-нитрата и натријум-хлорида.</p> <p>Лабораторијска вежба IV: добијање соли и испитивање растворљивости различитих соли у води; добијање баријум-сулфата; доказивање угљеник(IV)-оксида и настајање калцијум-карбоната.</p>
	ОРГАНСКА ЈЕДИЊЕЊА И ЊИХОВА ОПШТА СВОЈСТВА	<p>Својства атома угљеника и многобројност органских једињења. Функционалне групе и класе органских једињења. Општа својства органских једињења.</p> <p>Демонстрациони огледи: упоређивање својстава органских и неорганских једињења; доказивање угљеника у органским супстанцама.</p>
	УГЉОВОДОНИЦИ	<p>Подела угљоводоника. Номенклатура. Изомерија. Физичка својства угљоводоника. Хемијска својства угљоводоника. Полимери. Нафта и земни гас.</p> <p>Демонстрациони огледи: испитивање растворљивости и сагоревање п-хексана (медицински бензин); разликовање засићених и незасићених ацикличних угљоводоника (реакција са калијум-перманганатом).</p> <p>Вежба V: састављање модела молекула угљоводоника, писање структурних формула и именовање угљоводоника.</p>
	ОРГАНСКА ЈЕДИЊЕЊА СА КИСЕОНИКОМ	<p>Алкохоли – номенклатура, својства и примена. Карбоксилне киселине – номенклатура, својства и примена. Масне киселине. Естри – номенклатура, својства и примена.</p> <p>Демонстрациони огледи: добијање алкохола алкохолним врењем; доказивање киселости карбоксилних киселина; лабораторијско добијање и испитивање својстава етил-етаноата.</p> <p>Лабораторијска вежба VI: физичка и хемијска својства органских једињења са кисеоником; испитивање растворљивости алкохола и карбоксилних киселина са различитим бројем атома угљеника у молекулу у води и неполарном растварачу; реакција етанске и лимунске киселине са натријум-хидрогенкарбонатом.</p>
	БИОЛОШКИ ВАЖНА ОРГАНСКА ЈЕДИЊЕЊА	<p>Маси и уља. Угљени хидрати у прегледу: моносахариди (глюкоза и фруктоза), дисахариди (сахароза и лактоза), полисахариди (скроб и целулоза). Амино-киселине. Протеини. Витамини.</p> <p>Демонстрациони огледи: сапонификација масти – сапуни.</p> <p>Лабораторијска вежба VII: испитивање растворљивост масти и уља, и угљених хидрата у води; доказивање скроба; денатурација протеина.</p>
	ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ И ЗЕЛЕНА ХЕМИЈА	<p>Загађивачи, загађујуће супстанце и последице загађивања. Рециклажа. Зелена хемија.</p>

Кључни појмови садржаја: метали, неметали, оксиди, киселине, хидроксиди, соли, угљоводоници, адисија, супституција, полимери, алкохоли, карбоксилне киселине, естри, масти и уља, угљени хидрати, протеини, загађујуће супстанце, рециклажа, зелена хемија.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм наставе и учења Хемије првенствено је оријентисан на процес учења и остваривање исхода. Исходи су искази о томе шта ће ученик бити у стању да: учини, предузме, изведе, обави захваљујући знањима, ставовима и вештинама, које је градио и развијао током школске године учећи хемију. Они омогућавају да се циљ наставе хемије достигне у складу с предметним и међупредметним компетенцијама и стандардима постигнућа. Исходи представљају ученичка постигнућа и као такви су основна водила наставнику који креира наставу и учење. Програм наставе и учења хемије је тематски конципиран. За сваку област/тему предложени су садржаји, а ради лакшег планирања наставе предлаже се оријентациони број часова по темама.

Главна карактеристика наставе усмерене на остваривање исхода Хемије је настава усмерена на учење у школи, што значи да ученик треба да учи:

- *смислено:* повезивањем оног што учи са оним што зна и са ситуацијама из живота; повезивањем оног што учи са оним што је учио из хемије и других предмета;
- *проблемски:* самосталним прикупљањем и анализирањем података и информација; постављањем релевантних питања себи и другима; развијањем плана решавања задатог проблема;
- *дивергентно:* предлагањем нових решења; смишљањем нових примера; повезивањем садржаја у нове целине;
- *критички:* поређењем важности појединих чињеница и података; смишљањем аргумената;
- *кооперативно:* кроз сарадњу са наставником и другим ученицима; кроз дискусију и размену мишљења; уважавајући аргументе саговорника.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм наставе и учења оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. При планирању наставе и учења важно је имати у виду да се исходи разликују по потребном времену за њихово постизање. Неки се лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. Потребно је да наставник за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, у односу на одабрани исход, дефинише исходе специфичне за дату наставну јединицу. Препорука је да наставник планира и припрема наставу самостално и у сарадњи са колегама због успостављања корелација са предметима. У фази планирања наставе и учења треба имати у виду да је уџбеник наставно средство намењено ученицима за учење и да он не одређује садржаје лекција. Препоручен је број часова за реализацију сваке теме који укључује и предвиђене лабораторијске вежбе, вежбе и демонстрационе огледе. Формирање појмова треба базирати на демонстрационим огледима и лабораторијским вежбама. Ако у школи не постоје супстанце предложене за извођење демонстрационих огледа и лабораторијских вежби, огледи се могу извести са доступним супстанцама.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Метали, оксиди и хидроксиди

На почетку теме ученици разматрају заступљеност метала у неживој и живој природи што доприноси њиховом сагледавању релевантности теме за разумевање природе и шта чини њен састав, зашто је добијање метала из руда значајно за друштво и да је при томе важно предузимање мера за заштиту животне средине. Потребно је подстицати ученике да повезују облике налажења метала у природи (у елементарном облику и у једињењима) са структуром атома, односно реактивношћу метала, као и с положајем метала у Периодном систему елемената. Ученици би требало да сазнају о важности катјона појединих метала за живе организме и повежу та знања са садржајем биологије. Физичка својства метала се уче у прегледу. Хемијска својства типичних метала уче се на примерима натријума и калијума (ученици би требало да то повежу с претходним разматрањима: од алкалних метала два најзаступљенија метала у Земљиној кори, чији су јони Na^+ и K^+ најважнији за људски организам), и магнезијума и калцијума као представника земноалкалних метала (међу металима на петом, односно трећем месту по заступљености у Земљиној кори, при чему је Ca^{2+} јон најзаступљенији јон метала у људском организму). Ученици треба да уоче да је кисеоник неопходан реагент за реакције оксидације метала, као што су сагоревање и рђање, и да упоређују тежњу различитих метала да подлежу том типу реакције. Они могу посматрати демонстрацију сагоревања магнезијума као пример реакције у којој настаје оксид метала, а демонстрације реакција натријума, калијума, магнезијума и калцијума са водом као примере реакција у којима настају хидроксиди ових метала. Очекује се да на основу посматрања демонстрација упоређују реактивност алкалних и земноалкалних метала, и да је повезују са структуром атома и положајем метала у Периодном систему елемената. При разматрању хемијских својстава метала који имају велику практичну примену (гвожђе, бакар, алуминијум, олово и цинк), ученици би требало да уоче разлику у њиховој реактивности (грађење оксида и хидроксида) у односу на реактивност алкалних и земноалкалних метала. Такође, учење садржаја ове теме би требало да буде ослоњено на знање стечено у претходном разреду о доказивању базне средине помоћу индикатора, о дисоцијацији хидроксида и OH^- јону због којег је средина базна. У оквиру разматрања практичне примене метала, ученици би требало да сазнају о начинима заштите метала од корозије, о легирању метала у циљу добијања материјала са погоднијим својствима за одређену намену и о легурама које се најчешће користе (бронза, месинг, челик, дуралуминијум, силумини).

У оквиру прве лабораторијске вежбе ученици испитују основна физичка својства метала (агрегатно стање, боју, проводљивост електричне струје и топлоте, магнетичност). Такође, испитују реак-

цију магнезијума и гвожђа са разблаженом хлороводоничном киселином, што би, уједно, требало да укаже ученицима да је једно од својстава киселина реакција са металима (не свим) и да представља везу како с градивом седмог разреда, тако и са следећом темом. На основу огледа ученици би требало да уоче да заједничка својства метала нису поједнако изражена код свих метала.

Лабораторијска вежба I: Испитивање физичких својстава метала, испитивање проводљивости топлоте и електричне струје, магнетичности, тврдоће и густине гвожђа, алуминијума и бакра. Реакција метала са киселинама: реакција разблажене хлороводоничне киселине са магнезијумом, гвожђем и цинком.

Препоручени број часова за реализацију ове теме је 10 часова.

Неметали, оксиди и киселине

На почетку учења друге теме важно је да ученици, кроз разматрање заступљености неметала у неживој и живој природи, сагледају релевантност теме за разумевање природе и шта чини њен састав, али и као ресурса који користи друштво. Ученицима се може рећи да неметали улазе у састав биолошки важних једињења о којима ће учити у другом делу године. И у оквиру ове теме је важно да ученици повезују структуру атома неметала са реактивношћу елемената и облицима налажења у природи (у елементарном облику и у једињењима). Ученици могу да сазнају о различитим алотропским модификацијама сумпора, фосфора и угљеника, као и да се подсете градива седмог разреда о алотропским модификацијама кисеоника.

Демонстрациони огледи и лабораторијске вежбе омогућавају ученицима да уоче физичка својства неметала: агрегатно стање, растворљивост у води и неполарним растварачима (лабораторијска вежба II). Приликом разматрања агрегатног стања неметала на собној температури, ученици се могу подсетити о заступљености азота и кисеоника у ваздуху. Очекује се да ученици разликују оксиде неметала који не реагују са водом (CO , N_2O и NO) од оних који са водом граде киселине. Киселост неорганских киселина ученици доказују помоћу индикатора, то својство повезују са дисоцијацијом киселина и H^+ јоном због којег средина има кисела својства. Ученици могу упоредо доказивати киселост њима познатих киселина из свакодневног живота (сирћетна киселина, лимунска киселина). Извођење лабораторијске вежбе III не мора да обухвати цео школски час.

Ученике треба стално подстицати да пишу формуле оксида и киселина (киселиничних: H_2SO_4 , HNO_3 , H_3PO_4 , H_2CO_3 и безкиселиничних: HCl и H_2S). У оквиру ове теме важно је да ученици сазнају о практичној примени киселина.

Посматрањем демонстрација огледа ученици могу сазнати о начину добијања и својствима сумпор(IV)-оксида, о његовом утицају на ниже организме и пигменте, о начину добијања и својствима угљеник(IV)-оксида, о његовој густини у односу на ваздух и својству да не подржава горење. Посматрањем демонстрације огледа важно је да сазнају како се правилно разблажује концентрована сумпорна киселина. Испитивање електропроводљивости раствора киселина и амонијака пружа прилику за утврђивање знања због којих јона раствори неких супстанци имају кисела, односно базна својства.

Препоручени број часова за реализацију теме је 10 часова.

Соли

Учење о начинима добијања соли, физичким и хемијским својствима соли требало би да обухвати примену до тада стечених знања (о киселинама и базама, њиховим формулама и називима) приликом писања формула и назива неутралних соли, као и хемијских једначина реакција за добијање неутралних соли. Добијање киселих соли приказати на примеру добијања натријум-хидрогенкарбоната. Ученици могу посматрати демонстрацију реакције неутрализације, написати формуле реактаната и једног производа (вода), а онда разматрати како се саставља формула другог производа, тј. формула соли. И у оквиру ове теме ученици би требало да пишу једначине дисоцијације у води растворних соли и да ра-

зликју катјоне од анјона. Ученици могу посматрати демонстрацију огледа у којем се добијају хидроксида оних метала чији оксиди не реагују са водом (на пример $\text{Fe}(\text{OH})_3$), као и демонстрацију својства киселина да реагују са солима угљене киселине уз издвајање угљеник(IV)-оксида и воде.

И у оквиру учења ове теме ученици би требало да сазнају о практичној примени различитих соли, о својствима, добијању и практичној примени кухињске соли (на пример, за припремање физиолошког раствора, као конзерванс). Корелација са наставом географије може се остварити кроз разматрање како својства калцијум-карбоната и калцијум-хидрогенкарбоната утичу на облик кречњачког рељефа. Важно је да ученици повезују стечено знање о солима са саставом воде за пиће и саставом минералних вода.

На крају обраде теме, кроз различите примере (обухватајући и оне обрађене у првој и другој теми), важно је да ученици уоче међусобну повезаност класа неорганских једињења и тако систематизују знања о својствима оксида, киселина, хидроксида и соли.

У лабораторијској вежби IV ученици могу да испитују растворљивост различитих соли у води и да добијају соли таложењем (двоструком изменом). При томе, за огледе бирати супстанце којима се најмање утиче на животну средину.

Препоручени број часова за реализацију ове теме је 8 часова.

Органска једињења и њихова општа својства

Ова тема уводи ученике у нову област хемије. У оквиру теме ученици, на основу посматрања демонстрационих огледа, упоређују састав и својства органских једињења, познатих из свакодневног живота, и претходно учених неорганских једињења. Они сазнају о великом броју органских једињења и ту чињеницу повезују са својствима атома угљеника и начинима међусобног повезивања. Препознају потребу за класификацијом органских једињења и да се она може извести на основу функционалне групе у молекулима.

Препоручен број часова за реализацију теме је 2 часа.

Угљоводоници

На почетку теме ученици се могу информисати да су угљоводоници састојци нафте и земног гаса, и према томе, извори енергије, чиме се истиче практични значај ових једињења. Састављање и посматрање модела молекула угљоводоника може помоћи ученицима да пишу молекулске, структурне и рационалне структурне формуле угљоводоника, и то једноставних примера, укључујући и именовање изомера према IUPAC номенклатури. Појам изомера ученици би требало да повежу са садржајем претходне теме о могућим различитим начинима међусобног повезивања атома угљеника.

Ученици уче о физичким својствима засићених и незасићених угљоводоника у прегледу. Разлике у реактивности алкана, алкена, алкина и ароматичних угљоводоника требало би да повежу са разликама у структури молекула ових једињења. Упоредивање хемијских реакција засићених и незасићених угљоводоника требало би да обухвати њихове сличности (сагоревање) и разлике (супституција, адисија). Ученици би требало да повежу хемијска својства угљоводоника са практичном применом ових једињења:

– сагоревање – употреба угљоводоника као извора енергије (земни и рафинеријски гас, бензин, дизел гориво, мазут);

– реакције супституције и адисије – од угљоводоника се могу добити једињења различите практичне намене која, поред атома угљеника и водоника, садрже и атоме других елемената (на пример, производња пластичних маса, тефлона, фреона, боја, инсектицида итд.). Ученици треба да познају широку примену угљоводоника, али и мере опреза у њиховом коришћењу, тј. последице које имају на животну средину и здравље људи.

Од ученика се очекује да пишу једноставније једначине хемијских реакција сагоревања угљоводоника, као и реакција адисије водоника, воде и брома на етен, пропен, етин и пропин, и супституције атома водоника у молекулу метана. Такође, могу да препознају и описују хемијске реакције адисије и супституције на основу написаних хемијских једначина ових реакција.

Ученици могу учити да се у реакцији полимеризације од реактаната одређених својстава (на пример, гасовито агрегатно стање), добијају супстанце са новим својствима (чврсто агрегатно стање). И у овом случају је важно да сазнају о практичној примени различитих полимера.

О ароматичним угљоводонцима, њиховој реактивности и токсичности, ученици уче на информативном нивоу. Учећи о дериватима нафте, важно је да они уоче да су производи фракционе дестилације (кондензације) и даље смеше угљоводоника.

Кроз демонстрационе огледе ученици треба да уоче разлику између засићених и незасићених угљоводоника, њихову примену као горива, и да су нафта и земни гас главни извори угљоводоника у природи.

Састављање модела молекула угљоводоника у оквиру вежбе V, ученицима може помоћи у савладавању писања формула и именовања угљоводоника. Препорука је да они састављају моделе молекула са највише шест атома угљеника.

Препоручен број часова за реализацију ове теме је 12 часова.

Органска једињења са кисеоником

Ученици уочавају да су својства органских једињења са истим бројем атома угљеника у молекулу различита у зависности од присутне функционалне групе. Они уче именовање органских једињења према функционалној групи и повезују одређену функционалну групу у молекулу са својствима једињења. Уз називе једињења према IUPAC номенклатури, ученици уче и тривијалне називе представника органских једињења са кисеоником.

Демонстрација добијања етанола алкохолним врењем и његово одвајање дестилацијом, захтева време за извођење огледа, о чему се мора водити рачуна приликом планирања часа. Ученици уче да су карбонилна једињења производи оксидације одговарајућих алкохола, и о практичном значају метанала (формалдехида) и пропанона (ацетона). Важно је да се ученици информишу о штетном физиолошком деловању алкохола и о проблему алкохолизма. У корелацији са наставом биологије, ученици могу самостално, из различитих извора, да прикупљају информације о утицају алкохола на организм.

Током обраде наставних садржаја о карбоксилним киселинама, ученици уочавају сличности и разлике у својствима неорганских и органских киселина. Поред примене у свакодневном животу, потребно је да сазнају о важности органских једињења са кисеоником као индустријских сировина.

У оквиру лабораторијске вежбе VI ученици испитују својства органских једињења са кисеоником. Упоредивање растворљивост алкохола и карбоксилних киселина са различитим бројем атома угљеника у молекулу у води и неполарном растварачу. Упоредивање својства њима познатих киселина (сирћетне и лимунске), са својствима, на пример, разблажене хлороводоничне киселине.

Препоручени број часова за реализацију ове теме је 8.

Биолошки важна органска једињења

У оквиру теме ученици сазнају о саставу, структури, својствима и значају масти и уља, угљених хидрата, протеина и витамина. Од ученика се не очекује да пишу структурне формуле триацилглицерола, већ да описују и објашњавају својства ових једињења, и њихових смеша, да наводе биолошки и технички значај масти и уља, и примену ових једињења као сировина или полупроизвода у даљој хемијској преради (на пример, добијање маргарина из уља и производња сапуна). Ученици могу да припреме есеј о енергетској улози масти и уља у живим бићима, значају правилне исхране, и значају незасићених масних киселина у исхрани. На основу хемијске једначине процеса фотосинтезе, ученици могу да уоче да од једноставних неорганских молекула, угљеник(IV)-оксида и воде, под одређеним условима, настају сложени молекули органског једињења (глукозе). Они би требало да грађење полисахарида сагледају као начин да се енергија складишти, да опишу скроб и целулозу као природне полимере, изграђене различитим повезивањем истих моносахаридних јединица и да познају градив-

ну и заштитну улогу целулозе у биљкама. На примерима скроба и целулозе ученици могу да уоче како разлика у структури доводи до разлике у својствима. Важно је да они познају заступљеност угљених хидрата у природи и њихову примену у свакодневном животу: сахарозе у прехранбеној индустрији, скроба у прехранбеној и фармацеутској индустрији, памука и целулозе у текстилној индустрији. На примеру сахарозе и инвертног шећера ученици могу обновити разлику између једињења и меша, а на примеру кристализације меда, кристализацију презасићеног раствора.

Ученици уче о аминокиселинама као једињењима која у свом молекулу садрже две функционалне групе: карбоксилну и аминокиселинску, и о настајању пептидне везе, као функционалне групе полипептида и протеина, у реакцији аминокиселина једне аминокиселине са карбоксилном групом друге аминокиселине. Важно је да познају значење појмова: аминокиселина, α -аминокиселина, протеинска аминокиселина и есенцијалне аминокиселине, као и да познају биолошки значај протеина, њихову градивну и каталитичку функцију у организму. На основу огледа ученици би требало да уоче да под дејством топлоте и киселина долази до денатурације протеина. У оквиру теме треба да науче да се исхраном уноси шест главних врста супстанци неопходних људском организму (протеини, угљени хидрати, масти и уља, витамини, минерали и вода), о важности правилне исхране, као и о поремећајима исхране.

Лабораторијска вежба VII: ученици испитују растворљивост масти и уља у води и неполарном растварачу, на пример, хексану, растворљивост представника, моносахарида, дисахарида и полисахарида у води. Учећи о начину доказивања скроба, испитују у којим намирницама је скроб заступљен. За денатурацију протеина ученици примењују методе које се користе у кулинарству (кување, таложење протеина киселинама и сл.).

Препоручени број часова за реализацију ове теме је 12.

Заштита животне средине и зелена хемија

У оквиру теме ученици сазнају да развој производа и процеса хемијске индустрије, поред доприноса побољшању квалитета живота, може имати и штетно дејство на животну средину и здравље животиња и људи. Требало би да на основу својстава супстанци разматрају њихов утицај на околину и жива бића, идентификују главне неорганске и органске загађујуће супстанце ваздуха, воде и земљишта и начине како оне доспевају у животну средину. Важно је да ученици сагледају значај руковања супстанцама и комерцијалним производима у складу са ознакама на амбалажи, као и правила о начину чувања производа и одлагања отпада. Такође би требало да ученици сагледају проблем нагомилавања отпада и значај рециклаже. У оквиру ове теме ученици сазнају о принципима зелене хемије као одрживе хемије, чији је циљ прилагођавање хемијских производа и процеса очувању животне средине и здравља људи. Требало би да ученици дискутују начине за превенцију загађења животне средине, смањење количине отпада и коришћење обновљивих извора сировина и енергије.

Ова тема се може реализовати кроз активности у оквиру различитих мини пројеката, које ће ученици радити у току школске године, и презентовати након реализације сваког пројекта.

Препоручени број часова за реализацију ове теме је 6.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави оријентисаној на достизање исхода вреднује се процес и продукти учења. Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша учење и резултат. Свака активност је прилика за процену напредовања и давања повратне информације (формативно проверавање), а ученике треба оспособљавати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета. Тако, на пример, питања у вези с демонстрацијом огледа, ученичка запажања, објашњења и закључци, могу бити један од начина формативног проверавања. Анализа ученичких одговора пружа увид у то како они примају информације из огледа и издвајају битне, анализирају ситуације, повезују хемијске појмове и појмове формиране у настави других предмета у формулисању објашњења и извођењу закључака о својствима и променама супстанци. Таква пракса праћења напредовања ученика поставља их у позицију да повезују и примењују научне појмове у контекстима обухваћеним демонстрираним огледима, доприноси развоју концептуалног разумевања и критичког мишљења, и припрема ученике да на тај начин разматрају својства и промене супстанци с којима су у контакту у свакодневном животу.

Праћење напредовања ученика требало би да обухвати све нивое презентовања хемијских садржаја: макроскопски, честични и симболички ниво. Питањима би требало подстицати ученике да предвиде шта ће се десити, да оправдају избор, објасне зашто се нешто десило и како се десило, повежу различите области садржаја, препознају питања постављена на нови начин, извуку корисне податке, али и да процењују шта нису разумели. Ученике би требало охрабривати да презентују, објашњавају и бране стратегије које користе у решавању проблема. Тиме се они подстичу да реструктурирају и организују садржај на нов начин, издвајају релевантан део садржаја за решавање проблема, цртају дијаграме, анализирају везе између компоненти, објашњавају како су решили проблем или трагају за различитим начинима решавања проблема. Улога наставника је да води питањима или сугестијама резоновање ученика, као и да пружа повратне информације. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења.

Оцењивање (сумативно проверавање) је саставни део процеса наставе и учења којим се обезбеђује стално праћење остваривања циља, исхода и стандарда постигнућа. Ученик се оцењује на основу усмене провере постигнућа, писмене провере и практичног рада. Важно је да активности ученика у процесу наставе и учења, формативног и сумативног проверавања буду усаглашене према очекиваним исходима, и да се приликом оцењивања од ученика не очекује испуњавање захтева за које нису имали прилику да током наставе развију потребна знања и вештине.

Наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопствени рад. Преиспитивање наставе према резултатима које постижу ученици је важна активност наставника и подразумева промену у методама наставе и учења, активностима и задацима ученика, изворима за учење, наставним средствима, тако да се ученицима обезбеди напредовање ка бољим постигнућима.

Назив предмета	ТЕХНИКА И ТЕХНОЛОГИЈА
Циљ	Циљ учења Технике и технологије је да ученик развије техничко-технолошку писменост, да изгради одговоран однос према раду и производњи, животном и радном окружењу, коришћењу техничких и технолошких ресурса, стекне бољи увид у сопствена професионална интересовања и постапа предузимљиво и иницијативно.
Разред	Осми
Годишњи фонд часова	68 часова

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – процени значај електротехнике, рачунарства и мехатронике у животном и радном окружењу; – анализира опасност од неправилног коришћења електричних апарата и уређаја и познаје поступке пружања прве помоћи; – образложи важност енергетске ефикасности електричних уређаја у домаћинству; – повеже професије (занимања) у области електротехнике и мехатронике са сопственим интересовањима; – упореди карактеристике електричних и хибридни саобраћајних средстава са конвенционалним; – разуме значај електричних и електронских уређаја у саобраћајним средствима; – користи доступне телекомуникационе уређаје и сервисе; – класификује компоненте ИКТ уређаја према намени; – процени значај управљања процесима и уређајима помоћу ИКТ; – црта електричне шеме правилно користећи симболе; – користи софтвере за симулацију рада електричних кола; – састави електромеханички модел и управља њиме помоћу интерфејса; – објасни систем производње, трансформације и преноса електричне енергије; – анализира значај коришћења обновљивих извора електричне енергије; – разликује елементе кућне електричне инсталације; – повеже електрично и/или електронско коло према задатој шеми; – користи мултиметар; – анализира карактеристике електричних машина и повезује их са њиховом употребом; – класификује електронске компоненте на основу намене; – аргументује значај рециклаже електронских компоненти; – самостално/тимски истражује и осмишљава пројекат; – креира документацију, развије и представи бизнис план производа; – састави производ према осмишљеном решењу; – састави и управља једноставним школским роботом или мехатроничким моделом; – представи решење готовог производа/модела; – процењује свој рад и рад других и предлаже унапређење реализованог пројекта. 	ЖИВОТНО И РАДНО ОКРУЖЕЊЕ	Увод у електротехнику, рачунарство и мехатронику. Електрична инсталација-опасност и мере заштите. Примена електричних апарата и уређаја у домаћинству, штедња енергије и енергетска ефикасност. Професије (занимања) у области електротехнике и мехатронике.
	САОБРАЋАЈ	Саобраћајна средства на електропогон – врсте и карактеристике. Хибридна возила. Електрични и електронски уређаји у саобраћајним средствима. Основи телекомуникација.
	ТЕХНИЧКА И ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ	Основне компоненте ИКТ уређаја. Управљање процесима и стварима на даљину помоћу ИКТ. Основни симболи у електротехници. Рачунарски софтвери за симулацију рада електричних кола. Израда и управљање електромеханичким моделом.
	РЕСУРСИ И ПРОИЗВОДЊА	Електроенергетски систем. Производња, трансформација и пренос електричне енергије. Обновљиви извори електричне енергије. Електронинсталациони материјал и прибор. Кућне електричне инсталације. Састављање електричних кола. Коришћење фазног испитивача и мерење електричних величина мултиметром. Електричне машине. Електротехнички апарати и уређаји у домаћинству. Основни електронике. Рециклажа електронских компоненти.
	КОНСТРУКТОРСКО МОДЕЛОВАЊЕ	Моделовање електричних машина и уређаја. Огледи са електропанелима. Коришћење интерфејса за управљање помоћу рачунара. Израда једноставног школског робота сопствене конструкције или из конструкторског комплета. Рад на пројекту: <ul style="list-style-type: none"> – израда производа/модела; – управљање моделом; – представљање производа/модела.

Кључни појмови садржаја: електротехника, електроника, мехатроника, роботика, предузимљивост и иницијатива.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Предмет *Техника и технологија* намењен је развоју основних техничких компетенција ученика ради његовог оспособљавања за живот и рад у свету који се технички и технолошки брзо мења. Један од најважнијих задатака је да код ученика развија свест о томе да примена стечених знања и вештина у реалном окружењу подразумева стално стручно усавршавање и целоживотно учење, као и да је развијање предузимљивости један од важних предуслова личног и професионалног развоја.

Програм наставе и учења за осми разред оријентисан је на остваривање исхода.

Исходи су искази о томе шта ученици умеју да ураде на основу знања која су стекли учећи предмет *Техника и технологија*. Представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности ученика у пет наставних тема: *Животно и радно окружење, Саобраћај, Техничка и дигитална писменост, Ресурси и производња и Конструкторско моделовање*.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи – глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Дефинисани исходи олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности.

Настава се не планира према структури уџбеника, јер ученици не треба да уче лекције по реду, већ да истражују уџбеник као један од извора података и информација како би развијали међупредметне компетенције. Поред уџбеника, као једног од извора знања, на наставнику је да ученицима омогући увид и искуство коришћења и других извора сазнавања.

Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, конкретизацију исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на исходе, начин провере остварености исхода и избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања (водећи рачуна о предзнању, тј. искуству ученика, које ће ученицима омогућити да савладају знања и вештине предвиђене дефинисаним исходима).

Посете музејима технике, сајмовима и обиласке производних и техничких објеката треба остваривати увек када за то постоје услови, ради показивања савремених техничких достигнућа, савремених уређаја, технолошких процеса, радних операција и др. Када за то не постоје одговарајући услови, ученицима треба обезбедити мултимедијалне програме у којима је заступљена ова тематика.

С обзиром да је настава *Технике и технологије* теоријско-практичног карактера, часове треба реализовати поделом одељења на 2 (две) групе, уколико одељење има више од 20 ученика.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Ученици у осмом разреду долазе са извесним знањем из области технике и технологије која су стекли у предходним разре-

дима, као и са одређеним животним искуствима у коришћењу различитих уређаја.

Животно и радно окружење

У области *Животно и радно окружење* обрађују се садржаји првенствено везани за електротехнику, рачунарство и мехатронику. Уз помоћ различитих медија потребно је, у најкраћим цртама, приказати развој ових грана технике као и њихову међусобну повезаност. Путем примера навести ученике да анализирају утицај развоја наведених области на савремен начин живота. Указати на допринос српских научника у развоју електротехнике и телекомуникација. Правилну употребу електричних апарата и уређаја у домаћинству треба представити ученицима што је могуће више на практичним примерима користећи доступна наставна средства и мултимедије, са посебним акцентом на уштеду енергије. Објаснити разреде енергетске ефикасности електричних уређаја на основу којих ученик може извршити поређење електричних уређаја према ефикасности. Навести значај примене енергетски ефикасних уређаја са аспекта екологије и економије. Посебно анализирати могуће опасности које се могу десити приликом коришћења електричних апарата и уређаја и евентуалне последице у случају непридржавања упутстава за њихово коришћење. Навести поступке деловања приликом струјног удара. За избор наставка школовања и будућег занимања потребно је навести ученицима значај занимања из области електротехнике са примерима из свог животног окружења.

Препоручени број часова за реализацију ове области је 6.

Саобраћај

Преглед карактеристика класичних саобраћајних средстава треба заокружити електронским подсистемима, као и конструкцијама и функцијама средстава на електрични погон и хибридни возила. Препоручује се да ученици самостално, путем доступних извора знања, истраже предности и недостатке возила на електрични и хибридни погон и упореде их са конвенционалним возилима. У ову сврху могуће је користити различите наставне методе (методу пројектне наставе, проблемску, истраживачки рад).

Путем мултимедија приказати електрични и електронски систем код саобраћајних средстава (путничка возила, мопеди). Елементе система (уређаје за производњу и акумулацију електричне енергије, електропокретач, уређај за паљење радне смеше, уређаје за сигнализацију) повезати са претходним знањем ученика о погонским машинама (моторима). Посебно обратити пажњу на намену електронских уређаја (електронско убрзивање, сензори за кретање..) Осврнути се и на потребу исправности ових уређаја за безбедно учествовање у саобраћају.

Преношење података на даљину чини посебан сегмент саобраћаја. Потребно је ученицима приближити телекомуникациону технологију и указати на убрзани развој телекомуникационих система и њихов утицај на живот. У овом сегменту обрадити пренос информација путем аудиовизуелних средстава (радио и телевизија), мобилне телефоније, GPS система, рачунарских и бежичних мрежа. Према могућностима и опреми, у овом делу искористити доступне уређаје (мобилне телефоне, таблете, рачунаре) и практично остварити међусобну комуникацију путем њих, користећи интернет сервисе (електронску пошту, видео конференције, кратке поруке) или мобилне апликације (Viber, WhatsApp).

Препоручени број часова за реализацију ове области је 6.

Техничка и дигитална писменост

Упознати ученике са основним симболима и ознакама које се користе у електричним шемама и оспособити их за њихово цртање. Приликом реализације ове активности користити једноставне шеме. Демонстрирати рад са софтвером за симулацију рада електричних кола примереним узрасту и предзнањима ученика. Креирати вежбу у оквиру које ученици цртају електричну шему и користе рачунарску симулацију за приказ њеног функционисања. Уколико материјално-техничке могућности дозвољавају, ученици

потом састављају електричну шему на радном столу и демонстрирају њен рад. Можете користити аналогне и дигиталне компоненте.

Осмислити вежбе у којима ће ученици саставити и управљати електромеханичким моделима користећи ИКТ и интерфејс. Сложеност модела прилагодити условима и опреми са којом школа располаже. Комбиновати знања и вештине из програмирања која ученици поседују са појашњењем функција и начина рада појединих елемената модела. Уколико ученици раде са различитим моделима предвидети време за представљање појединачних решења у одељењу.

У најкраћим цртама упознати ученике са могућностима управљања процесима и стварима на даљину помоћу ИКТ-а (Internet of Things – интернет ствари).

Оспособити ученике да правилно читају и тумаче карактеристике компоненти ИКТ уређаја. Демонстрирати њихов изглед и рад у складу са условима у школи. Осмислити активности у којима ученици самостално или групно учествују са циљем истраживања карактеристика нпр. рачунарских компоненти потребних за реализацију одређеног захтева/посла (играње одређене игре, рад са одређеним софтвером и сл.). У оквиру ове активности предвидети коришћење интернета и креирање/обликовање спецификације опреме од стране ученика поштујући основе пословне комуникације и е-кореспонденције.

Препоручен број часова за реализацију ове области је 18.

Ресурси и производња

На почетку изучавања ове области упознати ученике, на информативном нивоу, са електроенергетским системом наше земље. Шта га чини, које су потребе за електричном енергијом, а који потенцијали за производњу којима располажемо.

Производњу, трансформацију и пренос електричне енергије објаснити уз помоћ мултимедије. У најкраћим цртама објаснити хидроелектране, термоелектране и нуклеарне електране, значај трансформисања електричне енергије у трансформаторским станицама, као и пренос електричне енергије далеководима и нисконапонском електричном мрежом, од произвођача до потрошача.

Садржаје у овој области, који су директно везани за живот и дело нашег научника Николе Тесле, увек посебно истаћи и нагласити.

Када је у питању производња електричне енергије, део садржаја посветити обновљивим изворима електричне енергије. Ту се пре свега мисли на: соларне електране, ветроелектране (аероелектране), геотермалне електране, електране на биомасу, мини хидроелектране и постројења за сагоревање комуналног отпада. Ове садржаје реализовати уз помоћ одговарајуће мултимедије. Са ученицима анализирати значај и предности производње и коришћења обновљивих извора електричне енергија са аспекта заштите животне средине.

Уз помоћ узорака електроинсталационог материјала, као огледног наставног средства, или цртежа и мултимедије, објаснити ученицима својства и примену електроинсталационог материјала (проводници, изолатори, инсталационе цев и кутије, сијалична грла и сијалице, прекидачи, утичнице, утикачи, осигурачи, електрично бројило, уклопни сат).

Уз помоћ одговарајућих шема и узорака склопљених струјних кола, објаснити ученицима, основна струјна кола кућне електричне инсталације (струјно коло прикључнице са уземљењем, сијалице са једнополним, серијским и наизменичним прекидачем). Тражити од ученика да у свесци нацртају шеме поменутих струјних кола.

Објаснити ученицима упрошћену шему и главне карактеристике трофазне електричне инсталације. При објашњавању користити електричну шему трофазне струје приказану на основи једног мањег стана.

Упознавање електроинсталационог материјала и прибора најефикасније се може остварити применом у различитим конструкцијама струјних кола. На основу стечених теоријских знања ученици, уз помоћ наставника, практично састављају струјна кола кућне електричне инсталације (струјно коло сијалице са једнопол-

ним, серијским и наизменичним прекидачем...). Спајање елемената струјних кола вршити уз помоћ пинова на монтажним испитним плочама или лемљењем. Уколико се определите за лемљење, ученицима демонстрирати правилну и безбедну употребу електричне лемнице. Водити рачуна да се симулација струјних кола ради само са напонима до 24 V.

Искористити практичан рад ученика за демонстрацију рада универзалним мерним инструментом (мултиметром). При практичном раду ученици треба да користе мултиметар за мерење електричних величина.

У овом делу области може се са ученицима урадити симулација струјних кола уз помоћ бесплатних рачунарских програма намењених за ту сврху.

У најкраћим цртама упознати ученике са електричним машинама једносмерне и наизменичне струје, врстама и главним деловима. Излагање поткрепити моделима електромотора.

Упознавање ученика са електротехничким апаратима и уређајима у домаћинству урадити уз помоћ мултимедије, слика или модела (пресека појединих кућних апарата и уређаја). Објаснити главне делове, принцип рада и начин одржавања најкоришћенијих електротермичких (решо, штедњак, пегла, грејалице, бојлер ...), електромеханички (усисивач, миксер, соковник, фриџидер, замрзивач, клима уређај ...) и комбинованих апарата и уређаја (фен за косу, ТА пећ, машина за прање веша, машина за прање судова ...). Овај део наставне области се може искористити за израду мултимедијалне презентације, тако што ће сваки ученик на истој приказати и презентовати по један уређај у домаћинству.

У оквиру електронике, кроз примере практичне примене, упознати ученике са основама на којима се заснива рад дигиталне технологије. Уз практични приказ, упознати ученике са основним електронским елементима (отпорници, кондензатори, завојнице, диоде, транзистори, интегрисана кола ...). Најавити коришћење електронских елемената у оквиру практичног рада у следећој области Конструкторско моделовање.

На крају ове области упознати ученике са могућношћу и значајем рециклаже електронских компоненти са еколошког и економског аспекта.

Ову област реализовати у тесној корелацији са наставним садржајима физике, посебно са аспекта закона електротехнике на којима су засновани разни уређаји на електротермичком, електромеханичком дејству електричне струје.

Препоручен број часова за реализацију ове области је 20.

Конструкторско моделовање

Ова област је сложенија јер се у њој по вертикали повезују садржаји како претходних разреда тако и осмог разреда. У овом делу програма ученици кроз практичан рад примењују претходно стечена знања и вештине кроз моделовање електричних машина и уређаја. То је неопходно пошто се та знања и вештине појављују и у реализацији делова пројекта.

У овом разреду треба заокружити целину о обновљивим изворима енергије. С обзиром да је у претходним разредима било речи о механичким и топлотним претварачима енергије у осмом разреду тежиште је на електричној енергији. Моделе који користе обновљиве изворе енергије ученици могу моделовати на различите начине. Један од начина је извођење огледа са електропанелима. У ту сврху довољно је радити на мањој плочи електропанела

и помоћу мултиметара (унимера) мерити промене у зависности од количине светла. У оквиру пројекта могуће је израдити модел ветрогенератора.

Са интерфејсом ученици су се упознали на нивоу „црне кутије“ (black box). Практично приказати како функционише интерфејс да би, у каснијој фази, могли применити стечена знања на неком пројекту. Ученике треба упознати са основним деловима интерфејса: напајање, улази и излази. На исти начин упознати основне делове робота и саставити једноставан школски робот.

С обзиром да је програм модуларног типа оставља се могућност да ученици изразе своје личне афинитете, способности, интересовања како би се определили за неке од понуђених могућности израда модела електричних машина и уређаја, аутоматских система, робота, електронских склопова и модела који користе обновљиве изворе енергије. Садржаје треба реализовати кроз ученичке пројекте, од графичког представљања замисли, преко планирања, извршавања радних операција, маркетинга до процене и вредновања. Наставити са алгоритамским приступом у конструкторском моделовању посебно у приступу развоја техничког стваралаштва – од идеје до реализације. Потребно је да ученици користе податке из различитих извора, самостално проналазе информације о условима, потребама и начину реализације производа/модела користећи ИКТ, израђују производ/модел, поштујући принципе економичног искоришћења материјала и рационалног одабира алата и машина примењујући процедуре у складу са принципима безбедности на раду. У пројект се може укључити и више ученика (тимски рад) уколико је рад сложенији, односно ако се ученици за такав вид сарадње одлуче.

Када је пројекат реализован, ученици представљају резултате до којих су дошли. При томе треба омогућити да се самопроценом сопственог рада и рада других на основу постављених критеријума развије размена ставова и мишљења. Да би унапредили процес рада на пројекту, треба подстицати употребу електронске кореспонденције. Исто тако треба реализовати активности које се односе на одређивање оквирне цене трошкова и вредност израђеног модела приликом представљања производа/модела.

Препоручен број часова за реализацију ове области је 18.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се процес и продукти учења.

У процесу оцењивања потребно је узети у обзир све активности ученика (уредност, систематичност, залагање, самоиницијативност, креативност и др).

Вредновање активности, нарочито ако је тимски рад у питању, потребно је обавити са групом тако да се од сваког члана тражи мишљење о сопственом раду и о раду сваког члана понаособ (тзв. вршњачко оцењивање).

Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је да наставник са ученицима договори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу. На тај начин ученици ће бити подстакнути да промишљају о квалитету свог рада и начинима како га унапредити. Оцењивање тако постаје инструмент за напредовање у учењу. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења.

Назив предмета	ИНФОРМАТИКА И РАЧУНАРСТВО
Циљ	Циљ учења Информатике и рачунарства је оспособљавање ученика за управљање информацијама, безбедну комуникацију у дигиталном окружењу, креирање дигиталних садржаја и рачунарских програма за решавање различитих проблема у друштву које се развојем дигиталних технологија брзо мења.
Разред	Осми
Годишњи фонд часова	34 часа

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – унесе и мења податке у табели; – разликује типове података у ћелијама табеле; – сортира и филтрира податке по задатом критеријуму; – користи формуле за израчунавање статистика; – представи визуелно податке на одговарајући начин; – примени основне функције форматирања табеле, сачува је у пдф формату и одштапа; – приступи дељеном документу, коментарише и врши измене унутар дељеног документа; – разуме на које све начине делимо личне податке приликом коришћења интернета; – разуме потенцијалне ризике дељења личних података путем интернета, поготову личних података деце; – разуме везу између ризика на интернету и кршења права; – објасни појам „отворени подаци“; – успостави везу између отварања података и стварања услова за развој иновација и привредних грана за које су доступни отворени подаци; – унесе серију (низ) података; – изврши једноставне анализе низа података (израчуна збир, просек, проценте, ...); – графички представи низове података (у облику линијског, стубичастог или секторског дијаграма); – унесе табеларне податке или их прочита из локалних датотека и снимим их; – изврши основне анализе и обраде табеларних података (по врстама и по колонама, сортирање, филтрирање, ...); – изврши анализе које укључују статистике по групама; – сарађује са осталим члановима групе у свим фазама пројектног задатка; – сараднички осмисли и спроведе фазе пројектног задатка; – самовреднује своју улогу у оквиру пројектног задатка/тима; – креира рачунарске програме који доприносе решавању пројектног задатка; – поставља резултат свог рада на Интернет ради дељења са другима уз помоћ наставника; – вреднује своју улогу у групи при изради пројектног задатка и активности за које је био задужен. 	ИКТ	<p>Радно окружење програма за табеларне прорачуне. Креирање радне табеле и унос података (нумерички, текстуални, датум, време...).</p> <p>Формуле и функције.</p> <p>Примена формула за израчунавање статистика.</p> <p>Сортирање и филтрирање података.</p> <p>Груписање података и израчунавање статистика по групама.</p> <p>Визуелизација података – израда графикона.</p> <p>Форматирање табеле (вредности и ћелија) и припрема за штампу.</p> <p>Рачунарство у облаку – дељене табеле (нивои приступа, измене и коментари).</p>
	ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ	<p>Заштита личних података.</p> <p>Права детета у дигиталном добу</p> <p>Отворени подаци.</p>
	РАЧУНАРСТВО	<p>Програмски језици и окружења погодни за анализу и обраду података (Jupyter, Octave, R, ...).</p> <p>Унос података у једнодимензионе низове.</p> <p>Једноставне анализе низова података помоћу библиотечких функција (сабирање, просек, минимум, максимум, сортирање, филтрирање).</p> <p>Графичко представљање низова података.</p> <p>Унос и представљање табеларно записаних података.</p> <p>Анализе табеларно записаних података (нпр. просек сваке колоне, минимум сваке врсте, ...).</p> <p>Обраде табеларно записаних података (сортирање, филтрирање, ...).</p> <p>Груписање података и одређивање статистика за сваку групу.</p>
ПРОЈЕКТНИ ЗАДАЦИ	<p>Онлајн упитник (креирање – типови питања, дељење – нивои приступа и безбедност).</p> <p>Онлајн упитник (прикупљање и обрада података, визуелизација).</p> <p>Отворени подаци.</p> <p>Инфографик.</p> <p>Управљање дигиталним уређајима (програмирање уређаја).</p> <p>Фазе пројектног задатка од израде плана до представљања решења.</p> <p>Израда пројектног задатка у корелацији са другим предметима.</p> <p>Вредновање резултата пројектног задатка.</p>	

Кључни појмови садржаја: анализа података, табеларни прорачуни, статистика, визуелизација података, дељене табеле, лични подаци, отворени подаци, инфографик

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм наставе и учења информатике и рачунарства, у другом циклусу основног образовања и васпитања, организован је по спиралном моделу и оријентисан је на остваривање исхода. Исходи су јасни и прецизни искази о томе шта ученик зна да уради и вредносно процени по завршетку процеса учења. Наставни програм предмета информатика и рачунарство се састоји из три тематске целине: Информационо-комуникационе технологије (скр. ИКТ), Дигитална писменост и Рачунарство.

Да би сви ученици остварили предвиђене исходе, потребно је да наставник упозна специфичности начина учења својих ученика и према њима планира и прилагођава наставне активности. Наставник треба да осмисли активности тако да укључују практичан рад уз примену ИКТ-а, повезивање различитих садржаја из других тема унутар самог предмета, као и са другим предметима. Пожељно је да планиране активности ученика на часу прати сажето и јасно упутство за реализацију задатка, уз евентуалну претходну демонстрацију поступка од стране наставника. Оставити простор за ученичку иницијативу и креативност – кроз дискусију са ученицима одабирати адекватне алате, концепте и стратегије за реализацију одређених активности. У току реализације планираних активности радити на успостављању и неговању навика и понашања као што су поступност, аналитичност, истрајност, самосталност у раду, али и спремност на сарадњу и одговоран приступ тимском раду.

Достизање дефинисаних исхода може се остварити уз одређени степен слободе наставника како у избору метода рада, програмских алата и технологија (рачунар, дигитални уређај...), тако и у редоследу и динамичности реализације елемената различитих тематских области. На интернету и у литератури се могу наћи примери добре праксе које, уз прилагођавање условима рада и поштовање ауторских права, треба користити у настави и учењу.

С обзиром на то да је настава овог предмета теоријско-практичног карактера часове треба остваривати са одељењем подељеним на групе. Програм наставе и учења може се остваривати на самосталним или спојеним часовима у складу са могућностима школе. Подсетити ученике на значај поштовања правила која важе у кабинету и у раду са рачунарима и опремом, кроз демонстрацију и личну активност ученика (правилно укључивање, пријављивање, коришћење, одјављивање и искључивање рачунара).

Наставницима се препоручује да у току осмог разреда, ради развијања међупредметних компетенција и остваривања корелације са другим предметима, реализују са ученицима најмање два пројектна задатка који обухватају теме и из других предмета. Време реализације пројектних задатака (једног из области ИКТ и Дигитална писменост и другог из области Рачунарство) одређује наставник у договору са ученицима и са наставницима других предмета, који обухватају област изабране теме. При избору тема, понудити неколико пројектних тема и омогућити тимовима ученика да одаберу ону која највише одговара њиховим интересовањима.

Предлог за реализацију програма

Ради лакшег планирања наставе даје се оријентациони предлог броја часова по темама (укупан број часова за тему, број часова за обраду новог градива + број часова за утврђивање и систематизацију градива).

Информационо-комуникационе технологије (10)

Дигитална писменост (2)

Рачунарство (12)

Пројектни задаци (10)

Приликом израде оперативних планова наставник распоређује укупан број часова предвиђен за поједине теме по типовима часова (обрада новог градива, утврђивање и увежбавање, понављање, проверавање и систематизација знања), водећи рачуна о циљу предмета и исходима.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наставни програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да оствари исходе, које методе и технике да примени, као и које активности ће за то одабрати. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине која су ученику потребна за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања часа, исходе предвиђене програмом треба разложити на мање који одговарају активностима планираним за конкретан час. Треба имати у виду да се исходи у програму разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за друге потребно више времена, више различитих активности и рад на различитим садржајима. Исходе треба посматрати као циљ коме се тежи током једне школске године. Наставу у том смислу треба усмерити на развијање компетенција, и не треба је усмерити само на остваривање појединачних исхода.

При обради нових садржаја треба се ослањати на постојеће искуство и знање ученика, и настојати, где год је то могуће, да ученици самостално изводе закључке. Основна улога наставника је да буде организатор наставног процеса, да подстиче, организује и усмерава активност ученика. Ученике треба упућивати да, осим уџбеника, користе и друге изворе знања, како би усвојена знања била трајнија и шира, а ученици оспособљени за примену у решавању разноврсних задатака.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облика рада зависи од наставних садржаја које треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

С обзиром да је настава *Информатике и рачунарства* теоријско-практичног карактера, часове треба реализовати поделом одељења на 2 (две) групе, уколико одељење има више од 20 ученика.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Анализа података

Анализа података и доношење закључака и одлука на основу података представља једну од најзначајнијих вештина у савременом друштву. Стога је ова тема у фокусу током читавог осмог разреда, и подаци и њихова анализа се обрађују кроз све три тематске целине. У оквиру теме *ИКТ*, подаци се обрађују и анализирају коришћењем програма за табеларне прорачуне, у оквиру теме *Дигитална писменост* прича се о поузданости података и значају заштите података и приватности, док се у оквиру теме *Рачунарство* приказује обрада података применом специјализованих програмских језика и окружења.

Подаци су у рачунарима обично организовани табеларно. На пример, информациони системи предузећа дају могућност извоза разних извештаја у облику табела. У последње време је све чешћа пракса да уместо традиционалних извештаја које можемо одштапати и презентовати на папиру информациони систем извештај даје у форми Excel табеле у којој можемо сами да сортирамо, филтрирамо, групишемо и сумирамо податке, правимо дијаграме, а ако умео, радимо и напредније анализе. Поред података извезе-

них из разних информационих система (на пример, електронских дневника школе), на располагању је све више отворених података који могу да се користе. Када се на вебу нуди преглед неких података, све се чешће очекује да постоји могућност преузимања комплетних података, тако да свако може да их анализира како жели. Наравно, то је повезано и са политиком до које мере неко жели да отвори своје податке, али у случајевима када подаци треба да су јавно доступни очекује се да и у техничком смислу буду отворени.

У оквиру едукативних материјала за Информатику и рачунарство за 8. разред треба да постоји неколико скупова података пажљиво припремљених за потребе наставе и учења. Као основа се могу користити отворени подаци или подаци из нечијег информационог система (уз одобрење власника података) које евентуално можемо додатно припремити да би били згоднији за наставу.

Подаци треба да буду из домена који су блиски ученицима. Један такав пример чини електронска дневничка евиденција ученика једног одељења или школе. Уз имена ученика, у једној табели се обично налазе њихове закључне оцене из различитих предмета, а у другој њихови изостанци. Слично, може се посматрати табела резултата неког такмичења у којој су уз имена ученика доступни и називи школа одакле долазе, окрузи и поени ученика на појединачним задацима. Поред домена везаних за школу и наставу, интересантан домен могу представљати спортски резултати и статистике појединих играча, затим подаци о музици и филмовима и слично. Поред отворених, унапред припремљених података, препоручује се коришћење података који ученици сами креирају на основу примера из реалних животних ситуација: планирање и приказ кућног буџета, пригодан пример за пословање продавнице са одређеним бројем артикала, трошковник за летовање и слично.

Веома је значајно значајно да ученици разумеју смисао различитих анализа података и да умеју да изведу закључке на основу добијених резултата. Кроз мноштво примера обучити ученике да самостално могу да одреде анализе (статистике, графиконе) које ће им омогућити да на основу података дају одговоре на постављена питања, уоче правилности међу подацима, корелације и евентуалне узрочно-последичне зависности.

Информационо-комуникационе технологије

Пре преласка на опис програма за табеларна израчунавања поновити уkratко са ученицима значење појмова: *податак*, *информација* и *информатика* (са нагласком на примени и значају података и информација у савременом друштву, не инсистирајући на прецизним дефиницијама). Дискутовати о могућим начинима прикупљања података (из постојеће документације, анкетањем, прикупљањем отворених података...), обраде прикупљених података, представљања података (подсећањем на раније уведене примене табела у склопу текстуалних докумената и презентација са табелама) и преношења информација уз помоћ дигиталних уређаја у савременом друштву. Описати значење појма аутоматске обраде података и уkratко описати различите могућности аутоматске обраде података.

Радно окружење изабраног програма за табеларне прорачуне

Представити изабрани програм за табеларне прорачуне и његову примену у различитим областима (нпр. креирање спискова, евиденција, израчунавање трошкова, прихода, расхода...). Навести примере из реалних животних ситуација у којима познавање рада у овим програмима олакшава обављање конкретних задатака (на пример, обрада резултата контролног задатка, израчунавање успеха ученика одељења, вођење месечног буџета домаћинства. Поменути занимања која имају потребу да користе овакве програме за разне прорачуне и вођење евиденције: економисти, рачуновође, инжењери...).

Увести *концепт радне табеле* у изабраном програму, са освртом на раније употребљаване табеле за представљање података у програмима за обраду текста и/или израду мултимедијалних презентација.

Уkratко описати улогу основних елемената радног окружења одабраног програма за табеларне прорачуне (менија, палета са

алаткама, картица, статусне линије...). Увести појмове: **радна свеска**, **радни лист** (радна табела, табела), **хелија** (поље), **ред** (врста), **колона** и **опсег** (распон) **хелија**. Приликом рада са радним свескама које могу имати више радних листова (табела), приказати поступак промене активног радног листа и именовања појединачних радних листова. Описати навигацију (кретање) кроз табелу (коришћењем миша и тастатуре). За ефикасније кретање кроз табелу користити приказати основне пречице на тастатури.

Унос података

Описати поступак уноса података, водећи рачуна о типу података који се уноси. Демонстрирати унос целих бројева (бројева без децимала), реалних бројева (бројева са децималама), текста, датума, времена и новчаних валута. Нагласити предности нумеричке тастатуре при уносу нумеричких података. Приказати могућност уноса текста у више редова у једну хелију табеле. Скренути пажњу на различито поравнавање садржаја хелија у зависности од типа података (и објаснити да су бројеви поравнати надесно, исто као код потписивања приликом сабирања у математици). Скренути пажњу на то да програми тип података одређују аутоматски, на основу садржаја хелије, што може довести до неочекиваног и нежељеног понашања (нпр. погрешног препознавања броја телефона који почиње са 06... или јединственог магичног броја грађана ЈМБГ, као нумеричког податка, до препознавања броја као датума и слично). Приказати поступке експлицитне промене типа податка (форматирања хелија) на нивоу појединачних хелија, редова, колона и селектованих распона хелија. Приказати подешавање приказа бројева на одређени број децимала, као и приказа у облику процената. Приказати подешавање формата приказа датума и времена. Истаћи разлику између категорије података и формата приказа (на пример, податак категорије датум може бити приказан у формату са нумеричком, али у формату са текстуалном ознаком месеца, док број може бити приказан у облику процента или обичног децималног записа). Демонстрирати различит приказ и тумачење истог податка при промени формата хелија.

Демонстрирати могућности копирања и премештања садржаја хелија, редова, колона или опсега. Демонстрирати могућности уметања и брисања редова тј. колона, као и промене редоследа редова тј. колона. Демонстрирати могућност претраге и замене садржаја хелија табеле.

Приказати поступак снимања радне табеле, учитавања података из снимљене радне табеле, као и увоза података из текстуалних датотека (података раздвојених зарезима, csv). Приказати могућност снимања табеле у облику шаблона.

Приказ, форматирање и штампање података из табеле

Приказати могућност сакривања и поновног приказивања редова и колона табеле. Приказати могућност поделе приказа табеле (пре свега у сврху фиксирања линије заглавља која остаје при врху током скривања садржаја веће табеле). Представити опције за побољшање прегледности података груписањем редова и колона, као и замрзавањем изабране области (окна) како би иста била стално видљива при прегледу остатка садржаја радног листа.

Приказати могућности естетског подешавања и обликовања садржаја табеле (подешавање боје хелија, оквира, боје текста, фонта и његове величине, ширине колона, висине редова, поравнавања текста у хелијама и слично). Приказати могућности стилизовања хелија унапред дефинисаним стиливима, као и конверзије опсега хелија у табелу са већ дефинисаним изгледом које нуди програм.

Приказати могућност спајања суседних хелија и раздвајања групе хелија на појединачне хелије. Приказати примену у форматирању насловних хелија табеле и скренути пажњу на то да груписање онемогућава разне обраде података из табеле (те га треба избегавати у централном делу табеле који садржи податке).

У склопу припреме за штампу представити могућности програма за издавање употребљене од неупотребљене радне површине листа радне свеске. Приказати како је могуће извршити пре-

лом страница једног листа радне табеле уколико прелазе оквире формата штампане странице. Приказати штампу радног листа и радне табеле (пре свега у PDF документ). Указати на предности предходног прегледа пре саме штампе и опције: корекције маргина, оријентације и величине страница, области за штампу, прелома страница као и могућност понављања заглавља табеле на свакој одштампаној страници. Подсетити ученике на стандардна подешавања штампе са којима су се већ сусретали у програмима за рад са текстом (избор страна за штампу, број копија, обострана штампа, скалирање садржаја ...).

Планирање организације података, креирање радне табеле

Нагласити важност планирања, које треба да претходи процесу креирања радне табеле у самом програму. Изабрати адекватан пример, близак ученицима како би уочили битне елементе организације података у радној табели. Погодан пример, могао би бити представљање успеха ученика школе, изостанци ученика, табеле за такмичење. Напоменути и конкретне користи од израде таквих табела, на пример за разредног старешину или школу (за ове потребе могуће је креирати радну свеску – „Успех ученика осмог разреда”, радна свеска би могла имати: лист1 за 8/1, лист2 за 8/2... лист n – који би приказивао збирно податке за сва одељења осмог разреда)

Планирање организације података

За изабрани пример (креирање радне свеске: „Успех ученика осмог разреда“) приказати поступак планирања и креирања радне свеске, свако одељење може да креира по један радни лист а наставник да преузме најбоље урађене примере за свако одељење и демонстрира повезивање радних листова и креирање радног листа успех ученика осмог разреда, израду графикона, шаблона и подели ученицима као пример за даљи рад на овом документу.

У поступку планирања, извршити са ученицима анализу података, које је потребно да садржи таква табела. Навести релевантне изворе за прикупљање података у окружењу на које се подаци односе (на пример, окружење школа, за извор изабрати Дневник рада одељења), планира конкретан скуп података који је потребан да би ученици могли да планирају обраду података (на пример израчунавање појединачног просека по ученику и просека за сваки предмет, планирају које хелије ће обухватити формулом, који математички модел да примене и осмисле формулу која се може применити у изабраном програму). Демонстрирати поступак избора одговарајућих функција, методе повезивања података уносом формуле којом се одређује успех одељења. Демонстрира се и израда радног листа за потребне збирне податке за осми разред.

Описати укратко појмове *ентитет* и *атрибути*. Нагласити како је у уобичајеном поступку планирања радне табеле, потребно да се прво одреди шта је у задатку *ентитет* (у нашем примеру то је ученик) и како се може описати у табели помоћу *атрибута* (скуп карактеристика којима се описује ентитет: *редни број*, *име*, *име родитеља*, *презиме*, *подаци о постигнутом успеху из предмета*, *као и владања*, *одређивање које оцене не улазе у просек* и *како се решава проблем са ...*).

Уобичајено је да се ентитет (ученик) представља у једном реду (за сваког ученика по један ред табеле), а да се атрибути (карактеристике) представљају по колонама. Препоучити да приликом планирања примене принцип, да *сваки атрибут описује посебну карактеристику* (свака колона носи назив издвојеног податка, на пример: уместо једне колоне „Име и презиме“ треба одвојити у две колоне, са описима: „Име“ и „Презиме“ ученика).

Креирање табеле

Након планирања наставник описује поступак креирања радне свеске у изабраном програму за табеларне прорачуне. За опис *ентитета* (у нашем примеру: *ученик*), уобичајено је да се у првом реду са лева на десно уносе називи колона – *атрибути* (у нашем примеру: *редни број*, *име*, *име родитеља*, *презиме*, *српски*, *први страни језик*, *историја*, ...), а у сваком наредном врши

се унос вредности за сваки од атрибута уписивањем одговарајуће вредности у засебној колони. Нагласити могућност додавања колоне и редова иако нису планиране пре креирања радне свеске (у нашем примеру, ако нам је потребно да знамо број дечака и девојчица у одељењу, можемо да додамо посебну колону пол уместо да, на пример, све врсте са дечацима обојимо у плаву, а све врсте са девојчицама обојимо у црвену боју). Објаснити како је најбоље податке записати у табеларној форми, да би се касније једноставније и ефикасније са њима радило (на пример, да први ред садржи наслове колоне, да нема спајања ћелија, да су сви подаци у повезаном правоугаоном распону ћелија, да су евентуални додатни подаци, на пример, напомене раздвојени празним редом од главног дела табеле). Демонстрирати предности овакве организације (на пример, кроз аутоматско сортирање без експлицитног означавања распона).

Објаснити да се подаци могу уносити било на један радни лист у једној табели (представљање ученика свих одељења на радном листу „осми разред“), или да користимо више табела односно више листова (у нашем примеру, ако се креира само једна радна табела са успехом ученика осмог разреда, подаци о свим ученицима могу бити унети у исту табелу тако што се додаје колоне у којој ће бити приказана ознака одељења, или да решење представимо креирањем посебне табеле за свако одељење, где се сваки лист табеле може именовати ознаком одељења).

Сортирање података

Описати појам *сортирање*. Представити поступак који се примењује приликом сортирања, на примеру сортирања нумеричких и текстуалних података. На реалним примерима илустровати потребу за сортирањем података. Сортирање вршимо у циљу одређивања редоследа *ентитета* на изабраном примеру (на нашем примеру, редоследа ентитета *ученика*: сортирањем ученика једног одељења на основу презимена или на основу просечне оцене за успех), у циљу груписања ентитета пре одређивања статистика појединачних група (на пример, сортирање учесника такмичења на основу школе из које долазе, разреда који похађају ако се сви налазе у истој радној табели, пре израчунавања просечног броја поена за сваку школу или разред), у циљу уочавања и уклањања дупликата (на пример, одређивања броја пријављених учесника семинара, ако су се неки учесници грешком пријавили више пута), у циљу упоређивања два списка и слично. Приказати могућност сортирања редова на основу вредности у одабраној колони. Дефинисати растући/непадајући и опадајући/нерастући поредак и приказати поступак којим се бира поредак приликом сортирања. Дискутовати подразумевани поредак нумеричких и текстуалних података (абecedни – лексикографски поредак). Приказати поступке које треба применити у програму за табеларна израчунавања за потребе сортирања на основу *више критеријума*, тј. по подацима у више колоне (објаснити значење појма на конкретном примеру, сортирати ученике на основу презимена, а оне са истим презименом на основу имена или сортирати ученике на основу одељења из које долазе, а оне из истог одељења на основу просечне оцене). Нагласити да се приликом сортирања најчешће сортирају редови (утврђује се редослед редова), али да је могуће сортирати и променити редослед колоне табеле (овај поступак није неопходно демонстрирати). Нагласити важност предходног селектовања пре примене поступка сортирања (ако постоји селекција дела табеле, сортира се извршава само на селектовани распон, што некада може довести до грешака).

Елементарне статистике, формуле, функције

Описати појам *статистика* (навести препознатљиве примере статистичких података на нивоу одељења и указати на сврху, као на пример: број дечака/број девојчица у односу на укупан број ученика у одељењу, говори о родној заступљености ученика у одељењу). Најважније статистике серија података су: број података у серији, збир, аритметичка средина, минимум и максимум. Демонстрирати неколико начина како се ове статистике израчунавају

за одређени распон ћелија или целе врсте или колоне. Приказати читавање статистика селектованих ћелија са статусне линије. Приказати како се збир може израчунати применом алатке за аутоматско сумирање. Истаћи добру праксу да се вредност статистике раздвоји празним редом од табеле. Увести појам формуле, адресе ћелије (нпр. А3) и адресе распона ћелија (нпр. А3:В5). Скренути пажњу на обавезност навођења знака једнако на почетку формуле. Скренути пажњу на разлику између приказа формуле у пољу за унос података и приказа њене вредности у ћелији. Рећи да се формуле могу користити за израчунавање вредности елементарних математичких израза, али да им то није главна намена. Приказати употребу функција SUM, COUNT, MAX, MIN, AVERAGE (Корелирати појмове који се употребљавају и математичке моделе који су у основи ових функција). Дискутовати утицај празних ћелија и ћелија које не садрже нумеричке вредности на резултат (приказати функције COUNTA, COUNTBLANK, AVERAGEA и слично). Поменути да поред ових основних статистичких функција програми за табеларна израчунавања имају могућност израчунавања вредности много ширег скупа функција, приказати палету за избор функција и продискутовати основне категорије функција (математичке, финансијске, статистичке...), без инсистирања на детаљима појединачних функција (Приказати употребу функције IF на изабраном примеру, поступак и начин приказивања одговарајуће вредности за успех ученика исписује у одговарајућој ћелији текст „одличан“, уколико су у ћелији за просечну оцену добијене вредности „веће или једнаке 4,5“).

Копирање формула, адресирање

Приказати могућност да се формула примењена на једну врсту/колону примени на друге врсте/колоне. Један начин представља копирање садржаја ћелије са формулом, а други представља развлачење ћелије мишем преко суседних ћелија које треба да садрже исту формулу. Увести појам релативне адресе и описати како се релативне адресе аутоматски мењају приликом копирања формуле из једне у другу ћелију (приказати поступак копирања формуле, креирањем формуле у првој ћелији колоне просечна оцена и демонстрирати превлачење, дискутовати садржаје по случајном узорку у колони).

Приказати могућност креирања колоне са изведеним вредностима коришћењем копирања формула у којима се користе релативне адресе (на пример, ако је у једној колони дата јединична цена, а у другој количина робе, креирати колону која садржи укупну цену сваког производа).

Приказати могућност копирања вредности израчунаних формулама (а не самих формула), помоћу опције специјалног лепљења (енгл. *paste special*).

Навести примере у којима релативно адресирање није пожељно и у којима се приликом копирања формуле жели реферисање ка истој, фиксној адреси. Увести појам апсолутног адресирања (нпр. \$А\$3) и мешовитог адресирања (нпр. \$А3 или А\$3) чијим се коришћењем у формулама то постиже (на нашем примеру проценат броја дечака или броја девојчица у односу на укупан број ученика у одељењу/разреду). Увести могућност именовања појединачних ћелија или распона ћелија и коришћење таквих имена у формулама.

Филтрирање података

Дефинисати *филтрирање* као поступак издвајања података који одговарају неком критеријуму (на пример, издвојити податке о ученицима из исте школе, у нашем примеру; издвојити податке о ученицима који имају „одличан“ успех, просечну оцену 5,00, у некој табели која прати изостајање ученика оне који имају више од 50 оправданих изостанака или ако се прави табела која прати кућни буџет, издвојити податке о уплатама током марта текуће године). Приказати поступак уметања падајућих менија за филтрирање у наслове колоне и филтрирање њиховом применом.

Приказати израчунавање статистика само оних редова које задовољавају одређени критеријум. Увести функције COUNTIF,

SUMIF, AVERAGEIF и слично. Приказати израчунавање статистика након филтрирања података применом функције SUBTOTAL или применом функција COUNTVISIBLE, SUMVISIBLE, AVERAGEVISIBLE и слично.

Груписање података и статистике појединачних група

У неким ситуацијама желимо да израчунамо статистике унутар појединачних група у табели. На пример, уколико у нашу табелу успех ученика додамо и изостајање за сваког ученика и израчунамо укупан број изостанака, можемо ако нам је то потребно да израчунамо просечни број оправданих изостанака унутар сваке категорије успеха ученика (да бисмо проверили да ли ученици са слабијим успехом више изостају него они са бољим). Приказати како се груписање може остварити сортирањем података по кључу на основу којег се врши груписање и како се након тога статистике за сваку групу могу добити израчунавањем суб-тотала.

Алтернативни приступ којим се ово може постићи је креирање *изведене (типове табеле)*. Описати значење термина *изведена табела*, приказати на конкретном примеру поступак који треба применити, како би се креирала изведена табела. Приказати варијанте у којој се израчунавају статистике података груписаних на основу једног и на основу два критеријума (на пример, просечна оцена из математике за свако од одељења, а затим просечна оцена из математике за свако одељење и сваку категорију успеха). Приказати израчунавање различитих статистика (броја података у свакој групи, збира, просека, минимума, максимума). Скренути пажњу на то да се садржај изведених табела не ажурира аутоматски приликом измене оригиналних података.

Визуелизација података

Нагласити да је један од видова визуелизације података и сама табела, али да се појам *визуелизација* најчешће *односи на графичко представљање података*. Указати на предности графичког приказа података у смислу лакшег разумевања и анализе података у односу на табеларни приказ. Представити могућности креирања различитих *типова графика* (линијски, стубичасти, секторски) и *мини графика* (енгл. sparklines), као и коришћење већ *уграђених модела формирања*. Нагласити значај одабира података који се стављају на координате осе (приказати и на изабраном примеру, радног листа успех ученика осмог разреда на посебним табелама успех по одељењима, просечан број изостанака по одељењима, проширити анализу у односу на просек у школи, а за читавање са графика могу се посматрати максимални, минимални резултати одељења у односу на просек у школи и сл.). Приказати могућност визуелизације и упоређивања више серија података на истом графикону (на пример, кретање температура у два удаљена града током истог временског периода). Приказати коришћење и подешавање легенде на графиконима. Демонстрирати како се графички приказ података аутоматски ажурира при измени вредности у оним ћелијама које су обухваћене (референциране) при креирању графичког приказа. Указати на могућности накнадних корекција креираних графика које се тичу: измена типа графика, селекције података за приказ, замене редова и колона, натписа (као на пример при врху придружити нумеричку вредност) као и формирања приказаног садржаја.

Формирање табеле и припрема за штампу

Истаћи важност лако читљивог приказа података при подешавању: висине колона и ширине редова, избору фонта и поравнања садржаја, истицања појединачних ћелија или опсега ћелија – уоквиравањем, бојењем или сенчењем. При том приказати могућности стилизовања ћелија унапред дефинисаним стиловима, као и конверзије опсега ћелија у табелу са већ дефинисаним изгледом које нуди програм.

Представити опције за побољшање прегледности података груписањем редова и колона, као и замрзавањем изабране области (окна) како би иста била стално видљива при прегледу остатка садржаја радног листа.

Указати на предности предходног прегледа пре саме штампе и опције: корекције маргина, оријентације и величине страница, области за штампу, прелома страница као и могућност понављања заглавља табеле на свакој одштампаној страници. Подсетити ученике на стандардна подешавања штампе са којима су се већ сусрели у програмима за рад са текстом (избор страна за штампу, број копија, обострана штампа, скалирање садржаја ...)

За сваки пример демонстрирати селектовање: ћелија, опсега ћелија, зоне за штампање, приказ пре штампе, подешавање оквира ћелија и табеле, копирање, лепљење формула и функција и других садржаја, подешавање ширине колона, висине реда, повезивање и центрирање садржаја у табелу (Wrap text и Marge&Center), формирање слова и нумеричких података и израду и формирање графика.

Рачунарство у облаку – дељене табеле

Подсетити ученике на појам који су већ сретали, рачунарство у облаку. Нагласити две основе особине које рачунарство у облаку омогућава: складиштење и дељење датотека. Обновити са ученицима појмове дељени диск, дељени документи и креирање и отпремање датотеке. Објаснити креирање онлајн табеларног документа преко опције табеле Гугл табеле, унос и едитовање података, дељење табеле и права приступа (може да измени, може да коментарише и може да види).

Дигитална писменост

Отворити наставну тему разговором са ученицима чији је циљ да осигура њихово разумевање природе личних података и начина на које се они деле и злоупотребљавају у дигиталном окружењу. Право на заштиту личних података и приватности јесте једно од основних људских права које је, наглим развојем дигиталне технологије и интернета, озбиљно доведено у питање. У ери великих података, лични подаци третирају се као „нова нафта“. Наставник треба да упозна ученике како се користе подаци које о корисницима интернета, њиховим активностима и понашању, прикупљају претраживачи интернет страница, саме интернет странице и друштвене мреже. Посебну пажњу треба посветити креирању личног профила ученика на интернету, било да је у питању играње видео-игара, друштвене мреже или веб-сајтови за учење.

Наставник треба да упозна ученике и са правима детета прописаним Конвенцијом о правима детета и појасни да се она односе и на дигитално окружење. Уместо питања *да ли права детета важе и у дигиталном свету*, стручњаци су покренули друго питање: *како осигурати пуно поштовање права детета у дигиталном свету*. С обзиром на то да је Конвенција о правима детета најважнији међународни документ којим се штите права детета, наставник посебно треба да упозна ученике са члановима 2, 16, 17, 19, 34 и 35. Конвенције, стављајући их у контекст ризика и кршења права дете на интернету (изложеност дигиталном насиљу; говор мржње, репрезентивне, предрасуде; изложеност непромереним садржајима; злоупотреба личних података и идентитета).

Наставник треба да подстакне ученике да идентификују начине на које одрасли својим понашањем у дигиталном окружењу крше право детета на приватност, као и да им помогне да разумеју улогу одраслих (родитеља, наставника, креатора интернет садржаја и јавних политика) у заштити њихових права у дигиталном окружењу. Препознавање узрасних ограничења за коришћење различитих сервиса на интернету такође је од виталног значаја за осигурање безбедности ученика у дигиталном простору.

Наставник упознаје ученике са начинима сакупљања и обраде података. Предочава ученицима везу између грађанских права и обраде података, као и да Република Србија има институцију Повереника за информације од јавног значаја и заштиту података о личности. Уводи појам *отворени подаци* и појашњава начине проналажења, приступања и преузимања са нагласком да треба наводити извор са кога су преузети, приликом коришћења ових података. Посебну пажњу наставник треба да посвети објашњењу везе између отварања података и генерисања нових радних места,

те остваривања економске добити кроз рад у професијама везаним за сакупљање података, администрацију база података, анализу података и сл.

Рачунарство

Осим у програмима за табеларна израчунавања анализу података могуће је вршити и у специјализованим програмским језицима и окружењима. У данашње време најпопуларнија окружења тог типа су Jupyter/Python, R studio и Matlab тј. Octave. Овај приступ анализи података често не одмеђује него допуњује програме за табеларна израчунавања. Подаци се из информационих система и репозиторијума отворених података често могу добити у формата програма за табеларна израчунавања. Програми за табеларна израчунавања су веома погодни за преглед тих података и могу се веома једноставно користити за унос, измену и једноставније обраде података. Са друге стране, обрада података из програмских језика доноси одређене предности и нове квалитете.

– Једна од важних предности је то што је сваки поступак обраде података експлицитно записан и лако га је поделити са другима у текстуалном облику (није потребно објашњавати шта је потребно урадити кроз кориснички интерфејс апликације). Разумевање смисла добијених статистика много је једноставније када се гледа експлицитно описани алгоритам који их описује, него када је поступак израчунавања раштркан кроз ћелије табеле (а у неким случајевима, попут сортирања, потпуно сакривен).

– Лако је пронаћи готова решења и прилагодити их нашим потребама (модификацијом и проширивањем презетих скриптова).

– Примена постојећих анализа на нове податке постаје веома једноставна, јер скриптови који описују поступак остају неизмењени и само је потребно изменити назив датотеке у којој се подаци налазе. На пример, ако желимо да израчунамо просечни број изостанака за 10 најбољих ученика у одељењу у програм за табеларна израчунавања бисмо увезли податке из електронског дневника, затим бисмо их сортирали по просечној оцени нападајуће и онда бисмо у неку ћелију унели формулу у којој би се израчунавао просечан број изостанака првих 20 врста тако сортиране табеле. Ако бисмо исту анализу хтели да урадимо за неко друго одељење или за исто време у наредном полугодшту, исти низ акција (увоз података у табелу, сортирање, додавање формуле за просечан број изостанака) бисмо морали да поновимо и у другој табели. Са друге стране, та анализа се може описати веома једноставним скриптом који се затим може применити на било које одељење (једноставном изменом имена датотеке у којој се подаци о том одељењу налазе) или на ажурирану табелу за подацима (једноставним поновним покретањем скрипта).

– Обрада више скупова података истовремено се своди на то да се скрипт који обрађује податке из једне датотеке окружи петљом у којој се из листе узима једна по једна путања до датотеке са подацима који ће се обрађивати (на пример, у петљи је могуће обрађивати једно по једно одељење).

Иако су сви подаци који се обрађују обично записани табеларно, једноставније анализе обично подразумевају анализе појединачних врста тј. колона, тако да се за почетак може претпоставити да су подаци који се обрађују записани у облику низа (листе, вектора) података. Приказати како се у програмском језику могу унети низови података разног типа (низови целобројних вредности, низови реалних вредности, низови ниски, низови логичких вредности).

Приказати ученицима основне начине анализе низова података (коришћењем библиотеке функционалности): израчунавање дужине низа података, израчунавање збира, просека (аритметичке средине), најмање и највеће вредности (минимума и максимума), сортирање података у непадајућем и нерастућем редоследу, филтрирање (издвајање елемената низа који задовољавају дато својство), пресликавање (примену одређене функције тј. трансформације на сваки елемент низа) и фреквенцијску анализу (одређивање броја појављивања разних вредности у низу). Описати смисао сваке од наведених статистика и њихово коришћење увежбавати на реалним примерима из домена блиских ученицима.

Приказати ученицима могућност визуализације низова података у различитим облицима (линијски графикон, стубичасти графикон, секторски (пита) графикон).

Иако се сви табеларно записани подаци могу представити појединачним низовима (где сваки низ чува податке из појединачне колоне), програмска окружења за анализу података пружају специјализоване структуре за представљање табеларно записаних података. Приказати поступак анализе појединачних колона табеле или групе колона (на пример, у табели која садржи имена, презимена ученика и закључне оцене из свих предмета, приказати израчунавање просечне или минималне оцене за сваки предмет). Приказати поступак сортирања табеле на основу неког кључа (вредности неке колоне), филтрирање табеле (издвајање врста које у некој колони садрже вредност која задовољава дати критеријум) и фреквенцијску анализу (одређивање броја појављивања разних вредности у некој колони).

Пројектни задаци

Десет часова током године предвиђено је за израду и евалуацију пројектних задатака. Наставник може да одабере како ће тих 10 часова распоредити током школске године (на пример, могуће је свих 10 часова реализовати на самом крају школске године, а могуће је 6 часа реализовати на крају првог, а 4 часа на крају другог полугодишта).

Наставник дефинише неколико тема пројектних задатака које погодују развијању међупредметних компетенција, подстичу иницијативу и креативност, функционализују раније стечена знања, као и формирање вредносних ставова ученика. И у овом разреду, пројектни задаци подразумевају корелацију и сарадњу са наставницима осталих предмета. Теме треба да буду што ближе реалном животу и релевантне за ученике. Приликом дефинисања тема пројектних задатака, наставник може да се ослони и на пројекте који су реализовани претходне школске године и пројектне теме повеже са утврђивањем и евалуацијом њихових резултата.

Ослањајући се на праксу утврђену у претходна три разреда, наставник реализацију пројектног задатка у највећој мери препушта ученицима. Ученици бирају једну од понуђених тема, а затим, у оквиру својих тимова, самостално планирају фазе реализације, у складу са расположивим временом, ресурсима и сложености одабране теме. Наставник има улогу ментора – он прати и благо усмерава ученике док пролазе кроз све фазе рада на пројектном задатку, при чему наставник подстиче ученике да темељно осмисле сваки од корака, дискусију у оквиру тимова и сараднички долазе до решења. Циљ наставника је да, током реализације пројектних задатака, креира образовно окружење које погодује развијању и неговању: поступности, повезивања и изградње сопствених стратегија учења, вршњачког учења, вредновања и самовредновања постигнућа.

На крају пројектата, ученици треба да сумирају резултате и изведу закључке. Пожељно је да се главни закључци визуелно прикажу, у форми инфографика и презентују наставнику, осталим ученицима, али и ширем аудиторијуму (могу се поставити на интернет, приказати родитељима, ...). Најбоље би било да наставник унапред припреми туторијале за израду инфографика и подстакне ученике да их изуче код куће, а да у школи примене приказане технике.

У наставку су предлози пројектних задатака за тему анализе података која је заступљена у осмом разреду кроз све три области (*ИКТ, Дигитална писменост и Рачунарство*). Поред ове, наставник може ученицима понудити одређени број пројектних задатака на тему *Управљање дигиталним уређајима*. При дефинисању теме пројектата наставник може да се ослони на предлоге дате у наставку или да у складу са њима предложи нове теме.

1. Пројектни задатак на тему прикупљања и анализе података

У складу са основним концептом предмета у 8. разреду, овај пројекат би било пожељно урадити тако што би се прикупили подаци (на пример, помоћу онлајн упитника), једноставно обрадили

у програмима за табеларна израчунавања, а затим детаљније анализирали из специјализованог програмског окружења и програмског језика. Примери тема за пројектне задатке су:

– *Сврха и начини на које се користи дигитална технологија у мојој школи.* Ученици састављају листу релевантних питања, креирају онлајн упитник, прикупљају и обрађују податке које, затим приказују у форми инфорграфике.

– *Шта желимо – будућа занимања.* Ученици бирају најмање три образовна профила средње школе коју би желели да упишу и за сваки је потребно да пронађу податак о минималном потребном броју бодова за упис прошле године (<http://www.upis.mpn.gov.rs/>). Податке агрегирају у дељену табели са дозволом за унос измена. Дељена табела може да садржи: презиме и име ученика осмог разреда, одељење, шифру првог профила, минимум бодова за први профил, шифру другог профила, минимум бодова за други профил, шифру трећег профила и минимум бодова за трећи профил. Више ученика заједнички обрађује исту дељену табелу коришћењем одговарајућег софтвера „у облаку”. Наставник приказује поступак преузимања већ креиране табеле офлајн уз објашњење како се таква табела може прилагодити и допунити онлајн, обликовати уз употребу одговарајућих алата. На основу података из табеле, ученици креирају одговарајући инфорграфик.

– *Завршни испит: моја школа и школе из окружења.* На интернету, ученици проналазе податке који се односе на постигнућа на завршном испиту – просечан број бодова са сва три теста, просечан број бодова на основу успеха; пореде постигнућа на завршном испиту са бодовима на основу успеха; утврђују праведност оцењивања у школама; пореде школе, приказују закључке у форми инфорграфика.

– *Анализа прошлогодишњих пројеката.* Резултате прошлогодишњих пројеката ученици могу да обраде по месецима, а затим и да утврде чињенице попут просечног броја посетилаца, прегледа видео-туторијала...

– *Популарни филмови и музика.* Ученици на интернету проналазе отворене податке о филмовима или музици, врше анализе тих података и изводе интересантне закључке (на пример, проналази најпопуларније глумце или редитеље који су највише експериментисали тиме што су снимали и веома популарне и веома непопуларне филмове).

– *Анализа саобраћајних несрећа.* На основу отворених података о саобраћајним незгодама ученици доносе закључке о ризичном понашању у саобраћају.

– *Занимљиве статистике у НБА.* На интернету, ученици проналазе податке о учинку појединих кошаркаша и покушавају да о њима прикупе интересантне статистике, на пример, да пронађе себиичне играче који су имали највећи проценат утакмица са трипл-дабл учинком у којима је њихов тим изгубио, а затим добијене резултате приказују у форми инфорграфика.

Пожељно је да сви инфорграфици буду приказани на сајту школе, а неки од њих и коришћени у пракси: на родитељским састанцима, приликом представљања школе родитељима будућих првака и сл.

2. Пројектни задатак за тему *Управљање дигиталним уређајима (програмирање уређаја)*

У зависности од инфраструктуре школе (поседовања Андроид уређаја, ЛЕГО EV3 робота, Micro:bit или Arduino уређаја) и претходног искуства ученика у овој области, један од пројектних задатака може бити посвећен управљању дигиталним уређајима.

Захваљујући употреби паметних телефона у свакодневном животу, телефоне можемо користити за контролу различитих уређаја и робота. На пример, робот може да зна где се налази и где у зависности од информација које је добио од ГПС сензора паметног телефона; такође, може остварити своје кретање кроз сензор оријентације телефона; Штавише, уз помоћ телефона, тачније екрана осетљивог на додир, корисник може лако да прикупи различите информације о понашању робота или физичким и дигиталним уређајима; Коначно, робот може искористити камеру на телефону као „очи“ за кретање и детектовање предмета у простору. Све ове

функције могу се имплементирати са Андроид уређајима и ЛЕГО EV3 роботима, Micro:bit или Arduino. Користећи графичко окружење App Inventor могуће је да ученици на основу претходних знања из програмирања креирају апликацију за паметни телефон. Кроз овај модул се ученици подучавају о креирању апликација за покретање уређаја/робота повезујући своја знања са знањима која стичу из предмета Техника и технологија. Такође, кроз овај модул ученици се упознају са основама Интернет ствари (IoT) тако што ће ученици креирати апликације које се могу повезати са физичким и дигиталним уређајима свуда око нас.

Ученици могу да направе апликације које контролишу светла, дугмад, зујалице, моторе, роботе, електричне уређаје и све већи спектар дигиталних уређаја. Могу се користити сензори за снимање података, и то температуре, звука, интензитета светлости, боје, влаге, покрета, додира, број откуцаја срца и још много тога. За креирање IoT апликација потребни су уређаји као што су Ардуино или Micro:bit који се могу повезати с различитим уређајима (моторима, сензорима) са којима може да се комуникаира преко паметног телефона.

Пре преласка на израду мобилних апликација дискутовати са ученицима о мобилним апликацијама које користе свакодневно.

Представити изабрани програм за израду мобилних апликација и његову примену у најразличитијим областима (образовање, банкарство, туризам, култура, забава,...)

Укратко описати улогу основних елемената радног окружења одабраног програма за израду мобилне апликације (менија, палета са алаткама, едитора, картица, статусне линије...). Увести појмове: компоненте, догађаји, понашање апликације (шта ће се десити са апликацијом ако корисник кликне на дугме...). Приликом рада са компонентама разумети разлику између видљивих и невидљивих компоненти. Својства компоненте су попут хелија у програмима за прорачуне: могу се мењати и дефинисати им почетно стање да ли су видљиве или не. Описати улогу основних компоненти (User Interface компоненте, Layout компоненте, Media компоненте, Drawing и Animation компоненте, Map компоненте, Sensor компоненте, Social компоненте, Storage компоненте, Connectivity компоненте, LEGO® MINDSTORMS® компоненте, Experimental компоненте) и њихових својстава (особина). Свака компонента може имати методе, догађаје и својства. Упознавање са основним концептом рада мобилних апликација. Упознати се са начинима повезивања физичких и дигиталних уређаја. Већина модерних апликација не изводи гомилу инструкција у унапред одређеном редоследу; уместо тога, оне реагује на догађаје – најчешће догађаје које покреће крајњи корисник апликације. На пример, ако корисник притисне дугме, апликација одговара обављањем неке операције (нпр. слање текстуалне поруке...). За телефоне и уређаје са екраном осетљивим на додир, поступак превлачења прстију преко екрана је још један догађај. Апликација може да одговори на тај догађај (превлачења прста преко екрана) тако што ће повући линију од тачке у којој је прст прво дотакао екран до тачке где прст више није у контакту са екраном. Упознавање са основним типовима догађаја: кориснички догађај (Initialization events), догађај повезан са временом (Timer event) и догађај анимације (Animation events) и екстерни догађај (External events). Подсетити ученике о разгранатим структурама које „раде“ по принципу „постављања питања“ апликацији. То значи да је потребно питати податке које је апликација сачувала и на основу одговора одредити правац (грану) извршавања, односно манипулисања подацима. Такве апликације имају условне гране, потребно је обновити гранање кроз блокове if и if-else са којима су се ученици раније сретали код блоковског програмирања. На пример, ако је играч освојио више од 90 поена онда је играч победио. Поред постављања питања и гранања на основу одговора, одговор на догађај може бити и понављање одређене операције више пута. Кроз блокове for each, while... do представљени су циклуси. Будући да управљач догађаја извршава одређене блокове, често је потребно да се прате одређене информације. Информације се чувају у променљивим, које се дефинишу у уређивачу блокова. Променљиве се тумаче као својства компоненте, али нису повезане ни са једном посебном ком-

понентом. У апликацији за игру, на пример, можете дефинисати променљиву резултат, а након неког догађаја (клика на дугме,...) ће доћи до промене њене вредност. Подсетити ученике да променљиве привремено чувају податке док се апликација извршава; када се апликација „затвори“, подаци се губе и више нису доступни. Објаснити ученицима да је понекад потребно да апликација памти податке не само док се извршава, већ и када је затворена, а затим и када је поново покренута. На пример, ако желите да апликација прати најбољи скор игре, потребно је сачувати ове податке тако да буду доступни следећи пут када неко игра. Подаци који се чувају чак и након затварања апликације називају се трајни подаци и чувају се у некој врсти базе података. Објаснити разлику између уграђених и дефинисаних функција (процедура). Нпр. ученици креирају процедуру за израчунавање удаљености између две тачке коришћењем ГПС. Поновна употреба блокова (процедура) не мора бити ограничена на само једну апликацију. Постоје многе процедуре, које се могу користити у скоро свакој апликацији. У пракси, организације и програмске заједнице стварају библиотеке процедура које су у њиховом интересу.

Приликом рада у радном окружењу упознати се са опцијама за тестирање апликације као и опцијама за генерисање QR кода за преузимање апликације на Андроид уређај, или се креира фајл са екстензијом .apk који чувамо на рачунару.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У процесу вредновања потребно је континуирано пратити рад ученика. У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се и процес и продукти учења. Требало би и вредновање више усмерити ка праћењу и вредновању практичних радова и вежбања, а мање ка тестовима знања.

Вредновање активности, нарочито ако је тимски рад у питању, се може обавити са групом тако да се од сваког члана тражи мишљење о сопственом раду и о раду сваког члана понаособ (тзв. вршњачко оцењивање). Препоручује се да наставник са ученицима договори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Оцењивање тако постаје инструмент за напредовање у учењу. На основу

резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења.

У процесу оцењивања добро је користити портфолио (електронска збирка докумената и евиденција о процесу и продукцима рада ученика, уз коментаре и препоруке) као извор података и показатеља о напредовању ученика. Предности коришћења портфолија су вишеструке: омогућава континуирано и систематично праћење напредовања, подстиче развој ученика, представља увид у праћење различитих аспеката учења и развоја, представља подршку у оспособљавању ученика за самопроцену, пружа прецизнији увид у различите области постигнућа (јаке и слабе стране) ученика. Употребу портфолија отежавају недостатак критеријума за одабир продуката учења, материјално-физички проблеми, време, финансијска средства и велики број ученика. Већи број ометајућих фактора, у прикупљању прилога и успостављању критеријума оцењивања, је решив успостављањем сарадње наставника са стручним сарадником, уз коришћење Блумове таксономије.

Препоручује се и оцењивање базирано на практичним радovima и вежбањима. Квизове, тестове знања и слично користити првенствено за увежбавање и утврђивање појмова и чињеничних знања, а мање за формирање коначних оцена. Креирање таквих инструмената за утврђивање градива, кад год је могуће, препустити самим ученицима, чиме се постиже вишеструки ефекат на усвајање знања и вештина.

Препоручено је комбиновање различитих начина оцењивања да би се сагледале слабе и јаке стране сваког свог ученика. Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Потребно је да наставник резултате вредновања постигнућа својих ученика континуирано анализира и користи тако да промени део своје наставне праксе. Када је промени, потребно је да прикупи нове податке да би могао да види колико су те промене ефикасне.

У оквиру плана рада наставника, у делу ваннаставних активности, поред додатне и допунске наставе, планирати секцију и време за менторски рад са ученицима који учествују на такмичењима из овог предмета. Препоручује се да се избор тема за рад на секцији изврши у сарадњи са другим наставницима, а да се почетна иницијатива препустити ученицима и њиховим интересовањима.

Назив предмета **ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ**

Циљ **Циљ** учења предмета *Физичко и здравствено васпитање* је да ученик унапређује физичке способности, моторичке вештине и знања из области физичке и здравствене културе, ради очувања здравља и примене правилног и редовног физичког вежбања у савременим условима живота и рада.

Разред **Осми**

Годишњи фонд часова **102 часа**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	КЉУЧНИ ПОЈМОВИ САДРЖАЈА
<ul style="list-style-type: none"> – одабере и примени комплексе простих и општеприпремних вежби одговарајућег обима и интензитета у вежбању; – користи научене вежбе у спорту, рекреацији и другим ситуацијама; – упоређује и анализира сопствене резултате са тестирања са референтним вредностима; – примени усвојене технике кретања у игри, спорту и другим различитим ситуацијама; – примени атлетске дисциплине у складу са правилима; – развија своје физичке способности применом вежбања из атлетике; – одржава равнотежу у различитим кретањима, изводи ротације тела; – примени вежбања из гимнастике за развој физичких способности; 	ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ	<ul style="list-style-type: none"> Вежбе за развој снаге. Вежбе за развој покретљивости. Вежбе за развој аеробне издржљивости. Вежбе за развој брзине. Вежбе за развој координације. Примена националне батерије тестова за праћење физичког развоја и моторичких способности.

<ul style="list-style-type: none"> – изведе елементе усвојених тимских и спортских игара; – примени основна правила тимских и спортских игара; – користи усвојене елементе технике у спортским играма; – примени основне тактичке елемете; – учествује на унутар одељенским такмичењима; – изведе кретања у различитом ритму; – игра народно коло; – изведе основне кораке плеса из народне традиције других култура; – изведе вежбе и саставе уз музичку пратњу; – плива техником краула и леђног краула и прсном техником; – преплива најмање 50m; – процени своје способности и вештине у води; – скочи у воду на ноге и на главу; – рони у дужину у складу са својим могућностима; – поштује правила понашања у води, и око водене средине; – уочи ризичне ситуације у води и око ње; – вреднује утицај примењених вежби на организам – одреди ниво сопствене дневне физичке активности; – користи вежбе ради побољшања својих физичких способности; – предвиди елиминише последице недовољне физичке активности; – примени мере безбедности у вежбању у школи и ван ње; – одговорно се односи према објектима, справама и реквизитима; – примени и поштује правила игара у складу са етичким нормама; – примерено се понаша као учесник или посматрач на такмичењима; – решава конфликте на друштвено прихватљив начин; – користи различите изворе информација за упознавање са разноврсним облицима физичких и спортско-рекреативних активности; – прихвати победу и пораз; – процени вредност различитих спортова без обзира на лично интересовање; – примени усвојене моторичке вештине у ванредним ситуацијама; – вреднује лепоту покрета у физичком вежбању и спорту; – подстиче породицу на редовно вежбање; – повеже врсте вежби, игара и спорта са њиховим утицајем на здравље; – планира дневни ритам рада, исхране и одмора у складу са својим потребама; – разликује здраве од нездравих облика исхране – правилно користи додатке исхрани; – примењује здравствено-хигијенске мере у вежбању; – правилно реагује и пружи основну прву помоћ приликом повреда; – чува животну средину током вежбања; – анализира штетне последице конзумирања дувана, алкохола, штетних енергетских напитака и психоактивних супстанци. 	МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ СПОРТ И СПОРТСКЕ ДИСЦИПЛИНЕ	Атлетика	Истрајно трчање Спринтерско трчање. Штафетно трчање Скок удаљ. Бацања кугле. Скок увис (леђна техника). Бацање „вортекс-а“. Четворбој
		Спортска гимнастика	Основни садржаји: Вежбе и комбинације вежби карактеристичних за поједине справе: Тло Прескок Трамполина Вратило Двовисински разбој Паралелни разбој Кругови Коњ са хваталкама Греда Проширени садржаји: На тлу и справама сложеније вежбе и комбинације вежби
		Тимске и спортске игре	Футсал: Елементи технике и тактике. Игра уз примену правила Рукомет: Елементи технике и тактике. Игра уз примену правила. Кошарка: Елементи технике и тактике. Игра уз примену правила. Одбојка: Елементи технике и тактике. Игра уз примену правила. Активност по избору
		Плес и ритмика	Вежбе са вијачом. Вежбе са обручем. Народно коло „Моравац“. Народно коло из краја у којем се школа налази. Енглески валцер.
		Пливање и Ватерполо	Пливање Техника крауле, леђног краула и прсног пливања. Одржавање на води на разне начине и самопомоћ. Ровање у дужину 10–15m. Скокови на ноге и главу. Мешовито пливање. Игре у води. Помоћ другима у води Ватерполо Пливање са лоптом. Хватање и додавање. Основни елементи тактике и игра.
		Полигони	Полигон у складу са реализованим моторичким садржајима. Полигон са препрекама
ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА	Физичко вежбање и спорт	Подела моторичких способности. Функција срчано-дисајног система. Основна правила и тактика спортских игара. Понашање на такмичењима и спортским манифестацијама. Чување и одржавање простора, справа и реквизита који се користе у вежбању. Превенција насиља у физичком васпитању и спорту. Решавање спорних ситуација. Коришћење писаних и електронских извора информација из области физичког васпитања и спорта. Вежбање у функцији сналажења у ванредним ситуацијама. Значај и улога физичког вежбања за професионална занимања у спорту, образовању, здравству, војсци, полицији и другим занимањима. Структура физичке културе (физичко васпитање, спорт и рекреација).	
	Здравствено васпитање	Утицај различитих вежбања на кардио-респираторни систем, скелетно-мишићни и организам уопште. Здравствено-хигијенске мере пре и после вежбања. Значај правилне исхране. Енергетски напаци и њихова штетност. Прва помоћ након површинских повреда, уганућа у прелома. Значај вежбања у природи. Чување околине при вежбању. Последице конзумирања дувана и алкохола и психоактивних супстанци Правилно конзумирање додатака исхрани. Мере заштите репродуктивног здравља у процесу вежбања	

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Циљ и исходи предмета се остварују кроз јединство наставе Физичког и здравственог васпитања, ваннаставних и ваншколских активности у складу са програмом. Програм седмог разреда базиран је на континуитету усвојених знања, вештина, ставова и вредности из претходних разреда.

Настава Физичког и здравственог васпитања усмерена је према индивидуалним разликама ученика, које се узимају као критеријум у диференцираном приступу, па самим тим неопходно је упутити ученика или групу ученика, на олакшане или проширене садржаје у часовној, ваннаставној и ваншколској организацији рада.

Где је неопходно, програмске садржаје потребно је реализовати према полу.

Организациони облици рада

Концепција Физичког и здравственог васпитања заснива се на јединству наставних и ваннаставних организационих облика рада, као основне претпоставке за остваривање циља кроз достизање исхода и стандарда овог васпитно-образовног подручја.

- А. часови физичког и здравственог васпитања;
- Б. секције,
- В. недеља школског спорта,
- Г. активности у природи (кросеви, зимовање, летовање - камповање...),
- Д. школска и ваншколска такмичења
- Ђ. корективно-педагошки рад.

НАСТАВНЕ АКТИВНОСТИ

А. Часови физичког и здравственог васпитања

Наставне области:

І. Физичке способности

На свим часовима као и на другим организационим облицима рада, посебан акценат се ставља на:

- развијање физичких способности које се континуирано реализује у уводном и припремном делу часа путем вежби обликовања. Део главне фазе часа користи се за развој основних физичких способности узимајући у обзир утицај који наставна тема има на њихов развој. Методе и облике рада наставник бира у складу са потребама и могућностима ученика и материјално-техничким условима за рад;

- подстицање ученика на самостално вежбање;
- правилно држања тела.

Програм развоја физичких способности је саставни део годишњег плана рада наставника.

Праћење, вредновање и евидентирање физичких способности ученика спроводи се на основу Приручника за праћење физичког развоја и развоја моторичких способности ученика у настави физичког васпитања, (Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, 2016).

ІІ. Моторичке вештине, спорт и спортске дисциплине

Усвајање моторичких знања, умења и навика, остварује се кроз примену основних и проширених програмских садржаја атлетике, гимнастике, спортских игара, плеса, ритмичке гимнастике, пливања и ватерпола, примењујући основне дидактичко-методичке принципе и методе рада неопходне за достизање постављених исхода.

Усвојена знања, умења и навика треба да омогуће ученицима њихову примену у спорту, рекреацији, свакодневним и специфичним ситуацијама.

СТИЦАЊЕ ЗНАЊА, УМЕЊА И НАВИКА ЈЕ КОНТИНУИРАНИ ПРОЦЕС ИНДИВИДУАЛНОГ НАПРЕДОВАЊА УЧЕНИКА У СКЛАДУ СА ЊИХОВИМ ПСИХОФИЗИЧКИМ СПОСОБНОСТИМА.

Ученицима који нису у стању да усвоје неке од садржаја, за дају се вежбања слична али лакша од предвиђених или предвежбе.

Уколико ученик не достигне предвиђени исход, оставља се могућност да исти достигне у наредном периоду.

Усавршавање неких моторичких задатака је континуирани процес без обзира на садржаје програма (техника ходања, трчања, примена научене игре итд).

У раду са напреднијим ученицима реализују се проширени садржаји или садржаји из наредних разреда. Кроз процес реализације програма неопходно је пратити способности ученика за поједине спортове.

ІІІ. Физичка и здравствена култура

Достизањем исхода ове наставне области, ученици стичу знања, вештине, ставове и вредности о вежбању (основним појмовима о вежби, како се неко вежбање изводи и чему конкретна вежба и вежбање служи), физичком васпитању, спорту, рекреацији и здрављу.

Посебно планиране и осмишљене информације о вежбању и здрављу преносе се непосредно пре, током и након вежбања на часу.

Ова наставна област остварује се кроз све организационе облике рада у Физичком и здравственом васпитању уз практичан рад и обухвата: формирање правилног односа према физичком вежбању, здрављу и раду; развијање и неговање фер-плеја; препознавање негативних облика понашања у спорту и навијању; вредновање естетских вредности у физичком вежбању, рекреацији и спорту; развијање креативности у вежбању; очување животне средине, као и развијање и неговање здравствене културе ученика.

Поред наведеног у овој области потребно је радити на: неговању патриотских вредности (народне традиције и мултикултуралности); формирању правилног односа према различитостима, чувању материјалних добара, неговању друштвених вредности итд.

І. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Дефинисани исходи су основни и незаобилазни елементи процеса планирања наставе и учења. Дефинисани као резултати учења на крају сваког разреда, током планирања рада потребно је одредити временску динамику у односу на бављење појединим исходима током школске године. Неопходно је посебну пажњу обратити на исходе које није могуће достићи током једног или више часова, већ је у ту сврху потребно реализовати различите активности током школске године.

Облици наставе

Предмет се реализује кроз следеће облике наставе:

- теоријска настава (до 5 часова);
- практична настава (97-102 часа).

Теоријска настава

Посебни теоријски часови могу се организовати само у оним ситуацијама када не постоје услови за реализацију наставе у просторима за вежбање или алтернативним објектима и као први час у полугодишту. На тим часовима детаљније се обрађују садржаји предвиђени темема Физичко вежбање и спорт и Здравствено васпитање уз могући практичан рад у складу са условима.

При планирању теоријских садржаја неопходно је узети у обзир: исходе програма, претходна искуства ученика, садржаје и исходе других предмета (корелацију – међупредметне компетенције).

Практична настава

Број часова по темама планира се на основу: процене сложености садржаја за ученике и услова за реализацију наставе. Наставне теме или поједини садржаји за које не постоје услови за реализацију могу бити замењени одговарајућим темама или са-

држајима програма за које постоје одговарајући услови. Оквирни број часова по темама:

1. Атлетика (12);
2. Гимнастика (12);
3. Основе тимских и спортских игара:
Одбојка (10)
Футсал (10)
Рукомет (10)
Кошарка (10)
Активност по избору ученика (12)
4. Ритмика и плес (6);
5. Пливање и ватерполо (10);
6. Полигони (5);
7. Тестирање и мерење (5).

Остваривање исхода из наставне теме *Спортска гимнастика* реализује се усвајањем основних и проширених садржаја.

Основни садржаји су они које је неопходно спровести у раду са ученицима узимајући у обзир способности ученика, материјално-техничке и просторне услове.

Проширени садржаји су они који се бирају и реализују у раду са ученицима (групама или појединцима), који су савладали обавезне садржаје, узимајући у обзир ниво достигнутог исхода, потребе ученика и услове за рад.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Физичке способности

При планирању кондиционог вежбања у главној фази часа, треба узети у обзир утицај наставне теме на физичке способности ученика и применити вежбе чији делови биомеханичке структуре одговарају основном задатку главне фазе часа и служе за обучавање и увежбавање (обраду и утврђивање) конкретног задатка. Методе вежбања које се примењују у настави су тренажне методе (континуирани, понављајући и интервални метод, кружни тренинг, и др.), прилагођене узрасним карактеристикама ученика. У раду са ученицима примењивати диференциране облике рада, дозирајући вежбања у складу са њиховим могућностима и примењивати одговарајућу терминологију вежби. Време извођења вежби и број понављања, задају се групама ученика или појединцима у складу са њиховим способностима, водећи рачуна о постизању што веће радне ефикасности и интензитета рада. Акцент се ставља на оне моторичке активности којима се најуспешније супротставља последицама хипокинезије.

Препоручени начини рада за развој физичких способности ученика.

1. Развој снаге:
 - без и са реквизитима,
 - на справама и уз помоћ справа.
2. Развој покретљивости:
 - без и са реквизитима,
 - уз коришћење справа,
 - уз помоћ сувежбача.
3. Развој аеробне издржљивости:
 - истрајно и интервално трчање,
 - вежбање уз музику – аеробик,
 - тимске и спортске игре,
 - пешачење у дужини од 10 km (организовати у оквиру недеље школског спорта или активности у природи – излет),
 - други модели вежбања.
4. Развој координације:
 - извођење координационих вежби у различитом ритму и променљивим условима (кретање екстремитетима у више равни).
5. Развој брзине и експлозивне снаге:
 - једноставне и сложене кретне структуре изводити максималним интензитетом из различитих почетних положаја, изазване различитим чулним надражајима (старт из различитих положаја итд.),
 - штафетне игре,

– извођење вежби различитом максималном брзином (бацања, скокови, акробатика, шутирања, ударци кроз атлетику, гимнастику, тимске и спортске игре).

За ученике који из здравствених разлога изводе посебно одабране вежбе, потребно је обезбедити посебно место за вежбање, а за оне са којима се програм реализује по индивидуално образовном програму (ИОП-у), неопходно је обезбедити одговарајуће услове, узимајући у обзир њихове могућности.

Моторичке вештине, спортови и спортске дисциплине

1. Атлетика

Препорука је да се садржаји атлетике реализују у јесењем и пролећном периоду, у складу са условима.

Основни садржаји

- Усавршавање технике спринтерског трчања и ниског старта. Трчање деоница до 60 m. Техника штафетног трчања (4 x 60 m);
- Усавршавање технике истрајног трчања и високог старта;
- Скок удаљ техника „увинуће” и предвежбе за корачну технику;
- Скок увис леђном техником (предвежбе); за напредније ученике техника скока увис леђном техником;
- Бацања кугле 3 kg девојчице, 4 kg дечаца – бочна техника;
- Бацање „вортекс-а” у даљ;
- Четворбој – кроз унутародељенско такмичење применити четири дисциплине (пример: спринтерско трчање 60 m, бацање вортекса или кугле, скокови увис или удаљ, истрајно трчање 600 m ученице, 800 m ученици).

2. Спортска гимнастика

Препорука је да се садржаји реализују у оба полугодишта.

Основни садржаји

Ученици се деле у радне групе према полу, према нивоу усвојености вежби из претходних разреда и њиховим способностима. Са ученицима, који нису савладали поједине вежбе из програма до осмог разреда, раде се оне предвежбе и вежбе које ће им омогућити њихово усвајање. Задаци обухватају вежбе и комбинације вежби које ученици савладали у претходним разредима, без отежања (или са минималним отежањима), у складу са морфолошким карактеристикама и моторичким способностима ученика овог узраста. У раду са ученицима неопходно је поставити више радних места. Иницирати ученике да самостално креирају комбинације вежби и, уз помоћ наставника, организују чување и помагање. Промена радних места врши се након одређеног броја понављања. Група које није прошла неки задатак на часу, исти ће реализовати на следећем часу. Ученику који није у могућности да изведе одређене вежбе, дају се олакшани задаци. Ученике треба подстицати и помоћи им да организују полигоне који одговарају њиховим способностима и усвојености гимнастичких задатака.

Проширени садржаји

Могу се реализовати кроз часове на којима се реализују основни садржаји путем програма који је диференциран према способностима ученика – за напредне ученике (ИОП 3). Овакве моделе могуће је применити на све садржаје спортске гимнастике.

Тло (ученице и ученици):

Основни садржаји

– комбинација вежби научених током основне школе која садржи: вагу претклоном и заножењем; варијанте колута напред и колута назад; став на шакама – издржај, колут напред – уз помоћ; премет странце упором („звезде”) у „бољу страну” и сп. премет странце упором у „слабију страну”; за ученице додати вежбе из ритмике: плесни корак, скок, окрет, равнотежу у успону.

Проширени садржаји

– комбинација предвиђена за све ученике са тежим варијантама наведених вежби.

Прескок (ученице и ученици):

Основни садржаји

коњ у ширину висине 110 cm (уз квалитетну даску висина коња 120 cm):

– згрчка и разношка – удаљавањем даске усавршавање фаза првог и фазе другог лета.

Проширени садржаји

коњ у ширину (120 за ученице и 125 cm за ученике);

– припремне вежбе за прескоке са заножњем и прескоци са заножњем.

Трамполина или одскочна даска (ученице и ученици):

Основни садржаји

– скокови: пруженим телом окретом око уздужне осе за 180°; скок са згрченим предножњем - усавршавање.

Проширени садржаји

– скокови пруженим телом са окретом око уздужне осе за 360°; скок са предножњим разножњем – усавршавање.

Вратило

Основни садржаји

– дочелно вратило: суножним одривом узмак до упора предњег; саскок замахом (зањихом) до става на тлу;

– дохватно вратило: из упора предњег спадом назад саскок подметно;

– доскочно вратило: њихање са повећаном амплитудом и саскок у предњиху са окретом за 180°.

Проширени садржаји

– комбинација: узмак из виса стојећег, коврљај назад у упору и сп. спадом назад саскок подметно.

Двовисински разбој

Основни садржаји

– лицем према нижој притки, вис предњи: одгуривањем једне ноге о н/п, зањих предњих до н/п, зањих и спојено саскок у зањиху.

Проширени садржаји

– комбинација: суножним одривом узмак из згиба стојећег, коврљај назад у упору, саскок замахом ногама уназад (зањихом), до става на тлу;

– вис предњи на в/п; климом успоставити њих.

Паралелни разбој

Основни садржаји

– комбинација: из положаја бочно: наскок у упор, предњих, зањих, предњихом до седа разножно пред рукама; кроз узручење прехват до седа разножно за рукама, заножњем сножити, њихање у упору и сп. предњихом саскок предношка (или заношка).

Проширени садржаји

– комбинација као за основне садржаје са отежањем: наскок у упор и спојено предњих и зањих и код саскока предњихом предношка са окретом за 180° или зањихом заношка.

Кругови

Основни садржаји

дохватни кругови (ученици и ученице):

– комбинација: замахом – предњихом вис узнето, вис стрмоглаво, вис узнето, вис стражњи – саскок (уз помоћ).

доскочни кругови (ученици):

– комбинација: из виса предњег згибом вучењем вис узнето, вис стрмоглаво – издржај, вис узнето, згибом отварање у вис предњи и спојено саскок (уз помоћ).

Проширени садржаји

– предвиђене комбинације вежби извести без помоћи.

Коњ са хватаљкама

Основни садржаји

– из упора предњег на хватаљкама премах одножно десном до упора јашућег; њих у упору јашућем, премах одножно левом до упора стражњег; премах одножно десном назад до упора јашућег, премах одножно левом назад до упора и сп. саскок.

Проширени садржаји

– наскок у упор предњи; премах одножно десном напред; премах одножно левом напред, премах одножно десном назад до упора јашућег; њих у упору са изразитијим преношењем тежине са руке на руку и спојено премахом одножно десне саскок са окретом за 90° улево.

Греда

Вежбе прво научити на тлу, шведској клупи и ниској греди и на крају на високој греди.

Основни садржаји

Ниска греда

– ученица комбинује кратак састав избором вежби научених током основне школе, редоследом који она жели: наскок; различи-

ти начини ходања и трчања; поскоци; скокови; окрети; равнотеже, саскок.

Висока греда

– Комбинација: (чеоно према греди) наскок из места или залетом наскок премахом одножно у упор јашући; окрет за 90°, грчењем ногу стопала поставити иза тела и прећи у упор чучећи; чучањ одручити; усправ; комбинацију са ниске греде извести на високој; саскок пружено или згрчено из положаја чеоно или бочно у односу на справу.

Проширени садржаји

– програм за све ученице отежати: после наскока у упор јашући и окрета замахом ногама у заножње прећи у упор чучећи. Сва остала кретања и саскок извести у тежој варијанти.

3. Основе тимских и спортских игара

3.1. Футсал

– Са ученицима поновити усвојене елементе технике и тактике.

– Примена усвојених елемената у диригованој и ситуационој игри.

– Игра уз примену правила.

3.2. Рукомет

– Са ученицима поновити усвојене елементе технике и тактике.

– Примена усвојених елемената у диригованој и ситуационој игри.

– Игра уз примену правила.

3.3. Кошарка

– Са ученицима поновити усвојене елементе технике и тактике.

– Примена усвојених елемената у диригованој и ситуационој игри.

– Игра уз примену правила.

3.4. Одбојка

– Са ученицима поновити усвојене елементе технике и тактике.

– Примена усвојених елемената у диригованој и ситуационој игри.

– Игра уз примену правила.

3.5. Активности по избору

У складу са просторно техничким могућностима школе наставник у договору са ученицима реализује неке од наведених активности:

– Кондиционо вежбање (кружни тренинг, аеробик, елементи фитнеса и др.).

– Пливање и ватерполо.

– Скијање.

– Клизање.

– Бадминтон.

– Стони тенис.

– Оријентиринг.

– Игра „Јацент”.

– Основни елементи борилачких спортова и самоодбране по избору наставника.

– Друге активности по избору Стручног већа школе.

– Активности од значаја за локалну заједницу.

4. Плес и ритмика

– Њихања и кружења са вијачом у фронталној и сагиталној равни у месту и кретању (вежбе по избору наставника).

– Дупли провак кружењем вијаче унапред.

– Састав са вијачом.

– Дупли провак кружењем вијаче уназад.

– Састав са обручем састављен од елемената обрађених у петом, шестом и седмом разреду.

– Састав са лоптом састављен од елемената обрађених у петом, шестом и седмом разреду.

– Усавршити коло из краја у коме се школа налази, усвојено у предходном разреду.

- Коло „Моравац” поновити варијанте из претходних разреда.
- Енглески валцер – мешовити парови.

5. Пливање и ватерполо

Наставна тема пливање и ватерполо реализује се у школама у којима за то постоје услови, у оквиру редовне наставе.

Школе које се одреде за реализацију програмских садржаја пливања и ватерпола на објектима изван школе, часове организују по посебном распореду.

Уколико не постоји могућност реализације наставе пливања у овом разреду, број часова намењен овој наставној теми распоредује се другим наставним темама предвиђених програмом.

5.1. Пливање

Приликом реализације садржаја Пливања формирати групе пливача и непливача.

Основни садржаји

Вежбе дисања, рад ногу, пловак, одржавање у месту, завеслаји (краул и леђни краул), техника прсног пливања, скок на главу и зрон.

Пливање техником краула или леђног краула; пливање 50 m једном од техника и пливање 25 m на време. Рођење по дужини у складу са способностима ученика 10-15 m.

Проширени садржаји

Мешовито пливање техникама леђног краула, прсног и краул пливања.

5.2. Ватерполо

Садржаји ватерпола реализују се са ученицима који припадају групи „пливача”:

- Одржавање на води;
- Пливање са лоптом (вођење лопте);
- Хватање и додавање лопте;
- Шут на гол;
- Основни елементи тактике;
- Игра.

6. Полигони

Наставник након једне или више обрађених наставних тема може реализовати полигон у складу са усвојеним моторичким садржајима из:

- спортских игара;
- гимнастике, као и
- полигон са препрекама који садржи:

колутања и пузања, провлачења, промене правца, савладавања препреке одбочком, прескакања препрека увис и удаљ, прелажење високе греде, узмак на вратилу, пењање на шведске лестве и саскок, пењање уз шипку или конопац. По могућству саставити полигон сличан (олакшан) полигону који се примењује у Војсци Србије, пример: пузање испод препреке; прескок препреке до висине колена; прелажење преко високе препреке (шведски сандук, коњ, рипстол...); прелажење преко високе греде; наскок на почетак високог вратила, бочно померање на вратилу (прелаз целе шипке у вису) саскок; гажење кроз неколико оквира „шведског” сандука; пењање и прелажење преко отвореног рипстола; узмак на вратилу; трчање преко ниске греде, скок са струњаче на струњачу; пењање уз две шипке или конопац.

Напомена: моторичке задатке и њихов редослед комбинирају наставник у складу са материјално-техничким условима.

7. Тестирање и мерење

Праћење физичког развоја и моторичких способности спроводи се на почетку и крају школске године, из простора кардиореспираторне издржљивости (процена аеробног капацитета), телесног састава (посебно телесне масноће), мишићне снаге, издржљивости у мишићној снази, гипкости и агилности. Модел континуираног праћења физичког развоја и моторичких способности у настави Физичког и здравственог васпитања, батерија тестова, критеријумске референтне вредности и начин њиховог тумачења, организација и протокол тестирања као педагошке импликације детаљно су објашњени у наведеном приручнику.

Физичка и здравствена култура

Ова наставна област реализује се кроз све друге наставне области и теме уз практичан рад и састоји се од две наставне теме *Физичко вежбање и спорт* и *Здравствено васпитање*.

Физичко вежбање и спорт

Упознати ученика са основном поделом моторичких способности и функцијом срчано-дисајног система приликом вежбања. Поновити правила и тактику спортских игара и дисциплина усвојених у претходим разредима. Истаћи значај вежбања и његову улогу у ванредним ситуацијама и за поједина професионална занимања. Структура физичке културе (физичко васпитање, спорт и рекреација).

Здравствено васпитање

Упознати ученике са утицајем различитих врста вежбања на кардио-респираторни систем, скелетно-мишићни и организам уопште, значајем примене здравствено-хигијенских мерења пре и после вежбања. Утицајем правилне исхране на организам издрваље. Истаћи штете ефекте енергетских напитака, дувана, алкохола, психоактивних супстанци као и неправилног конзумирања додатка исхрани.

Упознати ученике са пружањем прве помоћи након површинских повреда, уганућа у прелому. Истаћи важност мера заштите репродуктивног здравља у процесу вежбања.

Дидактичко-методички елементи

Основне карактеристике часова:

- јасноћа наставног процеса;
- оптимално коришћење расположивог простора, справа и реквизита;
- избор рационалних облика и метода рада;
- избор вежби оптималне образовне вредности;
- функционална повезаност свих делова часа – унутар једног и више узастопних часова једне наставне теме.

Уколико на часу истовремено вежбају два одељења, настава се спроводи одвојено за ученике и ученице.

Приликом избора облика рада неопходно је узети у обзир просторне услове рада, број ученика на часу, број справа и реквизита и динамику обучавања и увежбавања наставног задатка.

Избор дидактичких облика рада треба да буде функцији рационалне организације и интензификације часа, као и достизања постављених исхода.

Ослобађање ученика од наставе физичког и здравственог васпитања

Ученик може бити ослобођен само од практичног дела програма наставе за одређени период, полугодиште или целу школску годину на основу препоруке изабраног лекара.

Ученик ослобођен практичног дела у обавези је да присуствује часовима. За рад са ослобођеним ученицима наставник сачињава посебан програм рада базиран на усвајању теоријских и васпитних садржаја у складу са програмом и корелацији са садржајима других предмета.

Ослобођеним ученицима треба пружити могућност да:

- суде, воде статистику, региструју резултат или прате ниво активности ученика на часу или школском такмичењу;
- направе едукативни постер или електронску презентацију, припреме репортажу са спортског догађаја;
- прате и евидентирају активност ученика на часу уз помоћ наставника и на други начин помажу у организацији часовних, ваннаставних и ваншколских активности.

Неки од исхода за ученике ослобођене од практичног дела наставе:

По завршетку теме ученик ће бити у стању да:

- Наведе основна правила, гимнастике, атлетике, спортске игре, пливања;
- Дефинише основна здравствено-хигијенска правила вежбања;
- Презентује и анализира информације о физичком вежбању, спорту, здрављу, историји физичке културе, актуелним спортским подацима ит.);
- Учествује у организацији Недеље школског спорта и школских такмичења.

Ученицима са инвалидитетом настава се прилагођава у складу са њиховим могућностима и врстом инвалидитета.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ

Исходи представљају добру основу за праћење и процену постигнућа ученика, односно креирање захтева којима се може утврдити да ли су ученици достигли оно што је описано одређеним исходом. Исходи помажу наставницима у праћењу, прикупљању и бележењу постигнућа ученика. Како ће у процесу вредновања искористити исходе наставник, сам осмишљава у односу на то који се начин праћења и процене њему чини најрационалнијим и најкориснијим. Поред тога, постојање исхода олакшава и извештавање родитеља о раду и напредовању ученика.

У процесу праћења и оцењивања пожељно је користити лични картон ученика (евиденција о процесу и продукцима рада ученика, уз коментаре и препоруке) као извор података и показатеља о напредовању ученика. Предности коришћења личног картона ученика су вишеструке: омогућава континуирано и систематично праћење напредовања, представља увид у праћење различитих аспеката учења и развоја, представља подршку у оспособљавању ученика за самопроцену, пружа прецизнији увид у различите области постигнућа (јаке и слабе стране) ученика.

У циљу сагледавања и анализирања ефеката наставе Физичког и здравственог васпитања, препоручује се да наставник подједнако, континуирано прати и вреднује:

1. Активност и однос ученика према физичком и здравственом васпитању који обухвата:

- вежбање у адекватној спортској опреми;
- редовно присуствовање часовима Физичког и здравственог васпитања;
- учествовање у ваннаставним и ваншколским активностима и др.

2. Приказ више комплекса усвојених општеприпремних вежби (вежби обликовања), са и без реквизита;

3. Достигнут ниво постигнућа моторичких знања, умења и навика (напредак у усавршавању технике):

Атлетика:

Техника измене штафете; скока увис леђна техника;

Спринтерско трчање 60 m на време; Бацање кугле бочном техником. Истрајно трчање у трајању од 12 минута. Техника бацања „вортекса”.

Трчање школског кроса.

Спортска гимнастика

Вежбе на тлу:

- став на шакама, издржај, колут напред, уз помоћ;
- прамет странце упором („звезде”) у „бољу страну” и спојено прамет странце упором у „слабију страну”;
- ученик, према својим способностима, креира састав који садржи вежбе које је научио током основне школе.

Прескок:

- разношка, згрчка (висина справе до 120 cm), ученик индивидуално одређује удаљење даске од справе.

Трамполина или одскочна даска (ученице и ученици):

- ученик бира да ли ће извести скок пруженим телом; скок са окретом за 180° или скок са окретом за 360°; скок са згрченим предножењем.

Вратило:

- дочелно вратило: суножним одривом узмак до упора предњег; саскок замахом (зањихом) до става на тлу;
- дохватно вратило: из упора предњег спадом назад саскок подметно;

- доскочно вратило: њихање са повећаном амплитудом и саскок у предњу са окретом за 180°

Двовисински разбој:

- лицем према нижој притци, вис предњи: одгуривањем једне ноге о н/п, задњих предњих до н/п, зањих и спојено саскок у зањиху.

Паралелни разбој:

- комбинација: из положаја бочно: наскок у упор, предњих, зањих, предњихом до седа разножно пред рукама; кроз узручење прехват до седа разножно за рукама, занужењем сносити, њихање у упору и спојено предњихом саскок предношка (или заношка).

Кругови

дохватни кругови (ученици и ученице):

- комбинација: замахом – предњихом вис узнето, вис стрмоглаво, вис узнето, вис стражњи – саскок (уз помоћ).

доскочни кругови (ученици):

- комбинација: из виса предњег згибом (вучењем) вис узнето, вис стрмоглаво – издржај, вис узнето, згибом отварање у вис предњи и спојено саскок (уз помоћ).

Коњ са хваталкама:

- из упора предњег на хваталкама премах одножно десном до упора јашућег; њих у упору јашућем, премах одножно левом до упора стражњег; премах одножно десном назад до упора јашућег, премах одножно левом назад до упора и спојено саскок.

Греда

Ниска греда

- ученица комбинује кратак састав избором вежби научених током основне школе, редоследом који она жели: наскок; различити начини ходања и трчања; поскови; скокови; окрети; равнотеже, саскок.

Висока греда

- Комбинација: (чеоно према греди) из места или залетом наскок премахом одножно у упор јашући; окрет за 90°, грчењем ногу стопала поставити иза тела и прећи у упор чучећи; чучањ одручити; усправ; комбинацију са ниске греде извести на високој; саскок пружено или згрчено из положаја чеоно или бочно у односу на справу.

Оdboјка:

Горњи сервис; индивидуални и групни блок; придржавање тактичких упутстава и кретање у игри; Игра преко мерже (примена елемената технике у игри).

Рукомет:

Примена елемената технике у игри. Придржавање тактичких упутстава и кретање у игри.

Кошарка:

Примена елемената технике у игри. Придржавање тактичких упутстава и кретање у игри.

Плес и ритмика:

- Вежба са вијачом, лоптом или обручем. Дупли провак кружењем вијаче унапред и уназад.

- Народно „Моравац” коло уз музику (трећа, четврта и пета варијанта).

- Енглески валцер (мешовити парови).

Пливање и ватерполо:

- Техника пливања (краул, леђном и прсном техником) 3 x 25 m.

- Пливање са лоптом и шут на гол.

4. Индивидуални напредак моторичких способности

Индивидуални напредак моторичких способности сваког ученика процењује се у односу на претходно проверено стање. Приликом оцењивања неопходно је узети у обзир способности ученика, степен спретности и умешности. Уколико ученик нема развијене посебне способности, приликом оцењивања узима се у обзир његов индивидуални напредак у односу на претходна постигнућа и могућности као и ангажовање ученика у наставном процесу.

Код ученика ослобођених од практичног дела наставе, наставник прати и вреднује:

- познавање основних правила, гимнастике, атлетике, спортске игре, пливања, ватерпола и основних здравствено-хигијенских правила вежбања;

- учешће у организацији ваннаставних активности.

Праћење, вредновање и оцењивање ученика ослобођених од практичног дела nastave, наставник може извршити усменим или писменим путем.

Праћење вредновање и оцењивање ученика са инвалидитетом врши се на основу њиховог индивидуалног напретка.

ВАННАСТАВНЕ И ВАНШКОЛСКЕ АКТИВНОСТИ

План и програм ових активности предлаже Стручно веће и саставни је део годишњег плана рада школе и школског програма.

Б. Секције

Формирају се према интересовању ученика. Наставник сачињава посебан програм узимајући у обзир материјалне и просторне услове рада, узрасне карактеристике и способности ученика. Уколико је неопходно, секције се могу формирати према полу ученика. Ученик се у сваком тренутку може се укључити у рад секције.

В. Недеља школског спорта

Ради развоја и практиковања здравог начина живота, развоја свести о важности сопственог здравља и безбедности, о потреби неговања и развоја физичких способности, као и превенције насиља, наркоманије, малолетничке делинквенције, школа у оквиру Школског програма реализује недељу школског спорта.

Недеља школског спорта обухвата:

- такмичења у спортским дисциплинама прилагођеним узрасту и могућностима ученика;
- културне манифестације са циљем промоције физичког вежбања, спорта и здравља (ликовне и друге изложбе, фолклор, плес, музичко-спортске радионице, слет...);
- ђачке трибине и радионице (о здрављу, историји физичке културе, спорту, рекреацији, „ферплеју“, последицама насиља у спорту, технолошка достигнућа у вежбању и спорту и др.).

План и програм Недеље школског спорта сачињава Стручно веће Физичког и здравственог васпитања у сарадњи са другим стручним већима (ликовне културе, музичке културе, историје, информатике...) и стручним сарадницима у школи, водећи рачуна да и ученици који су ослобођени од практичног дела nastave Физичког и здравственог васпитања, буду укључени у организацију ових активности.

Г. Активности у природи (кросеви, зимовање, летовање)

Из фонда радних дана, предвиђених заједничким планом, школа организује активности у природи:

- пролећни крос (дужину стазе одређује стручно веће);
- излет са пешачењем (10-12 km);
- зимовање – организује се у току зимског периода у трајању од седам дана. Активности на зимовању обухватају обука скијања, клизања, краће излете са пешачењем или на санкама, и друге активности;
- летовање – организује се за време летњег распуста у трајању од најмање седам дана и обухвата боравак у природи са организованим образовним и спортско-рекреативним активностима.

Д. Школска и ваншколска такмичења

Школа организује и спроводи обавезна унутаршколска спортска такмичења, као интегрални део процеса физичког васпитања према плану Стручног већа и то у:

- спортској гимнастици (у зимском периоду);
- атлетици (у пролећном периоду);
- најмање једној спортској игри (у току године).

Школа може планирати такмичења из других спортских грана или игара уколико за то постоје услови и интересовање ученика (плес, оријентиринг, бадминтон, између две или четири ватре, полигони итд.).

Ученици могу да учествују и на такмичењима у систему школских спортских такмичења прописаним од стране министарства надлежног за просвету, а која су у складу са планом nastave и учења.

Како би што већи број ученика био обухваћен системом такмичења, на ваншколским такмичењима један ученик током школске године може представљати школу у једној спортској игри и спортској гимнастици (екипно и појединачно) или у једној спортској игри и једној атлетској дисциплини (екипно и појединачно).

Ђ. Корективно-педагошки рад и допунска настава

Ове активности организују се са ученицима који имају:

- потешкоће у савладавању градива;
- смањене физичке способности;
- лоше држање тела;
- здравствене потешкоће које онемогућавају редовно похађање nastave.

За ученике који имају потешкоће у савладавању градива и ученике са смањеним физичким способностима организује се допунска настава која подразумева савладавање оних обавезних програмских садржаја, које ученици нису успели да савладају на редовној настава, као и развијање њихових физичких способности;

Рад са ученицима који имају лоше држање тела подразумева:

- уочавање постуралних поремећаја код ученика;
- саветовање ученика и родитеља;
- организовање додатног превентивног вежбања у трајању од једног школског часа недељно;
- организовање корективног вежбања у сарадњи са одговарајућом здравственом установом.

Рад са ученицима са здравственим потешкоћама организује се искључиво у сарадњи са лекаром специјалистом, који одређује врсту вежби и степен оптерећења.

Педагошка документација

- Дневник рада за физичко и здравствено васпитање;
 - Планови рада физичког и здравственог васпитања и обавезних физичких активности ученика: план рада стручног већа, годишњи план (по темама са бројем часова), месечни оперативни план, план ванчасовних и ваншколских активности и праћење њихове реализације.
 - Писане припреме: форму и изглед припреме сачињава сам наставник уважавајући: временску артикулацију остваривања, циљ часа, исходе који се реализују, конзистентну дидактичку структуру часова, запажања након часа.
 - Радни картон: наставник води за сваког ученика. Радни картон садржи: податке о стању физичких способности са тестирања, оспособљености у вештинама, напомене о специфичностима ученика и остале податке неопходне наставнику.
- Педагошку документацију наставник сачињава у електронској или писаној форми.

4. ИЗБОРНИ ПРОГРАМИ

Назив програма	ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ
Циљ	Циљ учења Грађанског васпитања је да ученик изучавањем и практиковањем основних принципа, вредности и процедура грађанског друштва постане свестан својих права и одговорности, осетљив за потребе других и спреман да активно делује у заједници.
Разред	Осми
Годишњи фонд часова	34 часа

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – изрази осећај љубави и поноса према својој домовини на начин који никога не угрожава; – образложи зашто су понашања која се могу описати као ксенофобија, расизам, антисемитизам, антициганизам облици дискриминације и кршења људских права; – наведе примере повезаности различитих култура у једној заједници и образложи потребу интеркултуралног дијалога за квалитетан живот свих чланова те заједнице; – покаже интересовање за упознавање различитих култура; – наведе права која националне мањине у Србији по Уставу имају; – разликује појмове пол и род и препознаје родне стереотипе; – уочава у рекламама, филмовима, књигама, изрекама, стриповима и другим продукцима културе на који начин се преносе родни обрасци; – указује на примере родне равноправности и неравноправности у ситуацијама из свакодневног живота; – дискутује о значају уважавања родне перспективе приликом доношења одлука значајних за једну заједницу; – наведе неколико привремених позитивних мера за постизање родне равноправности и аргументе за њихову примену; – препозна у понашању особе карактеристике насилника и жртве; – наведе могуће начине реаговања у ситуацији сусрета са насилником; – наведе основне функције медија и образложи зашто је важно да постоје кодекс новинара и кодекс деца и медији; – образложи значај слободе медија за развој демократије; – у медијима проналази примере предрасуда, стереотипа, дискриминације, нетолеранције по различитим основама и критички их анализира; – препозна механизме манипулације медија и утицај медија на сопствено мишљење и деловање; – проналази и користи информације из различитих извора, критички их разматра и вреднује; – препозна пример злоупотребе деце у медијима; – у дискусији показује вештину активног слушања, износи свој став заснован на аргументима, комуницира на конструктиван начин; – учествује у припреми, реализацији и евалуацији кратког филма, – учествује у избору садржаја и начина рада. 	ЉУДСКА ПРАВА Заједница припадника различитих културних група	Припадност држави и нацији Патриотизам – осећај љубави и поноса према домовини и свим њеним припадницима. Начини изражавања патриотизма. Обесправљивање и угрожавање слободе људи. Ксенофобија, расизам, антисемитизам, антициганизам. Заједница различитих културних група Културна разноликост у форми мултикултуралности и интеркултуралности. Интеркултурни дијалог као средство развоја поштовања различитих култура и заједничког живота. Припадници националних мањина у Србији – заштита права и слобода припадника националних мањина.
	ДЕМОКРАТСКО ДРУШТВО Родна (не)равноправност	Пол и род Биолошке разлике (анатомске и физиолошке), наспрот разликама које друштво ствара (очекивања друштва од мушкараца и жена). Преношење родних образаца. Стереотипи и предрасуде о роду. Родна перспектива Укључивање родне перспективе приликом доношења одлука важних за једну заједницу (образовање, здравље, породица, запошљавање, спорт...) Родна равноправност Родна равноправност и једнаке могућности за све ради развоја друштва. Препреке родној равноправности. Одговорност државе, организација цивилног друштва и појединца у постизању родне равноправности. Привремене позитивне мере за постизање родне равноправности (квоте уписа на факултет, субвенције за запошљавање...) Родно засновано насиље Родне разлике као основа неравнотеже моћи. Злоупотреба моћи насилника. Карактеристике особе која врши насиље, која је изложена насиљу или која му сведочи. Мере заштите од родно заснованог насиља.
	ПРОЦЕСИ У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ Медији	Медији Врсте и функције медија. Слобода медија и њихов допринос развоју демократије. Медији као извор информација и дезинформација. Манипулације путем медија (одлагање информације, скретање пажње, побуђивање емоција, стварање осећаја кривице, неговање некултуре...) Медијска писменост Способност разумевања, критичког и аналитичког усвајања медијских садржаја. Кодекс у медијима Кодекс деца и медији. Кодекс новинара. Притисци на новинаре као инструмент ограничавања слободе изражавања.
	ГРАЂАНСКИ АКТИВИЗАМ Вредности грађанског друштва	Снимање кратког филма о вредностима грађанског друштва Избор теме и формулисање идеје. Писање сценарија. Подела задатака. Снимање. Монтажа. Презентација. Евалуација.

Кључни појмови садржаја: патриотизам, ксенофобија, интеркултуралност, медији, родна равноправност и родно засновано насиље

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Изборни програм Грађанско васпитање за осми разред организован је, као и претходни програми, по моделу спирале, што значи да су садржаји дати у исте четири области (*Људска права, Демократско друштво, Процеси у савременом свету и Грађански активизам*), али се они проширују и продубљују, а исходи се надограђују или се, ако је у питању вештина, даље развијају. По свом садржају ово је најзахтевнији програм, који се ослања на исходе у програмима Грађанског васпитања за претходне разреде, на исходе из програма обавезних предмета, као и на ваншколско искуство ученика који на крају основне школе имају све сложеније социјалне релације.

У програму су наведени садржаји које наставник, као и у претходним разредима, може да допуњује, проширује и мења према конкретним потребама и плану сопственог рада, али увек имајући у виду исходе које треба остварити. Они су тако дати да одговарају узрасту ученика, да буду мерљиви и проверљиви, односно да наставник, пратећи активности ученика, може лако да утврди да ли их они достижу и у којој мери. Најчешће су исходи дати на нивоу примене, што значи да се знање и разумевање подразумевају, јер без тога нема примене. Такав приступ одговара концепту Грађанског васпитања од кога се очекује да код ученика развија когнитивну, вољну компоненту, која долази до изражаја у понашању. Редослед наведених исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање општег циља предмета и развој међупредметних компетенција. Између исхода постоји повезаност. Достижање једног исхода доприноси достизању других исхода. Многи исходи су процесни и представљају резултат кумулативног дејства образбно-васпитног рада, током дужег временског периода, што се препознаје у томе да се неки исходи у истој или сличној формулацији налазе у програмима и за претходне разреде, али се очекује да постоји напредак у квалитету. На пример, исход *ученик ће бити у стању да износи свој став заснован на аргументима* подстиче се током више разреда, а очекује се да је квалитет аргумената све бољи.

Посебност Грађанског васпитања је у томе што је оно део ширег концепта образовања за демократију и грађанско друштво и у том смислу је тесно повезано са обавезним предметима, ваннаставним активностима и уопште етосом школе. Најјача веза је са предметима Историја и Српски језик и књижевност, јер имају садржаје који се односе на појаве као што су мултикултуралност, ксенофобија, расизам, антисемитизам, антициганизам, родно засновано насиље. Поред ова два предмета, веза се може направити и са Биологијом, чији програм за осми разред, у оквиру теме *Човек и здравље*, предвиђа да се ученици баве питањима родног и полног идентитета, наравно у контексту хормонских активности и индивидуалне генетичке варијабилности што се природно додевује на садржај овог програма у делу *Родна (не)равноправност*.

У процесу планирања наставе и учења наставник се, превасходно, руководи исходима које ученици треба да достигну. Приликом осмишљавања активности, како наставника тако и ученика, треба имати у виду да се свака од њих може вишеструко користити. На пример, у оквиру многих активности на различитим садржајима могућ је допринос достизању исхода који се односе на комуникацију, осетљивост за различитост, емпатију. То значи да за такве исходе нису потребни посебни садржаји, активности и часови. Њихово остваривање одвија се постепено и спонтано са тенденцијом да ученици аутентично развијају пожељне облике понашања.

У оквиру прве области ученици проширују своја знања у вези са правима, са фокусом на угрожавање слободе људи. Кључни појмови ове области су *ксенофобија, расизам, антисемитизам, антициганизам*. С обзиром на узраст ученика и знања која су стекли у оквиру Грађанског васпитања, проучавајући историју, читајући књижевна дела и гледајући филмове, ученици могу самостално да проналазе примере тих појава и о њима критички да расправљају. Ове појаве се могу посматрати са становишта *некад и сад и ло-*

кално и глобално, чиме се добија целовитост увида. Рад у оквиру ове области захтева посебну пажњу наставника, јер у групи могу бити ученици који имају лично непријатно искуство по том питању, или га има неко у њиховој породици. За такве осетљиве теме погодне су радионице, и то посебно драмске, које пружају заштиту учесницима, јер се кроз играње улога слободније исказују мисли и осећања.

У оквиру ове области налази се и садржај значајан за одговоран живот у демократском друштву, који се односи на живот у заједници културно различитих група, каква је свакако наша држава, а заправо и читав свет. Од ученика се очекује да учевају разлику између мултикултуралности и интеркултуралности, као и да се залажу за интеркултурни дијалог као најбољи начин развоја поштовања различитих култура и квалитета заједничког живота.

За другу област изабран је садржај који одговара завршном разреду основне школе, иако се неки аспекти родне перспективе налазе и у програмима Грађанског васпитања за претходне разреде. Осим разликовања пола и рода, од ученика се очекује да доводе у везу питања родне перспективе са квалитетом живота свих људи у једној заједници. Родна равноправност је заправо прича о једнаким могућностима за све, а ради развоја друштва. Активности треба фокусирати на идентификацију препрека родној равноправности и на очекивања у будућности – шта за њено постизање треба да уради држава, а шта организације цивилног друштва и сами појединци. Овде се, такође, тематика може сагледати из перспективе *некад и сад и локално и глобално*. Ученицима су доступни бројни подаци који недвосмислено показују какво је стање када је у питању родна равноправност, код нас и у свету.

Посебну пажњу захтева рад на истраживању о родно заснованом насиљу. Иако се подразумева да и мушкарац и жена могу бити жртве таквог насиља, ученици ће врло лако, на основу статистичких података, схватити да је угроженост жена значајно већа. Садржај предвиђа да се о овој теми говори са становишта неравнотеже моћи, што насилник користи да би наудио жртви. Ученици могу дискутовати и о овој теми и самостално проналазити примере из историје, свакодневног живота, књижевности, филмова, где се препознаје неравнотежа моћи и њена злоупотреба. Како у групи могу бити ученици који су жртве или сведоци таквог насиља, неопходна је пуна пажња наставника у вођењу активности. Важан очекивани исход рада у овој области јесте да ученици препознају карактеристике насилника и заштите се. Потребно је, међутим, оспособити ученике да препознају и карактеристике жртве и обрате се за помоћ адекватној особи.

У оквиру треће области предвиђено је да се ученици баве питањима медија и њиховом доприносу демократизацији друштва. Та област је повезана са многим темама у програмима Грађанског васпитања за претходне разреде. У програму за четврти разред, на пример, постоји исход који гласи: *ученик ће бити у стању да препознаје у медијима поруке које подстичу прекомерну потрошњу, посебно деце и младих*. У програму за шести разред дат је исход: *ученик ће бити у стању да образложи могући утицај друштвених мрежа на ставове и деловање појединца*. Из тог разлога може се очекивати да су ученици већ имали прилике да о питањима медија промишљају у оквиру рада на различитим садржајима, као и да имају извесну развијеност критичког мишљења о медијима, као извору информација и дезинформација. У програму се налази и садржај који се односи на механизме манипулације који се користе у медијима (нпр. ускраћивање информације, праплављивање селектованим информацијама, упрошћавање, претерано стручно информисање...). Ученици завршног разреда, уколико су од стране наставника добро припремљени, могу сасвим успешно у медијима самостално препознати неке од примера манипулације. У овој тематској целини налази се и садржај који се односи на медијску писменост, али се она развија на многим садржајима овог изборног програма, у свим разредима, и то сваки пут када се од ученика тражи да проналазе и критички разматрају податке који су дати у медијима.

Као наставак бављења медијима програм предвиђа да ученици у оквиру четврте целине осмисле и реализују кратки филм на

тему по избору, а која се тиче кључних вредности грађанског друштва. Најважнији моменат ове акције јесте договор ученика о томе којом темом ће се бавити и како ће јој приступити. Фокус ове акције, наравно, није на техничком квалитету произведеног филма, иако ученици осмог разреда својим мобилним телефонима свакако могу то коректно извести. Као припрему за ту акцију потребно је интегрисати пређене садржаје и достигнуте исходе, како би ученици стекли бољи увид у развој кључне, односно међупредметне компетенције за одговорно учешће у демократском друштву. У ту сврху треба извршити неки вид рекапитулације о томе шта се све дешавало током њиховог изучавања Грађанског васпитања, са посебним освртом на активности у оквиру четврте области, где су ученици спроводили акцију у корист деце, истраживали ставове и понашање ученика, симулирали рад парламента итд. То је тренутак кад се са ученицима може разговарати и о значају приступа информацијама од јавног значаја с обзиром на то да су у спровођењу акција били у ситуацији да су им биле потребне различите информације. Такву рекапитулацију наставник може осмислити на различите начине (спонтани разговор, писање есеја, квиз, прављење изложбе на основу сачуваних продуката...), али са истим циљем – да ученици постану свесни знања која су стекли, ставова и вештина које су развили, а што је значајно за одговоран живот у демократски уређеној заједници. Осврт би требало да садржи процењивање следећих елемената компетенције за одговорно уче-

шће у демократском друштву (знања, ставови, вештине): каква је била сарадња у групним активностима, колико смо били отворени за различитости, колико знамо о људским правима и проблемима неправедности, како смо решавали сукобе, да ли познајемо демократске процедуре, колико смо били одговорни за сопствене поступке, колико смо исказивали емпатије, колико смо критички промишљали, колико смо били толерантни и солидарни, да ли препознајемо опасности и знамо коме да се обратимо за помоћ, да ли у дискусији показујемо вештину активног слушања, да ли изно-симо свој став заснован на аргументима, да ли комуницирамо на конструктиван начин, како смо прикупљали и обрађивали податке, да ли имамо став да треба штитити и поштовати људска права, да ли смо спремни да се ангажујемо у заштити нечијих права и да ли верујемо у владавину закона. За овај осврт неопходно је планирати више часова и на тај начин створити добру подлогу да ученици самостално изаберу тему филма и напишу сценарио. Било би добро да снимљени филм не остане у оквирима групе која га је радила, те треба осмислити на који начин ће он бити представљен другим ученицима осмог разреда, али и свих других, као и њиховим родитељима. Филм би, с једне стране, требало да буде финале четворогодишњег, а за неке ученике и осмогодишњег развоја компетенције за одговорно учешће у демократском друштву, а са друге, прилика да наставник и школа добију повратну информацију о свом раду у овој области и идеје о томе како га унапредити.

IZBORNI PROGRAMI – MATERJNI JEZIK/GOVOR SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

1. BUŃEVAČKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

BUNJEVAČKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Cilj	učenja <i>bunjevačkog jezika sa elementima nacionalne kulture</i> u osmom razredu osnovne škole je proširivanje znanja iz prethodnih razreda o bunjevačkom jeziku; proučavanje književnosti na maternjem jeziku, osposobljavanje učenika za nove forme usmenog i pismenog izražavanja, stalno bogaćenje rečnika izvornim bunjevačkim rečima kao i negovanje i razvijanje multikulturalnosti u našoj multietničkoj sredini.
Razred:	osmi
Godišnji fond časova:	68 časova

ISHODI Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da u usmenoj i pisanjoj komunikaciji	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI
<p>Upotrebljava znanje iz jezika usvojeno u prethodnim razredima, Pozna je razvoj bunjevačkog jezika, Uvidi karakteristike bunjevačkog jezika u odnosu na druge slovenske jezike, Razlikuje vrste zavisno složenih rečenica, Pravilno intonira proste i složene rečenice, Pozna je karakteristike suglasnika H, J i V i pravilno ih upotrebljava u govoru i pisanju, Pozna je osnovna pravopisna pravila bunjevačkog jezika,</p> <p>Prepoznaje rodoljubivu poeziju, Shvata preneseno značenje, Izdvoji i objasni pesničke slike, Prepoznaje i imenuje stilske figure, Upozna je i poštuje vlastiti nacionalni i kulturni identite na delima bunjevačke književnosti, Sistematiziraju znanja o književnim pojmovima, Kritički procenjuje pročitani tekst, Samostalno analizira književnoumetnička dela, Procenjuje jezičko-stilske vrednosti književnog teksta, Učestvuje u raspravi na osnovu pročitano g teksta, Samostalno i objektivno iznosi činjenice i brani svoje stavove uz poštovanje sagovornika,</p> <p>Sastavi sastav/govor prema planu izlaganja, Razlikuje reportažu u odnosu na druge vidove novinarskog izražavanja, Uspešno iščitava ključne pojmove iz nelinearnih tekstova, Zapisuje diktirani tekst u skladu sa pravopisnim pravilima bunjevačkog jezika, Vrš i komunikaciju putem elektronskih poruka u skladu sa gramatičkim i pravopisnim pravilima bunjevačkog jezika Piše rad o maternjem jeziku, Učestvuje u obeležavanju međunarodnog dana maternjeg jezika Ume da napiše reklamu bunjevačkim jezikom, Poštuje jezičke osobine reklama,</p> <p>Shvata ulogu i značaj bunjevačkih prosvetitelja u prosvetavanju Bunjevaca Objasni ulogu Ivana Antunovića u prosvetavanju Bunjevaca Objasni ulogu Mije Mandića u obrazovanju Bunjevaca Ispriča o životu i delu Ambrozije Šarčevića Prepoznaje poznatu bunjevačku umetnicu, Navodi najznačajnija dela Ane Bešlić, Ume da objasni značenje i poruku umetničkog dela, Prepoznaje poznatog tamburaša, Samostalno govori o liku i delu poznatog bunjevačkog tamburaša, Samostalno navodi dela Pere Tumbas Haje Prepoznaje poznatog sportistu, Usmeno i pismeno ume da predstavi poznatog sportistu, Prepoznaje bunjevačke kalendare Objašnjava ulogu i značaj bunjevačkih kalendara Navodi savremene bunjevačke listove Samostalno predstavlja savremeni bunjevački list po izboru Istražuje o određenoj temi, Prezentuje rad vršnjacima na određenu temu Učestvuje u raspravi na određenu temu poštujući sagovornika, Samostalno primenjuje osnovne elemente slamarske tehnike, Ume da napravi božićnu i uskršnju čestitku od slame</p>	<p>BUNJEVAČKI JEZIK</p> <p>KNJIŽEVNOST</p> <p>JEZIČKA KULTURA</p> <p>ELEMENTI NACIONALNE KULTURE</p>	<p>Obnavljanje i sistematizovanje gradiva iz prethodnih razreda; Istorija bunjevačkog jezika i njegova današnja pozicija među drugim slovenskim jezicima; Zavisno složene rečenice; Intonacija proste i složene rečenice Karakteristike suglasnika H, J i V u bunjevačkom jeziku Pravopis (sistematizacija i proširivanje): upotreba velikog slova, interpunkcija, spojeno i rastavljeno pisanje reči, pisanje skraćenica, prilagodeno pisanje imena iz stranih jezika, pisanje brojeva i datuma.</p> <p><i>Borba vile Bunjeveke za svoje ime i svoj rod</i>, narodna pisma <i>Gudba</i>, Kata Prčić <i>Badnje več e na Đurđinu</i>, Ana Popov <i>Lirske pesme</i>: šaljandani, šaranci, namiguše, bečarci <i>Javorova smrt</i>, Marko Peić <i>Dida, pripovijadaj mi (odlomak)</i>, Ivan Bašić Palković <i>Čiji je poso teži</i>, Narodna pripovetka Po slobodnom izboru (u skladu sa interesovanjima učenika, nastavnik bira još dva teksta koja nisu na ovoj listi)</p> <p>Usmeni i pismeni sastavi prema unapred zadatim smernicama, Reportaža, Nelinearni tekstovi: tabele, legende, grafikoni, mape uma i drugo, Pravopisne vežbe: diktat, ispravljanje pravopisnih grešaka u tekstu, zapeta u zavisnosloženim rečenicama, elektronske poruke, O maternjem jeziku Samostalni izbor teme</p> <p>Uloga Ivana Antunovića u prosvetavanju Bunjevaca Mijo Mandić i obrazovanje Bunjevaca Život i delo Ambrozije Boze Šarčevića Lik i delo Ane Bešlić Uloga pere Tumbas Haje u razvoju tamburaške muzike O Đuri Stantiću Bunjevački kalendari Savremeno izdavaštvo Bunjevaca: Bunjevačke novine, Tandreak, Rič Bunjevačke matice, Bocko Uloga bunjevačke familije u očuvanju bunjevačkih narodnih običaja Uloga škole u očuvanju bunjevačkih narodnih običaja Uloga bunjevačkih udruženja u očuvanju bunjevačkih narodnih običaja Božićne čestitke od slame Uskršnje čestitke od slame</p>

Ključni pojmovi: bunjevački jezik, književnost, jezička kultura, nacionalna kultura.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program nastave i učenja izbornog predmeta, *Bunjevačkog jezika sa elementima nacionalne kulture u osmom razredu* ostvaruje se u nekoliko jasno definisanih nastavnih etapa kao i u prethodnom razredu. Program je orijentisan na ishode i daje veću slobodu u kreiranju i osmišljavanju nastave i učenja. Uloga nastavnika je da ovaj program prilagodi potrebama odeljenja i karakteristikama učenika.

Ishodi definisani po oblastima, usmeravaju nastavnika da operacionalizuje ishode na nivou jedne nastavne jedinice.

U oblasti bunjevačkog jezika učenici stiču znanja o specifičnostima bunjevačkog jezika kroz predviđene gramatičke i pravopisne sadržaje.

U oblasti jezičke kulture stavljamo akcenat na upoznavanje novih izvornih bunjevačkih reči, njihovo pravilno naglašavanje, kao i poseban oblik rečeničnog iskaza koji je karakterističan za bunjevački jezik. Pravilna upotreba bunjevačkog jezika predstavlja osnovu za svaku dobru usmenu i pismenu komunikaciju.

U oblasti književnosti proučavaju se dela savremenih bunjevačkih autora kao i narodna književnost. Razvija se logičko i kritičko mišljenje putem razumevanja i tumačenja poetskih, proznih i dramskih tekstova koji obogaćuju maštu učenika i doprinose većoj kreativnosti na maternjem jeziku. Učenici se upućuju na učešće u raspravama na određenu temu, poštujući sagovornika.

Upoznavanje i negovanje nacionalne kulture ostvaruje se postupnim usvajanjem znanja o bunjevačkim prosvetiteljima, kalendarima, savremeno izdavaštvu, bunjevačkim umetnicima, sportistima. U osmom razredu posebna pažnja je posvećena proučavanju uloge bunjevačke porodice, škole i udruženja u očuvanju bunjevačkih narodnih običaja. Učenici se upućuju na istraživački rad i osposobljavaju za samostalno izlaganje rezultata istraživanja. Dalje se neguje slamarstvo kroz praktične radove.

U nastavi bunjevačkog u osmom razredu zastupljeni su oni oblici, metode i sredstva rada koji doprinose boljem usvajanju nastavnog sadržaja poštujući ujedno individualne karakteristike učenika. Primena IKT-a u nastavi bunjevačkog doprineće velikoj zainteresovanosti za prezentovane sadržaje i omogućiće lakše i trajno usvajanje gradiva. Podsticanjem inercije među učenicima doprineće razvoju kritičkog mišljenja i usavršavanje komunikacije unutar grupe navikavajući učenike da poštuju drugačije stavove i mišljenja.

Pracenje i vrednovanje nastave se obavlja kroz usmenu i pismenu proveru znanja, primenom formativnog i sumativnog ocenjivanja. Učenik se ocenjuje na osnovu aktivnosti i učešća u različitim oblicima grupnog rada. Nastavnu temu *bunjevački jezik* pratimo i vrednujemo putem pismenih provera. *Književnost* pratimo i ocenjujemo kroz usmene provere, recitovanjem, razumevanjem pročitanog teksta ili dramatizacijom obrađenih dramskih tekstova. *Jezičku kulturu* pratimo i ocenjujemo kroz usmene i pismene vežbe. *Elementi nacionalne kulture* se prate i ocenjuju kroz usmenu i pismenu proveru znanja, prezentovanje istraživačkog rada, kao i kroz praktične radove (rukotvorine od slame).

2. ЧЕШКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Název předmětu:

Český jazyk s prvky národní kultury

Cíl:

Cílem výuky *Českého jazyka s prvky národní kultury* je to, aby žáci získali schopnost vyjadřovat se spisovným jazykem správně, a to jak v projevech ústních tak i písemných. Aby byli schopni interpretovat vybraná literární díla, divadelní hry, filmy a další umělecká díla týkající se českého kulturního dědictví.

Třída:

osmá

Roční fond časů:

68 hodin

Výsledky Na konci školního roku žák bude shopen:	OBLAST/TÉMA	OBSAHY
<ul style="list-style-type: none"> – používat a rozpoznat gramatické prvky stanovené učebním plánem; – dodržovat základní pravidla, spojovat krátké věty do souvětí a užívat k tomu vhodné spojovací výrazy; – používat jazyk v souladu s komunikační situací (například formy zdvořilosti); – pochopit význam multikulturní výchovy, používat kompenzační strategie a to tak, že: věnuje pozornost tomu, čemu rozumí; snaží se najít význam na základě kontextu a přesnost si ověří u toho kdo zná (spolužák, učitele atd.); věnuje pozornost výrazům a frázím, které se stále opakují, jako jsou například titulky a podtitulky textech, věnuje pozornost neverbálním prostředkům (gesty a mimika v ústním projevu; ilustrace a druhé vizuální prostředky v písemném projevu); – přemýšlet o tom, zda se výraz kterému nerozumí nepodobá nějakému výrazu v jeho mateřském jazyce; hledat jeho význam ve slovníku; pokoušet se použít podobný výraz (například automobil místo vozidlo); pokoušet se svůj projev doplnit, nebo nahradit adekvátním gestem nebo mimikou; za pomoci učitele dále rozvíjí své kompetence. <p>V osmé třídě vyučujícím doporučujeme třídění a systematizaci gramatických pravidel, která vede žáky k tomu, aby si vyzkoušeli, kolik si z předěslé prezentace daného jevu pamatují a co si budou muset znovu zopakovat či doplnit.</p>	<p>I</p> <p>JAZYKOVÁ LÁTKA</p>	<ul style="list-style-type: none"> – uznání hlasové struktury českého jazyka na elementární úrovni; – v básni rozpoznat rým, verš a sloku; – v literárním díle určit vlastnosti, pocity a jednání postav; – identifikovat vztahy mezi událostmi; – rozdělit mezi dialogem, vyprávěním a popisem; – spojit název literárního díla s jejím autorem; – rozlišovat literární druhy a žánry (ústní lidová tvorba, autorská literární tvorba); – rozlišovat základní literární skupiny (lyriku, epiku a drama); – identifikovat různé formy žánru a vyjadřování: vyprávění, popis, dialog a monolog.
<p>Náslech (porozumí mluvenému projevu). Žák by měl:</p> <ul style="list-style-type: none"> – souhrně, podrobně a selektivně (v závislosti na komunikační situaci) rozumět smyslu přiměřeně obtížných textů (dialog, monolog, básně a pod.) porozumět krátkým dialogům předepsané učebním plánem od 3–5 minut, (v závislosti na stupni obtížnosti, na slovní zásobu či témata textů) živě, nebo z audiovizuálního záznamu; – porozumět a reagovat na obsah slyšeného projevu v souvislosti s činností ve třídě (přednášku učitele, sdělení kamarádů, audiovizuální materiály ve výuce); – porozumět a adekvátně reagovat na jazykové sdělení v souvislosti s osobní zkušeností a činností ve třídě (výzva ke hře nebo skupinové činnosti, příkaz, návod, událost z blízké minulosti, plány do budoucna, každodenní činnost, přání, volby atd.); 	<p>II</p> <p>JAZYKOVÝ VÝRAZ (poslech, čtení, psaní, hovor a hovorová interakce)</p>	<ul style="list-style-type: none"> – reagovat na příkazy učitele nebo z audio záznamu (hlavně pohybová aktivita: sedni si, chod', skoč', tancuj apod., nebo manuální činnost spojená s prací ve třídě: kreslí, vystřihuj, vybarvi, otevři/zavři sešit); – pochopí obsah a smysl jednoduchého dialogu a nahrávky; seřadí ilustrace podle dějové posloupnosti, označí barevně správně a špatně odpovědi; stanoví chronologii; – přiřazovat známá slova a věty k obrázkům, v souvislosti s textem se zeptá i jednoduše odpoví na dotaz, dobře – špatně, vybere z více možností, provádí metodické pokyny a příkazy; určí základní charakteristiku která určuje gramatické kategorie (rod, číslo, slovesný čas, osoba atd.) rozumí písemným pokynům;

<p>– porozumět podstatě krátké reklamy, rozhlasového a televizního pořadu, jejichž styl a pohled na svět je blízký mladým lidem, tématu z oblasti populární vědy a vzdělávacích pořadů;</p> <p>– porozumět ústnímu projevu (různé variace standardního jazyka), jejímž tématem jsou situace z každodenního života blízká dětem tohoto věku.</p> <p>Čtení. Žák by měl:</p> <p>– souhrně, podrobně a selektivně (v závislosti na komunikační situaci a osobní potřebě) za pomoci jazykových prvků předepsaných učebním plánem, porozumět psanému textu (dopisy, články v novinách, návody k použití, inzeráty), z krátkých literárních forem (krátké příběhy, poezie a dramatické texty) odpovídající věku a zájmům žáka;</p> <p>– porozumět krátkému textu, který se vztahuje na učební látku z jiných předmětů, v souladu se svou znalostí jazyka, jejímž tématem jsou situace z každodenního života blízká dětem tohoto věku;</p> <p>Psaní. Žák by měl:</p> <p>– psát strukturované a koherentní texty od 140 do 160 slov, ve kterých s použitím známých jazykových prvků a morfosyntaktické struktury popisuje události a osobní zkušenosti;</p> <p>– napsat zprávu a formální dopis (jak v tištěné tak v elektronické formě.), ve formálních a neformálních situacích například (poděkování, žádost, omluva, prosba...).</p> <p>Hovor (ústní projev). Žák by měl:</p> <p>– svůj ústní projev přizpůsobit dané situaci, v samostatném ústním projevu (který trvá 2–3 minuty) mluví o každodenních tématech ze svého bezprostředního okolí, o dění ve škole a mimo ní, umět vyjádřit své pocity, dojmy, případně doplnit o vlastní názor na zpracované téma.</p> <p>Hovorová interakce (role partnera). Žák by měl:</p> <p>– během rozhovoru respektovat společenské normy komunikace, se svými spolubesedníky si vyměňovat informace, názory a postoje z různých tematických okruhů (z každodenního života, kultury, vědy.);</p> <p>– aktivně diskutovat na známé téma, zahájí, udrží a ukončí rozhovor.</p>	<p>III</p> <p>LITERATURA</p>	<p>– najít chybějící slovo, dokončit řadu, najít vetřelce (křížovky, osmisměrky atd.), psát věty a kratší texty jejíž soudržnosti dosáhnou s použitím známých jazykových prvků, na základě známého textu s vizuální podporou v učebnici; vyplní formulář (příhlášku do kurzu, předplatně do český časopis, jmenovka na cestovní tašku), píše blahopřání, pohledy a kratší texty;</p> <p>– hrát, zpívat ve skupině, porovnání a třídění (podle velikosti, tvaru, barvy atd.) identifikovat předmět nebo osobu; „utvořit“ z gesta výklad;</p> <p>– řešení „aktuálních otázek“ ve třídě, respektive dohoda ohledně činnosti; společná práce s ilustrovanými materiály (fotoalba, fotografie z výletu nebo nějaké slavnosti, týdenní plán aktivit.); interaktivní učení, spontánní rozhovor, práce ve dvojicích, malých a velkých skupinách (mini dialog, výměna rolí atd.);</p> <p>– převedení dětské literatury do jiného media: tanec, zpěv, divadlo, výtvarná výchova.</p> <p>Tematické okruhy:</p> <p>– škola: možnost dalšího vzdělávání, středoškolské vzdělání, vysokoškolské vzdělání;</p> <p>– ze života mládeže: pobyt na táboře, různé akce, zájmy a koníčky mladých lidí, soutěže, festivaly, móda pro mladé, drogy nejčastěji zneužívané školní mládeží, návštěva galerie, sci-fi filmy;</p> <p>– společnost a příroda: české dějiny, aktuální témata z oblasti kulturních dějin Čechů, významné kulturní instituce, přírodní krásy země.</p> <p>Komunikační funkce jsou v osmé třídě stejné jako v předchozím ročníku, jediné jsou obohaceny o nové lexikální a gramatické aspekty. Co jde o komunikační funkce, ony mohou být jednodušší nebo složitější, v závislosti na cílové skupině/věk, úrovni jazykové znalosti, vzdělání/a zahrnuje: pozdrav, představení, představení sebe a druhých, pojmenování a popis lidí, částí těla, jiných živých bytostí, barev, čísel, klást a odpovídat na otázky, dávat instrukce, poprosit, poděkovat, pozvat a přijmout účast ke hře/skupinové činnosti/vyjádřit zálibu, odpor, vyjádřit své pocity a potřeby, popsat aktivity, popsat polohu a místo, dávat informace o jiné osobě nebo o sobě, vyžádat si a dávat informace, popsat osobu nebo předmět, zakázat a reagovat na zákaz, vyjádřit souhlasnost, upozornit na sebe, vyžádat si a dávat povolení, omluvit se, přimluvit omluvu, odpor, vyjádřit rozhořčení a protest, v rámci navedených komunikačních funkcí seznámit ostatní s textem a svými prožitky.</p> <p>Literatura:</p> <p>– Linda Jaromir, Sa českim u svet: [izgovor, gramatika]/[priredila] Dubravka Ivković – izd. – Beograd: Miba books, 2017., [Beograd: Neven] 165 strana; 20 cm.</p> <p>– Remediosová Helena, Do you want to speak Czech? : workbook, volume 1 = Wollen Sie Tschechisch sprechen? : Arbeitsbuch zum 1. Teil/Helena Remediosová, Elga Čechová, Harry Putz ; [ilustrace Ivan Mraček-Jonáš]. – 2. vyd. – Liberec : H. Putz, 2001. – 224 str.</p> <p>– M. Hádková, J. Línek, K. Vlasáková, Čeština jako cizí jazyk = Češki jezik kao strani jezik, Úroveň A1 = nivo A1, Univerzita Palackého v Olomouci Katedra bohemistiky Filozofické fakulty, podle „Společného evropského referenčního rámce pro jazyky. Jak se učíme jazykům, jak je vyučujeme a jak v jazycích hodnotíme“ – vydání první, vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky/nakladatelství TAURIS, 2005. – 320 str.</p> <p>– Koprivica Verica, Česko-srpski, srpsko-češki rečnik = Česko-srbský, srbsko-český slovník : [izgovor, gramatika]/[priredila] Verica Koprivica. – 1. izd. – Beograd: Agencija Matić, 2008 (Beograd : Demetra). – 540 str. ; 20 cm. – (Nova edicija)</p> <p>– Jeníková Anna, Srpsko-češki, češko-srpski rečnik = Srbsko-český, česko-srbský slovník/vydalo nakladatelství LEDA spol. s.r.o. – vydání první, Voznice (Czech), 2002. – 592 str.</p>
<p>– Během výuky literatury seznámit nejprve žáka se základními literárními druhy. Naučit ho rozlišovat poezii,prozu, drama, a v samotném textu úvod a zápletku.</p> <p>V oblasti vyučovacích osnov, které se soustředí na prvky národní kultury, se doporučuje komparativní metoda, zde jazykový materiál musíme neustále umisťovat v užší nebo širší kontext. Ve výuce jazyka se uplatňuje komunikativně-interaktivní metoda, stejně tak, jako v předchozích ročnících.</p> <p>– Výuka českého jazyka s prvky národní kultury se zaměřuje především na žáky: žáci se považují za odpovědné, kreativní a aktivní účastníky ve vyučovacím procesu, kteří vynalézají značně úsilí pro získání jazykových znalostí a potom je aplikují v komunikaci. Žáci z počátku jen naslouchají a reagují a teprve později se aktivně zapojují do rozhovoru v hodině. Během výuky literatury s prvky národní kultury, se děti aktivně zapojují do rozhovoru v hodině, nebo schromažďují informace o celé řadě témat souvisejících s lidovou tradicí, zejména od starších členů své rodiny</p>	<p>– znat obvyčejí a zvyky o svátcích;</p> <p>– rozpoznat český lidový kroj;</p> <p>– seznámit se s zeměpisnými údaji (významná místa a turistická centra v České republice);</p> <p>– seznámit se s dějinami českého národa, významné osobnosti a události z minulosti i současnosti;</p> <p>– seznámit se s lidovými písničkami, duchovními písněmi, slágy;</p> <p>– seznámit se s lidovými písněmi české menšiny v Srbsku;</p> <p>– seznámit se s českou populární a filmovou hudbou;</p> <p>– seznámit se s českými lidovými tanci;</p> <p>– seznámit se s kulturním dědictvím Čechů v Česku;</p> <p>– seznámit se s úspěchy Čechů na poli jak kulturním tak i vědecko-technickém;</p> <p>– seznámit se a porovná nevýznamnější české svátky a zvyky/oslavy, karnevaly a jiné manifestace/se zvyky ve své místní komunitě;</p> <p>– aktuální témata kulturních dějin Čechů;</p> <p>– seznámit se s údaji o obyvatelstvu, průmyslu, městech a obcích v České republice;</p> <p>– seznámit se s arhitekturou (typické stavby českého venkova) atd.</p> <p>– rozpoznat cizí vliv na utváření místní české kultury;</p> <p>– naučit se vážit si jak vlastních společensko-kulturních hodnot, tak i hodnot ostatních národů;</p> <p>– kládat důraz na význam multikulturního dialogu v multikulturním jazykovém prostoru, ve kterém žije;</p>	

		Doporučuje se: – audio-vizuální prostředky, CD, filmy, rádio a televizní pořady; – sbírky lidových písní a tanců; – materiál z rodinných „archivů“; ústně předávané tradice starších členů rodiny; – doporučená literatura: – Iva Maráková – Pranostiky a hry na celý rok; – Josef Václav Sládek – Dětem (Dětská poezie); – Můj první obrázkový slovník (Mezi zvířaty, Na statku); – časopisy – Sluníčko, Mateřídouška.
--	--	--

Klíčové pojmy obsahu: jazyková kultura, poslouchání a mluvení, literatura, tradice.

INSTRUKCE PRO DIDAKTICKO – METODICKOU REALIZACI PROGRAMU

Učební plán *Českého jazyka s prvky národní kultury* je navržen tak, aby kladně reagoval na různé kritérii a potřeby a skládá se z několika předmětů: český jazyk, jazykový výraz, literatura, které jsou základem pro dosažení více výsledků z účasti na tomto programu.

Na jedné straně, obsah programu zahrnuje výše uvedený celky, který nelze studovat samostatně a bez průniku s jinými částmi programu, zatímco na druhé straně je program flexibilní, pokud umozňuje přizpůsobení se různým podmínkám, vývoji a expanzi v závislosti na zpětné vazbě z praxe.

V souladu s tím, doporučuje se rozdělení hodin výuky probíhat tak, aby současně byla věnována zvláštní pozornost jazykovému učení, obohacení jazykové kultury i časté literatuře a kultuře Čechů v Srbsku s důrazem na lidovou tradici, návyky a zvyky.

Vyučující: plánuje, vede a organizuje vyučovací proces (výběr obsahu, lexiky, metody, druhu a počtu cvičení atd.), řídí práci žáků tak, aby mohli úspěšně zvládat učivo. Učitel zadává cvičení tak často, jak je potřeba, aby každý žák měl možnost si cvičit hovor, protože jedním tak se může kvalitně naučit jazyk. Učitel respektuje to, že znalost jazyka u žáků není na stejné úrovni a tak pracuje s žáky i jednotlivě. Co jde o aktivity vázané za výuku literatury a národní kultury, praktické metody v této části učebních osnov, zahrnuje kontakt s předměty, které tvoří významnou část lidové kultury, ať už jsou vyrobeny podle současných modelů, anebo se s nimi seznámíme v autentickém prostředí.

Ve třídě se používá cílový jazyk, a hovor učitele musí být přizpůsoben znalosti a věku žáků. Učitel musí mít jistotu, že žáci jeho výklad správně pochopili a to včetně jeho výchovných a socializačních prvků. Počínajíc od páté třídy, od učitele se očekává, že seznámí žáky s významem gramatické správnosti textu. Od šesté třídy, učitel seznámí žáky s rovnocenností ústního a psaného kodu a jejich vzájemném vztahu. Tyto gramatické popisy se zavádí bez podrobného vysvětlení gramatiky, jediné jestli žák na vysvětlení netrvá.

Kdykoli je to možné, ve výuce gramatiky používáme schémata, tabulky a přehledy, které pomáhají pochopit gramatické jevy. Počet a typ cvičení přizpůsobíme jazykové úrovni žáků. Máme možnost kombinovat jednotky nižších úrovní do mnohem vyššího počtu jednotek na vyšší úrovni. Je potřeba volit individuální přístup ke každému žákovi. Toto je způsob určování vyšší úrovně znalosti českého jazyka a gramatiky.

Didaktické prostředky: vysokou motivaci žáků učitel zvyšuje pomocí vhodných audio-vizuálních prostředků, CD, ilustrací v učebnicích, obrázků, fotografií, pořadů, filmů a podobně. Učitel by měl přimět žáky k tomu, aby se aktivně zapojili do shromáždění materiálů, které se vztahují k určité lekci (pohlednice, obrázky, články z novin atd.). Ve výuce literatury s prvky národní kultury, se doporučuje literatura i když výběr obsahu je do jisté míry ponechán na učiteli.

Hodnocení: Hodnocení není oddělená činnost, ale nedílná součást výuky. Učitel se při veškerých činnostech cíleně zaměřuje také na rozvíjení a hodnocení klíčových kompetencí žáků. Hodnocení zde má motivační charakter. Hodnotí se komunikační kompetence, řečové dovednosti, slovní zásoba, monologický a dialogický projev, pravopis, pozornost v hodině, vypracování domácích úkolů a projektů, (jednotlivých nebo skupinových). Způsob ocenování musí žák znát předem, a musí být v souladu s cvičebními postupy v hodině.

3. ХРВАТСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Naziv predmeta

HRVATSKI JEZIK S ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Cilj

Cilj je učenja Hrvatskoga jezika s elementima nacionalne kulture njegovanje hrvatskoga jezika čitanjem književnih djela, upoznavanjem i razumijevanjem povijesne i kulturne baštine Hrvatske i Hrvata te razvijanjem višjezičnosti i interkulturalnosti kao načina života u suvremenom društvu.

Razred

Osmi

Godišnji fond sati

72 sata

ISHODI Nakon završene teme/područja, učenik će moći:	PODRUČJE/TEMA	SADRŽAJI
1. Hrvatski jezik i književnost		
<ul style="list-style-type: none"> – govoriti jasno poštujući normu hrvatskoga standardnog jezika – razlikovati hrvatski standardni jezik i zavičajni govor – rabiti hrvatski jezik u skladu sa standardnojezičnom normom – razlikovati alternacije ije/je/e/i u hrvatskome standardu i u zavičajnom govoru – primijeniti pravopisna pravila pri pisanju velikoga i maloga početnog slova višerječnim imenima – interpretativno čitati književne tekstove – čitati s razumijevanjem, analizirati i interpretirati književne i neknjiževne tekstove – rabiti razne oblike pripovijedanja: opisivanje, pripovijedanje, dijalog – sastaviti govoreni ili pisani tekst o doživljaju književnoga djela i na temu iz svakodnevnoga života i svijeta mašte – prepoznati zajednički i različiti leksik hrvatskoga i srpskoga književnog jezika – prepoznati osobine likova i potkrijepiti primjerima iz književnoga teksta – vrednovati postupke likova i stavove potkrijepiti dokazima 	Jezik	Ponavljanje jezičnoga nastavnog sadržaja prethodnih razreda Razlike hrvatskoga i srpskoga standardnog jezika Smjenjivanje ije/je/e/i u različitim oblicima iste riječi Pravila pisanja velikoga početnog slova u pisanju višerječnih imena Povijest hrvatskoga književnog jezika – hrvatski jezik u 20. i 21. stoljeću Hrvatska narječja (štokavsko, kajkavsko, čakavsko) Frazemi Rasprava i problemski članak Odlike krasnoslova i govorne vrednote (interpretativno čitanje) Usmeno izražavanje u skladu s pravogovornom normom hrvatskog standardnog jezika Stvaralačko prepričavanje, dramtizacija.
		Književnost

<ul style="list-style-type: none"> – uspoređivati frazeme u hrvatskom i srpskom jeziku – analizirati problemski članak – raspravljati na zadanu temu – razlikovati tri hrvatska narječja – ilustrirati vjerovanja, običaje, način života i događaje iz prošlosti opisane u književnim djelima. 		<p>7. Antun Branko Šimić, <i>Opomena</i> 8. Ratko Zvrko, <i>Tvoja staza</i> 9. Lazar Merковиć, <i>Iza tebe</i> 10. Aleksa Kokić, <i>Ljudi nizine</i> 11. Dragutin Domjanić, <i>Bele rože</i> 12. Drago Gervais, <i>Tri nonice</i> 13. Nikola Kujundžić, <i>Kolo igra, tamburica svira</i></p> <p>Proza 1. Nada Mihelčić, <i>Bilješke jedne gimnazijalke</i> 2. Stjepan Tomaš, <i>Priča o ljubavi</i> 3. Goran Tribuson, <i>Ne dao Bog većeg zla</i> 4. Sanja Pilić, <i>Matematika – ljuta si ko paprika</i> 5. Ivan Goran Kovačić, <i>Sedam zvonara Majke Marije</i> 6. Stjepan Božić, <i>Svete planine svijeta</i> 7. Balint Vujkov, <i>Bajke</i> (izbor) 8. Vladan Desnica, <i>Pravda</i> 9. Miro Gavran, <i>Ručak kod bake</i> (ulomak iz zbirke <i>Kako je tata osvojio mamu</i>)</p> <p>Drama 1. Ivana Marinić, <i>Želim vratiti ljubav</i> 2. Pero Budak, <i>Mečava</i> 3. Milan Ogrizović, <i>Smrt Hasanaginice</i></p> <p>Izbor prigodnih tekstova iz časopisa <i>Modra lasta, Hrvatska riječ</i> – podlistak <i>Kužiš</i>. Antica Menac, Željka Fink-Arsovski, <i>Hrvatski frazeološki rječnik</i></p> <p>Domaća lektira 1. Nada Mihelčić, <i>Bilješke jedne gimnazijalke</i> 2. Silvija Šesto Stipančić, <i>Vanda/Debela/Tko je ubio pašeticu</i> 3. Julijana Matanović, <i>Zašto sam vam lagala</i> 4. Sanja Pilić, <i>Sasvim sam poburtetio</i> 5. Jasminka Tihi-Stepanić, <i>Imaš fejs</i> 6. Višnja Biti, <i>Zašto tako?</i> 7. Miro Gavran, <i>Kako je tata osvojio mamu</i></p>
<p>2. Elementi nacionalne kulture</p>		
<ul style="list-style-type: none"> – navesti ključne događaje iz hrvatske povijesti 20. stoljeća – imenovati praznike hrvatske zajednice u Republici Srbiji – objasniti značaj geografskog položaja Gorske Hrvatske – prepoznati elemente i vrijednosti tradicijske kulture i baštine Gorske Hrvatske – opisati značajne blagdane i običaje vezane uz njih – opisati obrt/zanat značajan za očuvanje kulturne baštine i tradicije – otplesati jedan tradicijski ples – imenovati dijelove narodne nošnje u kojoj se pleše – poznavati filmsko ostvarenje barem jednoga hrvatskog redatelja u zavičaju i u Republici Hrvatskoj – navesti odlike nacionalne kuhinje – pripremiti tradicionalno jelo – otpjevati pjesme primjerene dobi – navesti imena značajnih glazbenika i njihova djela – prepoznati njihov značaj za očuvanje tradicije i nacionalnog identiteta – prepoznati tradicijske instrumente – prepoznati djela hrvatskih likovnih umjetnika u zavičaju i u Republici Hrvatskoj – iskazati svoj estetski doživljaj – vrednovati djela likovne baštine i suvremenoga likovnog izričaja u skladu sa svojom dobi – likovno se izraziti na zadanu temu. 	<p>Povijest i geografija</p>	<p>Povijest Hrvatska na početku 20. stoljeća Kraljevina SHS Hrvatska u II. svjetskom ratu Hrvatska nakon II. svjetskog rata Braća Radić Suvremena Hrvatska</p> <p>Gorska Hrvatska Značajniji gradovi: Delnice, Ogulin, Otočac Kulturno-povijesne znamenitosti (UNESCO-ova baština), prirodne ljepote, nacionalni parkovi i parkovi prirode, znamenite ličnosti (Ivana Brlić-Mažuranić, Nikola Tesla, Ivan Goran Kovačić, Frankopani), značajne manifestacije (Festival Bajke, Goranovo proljeće...)</p> <p>Praznici hrvatske zajednice u Republici Srbiji: Sv. Josip (19. ožujka), Dan rođenja Ivana Antunovića (15. kolovoza – obilježava se u lipnju), Dan rođenja bana Josipa Jelačića (16. listopada) i Dan prvoga saziva Hrvatskoga nacionalnog vijeća (15. prosinca).</p> <p>Blagdani: Božić, Uskrs i običaji koji se odnose na ta dva najveća kršćanska blagdana. Stari zanati. Izrada predmeta od prirodnih materijala: čamac, bačva, drvene klompe, papuče, tambure, zvečke, šling, slike od slame, posude itd. (jedan po izboru). Narodni ples <i>Momačko kolo</i> (bunjevačka igra) Pjesme i plesovi Gorskog Kotara. Tradicijska jela po izboru iz Gorske Hrvatske i Vojvodine (Srbije). Kazališna predstava ili filmsko ostvarenje po izboru (Zagrebačka škola crtanog filma, Ante Babaja, <i>Breza</i>, dokumentarni film po izboru). Kulturne manifestacije u zajednici – upoznavanje s kalendarom, razgovor i posjet odabranim manifestacijama.</p> <p>1. <i>Lijepa naša domovino</i> – himna Republike Hrvatske (Antun Mihanović) 2. <i>Gorski Kotaru moj</i> (himna Gorskog Kotara) 3. <i>Starogradske pjesme</i> 4. <i>Na te mislim</i> 5. <i>Narodi nam se</i> – narodna božićna pjesma 6. <i>Ja te ljubim, djevo mila</i> 7. Hrvatski glazbenici i glazbeni sastavi 20. i 21. stoljeća (Novi fosili, Magazin, Oliver Dragojević, Gibonni, ...) 8. <i>Ravnogorski tamburaši</i> 9. TS KUD-a Delnice 10. <i>Veseli pajdaši</i>, Skrad 11. <i>Pjevački zbor KUD-a Delnice</i> Druge pjesme po izboru nastavnika prilagođene dobi učenika.</p> <p>Likovna kultura Plakat, fotografija Od paleolita do predromanike (lička kapa, Japodi, zavičajni muzej grada Ogulina)</p>

Ključni pojmovi sadržaja: Povijest jezika, narječja, frazemi, Gorska Hrvatska, Hrvatska u 20. stoljeću, suvremeni glazbenici i glazbeni sastavi.

UPUTE ZA DIDAKTIČKO-MEODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program nastave i učenja Hrvatskoga jezika s elementima nacionalne kulture čine dvije velike predmetne cjeline: Hrvatski jezik i književnost i Nacionalna kultura. Preporučena je distribucija sati po predmetnim cjelinama sljedeća: Hrvatski jezik i književnost – 36 sati, Nacionalna kultura – 36 sati. Cjeline su kompatibilne i prožimaju se te se ne mogu proučavati izolirano.

Hrvatski jezik izučava se na sadržajima književnosti, povijesti, geografije, tradicijske kulture, glazbene i likovne kulture. Preporučuje se nastavu Hrvatskoga jezika s elementima nacionalne kulture izvoditi u dvosatu, tj. dva sata uzastopno, da bi se preporučeni sadržaji mogli povezati u zaokruženu cjelinu. Preporučuje se sadržaje predmeta tematski povezati. Na taj je način moguće pratiti geografsku podjelu na regije Hrvatske (nizinska, gorska i primorska) uz obvezno izučavanje sadržaja iz dijela Srbije gdje žive Hrvati.

Nakon odabira okosnice sata/teme, potrebno je povezati sve elemente programa: književni sadržaj, sadržaje iz jezika i sadržaje iz nacionalne kulture. Program je ponudio sadržaje uz uvažavanje dobrih obilježja učenika i oslanja se na njihova prethodna znanja i iskustva. Ako je skupina učenika mješovita po uzrastu, program je potrebno diferencirati uz uvažavanje obilježja (dob, predznanje, motiviranost, zanimanja) skupine s kojom se ostvaruje. Stoga, nastavnik ima mogućnost kombinirati sadržaje iz programa za osmi razred sa sadržajima iz razreda koji prethode osmom razredu.

Program Hrvatskoga jezika s elementima nacionalne kulture usmjeren je na ishode. Ishodi predstavljaju opis integriranih znanja, vještina, stavova i vrijednosti koje učenik gradi, proširuje i produbljuje dvjema velikim predmetnim cjelinama unutar ovoga predmeta.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Program orijentiran na ishode nastavniku daje veću slobodu u stvaranju i osmišljavanju nastave i učenja. Uloga nastavnika je kontekstualizirati program potrebama konkretnoga razrednog odjela ili skupine učenika, imajući u vidu: sastav i obilježja učenika, udžbenike i druge nastavne materijale koje će upotrebljavati, tehničke uvjete, nastavna i medijska sredstva kojima škola raspolaže, izvore podrške, mogućnosti, kao i potrebe lokalne sredine u kojoj se škola nalazi. Polazeći od danih ishoda i sadržaja, stvara se godišnji – globalni plan rada iz kojega se razvijaju mjesečni – operativni planovi. Ishodi definirani po područjima olakšavaju dalju operacionalizaciju ishoda na razini određene nastavne jedinice.

Pri planiranju treba misliti na složenost ishoda (neki se ostvaruju brže i jednostavnije od drugih), ali je za većinu ishoda potrebno više vremena, više različitih aktivnosti, kao i uporaba raznih izvora znanja (tekstovi, film, glazba itd.). Tijekom planiranja nastave i učenja, važno je misliti na to da je udžbenik nastavno sredstvo te da ne određuje sadržaje predmeta. Zato je potrebno sadržajima udžbenika pristupiti selektivno i u odnosu na predviđene ishode. Osim udžbenika, kao jednog od izvora znanja, nastavnik učenicima treba omogućiti uvid i iskustvo korištenja i drugih izvora znanja poput filma, glazbenoga događaja, posjeta ustanovi kulture itd. Preporuka je da se učenicima ne zadaje domaća zadaća. Učenicima se mogu preporučiti književna djela za neobavezno čitanje (domaća lektira) u skladu s dobi i zanimanjima te vrijedni elektronički sadržaji.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

JEZIK

U nastavi jezika učenici se osposobljavaju za pravilnu usmenu i pisanu komunikaciju hrvatskim standardnim jezikom, kao i za uporabu lokalnoga materinskog govora.

Pri navođenju nastavnih jedinica obrađivanih u prethodnim razredima, provjerava se stupanj usvojenosti i sposobnost primjene prethodno obrađenoga gradiva, a ponavljanje i uvježbavanje na novim primjerima prethodi obradi novoga sadržaja, čime se osigurava kontinuitet rada i sustavnost u povezivanju novoga gradiva s postojećim znanjima. Osnovni programski zahtjev u nastavi jezika jest predstaviti i

tumačiti jezik kao sustav. Jezične pojave ne proučavaju se izolirano, izvan konteksta u kojem se ostvaruju njihove funkcije. U odgovarajućoj prilici znanja iz gramatike stavljaju se u svrhu tumačenja teksta. Jezične pojave navode se i prikazuju u kontekstu, odnosno smještaju se u govorne situacije u kojima se mogu jasno prepoznati, izdvojiti i objasniti njihova obilježja i funkcije.

Pravopisna pravila usvajaju se analizom pisanih vježba. U pravopisnim vježbama vježba se pravilno pisanje odraza *jata* u primjerima u kojima se pojavljuju alternacije *ije/je*: kraćenje *ije* u *je*, duljenje *je* u *ije*. Učenici se potiču na samostalno uočavanje i ispravljanje pravopisnih pogrešaka u komunikaciji SMS-om, kao i u raznim oblicima komunikacije internetom.

Osim toga, učenici se upućuju i na korištenje pravopisne knjige i pravopisnoga rječnika (školsko izdanje). Preporučuje se donošenje pravopisne knjige na sat obrade pravopisnih tema.

Potrebno je stalno ukazivati na važnost pravilnoga govora, koji se njeguje provođenjem ortoepških vježba. Ortoepške vježbe ne ostvaruju se kao posebne nastavne jedinice, već uz odgovarajuće teme iz gramatike, rečenična intonacija povezuje se s pravopisom, sintaksom itd. Preporučuje se stvaranje navike prepoznavanja, reproduciranja i usvajanja naglasaka hrvatskoga standardnog jezika te uočavanje odstupanja i razlikovanje vlastite dijalektalne akcentuacije od standardnojezične norme.

Obvezno je povezivanje jezične kulture s obradom književnih tekstova kao reprezentativnih obrazaca izražavanja, a i s nastavom gramatike i pravopisa. Jezična kultura njeguje se provođenjem leksičko-semantičkih i leksičko-stilističkih vježba, koje bogate rječnik i razvijaju sposobnost i vještinu izražavanja. Razvijanje jezičnoga mišljenja vježba se na tekstu ili tijekom govornih vježba.

KNJIŽEVNOST

Okosnicu programa književnosti čine poetski, prozni i dramski tekstovi. Program je moguće obogatiti izborom znanstvenopopularnih i informativnih tekstova prilagođenih dobi učenika.

Uz obvezni popis tekstova za obradu, program dopušta nastavniku dopunjavanje ili zamjenu jednoga njegovog dijela (30%) tekstovima po vlastitu izboru. Tako osmišljen program omogućava fleksibilan i kreativan pristup proučavanju književnoga stvaralaštva, uz odabir različitih razina obrade: interpretacije, prikaza ili osvrta. Izbor djela usklađuje se s mogućnostima, potrebama i zanimanjima određene skupine učenika. Razlike u ukupnoj umjetničkoj i informativnoj vrijednosti pojedinih tekstova utječu na odgovarajuća metodička rješenja (prilagođavanje čitanja vrsti teksta, opseg tumačenja teksta ovisno o složenosti njegove strukture, povezivanje i grupiranje s odgovarajućim sadržajima iz drugih predmetnih područja – gramatike, pravopisa i jezične kulture i sl.) te sadržaja elemenata nacionalne kulture.

Tijekom obrade književnih djela, kao i u okviru govornih i pisanih vježba, učenici se potiču na otkrivanje osobina, osjećaja i duševnih stanja pojedinih likova, kao i na izražavanje svojih stavova o postupcima likova. U skladu s ishodom učenici se potiču na potkrjepljivanje svojih dojmova, stavova i sudova o književnome djelu dokazima iz samoga teksta čime se osposobljavaju za samostalno iskazivanje vlastitih misli i stavova, istraživačku djelatnost i zauzimanje kritičkoga stava.

Osim korelacije među tekstovima i sadržajima iz raznih područja programa (jezik, književnost, povijest, geografija, likovna i glazbena kultura) obveznih i odabranih po vlastitu izboru u skladu sa zanimanjima skupine učenika, neophodno je uspostaviti i vertikalnu korelaciju. Nastavnik mora poznavati sadržaj predmeta Hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture prethodnih i narednih razreda radi poštivanja načela postupnosti i sustavnosti.

Mogući primjeri funkcionalnoga povezivanja programskih sadržaja iz književnosti, povijesti, geografije, glazbene i likovne te tradicijske kulture su sljedeći:

– Đir po Lici: Ivan Goran Kovačić, *Sedam zvonara Majke Marije*, Japodi, lička kapa, Goranovo proljeće

– Vila Velebita: Stjepan Božić, *Svete planine svijeta*, Nacionalni park Paklenica

– Dan materinskoga jezika: Vladimir Nazor, *Hrvatski jezik*, Dragutin Domjanić, *Bele rože*, Drago Gervais, *Tri nonice*, Nikola Kujun-

džić, *Kolo igra, tamburica svira*

– Ostavi trag: Antun Branko Šimić, *Opomena*, Ratko Zvrko, *Tvoja staza*.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Radi dostizanja ishoda prate se i vredniju rezultati napredovanja učenika. Svaka aktivnost prilika je za procjenu, bilježenje napredovanja, davanje povratne informacije, kao i za formativno ocjenjivanje i upućivanje na dalje aktivnosti.

Formativno vrednovanje dio je suvremenoga pristupa nastavi i podrazumijeva procjenu znanja, vještina, stavova i ponašanja, kao i razvijanja odgovarajuće kompetencije tijekom nastave i učenja. Učinak takvog vrednovanja daje povratnu informaciju i učeniku i nastavniku

o dostizanju kompetencija, kao i o učinkovitosti primijenjenih metoda. Formativno mjerenje podrazumijeva prikupljanje podataka o učeničkim postignućima, a najčešće su tehnike: ostvarivanje praktičnih zadataka, promatranje i bilježenje aktivnosti tijekom nastave, izravna komunikacija učenika i nastavnika, mapa osobnoga razvoja s najuspješnijim uradcima učenika itd. Rezultati formativnoga vrednovanja na kraju nastavnoga ciklusa iskazuju se i sumativno – brojčanom ocjenom.

Rad nastavnika sastoji se od planiranja, ostvarivanja, praćenja i vrednovanja. Osim postignuća učenika, nastavnik kontinuirano prati i vrednuje proces nastave i učenja te vlastiti rad. Sve što se u nastavnoj praksi pokaže dobrim i korisnim treba koristiti i dalje, a nedovoljno učinkovito i djelotvorno treba unaprijediti.

4. МАЂАРСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

A tantárgy neve

Cél

Osztály

Évi óraszám

MAGYAR NYELV A NEMZETI KULTÚRA ELEMEIVEL, ANYANYELVÁPOLÁS

A magyar nyelv oktatásának és tanulásának célja, hogy a tanuló ápolja vagy idegen nyelvként tanulja a magyar nyelvet, helyesen használja a különféle kommunikációs situációkban, beszédben és írásban. Ismerje meg, értékelje és becsülje a magyar nemzeti értékeket és hagyományokat, elfogadja a különböző kultúrákat és fejlessze az interkulturális kommunikációt; fejlessze a kulcskompetenciákat.

Nyolcadik

72 óra

KIMENET A tematikai egység/terület feldolgozását követően a diák képes lesz a következőkre:	TERÜLET/TEMATIKAI EGYSÉG	TARTALOM
<p>– Az előző évfolyamokon tanult irodalmi fogalmakat összefüggésbe hozza az új tananyaggal, és mindezt felhasználja az irodalmi mű elemzése során.</p> <p>– Megkülönbözteti az irodalmi műfajokat.</p> <p>– Bemutatja a műfajok jellemző tulajdonságait.</p> <p>– Meghatározza a mű témáját, szereplőit, röviden elmondja a cselekményt.</p> <p>– Felismeri az epikai, drámai és lírai szövegek beszélőjét.</p> <p>– Megkülönbözteti az E/1 és az E/3 személyű narrátort.</p> <p>– Kérdések és kulcsszavak alapján összefoglalja a szöveg lényeges információit.</p> <p>– Megállapítja a cselekmény helyét és idejét.</p> <p>– Meghatározza és példákkal illusztrálja a mű témáját, a főszereplőt, a mellékszereplőket stb.</p> <p>Érti és megnevezi a szereplők közötti viszonyokat.</p> <p>– Felismeri a mű alaphelyzetét, a kibontakozást, a feszültséget, a csattanót.</p> <p>– Ismeri és megnevezi a következő fogalmakat: líra, elégia, eposz, óda.</p> <p>– Megnevezi és alkalmazza a leírás formáit: a személyleírást, a tárgyleírást, a tájleírást.</p> <p>– Felismeri és értelmezi az egyszerű szövegek konfliktushelyzeteit, röviden jellemzi a hősöket és kifejti a véleményét velük kapcsolatban.</p> <p>– Többszöri olvasás után megérti az egyszerű és/vagy összetettebb szövegeket.</p> <p>– Hangosan, megfelelő tempóban olvas és reprodukál rövidebb és/vagy hosszabb szövegeket, ügyelve a helyes artikulációra, hangsúlyra, hangléjtésre, valamint a mondatformálásra.</p> <p>– Megérti a humor szerepét az irodalmi művekben.</p> <p>– Megfogalmazza a szöveghez kapcsolódó egyéni élményeit, és meg is indokolja. Összehasonlítja saját és a társa olvasmányélményeit.</p> <p>– (Tanári segítséggel) előad irodalmi művek részleteit, dialógusait.</p> <p>– Röviden megindokolja, miért ajánl egy-egy irodalmi művet olvasásra.</p> <p>– Felismeri az azonos motívumokat a magyar és a szerb irodalmi művekben.</p>	<p>IRODALMI ISMERETEK</p>	<p>LÍRA</p> <p>Feldolgozásra szánt szövegek</p> <ol style="list-style-type: none">1. Juhász Gyula: <i>Milyen volt...</i>2. Tolnai Ottó: <i>Nam hangzott hasonló édes hang</i>3. Radnóti Miklós: <i>Tétova óda</i>4. Ady Endre: <i>A Tűz csiholója</i>5. Arany János: <i>Toldi</i> (részlet)6. József Attila: <i>Tél</i>7. Kosztolányi Dezső: <i>Negyven pillanatkép</i> (részletek a ciklusból)8. Áprily Lajos: <i>Március</i>9. Petőfi Sándor: <i>Föltámadott a tenger</i>10. József Attila: <i>Születésnapomra</i>11. Babits Mihály: <i>Vasárnapi impresszió, autón</i> <p>Kiegészítő, választható szövegek</p> <p>Kortárs költők alkotásai.</p> <p>Néhány magyar költő rövid életrajza és délszláv kapcsolatainak feldolgozása</p> <p>Néhány magyar irodalmi szöveg szerb, illetve délszláv fordítása.</p> <p>Irodalmi alapfogalmak</p> <p>Műnemek: líra.</p> <p>Lírai műfajok: óda, eposz, elégia.</p> <p>A szöveg formája: az időmértékes verselés, a betűrím, az áthajlás.</p> <p>Műfaji ismeretek: a dal, a szabadvers.</p> <p>Stílusesszék: pl. a megszemélyesítés, a költői jelző, a hiperbola, a fokozás, a metafora, a hasonlat, az irónia, a túlzás, az allegória, a szinesztézia.</p> <p>A lírai formanyelv jellemzői: a szimbolizmus kifejezőmódja, az impresszionista kifejezőmód</p> <p>EPIKA</p> <p>Feldolgozásra szánt szövegek – kötelező szövegek</p> <ol style="list-style-type: none">1. Egy kortárs magyar szöveg feldolgozása2. Egy világirodalmi szövegrészlet feldolgozása magyar nyelven3. Móricz Zsigmond: <i>Hét krajcár</i>4. Német István valamelyik riportja5. Kontra Ferenc valamelyik novellája (részlet)6. Terék Anna valamelyik drámarészlete7. Egy esszé (pl. Harmath Károlytól)8. Egy tanulmány (részlet)9. Nagy Lajos: <i>Pesti gyermek egy napja</i>10. Gelléri Andor Endre: <i>Egy fillér</i> <p>Kiegészítő, ismeretterjesztő, választható szövegek</p> <ol style="list-style-type: none">1. Déry Tibor valamelyik elbeszélése2. Válogatás Örkény egyperces novellái közül3. Szathmáry István: <i>A fa</i> <p>Irodalmi alapfogalmak</p> <p>Műnemek: epika, dráma.</p>

		<p>Epikai műfajok: elbeszélés, novella, riport, esszé, tanulmány. A leírás (táj-, személy- és tárgyleírás). A komikum, az ironia, a groteszk. A jellemzés fajtái pl. párbeszédben, az önjellemzés. Az epikai művek szerkezeti egységei.</p> <p>DRÁMA ÉS FILM Népszokásokkal kapcsolatos dramatikus játékok (pl. lucázás, betlehemezés stb.) Választható filmek Egri csillagok, A károkatonák még nem jöttek vissza, Árvácska, Fehér lsten, Kincsem stb.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – Felismeri a magyar nemzeti jelképeket – Megismeri a magyar kultúra kiemelkedő személyiségeit (zeneszerzők, festők) – Megismeri a legfontosabb magyar művészeti értékeket. – Megismeri a legismertebb magyar filmművészeti alkotásokat. – Megismeri és összehasonlítja a magyar és a szerb ünnepi népszokásokat. – Össze tudja vetni a kortárs magyar és szerb kultúra kiemelkedő egyéniségeinek tevékenységét. 	<p>A NEMZETI KULTÚRA ALAPJAI</p>	<p>Kötelező témák: A magyar nemzeti jelképek (a zászló, a címer, a himnusz) A magyar film Híres magyar zenészerzők Híres magyar festők</p> <p>Kiegészítő, választható szövegek: Érdekesességek a magyar történelemből Magyar történelmi hősök, amelyek jelen vannak a magyar irodalomban is (pl. Kinizsi Pál, Dobó István, Bethlen Gábor) A magyar konyha (néhány magyar ételkülönlegesség receptje) Népszokások (pl. húsvét, mindenszentek, karácsony stb.) Fejtörők, nyelvi játékok Kvízjáték</p> <p>Projektmunka: – a magyar és a szerb nemzeti jelképek összevetése – a magyar és a szerb filmek – zenészerzők a magyar és a délszláv kultúrában (poszter, video-vagy hanganyag készítése), – rövid magyar és szerb művek vagy szövegrészek fordításának elemzése, összevetése az eredeti szöveggel, – ünnepek a magyar és a délszláv kultúrában, – híres ételek a magyar és a délszláv kultúrában (összehasonlítás), – magyar és szerb történelmi személyiségek (egy-egy történelmi kor-szakban) – Milyen középiskolában szeretnéd folytatni tanulmányaid? – Mi szeretnél lenni/Mivel szeretnél foglalkozni? – Mivel töltöm a szabadidőm? – A kedvenc filmem. – Hol voltunk kirándulni Szerbiában? – foglald össze az ott látottakat. – Képzeld el hogy idegenvezető vagy, mutasd be helyiséged nevezetességeit. – Hogyan hasznosíthatjuk újra a hulladékot?</p>
<ul style="list-style-type: none"> – Megfelelően alkalmazza a kommunikációs modelleket a leggyakoribb beszédhelyzetekben. – Üzeneteket továbbít írásban vagy szóban. – Megérti a mindennapi eseményekről szóló beszélgetések témáját, megérti az okokat és a következményeket; kérdéseket tesz fel, válaszol, önállóan elmondja véleményét. – Elolvassa a rövidebb ismeretlen szövegeket, megérti mondanivalóját, ha a téma közel áll az érdeklődési köréhez, illetve ha mindennapi eseményekről szólnak. – Megérti a mindennapi témákkal foglalkozó műsorokat. – Rövid médiaszöveget alkot (hírt, interjút, riportot). – Bejelent valamilyen eseményt. – Nyelvtudásának megfelelően alkalmazza a szituatív kódváltást az elektronikus médiában. – Használja a megfelelő udvariassági formákat. – Bemutatja önmagát és a környezetében lévő embereket, elmesél történeteket, tolmácsolja saját kívánságait, bemutatja céljait. – Nyelvtudásának megfelelően megfogalmaz egy hírt. – Felismer alapvető nem verbális kódokat. – Részt vesz szerepjátékokban. 	<p>KOMMUNIKÁCIÓ</p>	<p>A beszédhelyzet összetevői A beszélő és hallgató szempontjai A tömegkommunikáció Az írott sajtó és az elektronikus média A tömegkommunikációs eszközök műfajai: a hír, a tudósítás, az interjú, a riport, a hirdetés. Nem verbális kódok a tömegkommunikációban. A felolvasás. Az írásjelek és a felolvasás. Szövegértés.</p> <p>Témakörök: Információadás, kérdések megfogalmazása, egyszerű hírek közlése. Filmbemutató bejelentése. Színházelőadás bemutatójának bejelentése. Híres festők tárlatának bejelentése és rövid beszélgetés a szerzővel Fontos esemény beharangozása a sajtóban. Sporteseményről való tudósítás. Riport. Rövid útleírás. Hirdetés készítése egy kedvenc árucikkről. A kedvenc videojáték reklámozása vagy bemutatása. Hogyan készülünk fel egy interjúra? A hallás utáni szövegértés fejlesztése. Udvariassági formák az elektromos médiában: köszönés, bemutatkozás, bemutatás, elköszönés, megköszönés, bocsánatkérés, értesítés, jókívánság kifejezése stb.</p> <p>Kapcsolatteremtési formák a tömegkommunikációban. Rövid tájékoztató szövegek létrehozása (napi hírek, helyszíni jelentések). A diákok anyanyelve hatására előállt interferencia jelenségek javítására irányuló képességek fejlesztése. Bizonyos információk lokalizálása a tömegkommunikációs eszközökben. Szerepjátékok: bemondó, riport, interjúkészítő....</p> <p>Projektmunkák: – Hogyan kell elkészíteni a kedvenc ételmezt? – A(z egészséges) táplálkozás és az egészséges életmód az életben.</p>

		<ul style="list-style-type: none"> - A ház/lakás fenntartása, munkák megszervezése (mester hívása, nagytakarítás, mindennapi feladatok). - Egy családi összejövetelünk bemutatása. - Az öltözködés, a kiegészítők és a divat: mi a szép? - Egészség és a tinkor: a függőség veszélyei. - Oktatás: továbbtanulási lehetőségek, melyik szakma érdekel. - A környezetvédelem és én. - A környezetem: régiók jellemzői, nemzeti parkok. - Én és a sportesemények (Hogyan viselkedjünk egy sporteseményen?) - Vásárlás – szaküzletben (sportbolt, könyvesbolt): kedvenc (internetes) vásárlóhelyem bemutatása, vásárlási szituáció. - Én és a közlekedés. Hogyan viselkedjünk utazás közben? (vasút, repülő, autóbusz...) Gyalogosként a közlekedésben. - Kedvenc múzeumom, kiállításom bemutatása. - Kedvenc filmem/színlelőadásom: történetmesélés - Az internet: jelen lenni a közösségi hálón. Előnyök és hátrányok. - Tudásszerzés a világhálón: Hogyan és mit keresek? - Általános emberi tulajdonságok, tanácsok. Milyen vagyok, ha....? - Érdekes történelmi események. - Mivel töltöm a szabadidőm? - A kedvenc filmem.
<ul style="list-style-type: none"> - Alapszinten kontrasztív módon gondolkodik, összevet. - Érti és használja az előző osztályokban elsajátított nyelvtani szerkezeteket. - Használja az egyszerűbb összetett mondatokat. - Meg tudja fogalmazni a egyszerű mondat mibenlétét és fajtáit. - Felismeri az összetett mondatokat, ismeri felosztásukat. - Tudja mi az alárendelt összetett mondat, és fel tudja sorolni fajtáit. - Tudja mi a mellérendelő összetett mondat és ismeri felosztását. - Ismeri a többszörösen összetett mondat fogalmát - Össze tudja vetni a magyar és a szerb összetett mondatok jellemzőit. - Ismeri a mondatok szerkezeti felosztását. - Megfelelően használja a magyar szórendet, reflektál az anyanyelvén megjelenő különbségekre. - Megfelelően használja a mondatok közötti írásjeleket. - Nyelvtanilag helyes mondatokat alkalmaz, a kommunikációs szituációtól függően. 	MONDATTAN	<p>Az egyszerű mondat. Az összetett mondat</p> <p>A magyar és a szerb összetett mondatok felosztásának különbségei. Az alárendelő összetett mondat fogalma és a tagmondatok kapcsolódása egymáshoz: állítmányi, alanyi, tárgyi, határozói, jelzői. A mellérendelő összetett mondatok fogalma és fajtái: kapcsolatos, ellentétes, választó, magyarázó, következtető. Az alárendelő és mellérendelő összetett mondatok a magyarban és a szerbben (különbségek és hasonlóságok). A többszörösen összetett mondat a magyarban és a szerbben. A magyar és szerb szórend közötti hasonlóságok és különbségek. Szó szerkezeti különbségek a magyarban és a szerbben. A tagmondatok közötti és a mondatok végén levő írásjelek használata a magyarban és a szerbben.</p>
<ul style="list-style-type: none"> - Felismeri és megnevezi a nyelvi jeleket. - Tagolni tudja a szöveget, elemeire bontani. - Megismerkedik a konnexitással a szöveget összekötő elemekkel. - Alkalmazni tudja a konnexitást rövid szövegek létrehozásakor. - Megismerkedik a szövegkohézió fogalmával. 	ÁLTALÁNOS NYELVÉSZET	<p>A nyelv mint jelrendszer. A szöveg fogalmának megállapítása. A szöveg tartalma és természete. A szöveg tagolása. A szövegkonnexitás fogalmának mint a szövegösszekötő elemek összességének a bemutatása. A szövegkohézió (globális és lineáris).</p>
<ul style="list-style-type: none"> - Többszöri olvasás után megérti az egyszerű és/vagy összetettebb ismeretlen szövegeket. - Hangosan olvas és reprodukál rövidebb és/vagy hosszabb szövegeket - Önállóan összefoglalja a szöveg lényeges információit. - Képes a nem lineáris szövegek befogadására. 	OLVASÁS ÉS SZÖVEGÉRTÉS	<p>Ismeretlen szövegek helyes felolvasása. Szövegek hallgatása és megértése, a tanult témák keretében. A kifejező és a néma olvasás gyakorlása, az egyszerűbb ismeretlen szövegek megértése kifejező és néma olvasás után, szótárhasználatlalt. Az új szavak megértésére irányuló stratégiák alkalmazása. Az egyszerűbb átvitt értelmű szavak és szókapcsolatok megértésének gyakorlása. Ismeretlen elemek azonosítása új szövegekben, jelentésük tisztázása.</p>
<ul style="list-style-type: none"> - Alkalmazza a helyesírási alapelveket. - Képes rövid szövegek alkotására (képeslap, meghívó, SMS stb.) - Alkalmazza az elválasztás szabályait. - 10–12 mondatos és/vagy hosszabb fogalmazásokat ír. 	HELYESÍRÁS	<p>Mondatok, szövegrészek leírása tollbamondás alapján. Az írásjelek használata. A tagmondatok közötti írásjelek begyakorlataa. Egyéb írásjelek használatának tudatosítása: idézőjelek, kis- és nagykötőjelek, gondolatjelek. A korábban megtanult szabályok begyakorlataa: elválasztás, tulajdonnevek írása stb. A helyesírási szabályzat használata. A vessző helyes használata.</p>
<ul style="list-style-type: none"> - Érti és használja a megtanulandó szavakat, szókincset. - Képes szómezőket alkotni. - Képes jelentésmezőket alkotni. - Szókincset kb.250–300 további új lexikai egységgel gazdagítja. - Tudatosodik benne a magyar és szerb frazémák használatának módja: az egyezések, hasonlóságok és különbségek 	SZÓKÉSZLET	<p>Szómezők alkotása az elsajátított képzési módok segítségével. Jelentésmezők kialakítása. Szótárhasználat – az ismeretlen szavak kikeresése. Azonos struktúrájú és jelentésű szólások, közmondások gyűjtése projektmunka keretében.</p>
<ul style="list-style-type: none"> - Felismeri a helytelen beszédjelenségeket. - Helyesen használja a viszonyragokat. 	BESZÉDMŰVELÉS	<p>Suksükölés és nákolás. Rávezetni a diákokat hogy vegyék észre és javítsák a hibákat. Sok ilyen jellegű gyakorlatot kell megoldani. A viszonyragok helyes használatának gyakorlása.</p>

Kulcsfogalmak: magyar mint környezetnyelv, szövegértés, szöveghallgatás, szövegalkotás, kultúra, írás, helyesírás, olvasás, frazeológia, mondat, film.

Házi feladatok

Írjanak egyszerűbb fogalmazásokat a megadott témakörökben! Pl. hírt, tudósítást, reklámot, leírást, elbeszélő fogalmazást (valós vagy kitalált események, önállóan vagy képsorok, kérdések alapján), jellemzést (valós vagy kitalált személyek).

Házi olvasmány

A tanulók tudásszintjéhez mérten válasszunk ki egy-egy szöveget házi olvasmányként, egyet-egyét mindkét félévben (pl. kortárs magyar szövegeket).

Iskolai dolgozat

A tanulók mindkét félévben egy-egy írásbeli dolgozatot írnak a megfelelő szinten, a feldolgozandó témakörökben – pl. híres zeneszerző, festő bemutatása, kedvenc színész jellemzése, múlt- vagy jövőbeli események (Tavaly történt..., szeretnék lenni..., Én is ott voltam... stb.) leírása.

TANTERVI UTASÍTÁS

A tantárgy keretében a tanulók nyelvismerete alapján differenciáljuk a célokat és a kimeneteket, valamint az oktatási feladatokat. Meg kell különböztetnünk az anyanyelvápolást a magyar nyelv idegenként való tanulásától. A kitűzött célok csakis a differenciált oktatás keretében valósíthatók meg.

A szövegek nem egyforma nehézségűek, a tanár a gyerekek szintjének megfelelően válogathat, szükség esetén adaptálhatja is őket. A feldolgozás során annyira mélyednek el a szövegben, amennyire az osztály tudásszintje ezt megengedi. Nem kell minden szöveget, nyelvtani jelenséget megtanítani, illetve teljes egészében elsajátítani. Ha a tanár úgy méri fel, elegendő a rövid említés/magyarázat is a szövegben lévő példák illusztrációjával, a hangsúly lehet a gyerekek gyűjtésén/munkáján is.

A készségek fejlesztése komplex módon történik, úgy, ahogy azok a valós kommunikációs helyzetekben természetes módon összekapcsolódnak. A nyelv elsajátítása továbbra is, minden esetben kontextusba ágyazva, konkrét beszédhelyzetekben valósul meg, melyekben a verbális és a nem verbális elemek, a szociokulturális tudás természetes egységet alkotnak. Ezért az oktatás is komplex módon folyik. A motiváció fenntartása miatt fontos, hogy a tanuló a fejlettségi szintjének megfelelő, változatos, érdekes és értelmes, kihívást jelentő tevékenységek során sajátítsa el a nyelvet, és a feldolgozásra kerülő témakörök megfeleljenek a tanulók érdeklődésének, igényeinek és szükségleteinek. A nyelvtani szerkezeteket továbbra is kontextusba ágyazva sajátítják el, majd fokozatosan megfigyeltetjük a nyelv szabályrendszerét és az anyanyelvükhöz hasonló, illetve attól eltérő nyelvi jelenségeket. A magyar nyelv agglutináló jellegéből fakadóan a sikeres tanulás feltétele a grammatikai jelenségek tudatosítása.

Ebben a szakaszban is fontos célkitűzés, hogy a tanulók nyelvi kompetenciájának fejlesztése szoros összefonódásban és kölcsönhatásban történjen a fejlesztési szakaszra vonatkozó nevelési célokkal és más kulcskompetenciák fejlesztésével, így a szociális kompetenciával, az esztétikai-művészeti tudatossággal és kifejezőképességgel, valamint az önálló tanulással. Fokozatosan egyre nagyobb szerepet kap a digitá-

lis kompetencia, hiszen az IKT-eszközök használata az információszerzés és az információcsere korszerű és hatékony eszköze.

A tanulók, attól függően, hogy **anyanyelvápolásként** vagy **idegen nyelvként** tanulják a nyelvet:

- gyakorolják a mindennapi témákról szóló beszélgetésbe való bekapcsolódást,
 - gyakorolják a kérdésmegértést és -megválaszolást,
 - gyakorolják az állítás, tagadás, tiltás, felszólítás, kérdés, köszönet megértését és kifejezését,
 - fejlesztik a tárgyleírásnak, a személyek, állatok bemutatásának/bemutatkozásának, az eseménymondásnak és -megértésnek a készségét,
 - beszélgetnek az emberek közti különbségekről, más kultúrákról, nyelvekről,
 - felfogják az irodalmi szöveg globális jelentését, rákérdeznek az ismeretlen szavakra, vagy megkeresik őket a szótárban,
 - kérdések segítségével megállapítják a cselekmény szereplőit, helyét és idejét,
 - alkalmazzák a szövegekben előforduló új lexikát,
 - szókincsüket új szavak tanulásával gazdagítják, szókincsgyarapító gyakorlatokat végeznek, szóképzéssel szavakat alkotnak (kb. 250–300 új szó),
 - a nyelvtudás szintjének megfelelően elsajátítják a legfontosabb nyelvi-nyelvtani ismereteket, pl. a helyes mondatalkotást, a szöveg-szerkesztés módját, a szöveg helyes tagolását, a szövegkohéziót és a konnexitást
 - fejlesztik helyesírási készségüket: begyakorolják az írásjelek használatát, a vessző, kis- és nagykötőjel, a gondolatjel helyes használatát, az idézés módját, az elválasztás szabályait, a tulajdonnevek helyesírását
 - begyakorolják az elsajátított nyelvi modelleket: meghatározott mondat típusok elsajátítása, mondatbeli kapcsolatok, szószervezetek elsajátítása, mondatalkotási gyakorlatok megadott elemek és szavak felhasználásával, a nyelvtani egységek kontrasztív (szerb-magyar) módzerekkel történő összehasonlítása,
 - alkalmazzák a helyesírási alapelveket,
 - magyar filmeket, színházi előadást tekintenek meg, megállapítják a témát, a szereplőket, a helyet, az időt,
 - válaszolnak a szöveg cselekményére vonatkozó kérdésekre, maguk is tesznek fel kérdéseket,
 - megnevezik környezetük személyeinek, tárgyainak tulajdonságait,
 - használják az összetett mondatokat, mégpedig az alárendelő és mellérendelő mondatokat egyaránt
 - alkalmazzák a helyes mondatrendet, szórendet
 - ápolják a nemzeti hagyományokat, megismerkednek a nemzeti szimbólumokkal, a zászlóval, a címerrel, a himnusszal, az ünnepi szokásokkal,
 - megismerkednek a magyar kultúra, művészet és történelem néhány képviselőjével, a műfordítások jelentőségével és a kulturális kapcsolatok egyéb vonatkozásaival.
- Fontos feladat a kifejező olvasás (kreatív és kritikai olvasási szempontok) gyakorlása, a hozzászólás gyakoroltatása, a tömegkommunikációs szövegek feldolgozása és létrehozásuk begyakoroltatása (pl. hír, tudósítás, jelentés, interjú, riport, reklám, hirdetés stb.)

5. МАКЕДОНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Назив на предметот

МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК СО ЕЛЕМЕНТИ НА НАЦИОНАЛНА КУЛТУРА

Цел

Целите на наставата по Македонски јазик со елементи на национална култура е да се прошират знаењата на учениците стекнати во претходните одделенија; да се постигне степен на развој на комуникативните способности и вештините за употреба на македонскиот литературен јазик во различни ситуации на комуникација; да се развива и негува љубовта кон литературата на македонски јазик, како и кон литературата воопшто; со читање и толкување на книжевните дела да се развиваат читачките компетенции кои, покрај книжевното знаење, опфаќаат емоционално и фантазиско уживување, живо памтење, истражувачко набљудување; да се поттикнуваат имгинацијата и уметничкиот сензибилитет, естетското доживување и критичкото мислење, моралното расудување и асоцијативното поврзување; континуирано да се збогатува речникот на учениците со зборови од македонскиот јазик; да се оспособат учениците за употреба на нови облици на усно и писмено изразување; да се негуваат националниот и културниот идентитет и да се развива мултикултуралноста.

Одделение

Осмо

Годишен фонд на часови

68 часа

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	СОДРЖИНИ
По завршеното одделение ученикот ќе биде во состојба да:		
<p>чита со разбирање книжевноуметнички текстови и останати видови на текстови;</p> <p>критички промислува за стварноста врз основа на прочитани дела;</p> <p>ги истакне универзалните вредности на книжевното дело и да го поврзе со сопственото искуство и околностите во кои живее;</p> <p>– ги издвои основните карактеристики на книжевниот род и вид во конкретен текст, како и јазичко-стилистичките карактеристики на текстот во склоп на интерпретацијата;</p> <p>ги поврзе книжевните дела со историскиот или друг соодветен контекст;</p> <p>разликува автор на книжевноуметнички текст од наратор на епски текст, драмско лице или лирски субјект;</p> <p>ги препознае националните вредности и да го негува културноисториското наследство, почитувајќи ги особеностите на сопствениот народ и другите народи;</p> <p>ги сместува клучните настани, појави и процеси од современата историја на временската лента;</p> <p>ги доведе во врска причините и последиците на одредени историски настани;</p> <p>ги наведе и образложи специфичностите на општествените појави, процеси; идеите, ставовите на поединци и групи во конкретен историски период;</p> <p>ги анализира и образложи важноста и улогата на истакнати личности во даден историски контекст;</p> <p>изведе заклучок за поврзаноста на регионалната историја со светската, врз основа на дадени примери;</p> <p>ги образложи влијанието на историските настани, појави и процеси врз современото општество;</p> <p>изведува заклучоци и искажува ставови за причините, текот и последиците на војните настанати со распадат на СФРЈ, користејќи извори од различно потекло и уважувајќи го мислењето на соговорникот;</p> <p>ги анализира историските настани поврзани со македонскиот народ во дадениот историски период;</p> <p>ги анализира причините и последиците на миграциите на македонскиот народ;</p> <p>го објасни постанокот и развојот на македонскиот литературен јазик;</p> <p>ја разбере важноста на литературниот јазик за културата и историјата на македонскиот народ;</p> <p>го класифицира македонскиот јазик во соодветна јазична група во Европа;</p> <p>ги именува дијалектите на македонскиот јазик;</p> <p>издвои делови на зборови и да ги препознава основните модели на нивното зборообразување;</p> <p>ги препознава видовите на зависните реченици;</p> <p>ги користи содржините од граматиката обработени во претходните одделенија и да ги поврзе со новото градиво;</p> <p>ја применува доследно правописната норма;</p> <p>ги применува основните правила за местото на акцентот;</p> <p>ги воочува разликите помеѓу научниот, административниот и разговорниот функционален стил;</p> <p>ги препознава метафората и метонимијата;</p> <p>користи речник, енциклопедија и лексикон;</p> <p>напише приказ, расправа и краток есеј;</p> <p>разликува делови на текст и книга – вклучувајќи ги индексот, речникот на поими, библиографијата – и да знае да ги користи;</p> <p>поврзува информации и идеи изнесени во текст, да ги воочува јасно искажаните односи и да изведува заклучок заснован на текст.</p>	КНИЖЕВНОСТ	<p>Л Е К Т И Р А</p> <p>ЛИРИКА</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ацо Шопов: Очи 2. Миха Атанасовски: Дожд 3. Блаже Конески: Уплав 4. Коле Неделковски: Ропство 5. Кочо Рацин: Ленка 6. Коле Неделковски: Рането срце 6. Коста Абрашевиќ: Црвена 7. Анастас Настевски: Го љуби мајка <p>ЕПИКА</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Горјан Петревски: Снеговите на Климентина Евин – (извадок) 2. Ернест Хемингвеј: Старецот и морето – (извадок) <p>Литературно-научни видови</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Горѓи Абаџиев: Константин Миладинов – (биографија) 2. Славе Николовски-Катин: Прага и Москва – (патопис) <p>ДРАМА</p> <p>Бранислав Нушиќ: Сомнително лице – (извадок)</p> <p>Вилијам Шекспир: Ромео и Јулија – (извадок)</p> <p>НАУЧНОПОПУЛАРНИ И ИНФОРМАТИВНИ ТЕКСТОВИ</p> <p>Избор од енциклопедии и списанија за деца</p> <p>ДОМАШНА ЛЕКТИРА</p> <p>Народни лирско-епски песни – (избор)</p> <p>Љубовни и обичајни народни лирски песни – (избор)</p> <p>Григор Прличев: Сердарот – (извадок)</p> <p>Дополнителен избор на лектури:</p> <p>Васил Иљоски: Чорбаџи Теодос</p> <p>Кочо Рацин: Бели мугри</p> <p>Ц.К. Раулинг: Хари Потер и Каменот на мудроста</p> <p>КНИЖЕВНИ ТЕРМИНИ И ПОИМИ</p> <p>Стилистички средства: анафора и епифора, апострофа.</p> <p>Лирски видови: народни љубовни песни, обичајни песни; љубовна песна (авторска).</p> <p>Еписко-лирски видови: поема, балада, романса.</p> <p>Биографија.</p>
	ЕЛЕМЕНТИ НА НАЦИОНАЛНА КУЛТУРА	<p>Македонија помеѓу двете светски војни.</p> <p>Македонија во Втората светска војна.</p> <p>Македонија после Втората светска војна (1945–2000).</p> <p>Институции на Македонците во Р. Србија.</p> <p>Свадбарски обичаи во Македонија.</p>
	ЈАЗИК	<p>Погледите на Крсте Петков Мисирков на македонскиот литературен јазик.</p> <p>Македонскиот јазик помеѓу двете светски војни.</p> <p>Кодификација на македонскиот литературен јазик. Дијалектите на македонскиот јазик.</p> <p>Основни језични групи во Европа и местото на македонскиот јазик во семејството на словенските јазици.</p> <p>Јазикот како систем од знаци.</p> <p>Говорен и пишан јазик.</p> <p>Зборообразување.</p> <p>Минато неопределено свршено и несвршено време. Идно време.</p> <p>Глаголски конструкции со сум и има. Могући начин.</p> <p>Зависносложена реченица. Видови на зависни реченици.</p> <p>Систематизација на знаењата по фонетика, морфологија и синтакса.</p>
	ЈАЗИЧНА КУЛТУРА	<p>Книжевни и други видови на текстови во функција на унапредување на језичната култура.</p> <p>Текстови пишувани со различни функционални стилови: новинарски стил (репортажа, интервју); административен стил (молба, жалба, уплатница, образлоги...); научен стил (употреба на термини).</p> <p>Приказ (на книга, филм, театарска претстава и сл.).</p>

		<p>Говорни вежби: интерпретативно-уметнички (изразно читање, рецитирање); анализа на снимен разговор; интервју; расправа (дискусија); презентирање на аргументи и коментари.</p> <p>Правописни вежби: диктат, воочување и објаснување на правописни грешки во текст; пишување на туѓи зборови (информатички термини, мејл и сл.); пишување на сложени зборови, полусложени зборови и синтагми.</p> <p>Систематизација на знаењата од правописот (употреба на големата буква, правописни и интерпункциски знаци).</p> <p>Језични вежби: пополнување на текст со празнини; барање на грешки во текст и исправување.</p> <p>Лексичко-семантички вежби: дополнување на реченици со хомоними; пронаѓање на соодветни синони; антонимски ланец; одредување на значењата на метафората и метонимијата во текст.</p> <p>Писмени вежби и нивна анализа на час.</p> <p>Две школски писмени задачи – по една во секое полугодие.</p> <p>МЕДИУМСКА КУЛТУРА</p> <p>Филм – изразни средства</p>
--	--	---

Клучни поими на содржините: книжевност, јазик, јазична култура, елементи на национална култура.

КОРЕЛАЦИЈА СО ДРУГИ ПРЕДМЕТИ

Српски јазик и литература
Историја
Географија
Музичка култура
Ликовна култура
Верска настава
Граѓанско воспитување

областите му ја олеснуваат на наставникот понатамошна операционализација на исходите на ниво на одделна наставна единица. Од наставникот се очекува за секоја наставна единица, во фазата на планирањето и пишувањето на припреми за час, да ја прилагоди на исходите на учењето. ги дефинира очекуваните резултати на три нивоа: оние што би требало сите ученици да ги достигнат, оние што повеќето ученици би требало да ги достигнат и оние што би требало само некои ученици да ги достигнат. При планирањето треба, исто така, да се има во вид дека некои исходи полесно и побрзо можат да се остварат, додека за други е потребно повеќе време, повеќе различни активности и работа на различни текстови.

Освен учебеникот, како еден од изворите на знаење, наставникот треба да ги упати учениците за користење и на други извори на сознавања (списанија, интернет...). При планирањето на процесот на наставата и учењето треба да се води сметка за стекнатите знаења во претходните одделенија, интелектуалните способности и интересирањата на учениците. Дефинираните исходи на наставата го олеснуваат изборот на наставните методи и постапките на креирањето на наставниот процес со вклучување и на активностите на учениците во наставата и учењето. Со нивна примена можат да се следат и вреднуваат постигањата на учениците.

Неопходно е да се стави нагласок на богатството на речникот и да се искористат одделни културни манифестации и празници, кои се одвиваат на одредени локации со цел на запознавање со животот на Македонците во минатото, нивната традиција и култура.

II. РЕАЛИЗАЦИЈА НА НАСТАВАТА И УЧЕЊЕТО

КНИЖЕВНОСТ

Столбот на програмата по литература го чинат текстовите од лектирата. Лектирата е распределена по литературни родови – лирика, епика, драма, обогатена со избор на нефункционални, научнопопуларни и информативни текстови. Обврзателниот дел на лектирата се состои, воглавно, од дела кои ѝ припаѓаат на македонската литература, обогатен и со дела на српската и светската литература, како и со дела на припадниците на македонската задница во Србија. Изборот на дела во најголема мерка е заснован на принципот на прилагоденост на возраста на учениците. Со реализација на наставата по литература треба да се развива логичното размислување, со интерпретацијата на поетските, прозните и драмските дела да се развива и збогатува детската мечта и да се поттикнува креативноста, творештвото кај учениците на македонски јазик. Корелацијата со Српски јазик и литература овозможува полесно да се реализира наставата по литература, пред сè, кај литературните родови и видови, стилските фигури, структурата и композицијата на книжевните дела.

Заради негување на читачките навики, дадени се и дела за домашна лектира, како и дополнителен избор на текстови. Дополнителниот избор на текстови треба да им се препорача на учениците

УПАТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО РЕАЛИЗИРАЊЕ НА ПРОГРАМАТА

Програмата на настава и учење по предметот Македонски јазик со елементи на национална култура за осмо одделение ја чинат следните предметни области: јазик, литература, елементи на национална култура и јазична култура. Поделба на наставните часови направена е врз основа на предметните области: литература – 20 часа, елементи на национална култура – 16 часа, јазик – 18 часа, и јазична култура – 14 часа. Меѓутоа, на секој час треба да се посвети особено внимание на културата на изразувањето на учениците и културата на Македонците со нагласок на народната традиција, навиките и обичаите. Сите области на програмата се преплетуваат и ни една не може да се изучува изолирано и без содејство со другите области. Програмата овозможува корелација со предметите: Српски јазик и литература, Историја, Географија, Музичка култура, Ликовна култура, Верска настава и Граѓанско воспитување.

Програмата на настава и учење по предметот по Македонски јазик со елементи на национална култура е заснована на исходи, односно на процесот на учењето и постигањата на учениците. Исходите претставуваат опис на интегрирани знаења, вештини, ставови и вредности што ученикот ги гради, проширува и продлабочува низ сите предметни области на овој предмет. Во процесот на наставата треба да се појде од тоа дека ученикот е во центар на воспитно-образовната работа, дека наставата е насочена кон ученикот.

I. ПЛАНИРАЊЕ НА НАСТАВАТА И УЧЕЊЕТО

Програмата на наставата и учењето ориентирана е кон исходите и на наставникот му дава поголема слобода, повеќе можности во креирањето и осмислувањето на наставата и учењето. Улогата на наставникот е начините на реализација на подучувањето да ги прилагоди според потребите на конкретно одделение имајќи ги во вид: составот на одделението и карактеристиките на учениците; учебникот и другите наставни материјали што ќе бидат користени; техничките услови, наставните средства и медиумите со кои училиштето располага; ресурсите, можности, како и потребите на локалната средина во која училиштето се наоѓа. Тргувајќи од дадените исходи и содржини, наставникот најнапред го креира својот годишен, то ест глобален план на работа од кој подоцна ќе ги развива своите оперативни планови. Исходите дефинирани по

за читање во слободно време, а можат да се користат при обработка на наставните единици по граматика, елементи на национална култура и јазична култура. При планирањето на годишниот план на работа и месечните планови на работа, неопходно е да се воспостави и избалансирана дистрибуција на наставните единици поврзани со сите подобласти на предметот, функционално да се поврзат содржините по јазик, елементите на национална култура, литература и јазична култура и да се остават доволно часови за утврдување и систематизација на градивото.

Екранизираните книжевни дела можат да послужат за компаративна анализа и воочување на разликите помеѓу книжевните и театарските/филмските фабули и изрази, со што кај учениците се развива медиумската писменост. Кај учениците треба да се негува креативноста и да се мотивираат за творење со текстови од енциклопедии и списанија за деца.

Со обработка на книжевните дела, со примена на аналитичко-синтетички методи и со методата на решавање на проблемски прашања, учениците треба да се навикнуваат своите впечатоци и ставови да ги докажуваат со аргументи од делата. Водејќи сметка за исходите во корелација со јазичната култура, треба учениците да се поттакнуваат да ги откриваат карактеристиките, доживувањата, состојбите и чувствувањата на ликовите. Со ваков пристап учениците се оспособуваат да истражуваат, критички да размислуваат и да заземаат и да ги искажуваат своите ставови.

Учениците треба да ја разбираат фикционалната природа на книжевното дело и неговата автономност (односно да прават разлика помеѓу лирскиот субјект и поетот, нараторот и писателот, како и фактот дека книжевното дело обликува една можна слика на стварноста.

Книжевнотеориските поими учениците ќе ги запознаваат со обработка на соодветни текстови и со осврт на претходното читачко искуство. Во програмата не се наведени сите поими и видови на книжевни дела предвидени за усвојување во претходните одделенија, но се очекува дека наставникот ќе се потпре на стекнатото знаење на учениците, ќе го обнови и продлабочи на примери, во склад со возраста. Обновувањето и поврзувањето на книжевните термини и поими обработувани во претходните одделенија со новите дела кои се обработуваат во ова одделение е обврзателно. Се обновуваат и прошируваат знаењата за патриотската поезија, се совладува смислата на социјалните мотиви во предложените песни, се усвојуваат нови видови на лирски песни – љубовни, дескриптивни...

Пожелно е обработката на книжевните дела да биде проткаена со решавање на проблемски прашања кои се поттикнати со текст и со уметничко доживување. Некои текстови, а особено извадоци од дела, во наставната постапка бараат соодветна локализација. Сместувањето на текстот во временски, просторни и општествено-историски рамки, како и информирање за битните содржини кои му претходат на извадокот – сето тоа се услови без кои во бројни случаи текстот не може интензивно да се доживее и правилно да се сфати.

При обработката на текстовите ќе се применува во поголема мерка единството на аналитичките и синтетичките постапки и гледишта. Во склад со исходите, учениците треба да се навикнуваат своите впечатоци и судови за книжевното дело подетално да ги докажуваат со аргументи од самиот текст и така да се оспособуваат за самостоен исказ, истражувачка дејност и заземање на критички ставови, со посебно внимание на заземањето на различни позиции во однос на текстот и со уважување на индивидуалното разбирање на смислата на книжевниот текст. Учениците на оваа возраст треба да се поттикнуваат да го актуелизираат светот на книжевното дело, односно да го доведат во врска со сопственото искуство, размислувањата и со светот во кој живеат.

Во наставната интерпретација на книжевноуметничкото дело обединувачки и синтетички чинители можат да бидат: уметничките доживувања, текстуалните целини, битните структурни елементи (тема, мотиви, поетски слики, фабула, односно сиже, книжевни ликови, смисла и значење на текстот, мотивациски постапки, композиција), форми на кажување (облици на кажување),

јазичко-стилските постапки и литерарните (книжевноуметничките) проблеми.

Во осмо одделение потребно е да се изврши систематизација на градивот во рамките на класификацијата на книжевните родови и видови во народната и авторската книжевност. Посебно внимание треба да им се поклони на лирско-епските видови, на баладата и романсата, како и книжевнонаучните видови: биографија и патопис.

Систематизацијата на совладаните книжевни термини бара обработка и обновување на еден ист книжевен поим на повеќе начини: после препознавањето и воочувањето на неговата функција во текстот; согледување на истиот поим/термин во различни контексти, што им допринесува на сигурното усвојување и долготрајното памтење на наученото.

Посебно внимание при систематизацијата на наставното градиво од постарите одделенија на основното училиште им се поклонува на интеграциските чинители на наставната интерпретација, а тоа се: тематско-мотивскиот слој на делото, идејниот слој на текстот, структурата (композицијата) на делото, карактеризацијата на ликовите, облиците на кажување (формите на кажување) и језичко-стилскиот слој на делото. Кога станува збор за лириката, се систематизираат и знаењата за версификацијата. На језичко-стилските изразни средства им се приоѓа од доживувачко гледиште; се поаѓа од предизвиканите уметнички впечатоци и естетските суштестви, па потоа се истражува језично-стилската условеност и нејзината посебност.

Со помош на Дневникот на читање, воден во постарите одделенија во основното училиште, учениците се потсетуваат на книжевните дела, што ги прочитале од петто до осмо одделение, и на нивните автори. Од основното училиште пожелно е да се понесат стекнатите знаења за знаменитите писатели и нивните дела (предвидени со програмите на наставата и учењето), како и основните информации од животите на писателите и податоците поврзани со различни видови на локализирања на книжевноуметничките текстови.

Исходите врзани за наставната област Книжевност засновани се на читање. Со читање и толкување на книжевни дела ученикот ги развива читачките компетенции кои подразбираат не само истражувачко набљудување и стекнување на знаења за книжевноста, туку ги поттикнуваат и развиваат емоционалното и фантазиското доживување, имагинацијата, естетското доживување, ги богатат асоцијативните сили, уметничкиот сензибилитет, критичкото мислење и го изградуваат моралното расудување. Разните облици на читање се основен предуслов учениците во наставата да стекнуваат сознанија и успешно да се воведуваат во светот на книжевноста дело. Освен доживувачкото читање, учениците се повеќе треба да се насочуваат на истражувачко читање (читање според истражувачки задачи, читање од различни перспективи и сл.) и да се оспособуваат да го искажат своето доживување на уметничкото дело, да ги увидат елементите од кои делото е сочинето и да ја разберат нивната улога во изградбата на светот на делото.

Покрај корелацијата помеѓу текстовите, неопходно е наставникот да воспостави вертикална корелација. Наставникот претходно обврзателно се запознава со содржините на предметот Македонски јазик со елементи на национална култура од претходните одделенија заради воспоставување на принципите на постапност и систематичност.

Наставникот, исто така, треба да ги познава содржините на другите предмети обработувани во одделенската настава и во петто одделение во основното училиште, кои се во корелација со предметот Македонски јазик со елементи на национална култура. Така, хоризонтална корелација наставникот воспоставува, пред сè, со наставата по Историја, Ликовна култура, Музичка култура, Верска настава и Граѓанско опитување.

Меѓупредметното поврзување-интеграцијата во рамките на програмата е насочена кон откривање, покажување на географската карта на местата кои се споменати во книжевните дели, од историскиот аспект да се дискутира за ликовите кои се опишуваат во книжевните дела, преку музиката да се направи поврзување со некои теориски поими од книжевноста.

ЕЛЕМЕНТИ НА НАЦИОНАЛНА КУЛТУРА

Запознавањето на учениците со основите на историјата на македонскиот народ има за цел да се зачува идентитетот, да се развива љубовта и да се вреднуваат сопствената историја, традиција и култура да се развива интеркултуралноста, почитува и зачувува националното и светското културно наследство, културата и традицијата на другите народи. Со корелација со предметот историја, ученикот треба да усвои знаења за македонското прашање помеѓу двете светски војни, учеството на Македонците во Втората светска војна, за формирањето на самостојна и независна Македонија, нејзиниот развој како и за миграциите во дадениот временски период, исто така и да изведува заклучоци за поврзаноста на македонската национална историја со регионалната, европска и светската. Пристапот на наставата подразбира не само учениците да ги развиваат основните знаења, туку да ги искористат во развојот на вештината на критичко мислење и изградба на ставови и вредности.

Предметите граѓанско воспитување и верска настава овозможуваат полесно запознавање традиционалните обичаи на Македонците, запознавање со националните празници и правење на компарација со обичаите на другите народи. Меѓупредметна поврзаност е потребна и со ликовна и музичка култура при обработката на културно-историските споменици и обичаите.

Наставникот треба да избере и некои додатни содржини кои им се примерени на средината во која учениците живеат, или им одговараат на нивните интересирања (на пример, содржините од минатото на родниот крај на нивните предци, локалната историја, со што кај учениците се постигнува појасна претстава за историското и културното наследство во нивниот крај или крајот на нивните предци). Учењето на областа елементи на национална култура треба кај учениците да создаде што појасна слика за причините и последиците на одредени настани.

Сите предвидени теми, треба да се реализираат со адекватни содржини од сродни предмети, посебно од книжевност. Во реализацијата на исходите голема помош можат да пружат употребата на различни новинарски и историски текстови, историски и географски карти, документарни и играни видео и дигитални материјали, илустрации. Посебно внимание треба да му се посвети на оспособувањето на учениците за ефикасно користење на информационо-комуникациските технологии (употреба на интернет, правење на презентации, користење на аудио-визуелни материјали и изработка на самостојни работи на учениците).

ЈАЗИК

Во наставата од областа на јазикот учениците се оспособуваат да имаат правилна усна и пишана комуникација на македонски стандарден јазик. Затоа барањата во оваа програма не се насочени само на усвојување на јазичните правила и граматичките норми, туку и на разбирање на нивната функција и на правилна примена во усното и писменото изразување.

Кога во содржините на програмата се наведуваат наставни единици кои учениците ги имаат обработувано во претходните одделенија, се подразбира да се провери степенот на усвоеноста и способноста за примена на порано обработеното градиво. Повторувањето и вежбањето на нови примери треба да претходат на обработката на нови содржини, со што се обезбедува континуитет во работата и систематичност во поврзувањето на новото градиво со постоечките знаења.

Нужно е наставникот секогаш да ја има на ум пресудната улога на систематските вежбања, односно дека наставното градиво не е усвоено додека добро не се увежба. Тоа значи дека вежбањата мора да бидат составен чинител на часовите кога се обработува наставното градиво, применува наученото, повторуваат и утврдуваат знаењата.

Граматика

Основно програмско барање во наставата по граматика на учениците јазикот да им се претстави и толкува како систем. Ниедна јазична појава не би требало да се изучува изолирано,

вон контекстот во кој се остварува нејзината функција (во секоја погодна прилика знаењата од граматика можат да се стават во функција на толкување на текст, како уметнички така и научнопопуларен). Една од особено функционалните постапки во наставата по граматика се вежбања засновани на користење на примера од непосредната говорна пракса, што наставата по граматика им ја приближува на животните потреби во кои применетиот јазик се појавува како сестрано мотивирана човечка активност. На овој начин кај учениците се развива и свест за важноста на културата на говорот, која е неопходна во секојдневниот како дел од општата култура, а не само како дел од наставната програма.

Настава по граматика во осмо одделение започнува со градиво по историја на јазикот, кое се надоврзува на знаењата од претходните одделенија, а неопходна е и корелација со елементите на национална култура. Покрај тоа, од исклучителна важност е и корелацијата со Српскиот јазик и книжевноста и Историјата, особено кај усвојувањето на знаењата за семејството на словенските јазици и нивните групи. Треба да се усвојат знаења за состојбата на македонскиот јазик помеѓу двете светски војни со посебен осврт на кодификацијата на македонскиот литературен јазик и да се запознаат со основните информации за дијалектите на македонскиот јазик.

Во рамките на темата Говорен и пишан јазик потребно е во основни црти да се укаже на сличностите и разликите на говорниот и пишаниот јазик: говорниот јазик има некои вредности кои тешко можат да се пренесат по пишан пат (на пример акцент, интонација, интензитет, гест, мимика и сл.), додека пишаниот јазик има некои карактеристики кои ги нема усниот (видови на букви: големи и мали букви и сл.). Усниот и пишаниот јазик се разликуваат и по брзината на пренесување на пораки (три пати побрзо зборуваме одошто пишуваме).

Наставата по морфологија подразбира заокружување на знаењата за градењето на глаголските облици. Како нови содржини се усвојуваат: градење и значење на глаголските форми: минато неопределено свршено и несвршено време, идно време, глаголски конструкции со сум и има, можен начин. Наставата по синтакса подразбира систематизација на знаењата за речениците, стекнати во претходните одделенија и усвојување на знаења за видовите на зависни реченици.

Правопис

Правописните правила се усвојуваат со систематски вежбања, па е неопходно поврзување со адекватни теми и на часовите по граматика и на часовите по книжевност.

Содржините од правописот неопходно е да се поврзат со адекватни примери и на часовите по граматика и на часовите по книжевност. Треба на едноставен начин да се укаже на адаптацијата (прилагодувањето) на имињата од странскиот јазик. Прашањето за слеаното и разделеното пишување треба да се обработи на едноставни, вообичаени примери и да им се предочи пишувањето на три начина: слеано, полуслеано и разделено (сложенки, полусложенки, акцентски целости, синтагми). Исто така, треба да се објасни разликата во бележењето на цртата и цртичката, укажувајќи на правилата за употреба на едниот, односно другиот знак.

Во врска со усвојувањето на видовите на реченици неопходно е да се обработи интерпункцијата, првенствено, запиркара кај зависносложени реченици. Потребно е јасно да се наведат правилата кога запирката мора да се пишува, а кога запирката е одлика на стил. Поврзувањето на содржините од граматика и книжевност се врши со анализирање на употребата на запирката во издвоени реченици и со воочување на употребата на запирката во книжевните дела.

Правописните правила се усвојуваат со систематски вежбања (правописни диктати, исправка на грешки во даден текст, тестови со прашања од правопис итн.). Исто така, учениците треба да се поттикнуваат сами да ги воочуваат и исправуваат правописните грешки во СМС комуникацијата, како и во различни видови на комуникација преку интернет. Покрај тоа, учениците треба да се упатуваат на служење со правописот на македонскиот јазик.

Ортоепските вежби не треба да се реализираат како посебни наставни единици, туку со адекватни теми од граматика, како и на часовите по книжевност и елементи на национална култура. Доколку за тоа постојат можности, наставникот би требало да пушта снимки на правилниот изговор и да укажува на разликите во изговорот. Учениците треба да се навикнуваат да го препознаваат, репродуцираат и усвојат правилно акцентираниот говор, а на местата каде се отстапува од акцентската норма да го разликуваат стандардниот акцент од акцентот во дијалектите.

ЈАЗИЧНА КУЛТУРА

Развивањето и унапредувањето на јазичната култура претставува една од најважните задачи на наставата по Македонски јазик со елементите на национална култура. Една од основните задачи на наставата по јазична култура се однесува на усовршувањето на јазичките изразни средства кај учениците, а нејзина крајна цел е учениците да бидат оспособени за воспоставување на квалитетна и целесходна комуникација. Областа Јазична култура опфаќа усно и писмено изразување. Наставната работа во оваа област се реализира во содејство со другите области на предметот Македонски јазик со елементи на национална култура, како и со самостојни наставни единици. Во повратна насока, обработката на книжевен текст, работата на граматиката и елементите на национална култура мораат да вклучуваат и содржини за негување на културата на усното и писменото изразување кај учениците.

Наставата ќе биде поочигледна и поефикасна ако се анализираат снимени кажувања и читања. При реализацијата на наставните содржини пожелно е да се користат и современи информациско-комуникациски технологии (на пример паметна табла, компјутер и видео-бим и сл.).

Во осмо одделение се продолжува со разгледувањето на специфичностите на функционалните стилови. Со учениците треба да се повторат функционалните стилови кои се обработени во седмо одделение: книжевноуметнички и новинарски, а потоа да се запознаат со одликите на административниот, научниот и разговорниот стил. Карактеристиките на административниот стил – стандардизација и унификација – би требало да бидат предочени, помеѓу останатото, со поттикнување на учениците да напишат на пример молба, жалба, работна биографија или да пополнат одредени образци. Исто така, кај обработката на административниот стил би требало да се издвојат негативните карактеристики на бирократскиот јазик и тие да се покажат на примери. Објективното согледавање на стварноста и заснованоста на појмовното мислење на научниот стил би требало на учениците да им се претстави во корелација со другите наставни предмети, а посебно би требало да им се укаже на употребата и значењето на термините, односно на термиолошката лексика. Фактот дека одредена јазична конструкција не мора секогаш да претставува огрешување од јазичната и стилската норма, доколку не се наметнува како единствен начин на изразување, можеби на учениците најдобро би можело да им се објасни со разговорниот стил и неговите карактеристики.

Целата на обработката на сите пет функционални стилови не би требало да биде репродукција и втиснување на функционално-стилистички знаења во свеста на учениците, туку стекнување на активно знаење кое може да се примени во секојдневната комуникација. Учениците би требало да бидат оспособени да ги објаснат сличностите и разликите помеѓу функционалните стилови, да ги препознаат и образложат нивните елементи во адекватно избрани текстови, развивајќи го разбирањето на нивните карактеристики и одејќи кон заклучоци за нивната природа.

Содржинските односи помеѓу лексемите (синонимија, антонимија и хомонимија) би требало да бидат изучавани не само на најтипични случаи, кои се засноваат на значењето на лексемата независно од контекстот, туку неопходно е да се земе во предвид семантичката позиција на лексемата во стварната јазична употреба. На лексемата би требало да ѝ се пристапи како на повеќезначна, а не моносемантична единица и би требало да им се свртува вни-

манието на учениците како на примарното значење на лексемата, така и на нејзините секундарни значења. Би требало да се поттикнуваат учениците да дискутираат за стилскиот ефект на употребата на синонимите, антонимите и хомонимите.

Имајќи во вид дека е мошне важно не само да се знае да се даде одговор на различни прашања, туку и да се знае каде одговорот може да се пронајде, важно е да им се укаже на учениците, пред сè, на речниците и правописот на македонскиот јазик, како и на лексикони и енциклопедии. Секогаш кога е можно, би требало да се заврши или започне часот по јазична култура со податоци од соодветни јазични прирачници, енциклопедии и сл.

За расправата и есејот на учениците треба да им се нагласи дека тоа се текстови кои се разликуваат од раскажувањето и опишувањето по тоа што се засновани на изнесување на мислења, ставови, аргументи и тврдења. Би требало да им се објасни дека расправата секогаш му е посветена на одредено прашање, дека на нејзиниот почеток стои извесно сомнение или дилема помеѓу две мислења, додека на крајот е нивно разрешување, како и дека авторот на расправата тежи со јачината на доказите и аргументите да дојде до вистината и потенцијалниот соговорник (читател) да го убеди во исправноста на своето мислење. Исто така, потребно е да се истакне дека есејот претставува текст во кој се излагаат лични впечатоци и погледи на одредено прашање од уметноста, науката или животот. На учениците би требало да им се предочи целта на пишувањето на расправи и есеи и со почести вежбања да им се помогне постепено и систематично да ја усвојуваат правилноста на овие два облика на изразување, да го унапредуваат критичкото мислење и да изградат и језички прецизно да ги обликуваат своите ставови за одделни теми. Погодно би било да се поттикнуваат учениците пред пишувањето на расправа или есеј да направат потсетник во кој ученикот би требало да одговори на клучни прашања. Покрај тоа, оваа наставна единица би требало да се поврзе со наставата по книжевност и елементи на национална култура, имајќи ја во вид темата за пишување на расправа или есеј.

Пристапот за поттикнување на учениците да напишат приказ (на книга, филм, театарска претстава и сл.) би требало да биде функционален. При тоа, би требало да им се појасни дека е нужно во приказот да се исклучи раскажувањето, дека е потребно да се изнесат основните елементи на делото, како и дека е неопходно да се даде критички суд за делото.

Говорната вежба, да би ја остварила во потполност својата улога во наставата по језична култура, неопходно е да биде прецизно испланирана, добро припремена и детално организирана. На оваа возраст функционални можат да бидат следните говорни вежби: интерпретативно-уметнички (изразно читање, рецитирање); анализа на снимен разговор; интервју; расправа (дискусија); презентирање на аргументи и коментари.

Правописните вежби претставуваат најдобар начин да се научат и проверат правописните правила, како и воочените недостатоци да се отклонат. Најдобро е да се применуваат и прости и сложени правописни вежби кои се погодни за совладување како само на едно правописно правило од една правописна област, така и за повеќе правописни правила од неколку правописни области. Адекватни можат да бидат следните правописни вежби: диктат, воочување и објаснување на правописни грешки во текст; пишување на имиња од странски јазици; пишување на зборови од други јазици (информатички термини, мејл и сл.); пишување на сложени зборови, полусложени зборови и синтагми; пишување на црта и цртичка; запирка во сложените реченици.

Различни видови на јазични вежби потребно е да се бираат според интересирањата на учениците или во контекст со наставната содржина. Тоа можат да бидат: воочување и исправка на грешки во неправилно маркиран текст; дополнување на текст со празнини; пронаоѓање и исправка на грешки во текст и слично.

Со примена на лексичко-семантички вежби кај учениците се создава навика да промислуваат и бараат адекватен језичен израз за она што сакаат да го искажат (во зависност од комуникативната ситуација) и се зголемува фондот на такви изрази во нивниот речник. Погодни можат да бидат следните лексичко-семантички

вежби: дополнување на реченици со хомоними; пронаоѓање на соодветен синоним; ланец од антоними; одредување на значењето на метафората и метонимијата во текст.

Едно од најважните програмски барања на јазичната култура е богатење на речникот на учениците. Затоа особено е важно на систематичен начин да им се пристапи на обработката на темите кои се однесуваат на лексичкиот систем на македонскиот јазик. Не е нужно секој лексички однос до детали да им се објасни на учениците, но важно е секогаш да се има на ум сложеноста и повеќедимензионалноста на одредени лексички појави за кои се зборува, како на учениците би им се претставил проблемот или дел од проблемот представено во склад со нивната возраст и со можностите.

Задолжително е да се изработат две школски писмени задачи.

III. СЛЕДЕЊЕ И ВРЕДНУВАЊЕ НА НАСТАВАТА И УЧЕЊЕТО

Во севкупното планирање на содржините на предметот македонски јазик со елементи на национална култура треба да се вклучуваат и планирања кои се поврзани со вреднување на постигањата на учениците за време на реализацијата на програмата на наставата и учењето и на крај од определени образовни периоди. Тоа подразбира дека вреднувањето треба да биде дел од дневните, месечните и глобалните планирања. Следењето и вреднувањето на резултатите на напредувањето на ученикот е во функција на постигнувањето на исходите, а започнува со иницијална проценка на нивото на кое се наоѓа ученикот во однос на тоа ќе се проценува неговиот понатамошен тека на напредувањето.

Дијагностичкото проверување на почетокот на годината има за цел да се спознае состојбата поради квалитетно планирање и реализација на програмата. Дијагностичкото проверување може да се спроведе на различни начини: дијагностички тестови, со усни прашања подготвени од наставникот, со усни прашања подготвени од учениците, со пишување на кратки состави и сл. На овој начин се добива слика за предзнаењата на учениците.

Во текот на наставата се препорачува формативно следење кое ќе овозможи формирање на објективни описи како повратна информација за постигањата на ученикот во определен временски период.

Секоја активност е добра можност за проценка на напредувањето и давање на повратни информации. Секој наставен час и секоја активност на ученикот е можност за формативно оценување, односно регистрирање на напредокот на ученикот и упатување за понатамошните активности поради напредување.

Формативното вреднување е составен дел на современиот пристап на наставата и подразбира проценка на знаењата, вештините, ставовите и однесувањето, како и развивање на соодветни компетенции во текот на наставата и учењето. Формативното мерење подразбира прибирање на податоци за постигањата на ученикот и изработка и водење на портфолио на ученикот (регистар за секој ученик, мапа на напредување), што подразбира:

собирање и бележење на показатели (активности на ученикот, непосредна комуникација, реализација на задачи, домашни задачи, писмени вежби, презентации, детски творби, искази, опишувања, раскажувања, прераскажувања и сл.) за секој ученик посебно;

однапред подготвени евалвациони листи за секој ученик, кои се пополнуваат по конкретна активност или студии на случај, при што наставникот ја бележи фактичката состојба;

инструменти кои се однесуваат на секое програмско подрачје поединечно и во кои наставникот внесува податоци за постигањата на ученикот во однос на сите развојни аспекти (интелектуалните, емоционалните и психомоторичките) кои се поттикнуваат со програмата и насочени се кон проверката на остварените исходи.

Проверувањето на знаењето треба да се реализира со разни постапки и форми: усно, преку говорни, писмени, стилски вежби, сликовно-писмени вежби, вежби со подвлекување, заокружување; домашни задачи, истражувачки задачи, практично преку презентација и сл.

Врз основа на сите податоци добиени со следењето на постигањата и формативното оценување, наставникот ја опишува развојната состојба за секој ученик одделно, во рамките на секое програмско подрачје, а на крајот на првото и второто полугодие со сумативно вреднување, со описна проценка.

Портфолиото на ученикот, со прочистени и селектирани податоци, продолжува да се води во наредното одделение.

Портфолиото треба, во текот на целата година, да им биде достапно на родителите за да можат да ги следат напредувањата и постигањата на своите деца.

Работата на секој наставник се состои од планирање, реализирање, следење и вреднување. Освен постигањата на ученикот, важно е наставникот континуирано да ги следи и вреднува процесот на наставата и учењето, себе си и сопствената работа. Сè што ќе се покаже како добро и корисно, наставник и понатаму ќе го користи во својата наставна пракса; сè што ќе се покаже као недоволно ефикасно и ефективно, би требало да се унапреди.

6. РОМСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Nav predmetosko

RROMANI ČHIB E KOTORENCA PALE NACIONALNO KULTURA

Res

Res sikavimasko ande predmeto *Rromani čhib e kotorencia pale nacionalno kultura* si te pindžaras thaj zuravas džanglipe pale rromani čhib, lilaripe thaj e kultura rromengi, sar vi te barjaras džanglipe čhibako ande averčhande trajoske kotora, sar vi barjaripe gindosko pale nacionalno identiteto, sar amarengo khajda vi aver manušengo save trajin paša amende.

Klaso

Oxtoto

Beršesko fondo sikavimasko

72 časurja

ISHODO SIKAVIMSKO Kana del pes gata e tema/kotor sikljarno džanela te:	KOTOR/E TEMA	SAINČARIPE
<ul style="list-style-type: none"> – Šaj te keren svato ande 1. thaj 3. lingo, sar si ramosardo ando programo; – Džanen te losaren kotora andar o lil; – Džanen te keren svato aver manušenca, jakha ande jakha, numaj prikai o telefono sar kerel pes orta svato; – Šaj te mothon e paramiča savi si čhutini ande futuro; – Šaj te mothon e paramiča kana des len but pučipa pe save musaj te mothon e paramiča. 	<p>ČHIBAKI KULTURA</p> <p>VORBA</p>	<p>E vežbe katar vakeripe Vorba – vorba varekasa; Vakeripe so sas khajda te phenen po rindo sar si čhutine pinte; Vakeripe sar sas khajda te avel so majbut pučipa; Vakeripe šejengo (sar xačarde e paramiča); Vakeripe sar e vežba. Vakeripe katar e džuvdimata thaj o trujalipe. Sikamnengo gindo pale kova so drabarde; Kana nakhaven trubun te len alavari; Vakeripe angle amala; Vakerimaske vežbe, sa jekh sikljope andar o lil drabarimasko thaj lil ramosarimako.</p>

<ul style="list-style-type: none"> - Lel sama so aver keren svato, thaj či čhinavel len ando svato; - Ašunel, xačarel thaj phenel so xačarda; - Xačarel krlesa xarno drabaripe džanalipasko ramope; - Xačarel interpretativno drabaripe ande lilaripe. 		E recepcia	<p>Orta numaj aver khelimata. E recepcia vakerimaski. E recepcia kana krlesa drabaren paramiča. Vakerimasko res. Khlemata save zuraven ašundipe. E interpretacia džanglipaski. E interpretacia lilaripaski.</p>
<ul style="list-style-type: none"> - Šaj te mothon e paramiča thaj šaj te ramon la; - Orta lekharan sar ramol ande standardno lekharipe. 		Ramosaripe	<p>Nakhaven e alavaresa. Lekharimaske vežbe. Drabaripe kova so ramosarde angle amala. Ramon e paramiča ande futuro, kamavas te avav/ovav...; Ramon e paramiča sar ramol pes ande Lil lekharimasko.</p>
<ul style="list-style-type: none"> - Pindžaren lilaripake kotora; - Džanen te ande gilja dikhen e strofa, stiho, thaj e rima; - Šaj te dikhen ververipe maškar tradiciako thaj artistikano lilaripe; - Šaj te pindžaren fundo giljako, paramičako; - Džanen te dikhen ande paramičaki vrijeme, than, thaj so kerel pes ande paramiča; - Šaj te dikhen ververipe maškar e manuša ande paramiča; - Pindžaren e kompozicia ande drama (čino, scena, dikhipe); - Dikhen ververipe maškar e balada thaj e romansa, thaj šaj te mothol so si jekh, a so aver; - Šaj te pindžaren e stilske figure ande lirsko – epikane gilja; - Šaj te pindžaren o motivo ande lirске gilja; - Šaj te mothon so si bučako res ande paramiča thaj te mothon so sas ande paramiča; - Dikhen ververipe maškar tradiciako thaj artistikani paramiča; - Šaj te pindžaren sar anel e artistikani paramiča. 	LILARIPE		<p>Školaki lektira – Losaripe</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. A. Krasnići: Antologija romske poezije. 2. A. Krasnići: Indijske bajke-Indijake paramiča. 3. Tradicijake rromane gilja. 4. Kotor andar dramsko lil. <p>Lila: Lil drabarimasko pale oxtoto klaso; E gramatika pale rromani čhib thaj orta lekharipe; Bučarno lil.</p> <p>E lirika Rromane balade Bila, Rina. E stilske figure hiperbola, kontrasto, alegorja. Kotora ande rromani lirika: (lirske gilja, kamavipaske, abjavimaske, pjerjavimsake gilja, džambaske, dromarimaske gilja). E proza Lilvarno, naratoro. - Motivo, fabula, toko bučako; Tradiciaki thaj artistikani paramiča. E drama Lilaripake alava Čino, dikhipe, e scena.</p>
<ul style="list-style-type: none"> - Džanen te ververkeren tematske katar atematske kernavna; - Džanen te ande svato čhon irimaske kernavna; - Šaj te dikhen so si avrčhande maškar refleksne thaj aver kernavna; - Orta džanen te pindžaren kernavnengi vrijeme; - Orta džanen te lekharan. 	E GRAMATIKA		<p>Lila: R. Đurić, <i>Standardizacija romskog jezika</i>, Kali Sara, Sarajevo 2012. R. Đurić, <i>Parvivos romskog jezika</i>, Visoka škola strukovnih studija za vaspitače, Vršac 2011.</p> <p>Đindirja, kidimaske đindirja.</p> <p>Tematske thaj atematske kernavna. Irimaske kernavna. Kernavnengi vrijeme. Kotora prezentoske. Orta vakeripe, kotora alavenge thaj vakerora, intonacija krleski.</p>

Importantne alava: lirsko gili, paramiča, kernavnengi vrijeme, irimaske kernavna.
E korelacia: bašalimaski kultura, pinturaki kultura.

I. SAINČARIPE PROGRAMOSKO

Kana sikljona čhavorenca o predmeto *Rromani čhib e kotorenca pale nacionalno kultura* trubun te len sama pe fundoske pedagogikane gindurja kaj si o sikamno ande sikavimasko centro, godolastar sikljarno trubul te pindžarel thaj te dikhel so šaj te sikljol o čhavorro thaj te khajda arakhel o metodo sar trubul te sikljol lesa, thaj te šaj so majbut sikljol neve sikavimaske kotora.

Ande sikavipe trubul te so majlače prezentuil lilaripa save sikamne bi pharimasa sičona. Gadava trubula lenge pale majdur sikljope, te barjaren o džanglipe pale rromani čhib thaj e kultura.

Paše fundoske metode, ande sikavipe trubun te avel tumen vi:

- e metoda drabarimaski

- e metoda vorbaki – vorbaki metoda

- e metoda haljarimaski (monološko metoda)

- e metoda praktikane bučako – naučno-rodipaski metoda andar e čhibake kotora, e dijalektologija, prozodija, rromane dijalekturja, kidi- pe averčhande tradicijake lilaripasa, buti neve tehnologijasa.

Trubun te ande buti čhavorenca si tumen averčhande kotora bučake sar kaj si: buti jekhe čhavoresa, buti duje čhavorenca, buti ketane čhavorenca – sikljope trujal averčhande khelimata sar kaj si e kvizurja, mothovipa andar o muj thaj aver sar te alava save but drom phenen pes sikljon. Pučipa thaj boldo svato – pučipe khajda te vazden o krlo. E vežbe – pučas, das boldo svato kaj naj vareso numaj te si vareso, ande xarni thaj lungo forma, e intonacia pučimaski thaj boldo

alav e intonacijasa. Vakeripe – pale kova so sas amenge, so ašundam, dikhlam. Mothovipe – pale trujalipe thaj e manuša (kon, so, kana, sar, kaj), mothovipe pherde alavenca. Dijalogo – maškar sikamne pale vareso so džanen, so sas lenge ketane.

Vakeripe – xarne paramiča, e basne, kova so xačarde. Fundosko svato pale rromane garadine alava, dilabipe gilengo. E konstrukcija pale vorbaki komunikacija. Len sama te orta mothon e grafemenge krla, alava, e intonacija rindo alavengo, aver alava save si čhutine ande rromani čhib. Barjaripe alavengo, alava pale manuša thaj šeja ande prezento, perfekto thaj futuro. Sikavipe rromane čhibako e kotorenca pale nacionalno kultura del fundoske džanglipa andar e čhib, lilaripe thaj nacinalno kultura. Ko sikamno trubus te džungadon kamipe te drabaren, ramon, kiden rromane alava, te pindžaren, sikljon thaj afirmišin rromani kultura, tradicia thaj rromano trajo. Sikljope si lačardo khajda te pindžaren, len sama, thaj te afirmišin rromani kultura, sikljon standardno rromani čhib te keren svato thaj te ramon, te barjaren rromani čhib thaj rromano alavari, te pindžaren sikamnes e rromane tradicijasa thaj historijasa.

II. PLANO PALE SIKLJOPE

Plano sikavimasko boldino si po ishodo. Sikljope si pe than so sikljol pes, boldino po ishodo sikljavimasko savo mothol amenge so e čhavorra sikljona po agor školako. Godolastar avela ando maškar sikljavimasko o sikamno, a na kova so sikljol. E sikljarne korkoro, nu-

maj vi sikammenca losarena kova so sikljona, a so si ramosardo ando plano, numaj kova so džanen majlače, so kerde majbut drom, sar sikljona čhavorenca, andar soske lila lenge sikamne po agor školako avena dži ke ishodorja. E sikamne rodona thaj sikljona neve džanglipa. Godova metodo del šaipe te sikljope avel so majlače čhavorenge.

Neve vinajipake – sikavimaske procesurja pindžarde si pe godova kaj si bolde ko sikamno. Kana keras o plano sikavimasko šaj te avel men lačo ishodo. Lačhipe savo si men katar ishodorja ande fundosko sikavipe si majbut, dikhas so den sikamnenge thaj sikljarnenge. E sikamne ažutin te hačaren so kamel pes lender, sikljol pes kova so si importantno taj den šaipe (korkoro) dikhipe kazom sikljile. Den lenge sa kova so trubun te džanen po agor ande tema, predmeto, klaso vi po agor fundoske školako. E ishodorja sikavimaske šaj te ločaren sikamnenge ramosarimaske thaj vorbake egzamurja. Šaj te aven fundo pale losaripe sainčarimako, a so sikljarnenge del tromalipe te sikljon e čhavoren andar e lila save kamen, thaj te den len tromalipe te korkoro arakhen neve sikavipa. Lače ramosarde e ishodorja den šaipe te so majloke losaren sikavimaski strategija thaj e metoda savenca šaj te so majloke keren didaktičko – metodikano proceso sikavimasko. Paše godova, e ishodorja sikavimaske save si lačharde khajda te sikljon, e ishodorja šaj te aven vi egzamurja sar e sikamne sikljile.

III. DIDAKTIKANO – METODIKANE ALAVA

ČHIBAKI KULTURA

Sainčarel: vorba, e recepcia thaj o drabaripe.

Kava sikljope čhavorra sikljon ande aver kotora andar predmeto rromani čhib pale navionalno kultura rromengi sar vi andar ever predmeturja. Averčhande sikljavimasa šaj te avel len fundo (sar kaj si pinta, vakerora, vakeripe), numaj vi averčhande kotora sar kaj si: čhibako, stilsko, gramatikano a sa te barjaren vorba. Ande vuče školake niverlurja vorba, drbaripe thaj ramosaripe avela majlače.

Vorba

Sainčaripe vorbako si ande funkcija te barjarel čhibaki kultura, komunikacija pe vorbako thaj ramosarimasko niveli. Kale kotora si čhutine ande sa sikavimaske kotora. Majanglal trubun te čhavorenca keren vakermiaske vežbe, a thoska ramosarimake.

Trubun te len sama te sikamnenge den vežbe save si pale oxtoto klaso. Kova so trubun te keren sikammenca kana si pučipe pale vorba si: paramiča pale kova so sas, so dikhle, so kamen. E teme save šaj te den sikamnenge si: familija, autobiografsko paramiča, dosturja, xabe, phiradipe, mungro amal – mungri amalni, bučarimasko đes sikamnengo, tromali vřijama, džanglipa, lil. TV thaj o radio, dromaripe, arakhas o tujalipe – džuvdimata thaj čarja, vřijama, beršeske kotora, dejaki čhib, importantne rromane đesa, pindžarde rromane lilvarne, čhavrikane lila, sporto, e planeta Phu, kontinenturja, kotora phuvjake, tikne dramske kotora, radionice pale vorbako zuravipe, stripo.

Katar o sikamno ažučaras te šaj korkoro te vakerel pe nesavi tema, sar vi te kerel alava katar dino alav. Trubun te džanen te mothon piro gindo pale kova so drabarde (so si lenge šukar so naj, sostar) te phenen kon ramosarda lil, kon si angluno ande paramiča, sosoko si manuš thaj aver. Trubun te džanen te najisaren thaj te rudisaren pale ažutipe.

Trubun te barjaren piro alavari kana drabarena o rromano alaviri. Barjaripe alavengo šaj te buljaren khajda kaj ramosarena o rebuso, khelena pes alavenca. Trubun te ramon piro alavari ande savo avena ramosarde bipindžarde alava.

E recepcia (ašundipe vakerimasko)

Ašundipe aver manušen ande vorba si but importantno ande komunikacija. Zuravas e sikammen te kana keren svato ašunen so aver mothon, a na te čhinen o svato. Ande konteksto sikavimasko (kana motholpes lenge sar trubun te keren) sikamne trubun te ašunen so aver mothon, a pale godova phenen so si len te bolden svato.

Vi kana khelenpe čhavorra barjaren šaipe te ašunen aver ande vakeripe, sar vi ande interpretacija džanlgimaski khajda vi ande lilaripe. Trubun te sikljon te ašunen aver manušen ande vakeripe vi kana orta keren svato sikljarnenca thaj vi amalenca.

Losaripe andar barvalo čhibako korpuso naštik te avel bi sajekhuhnako barvalipe alavengo. Godolastar ande školaki lektira dikhas e stilske figure, čhibake khelimata, neve alava thaj aver.

Lilaripe

Lilaripe si ande sikavipe artistikano thaj barelilaripasko kotor.

Ande sikavipe si majanglal čhutino artistikano, hačarimasko kotor. Kava si čhutino resesa te so majlače sikamne sikljon te drabaren, hačaren kova so si ramosardo, thaj aver so si ramosardo ando programo. Či trubus te bistras kaj si niveli barjarimasko, gindosko, emocionalno sar vi niveli ande lingvistikano barjaripe savo šaj te zuravel e percepcija pale lilaripe. Lilaripe šaj pire šukarimasa te barjarel thaj zuravel čhavorenge gindo, čhib, kulturake kotora, hačaripe pale lilaripe thaj aver.

Lilaripake kotora si fundoske katar kova so kerel pes ande lilaripe, vřijama, manuša thaj kova so keren ande jekh lilvarno kotor. But si importantno te sikljarno sikljol e čhavoren sar trubun te drabaren. Kana losarena lil pale drabaripe, trubun te len sama pe:

– Psihološko kriterijumo (lil savo šaj te drabaren čhavorenge ande oxtoto klaso);

– Estetsko kriterijumo (artistikano šukaripe);

– Etičko kriterijumo (e afirmacija lileski savi či nakhel beršenca);

– Nacionalno kriterijumo (pakipe te losaren rromano lilaripe)

– Gnoseološko kriterijumo (kazom šaj te lilaripe avel o fundo pale džanglipa čhibako thaj lilaripako). E sikamne pindžaren pes e nacionalno kulturasa trujal o lilaripe, čhib, thaj e čhibaki kultura thaj trujal aver kotora save si phangle pale tradicija thaj historija rromengi.

E sikamne pindžaren pes e nacionalno kulturasa trujal o lilaripe, čhib, thaj e čhibaki kultura thaj trujal aver kotora save si phangle pale tradicija thaj historija rromengi. Kotora andar lilaripe šaj te sikljon ande jekh školako berš andar o lil pale lilaripe numaj školaki lektira. Sa gadava, šaj te losarel o sikamno sar gindil kaj trubul te sikljon e čhavorra sar ramol ando plano.

E gramatika

Kotor pale gramatika sainčarel đindurja, tematske thaj atematske kernavna, irimaske kernavna,

kernavnengi vřijama, kotora prezentoske, orta vakeripe, kotora alavenge thaj vakerora, intonacija krleski.

IV. AŽUTIPE THAJ MOLIFE SIKAVIMASKO

Molipe sikavimasko thaj džanglipa sikljavnengo musaj te avel sar kaj si ramosardo ande *Pravilniko pale molipe sikljarnengo ande fundosko sikavipe thaj vinajipe*. Zuravipe sikljarnengo ande sikljope trubul te dikhel pes sar sas po teljaripe džanlipasko. Sikavno kana sikljol e čhavoren sa jekh trubul te phenel kazom e čhavorra džanen. Lesko gindo trubul te čhavorenge avel motivacija te so majlače sikljon. Trubun te den molipe pale sikljope, thaj te mothon sar sikljile, numaj si but importantno te čhavorra sikljon te korkoro šaj te dikhen kazom sikljile.

7. РУМУНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Denumirea disciplinei:

LIMBA ROMÂNĂ CU ELEMENTE ALE CULTURII NAȚIONALE

Scopul

Scopul predării și învățării *Limbei române cu elemente ale culturii naționale* este ca elevul, prin însușirea cunoștințelor funcționale despre sistemul lingvistic și despre patrimoniul cultural să-și dezvolte strategia de învățare a limbii române, să-și formeze capacitatea elementară de comunicare scrisă și orală și să aibă o atitudine pozitivă față de alte limbi și culturi, precum și față de propria lui limbă și patrimoniul cultural.

Clasa

A VIII-a

Fondul anual de ore

68 de ore

FINALITĂȚI După terminarea clasei elevul va fi capabil să:	FUNCȚII COMUNICATIVE	ACTIVITĂȚI LINGVISTICE
<ul style="list-style-type: none"> – să înțeleagă semnificația generală și informațiile principale din textele obișnuite referitoare la prezentarea și cererea/oferea informațiilor cu caracter personal; – să solicite, să comunice, să transmită informații cu caracter personal sau informații despre sine și despre alții; – să se prezinte pe sine, familia și prietenii prin mijloace lingvistice simple; 	SALUTAREA ȘI PREZENTAREA PROPRIE ȘI A ALTORA ȘI CEREREA/OFERIREA INFORMAȚIILOR DE BAZĂ DESPRE SINE ȘI DESPRE ALȚII	Audierea și citirea textelor mai simple legate de salutare și prezentare (dialoguri, texte narative, formulare etc.); reacția la impulsurile orale sau scrise ale interlocutorilor (profesorilor, colegilor etc.) inițierea și lărgirea comunicării; oferirea informațiilor orale și scrise despre sine și căutarea și oferirea informațiilor despre alte persoane (informații personale, activități private și școlare, roluri sociale etc.).
<ul style="list-style-type: none"> – să facă schimb de informații legate de descrierea ființelor, obiectelor, locurilor, întâmplărilor, acțiunilor, stărilor și evenimentelor; – să descrie și să compare ființe, obiecte, locuri, fenomene, acțiuni, stări și evenimente folosind mijloace de limbă simple 	DESCRIEREA FIINȚELOR, OBIECTELOR, LOCURILOR, FENOMENELOR, ACȚIUNILOR, STĂRILOR ȘI ÎNTÂMLĂRILOR	Audierea și citirea unor texte mai simple care se referă la descrierea ființelor, obiectelor, locurilor, fenomenelor, acțiunilor, stărilor și întâmplărilor; descrierea/compararea orală și scrisă a ființelor, obiectelor, fenomenelor și locurilor, din aspectul practic și aspectul fictiv.
<ul style="list-style-type: none"> – să înțeleagă sugestia, sfaturi, cereri și invitații mai simple la activități comune și să răspundă la acestea cu argumentări corespunzătoare; – să adreseze sugestia, sfaturi și invitații la activități comune folosind modele de comunicare adecvate situației; – să solicite și ofere informații mai detaliate cu privire la propuneri, sfaturi și apeluri la activități comune; 	EXPRIMAREA UNEI PROPUNERI SAU A UNUI SFAT, INVITAȚIE DE PARTICIPARE LA O ACTIVITATE COMUNĂ ȘI REACȚIONAREA LA ACEASTA	Audierea și citirea textelor simple care conțin sfaturi și sugestii. Negocieri orale și scrise cu privire la unele propuneri de participare la activități comune; scrierea invitațiilor pentru aniversare/petrecere sau a e-mailurilor/SMS-urilor prin care este stabilită o activitate comună; acceptarea sugestiilor și sfaturilor, exprimând în același timp reacții emoționale (bucurie, emoționare etc.)
<ul style="list-style-type: none"> – să înțeleagă cererile și solicitările referitoare la nevoi și interese; – să comunice informații, cereri și solicitări care se referă la nevoi și interese; – să înțeleagă cererile și solicitările obișnuite și să răspundă la ele; – să înțeleagă și să răspundă în mod corespunzător la felicitări, recunoștințe și scuze; – să trimită felicitări, recunoștințe și scuze folosind modele de comunicare adecvate situației; 	EXPRIMAREA CERERII, INFORMAȚIE, SCUZEI, FELICITĂRII ȘI RECUNOȘTINȚEI	Audierea și citirea enunțurilor simple prin care se felicită, solicită/ofere ajutor, serviciu, informație sau se cer scuze, se exprimă mulțumiri. Felicitarea orală și scrisă, cererea și oferirea de informații, adresarea cererii pentru ajutor/serviciu și reacționarea la aceasta, exprimarea scuzelor și a recunoștinței.
<ul style="list-style-type: none"> – să înțeleagă și urmeze instrucțiuni mai simple privind situațiile comune din viața de zi cu zi; – să ofere instrucțiuni mai simple despre situațiile comune din viața de zi cu zi; 	ÎNȚELEGEREA ȘI OFERIREA INSTRUCȚIUNILOR	Audierea și citirea textelor care conțin instrucțiuni mai simple cu sprijin vizual și fără el. Oferirea instrucțiunilor orale și scrise.
<ul style="list-style-type: none"> – să înțeleagă texte mai simple care descriu acțiunile și situațiile din prezent; – să înțeleagă texte mai simple care descriu capacități și abilități din prezent; – să facă schimb de informații individuale și/sau o serie de informații referitoare la acțiuni în prezent – să facă schimb de informații individuale și/sau o serie de informații referitoare la acțiuni în prezent; – să descrie acțiuni, capacități și abilități folosind un șir de enunțuri; – să înțeleagă texte mai simple în care sunt descrise experiențe, evenimente și abilități în trecut; – să facă schimb de informații individuale și/sau o serie de informații despre experiențe, evenimente și capacități în trecut; – să descrie într-un șir de enunțuri scurte, experiențe și evenimente din trecut; – să descrie experiențe, evenimente și abilități din trecut și face legătura unor enunțuri mai scurte cu un întreg semnificativ; 	DESCRIEREA ACȚIUNILOR ÎN PREZENT	Audierea și citirea textelor care conțin descrieri și instrucțiuni cu privire la evenimente/activități; oral și în scris, descriind activități, acțiuni și abilități în prezent.
	DESCRIEREA ACȚIUNILOR ÎN TRECVT	Audierea și citirea descrierilor și schimbul oral și în scris a enunțurilor legate de evenimente/activități și capacități în trecut; descrierea orală și scrisă a evenimentelor/activităților din trecut; alcătuirea și prezentarea proiectelor despre evenimente istorice, personalități .
	DESCRIEREA ACȚIUNILOR VIITOARE (A PLANURILOR, INTENȚIILOR, PREVEDERILOR	Ascultarea și citirea de texte mai simple cu privire la decizii, planuri, intenții și prevederile; consultarea orală și scrisă/raportarea deciziilor, planurilor, intențiilor și prevederilor.
<ul style="list-style-type: none"> – să înțeleagă semnificația generală și informațiile principale din textele referitoare la decizii, promisiuni, planuri, intenții și prevederi în viitor; – să facă schimb de declarații cu privire la promisiuni, decizii, planuri, intenții și prevederi în viitor; – să comunice planurile, intențiile și proiectele; – să înțeleagă enunțuri simple referitoare la decizii, promisiuni, planuri, intenții și prevederi și să reacționeze la ele; – să facă schimb de informații referitoare la dorințe, interese, necesități, simțuri și sentimente; 	EXPRIMAREA DORINȚELOR, INTERESELOR, NECESITĂȚILOR, SIMȚURILOR ȘI SENTIMENTELOR	Audierea și citirea enunțurilor în legătură cu dorințele, interesele, necesitățile, simțurile și sentimentele. Înțelegerea orală și scrisă cu privire la satisfacerea dorințelor și necesităților, propunerea soluțiilor cu privire la simțuri și necesități; exprimarea orală și scrisă a sentimentelor și reacționarea la sentimentele altora.
<ul style="list-style-type: none"> – să exprime și explice dorințele, interesele, necesitățile, simțurile și sentimentele; – să înțeleagă întrebări mai simple legate de orientarea/ poziția obiectelor și ființelor în spațiu și direcția mișcării și să răspundă la ele; – să ceară și să înțeleagă informațiile despre orientarea/ poziția obiectelor și ființelor în spațiu și în direcția mișcării; să înțeleagă interzicerile mai simple, regulile de comportament, obligațiile proprii și ale altora și să reacționeze la ele; 	EXPRIMAREA RAPORTURILOR ÎN SPAȚIU ȘI INDICAȚIILOR CU PRIVIRE LA ORIENTAREA ÎN SPAȚIU	Audierea și citirea textelor simple cu privire la mișcarea și orientarea în spațiu și a raporturilor spațiale mai specifice. Schimbul oral și scris de informații privind mișcarea orientarea în spațiu și raporturile spațiale; descrierea orală și scrisă a direcției de mișcare și a raporturilor spațiale.
	EXPRIMAREA APROBĂRII, INTERZICERII, A REGULILOR DE COMPORTAMENT ȘI A OBLIGAȚIILOR	Audierea și citirea enunțurilor simple privind interzicerile, regulile de comportament și obligațiilor. Punerea întrebărilor privind interzicerile, regulile de comportament și obligațiile și răspunsul la acestea; comunicarea orală și scrisă a interzicerilor, a regulilor de comportament și a obligațiilor.

– să facă schimb de informații mai simple referitoare la interziceri, avertizări, regulile de comportament și obligații;		
– să înțeleagă expresii mai simple referitoare la posedare și apartenență; – să formuleze enunțuri mai simple referitoare la posedare și apartenență	EXPRIMAREA APARTENENȚEI ȘI POSEDĂRII	Auscultarea și citirea textelor mai simple cu enunțuri în care se spune ce are/nu are cineva, sau cui aparține ceva; punerea întrebărilor despre aparținere și răspunsul la ele.
– să înțeleagă enunțuri mai simple care se referă la exprimarea mulțumirii și nemulțumirii – să exprime mulțumirea și nemulțumirea și să dea explicații simple;	EXPRIMAREA MULȚUMIRII/ NEMULȚUMIRII	Audierea și citirea textelor mai simple care se referă la exprimarea mulțumirii/nemulțumirii. Exprimarea orală și scrisă a mulțumirii/nemulțumirii.
– să înțeleagă enunțuri mai simple prin care se cere o opinie și să reacționeze; – să exprime opinia, acordul/dezacordul și să dea explicații scurte;	EXPRIMAREA OPINIILOR	Audierea și citirea textelor mai simple cu privire la cererea opiniilor și exprimarea acordului/dezacordului. Cererea orală și scrisă a opiniilor și exprimarea acordului și dezacordului.
– să înțeleagă noțiuni mai simple cu privire la cantitate, dimensiune și preț; – să facă schimb de informații cu privire la cantitate, dimensiuni și prețuri	EXPRIMAREA CANTITĂȚII, DIMENSIUNII ȘI A PREȚURILOR	Audierea și citirea textelor mai simple în care se exprimă cantitatea, dimensiunea și prețul, schimbul de informații privind cantitatea, dimensiunile și prețurile, oral și în scris.

DOMENIILE TEMATICE PENTRU ÎNVĂȚAREA LIMBII ROMÂNE CU ELEMENTE ALE CULTURII NAȚIONALE PENTRU ȘCOALA ELEMENTARĂ – CICLUL AL DOILEA

Observații: Domeniile tematice se întrepătrund și sunt aceleași în toate cele patru clase ale celui de-al doilea ciclu de instrucție și educație elementară – în clasă următoare se actualizează, iar apoi se lărgesc fondul de cunoștințe din limbă, obișnuințe și abilități, precum și contextele extralingvistice referitoare la o temă concretă. Profesorii abordează temele în funcție de interesele elevilor, necesitățile lor și metodele moderne de însușire a limbii.

1. Identitatea personală
2. Familia și mediul social înconjurător (prieteni, vecini, profesori etc.)
3. Caracteristicile geografice
4. Serbia – patria mea
5. Locuința – forme, obișnuințe (obiceiuri)
6. Lumea vie – natura, animalele de companie, protecția mediului de viață, conștiința ecologică
7. Istoria, experiența în timp și perceperea timpului (trecut – prezent – viitor)
8. Școala și viața școlară, sistemul școlar, instruirea și educația
9. Viața profesională (profesia de viitor), planurile legate de viitoarea profesie
10. Tinerii – copiii și tineretul
11. Ciclul vieții
12. Sănătatea, igiena, prevenirea bolilor, tratamentul
13. Emoțiile, dragostea față de partener și relațiile între oameni
14. Transportul și mijloacele de transport
15. Clima și condițiile meteorologice
16. Știința și cercetările
17. Arta (în special literatura modernă pentru copii, muzica contemporană, arta vizuală, dramatică)
18. Principiile etice ; atitudinile, stereotipurile, prejudecățile, toleranța și empatia, grija față de alții
19. Obiceiurile și tradiția, folclorul, aniversările (zilele de naștere, sărbătorile)
20. Timpul liber – distracția, divertismentul, hobby-urile
21. Alimentația și obișnuințele gastronomice
22. Călătoriile
23. Moda și îmbrăcămintea
24. Sportul
25. Comunicarea verbală și nonverbală, convențiile comportamentului și manipulările
26. Mediile, mass-media, Internetul și rețelele sociale
27. Viața în străinătate, contactele cu străinii, xenofobia.

LIMBA ROMÂNĂ

Funcția comunicativă	Conținuturile de limbă
SALUTAREA ȘI PREZENTAREA PROPRIE ȘI A ALTORA ȘI CEREREA/OFERIREA INFORMAȚIILOR DE BAZĂ DESPRE SINE ȘI DESPRE ALȚII	<p><i>Bună ziua! Salut! Cum ești/sunteți? Bine, mulțumesc. Îl cunoști pe Mihai? El este de la București. Vi-l prezint pe domnul Ungureanu. Eu v-o prezint pe Valeria, ea este prietena mea cea mai bună. Eu sunt George, îmi face plăcere. Unde ești născut/ă? Eu sunt născut/ă la Timișoara. Unde locuiești/locuieți? Eu trăiesc la sat/țară cu părinții mei. În decursul săptămânii (de luni până vineri), eu locuiesc la cămin, deoarece locuiesc foarte departe de școală/liceu. De weekend mă întorc acasă. Tu ai frați sau surori. Eu am un frate de geamănă. El este fratele meu mai mare, este născut cu trei minute înaintea mea. El se numește Paul. În această fotografie este bunicul tău, nu-i așa? Da acesta este bunicul meu, eu am primit nume după el. El are 73 de ani. Din păcate bunica mea a decedat. Băiatul blond, cu ochi verzi și cu anorac albastru se numește Marin. El se ocupă/interesează cu/de muzica. Cine este fetița de lângă el? Este sora lui Elena. Ea este foarte drăguță. Eu și Petrică locuim pe aceeași stradă, dar nu suntem în aceeași clasă. Noi ne întâlnim des în fața școlii.</i></p> <p>Prezentul verbelor frecvente. Timpul trecut al verbelor. Pronumele interogativ-relativ. Adjectivele calificative: genul, numărul și locul. Adverbele: de loc, de timp și de mod. Prepozițiile, ca elemente de legătură.</p>

	<p>Conținuturi (inter)culturale: reguli de comunicare politicoasă; prenumele, numele și poreclele; rudele și relațiile de rudenie; adresa; prezentarea formală și neformală; gradele de rudenie și relațiile între rude.</p>
DESCRIEREA FIINȚELOR, OBIECTELOR, LOCURILOR, FENOMENELOR, ACȚIUNILOR, STĂRIILOR ȘI ÎNTÂMLĂRIILOR	<p><i>Marinel este băiatul cel mai înalt din clasa mea. El joacă/antrenează baschet. Îl văd în fiecare zi la terenul de sport. Sora mea nu seamănă cu mine. Ea nu se duce aproape niciunde. Ea este foarte timidă. Eu seamăn cu mama mea. Sunt curios ca și ea. Ea este medic/doctoriță. El este măcelar.</i></p> <p><i>Ce carte este pe biroul tău? Este o carte de limba română, pe care mi-a împrumutat-o Sofia. D-voastră vă uitați într-o revistă? Eu nu găsesc nimic interesant în această revistă.</i></p> <p><i>Celularul tău (telefonul portabil) este foarte bun. Datorită modului său automat, face fotografii frumoase, ușor și rapid. Acesta este cel mai bun, dar este și foarte scump. Descrierea sporturilor (fotbal, volei baschet, gimnastică etc.)</i></p> <p><i>Descrierea localității în care trăiești, orașului principal. Descrierea unei întâmplări.</i></p> <p>Prezentul verbelor reflexive. Elementele de negație. Pronumele nehotărât și negativ. Pronumele demonstrativ. Adjectivul – gradele de comparație.</p> <p>Conținuturi (inter)culturale: caracteristicile țării noastre și a țărilor în care se vorbește limba română (obiective importante, caracteristici geografice etc.)</p>
EXPRIMAREA UNEI PROPUNERI SAU A UNUI SFAT, ADRESAREA INVITAȚIEI DE PARTICIPARE LA O ACTIVITATE COMUNĂ ȘI REACȚIONAREA LA ACEASTA	<p><i>Examenul este foarte dificil/greu. te sfătuiesc să studiezi/înveți foarte serios. Trebuie să recapituțai în mod regulat./Trebuie să studiezi sistematic.</i></p> <p><i>Dacă o doare dintele trebuie să se ducă la dentist/stomatolog.</i></p> <p><i>Poți să mergi la mine după școală, dacă ești liber. De acord! De ce nu! Bine, și vom juca jocuri video.</i></p> <p><i>Vino să vizionăm/urmărim meciul împreună, dacă îți termini temele. Desigur, îmi face plăcere.</i></p> <p><i>Vrei să încerci această rochie? Da, de ce nu! /Da, desigur!</i></p> <p><i>Am putea participa la o acțiune umanitară anul acesta. Este o idee bună!</i></p> <p><i>Îți corespunde/Ți-ar plăcea să mergi la film în această seară? Perfect! /Cu plăcere!</i></p> <p><i>Ești de acord să mergi la piscină? Da. Mergem!</i></p> <p><i>Ai răbdare! Nu vă fie frică!</i></p> <p><i>Imi pare rau. Nu pot. Sunt ocupat/ă. Am o întâlnire. Nu am timp, trebuie să învăț.</i></p> <p>Conjunctivul prezent. Prezentul verbelor frecvente. Imperativul.</p> <p>Conținuturi (inter)culturale: adresarea ocazională a propunerilor, sfaturilor și invitațiilor și reacționarea la propuneri, sfaturi și invitații.</p>
EXPRIMAREA CERERII, INFORMAȚIEI, SCUZEI, FELICITĂRII ȘI RECUNOȘȚINȚEI	<p><i>Scuzați, puteți să repetați? Nu am înțeles.</i></p> <p><i>Bine, mulțumesc la revedere.</i></p> <p><i>Pot să mă retrag, vă rog.</i></p> <p><i>Mă voi interesa dacă Centrul de cultură este deschis în această după-masă. Aveți adresa Centrului?</i></p> <p><i>Puteți să-mi explicați cum să particip la acest concurs.</i></p> <p><i>Eu nu mă tezez pre de dimineață. Puteți să-mi telefonați/să mă sunați. Nu vă supărați!</i></p> <p><i>Felicitări! Sunt fericit pentru tine! Sunt mândru de tine. Felicitări!</i></p> <p>Întrebarea prin intonație. Vorbirea indirectă. Imperativul. Semnele de punctuație.</p> <p>Conținuturi (inter)culturale: regulile comunicării politicoase, sărbătorile și evenimentele importante, felicitarea.</p>
ÎNȚELEGEREA ȘI OFERIREA INSTRUCȚIUNILOR	<p><i>Jocuri didactice. Rezolvarea rebusurilor.</i></p> <p><i>Reflectați bine și răspundeți!</i></p> <p><i>Verificați răspunsurile voastre!</i></p> <p><i>Veți reasculta dialogul, dar nu veți deschide cărțile încă!</i></p> <p><i>Informații legate de diferite evenimente din orașul vostru.</i></p> <p><i>Orarul de plecare/sosire a transportului.</i></p> <p>Infinitivul. Imperativul. Transformarea vorbirii directe în vorbire indirectă. Propoziția interogativă.</p> <p>Conținuturi (inter)culturale: regulile de comportament politicoase în conformitate cu gradul de formalitate și situație.</p>
DESCRIEREA ACȚIUNILOR ÎN PREZENT	<p><i>Tu te duci la Belgrad? Nu, eu m-am întors de la Belgrad.</i></p> <p><i>Te duci la sa? Da în fiecare vară/vacanță de vară.</i></p> <p><i>Tata citește ziarul, iar mama pregătește micul dejun/prânzul</i></p> <p><i>În fiecare miercuri eu am ore de limba română. Eu învăț limba română de trei ani.</i></p> <p><i>După ora de limba română am antrenament la tenis.</i></p> <p><i>Organizarea unei aniversări. Lista cu invitați. Alcătuirea unei invitații.</i></p> <p><i>Pregătirea și aniversarea sărbătorilor de iarnă (Sf. Nicolaie, Ajunul, Crăciunul). Obiceiuri și tradiții legate de aceste sărbători.</i></p> <p>Prezentul verbelor frecvente. Întrebări cu cuvinte interogative (ce, care, când) Adverbele de timp (acum, vreodată, mereu). Prezentul verbelor frecvente, inclusiv al celor reflexive.</p> <p>Conținuturi (inter)culturale: viața în familie; viața la școală – activități școlare și extrașcolare; vacanța și călătoriile.</p>
DESCRIEREA ACȚIUNILOR ÎN TRECUT	<p><i>Am ajuns deja de trei zile.</i></p> <p><i>Eu nu am fost nicidecum la ei.</i></p> <p><i>Ieri a fost duminică și m-am trezit la ora 10.</i></p> <p><i>El este născut în Serbia/la Vârșei, dar a crescut în România/la Arad.</i></p> <p><i>Când părinții mei au fost copii, nu a existat calculator/computer.</i></p> <p>Timpul trecut. Imperfectul. Prepoziția dezvoltată. Conjuncțiile.</p> <p>Conținuturi (inter)culturale: evenimente istorice, descoperiri epocale; personalități mai importante ale trecutului.</p>

<p>DESCRIEREA ACȚIUNILOR VIITOARE (A PLANURILOR, INTENȚIILOR, PREVEDERILOR)</p>	<p><i>Când plecăm? El întreabă când plecăm. Plec în două zile. Noi vom finaliza proiectul în zece zile. În primul rând, voi expune planul prezentării mele; apoi voi vorbi despre câteva exemple interesante; în cele din urmă, voi propune o mică discuție. Dacă părinții mei mă vor lăsa, voi veni cu tine. Dacă mâine este timp cu soare, mergem la piscină. Dacă aș avea timp liber, aș pleca diseară. Cine va juca personajele? Cine va participa la acest spectacol? Anul acesta, voi face mai mult sport și voi merge la un atelier de pictură. Prezentul verbelor frecvente. Viitorul verbelor. Condiționalul. Forma negativă a verbelor. Întrebarea prin intonație. Conținuturi (inter)culturale: formulele de politețe în funcție de gradul de formalitate și situație; tradiții și obiceiuri.</i></p>
<p>EXPRIMAREA DORINȚELOR, INTERESELOR, NECESITĂȚILOR, SIMȚURILOR ȘI SENTIMENTELOR)</p>	<p><i>Mult noroc! Baftă! Poftă bună! Ce vrei să faci/cu ce vrei să te ocupi mai târziu? Vreau să fiu cântăreț. Mi-ar plăcea să călătoresc în toată lumea. Aș dori o cafea, vă rog. Îmi place această rochie. Rochiile astea îmi plac. Ce rochie frumoasă! Acest film mă interesează. Acești actori mă interesează. Acest film este plictisitor. Acest film este rău! Mă interesează muzica. Acest exercițiu este prea dificil. Am nevoie de ajutorul tău. Ai reușit, sunt foarte fericit! Sunt fericit pentru tine.</i></p> <p>Prezentul verbelor frecvente. Condițional prezent și perfect. Propoziția exclamativă. Propoziția afirmativă și negativă.</p> <p>Conținuturi (inter)culturale: mimica și gesticularea; interese, hobby-uri, distracție, divertisment, sport și recreație.</p>
<p>EXPRIMAREA RAPORTURILOR ÎN SPAȚIU ȘI INDICAȚIILOR CU PRIVIRE LA ORIENTAREA ÎN SPAȚIU</p>	<p><i>Unde este geanta mea? Ea întreabă unde este geanta ei? Nu poți/nu puteți rămâne aici. Am vecini deasupra de apartamentul meu care sunt foarte zgomotoși/gălăgioși. Îmi puteți arăta stația de autobuz pe hartă, vă rog? Locuiște lângă școală. Școala lui este lângă brutărie. Orașul meu este situat la 75 km la nord de Belgrad. Muzeul Național se află în centrul orașului, vizavi de Teatrul Național. Locuiște în Subotica, în nordul Serbiei, la granița cu Ungaria. Ei se plimbă pe malul mării.</i></p> <p>Întrebarea indirectă. Pronumele relative. Numeralul cardinal și ordinal. Punctele cardinale (nord, est...) Adverbele de loc. Conținuturi (inter)culturale: spațiul public; aspectul tipic al locului; caracteristicile geografice ale țării noastre și a țărilor în care este vorbită limba țintă.</p>
<p>EXPRIMAREA APROBĂRII, INTERZICERII, A REGULILOR DE COMPORTAMENT ȘI A OBLIGAȚIILOR</p>	<p><i>Mama îmi spune că pot să invit toți colegii la aniversarea mea. Poți să inviți toți colegii. Îți interzic să ieși diseară. Toți colegii mei se duc la cinematograful. Tata nu îmi permite. Trebuie să înveți mult în această săptămână. Natura trebuie respectată și protejată. Aruncați gunoarele în tomberoane! Nu aprindeți focul în natură! Nu închideți cărțile pentru un moment. Nu deschideți fereastra! Nu faceți gălăgie!</i></p> <p>Prezentul verbelor frecvente. Infinitivul. Imperativul. Propozițiile negative. Propoziția exclamativă, negativă. Conținuturi (inter)culturale: comportamentul în locurile publice; semnificația semnelor și simbolurilor.</p>
<p>EXPRIMAREA APARTENENȚEI ȘI POSEDĂRII</p>	<p><i>A cui este această motocicletă? A fratelui meu mai mare. Acest mobil roșu este al tău, nu-i așa? Nu, deloc, este al acestei doamne. Pe al meu l-am lăsat acasă. Eu îmi fac bagajul. Pregătește-ți valiza ta. Eu am o casă mare. Cine este proprietarul acestui restaurant? Acest restaurant este al unchiului meu. Prezentul verbelor frecvente. Forma neaccentuată a pronumelor personale. Pronumele și adjectivul posesiv. Forma negativă. Conținuturi (inter)culturale: familia și prietenii; raportul față de averea proprie și a altora.</i></p>
<p>EXPRIMAREA MULȚUMIRII/ NEMULȚUMIRII</p>	<p><i>Îmi place de tine (te iubesc). Te iubesc ca pe un frate. Fratele Mariei adoră să joace jocuri la calculator. Ce frumos! Și rochia ei este frumoasă! Ce film frumos! Îmi place poezia dar și mai mult benzile desenate. Ți-a plăcut filmul. Nu, nu mi-a plăcut deloc. Care este actorul tău preferat? Actorul meu preferat este...</i></p> <p>Propoziția interogativă. Propoziția exclamativă. Forma afirmativă și negativă. Conținuturi (inter)culturale: artă, literatură pentru tineret, benzi desenate, muzică, film, sport.</p>

<p>EXPRIMAREA OPINIILOR</p>	<p><i>Sunt de acord cu el. Nu cred. Cred că nu ai dreptate. Cred că a greșit. Ce crezi? Nu sunt sigur, dar cred că trebuie să mai așteptăm puțin. Ce crezi? Care este opinia ta? Nu cred că Marian este vinovat. Nu este corect! Nu e bine!</i></p> <p><i>Este posibil/imposibil/incredibil/inacceptabil.</i></p> <p><i>În opinia dumneavoastră, ce echipă a jucat mai bine? Pentru mine, este echipa de la școala mea.</i></p> <p><i>În opinia mea, nu este posibil să termini totul în cinci minute. Propun o altă soluție.</i></p> <p>Prezentul verbelor frecvente. Pronumele personal formel accentuate și neaccentuate. Propoziția interogativă. Forma negativă. Conținuturi (inter)culturale: respectarea normelor de comportament politicos în comunicarea cu colegii și adulții.</p>
<p>EXPRIMAREA CANTITĂȚII, DIMENSIUNII ȘI A PREȚURILOR</p>	<p><i>Novi Sadul este un oraș mare. Este cel mai mare oraș din Voivodina și are aproximativ 300000 de locuitori. România are în jur de 20 milioane de locuitori. Câte creioane ai cumpărat? Eu am cumpărat două creioane. Cât costă aceasta? Acești adidași costă 350 de Roni. Mulțumesc, la revedere. Aș dori un kilogram de mere și un litru de lapte. Cât face aceasta? 11,30 € treizeci. 11 euro 30 centi? E scump! Acest turn are o înălțime de peste 500 de metri. Locuim la etajul al cincilea. Anul acesta sunt în clasa a 8-a.</i></p> <p>Numeralele cardinale peste 1000. Numeralele ordinale. Comparația adjectivelor. Pronumele personale ca complement direct. Propoziția de interogativă. Conținuturi (inter) culturale: mediul social; monedele culturilor țintă; normele de ortografie atunci când se separă miile, precum și numerele întregi; scrierea și pronunțarea numerelor zecimale; sistemul metric al unităților de măsură.</p>

ÎNDRUMĂRI PENTRU REALIZAREA DIDACTICO-METODICĂ A PROGRAMEI

I. PLANIFICAREA PREDĂRII ȘI ÎNVĂȚĂRII

Programa predării și învățării orientată pe finalități oferă profesorului o libertate mai mare în crearea și planificarea predării și învățării. Profesorul are rolul de a contextualiza Programa în funcție de necesitățile specifice ale elevilor dintr-o clasă, luând în considerare componența clasei și caracteristicile elevilor; condițiile tehnice, mijloacele didactice și mediile de care dispune școala; manualele și alte materiale didactice, resursele, posibilitățile comunității locale în care școala funcționează. Pornind de la finalitățile date, a funcțiilor comunicative și a activităților lingvistice recomandate, profesorul își întocmește planul de muncă anual (global) pe baza căruia va dezvolta ulterior planurile operaționale. Finalitățile sunt definite pentru sfârșitul anului și îl îndreaptă pe profesor să operaționalizeze la nivelul unei sau mai multor unități metodice în funcție de nivelul realizării elevilor. Finalitățile se deosebesc astfel că unele se pot realiza mai ușor și rapid, însă pentru realizarea multor finalități este nevoie de mai mult timp, de o serie de activități și metode de muncă diferite. În faza de planificare a predării și învățării este foarte important să se aibă în vedere faptul că manualul este instrumentul de predare și că aceasta nu determină conținuturile disciplinei și de aceea, conținuturile oferite în manual trebuie acceptate selectiv și în funcție de finalitățile prevăzute. Având în vedere că manualul nu este singura sursă de cunoștințe, profesorul trebuie să-i îndrume pe elevii să folosească și alte surse de informare și însușire a cunoștințelor și abilităților.

II. REALIZAREA PREDĂRII ȘI ÎNVĂȚĂRII

În predare, **limba** este considerată un mediu de comunicare. Prin urmare, programa bazată pe finalități indică faptul de ceea ce un elev capabil să producă și să înțeleagă în procesul de comunicare. Reprezentarea tabelară a finalităților, funcțiilor comunicative și activităților lingvistice îl conduce treptat pe profesor de la finalități și funcțiile comunicative ca domenii, până la activitățile de limbă și **conținuturile recomandate în funcțiile comunicative** dezvoltând capacitățile elevilor de a comunica și utiliza limba în viața lor de zi cu zi, în context particular, public sau educațional. Aplicarea acestui mod de abordare a predării limbii se bazează pe tendința de respectare a următoarelor atitudini:

- limba țintă este folosită în clasă în contexte de interes pentru elevi, bine concepute, într-o atmosferă agreabilă și relaxantă;
- discursul profesorului este adaptat vârstei și cunoștințelor elevilor;

- profesorul trebuie să fie sigur că elevii au înțeles sensul mesajului, inclusiv elementele sale culturologice și educaționale și ale socializării;

- importanța semnificației mesajului lingvistic;
- predarea se bazează pe interacțiunea socială cu scopul de a se îmbunătăți calitatea și volumul materialului lingvistic; munca în clasă și în afara acesteia se desfășoară prin rezolvarea problemelor în grup sau individual, prin căutarea informațiilor din diferite surse (internet, reviste pentru copii, prospecte și audio-material) precum și prin rezolvarea unor sarcini mai mult sau mai puțin complexe în condiții reale și virtuale, cu un context, procedeu și scop clar definite;

- profesorul îndrumă elevii în legile codului oral și scris și în relații de reciprocitate;

- conținuturile din gramatică sunt introduse prin metoda inductivă, prin diverse exemple contextualizate, în conformitate cu nivelul de cunoștințe al elevilor, dar fără explicații gramaticale detaliate, cu excepția cazului în care elevii insistă asupra lor, iar cunoștințele sunt evaluate și notate pe baza utilizării lor în contexte comunicative adecvate.

Abordarea comunicativ-interactivă în predarea limbii include, următoarele categorii:

- însușirea conținutului lingvistic prin participarea concretă și gândită la actul social;

- conceperea programei de predare și învățare ca pe un ansamblu de sarcini și activități dinamice, pregătite în comun și adaptate listei de sarcini și activități;

- profesorul trebuie să accepte ideile noi;
- elevii sunt considerați participanți responsabili, creativi și activi la actul social;

- manualele reprezintă o sursă de activitate și trebuie îmbogățite prin folosirea materialelor suplimentare autentice;

- clasa este un spațiu care poate fi adaptat zilnic la necesitățile de predare;

- lucrul la un proiect, considerat o sarcină prin care se stabilește relația cu alte obiecte, stimulează elevii la munca studioasă și de cercetare;

- pentru introducerea unui nou material lexical vor fi utilizate structurile gramaticale cunoscute și invers.

Tehnici/activități

În timpul orei se recomandă schimbul dinamic al tehnicilor/activităților care trebuie să dureze mai mult de 15 minute

Ascultarea și răspunsul la îndrumările profesorilor în limba maternă (română) sau de pe înregistrările audio (ascultă, scrie, unește, determină, găsește și activitățile legate de munca în clasă: desenează, decupează, colorează, deschide/închide caietul etc.)

Lucrul în perechi, grupuri mici și mari (mini-dialoguri, joc pe roluri, simulări etc.)

Activități manuale (realizarea panourilor, prezentărilor, ziarelor, posterelor etc.).

Exerciții de ascultare/audiere (după instrucțiunile profesorului sau înregistrărilor audio să unească noțiunile, să adăuge părți ale imaginii, să completeze informații, să selecteze enunțuri exacte și inexacte, să determine cronologia etc.).

Jocuri potrivite vârstei.

Clasificarea și compararea (după cantitate, formă, culoare, anotimpuri, îmi place/nu-mi place, comparații ...).

Rezolvarea "situațiilor-problemă" în clasă, dezbateri și mini-proiecte.

"Transpunerea" enunțului în gest și a gestului în enunț.

Corelarea audio materialului cu ilustrațiile și cu textul, a titlului cu textul, sau stabilirea titlului.

Crearea în comun a materialelor ilustrate și scrise (planificarea diferitor activități, raport/jurnal de călătorie, afiș publicitar, programul serbării sau al altei manifestații).

Înțelegerea limbii scrise:

– identificarea trăsăturilor distinctive care indică asupra particularităților gramaticale (gen, număr, timp verbal, persoană ...);

– identificarea legăturii dintre grupurile de litere și sunete

– răspunsul la întrebări simple despre text, corect/incorect, alegeri multiple;

– executarea instrucțiunilor și comenzilor citite

Exprimarea în scris:

– corelarea sunetelor cu grupul de litere;

– înlocuirea cuvintelor cu imagini sau ilustrații;

– găsirea cuvintelor omise (completarea unui șir, găsirea "intrușilor", careuri în opt direcții, cuvinte încrucișate etc.);

– unirea textului mai scurt și a propozițiilor cu imaginile/ilustrațiile;

– completarea formularului (anunțul la un curs, etichetă pentru bagaj etc.);

– scrierea felicitărilor și a cărților poștale;

– scrierea textelor mai scurte;

Introducerea în literatură pentru copii și transpunerea în alte medii: joc, cântec, dramă, arte plastice.

STRATEGII DE ÎMBUNĂTĂȚIRE ȘI EXERSARE A COMPETENȚELOR DE LIMBĂ

Având în vedere că finalitățile se realizează prin abilități de limbă, este important ca în predarea păstrării și cultivării limbii materne acestea să se exerseze permanent și simultan. Doar în acest fel, elevii pot dobândi competențele lingvistice care sunt în concordanță cu scopurile date.

De aceea este importantă dezvoltarea strategiei de îmbunătățire și de exersare a competențelor lingvistice.

Ascultarea

Înțelegerea vorbirii este activitatea lingvistică de decodificare a sensului literar și implicit al sensului textului oral; pe lângă capacitatea de a distinge unități fonologice și lexicale și unități cu semnificație conturată în limba care se învață, pentru a realiza cu succes înțelegerea, elevul trebuie să aibă și următoarele competențe:

– discursivă (despre tipurile și caracteristicile textelor și canalelor de transmitere a mesajelor);

– referențială (despre temele care se abordează) și

– socioculturală (în legătură cu situațiile de comunicare, modurile diferite de formulare a anumitor funcții de vorbire etc.).

Dificultatea exercițiilor legate de înțelegerea discursului depinde de mai mulți factori:

– de calitățile personale și capacitățile ascultătorului, inclusiv capacitatea cognitivă de abordare,

– de motivarea și motivele pentru care ascultă textul oral,

– de trăsăturile celui care vorbește,

– de intenția cu care vorbește,

– de contextul și circumstanțele – favorabile și nefavorabile - în care se realizează ascultarea și înțelegerea,

– de caracteristicile și tipul de text care trebuie ascultat etc.

Progresul (de la ușor la mai greu, de la simplu la mai complex) pentru această activitate lingvistică în cadrul Programei este, prin urmare, prevăzut la mai multe niveluri. În mod aparte sunt relevante următoarele:

– prezența/absența elementelor vizuale (de exemplu, mai ușor de înțeles sunt considerate textele orale însoțite de elemente vizuale, din cauza abundenței de informații contextuale care se înregistrează automat în memorie pe termen lung, lăsând posibilitatea ca atenția să fie concentrată asupra altor detalii);

– lungimea textului oral;

– viteza cu care se vorbește;

– claritatea pronunțării și posibilele devieri de la vorbirea standard;

– cunoașterea temei;

– posibilitatea/imposibilitatea ascultării/audierii din nou etc.

Citirea

Citirea sau înțelegerea textului scris aparține așa-numitei abilități lingvistice receptive vizuale. Cu această ocazie, cititorul primește și prelucrează, adică decodează textul scris de unul sau mai mulți autori și găsește semnificația. În timpul cititului este necesar să se ia în considerare anumiți factori care influențează asupra procesului de citire, cum ar fi: caracteristicile cititorilor, interesele, motivațiile și intențiile, caracteristicile textului care se citește, strategiile pe care cititorii le utilizează, precum și cerințele impuse de situația în care se citește.

Pe baza intenției cititorului, distingem următoarele tipuri de citire:

– citirea cu scopul îndrumării;

– citirea cu scopul informării;

– citirea pentru a urma instrucțiunile;

– citirea din plăcere.

În timpul citirii, distingem și nivelul de înțelegere, astfel că citim pentru a înțelege:

– informații globale

– informații speciale,

– informații complete;

– sensul ascuns al unui anumit mesaj.

Vorbirea

Vorbirea ca o abilitate productivă este privită din două aspecte, și anume, în dependență de faptul dacă este în funcția *prezentării monologate*, prin care vorbitorul anunță, informează, prezintă sau ține o prelegere la una sau mai multe persoane, sau dacă este în funcția *interacției*, când se face schimbul de informații dintre doi sau mai mulți interlocutori cu un anumit scop, respectând principiul colaborării în timpul dialogului.

Activitățile de producție ale vorbirii monologate sunt:

– adresarea în public (comunicări, oferirea de instrucțiuni și informații);

– expunerea în fața publicului (prelegeri, prezentări, reportaje, rapoarte și comentarii asupra unor evenimente etc.)

Aceste activități pot fi realizate în moduri diferite:

– prin citirea textului scris în fața publicului;

– prin expunerea spontană sau expunerea cu ajutorul suportului vizual sub formă de tabele, diagrame, desene ș.a.

– prin interpretarea unui rol sau a unui cântec.

Interacțiunea presupune aplicarea continuă și succesiunea strategiei receptive și productive, precum și a strategiilor cognitive și discursive (luarea și darea cuvântului, negocierea, conformarea, propunerea soluțiilor, rezumarea, atenuarea sau evitarea neînțelegerilor sau medierea într-o neînțelegere) care sunt în funcția realizării cât mai reușite a unei interacțiuni. Interacțiunea poate fi realizată printr-o serie de activități, de exemplu:

– schimbul de informații,

– conversația spontană,

– discuții neformale sau formale, dezbateri,

– interviuarea sau negocierea, planificarea și cooperarea în comun.

Competența socio-culturală și medierea

Competența socioculturală și medierea reprezintă un set de cunoștințe teoretice (competențe) care se aplică într-o serie de activități lingvistice în două medii lingvistice de bază (scrisă și orală), utilizând în același timp și toate celelalte activități lingvistice (înțelegerea vorbirii, vorbirea și interacțiunea, scrierea și înțelegerea textelor scrise). Deci, ele reprezintă categorii foarte complexe care sunt prezente în toate aspectele procesului de predare și ale procesului de învățare.

Competența socioculturală ca un ansamblu de cunoștințe despre lume în general, despre asemănările și diferențele dintre modelele culturale și comunicative în comunitatea lingvistică în care trăiește elevul și comunitatea/comunității a cărei limbă o învață. Aceste cunoștințe, în funcție de nivelul competențelor lingvistice generale, pornesc de la cunoașterea principiilor de comunicare cotidiană (stiluri funcționale de bază și registrele), până la cunoașterea caracteristicilor diferitor domenii ale utilizării limbilor (particular, public și educațional), elementelor paralingvistice și elementelor de cultură/culturi ale comunităților în care este vorbită limba care se învață. Cunoștințele menționate sunt necesare pentru o comunicare competentă și reușită în activitățile concrete de comunicare în limba țintă.

Un aspect aparte al competenței socio-culturale îl constituie *competența interculturală*, care subînțelege dezvoltarea conștiinței despre alții și cei care sunt altfel, cunoașterea și înțelegerea asemănărilor și diferențelor dintre lumi, respectiv dintre comunități lingvistice cu care elevul ajunge în contact. Competența interculturală subînțelege, de asemenea, dezvoltarea toleranței și atitudinii pozitive față de caracteristicile individuale și colective ale vorbitorilor de alte limbi, ale oamenilor care aparțin altor culturi, care sunt într-o măsură mai mare sau mai mică diferite de ale elevului însuși, adică, dezvoltarea unor personalități interculturale, prin ridicarea gradului de conștientizare cu privire la valorile diferitelor culturi și dezvoltarea capacității de integrare a experiențelor interculturale în propriul model cultural de comportament și credință.

Medierea este o activitate în care elevul nu-și exprimă opinia, ci acționează ca un intermediar între persoanele care nu sunt capabile să comunice direct. Mediarea poate fi scrisă și orală și include comprimarea și rezumarea textului și traducerea. În această Programă traducerea este tratată ca o activitate lingvistică aparte care nu trebuie în nici un caz să fie folosită ca o tehnică pentru însușirea oricărui aspect al limbii țintă prevăzută prin predarea comunicativă. Traducerea implică dezvoltarea cunoștințelor și abilităților de folosire a mijloacelor auxiliare (a dicționarelor, îndrumătoarelor, tehnologiilor informaționale etc.) și capacitatea de găsim a echivalentelor structurale și lingvistice între limba din care se traduce și limba în care se traduce.

Instrucții pentru interpretarea conținutului gramatical

Predarea gramaticii, laolaltă cu predarea și însușirea lexicii și a altor aspecte ale limbii, este una dintre premisele însușirii și păstrării limbii materne. Însușirea gramaticii implică formarea noțiunilor gramaticale și a structurii gramaticale în vorbirea elevilor, însușirea fenomenelor gramaticale, formarea deprinderilor și aptitudinilor în domeniul analizei gramaticale și aplicarea cunoștințelor gramaticale, ca supliment la edificarea și îmbunătățirea culturii vorbirii.

Rolul gramaticii în procesul de însușire a limbii este în primul rând practic și constă în stabilirea bazei pentru dezvoltarea competenței comunicative. Fenomenele gramaticale trebuie privite din punct de vedere funcțional (abordare funcțională). În procesul de predare al limbii cu elemente ale culturii naționale în măsură cât mai mare trebuie să fie incluse acele categorii gramaticale care sunt tipice și necesare pentru

vorbirea și comunicarea cotidiană și anume, prin modele diverse, prin aplicarea regulilor de bază și combinarea acestora. Trebuie să se tindă spre însușirea receptivă și productivă a gramaticii prin tot felul de activități de vorbire (ascultare, citire, vorbire și scriere, dar și traducere), la toate nivelurile de învățare a limbii, în conformitate cu scopurile și finalitățile.

Scopul principal al predării unei limbii este dezvoltarea competenței de comunicare la un anumit nivel de limbă, în funcție de statutul limbii și de anul de învățare. În acest sens, la anumite categorii gramaticale este dată observația că ele sunt însușite receptiv, în timp ce altele sunt însușite productiv.

III. MONITORIZAREA ȘI EVALUAREA

Munca fiecărui profesor este formată din planificare, realizare, monitorizare și evaluare. Este important ca profesorul să monitorizeze și evalueze continuu nu numai realizările elevilor, procesul de predare și învățare, ci și propria activitate, pentru îmbunătățirea permanentă a procesului instructiv.

Procesul de monitorizare a finalităților realizate începe prin aprecierea nivelului de cunoștințe al elevilor la începutul anului școlar pentru ca profesorii să poată să-și planifice procesul de predare și procesul de monitorizare și evaluare a rezultatelor a progresului elevilor. Acest proces este realizat prin evaluarea formativă și cumulativă. În timp ce în notarea formativă pe parcursul anului urmărește realizările elevilor prin diferite instrumente (teste de diagnostic, de autoevaluare, portofoliu de limbă, exerciții bazate pe proiecte etc.), prin notarea sumativă (teste de evaluare a nivelului de limbă) se apreciază mai precis îndeplinirea finalităților la sfârșitul unei anumite perioadă de timp (sfârșitul semestrului, anului, ciclului de instruire). Evaluarea formativă nu este doar monitorizarea realizării elevilor, ci și monitorizarea modului de activitate și un instrument care permite profesorului ca în timpul procesului de predare să schimbe și să îmbunătățească procesul de lucru. Cu prilejul notării și evaluării realizărilor elevilor trebuie să se țină cont ca modalitățile prin care acestea se pun în aplicare nu diferă de activitățile obișnuite la oră, deoarece notarea și evaluarea sunt considerate parte integrantă a procesului de predare și învățare, nu activități izolate care creează stres la elevi și nu dau o imagine reală a realizărilor lor. Prin notare și evaluare trebuie să se asigure progresul elevilor în atingerea finalităților, dar și calitatea și eficiența predării. Scopul notării trebuie să fie și ridicarea nivelului de motivație la elevi pentru progres și nu evidențierea greșelilor. Elementele care se evaluează sunt diverse și trebuie să contribuie la imaginea atotcuprinzătoare a progresului elevilor, consolidarea competențelor lor comunicative, dezvoltarea abilităților și capacităților necesare pentru activitatea și instruirea de viitor. Acest lucru se realizează prin notarea diferitelor elemente, cum ar fi abilitățile lingvistice (citire, ascultare, vorbire și scriere), însușirea conținuturilor lexicale și a structurilor lingvistice, aplicarea ortografiei, angajamentul și sârguința în activitățile în timpul orei și în afara orelor, aplicarea normelor sociolingvistice. Cu ocazia notării și evaluării, este necesar ca modalitățile de verificare și notare să fie cunoscute elevilor, adică să fie în conformitate cu tehnicile, tipologia exercițiilor și felurile de activități care se aplică la orele obișnuite, precum și la modul în care se evaluează realizările. Astfel de reguli și organizare ale procesului de evaluare și de notare asigură o atmosferă pozitivă și sănătoasă în procesul de învățare, dar și relații reciproce și de comunicare calitative între elev – profesor și elev – elev, dar, de asemenea, ajută elevului să înțeleagă importanța și semnificația evaluării încurajându-l să preia responsabilitatea pentru propria planificare și îmbunătățire a procesului de învățare.

8. РУСИНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Назва предмету
КУЛТУРИ

РУСКИ ЈАЗИК З ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕЈ

Циљ

Циљ настави и учења *руског језика з елементима националнеј култури* то поспегнуц таки ступењ розвоју комуникативних schopносцо шкољара же би вон самостојно применљовал schopносци висловљованя у стандардних и фахових комуникативних ситуацијох (у складзе зоз тематичнм минимумом и у писанеј форми), пестовал национални и културни идентитет, етничне самопочитиване и упознаване шкољарох зоз елементима традициј, култури и обичајох Руснацох.

Класа

Осма

Рочни фонд годзинох

72 годзини

ИСХОДИ По законченеј теми/обласци шкољар годзен:	ОБЛАСЦ/ТЕМА	ЗМИСТИ
<ul style="list-style-type: none"> – у писнї видвојц и потолковац поетични слики – розумиц поручене діла – през кнїжовне діло здобуц нове искусство – одредзиц рядошлїд хронологийних збуваньох – обачовац повязану логичносц – препознавац окремосци и характеристики каждого писателя – мац прегляд рускеј кнїжовносци през историю – препознавац руску народну и руску уметнїцку кнїжовносц – жгато представиц живот и діло Руснацох од приселеня по нешка – препознац рижни файти писньох по мотивох и описаних чувствох – у виражованю думкох, окреме у писанеј форми, хасновац рижни стилистични средства за подполнейше и прецизнейше сообщоване думкох 	<p>КНЇЖОВНОСЦ</p>	<p>Школска лектира</p> <p>Поезия</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Руска народна писня, <i>Кед голубица лецела</i> 2. Тарас Шевченко, <i>Мне ищко єдно</i> 3. Дюра Папгаргаї, <i>Руснак</i> 4. Микола М. Кочиш, <i>Смутку нашому не хоби причина</i> 5. Михал Ковач, <i>Нас беда вигнала</i> 6. Михал Ковач, <i>Я дуб червоточи</i> <p>Проза</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Гаврил Костельник, <i>Цар над слунечниками</i> (виривок) 2. Дюра Папгаргаї, <i>Ровнячки соблази</i> (виривок) 3. Владимир Кочиш, <i>Облаки майстра Василя</i> 4. Юлиан Тамаш, <i>О ровни</i> <p>Зоз прешлосци Руснацох Присельоване до Бачки Примане християнства Назва Руснак – Руснаци Повстаня Руснацох и других народох Ужгород; ужгородски замок Валал музей Обичаї Свадба и питанки Обичаї пред свадзбу Обичаї после свадзби О 250 рокох Характеристики руского језика</p> <p>Домашня лектира:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Руски народни приповедки (школске видане зборнїка) – вибор; робота Володимира Гнатюка 2. На крижних драгох, Антология краткеј прози – вибор <p>Обробок вибраних и предложених прикладох з народней и уметнїцкеј творчосци на руским језику Обачоване поетичнеј слики Одкриване и толковане нових значеньох порученьох, пренешеного искусства през кнїжовне діло Замерковїоване рядошлїду, логичносци хронологиї або окремосц поступка писателя Историйни прегляд кнїжовносци на руским језику Стилски фигури: поровнане, метафора и епитет Характеристики социјалней и родолубивеј писнї</p>
<ul style="list-style-type: none"> – здобуте знане з језика систематизовац и хасновац у рижних нових обставинох – правилно писац по руски зоз руску азбуку – правилно вигварац гласи у руским језику – хасновац правилни акцент и правилну интонацию – правилно хасновац знаки интерпункциї – правилно писац и у бешеди хасновац форми потенцияла и императива – правилно хасновац и писац форми одрекаюцих и неопредзеных заменовнїкох – правилно хасновац меновнїки сингулария и плуралия тантум – правилно писац одрекаюце словко не зоз дїсловами – препознац файти словох и правилно их хасновац 	<p>ЈАЗИК ГРАМАТИКА И ПРАВОПИС</p>	<p>Систематизоване здобутих знаньох, schopносцох и навикнуцох з подруча језика и правописа</p> <p>Правилне вигваряне гласох у руским језику</p> <p>Правилне хасноване писма руского језика и знакох интерпункциї</p> <p>Правилне хасноване формох императива и потенцияла и правилне писане словох у тих формох</p> <p>Одрекаюци и неопредзени заменовнїки</p> <p>Меновнїки сингулария и плуралия тантум</p> <p>Писане одрекаюцого слова не зоз дїсловами</p> <p>Препознаване файтох словох на основним уровню</p>

<ul style="list-style-type: none"> – преприповедац пречитану приповедку – на интересантни способ виприповедац својо власне дожице – детаљно описац особи и предмети – знац вецей значеня едного слова – знац вецей слова зоз истим або подобним значеньом – хасновац деминутиви и аугментативи у рижних ситуациях – препознац рижни форми новинарског висловйованя – хасновац словніки за прекладане – розумиц меней познати слова зоз контексту – хасновац опитне, розповедне и викричне висловйоване з помоцу словох и з помоцу интонацій виреченя 	<p>ЯЗИЧНА КУЛТУРА</p>	<p>Систематизоване усного и писаного висловйованя Овладоване з елементами приповеданя, преприповедованя и описованя Богацене активного словніка, розумене цо векшого обсягу значеня словох, виразох, тематични групи словох, значеня словох у контексту и значене словох локалней бешеди Упознаване, привитоване, витане, молба и информация Хасноване опитней, розповедней и викричней варианты висловйованя зоз словами и интонацією Систематизовац знаня и повториц синоними, гомоними, антоними, деминутиви и аугментативи Форми новинарског висловйованя усвоїц на уровню препознаваня; характеристики дац информативно за: вистку, репортажу, писмо, интервю, здогадник и звит Вежбац прекладане з помоцу словніка з руского на сербски язык и противно</p>
<ul style="list-style-type: none"> – бешедовац о живоце Руснацох у прешлосци – бешедовац о творчосци Руснацох у прешлосци и нешка – себе створиц слику, амбиент у яким жили нашо предки – упознац и похопиц сучасну творчосц: музику, малярство, литературу – ше упознац зоз сучасним видаваньом кнїжкох, часописох и новинох – шпивац руски народни и уметнічки шпиванки – танцовац руски танци – брац учасц у активносцох културно-уметніцких дружтвох на рижних польох – писац конференси за дзеински представи и манифестациї – читац виразно и вжац улогу водителя або глумца на дзеинскей забави або приредби – особом другей народносци презентовац руске народне облечиво – презентовац випатрунок руского обисца – розумиц живот Руснацох пред приселеньом – розумиц потребу за повстанями и селеньом на юг – розумиц примане християнства и опредзельоване за нешкайшу виру – ценїц и почитовац стари руски свадзебни обичаї – ценїц и почитовац свой язык и культуру 	<p>ЕЛЕМЕНТИ НАЦИОНАЛНЕЙ КУЛТУРИ</p>	<p>Историйни прегляд живота и творчосци Руснацох од присельованя по нешка Нашива музичней вистави, музичней манифестациї, редакциї РТВ, видавательней хижы або даякей вистави Стретнуце и розгварка зоз писателями, малярами, музичарами и другима творителями Упознаване зоз школярами зоз других школах и других местох Сотрудніцтво зоз културно-уметніцким дружтвами и учасц у їх програмах Научиц танцовац и шпивац вецей руски шпиванки и танци, научиц плесц варгочи и вязац баршонь, фитюлу и хусточку Научиц як ше облека руске народне облечиво Упознац ше зоз свадзебнима обичаями яки ше одвивали пред свадзбу, под час свадзби и после свадзби</p>

КОРЕЛАЦИЯ ЗОЗ ДРУГИМА ПРЕДМЕТАМИ

- Сербски язык як немацерински язык
- Странски язык
- История
- Музична культура
- Подобова культура
- Вирска настава
- Гражданске воспитане

УПУТСТВО ЗА ВИТВОРЙОВАНЕ ПРОГРАМИ

Наставна програма *руского языка зоз елементами националней култури* состої ше з трох предметних обласцох: литератури, языка и култури висловйованя. Шицки три обласци медзисобно попреплетани и анї єдну не мож виучовац изолиовано и без учасци других обласцох.

Наставна програма *руского языка зоз елементами националней култури* фундаментує ше на исходах, односно на процесу ученя и школярскох посцигнуцох. Исходи представяю опис интегрованих знаньох, схопносцох, становискох и вредносцох хтори школяр формує, преширює и преглїбує през три предметни обласци того предмета.

Наставна програма ориєтована на исходи дава наставнікови векшу шлебоду, вецей можливосци у креированю и обдумованю настави и ученя. Улога наставніка контекстуализовац тоту програму спрам потребох конкретного оддзеленя беруци до огляду шлїдуюце: уровень знаня руского языка, состав групи и характеристики школярох; учебник и други наставни материял хтори буду хасновац; технічни условия, наставни средства и медїи зоз хтори-ма школа розполага; ресурси, можливосци, як и потреби локального стредку у хторим ше школа находзи. Рушаючи од датих исходах и змистох наставник преше креирує свой рочни и глобални план роботи зоз хторого познейше розвие својо оперативни плани. Исходи дефиновани по обласцох олегчуо наставнікови дальшу операционализацию исходах на уровню конкретней наставней єдинки.

Тексти зоз додатней часци програми треба же би наставнікови послужели и при обробку наставних єдинкох зоз граматики, як и за обробку и утвердзоване змистох зоз култури висловйованя. Дїла хтори ше не буду обрабяц, наставник би требал препоручиц школяром за читане у шлебодним часе.

Попри корелациї медзи текстами, необхідне же би наставник успоставел вертикалну корелацию. Наставник муши буц упознати зоз змистами руского языка предходних класох же би ше могло почитовац принцип поступносци и систематичносци.

Наставник, тиж так, треба же би познал змисти других предметох и зоз предходних класох хтори преучую историю, традицию и культуру Руснацох, треба же би сам познал традиційну и духовну культуру Руснацох зоз наглашку на обичаї Руснацох у Сербїї.

Исходи вязани за наставну обласц литературу засновани на читаню. Рижни форми читаня основне предусловие же би школяре у настави здобували спознаня и же би ше успишно уводзели до швета литературного дїла. Школяре ше у осмей класи поступне уводза до вигледовацког читаня. Тиж так школяром треба давац порив же би сами замерковйовали и виправляли правописни гришки у СМС комуникациї, як и у розличних типох комуникациї преїг интернету. Попри того, школярох треба упутйовац на хасноване *Сербско-руского* и *Руско-сербского словніка*, як и других словнікох и приручїкох. Наставник би требал на годину приносиц прикладніки спомнутих словнікох, поготов кед ше обрабяю правописни теми, же би школяром давал порив за порядне и систематичне хасноване приручней литератури.

Розвиване культури висловлювання єден з найважніших задаткох настави мацеринского языка з елементами национальной культуры. Тота наставна обласц, гоч є програмски конституована як окреме подруче, муши ше повязовац зоз обробком литературних текстох, як и зоз наставу граматики и правописа. Тиж так, обробок литературного текста и робота на граматики и правопису литературного языка муши уключовац и змисти хтори доприноша пестованю культуры усного и писаного висловлювання.

Нужне же би наставнік вше мал на розуме пресудну улогу прилагозених и систематичних вежбох, односно же наставна материя не усвоєна док ше добре не увежба. То значи же вежбане муши буц состояйна часц обробку наставней матерії, применьованя, обновлюваня и утвердзованя знаня.

Бешедна на руским языке основне предусловие за каждую другу роботу. Програм за основну школу подроумює три уровні – початни, стредні и висши – та ше осма класа находзи у висшим уровню. Кажди школяр ма розлични уровень розумєня бешеди и писменосци на руским языке, а понеже у групи мале число школярох, вец ше подроумює максимално индивидуална робота зоз школяром. Кажди модел подроумює диалог або двох школярох або школяра и наставніка. У тим поступку барз важна интервенция наставніка понеже не треба допушциц ситуацию же би були у диалогу двойо собеседніки хтори не знаю правилно конструовац модел. Кед ше у диалогу зявює язично, те. граматично погришно формулована конструкция виречєня вец ю треба такой и виправиц же би ше у розгварки не зявйовал вецєй раз чути погришни модел.

Розумєне кнїжовного діла школяр учи на годзинох порядней настави, а на настави пестованя циль же би школяр дознал, пречитал, дожил кнїжовне діло написане на руским языке. Фонд годзинох барз мали та оможлівює лєм же би ше у осмей класи дознало даєдни податки о живоце и роботи даєдних писательох хтори були найпродуктивнейши. Выбор кнїжовних ділох за наставу пестованя огранічени зоз уровнем школярового познаваня языка, те. выбор прави наставнік спрам учебніка хтори му понука кнїжовни тексти на вецєй уровньох зложеносци.

Елементи национальной культуры подроумюю же ше здобува представа о культурних подійох у актуалним часе о подійох зоз исторії Руснацох и живота у окруженю о обичайох, облєчиву и роботи у прешлосци и пременкох хтори принєсол сучасни живот. Индивидуална робота зоз школяром подроумює же наставнік практично за каждого школяра прави програм його напредованя, а дати програм осмей класи то лєм общи або указуюци рамик за його роботу.

При планованю треба тиж мац на розуме же ше обчековани резултати розликую, же ше даєдни легчєйше и швидше можу вирвориц, але за векшину треба вельо вецєй часу, вецєй розлични активносци и робота на рижних текстох. У фази планованя настави и учєня барз важне мац на розуме же учебнік наставне средство и же вон не одредзує змисти предмета. Прето треба змистом датим у учебніку приступиц селективно. Попри учебніка, як єдного зоз

жридлох знаньох, на наставнікови остава же би школяром обезпєчєл увид и власне искусство за хаснованє и других жридлох спознаня. При планованю наставного процесу треба водзиц рахунку о здобутих знаньох, искусствох, интеллектуалних схопносцох и интересованьох школярох.

Барз важне положиц акцент на збогацованє словніка. Тиж так треба вихасновац швета и культурни події хтори ше одбуваю у рижних местох з цильом упознаваня Руснацох у прешлосци їх традиції и культуры хтори руску меншину характеризую на тих просторох. Прєпоручує ше же би ше поцагло паралєлу медзи шветами Руснацох и подобнима сербским шветами, як и шветами других национальных заєдніцох хтори жию у Войводини.

Маюци у оглядє шицку специфичносц природи и организациї, програма найвєкшу увагу пошвєцує культури писаного и усного висловлюваня праве прето же основни циль научиц читац, писац и згваряц ше по руски, у смислу глєданя информации, даваня информации. Маюци тиж так у оглядє же школяре хтори облапени з тоту наставу не маю други школьски можлівосци дознавац дацо о исторії, традиції и культуры свойого народу, тота програма дава можлівосц дотхнуц и даєдни елементи национальной культуры.

Провадзєнє и вреднованє настави и учєня

Провадзєнє и вреднованє резултатох напредованя школярох у функції досцигованя исходов, а почина з инициалним прєцєньованьом уровня на хторим ше школяр находзи и у одношеню на цо ше будзє прєцєньовац його дальши цєк напредованя, як и оцєна. Кажда активносц добра нагода за прєцєньованє напредованя и даванє повратней информации. Кажда наставна година и кажда активносц школяра нагода за формативнє оцєньованє, односно регистрованє прогрєсу школярох и унапрямованє на дальши активносци.

Формативнє вреднованє состояйна часц сучасного приступу гу настави и подроумює прєцєньованє знаньох, схопносцох, становискох и справованя, як и розвою одвитуєющей компетенції под час настави и учєня. Под формативним мераньом подроумює ше зазберованє податкох о школярових посцигнуцох, а найчєстєйши технїки то: реализация практичних задаткох, провадзєнє и зазначованє школярових активносцох под час настави, непосредна комуникация медзи школяром и наставніком, регистєр за каждого школяра (мапа напредованя) итд. Резултати формативного вреднованя на концу наставного циклуса треба же би були виражєни и сумативно – зоз числову оцєну.

Робота каждого наставніка состої ше од планованя, реализациї и провадзєня и вреднованя. Важне же би наставнік континуовано диференційно провадзєл и вредновал попри посцигнуцох школяра и процес настави и учєня, як и себе и свою власну роботу. Шицко цо ше укажє як добре и хасновите наставнік вихаснує и познєйше у своей наставней практици, а шицко цо ше укажє як недосцє ефикасне и ефективно требало би унапредзиц.

9. СЛОВАЧКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Názov predmetu

SLOVENSKÝ JAZYK AKO JAZYK S PRVKAMI NÁRODNEJ KULTÚRY

Cieľ

Cieľ učenia *slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry* je dosiahnuť taký stupeň rozvoja komunikačných zručností u žiaka, aby vedel samostatne uplatniť osvojené rečové zručnosti v štandardných a odborných komunikatívnych situáciách (a v súlade s tematickým minimom aj v písanej podobe), pestovať národnú a kultúrnu identitu, etnickú sebačúť a zoznamovať ich s prvkami tradície, kultúry, zvykov a obyčaji slovenského národa s osobitným dôrazom na slovenskú komunitu v Srbsku.

Ročník

ôsmy

Ročný fond hodín

72 hodín

VÝKONY Po skončení ročníka žiak bude schopný:	OBLASŤ/TÉMA	OBSAH
<ul style="list-style-type: none"> – určiť literárny druh literárneho diela – analyzovať prvky kompozície lyrickej básne (strofa, verš); – odlišiť charakteristické vlastnosti ľudovej slovesnosti od vlastností umeleckej literatúry – rozlíšiť ľudovú povesť, rozprávku, bájku, baladu – rozlíšiť realistickú a fantastickú prózu – rozlíšiť literárne postupy – hodnotiť umelecký prednes, rozprávanie alebo dramatický dej (žartovný, veselý, smutný a pod.) – určiť tému, miesto a čas konania deja; dejovú postupnosť – rozlíšiť vlastnosti postáv na príkladoch z textu/vonkajšie vlastnosti a charakter postáv/ – opísať povere, zvyky/obyčaje, spôsob života a udalosti z minulosti opísané v literárnych dielach – analyzovať prvky kompozície dramatického diela (dejstvo, scéna, výstup) – chápať vzťah k materinskému jazyku a k jazyku iných národov – poznať zhodu jazykových javov medzi slovenčinou a srbsčinou – odlišiť spisovný jazyk od nárečia – rozlíšiť podelenie spoluhlások na tvrdé, mäkké a obojaké – rozlíšiť ohybné slovné druhy – poznať pády a pádové koncovky v korelácii so srbsčinou – určiť kategóriu rodu, čísla, pri ohybných slovách – uplatniť pravopisnú normu pri písaní vybraných slov (typické príklady) – dôsledne uplatniť pravopisnú normu pri písaní veľkého písmena – uplatňovať interpunkčné znamienka – rozdeľovať vety podľa obsahu a členitosti – vymenovať vetné členy a rozlišovať ich vo vete – používať <i>Pravidlá slovenského pravopisu</i> a iné pravopisné príručky – poznať niektoré frazeologické útvary – správne vyslovovať tvrdé spoluhlásky <i>d, t, l, n</i> pred <i>i, e</i> – správne vyslovovať slová vzhľadom na intonáciu – rozprávať jasne dbajúc na spisovnú jazykovú normu – plynulo a zreteľne čítať nahlas a potichu literárne a vecné texty – využívať rôzne slohové postupy: deskripciu (portrét, interiér, exteriér, prírodné javy), rozprávanie v 1. a 3. osobe, dialóg – vedieť sa poďakovať, požiadať o pomoc, počúvať hovoriaceho, – určiť časti textu (názov, odseky) – utvoriť hovorový prejav alebo napísaný text o vnímaní prečítaného literárneho diela a na témy z každodenného života a vlastnej predstavivosti – urobiť a predniesť dramatizáciu prečítaného textu podľa výberu, zážitku alebo udalosti z každodenného života – používať slovník pri obohacovaní slovné zásoby (paralela so srbským jazykom a pri preklade) – správne odpísať kratší text so zadanou úlohou (obmena rodu, čísla, času, slabík...). – zostaviť a napísať pozdrav a blahoželanie, mail a SMS – zaspievať priliehavé slovenské ľudové a súčasné populárne detské pesničky – predniesť ľudové koledy a vinše vzťahujúce sa na sviatky alebo ročné obdobia – zapojiť sa do veku primeraných ľudových hier a tancov – poznať charakteristiky slovenského ľudového odevu – zaznamenávať sviatky (v porovnaní so srbskými) – poznať tradičné slovenské zvyky a obyčaje (zabíjačka, Mikuláš, Lucka, Vianoce/koledovanie/oblievačky) a k tomu priliehavé tradičné jedlá – poznať niektoré svadobné obyčaje, piesne a vinše viažuce sa za slovenskú svadbu v danom prostredí – poznať festivaly s národnostným významom a brať účasť na niektorých (ako divák alebo ako účastník) – poznať inštitúcie s národnostným významom, múzeá, etnodymy, galérie 	<p>LITERATÚRA</p>	<p>LYRIKA</p> <p>Literárne termíny a pojmy Básnik a básne. Strofa a verš v lyrickej básni/piesni. Druhy autorských a ľudových lyrických piesní a básní: opisné, zbojnícke a obradné, žartovné.</p> <p>ŠKOLSKÁ LEKTÚRA 1. Ján Labáth: <i>Na Dolnej zemi</i> 2. Pavel Mučaji: <i>Kovačičkí maliari</i> 3. Miroslav Nastasijević: <i>Neviemaká báseň</i> 4. Juraj Tušiak: výber z diela 5. Miroslav Antić: <i>Po láske/Láska</i> 6. Milan Ferko: <i>Ako sa bozkávať</i> 7. Ľudové piesne: (výber), riekanky, hádanky 8. Ľudové koledy a svadobné a iné vinše: (výber) 9. Slovenské ľudové balady (výber)</p> <p>EPIKA</p> <p>Literárne termíny a pojmy Spisovateľ a rozprávač. Slovotvorné postupy: opis, rozprávanie v prvej a tretej osobe; dialóg. Fabula: sled udalostí. Charakteristika postáv – spôsob vyjadrovania, správanie, fyzický vzhľad a charakter. Druhy epických diel: bájka, ľudová a autorská rozprávka, povesť, balada.</p> <p>ŠKOLSKÁ LEKTÚRA – Bájka: <i>Labuť, štika a rak</i>; podľa Ezopa – výber – Dositej Obradović: výber z bájok – Slovenská ľudová rozprávka (<i>Ako si vlk dal čižmy šiť</i>, <i>Medveď a liška</i> (v podaní Jána Bodeneka), rozprávky podľa Pavla Dobšinského, podľa bratov Grimmovcov) – Slovenská ľudová povesť (výber) – Ľudová rozprávka iných národov (výber) – Johana Špiri: <i>Heidi</i> – úryvok – Vincent Šikula: výber z diela – Marcello D'Orta: <i>Iba jeden školský rok</i> – Zoroslav Spevák Jesenský: <i>Deň, keď naša ulička začala vojnu s Čapelovcami</i> – Ľudové porekadlá a prislovia</p> <p>DRÁMA</p> <p>Literárne termíny a pojmy Dejstvo, výstup, osoby v dráme. Dramatické útvary a rozhlasová hra.</p> <p>ŠKOLSKÁ LEKTÚRA 1. Ján Čajak ml.: <i>Zypa Cupák</i> (úryvok) 2. Divadlo pre deti: (výber) 3. Vladimír Hurban Vladimírov: <i>Zem</i> (úryvok)</p> <p>VEDECKOPOPULÁRNE A INFORMAČNÉ TEXTY 1. Malé formy ľudovej slovesnosti 2. Zo života našich predkov 3. Výber z kníh, encyklopédií, časopisov pre deti a internetu. 4. Z tlače a internetu o našich celomenšinových festivaloch</p> <p>DOMÁCA LEKTÚRA 1. Slovenské ľudové rozprávky a bájky: (výber) 2. Výber z diela súčasných slovenských vojvodinských autorov 3. Gabriela Futová: výber z diela 4. Ján Čajak: <i>Búrka</i> (úryvok)</p> <p>Doplňková lektúra (výber z 3 diel) 1. Ján Uličiansky: <i>Svet slz je taký záhadný</i> 2. Mária Kotvášová-Jonášová: výber z diela 3. Pozeral/a som detský slovenský film alebo filmovanú rozprávku: (voľný výber) 3. Komiks podľa výberu 4. Pozeral/a som slovenské divadelné predstavenie pre deti</p>

	JAZYK	Gramatika (jazyk, fonetika, lexikológia, morfológia)	
		Pravopis	
		Ortoepia	
	JAZYKOVÁ KULTÚRA		<p>Rozprávanie – o zážitkoch, o tom čo videli, čo by si priali. Tvorenie skupiny slov na určenú tému a viet zo zadaných slov. Samostatné rozprávanie (8–10 viet) o svojom súrodencovi, priateľovi, spolužiakovi, o živote v škole, o svojom zážitku, o nejakej udalosti, v ktorej brali účasť; o sledovanom filme alebo divadelnom predstavení. Opis – interiéru a exteriéru, ľudí, zvierat, prírodných javov, zvykov a obyčaji. Poďakovanie, žiadosť o pomoc, účasť v dialógu. Vyjadrenie svojho názoru o prečítanom texte (čo sa mi páčilo a prečo). Názov textu, autor, ústredná postava a jej vlastnosti. Reprodukcia počutého a prečítaného textu alebo rozprávky, bájky za pomoci osnovy alebo samostatne. Opis obrázka alebo rozprávky podľa dejovej osnovy alebo pomocou členenej ilustrácie. Reprodukcia slovenského filmu, rozprávky, detského divadelného predstavenia podľa zostavenej osnovy. Dramatizácia textu podľa výberu, zážitku alebo udalosti z každodenného života. Používanie slovníka na obohacovanie slovnej zásoby, paralela so srbským jazykom, kalky, vysvetlenie významu slov v kontexte. Používanie slovníka pri preklade. Porozumenie určitým frazeologickým jednotkám. Hlasné a tiché čítanie, správna diktica a intonácia vety. Odpisovanie kratších viet a textov, charakteristických slov a výrazov, odpisovanie so zadanou úlohou (obmena rodu, čísla, času, slabik...) Rozdelenie viet podľa obsahu a členitosti. Vymenovanie základných vetných čelnov a rozlišovanie ich v jednoduchej vete. Písanie pozdravu a blahoželanania, SMS, mailu. Verejný výstup, prezentovanie vlastnej a tímovej práce. Tradičná slovenská ľudová kultúra/svadobné obyčaje v jednotlivých prostrediach/.</p>

Kľúčové pojmy obsahov: literatúra (lyrika, epika, dráma), jazyk (jazyk, fonetika, lexikológia, morfológia, pravopis, ortoepia), jazyková kultúra

POKYNY NA DIDAKTICKO-METODICKÚ REALIZÁCIU PROGRAMU

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry obsahuje tri vzdelávacie oblasti: literatúru, jazyk a jazykovú kultúru. Rozdelenie hodín sa neodporúča podľa vzdelávacích oblastí, ba naopak, na každej hodine by sa mala venovať náležitá pozornosť kultúre vyjadrovania žiakov, národnej tradícii, zvykom, obyčajam a kultúre Slovákov v Srbsku. Teda všetky tri oblasti sa navzájom integrujú a ani jedna sa nemôže vyučovať oddelene a bez vzájomnej spätosti s inými oblasťami.

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry založený je na vzdelávacích výkonoch, respektíve na procese učenia a žiackych výkonoch. Vzdelávacie výkony predstavujú opis zjednotených vedomostí, zručností, postojov a hodnôt, ktoré žiak buduje, rozširuje a prehľbuje prostredníctvom troch vzdelávacích oblastí tohto vyučovacieho predmetu.

I. PLÁNOVANIE VYUČOVANIA A UČENIA

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry zameraný na výkony umožňuje učiteľovi väčšiu voľnosť, viac možností pri plánovaní vyučovacieho procesu a učenia. Úlohou učiteľa je, aby kontextualizoval daný program potrebám konkrétnej triedy majúcej na zreteli: poznávaciu úroveň slovenského jazyka, zloženie triedy a charakteristiky žiakov; učebnice a iné učebné materiály, ktoré bude používať; technické podmienky, vyučovacie prostriedky a médiá, ktorými škola disponuje; rezorty, možnosti, ako i potreby lokálneho prostredia, v ktorom sa škola nachádza. Vychádzajúc z daných výkonov a obsahov, učiteľ najprv tvorí svoj ročný globálny plán práce, z ktorého neskoršie bude rozvíjať svoje operatívne plány. Výkony definované podľa oblastí, uľahčujú učiteľovi sfunkčnenie výkonov na úrovni konkrétnej vyučovacej jednotky. Teraz má učiteľ pre každú oblasť definované výkony. Od neho sa očakáva, že pre každú vyučovaciu

jednotku vo fáze plánovania a písania prípravy na hodinu definuje diferencované výsledky práce žiakov: tie, ktoré by všetci žiaci mali dosiahnuť, tie, ktoré by väčšina žiakov mala dosiahnuť, a tie, ktoré by mali iba niektorí žiaci dosiahnuť. Takýmto spôsobom sa dostane nepriamy vzťah so štandardmi na troch úrovniach žiackych výkonov. Zároveň pri plánovaní treba mať na zreteli, že sa výkony rozlišujú, že sa niektoré ľahšie a rýchlejšie môžu realizovať, ale pre väčšinu výkonov (najmä v oblasti literatúry) potrebné je omnoho viac času, viac rozličných aktivít a prác na rôznych textoch. Vo fáze plánovania vyučovacieho procesu je veľmi dôležité mať na zreteli, že učebnica je iba vyučovacím prostriedkom a že neurčuje obsah vyučovacieho predmetu. Preto k obsahu učebnice treba pristúpiť selektívne. Pritom čítanka, spolu s CD k učebnici a gramatikou, je len jedným z možných prameňov vedomostí a učiteľ žiakom umožňuje prehľad a vlastnú skúsenosť v používaní iných prameňov poznania. Pri plánovaní vyučovacieho procesu treba prihliadať na predbežné vedomosti, skúsenosti, intelektuálne schopnosti a na záujmy žiaka. Nevyhnutné je dať dôraz na rozširovanie slovnej zásoby a možnosti využívať jednotlivé kultúrne podujatia a sviatky, ktoré sa ponúkajú v daných prostrediach, s cieľom formovania predstáv o živote Slovákov v minulosti, o tradíciách a kultúre, ktorá slovenskú menšinu na tomto území charakterizuje. Odporúča sa porovnávať zaznamenávanie určitých sviatkov so zaznamenávaním sviatkov iných menšín, ktoré žijú spolu so Slovákami v daných lokalitách.

II. REALIZÁCIA VYUČOVACIEHO PROCESU A UČENIA

LITERATÚRA

Základ programu z literatúry tvoria texty z lektúry. Lektúra je rozvrhnutá podľa literárnych druhov – lyrika, epika, dráma a zároveň obohatená výberom neliterárnych, vedecko-poučkových a informatívnych textov. Povinná časť lektúry pozostáva hlavne z častí, ktoré patria do základného národného korpusu, ktorý je obohatený aj súčasnými

aktuálnymi dielami. Výber diel je v najväčšej miere založený na princípe vekovej primeranosti.

PRÁCA S TEXTOM

Rozlišovanie: rozprávky (ľudové a autorské), bájky, básne, balady, povest', porekadlá a príslovia, hádanky, rečovanky.

Čítanie – kratších slovenských ľudových rozprávok, bájok, povestí a textov z umeleckej tvorby, piesní, básní, balád. Nacvičovanie plynulého čítania s porozumením, ktoré sa rovná hovoru. Pri spracovaní básní treba nacvičovať umelecký prednes.

Od žiakov v tomto veku treba očakávať, že budú vedieť postrehnúť priebeh udalosti, hlavnú a vedľajšie postavy, vlastnosti postáv (zovňajšok a charakterové vlastnosti, dobré a zlé konanie), čas a miesto konania deja, začiatok, zauzlenie a rozuzlenie, dejovú postupnosť, opis okolia a ľudí; posolstvo prísloví; ponaučenie bájok porovnávať s udalosťami zo života. Všímať si fantastické prvky v rozprávkach a prenesený význam v bájkach.

Odporúča sa žiakom prezentovať populárne detské a ľudové piesne, sledovať detské časopisy (písanie krátkych literárnych prác do časopisov), spoločné pozeranie a rozbor aspoň jedného divadelného predstavenia a filmu pre deti v slovenskej reči, návšteva celomenšinových podujatí, etnodomu, múzeí a galérií, ktoré predstavujú slovenskú kultúru a tradície.

Texty z doplnkovej časti programu majú poslúžiť učiteľovi aj pri spracovaní učiva z gramatiky, tiež na spracovanie a upevňovanie obsahov z jazykovej kultúry. Diela, ktoré učiteľ nespracuje, má navrhnúť žiakom na čítanie vo voľnom čase.

Nový program je založený na väčšej integrácii literárnych a nelieterárnych diel. Korelácia je umožnená adekvátnym kombinovaním povinných a nepovinných diel.

Okrem korelácie medzi textami učiteľ má umožniť vertikálnu koreláciu. Tiež má byť oboznámený s obsahmi slovenského jazyka z predchádzajúcich ročníkov, čo umožňuje dodržiavať princípy postupnosti a systematickosti.

Učiteľ má poznať obsahy predmetu zo slovenských dejín, hudobnej a výtvarnej kultúry pre 6. ročník (príklad: *Sťahovanie Slovákov na Dolnú zem, architektúru vojvodinských Slovákov, výtvarné umenie, slovenské ľudové svadobné piesne, časti kroja, výšivky a výzdoby na domoch – ornamentika...*), tradičnú a súčasnú duchovnú kultúru Slovákov s dôrazom na zvyky a obyčaje Slovákov v Srbsku.

Horizontálnu koreláciu učiteľ nadväzuje predovšetkým na vyučovanie srbského jazyka, dejín, výtvarnej kultúry a hudobnej kultúry, náboženstva a občianskej výchovy.

Vzdelávacie výkony späť s oblasťou literatúry založené sú na čítaní. Rôzne obmeny pri čítaní sú základným predpokladom, aby žiaci vo vyučovaní získavali vedomosti a aby sa úspešne uvádzali do sveta literárneho diela. Vo ôsmom ročníku sa pestuje zážitkové čítanie a žiaci sa uvádzajú do bádateľského čítania.

JAZYK

Vo vyučovaní jazyka žiaci sa uschopňujú pre správnu ústnu a písomnú komunikáciu v spisovnom slovenskom jazyku.

Keď sa v obsahoch programu uvádzajú vyučovacie jednotky, ktoré žiaci už spracovali v predošlých ročníkoch, stupeň osvojenia a uplatnenia spracovaného učiva sa overuje, opakuje a nacvičuje na nových príkladoch, ktoré predchádzajú spracovaniu nových obsahov, pričom sa zabezpečuje kontinuita práce a systematickosť v nadväzovaní nového učiva na získané vedomosti.

Nevyhnutné je, aby učiteľ vždy mal na zreteli význam priliehavých a systematických cvičení, lebo učivo sa nepovažuje za zdolané, kým sa dobre nenacvičí. To znamená, že cvičenia majú byť súčasťou spracovania učiva, uplatnenia, opakovania a upevňovania vedomostí.

Učivo o ohybných slovných druhoch treba spracovať poukazujúc na podobnosť slovenského jazyka, keď ide o slovné druhy a skloňovanie. Rozsah učiva si učiteľ plánuje podľa toho, s akou skupinou pracuje (homogénnou alebo heterogénnou) a podľa úrovne znalosti jazyka a toho, koľko rokov predtým žiaci navštevovali hodiny slovenčiny. Žiakov treba postupne začať rozdeľovať vety podľa obsahu a členitosti a vymenovať vetné členy a rozlišovať ich.

Pravopis

Pravopisné pravidlá sa osvojujú prostredníctvom systematických cvičení (pravopisné diktáty, oprava textu, testy s otázkami z pravopisu atď.). V kontexte pravopisných cvičení žiaduce je občas zapojiť aj otázky, ktorými sa overuje ortografia (správne písanie písmen). Písať diktát sa odporúča len vo funkcii nacvičovania učiva s dôrazom na veľké začiatkové písmená a znaky interpunkcie na konci vety a pri písaní priamej reči. Ak si žiaci osvojili dostatočne učivo z oblasti gramatiky, tak sa odporúča pracovať aj na koncovkách podstatných a prídavných mien a slovies.

Treba podnecovať žiakov, aby sami zisťovali a opravovali pravopisné chyby, v SMS komunikácii, mailoch, ako aj pri rôznych typoch komunikácie prostredníctvom internetu.

Žiakov treba usmerňovať, aby používali pravidlá a príručky slovenského pravopisu a slovníky. Žiaduce je, aby učiteľ mal tieto príručky na hodine vždy, najmä keď sa spracuje učivo z pravopisu a usmerňoval žiakov používať uvedené príručky.

Ortoepia

Učiteľ má neustále poukazovať na dôležitosť správnej výslovnosti, ktorá sa upevňuje prostredníctvom určitých ortoepických cvičení. Ortoepické cvičenia netreba realizovať ako osobitné vyučovacie jednotky, ale spolu so spracovaním tém z gramatiky; prízvuk vo vete sa môže nadväzovať na kultúru vyjadrovania, nácvik prednesu básne a pod. Používaním auditívnych záznamov žiakov: CD k čítanke a ďalších, treba zvykať na správnu výslovnosť, melodickosť, dikciu...

Niektoré ortoepické cvičenia sa môžu konať aj pri zodpovedajúcich témach z literatúry: napr. artikulácia sa môže nacvičovať pri jazykolamoch, keď sa spracúvajú ako časť z ľudovej slovesnosti; prízvuk, tempo, rytmus, intonácia a prestávky sa môžu nacvičovať čítaním nahlas úryvkov z lektúry (podľa výberu učiteľa alebo žiaka) atď. Ako ortoepické cvičenia treba využívať aj prednes spamäti naučených úryvkov z poézie a prózy (pomocou auditívnych učebných prostriedkov).

JAZYKOVÁ KULTÚRA

Rozvíjať jazykovú kultúru je jednou z najdôležitejších úloh vyučovania materinského jazyka s prvkami národnej kultúry. Aj keď je táto oblasť vyučovania v programe určená ako osobitná oblasť, musí sa využívať tak pri spracovaní literárnych textov, ako aj pri vyučovaní gramatiky a pravopisu. Spracovanie literárneho textu a učenie gramatiky a pravopisu spisovného jazyka musí zahŕňať aj obsahy, ktoré prispievajú k pestovaniu kultúry ústneho a písomného vyjadrovania.

V tejto vekovej kategórii od žiakov treba očakávať poznanie nasledujúcich oblastí: *Rozprávanie* – o zážitkoch, o tom čo videli, čo by si priali. Odporúčané témy na spracovanie: Širšia rodina. Príbuzenské vzťahy. Životopisné údaje. Hostia. Jedálny lístok. Návštevy. Môj priateľ – moja priateľka. Pracovný deň žiaka. Voľný čas. Záluby. Kniha. TV a rozhlas. Rozprávky starej matere a starého otca. Časti tela – podrobnejšie. Chráňme prírodu – zvieratá a rastliny. Počasie a ľudová slovesnosť späť s ním. Ročný kolobeh v prírode. Povolania a remeslá. Rodná reč. Láska k rodnej reči. Najdôležitejšie slovenské vojvodinské manifestácie pre deti – festivaly a prehliadky. Časť svadobných zvykov a ľudového odevu v jednotlivých prostrediach. Časopis *Žornička*. Návšteva priateľa v Novom Sade, Kovačici, Báčskom Petrovci (celomenšinové inštitúcie, galérie, múzeá, ktoré zachovávajú slovenskú ľudovú kultúru a tradície, etnodomy, najstaršie domy, architektúra vojvodinských Slovákov so zameraním na svoje prostredie). Telefonická konverzácia. Doprava. Športy. Kupujeme počítač. Významné sviatky a dátumy pre slovenskú menšinu. Slovenské kultúrne, informačné a náboženské inštitúcie. Planéta Zem. Kontinenty, strany sveta. Kam by som chcel(a) cestovať. Pesničky, dialógy, scény, dielne na vylepšenie konverzácie. Komiks. Pexeso.

Od žiakov sa naďalej očakáva tvorenie skupiny slov pre určenú tému a viet zo zadaných slov. Majú vedieť vyjadriť svoj názor o prečítanom texte (čo sa mi páčilo a prečo), jeho názov, autora, ústrednú postavu a jej vlastnosti. Majú sa vedieť poďakovať, požiadať o pomoc. Majú samostatne porozprávať niekoľko viet o svojom súrodencovi, priateľovi, spolužiakovi, o živote v škole, porozprávať svoj zážitok, nejakú udalosť, v ktorej brali účasť...

Reprodukcia – počutého a prečítaného textu alebo rozprávky podľa osnovy alebo samostatne. Opísať obrázok alebo postupný dej pomocou členenej ilustrácie. Vedieť reprodukovať podľa osnovy sledovaný slovenský film, rozprávku alebo detské divadelné predstavenie, scénu alebo oslavu.

Opis – interiéru a exteriéru, ľudí, zvierat, prírodných javov, vymyslených príbehov, sviatkov a obyčají. vynechania slov opisu; priama a nepriama reč. Majú povedať samostatne a súvisle najmenej 8 – 10 viet.

Dialóg – rozprávanie o udalosti prostredníctvom o obrázku, precvičenej téme a viesť dialóg.

Dávať dôraz na interpunkciu (bodka, čiarka, výkričník, otáznik, priama reč).

Dramatizácia – kratšieho textu podľa výberu, zážitku alebo udalosti z každodenného života (situácia v knižnici, v obchode, na pošte, u školského pedagóga, zážitok s kamarátmi...); čítanie podľa úloh a striedania úloh.

Rozhovor – prihliadať na rozvoj slovníka každodennej konverzácie, obohacovanie aktívnej slovnej zásoby, frazeológia. Frekventované vety z každodenného života. Rozličné tvary vyjadrovania, vynachádzanosť, dôvtip. Cvičenia so zmenou a dopĺňaním viet.

Slovník – použitie slovníka pri obohacovaní slovnej zásoby, paralela so srbským jazykom, kalky, vysvetlenie významu slov v kontexte. Obohacovanie slovnej zásoby žiakov pomocou didaktických hier z jazyka, rébusov, doplňovačiek, prešmyčiek, hlavolamov... Písanie vlastného slovníka menej známych slov a výrazov.

Čítanie – Hlasné a tiché čítanie, správna diktácia a intonácia vety. Melódia vety. Slová, v ktorých nastáva spodobovanie spoluhlások.

Odpisovanie – kratších viet a textov, charakteristických slov a výrazov, odpisovanie so zadanou úlohou (obmena rodu, čísla, času, slabík...). Písanie krátkej slohovej práce podľa osnovy alebo zadaných otázok; písanie pozdravu a blahoželania.

Žiaci si majú osvojiť aktívne približne 400 slov a frazeologických spojení. Pasívna slovná zásoba má byť na každej úrovni vyššia ako aktívna.

Ako mimovyučovacie čítanie sa odporúčajú časopisy pre deti a mládež, slovenská detská literatúra a ľudová slovesnosť.

Od žiakov očakávame, aby vedeli aspoň 4 básne, 5 slovenských ľudových piesní a súčasne populárne pesničky, hádanky, riekanky, niektoré porekadlá a príslovia, predniesť ľudové koledy a vinše vzťahujúce sa na sviatky alebo ročné obdobia, dve krátke prózy v rozsahu 6 – 8 riadkov a 4 krátke dialógy alebo účasť v detskom divadelnom predstavení. Žiaci by sa podľa možnosti, mali zapojiť do veku primeraných ľudových hier a tancov, mali by poznať charakteristiky slovenského ľudového odevu (svadobný odev), zaznamenávať sviatky (v porovnaní so srbskými), poznať tradičné slovenské zvyky a obyčaje (zabíjačka, svadba, Mikuláš, Lucka, Vianoce/koledovanie/oblievačky) a k tomu priliehavé tradičné jedlá a ľudový odev.

Prvky národnej kultúry a tradície

Zoznamovanie detí so základmi dejín slovenskej menšiny v Srbsku (presídľovanie, kultúrne, vzdelanostné, cirkevné a hospodárske snahy, vrcholné kultúrne výsledky, relevantné organizačné formy a inštitúcie...), sprostredkovanie poznatkov, ale i pestovanie emočného vzťahu k tradícii, kultúre, obyčajom a zvykom slovenskej menšiny vo Vojvodine, Srbsku, ale i na celej Dolnej zemi (folklór, remeslá, ľudová slovesnosť, divadlo, literatúra, hudba, tradičné detské hry, obyčaje...), no nie v zmysle romantického tradicionalizmu a paseizmu, ale vždy v relácii k budúcnosti, rozvoju a modernizácii. Na minulosť sa

opierať, do budúcnosti sa pozeráť. Sprostredkovať deťom poznatky o slovenskej komunite v Srbsku (osady, inštitúcie a organizácie, osobnosti, mená, priezviská, pôvod...), ale i o stykoch s inými etnickými skupinami a kultúrami, o prínosoch Slovákov tunajšiemu prostrediu (v školstve, kultúre, umení, architektúre...). Snažiť sa slovenskú identitu a sebaúctu pestovať subtilne, nie prostredníctvom hesiel a fráz, ale na konkrétnych príkladoch, spájať pritom poznatky s emočným nasadením, vždy ale so zreteľom na menšinové a ľudské práva, na európsky kontext, tiež na interetnickú úctu, toleranciu a interakciu.

DIDAKTICKÉ POKYNY

Keď ide o tento predmet, musí sa mať na zreteľ podstatná úloha: naučiť žiakov pekne rozprávať po slovensky, čítať, písať a získať zručnosť v jazykovej správnosti. Musia sa mať vždy na zreteľ predvedomosti žiakov a na ne sa musí vždy sústavne nadväzovať. Na každej hodine si má učiteľ zvoliť diferencovaný prístup, lebo sú žiaci vekovo zmiešaní a prichádzajú s rozličnými jazykovými kompetenciami.

Gramatika sa má podávať v implicitnej podobe, namiesto oprarovania chýb sa využíva modelovanie správneho rečového variantu. Neodmysliteľné je vytvorenie príjemnej atmosféry, ktorá predpokladá partnerský vzťah medzi učiteľom a žiakom a má pomôcť prekonať psychickú bariéru pri aktivizácii získaných rečových zručností, schopností a návykov. Každý jazykový prostriedok sa demonštruje v určitom kontexte, nie izolovane. V nácviku rečových zručností majú dominovať rozličné formy dialógov v interakcii učiteľ – žiak a žiak – žiak. K požiadavkám na spôsob vyjadrovania žiadúca je jednoduchosť, prirodzenosť, spontánnosť a jazyková správnosť.

III. SLEDOVANIE A HODNOTENIE VYUČOVANIA

Sledovanie a hodnotenie výsledkov napredovania žiaka je vo funkcii dosiahnutia výkonov a začína základným hodnotením úrovne, na ktorej sa žiak nachádza podľa toho, čo sa bude brať do ohľadu pri hodnotení procesu jeho napredovania, ako aj známka. Každá aktivita je dobrá príležitosť na hodnotenie napredovania a získavanie spätnej informácie. Každá vyučovacia hodina a každá aktivita žiaka je príležitosťou na formatívne hodnotenie, totiž zaznamenanie postupovania žiaka a usmerňovanie na ďalšie aktivity.

Formatívne hodnotenie je zložkou súčasného prístupu vyučovaniu a znamená hodnotenie vedomostí, zručností, postojev a správania, ako aj rozvíjania zodpovedajúcej kompetencie diferencovane počas vyučovacích hodín a v priebehu učenia. Výsledok takého hodnotenia dáva spätnú informáciu ako učiteľovi, tak aj žiakovi o tom, ktoré kompetencie sú dobre zvládnuté a ktoré nie, ako aj o účinnosti zodpovedajúcich metód, ktoré učiteľ uplatnil na uskutočnenie cieľa. Ako formatívne hodnotenie sa chápe zbieranie údajov o dosiahnutých výsledkoch žiaka a najčastejšie techniky sú: realizácia praktických úloh, sledovanie a zapisovanie aktivít žiaka v priebehu vyučovania, priama komunikácia medzi žiakom a učiteľom, evidencia pre každého žiaka, (mapa postupovania) atď. Výsledky formatívneho hodnotenia na konci vyučovacieho cyklu majú byť vyjadrené známkou v súlade s pravidlami o známkovaní žiakov.

Práca každého učiteľa je zložená z plánovania, uskutočnenia a sledovania a hodnotenia. Dôležité je, aby učiteľ sústavne sledoval a hodnotil diferencovane, okrem dosahov žiakov aj proces vyučovacích hodín a učenia, ako aj seba a svoju vlastnú prácu. Všetko to, čo sa ukáže ako dobré a užitočné, učiteľ bude aj naďalej využívať vo svojej praxi vyučovania, a všetko to, čo sa ukáže ako nedostatočne účinné a efektívne, malo by sa zdokonaľiť.

10. СЛОВЕНАЧКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Ime predmeta:

SLOVENSKI JEZIK Z ELEMENTI NARODNE KULTURE

Cilj

Cilji pouka *Slovenskega jezika z elementi narodne kulture* so, da učenici osvojejo zakonitosti slovenskega književnega jezika, v katerem se pisno in ustno pravilno izražajo; da osvojejo pravilno rabo slovenskega jezika v različnih komunikacijskih situacijah, v govoru in pisanju; da se spoznajo z izbranimi knjižnimi, gledališkimi, filmskimi in drugimi umetniškimi deli iz slovenske kulture zapeščne in jih znajo interpretirati in razumeti.

Razred

osmi

Letno število ur

72 ur

IZHODIŠČA Po zaključenem razredu bo učenec sposoben, da:	PODROČJE/TEMA	VSEBINE
<ul style="list-style-type: none"> – Sledi pogovoru, odgovarja in se sporazumeva v slovenskem jeziku; – razume dialoge, zgodbe in druge vrste besedil in pesmi o temah, vsebinah in komunikacijskih funkcijah, predvidenih v učnem načrtu, ki jih poslušaja v živo ali prek avdio-video zapisov; – razume in se na ustrezen način odzove na ustmena sporočila, povezana z osebno izkušnjo in aktivnostmi pri pouku (poziv k skupinski aktivnosti, naročilo, navodilo, dogodek iz neposredne preteklosti, načrti za bližnjo prihodnost, vsakdanje aktivnosti, želje, izbira itd.); – razume krajše reklame, radio in TV oddaje o temah, predvidenih v učnem načrtu; – razume besedila (do 300 besed), ki vsebujejo pretežno poznane jezikovne elemente, internacionalizme, strukturalne in leksične, ter so v skladu z razvojnimi in kognitivnimi karakteristikami, izkušnjami in zanimanji učencev; – razume in adekvatno interpretira vsebine ilustriranih besedil (stripi, TV program, urnik, kino napovednik, vozni red, specijalizirani časopisi, javne informacije itd.), z uporabo jezikovnih elementov, predvidenih v učnem programu; – prepozna in izpostavi predvidljive informacije v besedilih iz vsakdanjega življenja (pisma, krajši časopisni članki, navodila z uporabo) in krajših književnih oblikah (pripovedke, poezija, dramska besedila), ki so prilagojena razvojni stopnji in zanimanju učencev. – razume krajša besedila, povezana z gradivom drugih predmetov, naslanjajoč se na obči smisel besedil in predhodno usvojenih znanj; – je sposoben podati sklep o možnem pomenu nepoznanih besed, opirajoč se na obči smisel besedila s tem iz vsakdanjega življenja; – se naknadno usposablja za samostojno branje besedil različnih žanrov in glede na predhodni razred naprednih besedil; – se privaja na in vadi učinkovito uporabo jezikovnih priložnosti in dvojezičnih slovarjev – slovar, enciklopedija, leksikon. – Zna pismeno oblikovati povedi in krajša besedila (do 200 besed), katerih koherentnost in kohezijo dosega z uporabo poznanih jezikovnih elementov, povezana s poznanimi besedili in vizualnimi spodbudami; – dosledno uporablja osnovno pravopisno normo; – zna izpostaviti ključne informacije in pripovedovati o vide-nem, doživetem, slišnem ali prebranem; – zna uporabljati pismeni kod za izražanje lastnih potreb in interesov (pošiljanje zasebnih sporočil, čestitk, elektronske pošte ipd.); – v kratkih formalnih pismih (obvestilo profesorjem, sosedom, trenerju) uporablja oblike nagovora, prošnje, pozdrava in zahvale. – Uporablja osnovna pravila o postavitvi naglasov; – zna pripovedovati o obravnavanem besedilu in mu spremeniti zaključek; – zna povzeti in razširiti besedilo; – zna pripovedovati o poslušanem odlomku iz radijskih in TV oddaj; – zna oblikovati načrt (v smislu podnaslova, tez); – na podlagi zadanega uvoda zna pripovedovati o doživetjih učencev in dogodkih iz neposredne in širše okolice; – brez težav razlikuje med slovenskim in jezikom večinskega naroda; – razvija spoštovanje in toleranco do različnosti ter sposobnost, da jo prepozna kot bogastvo. 	<p>JEZIK Slovnica, pravopis, ortopija</p> <p>JEZIKOVNA KULTURA Branje</p> <p>Pisanje</p> <p>Poslušanje in govornje</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Osnovne značilnosti in karakteristike slovenskega govornega in pisnega jezika; – sistematizacija žre obravnavanih vsebin iz morfologije, fonetike in sintakse; – okoli 400 novih polnopomenskih in pomožnih besed; – slovnične vsebine iz prejšnjih razredov (ponavljanje in vadba na poznani in novi leksiki); – skloni v slovenskem jeziku; – imenovanje subjekta (samostalnik) in preprostega glagolskega predikata (osebne glagolske oblike); – samostalniki – moški, ženski in srednji spol: mestnik in orodnik ednine; – pridevniki – moški, ženski in srednji spol, in stopnjevanje pridevnikov; – sestavljanje samostalniških in pridevniških besed; – zaimki – sklanjanje; – povratni zaimki <i>sebe, se</i>; – povratni glagoli; – zapis in izgovorjava števil, računskih operacij; – prislovi časa, kraja, način, količino; – vezniki; <ul style="list-style-type: none"> – Oblike splošnih modelov jezikovne interakcije v družbi; – razumevanj in izražanje navodil in ukazov; – izražanje prostorskih odnosov in velikosti; – dajanje in pridobivanje informacij o sebi in drugih; – podajanje obvestil in njihovo prejetje; – izrekanje prepovedi in reagiranje na prepoved; – izražanje pripadnosti in lastništva; – posredovanje osnovnega pomena, oblikovanega v okviru komunikacijskih funkcij, tretji osebi; – enopomenskost in večpomenskost besed; – spoznavanje arhaizmov in neologizmov, kreativno sestavljanje novih besed iz že osvojenega slovarja; – dopolnjevanje povedi in zaključevanje krajših odstavkov. <p>– Izbira vsebin za elemente slovenske narodne kulture je prepuščena učitelju, priporoča pa se, da se te vsebine uresničujo tudi skozi ples in glasbo (poslušanje slovenskih pesmi, spoznavanje z instrumenti, narodnimi plesi ...), risanke, filme, pravljice, zgodbe, legende, pomembne osebnosti in dogodke iz slovenske zgodovine, skozi običaje in njihovo predstavljanje pri urah, na šolskih prireditvah itd.;</p> <ul style="list-style-type: none"> – priporoča se uporaba: avdio-vizualnega gradiva (filmi, glasbeni zapisi, radio, televizijske oddaje); zbirka narodnih iger in pesmi; gradiva iz družinskih arhivov; ustmena tradicija, ki jo ohranjajo in prenašajo starejši člani družine. – šola: aktivnosti v šolskih objektih; – vsakdanje življenje: obisk muzeja, razstave, koncerta, knjižnice, sejma; – družba in narava: glavne gospodarske veje, veliki gradbeni objekti, naravne lepote, turizem, turistične agencije (vozni red, predsedanje, letališče), športni center; – aktualne teme: težave sodobnega sveta (hrana, pitna voda, lakota), zaščita človeškega okolja, sodobna sredstva komunikacije; – tradicija in običaji slovenske kulture (proslave, karnevali, manifestacije ...); – razvijanje kritičnega odnosa do negativnih elementov kulture med vrstniki (netoleranca, agresivno obnašanje ipd.); – aktualne teme iz slovenske kulturne zgodovine i dr.

<ul style="list-style-type: none"> – obvladane (že sprejete) vsebine iz književnosti povezuje z novimi književno umetniškimi besedili; – razlikuje med folklorimi oblikami (rekla, uganke ...); – prepozna rime, verz in kitice v lirski pesmi; – določa karakteristične vsebine, občutke, videze in postopke posameznih likov; – zapaža vezi med posameznimi dogodki; – povezuje naslove in avtorje prebranih literarnih del; – razlikuje med tipi književnega ustvarjanja (ljudska in avtorska književnosti); – razlikuje med osnovnimi književnimi vrstami (lirika, epika, dramatika); – prepozna različne oblike izjavljanja v književno-umetniškem besedilu: naracija, opis, dialog, monolog; – zapaža pomembne elemente književno-umetniškega besedila: motivi, teme, fabula, čas in kraj dogajanja, liki i dr. – prepozna razlike med pripovedovanjem o vsebini in analizo določenega književnega dela. 	KNJIŽEVNOST	<p>DOMAČE ČTIVO</p> <ul style="list-style-type: none"> – avtorske lirске pesmi slovenskih avtorjev; – slovenske ljudske lirске pesmi; – slovenske basni, ljudske zgodbe, legende in pravljice; – umetniške zgodbe in pravljice v slovenščini; – gledališke drame za otroke v slovenščini; – televizijske in radijske-drame; – slovenske risanke; – stripi in otroški časopisi v slovenščini; – otroške narodne igre; <p>SPISEK PRIPOROČENE LEKTIRE</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Janez Mušič: Zgodbe o Prešernu 2. Ivan Tavčar: Visoška kronika 3. Anton Tomaž Linhart: Županova Micka 4. Marjan Rožanc: Pravljica 5. Janez Menart: Pesnik se predstavi 6. Boris A. Novak: Oblike sveta 7. Tone Pavček: Majnice 8. Vinko Moderndorfer: Kot v filmu 9. Desa Muck: Blazno redno popolni 10. Josip Jurčič: Domen 11. Roland Dahl: Veliki dobrodušni velikan 12. C. S. Lewis: Zgodbe iz Narnije 13. Tone Partljič: Hotel sem prijeti sonce 14. Prežihov Voranc: Solzice 15. Miha Mazzini: Zvezde vabijo 16. Moliere: Scapinove zvijače 17. Časopisi i revije: Pil plus, Galeb, Gea. <p>Z navedenega seznama je obvezna izbira treh del za obravnavo, po možnosti kombinacija poezije, proze in dramatike. Končni izbor je prepuščen učitelju, ki pristop in način obravnave prilagaja dinamiki razreda.</p>
---	--------------------	---

Ključni pojmi vsebine: jezik, branje, pisanje, poslušanje, govorjenje, jezikovna kultura, književnost.

NAVODILO ZA DIDAKTIČNO-METODIČNO URESNIČEVANJE PROGRAMA

Program pouka in poučevanja slovenskega jezika z elementi slovenske kulture sestavljajo tri predmetna področja: Jezik, Jezikovna kultura in Književnost. Skupen nabor ur na letni ravni obsega 72 ur.

Program pouka in učenja slovenskega jezika z elementi narodne kulture je osnovan na cijih oz. na procesu učenja in dosežkih učencev. Rezultati predstavljajo opis integriranih znanj, veščin, odnosov in vrednosti, ki jih učenec gradi, širi in pogloblja skozi vsa tri področja tega predmeta. Na koncu osmega razreda se rezultati od petega do osmega razreda združujejo v standarde, definirane v različnih področjih predmeta, na treh ravneh učenčevega razvoja.

I. NAČRTOVANJE POUKA IN UČENJA

Osmo leto učenja tujega jezika je usmerjeno na utrjevanje predhodno usvojenih znanj in uvajanje učencev v globlje večšine razumevanja in rabe slovenskega jezika. Komunikativno-interaktiven pouk jezik razumeva kot sredstvo komunikacije, zato se pri poučevanju uporablja naslednje osnove: v učilnici se uporablja ciljni jezik, v osmišljenem družbenem kontekstu učencev, učitelj pa svoj govor prilagaja razvojni stopnji in znanju učencev.

Naloga učitelja je, da načine poučevanja in usposabljanja prilagodi potrebam vsakega posameznega razreda, pri čemer mora upoštevati njegovo sestavi in značilnosti učencev, tehnične možnosti, učna sredstva, s katerimi razpolaga posamezna šola, vire in potrebe lokalne skupnosti. Izhajajoč iz zadanih ciljev in vsebin, učitelj najprej oblikuje svoj letni načrt dela in iz njega kasneje razvija svoje operativne načrte. Treba se je zavedati, da se nekatere cilje osvoji hitreje in lažje, medtem ko večina ciljev zahteva več časa, različnih aktivnosti in dinamičnosti v pristopu k priporočenemu gradivu.

Na področju književnosti se učence uvede v razumevanje književnega dela, ki pomeni prepoznavanje in razlikovanje lirskega, proznega in dramskega teksta ter razumevanje konstrukcije besedil (uvod, zaplet, razplet, zaključek). V delu učnega načrta, ki je usmerjen na elemente narodne kulture, se priporoča komparativna metoda, kot pristop, ki omogoča prepoznavanje kulturnih elementov v ožjem ali širšem kontekstu. Ko gre za jezik, se uporablja komunikativno-interaktivno metodo poučevanja.

Pri pouku slovenskega jezika z elementi narodne kulture je težišče dela usmerjeno na učence: te se obravnava kot odgovorne, kreativne in aktivne udeležence učnega procesa, ki s svojim trudom in delom pridobivajo in razvijajo jezikovne sposobnosti, usvajajo jezik in pridobljena znanja uporabljajo v komunikaciji. Učenci sprva poslušajo in se odzivajo, kasneje začnejo govoriti. Ko gre za književnosti in elemente narodne kulture, otroci lahko aktivno sodelujejo v spontanem pogovoru pri urah, ali pri zbiranju obvestil, raziskav in spoznanj starejših članov družine (posebej dedkov in babic), ki so povezani s temami iz narodne tradicije.

II. URESNIČEVANJE POUKA IN UČENJA

Učitelj načrtuje, vodi in organizira učni proces (izbira vsebino dela, leksiko, metode in oblike dela, tipe in število vaj itd.), usmerja delo učencev, da bi se najuspešneje uresničili zastavljeni cilji. Učitelj spoštuje načelo individualizacije pri delu, glede na to, da je znanje jezika med učenci zelo raznoliko, in vaje postavlja tako, da vsakemu od učence omogoči čim pogostejšo verbalno aktivnost. Pri aktivnostih, povezanih s pridobivanjem znanja o elementih narodne kulture in književnosti, praktična plat pouka obsega aktiven stik s predmeti, ki predstavljajo materialno komponento tradicionalne kulture, najsi gre za njihovo izdelavo, ali srečanje z njimi v avtentičnem ambientu.

V učilnici se uporablja ciljni jezik, govor učitelja pa je prilagojen znanju in razvojni stopnji učencev. Učitelj mora biti prepričan, da je njegovo sporočanje razumljeno, skupaj s kulturološkimi, vzgojnimi in socializacijskimi elementi. Začenši s petim razredom se pričakuje, da učitelj usmerja pozornost učencev na pomen slovnične preciznosti izjavljanja. Prav tako jih od petega razreda umerja na zakonitosti ustmenega in pisnega koda ter njihovega medsebojnega odnosa. Vse slovnične vsebine se uvaja brez detajlni gramatičnih pojasnil, razen če jih učenci zahtevajo.

Kjerkoli je pri realizaciji pouka slovnice to mogoče, se uporablja modele in tabele, da bi dosegli boljše razumevanje jezikovnih pojavov. Izbira, število in vrsta vaj je odvisna od jezikovnega gradiva in njegovega odnosa do jezika učencev. Tam kjer so razlike opaznejše, se uporablja več vaj. Tako pri slovnici kot pri jezikovnih večšinah se predvidi razširitev za učence, ki pri usvajanju slovenskega jezika napredujejo hitreje.

Učna sredstva: visoka raven motivacije učencev je lahko znatno spodbujena s strani učitelja, ki v ta namen uporablja ustrezna avdio-vizualna sredstva, učbenike in delovne zvezke, slike, fotografije, oddaje in filme itd. Učitelj mora učence spodbujati k zbiranju učnih sredstev, povezanih z obravnavanimi temami (razglednice, čestitke, slike, časopisni članki itd.). Pri poučevanju književnosti in elementov narodne kulture se priporoča navedeno literaturo, čeprav je izbira vsebin do določene mere prepuščena učitelju.

Tehnike:

– Veščina branja: prepoznavanje vezi med črkami in glasovi, povezovanje besed in slik, odgovarjanje na preprosta vprašanja, povezana z besedilom, izpolnjevanje prebranih navodil in ukazov, prepoznavanje posebnosti slovničnih specifik (spol, število, glagolski čas, oseba ipd.), odgovarjanje na vprašanja v zvezi z besedilom, ki ponujajo izbiro med drži/ne drži ali več možnih odgovorov;

– Veščina pisanja: vnašanje manjkajoče besede (dopolnitev niza, prepoznavanje vsiljivca, križanke ipd.), povezovanje krajšega besedila in povedi s slikami/ilustracijami, izpolnjevanje obrazcev (prijava na razpis, sklenitev mesečne naročnine na otroški časopis, nalepke za kovčke itd.), pisanje čestitk in razglednic, pisanje krajših besedil;

– Veščina poslušanja: odzivanje na zapoved učitelja ali poslušano zapoved z avdio zapisa (predvsem fizične aktivnosti: vstani, sedi, hodi, skoči, igraj ipd.; pa tudi ročne aktivnosti znotraj učilnice: riši, izreži, pobarvaj, odpri/zapri zvezek ipd.); povezovanje zvočnega gradiva z ilustracijami: povezovanje pojmov iz delovnega zvezka (dodaj manjkajoče dele slike), prepoznavanje točnih in netočnih izrazov, utrjevanje kronologije ipd.; pretvarjanje izjave v gesto;

– Veščina govorjenja: igre, petje v skupini, razvrščanje in vzporejanje (po velikosti, obliki, barvi itd.), ugibanje predmetov in oseb, pretvarjanje geste v izjavo;

– Veščina govorne in pisne interakcije: reševanje aktualnih težav v razredu oz. dogovarjanje glede aktivnosti, skupno ustvarjanje ilustriranih materialov (album fotografij z izletov ali proslav, načrt tedenskih aktivnosti, izleta, druženja itd), interaktivno učenje, spontani pogovor, delo v parih, malih in velikih skupinah (drobni dialogi, igranje vlog itd.);

– Prenos otroške književnosti v druge medije: igro, pesem, dramski komad, likovne oblike itd.

JEZIK

Pri pouku jezika se učence usposablja za pravilno ustno in pismeno komunikacijo v standardnem slovenskem jeziku. Cilji tega programa zato niso usmerjeni le na usvajanje jezikovnih pravil in slovničnih norm, pač pa na razumevanje njihovih funkcij in pravilno rabo tako v pismenem kot ustmenem izražanju.

Ko se v vsebinah programa navaja posamezne enote, ki so jih učenci obravnavali že v prejšnjih razredih, je razumljivo, da se preverja raven in sposobnost uporabe predhodno osvojenega gradiva, zato je pred obravnavo novih vsebin pomembno ponavljanje in ponovna vaja, s čimer se zagotavlja kontinuiteto dela in sistematičnost v povezovanju novega gradiva z obstoječim znanjem.

Osnovni programski cilj pri pouku slovnice je, da se učencem jezik predstavi in pojasnjuje kot sistem. Noben jezikovni pojav ne bi bilo treba obravnavati izolirano, izven konteksta, kjer se izraža njegova funkcija (v vsaki primerni situaciji se slovenščino znanje postavlja v funkcijo razlaganja besedila, tako umetniškega kot poljudnoznanstvenega). Vsebine iz pravopisa je obvezno treba povezovati z ustreznimi primeri, tako pri urah slovnice kot književnosti. Ortoepske vaje niso nujno posebne poučevalne enote, pač pa se jih izvaja skupaj z ustreznimi temami iz slovnice, pa tudi iz književnosti. Če je to mogoče, naj učitelj predvaja posnetke pravilne izgovorjave in opozarja na razlike v izgovoru.

JEZIKOVNA KULTURA

Področje Jezikovna kultura je programsko predvideno kot posebno področje, vendar ga je nujno povezovati z drugima dvema področjema: s književnostjo in jezikom. Jezikovna kultura obsega ustmeno in pismeno izražanje, pri čemer je obema treba nakloniti enako mero pozornosti. Končni cilj pouka jezikovne kulture se nanaša na usposobljenost učencev za vzpostavljanje kakovostne in uspešne komunikacije.

Eden od največjih programskih ciljev jezikovne kulture je bogatenje slovarja pri učencih. Zato je še toliko bolj pomembno, da se k obravnavi tem, ki se nanašajo na leksični sistem slovenskega jezika, pristopa sistematično.

KNJIŽEVNOST

Priporočeni cilji niso podeljeni na ravni dosežkov učencev. Predstavljajo obvezne dele opisov standardov in jih je mogoče ožiti in širiti glede na možnosti posameznih učencev in druge pogoje poučevanja.

Izbira del naj bo usklajena z zmoglostmi, potrebami in zanimanji konkretnega kolektiva posameznega razreda. Razlike v skupni umetniški in informativni vrednosti posameznih besedil vplivajo na ustrezne metodološke rešitve (prilagajanje branj različnih vrst besedil, obseg razlaganja besedila glede na kompleksnost njegove strukture, povezovanje in združevanje z ustreznimi vsebina z drugih predmetnih področij – slovnice, pravopisa in jezikovne kulture ipd.).

Pri obravnavi književnih del, pa tudi v okviru govornih in pismenih vaj, se stremi k temu, da je učenec zmožen vzpostaviti različne vrste karakterizacije likov: odkriva čim več lastnosti, občutkov in družbenih situacij književnih likov (ki jih razbere iz njihovih značilnosti: fizičnih, govornih, psiholoških, družbenih in etično-nazornih), izraža svoje mišljenje glede njihovega ravnanja in le to poskuša osvetliti z različnih perspektiv. Obravnava književnega dela naj bo pretkana z reševanjem problemskih vprašanj, ki jih spodbudita besedilo in umetniško doživljanje.

III. SPREMLJANJE IN VREDNOTENJE POUKA IN UČENJA

Sledenje in vrednotenje rezultatov napredovanja učencev je v funkciji uresničevanja ciljev in se začneja z inicialnim ugotavljanjem ravni doseženega znanja, da bi se na tej osnovi prepoznalo nadaljnji napredek in formiralo oceno. Vsaka učna ura in vsaka aktivnost učencev je priložnost za opazovanje njihovega napredka in usmerjanje k naslednjim aktivnostim.

Ocenjevanje predstavlja del učnega procesa, vendar ne kot izolirana aktivnost. Evaluacija naj zagotovi boljšo kakovost in učinkovitost učenja, predvsem pa napredovanje učencev v skladu z operativnimi nalogami. Ocenjevanje se izvaja s poudarkom na preverbi doseženega znanja, v cilju močnejše motivacije, ne pa s poudarkom na napakah. Ocenjuje se razumevanje govora, razumevanje krajših pisanih besedil, sposobnost monološkega in dialoškega ustmenega in pismenega izražanja, poznavanje leksičnih in gramatičnih vsebin (znanje se določa in ocenjuje na podlagi uporabe v ustreznem komunikacijskem tekstu) ter pravopisa, sodelovanje pri urah, izpolnjevanje domačih nalog in projektov (posameznih in skupinskih). Načini preverjanja morajo biti učencem vnaprej najavljeni in poznani ter usklajeni s tipom vaj, ki se jih izvaja pri pouku.

Spremljanje in vrednotenje pouka in učenja naj bo v skladu s Pravidnikom o ocenjevanju učencev v osnovnem izobraževanju in vzgoji. Mero napredovanja učenca, oziroma vrednotenje je treba primerjati z začetnim nivojem znanja učenca. Učitelj tekom procesa pouka in učenja permanentno in jasno daja povratno informacijo o kakovosti znanja učenca. Povratna informacija naj bo smerokaz za nadaljnje delo, toda istočasno tudi motivacija za učenca. Vrednotiti je treba vse dejavnosti učenca, razen vrednotenja in dajanja povratne informacije pa je pomembna naloga navaditi učence na samovrednotenje.

11. УКРАЇНСЬКА МОВА З ЕЛЕМЕНТАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ

Назва предмета

УКРАЇНСЬКА МОВА З ЕЛЕМЕНТАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ

Мета

Метою навчання української мови з елементами національної культури є досягати учнями такого ступеню комунікативних здібностей, на якому вони зможуть самостійно вживати засвоєні навички розмовного мовлення в стандартних та професійних комунікативних ситуаціях (залежно від тематичного мінімуму та в письмовій формі), плекати національну та культурну ідентичність, етнічну самоповагу та ознайомити учнів з елементами традиції, культури, звичаїв українського народу, підкреслюючи особливі риси української громади в Сербії.

Клас

восьмий

Річна кількість годин

72 години

НАВЧАЛЬНІ ДОСЯГНЕННЯ Після закінчення класу учень:	ОБЛАСТЬ/ТЕМА	ЗМІСТ
<ul style="list-style-type: none"> – може визначити рід художнього твору; – аналізує композицію ліричного вірша (строфа, рядок); – відрізняє жанрові особливості народної творчості від особливостей художньої літератури; – відрізняє народну притчу, байку, баладу, легенду; – відрізняє реалістичну прозу від міфопоетичної прози; – розрізняє види художнього стилю мовлення; – визначає основний настрій інтерпретації вірша, оповідання або драми (гумористична, весела, сумна тощо); – визначає тему, місце та час відбування події; послідовність подій; – характеризує образи героїв, наводячи приклади з тексту/внутрішні та зовнішні риси; – наводить приклади вірувань, звичаїв, способу життя та подій в минулому, що описані в літературних творах; – аналізує елементи драматичного твору (дія, сцени, зображення подій, персонажі); – правильно переписує короткий текст за заданим завданням (зі зміною роду, числа, часу, складів ...); – розрізняє речення за метою висловлювання – визначає підмет і присудок в реченні і розпізнає їх на простих прикладах – складе та напише привітання та листівку, повідомлення електронною поштою та СМС; – виконує українські народні та популярні дитячі пісні, відповідно до віку; – шанує свою рідну мову та мови інших народів; – розрізняє подібність мовних явищ між українською та сербською мовами; – відрізняє літературну мову від діалекту; – розрізняє поділ приголосних на тверді та м'які; – розрізняє змінні частини мови; – розрізняє відмінки і відмінкові форми у співвідношенні з сербською мовою; – визначає категорії роду та числа змінних частин мови; – правильно вживає зворотні дієслова; – правильно вживає дієслова руху; – правильно застосовує правописні норми у написанні "вибраних слів" (типові приклади); – правильно застосовує правописні норми у написанні великої літери; – правильно застосовує правописні норми у пунктуації; – використовує „Правила українського правопису” – та інші довідники з українського правопису; – правильно вимовляє голосний <i>и</i> та приголосний <i>г</i>; дієслівні закінчення <i>-ся, -ться</i> – правильно вимовляє ненаголошені голосні звуки; – в розмові дотримується норм літературної мови; – виразно читає вголос літературні та нелітературні твори; – використовує різні форми оповіді: опис, розповідь (портрет, інтер'єр, зовнішній вигляд, природні явища), розповідь від 1-ї та 3-ї особи, діалог; – уміє ввічливо подякувати, привітати з святом, висловити побажання чи прохання, попросити про допомогу, уважно вислухати співрозмовника; – виділяє частини твору (назву твору, уривки); – складає усний або письмовий твір про свої враження від літературного твору, на теми з повсякденного життя та світу уяви; – переказує прочитаний твір за вибором, розповідає подію з власного досвіду або подію з повсякденного життя; – використовує словник, збагачуючи свій словниковий запас (паралелі з сербською мовою та при перекладах); – читає короткий простий текст з розумінням; – декламує народні обрядові вірші, пов'язані з святами або порами року; – бере участь у дитячих іграх, які відповідають його віку; – розрізняє характерні особливості українських народних костюмів; – святкує свята (і порівнює їх з сербськими); 	<p>ЛІТЕРАТУРА</p>	<p>ЛІРИКА</p> <p>Літературні терміни та поняття Поет і вірш. Строфа і рядок у ліричному вірші. Жанри авторської та народної лірики: описовий (deskриптивний); календарно-обрядовий, героїчний і жартівливий епос.</p> <p>ШКІЛЬНА ЛІТЕРАТУРА Леся Українка: <i>Давня весна; Давня казка;</i> Андрій Малишко: <i>Пісня про рушник; Чому, сказати, її сам не знаю</i> Ігор Калинець: <i>Криничка, Дим, Три казки, Музика</i> Тарас Шевченко: <i>Мені тринацятый минуло... Думи мої, думи мої... Ой три шляхи широкі...</i> Михайло СТЕЛЬМАХ: <i>Гуси-лебеді летять...</i> Андрій Чайковський: <i>За сестрою</i> Василь СИМОНЕНКО: <i>Лебеді материнства</i> Григорій Тютюнник: <i>Бушля, Лісова сторожка, Ласочка;</i> Василь Сухомлинський: <i>Відломлена гілка... Чого синчик плаче?</i> Всеволод Нестайко: <i>Неймовірні детективи, Таємничий голос за стіною</i> Марина Павленко: <i>Русалонька із 7-В, або Прокляття роду Кулаківських</i> Ліна Костенко: <i>Дощ полив... Чайка на крижині</i> Богдан Лепкий: <i>Мишка</i> Народно-побутові вірші (на вибір), загадки, народні приказки Народно-побутові, весільні та інші обрядові пісні (на вибір) Українські народні легенди та балади (на вибір)</p> <p>ЕПІКА</p> <p>Літературні терміни та поняття Письменник і оповідач. форми оповіді: опис, розповідь від першої та третьої особи; діалог. Фабула: послідовність подій. Характеристика персонажів – особливості мови, поведінка, зовнішній вигляд та риси характеру. Види епічних творів: байки, народні та літературні казки, притчі, балади.</p> <p>ШКІЛЬНА ЛІТЕРАТУРА Народні байки: (на вибір) Українська народна притча (на вибір) Українська народна балада (на вибір) Українська народна легенда (на вибір) Народні притчі інших народів (на вибір) Степан Руданський: <i>Місяць</i> Павло Глазовий: <i>Івасик, Історія хвороби, Іванові Сні</i> Іван Франко: <i>Малій Мирон, Мій злочин</i> Євген Гуцало: <i>Сім'я дикої качки, Якого кольору слова</i> Олена Пчілка: <i>На хуторі; п'єса Світова річ</i> Василь Стефаник: <i>Ангел; Вечірня година; Вістуні; Вовчиця</i> Вадим Дорошенко: <i>Пригоди Солі та Олі</i> Народні прислів'я</p> <p>ДРАМА</p> <p>Літературні терміни та поняття Дія, сцени, персонажі п'єси. Види драматургії та радіо вистава.</p> <p>ШКІЛЬНА ЛІТЕРАТУРА 1. Театр для дітей 2. Дитячі народні ігри (на вибір)</p> <p>НАУКОВОПОПУЛЯРНІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ВИДАННЯ (на вибір до 2 творів) 1. Народна творчість. 2. З життя наших предків. 3. На вибір з видань, енциклопедій, журналів для дітей та Інтернету 4. З журналів та Інтернету про фестивалі національної культури та культурні заходи</p>

<p>– відрізняє традиційні українські звичаї (Різдво – <i>Коляда</i>, <i>Вертеп</i>, <i>святий Миколай</i>, <i>Великдень</i> – <i>писанка</i>), а також традиційні народні страви;</p> <p>– йому відомі різдвяні, великодні і весільні звичаї та обряди, весільні пісні та привітання характерні для деяких регіонів України;</p> <p>– йому відомі фестивалі національної культури та, якщо це можливо, бере у них участь (як учасник або глядач);</p> <p>– йому відомі національні установи, музеї та етно домівки, галереї.</p>			<p>ПОЗАКЛАСНЕ ЧИТАННЯ:</p> <p>1. Українські народні казки та легенди (на вибір).</p> <p>2. Вибір з антології української дитячої літератури.</p> <p>Література для додаткового читання</p> <p>1. Я дивився/лась дитячий український фільм (вільний вибір).</p> <p>2. Комікс на власний вибір.</p> <p>3. Я дивився/лась дитячу виставу.</p>
	<p>МОВА</p>	<p>Грамматика (мова, фонетика, лексикологія, морфологія)</p>	<p>Тверді і м'які приголосні.</p> <p>Змінні слова: іменники, прикметники, займенники, числівники, дієслова (виділяє і визначає в тексті).</p> <p>Іменники – відмінювання іменників. Множина іменників. Відмінювання іменників у множині.</p> <p>Прикметники – відмінювання прикметників в однині та множині.</p> <p>Займенники – питальні, відносні та заперечні. Їх відмінювання.</p> <p>Числівники – кількісні та порядкові.</p> <p>Дієслова – дієслівні форми (теперішній, минулий та майбутній час).</p> <p>Види дієслова. Зворотні дієслова.</p> <p>Дієслова руху.</p>
		<p>Правопис</p>	<p>Велика літера в складових частинах географічних назв; в назвах інституцій, підприємств, установ, організацій (типові приклади).</p> <p>Пунктуація: кома (при переліку); лапки (пряма мова); тире (замість лапок в прямій мові).</p> <p>Крапка, знак оклику, знак питання.</p>
		<p>Орфоепія</p>	<p>Вимова голосного <i>и</i>, приголосного <i>г</i> та дієслівних закінчень <i>-ся</i>, <i>-ться</i></p> <p>Вимова ненаголошених голосних звуків</p>
<p>МОВНА КУЛЬТУРА</p>	<p>Спілкування – про події з власного досвіду, про те, що вони бачили, про особисті уподобання.</p> <p>Групування слів, що належать до певної теми та складання речень з даних слів.</p> <p>Самостійна розповідь (10–15 речень) про свого брата або сестру, друга, однокласника, про життя в школі, про подію з власного досвіду, про подію, в якій брали участь.</p> <p>Опис – інтер'єру і екстер'єру, людей, тварин, природних явищ.</p> <p>Подяка, прохання про допомогу, участь у діалозі.</p> <p>Особисте ставлення до прочитаного тексту (що мені сподобалося і чому).</p> <p>Назва тексту, автор, головні герої та їхні особливості.</p> <p>Переказ почутого чи прочитаного твору/казки за допомогою плану або самостійний переказ.</p> <p>– Опис зображення або виконання дії на малюнку з використанням декількох ілюстрацій.</p> <p>– Переказ українських фільмів, казок, дитячих театральних вистав, на основі розробленого плану.</p> <p>– Драматизація твору на вибір або події з повсякденного життя.</p> <p>Використання словників для збагачення словникового запасу, паралелі з сербською мовою, пояснення значення слова в контексті.</p> <p>Використання словника при перекладі.</p> <p>Розуміння найчастіших фазеологізмів.</p> <p>Голосне й тихе читання, правильна дикція та інтонація речення.</p> <p>Переписування коротких речень і текстів, виписування окремих слів і виразів, переписування завдань (зі зміною роду, числа, часу, складів ...)</p> <p>Вміння розрізняти речення за метою висловлювання. Вміння визначати підмет і присудок в реченні і розпізнавати їх на простих прикладах.</p> <p>Написати привітання та вітання.</p> <p>Публічний виступ, презентація власного твору та групової роботи.</p> <p>Традиційна народна культура (різдвяні, великодні та весільні звичаї та обряди).</p>		

Ключові поняття змісту: література (лірика, епіка, драма), мова (мова, фонетика, лексикологія, морфологія, орфографія, орфоепія), мовна культура.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ДИДАКТИЧНО-МЕТОДИЧНОГО ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ

Програма навчання та вивчення української мови з елементами національної культури складається з трьох предметних областей: літератури, мови та мовної культури. Розподіл навчальних годин повинен бути зроблений на основі предметних областей, але завжди, на кожному уроці, слід приділяти особливу увагу культурі мовлення учнів та культурі українців у Сербії, звертаючись при цьому до народних традицій та звичаїв. Ці три області переплітаються між собою і жодна з них не може вивчатись окремо і без взаємодії з іншими областями.

Програма навчання та вивчення української мови з елементами національної культури базується на навчальних досягненнях, тобто на процесі навчання та досягненнях учня. Навчальні досягнення – це опис інтегрованої сукупності характеристик: знань, навичок, переконань та цінностей, які учень здобуває та поглиблює.

I. ПЛАНУВАННЯ УРОКІВ ТА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Програма навчання, яка орієнтована на навчальні досягнення дає викладачеві більшу свободу, більше можливостей у плануванні та розробці уроків та самого навчання. Роль викладача полягає в тому, щоб контекстуалізувати цю програму у відповідності до потреб конкретного класу з урахуванням: рівня знань української

мови, складу учнів в класі та їхніх індивідуальних особливостей; підручників та інших навчальних матеріалів, які буде використувувати; технічних умов, навчальних ресурсів та засобів масової інформації доступних у школі; ресурсів, можливостей та вимог соціального оточення, в якому знаходиться школа. Виходячи з заданих навчальних досягнень та змісту, викладач спочатку створює свій річний глобальний план роботи, на підставі якого він пізніше буде розробляти свої оперативні плани.

Навчальні досягнення, визначені по областях, полегшують викладачеві подальшу операціоналізацію навчальних досягнень до рівня конкретної навчальної одиниці. Від викладача очікується, що для кожної навчальної одиниці, на етапі планування та написання плану уроку, визначить диференційовані очікувані результати щодо трьох рівнів складності: ті, яких повинні досягти усі учні, ті, яких повинна досягти більшість учнів, і ті, яких повинні досягти лише деякі учні. Таким чином, створюється непрямий зв'язок з навчальними досягненнями щодо трьох рівнів успішності учнів. При плануванні слід також мати на увазі, що очікувані результати відрізняються, що деяких з них можна досягти легше та швидше, але для більшості з них (особливо для предметної області, літератури), потрібно більше часу, різних заходів та роботи над різними видами тексту. У процесі планування та навчання важливо мати на увазі, що підручник є навчальним інструментом і не визначає зміст предмету. Тому, до змісту, наведеному у підручнику, потрібно застосувати вибірковий підхід. Крім підручника, як одного із джерел знань, викладач повинен відкрити учням й інші джерела знань і навчити їх працювати з ними. При плануванні навчального процесу слід враховувати знання, досвід, інтелектуальні здібності та інтереси учнів.

Необхідно звернути особливу увагу на збагачення словникового запасу та використати певні культурні заходи та свята, які відбуваються в певних осередках, з метою ознайомлення учнів з життям українців у минулому, їхніми традиціями та культурою, як характерними рисами української меншини на цих просторах. Рекомендується порівнювати святкування українських свят із святкуванням цих свят іншими народами та іншими національними громадами, які живуть на цих просторах.

II. ВИКОНАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ

ЛІТЕРАТУРА

Основу програми з літератури складають твори для літературного читання. Список творів для літературного читання поділений на літературні роди – *лірику, епос, драму*, та доповнений вибором непрофесійних, науково популярних та інформативних текстів. До списку літератури для літературного читання входять переважно твори, що належать до національного корпусу, який збагачений творами сучасної літератури для дітей. Вибір творів в основному залежить від особливостей сприйняття учнем художнього твору, в залежності від його віку.

РОБОТА НАД ТЕКСТОМ

Літературні жанри: казки (народні та авторські), легенди, байки, оповідання, вірші, балади, прислів'я, загадки, скоромовки.

Читання – виразне читання коротких українських народних казок, байок, художніх текстів, віршів, балад. Розвиток техніки виразного читання з розумінням, яке є найближче природній мові. Під час роботи над віршами слід тренувати правильну вимову і виразне декламування.

Очікується, що учень цього віку вміє визначити хід подій, головних і другорядних героїв, особливості характеру (зовнішній вигляд та риси характеру, добрі та погані вчинки), час і місце розгортання подій, початок подій, хід подій, кінець подій, описати оточення та людей; визначити народну мудрість в прислів'ях; порівняти повчання в байках з життєвими подіями. Визначити елементи фантастики в казках та легендах та переносне значення в байках.

Рекомендується, ознайомлювати учнів з популярними дитячими та народними віршами, рекомендувати їм читати дитячі

журнали, (писати короткі літературні твори для дитячих журналів), подивитися, проаналізувати і обговорити принаймні одну театральну виставу та фільм для дітей українською мовою, відвідати фестивалі національної культури, етно домівки, музеї та галереї, які представляють традиційну українську культуру.

Тексти для позакласного читання повинні допомогти викладачеві в опрацюванні граматичних одиниць, а також в опрацюванні та визначенні змісту творів з культури мовлення. Твори, які не будуть опрацьовуватись на уроці, викладач повинен запропонувати учням для читання у вільний час.

Нова програма заснована на більшому взаємозв'язку літературних та нелітературних творів. Кореляційний зв'язок виражається у адекватному поєднанні обов'язкових та вибіркових творів.

Разом із кореляцією між художніми творами, викладачеві необхідно встановити вертикальну кореляцію. Викладач повинен бути ознайомлений зі змістом предмету *Українська мова* з попередніх класів для дотримання принципу поступовості та систематичності. Викладач повинен бути також ознайомлений з українською історією, музичним та образотворчим мистецтвом для 8 класу (наприклад: Переселення українців на терени західних Балкан, українська архітектура, образотворче мистецтво, українські народні різдвяні, героїчні та весільні пісні, український народний костюм, вишивка та прикраси, український вінок...), а також знати традиційну і духовну культуру українців у Сербії та їхні національні звичаї.

Горизонтальну кореляцію викладач встановлює, насамперед, з предметами: сербська мова та література, історія, образотворче мистецтво, музична культура, релігієзнавство та громадянське виховання.

Навчальні досягнення з літератури базуються на читанні. Різні форми читання є основною передумовою того, щоб учні на уроках набували знань і успішно входили у світ літературного твору. У восьмому класі, в першу чергу потрібно плекати, читання з розумінням, завдяки якому учні поступово відкривають для себе світ читання.

МОВА

На уроках мови учні готуються до правильного усного та письмового спілкування стандартною українською мовою.

Коли у змісті програми наводяться уроки, які учні вже опрацювали в молодших класах, слід розуміти, що цим перевіряється рівень засвоєння і здатність застосовувати уже пройдений навчальний матеріал, а після повторення і перевірки знань на нових прикладах йде опрацювання нового матеріалу, забезпечуючи тим самим безперервність навчання, систематично пов'язуючи новий матеріал із уже закріпленими знаннями.

Важливо, щоб викладач завжди мав на увазі вирішальну роль систематичного виконання вправ, тобто навчальний матеріал не є засвоєним, якщо його добре не закріпити. Це означає, що робота повинна бути невід'ємним фактором при опрацюванні навчального матеріалу, застосування, повторення і закріплення знань.

При засвоєнні змінних частин мови потрібно звертати увагу на специфіку української мови у порівнянні з сербською мовою. Обсяг навчального матеріалу викладач повинен планувати у відповідності до групи з якою працює (однорідною чи гетерогенною) і залежно від рівня знань учнів та від того, скільки років вони вже вивчали українську мову. Учні повинні поступово навчитися розрізняти речення за метою висловлювання та виділяти підмет і присудок на простих прикладах.

Правопис

Правила правопису засвоюються систематичним виконанням вправ (написання диктантів, виправлення помилок у даному тексті, відповідні тести з правопису, тощо). В межах орфографічних вправ також бажано періодично включати вправи для перевірки графіки (правильне написання букв). Диктанти рекомендується писати лише у функції вправи звертаючи увагу на написання великої літери та знаків пунктуації в кінці речення та при прямій мові.

Також слід заохочувати учнів, щоб вони самі знаходили та виправляли орфографічні помилки в СМС-повідомленнях, повідомленнях електронною поштою а також у різних видах Інтернет-зв'язку.

Крім того, учнів потрібно скеровувати на використання *Правил українського правопису* та посібників з українського правопису. Бажано, щоб викладач завжди мав з собою примірник *Правил українського правопису* та посібник з українського правопису, особливо коли учнів проходять теми з правопису та заохочувати їх до систематичного використання цих посібників.

Ортопедія

Викладач повинен постійно вказувати на важливість правильної мови, яка тренується виконанням певних ортопедичних вправ. Ортопедичні вправи не повинні виконуватись на окремих уроках, їх треба пов'язати з відповідними темами з граматики; інтонація в реченні, з одного боку, може бути пов'язана з культурою висловлювання, шляхом повторення віршів тощо. З використанням аудіозаписів в учнів потрібно розвинути навички для відтворення і засвоєння правильної мови, мелодії, дикції ...

Деякі ортопедичні вправи також можуть виконуватись при засвоєнні відповідних тем з літератури: наприклад, артикуляцію можна тренувати, вимовляючи скоромовки, вивчаючи їх при опрацюванні народної творчості; наголос в словах, темп, ритм, інтонацію в реченні та паузу можна тренувати шляхом читання вголос уривків творів для читання (за вибором викладача або учня) і т. д. Як ортопедичну вправу, потрібно практикувати декламування уривків з віршів та творів напам'ять (за допомогою аудіо матеріалів).

МОВНА КУЛЬТУРА

Розвиток мовної культури є одним з найважливіших завдань викладання рідної мови з елементами національної культури. Ця навчальна область, хоч за програмою і виділена як окрема область, повинна бути пов'язана не лише з роботою над літературними творами, але й з граматиною та орфографією. В свою чергу, робота над літературними творами та робота над граматиною й правописом літературної мови, повинні сприяти плеканню культури усного та писемного мовлення.

Від учнів цього віку потрібно очікувати знання наступних предметних областей:

Переказування – пригоди з власного досвіду, те, що вони бачили, те, що вони хочуть. Рекомендовані теми для опрацювання: Родина. Родинні відносини. Автобіографічні дані. Гості. Меню. Відвідування. Дні народження. Мій друг – моя подруга. Робочий день учня. Вільний час. Інтереси. Книга. Телебачення та радіо. Бабусині та дідусеві казки. Частини тіла – детальніше. Ми бережемо природу – тварини та рослини. Погода. Пори року. Професії та ремесла. Рідна мова. Любов до рідної мови. Найважливіші українські події в Сербії для дітей – фестивалі та огляди творчих колективів. Різдяни, великодні та весільні звичаї та обряди, різновиди народних костюмів. Дитячий журнал *Соловейко*. В гостях у друзів в Новому Саді, Сремській Митровиці, Вербасі, Кулі (культурно-мистецькі осередки, які плекають українські народні традиції та культуру українців, галереї, музеї, етно домівки, архітектура українців у Сербії, з звертанням уваги на свій осередок). Телефонна розмова. Транспорт. Спорт. У крамниці. У бібліотеці. На дні народження. Важливі для української громади свята та дати. Українські культурні, інформаційні та релігійні інституції. Планета Земля. Континенти, країни світу. Куди я хочу поїхати подорожувати? Пісні, діалоги, невеликі сценарії, майстер-класи для вдосконалення розмовної мови. Комікси. Головоломки з малюнками.

Учні також повинні вміти складати групи слів за значенням і складати речення з заданих слів. Вони повинні вміти висловити свою думку та особисті переконання про прочитаний текст (те, що мені сподобалося і чому), сказати назву тексту, назвати автора, головних героїв та їхні характерні риси. Вони повинні вміти привітатись, подякувати, привітати, висловити бажання чи прохання, а також попросити про допомогу. Вони повинні самостійно, в декількох реченнях розповісти про себе, про свого брата чи сестру,

про свого друга, про однокласників, про життя в школі, про те, що з ними трапилось, про якусь подію, в якій вони брали участь.

Відтворення – почутого чи прочитаного тексту чи казки за допомогою складеного плану чи самостійного переказу. Описати зображення або зображену дію, на основі отриманої ілюстрації. Вміти переказати (використовуючи свої знання) український дитячий фільм, казку або дитячу виставу чи свято.

Опис – інтер'єру і екстер'єру, людей, тварин, природних явищ, вигаданих подій, свят і звичаїв.

Діалог – це переказ подій за відсутності опису подій; пряма і непряма мова. Потрібно самостійно і за темою скласти принаймні 10 речень про зображення, засвоєну тему та вести діалог. Повага до пунктуації (крапа, кома, знак питання, знак оклику).

Драматизація – короткий текст за вибором, за подією з власного досвіду або за подією з повсякденного життя (ситуація в бібліотеці, в магазині, у пошті, у шкільного педагога, пригоди з друзями ...); читання по ролях і рольові ігри.

Спілкування – збагачення словникового запасу словами з повсякденного життя загальної розмовної мови, фразеологія. Часті речення з повсякденного життя. Вправи на редагування та закінчення незавершених речень.

Словник – використання словника для збагачення словникового запасу, паралельно з сербською мовою, кальки, тлумачення значення слова в контексті. Збагачення словникового запасу учня з використанням дидактичних мовних ігор, ребусів, вставних слів, кросвордів ... Ведення словника з мало відомими словами та виразами.

Читання – голосне і тихе читання, правильна дикція та інтонація речення. Мелодія речення. Слова, у яких відбувається оглушення дзвінких приголосних.

Переписування – коротких речень та текстів, випишування окремих слів і виразів, переписування завдань (зі зміною роду, числа, часу, складів ...). Написання короткого твору за допомогою питань від 10 до 15 речень; написання привітань та вітань.

Учні повинні активно засвоїти 500 слів і фразеологічних одиниць. Пасивний словниковий запас повинен бути більший ніж активний, на кожному рівні.

Для читання на власний вибір рекомендуються газети для дітей та молоді, українська дитяча література та народне мистецтво.

Від учня очікується, що він: вивчить напам'ять принаймні 5 віршів для декламування, 5 українських народних віршів і сучасних популярних дитячих віршів, загадки, деякі прислів'я, декламуватиме народні вірші, пов'язані з релігійними святами або порами року, вивчить напам'ять два коротких прозових тексти в обсязі 8–10 речень та 5 коротких діалогів або візьме участь у дитячій виставі. Учні повинні, якщо це можливо, займатись дитячими народними танцями, відповідно до їхнього віку, повинні розрізняти елементи українського народного костюму (весільний), відзначати релігійні свята (в порівнянні з сербськими), знати традиції українські традиції та звичаї (*святий Миколай; Різдва – коляда, Вертеп; Великдень*) і традиційні страви й національні строї.

Елементи національної культури та традицій

Ознайомлення учнів з основами історії української меншини в Сербії (доселення, культурні, освітні, релігійні та економічні заходи, найвищі культурні досягнення, відповідні організації та установи ...), та з плеканням емоційного ставлення до традицій, культури, звичаїв і традицій української меншини в Сербії (фольклор, ремесла, народні прислів'я, театр, література, музика, традиційні дитячі ігри, звичаї, демонологія...), але не в сенсі романтичної традиціоналізму, а на шляху до майбутнього, до розвитку і модернізації. Покладатися на минуле, але дивитись в майбутнє. Надати учням інформації про українську громаду в Сербії (населені пункти, установи і організації, відомі особистості, імена, прізвища, походження ...), а також про зв'язки з іншими етнічними спільнотами та культурами, про внесок українців на цих теренах (в галузі освіти, культури, мистецтва, архітектури ...). Прикладати зусилля, щоб українська ідентичність і самоповага виховувались витончено, не за допомогою прислів'їв та фраз, а на конкретних прикладах, при цьому поєднати дані з емоційним спрямуванням, надаючи значення правам людини і меншин, міжетнічній повазі, толерантності і взаємодії.

ШЛЯХИ ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ

Необхідно завжди мати на увазі основне завдання даного предмета: учні повинні добре навчити володіти українською літературною мовою та набути навичок лінгвістичної правильності. Завжди слід мати на увазі попередні знання учнів, щоб можна було пов'язати зі знаннями, якими вони вже опанували. На кожному уроці вчитель повинен обирати диференційований підхід, оскільки учні різного віку і мають різні мовні компетенції.

Граматику потрібно викладати імпліцитно, замість виправлення помилок, працювати над формуванням правильного мовлення. Необхідно створити приємну атмосферу, яка вимагає партнерства між вчителем/викладачем та учнями, і потрібно допомогти учням подолати психологічний бар'єр щодо мовного спілкування та мовленнєвих навичок. Кожен інструмент мови демонструється в конкретному контексті, а не ізольовано. При тренуванні мовленнєвих навичок повинні переважати різні форми діалогу в спілкуванні вчитель – учень та учень – учень. У мовленні вимагається простота мовлення, природність й спонтанність та лінгвістична правильність.

III. СПОСТЕРЕЖЕННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ

Процедура контролю і оцінювання успіху учнів ведеться для досягнення очікуваних результатів навчання, вона починається

з встановлення фактичного рівня знань, на якому знаходився учень, і виходячи з цього, оцінюються його подальші навчальні досягнення, від яких залежатиме оцінка. Кожна діяльність є доброю можливістю для оцінювання навчальних досягнень та отримання зворотніх інформацій. Кожен урок і кожна діяльність учня – це нагода для формувальної оцінки, тобто реєстрації навчальних досягнень учня та його спрямовування у подальшому навчанні.

Формативна оцінка є невід'ємною частиною сучасних методів навчання та включає в себе оцінку знань, навичок, ставлення, поведінки та розвиток відповідних компетенцій протягом уроку та навчання. Як формативний вимір, вона включає в себе збір даних про навчальні досягнення учня, а найбільш поширеними є наступні методи: реалізація практичних завдань, спостереження і нотатки учнівської активності під час уроку, пряме спілкування між учнем і викладачем, реєстр для кожного учня (карта навчальних досягнень) і т.д. Результати формативного оцінювання в кінці навчального циклу повинні бути виражені підсумковою оцінкою – цифрою.

Робота кожного викладача полягає у плануванні, досягненні результатів, спостереженні та оцінці. Важливо, щоб викладач постійно слідкував і оцінював диференційовано не тільки навчальні досягнення учня та процес навчання, а й себе та свою роботу. Все, що виявиться хорошим і корисним, викладач буде продовжувати використовувати в своїй практиці навчання, а все, що виявиться неефективним, потрібно буде покращити.

12. ВЛАШКИ ГОВОР СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦІОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Nimilji lu kurs

Cilju

azu

Fuondu di šasurj prā an

VUORBA ŠI KULTURA VLAHA

Cilju lu invacatu lu *Vuorba ši kultura Vlahu* je si sã intarjaskã pućearja di komunikacije a lu škuolarj atit si puoatã singurj ši vorbaskã in situacije di tuoatãdži ši in tjemurj di strukã (in rindu ku tjemurj ši is pušã prin vuorbã ši in fuoarmã di skris), si kaće aluor identjitet di etnicitet ši di kulturã ši si sã kunuoaskã ku elementurjji di tradicije, kulturã ši adeturlji Vlahilor.

Aoptlja

72 di šasur

AŽUNSU Dipa še ogoaje ku tjema škuolarju o sã puoatã si:	TJEMA	SUCĪNUTU
<ul style="list-style-type: none"> – spunã ruodu lu skrisuoarja di literaturã – analizirjaskã elementurjji di kompozicije lu kinciku di lirjikã (struofa, vjersu) – aflje motjivu in kincise – kunuoaskã elementurjji di akustikã ši vedearje in sljika di poezije – kunuoaskã ši si aflje epitjeturjji in kincik – kunuoaskã ši si aflje onomatuopeja – kunuoaskã ši si aflje komparacija in kincik – aljagã fuormilji di povãstujit in literaturã – spunã še je inšeputu, še inklšitu, še kulminacija, da še dišklšitu in tjeckstu di pruožã – spunã tjema, luoku ši vrjeamja kın sã lukrã šuoã; rinditu lu potrivjelurj – spunã karje is junaši in tjeckst – daskrije kaptarja, gindurjji ši aja še asimt junaši in tjeckst – analizirjaskã aja še lukrã junaši in tjeckst, askultindu sã ku argumjenturj di tjeckst – vadã aja še je di ris in skrisuoarja di literature – ilustruje krederurjji, adeturlji, kum sã trajit ši potrivjelurjji di vrjeamja še a tjeckut daskrisã in skrisuoarja di literaturã – aljagã suoarta lu dramã (di teatãr, di televizije, di radio) – analizirjaskã elementurjji di kompozicije in tjeckstu lu dramã (činu, poivitu, scjena) – kincẽ kincise vlasãšc di n lumnje ši di kopij karje is in rindu ku aluor anj – skrije o skrisuoarje ku daskrisu lu junaš ši aja še sa potrivit in skrisuoarja di literaturã karje a šecit 	LITERATURA	<p>LIRJKA</p> <p>Terminurjji di literaturã Kintatuorju ši kinciku. Struofa ši vjersu in kinciku di lirjikã. Motivurjji in kincik. Elementurjji di akustikã ši vedearje in sljika di poezije. Epiteturjji. Onomatuopeja. Komparacija (še sã parjekjeašcẽ, vuorba di parjekit, ku še sã parjekjeašcẽ).</p> <p>Lektjira Kincisilji vlasãšc a lu lumnje or a lu autorj ši poeci vlasãšc kum aljeaže nastavnjiku. – kincise dã draguostã, – kincise firdã vuorbã (askultatu)</p> <p>– kincise di n rat, – kincise di n lumje (dã traju luor)</p> <p>EPIKA</p> <p>Terminurjji di literaturã Al še skrije ši al še poviaštjuje. Fuorma lu spusu: daskrisu, povãstujitu; dijaluogu. Fabula: rinditu lu potrivjelurj. Junaši aj marj ši junaši aj miš. Karakterizacija lu figurj – kum vorbjeašc, kum sã rinduje. Karakterizacija lu figurj prã etikã; relacija ku ajlale. Suoarta lu povješc di epikã: basnã, povješc di lumnje, povješc skrisã di autorj.</p>

			<p>Lektjira -Повјестриј дје копиј пинтру ноаптја буна – Povješćilji di kopij pintru nuoapća bunā, Negotin 2017 Basnje šī povješć vlasāšć a lu lumnje šī/or a lu autorj kum aljeaže nastavnjiku. DRAMA Terminurli di literaturā Činu, poivitu, figurilji in dramā. Sorćilji lu dramā. Komjenda – karakteristikurlji.</p> <p>Lektjira 1. Žukarijilji di batrinjeač (prā aljes). 2. Drama di teatār, TV or radio.</p> <p>TJEKSTURLJI DĪ NAUKĀ ŠĪ DĪ INFORMISĪT (aljeasā pinā la duoa) 1. Kultura vlasaskā dīn lumnje. 2. Dīn vijaca lu anuoštri aj batrinj. 3. Aljesu dīn kārc, enciklopedije, nuovinj di kopij šī di la Internet. 4. Teksturlji dīn nuovinj (aljesu dīn "Vuorba nuastrā") Šimāj lektjirā di aljes 1. . Filmurj prā ljimba anuastrā 2. Stripurj karje kum aljeaže. 3. Am katat teatru di kopij.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – sa fakā konjugacija verburljilor in vjemurj noj – sa invjecā komparativu šī superlativu – sa invjecā singularu šī pluralu – sa puatā pje tuače sa lje potrivjaskā in vorbiturj – sa aflje muadilji vuorbiturilor šī kum sā ljagā inra jelje – sa aflje sintagma – sa kunuaskā skimbaturilji glasurilor 	<p>Gramatika (ljimba, fonetika, leksikologija, morfoloogija)</p>	<p>LJIMBA (VUORBA)</p>	<p>Īnvacatu: Vrjeamja verburljilor: pluskvamperfekat, kondicionali, infinitiv Komparativ šī superlativ Singularu šī pluralu numinjicilor Fonologija: Skimaturilji glasurilor (glasovne promene) Sintaksa: Muadilji vorbiturilor Sintagma: muadilji sintagmi Vorbitorilji šī ljegaturilji inra jelje(rečenice i povezivanje rečenica) Pasiv šī Aktiv</p>
<ul style="list-style-type: none"> – sā askulće ku skripsuoarja vlasaskā (ćirilica šī latinica) kind skrije la „vuorbje aljeasā” – sa skrije dirjept ljimbilji strinje, diftongurj uo/ua šī žumaglasiluor impreunače (iā) in aorist 	<p>Skrisu dirjept</p>		<p>Skrisu lu glasurj ā, ĩ, dz, š, ž (ā, i, dz, š, ž) Skripsuoarja Vlaha – ćirilica. Skripsuoarja Vlaha – latinica. Sa skrije dirjept ljimbilji strinje, diftongurj uo/ua šī žumaglasiluor impreunače (iā) in aorist</p>
<ul style="list-style-type: none"> – vorbaskā kum triabje glasurlji ā, i, dz, š, ž – vorbaskā vuorbilji kum triabje šī ja sama di intonacije – vorbaskā inćaljes in rīnd ku aja kum sā vorbjeašće in aluj luok – šećaskā inćaljes tjekesturj ku tjematikā in mulće fjealurj 			<p>Vuorbitu lu glasurj ā, i, dz, š, ž. Intonacija šī pauzilji in rīndu ku šiarnurli di interpunkcije; intonacija lu spusurlji di inrabat. Artikulacija: vorbjeašće si sā audā rāpedzituorilji, intinj merjekuc da prāurmā mājjut (sīngurj or in grupā)</p>
<ul style="list-style-type: none"> – sā ažuće ku mājmulće fuorme di povāstujit: deskripcija, enterijeru, eksterijeru, pojivitu in priuodā, dijaluogu – vorbaskā njeinpedekat la glumj šī ku telefonu – askulće ku inćaljes tjekesturlji vlasāšć karje lji sā šećesk – askulće suvorbitorju ku inćaljes – inćilpinā tjeckstu vorbit or skris di aja kum a vadzut šī a sīmcit karća dīn literaturā or la tjemā dīn traju di tuoatādzi šī dīn lumnja visatuoarje – dramatizuje tjeckstu še a šećit šī potrivjeala dīn traju di tuoatādzi – sā ažuće ku vuorbarju la inġazdatu lu aluj fuond di vuorbje – šećaskā ku inćaljesu tjeckstu skurt šī ušor skris prā ljimba Vlaha – dirjept inonirjeaaskā spusu di dzis, di inrabat šī di zbjerat kind šećeasće tjeckstu – šećeaskā in šeat tjeckstu šī raspunde la inrabarj ljegače di tjeckst dīpa še šećeasće – prospunā ku vuorba šī in skrisuoarje prā ljimba Vlaha filmurlji še a katat; povāstuje ku vuorba šī in skrisuoarje prā ljimba Vlaha še vjeade prā sljikā/sljiš šī di potrivjelurj – recituje kinćise di adeturj vlasāšć dīn lumnje ljegače di dzi marj – proskrije un tjeckst skurt prā planu še je dat (inškimbatu lu ruod, numār, vrjeamja, sluogurj...) – skrije la kārc – skrije tjecksturj la tjema lu škuoalā, drugarije, ferije di varā šī di jamā. 	<p>KULTURA LU LJIMBĀ/VUORBĀ</p>		<p>– Povāstujitu – di aja še lji sa potrivit, di aja še a vadzut, di aja še jej vrjeu, di še lji duor. – Inćilpinatu lu grupj di vuorbj la vro tjemā šī inćilpinat spusu dīn vuorbje še is dāće. Vorbitu la telefonu – inšeputu šī ogojitu ku vuorba in rīndu ku bontuonu. – Bontuonu, rugatu di ažuamint, dijaluogu. – Povāstujitu (in doa, tri spusurj) di aj dīn kasā, komšij, drugarj, škuoalā šī aja še sā lukrā la škuoalā, ka šī di vro potrivjalā karje ij sa potrivit. – Dāskrisu – lu enterijer šī eksterijer, lu uoamenj, zuoavinje, poiviturj in priuodā. – Še sīngur ġindeašće di tjeckstu še a šećit (di še ma fuost drag šī di še). – Kapjećenja, autoru, junaku šī kum je jeal. – Reprodukcija lu tjeckstu/povastā askultatā or šećitā, ku ažuatu lu plan or sīngur reprodukuje. Dāskrisu lu sljikā or vrun lukru in mājmulće sljiš. Reprodukcija in vuorbā or skris lu filurj še is katače, prā plan še je fakut Dramatizacija lu vrun tjeckst prā vuojje or potrivjealā dīn tuoatādzi. Intonacija dirjaptā lu spusu di dzis, di inrabat šī di zbjerat kind sā šećeasće tjeckstu. Dikecija šī intonacija dirjaptā lu vuorbje kind sā recituje kinćise di adeturj vlasāšć. Šećitu in šeat šī raspunsu la inrabarj di tjeckstu še je šećit. Inġazdatu lu vuorbarj: <i>vjezbilji di leksikā šī semantikā</i> (si džišem asi: fužitu di vuorbj premulće; inšamnatu figurativit lu vuorbje; aflatu lu pārcilji lu spus karje nus); <i>vjezbilji di stil:</i> (si džišem asi: tjeckstu inćintā povāstujitu frumuos; šabluonu di situacije ka o fuormā di katat mejfrumuos spus) – Proskrisu lu tjecksturj skurće prā dačina še je datā (primenjitu lu ruod, numār, vrjeamja, sluogu...) Skrisu la kārc. Skrisu la tjecksturj la tjema lu škuoalā, drugarije, ferije di varā šī di jamā. Prezentacija lu tjeckst karje sīngurj a skris šī lukru in tim. Kārcilji: Ģolubović Slobodan, <i>Vuorbarju: vlaško-srpski rečnik</i>, Bgd, 2013. Ģolubović Slobodan, <i>Vuorbarju: srpsko-vlaški rečnik</i>, Beograd, 2016.</p>

<ul style="list-style-type: none"> - Sa aflje istorija ši povješć - sa kunuaskä povješć dä uaminj kunuskuc - sa kunuaskä obiĉajurlji nuašće ši kum sa fakut adeturlji - sa audä povješć đin mitologija Vlahilor ši sa aflje dä karje aritarj sa povjestit vrodatä - Sa vadä portu nuostru batrinjesk - Sa kunuaskä kum a lukrat lumja dä vrodatä ši kum a urđžit 	<p>ELEMENTURLJI DĪ KULTURÄ ŠI TRADICĪJE</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Povješć ši istorija đin Ratu marje aidintinjš ši aduojljai Mitologija Adeturj ši obiĉajurj Urdžija(safsaljija ši dulfurija) Majstuorija dä vrodatä – stari zanati Uaminj kunuskuc Puortu Vlahilor Kärcilji di azutat: - Проф др Перих Миодраг, <i>Власи североисточне Србије</i>, Петровац на Млави 2014. - Голубовић Милена, У свету симбола: анализа ритуала "узимања" Ускрса у селу Дубока, <i>Митолошки зборник 32</i>, Рача, 2014.
--	---	---

Terminurlji di kjeaje lu sucinaturä: literatura, ljimba (vuorba), kultura lu ljimba (vuorbä), elementurlji di kulturä ši tradicije.

PROGRAMU DĪ EDUKACĪJE ŠI ĪNVACAT DĪ AOPTLJA RAZ DĪ ĪNVĀCAMĪNTU ŠI VĀSPITUJITU

KORELACĪJA KU ALĀE KURSURI

Istutorija
Geografija
Muzika
Likuovno
Krjeđearja
Gradansko

INSTRUKCĪJE DĪ REALIZACĪJA LU PROGRAM

Programu di edukacije ši ĩnvacatu lu *Vuorba ši kultura Vlahi* are patru tjeme: literatura, ljimba/vuorba, kultura lu ljimba/vuorbä ši elementurlji lu tradicije ši kulturä. Šasurlji nu ar träbujj sĭ sä ĩnpartä prä tjeme, ma la tuot šasu trĭabje luvat sama di kultura lu vuorbitu Ńkuolarilor ši di kultura Vlahilor ĩn Sĭrbije ku akcĭntu la tradicije ši adeturlji lumjni. Tuoaĉe alje patru tjemj ĩs propljeĉice ši njiš una nu sä puoaĉe ĩnvaca Ńingurä firdä korelacije ku aljelalĉe tjemj.

Programu di edukacije ši ĩnvacatu lu *Vuorba ši kultura Vlahi* je fundat prä azunsurj, prä procesu di ĩnvacat ši aja la še Ńkuolarji ažung. Azunsurlji ĩs däskrisu lu Ńĉutu, lukru, stavurj ši vrjeđuealje integrisĉe, karje Ńkuolarju formirjeašće, laržeašće ši adĭnkjeadzä prĭn ašašća tjemj.

I. PLĀNIRJITU LU EDUKACĪJE ŠI ĪNVACAT

Programu di edukacije ši ĩnvacat ku fokusu prä azunsurj lu nastavnik dia mäjmarje slobuoada, mäjmultä puĉearje ĩn kreacije ši proginditu lu edukacije ši ĩnvacat. Nastavnjiku je ašĭ sĭ apruoapje programu še je dat lu aja še trĭabje lu aluj raz ĩn rĭndu ku: nivou kĭt sä Ńĉije vuorba Vlahi, Ńkuolarji ĩn raz ši aluor karakteristikurj; kärcilji di ĩnvacat ši alĉe materijalurj di edukacije ku karje o sĭ sä askulĉe

Programu di edukacije ši ĩnvacat ku fokusu prä azunsurj lu nastavnik dia mäjmarje slobuoada, mäjmultä puĉearje ĩn kraĉije ši proginditu lu edukacije ši ĩnvacat. Nastavnjiku je ašĭ sĭ apruoapje programu še je dat lu aja še trĭabje lu aluj raz ĩn rĭndu ku: nivou kĭt sä Ńĉije vuorba Vlahi, Ńkuolarji ĩn raz ši aluor karakteristikurj; kärcilji di ĩnvacat ši alĉe materijalurj di edukacije ku karje o sĭ sä askulĉe; tehnika, alatu di edukacije ši medij karje jeastä ĩn Ńkuoalä; resursurlji, puoĉerilji, ka ši aja še trĭabje lu luoku unde je Ńkuoala. Pornjind di la azunsurj ši sucinaturilji karje ĩs daĉe nastavnjiku mäjĭntinjš faše aluj planu di an, un plan di lukru ĩn global đin karje praurmä o sĭ fakä šä planurlji di operativä. Azunsurlji definisĉe prä tjemj ušurjeadzä lu nastavnjik operacionalizacĭja lu azunsurj la nivou lu tuoatä lekcĭja. Di la nastavnjik sä ašĉatä di tuoatä lekcĭja, ĩn faza lu plānirjitu ši skrisu lu sprimiturä di šas, sĭ definisaskä diferencirjĉe rezultaturli karje trĭabje sĭ fĭje ši aja ĩn tri nivourj: aāalja la karje tuoc Ńkuolarji trĭabje sĭ ažungä, aāalja la karje trĭabje sĭ ažungä mäjdotuoc Ńkuolarji ši aāalja la karje trĭabje sĭ ažungä numa vrunji. Aša ĩndirjekt sä faše o relacĭje ku standardurlji la tri nivourj. La planirjit trĭabje sĭ sä aĭbje ĩn ģind kă rezultaturli karje sä ašĉatä nus tuotuna, unji sä mäjušuur ši mäjjut realizuje, dar di mäjmulĉe (mĭjkusama di tjema di edukacije, literatura) trĭabje mäjmultä vrjeamje, mäjmulĉe aktivnosturj ši lukru la mäjmulĉe tĭeksturj. ĩn faza lu planirjitu lu edukacije ši ĩnvacat trĭabje sĭ sä aĭbje ĩn ģind kă je karĉa di ĩnvacat alat di edukacije ši nu determinisäšće aja še sucinje kursu.

Dĭsprä aja trĭabje selektujit aja še sucinje karĉa di ĩnvacat. Prĭnga karĉa di ĩnvacat, ka izvuoru lu Ńĉutu, nastavnjiku trĭabje sĭ arĭaĉe lu Ńkuolarj ši alĉe izvuoraä. Kĭnd sä planirjeašće procesu di edukacije trĭabje purtat grĭza di aja še Ńkuolarji Ńĉiu, di aluor iskustvä, puĉearja lu aluor intelekt ši di še sä interjeasuje.

Akcĭntu trĭabje pus la ĩngazdatu lu vuorbarj ši ku azutatatu lu potrivjelur di kulturä ši dzilje marj, karje sä fak ĩn vrun luok, ku cilju sĭ sä kunuoaskä ku traju Vlahilor di vrodatä, aluor tradicije ši kulturä. Sä krišeašće sĭ sä fakä komparacĭje ĩnträ aja kum sä ĩnsamnä dziljilji marj la Vlasinjš ši la Sĭrbj, or la alĉe etnicĭteturj ku karje Vlasi trajesk ĩn vrun luok.

II. REALIZACĪJA LU EDUKACĪJE ŠI ĪNVACAT

LITERATURA

Programu di literaturä je fakut đin tĭeksturj karje ĩs rĭndujic prĭn roduj lu literaturä – *lirjika, epika, drama* ku dodatu lu tĭeksturj aljeasä firdä fikĉije, karje popularizäsk nauka ši karje ĩnformisäsk. Aljesu lu tĭeksturj je lasat lu nastavnjik, da trĭabje sĭ fĭje ĩn rĭndu ku anji lu Ńkuolarj.

LUKRU KU TĖEKSTU

Sä aljeaže: povasta (đin lumnje, alu autor), basna, kĭncĭku, Ńumjelš, räpĭedzĭturj.

Šĉĭtu – lu povješć vlasäšĉ skurĉe, tĭeksturj đin literatura frumuoašä, kĭncĭše, basne. Vježbujitu lu šĉĭtu frumuos ši ĩncaljes, karje je apruoapje lu vuorba di tuoatädzi. Kĭnd sä lukrä kĭncĭku trĭabje vježbujit šĉĭtu frumuos ši recitujitu.

Di la Ńkuolarj đin asta vrstä sä ašĉatä, sĭ Ńĉije sĭ vadä rĭndu lu potrivjelurj, junašĭ ši aj di läturj, vřeeamja ši luoku unde sä potrivješĉe, ĩnšĉĭtu, ĩnklĭšĭtu ši đisklĭšĭtu lu lukrarje, däskrisu lu ĩnokuolu ši uoamenjši; porĭnšĭlji lu Ńumjelš; krišĭtura lu basne sĭ sä adukä ĩn relacĭje ku potrivjelurj đin vijacä. Sĭ vadä elementurlji di fantastikä ĩn povješć ši kum ĩn basne aja še sä povĭastuje ĩnsamnä altäše.

ĩn aoptlja raz kĭnd lukrä kĭncĭšĭlji Ńkuolarji sä ĩnvacä sĭ kunuoaskä onomatuopeja, komparacĭja, da ši sä raznjaskä epiteturlji. Sä ašĉatä kă puot sä ĩj kunoaskä ši sä ĩj determinirjaskä. Trĭabje sä Ńĉije sĭ vadä motivurlji ĩn kĭncĭk, ši sljišĭlji di poezĭje.

ĩn aoptlja raz, kĭnd sä lukrä tĭeksturli di pruožä, akcĭntu sä punje la karakterizacĭja lu junašĭ di etikä. Sä ĩndamnä vuorba la tjemä kum ĩs junašĭ karje ĩs däskriš ĩn tĭeksturj.

Tĭeksturli karje ĩs dodac lu program trĭabje sĭ ažuĉe lu nastavnjik ši kĭnd lukrä lekcĭjilji đin gramatikä, ka ši kĭnd lukrä materjalu đin kultura lu ljimba/vuorbä. Tĭeksturli karje nu lukrä, nastavnjiku trĭabje sĭ ĩnbije lu Ńkuolarj ši šĉĉaskä ĩn vrjeamja sluobidä.

Prínga korelacíje ínrá tjekesturj nastavnjiku tríabje sí faká ší korelacíja ín vertikálá. Nastavnjiku tríabje sí fíje kunoskut ku sucínatura lu „Vuorba ší kultura Vlaha” dín razurlj dínfínj dísprá principu lu gradacíje ší sistematizacíje.

Nastavnjiku tríabje sí kunoaská kultura dí tradicíje ší sufljet alu Vlasi dín Sírbijske.

Korelacíja ín horizontálá nastavnjiku fáse, májntíntj, ku kursu lu ljímba ší literatura sírbaská, ístuoríja, líkuovno, muzika, krjedearja ší građansko.

Ažunsurlj ljegac dí tjema lu literatúrą ís fundac la šecít. Dípa še šecesk tjeckstu, škuolarj sí ínvíntá sí skríje un tjeckst ín karje o sá daskríje še sa lukrat ín tjeckstu al šecít. Mulće fuoarmje dí šecít je aja še tríabje lu škuolarj sí tunje ín lumnja lu kárcílji dí literatúrą. Dípa še šecesk škuolarj sí ínvíntá sá reprodukúje aja še a šecít. Aša avjem ší ažunsu karje je šusít ín aja parće sí škuolarj kíncé un kíncík vlasásk.

LJIMBA (VUORBA)

Ín edukacíje dí ljímbá/vuorbá škuolarj sá sprímásk dí komunikacíje buná ín vuorbá ší skris prá vuorba vlasáská.

Kínd sá ín sucínatu lu program vorbjeašce dí lekcíjílji lukraće ín razurlj aj dínaince sá cjeanuje ká aja kínt je ínvacat ší kínt puoaće sí sá askulce ku aja še je ínvacat náinće, sá próinrabá. Píná nu sá pornjeašce ku lukru la sucínatu nou, je lasat luok dí pronojitu ší vježbujitu lu al batrín ín situacíj noj, ku še sá fáse lunzeášce lukru ší sistjematiká ín prinsu lu aja še sá ínvacá nou ku aja še sá šcíje.

Íntuotdíuna nastavnjiku tríabje sí ajbje ín gínd luoku lu vježbujitu dín gurá ší ku sistjematiká ší ku aja ká lekcíja nu je gatatá díká nuje ší bun vježbujitá. Aja aratá ká vježbujitu tríabje sí ajbje parće ší kínd sá lukrá lekcíja ín realizujitu, ín pronojitu ší íntaritu lu aja še sá ínvacá.

Gramatika (ljímba, fonetika, leksikoluogíja, morfologíja)

Ín aoptlja raz, škuolarj íntarjesk aja še šcíu dí vuorbílji ínskímbatuoarje šá vuorbílji njeínskímbatuoarje. Aša sá májkalumnja kunuosk ku struktura lu spus. Ín paksá lji sá aratá prá še sá aljeaže spusu rásfírat dín spusu njerásfírat, ka ší spusu ku unu, májmulc or fírdá subjekt.

Ka ší ín razurlj ísá trekut, škuolarju ín ažunsu lu procjesu dí edukacíje tríabje sí fíje kadír sí vadá prá še sá aljeaže vuorba vlasáská ín aluj luok ší sí o ínparjekjeadzá ku vuorba ín alce krajurj, ka ší ku ljímbílji lu altá lumnje, májntíntj ku ljímba sírbaská

Ortografíja

Regulatíjva dí ortografíje sá ínvacá prístá vježbujitu ku sistjem (díktatu dí ortografíje, índírjepatu lu smincíturílji ín tjeckstu še je dat, tjesturj ku íntrabárj dín ortografíje ší aša). Ín vježbílji dí ortografíje, ar fí bun, vrjeamje dí vrjeamje sí fíje ší íntrabárj ku karje sá vjeade kum sá šcíje grafíja (kum sá skríu sluovílji prá ortografíje).

Prínga aja, tríabje ínvíntac škuolarj síngur sí vadá ší sí índírjeapce aja še a smincít ín ortografíje prín komunikacíje ku SMS, ka ší prín alce típurj dí komunikacíje prístá Internet.

Ortoepíja

Nastavnjiku íntuotdíuna tríabje sí aríacé vrjedujala lu vuorbítu dírjep, karje sá vjeažbuje ku vježburjlj dí ortoepíje. Ašašca vježbj nu sá realizúje ka lekcíje aljeasá, ma prínga tjemurlj dí gramatíjka; íntonacíja lu spus sá puoaće doparce ljege dí kultura lu vuorbá, vježbujitu lu recítujitu lu kíncíse ší aša. Askultíndu sá ku audio snímák, škuolarj tríabje sí sá doložaská sí reprodukúje ší sá ja vuorbítu dírjep, melodíja, díkcíja...

Njísce vježbj dí ortoepíje sá puot vježbují ku tjemurj dín literatúrą: aša, artikulacíja puoaće sí sá vjeažbuje ku vorbítu lu spusurjealje, atunjís kínd sá lukrá; akcýntu lu vuorbá, tjempu, ritmu, íntonacíja lu spus ší pazurlj sá puot vježbují ku šecítu la glas lu tjecksturj dín lektjírą (prá aljesu a lu nastavnjík or a lu škuolarj, ší aša). Ka o vježbá dí ortoepíje tríabje lukrat ší vorbítu dín gínd lu ínvacáce tjecksturj dí vjersurj or pruožá (ku ažutamíntu lu audio tjehniká).

KULTURA LU LJIMBÁ/VUORBÁ

Ínvaljítu lu kultura lu ljímbá/vuorbá je una dín májmarj dácinj lu edukacíja dí ljímba/vuorba ku elementurlj lu kultura lumnji. Asta tje-

má, makrá díká je pusá ka o tjemá aljeasá, tríabje sí sá ljeaže dí lukratu lu tjecksturj dí literatúrą ka ší ku ínvacatu lu gramatíką ší ortografíje. Tuot aša, ší lukratu la tjecksturj dí literatúrą ší lukru la gramatíką ší ortografíje tríabje sí sucíná pastratu lu kultura spusá ší skrisá.

Edukacíja o sí fíje májbuná díká sá analizírjesk povješcílji ší šecíturlj. Kínd sá realizúje sucínatura dí edukacíje je bun sí sá askulce ku tehnoluogíje nuoj dí ínformacíje ší komunikacíje (kum ís: table šecítá, kompjúteru, video-bímu ší aša...).

Škuolarju sá motívísíšašce sí prospuná aja še íj sa potrvít, aja še a vadzut ší aja še vrjeu jej, ka ší sí dáskríje enteríjeru, eksteríjeru, uoamjenj, žuoavínjlj ší pojívíturlj ín príruodá.

Dí la škuolarj sá ašcátá sí puoať sí íntílpinje grupj dí vuorbje dí vro tjemá ší spusurj dín vuorbje še ís dáce. Tríabje sí šcíje sí spuná še gíndesk dí tjeckstu še a šecít (dí še la fuost drag ší dí še), sí spuná kum je numít tjeckstu, kum kjamá autuoru, junaku ší aluj vrjedujealje. Tríabje sí šcíje sí díká fala ší sá kaće ažutamínt. Síngur tríabje sí spuná (duoa trí spusurj) dí aluor fráce or suorá, dí drugarj dín škuoalá, dí víjaca la škuoalá, dí vro šuoava še a petrekut, dí vro potrvíjealá karje lji sa potrvít.

Sá ínvíntá ší sá reprodukúje tjeckstu or bajká karje je askultatá or šecítá, ku ažutamíntu lu plan or síngur. Dáskrísá sljika or lukru prá rínd ku ažutamíntu lu ílustrácíj karje ís ínparcíce. Reprodukujít ílmu še je katat, vro bajká or predstavá dí kopij dín teatár.

Cílju lu vježbílji dí vorbít je ínvaljítu lu kultura lu vorbít. Ku sucínatura karje je bun organizujitá ší progíndítá, škuolarju sá motívísíšašce dí vorbít karje mjearže kírtá ušuur, íncaljes, njeínpedekat ší njeacíd vorbít lu škuolarj.

Fuormílji lu bontuon, aja ín ljímbá ku še sá spunje šuoava ín ríndu ku bontuon are marje parće ín realizacíja lu edukacíja lu kultura ljímbi. Tríabje la škuolarj dat ín gínd dí luoku lu bontuonu ín vuorbá ší ljímbi, dí manírurjím komunikacíje, tríabje spus vrjedujala lu cíntu dí vorbítu ší skríu kalumnja ší ku bontuon. Lu škuolarj tríabje spus ká ín kuprínsu lu konvencíje lu bontuon mejdeasá ís fuormílji dí etikjecíje dín gurá ší ín skris kum ís askultatú ku pronumítura Vuoj, etikjeta ku karje sá aratá poštojalá kínd sá vorbjeašce ín komunikacíja ín lumnje ší dí sluzbá, ka ší askultatú ín vuorbá ku ekspresíje (fuormílji dí bontuon): parjeríau, mulcamítu, sínstítu, rugamíntu. Ín aoptlja raz fuormílji dí bontuon ín vuorbá sá vjeažbuje prín ínšeputu ší gatatu lu vuorbá prístá telefon ín ríndu ku bontuonu. Prínga aja, ar trábuji ínvíntac škuolarj síngurj sá spuná še gíndesk dí vorbítu/njevorbítu ín ríndu ku bontuonu.

Cílju lu vježbílji dí leksíká ší semantiká je íngazdatu lu vuorbarju lu škuolarj ší aratat ká sá puoaće askulta ku májmulce vuorbje ší spusur kínd sá spunje šoava ší índírjepat kínd nus spusá ín kontjekst. Askultíndu sá ku ašašca vježbj, la škuolarj sá fáse ínvíacu sá progíndaská ší sá kaće májbuná frážá dí aja še vrjeu sí spuná (ín ríndu ku situacíja dí komunikacíje) ší íngadžadzá fuondu dí aša frázurj ší vuorbje ín aluor vuorbarj. Vježbílji tríabje sí fíje ín ríndu ku ínterésujala lu škuolarj sí sucínatura lu edukacíje. La íntarjítu lu vorbítu íncaljeas ší ínvíntatu lu škuolarj sí gíndaská dí vuorbje ší aja še jealje ínsamná ažutá vježbílji ku karje sá índírjaptá sí nu vorbaská vuorbje premulce ší vuorbje dí protpá. Ažutá ší vježbílji ku karje sá aratá še ínsamná vuorbúlji ín fíguratívá, ka ší vježbílji ku karje sá aflá aja še ín spus nuje dzís or skris.

Ku vježbílji dí stíl škuolarj sá índírjaptá sí ljeaže vuorbílji ší frázurjlj altkum díkat kum je íntotdíuna ší sá aflje aluor potencíjalurj. Aluor cílj nuje numa sí sá índírjeapce aja še je grješít, ma ší škuolarj sí ís faká ínvíacu sá vorbaská ší skríje kum tríabje. Šcútu dí stíl ší dí aja še sá puoaće spunja ku ljímba škuolarj májmult kapítá dín tjecksturjlj dí literatúrą, príntu še je asta ljegat dí edukacíja dí literatúrą, ma nu tríabje sí sá ínbárabarjaská ku analjiza lu ljímba ší stílu lu ašašca tjecksturj. Lukru la ínvaljítu lu šcútu dí stíl a lu škuolarj puoaće sí sá fundeadzá la tjeckst ka un ínšeput dí povástujítu frumuos ší kítat, ká avjem ín gínd ká ín tjecksturjlj dí literatúrą ušuur sá vjeade stílu kítat ší ku karje puoaće sí sá askulce kínt formírjeašce vuorbílji ší spusurjlj ín nuoj situacíj dí komunikacíje.

Prán mulce fuormje dí šecít škuolarju vjeažbuje díkcíja ší íntonacíja lu spusurj. La ínbogacítu ší vježbujítu lu skris sá ažunže ku skrísu la kárc ší skrípsuorj.

Škuolarj sá ínvíntá sá šecáská aja še a skris ší sá ja parće ín prententujítu lu teatru lu kopij.

ELEMENTURLJI LU KULTURĂ ŞI TRADICÏJE

Kunoskutu lu ŝkuolarj ku elemjenturj dî istuorija lu etnicitjetu Vlahilor în Sîrbije (ku arja dî traj, ku aktivnosturlji în kultură, învacamînt, krjeđearje ŝi ekonومیje, ku mäjmarj rjeztaturj în kultură, ku institucije ŝi organizacije...), sprimitu ŝi înbijatu la fakturj, ma ŝi învaljitu la o relačije ku emocije đispră tradicija, kultura, adeturli ŝi înviacurlji lu etnicitjetu Vlahilor în Sîrbije (folkloru, zanaturli, kultura lumnji, teatru, literatura, muzika, žukarije dî kopij đin tradicije, adeturli...), ma nu în rîndu ku romantizmu dî romantikă, numa ŝuŝit kîrtă vrjeamja ŝe vinje, la progrjes ŝi modernizacije. Rîdzîmac dî vrjeamja ŝe a trjekut katăm la vrjeamja ŝe vinje. În aoptlja raz akcentu je la istorija Vlahilor đin vaku al noaspraŝilja. Dî realizacija lu asta tjemă lu ŝkuolarj trîabje sî să sprimaskă fakturjlji dî komunitjetu Vlahilor în Sîrbije (luokurlji, institucije ŝi organizacije, lumnja kunoskută, numilji, pronumilji, poljikra...), da ŝi dî ljeaturilji ku alće etnicitjeturj ŝi kulturj, dî aja ŝe Vlasi a dat lu aăsta okuol (în prosvjetă, kultură, arhitjektură...). În rîndu ku aja kît să puoače sî să ŝkuolarji prindă în žuokurj vlasăŝkarje îs în rîndu ku aluor anj, da sî ŝčije ŝi pră ŝe să kunoaŝce puortu vlasăŝk, sî însiamnje la dżilje marj (sî lje bārabarjaskă ku a lje sîrb-ŝeŝć), sî kunoaŝkă înviacurlji ŝi adeturli Vlahilor dî tradicije.

Korjelacija dî horizontală în asta tjemă nastavnjiku puoače sî fakă ku edukacija dî ljimba ŝi literatura sîrbaskă, istorija, geografija, likuovno, muzika, edukacija dî krjeđearje ŝi vāspitujitu dî oraŝianj.

Nastavnjiku trîabje sî să kinuje sî să identitjetu ŝi poŝtojala lu etnicitjetu vlasăŝk pazaskă uŝuor, nu ku vorbiturj ŝi frazurj, ma în situacij đin tuoatđzî să înpreaonje fakturli ku emocije, ŝi đia marje luok lu prava lu etnicitjeturj ŝi prava lumnji, lu poŝtojală întră etnije, lu tolerancije ŝi interakcije.

Kum să realizujeaŝce programu

Întuotđîna trîabje sî să ajbje în gînd adîntînje dačînă lu kurs: sî învjeacă ŝkuolarji frumuos sî vorbaskă vuorba vlasăŝkă, frumuos sî ŝečaskă ŝi skrije. Mäjmult bagat dî sama ŝi la aja ŝe ŝkuolarju ŝčije întînj, đispră ljeat dî aja ŝe să ŝčije. La tuot ŝasu nastavnjiku trîabje sî să askulće în edukacije ku procedura diferencirjită, kă ŝkuolarji nus dî o samă ŝi nau tuotuna kompetencije dî ljimbă.

Atmosfjera la ŝas trîabje sî fije relaksirjită, sî kače o relačije dî partnerj întră očitul/nastavnjik ŝi ŝkuolarj kum sar mäjjuŝuor trjeŝa barijera lu psihă la aktivizacija lu pučearja lu vorbit ŝi înviacurj. Tuot ŝe să lukră dî ljimbă să demonstrirjeaŝce în kontjekst, nu să skuoace dînlaturj. Kînd să vjeažbuje pučearja dî vuorbă dominirjesk dijaluogurlji în mäjmulće fuoarmje în interakcija lu nastavnjik ku ŝkuolarju ŝi ŝkuolarju ku ŝkuolarj. La vuorbit să kată sî nu fije komplikujit, sî fije njeinsiljit ŝi sî să spune kum trîabje.

III. PETRJEKUTU ŞI VRJEDUJALA LU EDUKACÏJE ŞI ÎNVACAT

Petrjekutu ŝi vrjedujala lu progrjesu ŝkuolarilor să lukră pră Praviľniku dă vrjedujala lu ŝkuolarj pînă la aoptlja raz.

Petrjekutu ŝi vrjedujala lu progrjesu ŝkuolarilor să lukră dî sî să puoată ažuns la ažunsurj, da înŝeapje ku ocjena đîntînj lu nivou la karje je ŝkuolarju ŝi în relačije ku karje să ocjenjeaŝce kît progrjes a avut ŝi ŝe ocjenă o sî ajbje. Fijekarje aktivnuost arje potencijal dî procenjitu lu aja kît sa mārns nainće ŝi dî sî să kapiče informacije napuoj. Tuot ŝasu dî edukacije ŝi aktivnuosturlji lu ŝkuolarj je ŝansa dî sî să formirjaskă ocjenă, dî sî să registruje kît ŝkuolarju a mārns nainće ŝi sîj să spună ŝe trîabje ŝimăj sî lukrje.

Formirjitu lu ocjenă je un nou princip în edukacije karje sucînje procenjuitu lu aja ŝe să ŝčije, ŝe să puoače, cînutu ŝi rîndu la lukru, ka ŝi întarjitu lu kompetencij dî vrjeamje lu edukacije ŝi învacat. Măsuratu la formirjitu lu ocjenă sucînje astrîns la fakturj dî aja ŝe ŝkuolarji a lukrat, a mājđeasă îs aăaŝca tjehnjike: realizacija lu dačînj în praksă, petrekutu ŝi însamnatu lu aja ŝe ŝkuolarji lukră dî vrjeamje dî edukacije, komunikacija întră nastavnjik ŝi ŝkuolarj, registru dî tuot ŝkuolarju (mapa dî progrjes) ŝi aŝa.

Lukră lu nastavnjik să sucînje đin plānirjit, realizujit, petrjekut ŝi vrjedujit. Nastavnjiku trîabje în continuitjet sî petrjakă ŝi ocjenjaskă diferjencirjit prînga aja ŝe ŝkuolarji a fakut, ŝi procjesu lu edukacije ŝi învacat, ka ŝi pră jeal ŝingur ŝi aluj lukru. Ku tuot ŝe să arată bun ŝi ŝe

ažută, nastavnjiku o sî să ažuče ku aja în aluj praksă dî edukacije, da tuot ŝe să arată ka njedastul bun ar trābuji oĝodit sî fije mājibun.

Назив предмета **ДРУГИ СТРАНИ ЈЕЗИК**

Циљ **Циљ** учења Другог страног језика је да се ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и развијањем стратегија учења страног језика оспособи за основну писмену и усмену комуникацију и стекне позитиван однос према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу.

Разред **Осми**

Годишњи фонд часова **68**

<ul style="list-style-type: none">– разуме једноставније текстове који се односе на поздрављање, представљање и тражење/давање информација личне природе;– поздравити и отпоздравити, представити себе и другог користећи једноставнија језичка средства;– размени једноставније информације личне природе;– у неколико везаних исказа саопштити информације о себи и другима;– разуме једноставније текстове који се односе на опис особа, биљака, животиња, предмета, места, појава, радњи, стања и збивања;– опише и упореди жива бића, предмете, места, појаве, радње, стања и збивања користећи једноставнија језичка средства;– разуме једноставније предлоге, савете и позиве на заједничке активности и одговори на њих уз одговарајуће образложење;– упутити предлоге, савете и позиве на заједничке активности користећи ситуационо прикладне комуникационе моделе;– затражити и пружи додатне информације у вези са предлозима, саветима и позивима на заједничке активности;– разуме уобичајене молбе и захтеве и реагује на њих;– упутити уобичајене молбе и захтеве;– честита, захвали и извини се користећи мање сложена језичка средства;– разуме и следи једноставнија упутства у вези с уобичајеним ситуацијама из свакодневног живота;– пружи једноставнија упутства у вези са уобичајеним ситуацијама из свакодневног живота;– разуме једноставније текстове у којима се описују радње и ситуације у садашњости;– разуме једноставније текстове у којима се описују способности и умећа;– размени појединачне информације и/или неколико информација у низу које се односе на радње у садашњости;– опише радње, способности и умећа користећи неколико везаних исказа;– разуме једноставније текстове у којима се описују искуства, догађаји и способности у прошлости;– размени појединачне информације и/или неколико информација у низу о искуствима, догађајима и способностима у прошлости;– опише у неколико краћих, везаних исказа искуства, догађај из прошлости;	<p>ПОЗДРАВЉАЊЕ И ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ И ТРАЖЕЊЕ/ ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ И ДРУГИМА</p>	Слушање и читање једноставнијих текстова који се односе на поздрављање и представљање (дијалози, наративни текстови, формулари и сл.); реаговање на усмени или писани импулс саговорника (наставника, вршњака и сл.) и иницирање и проширивање комуникације; усмено и писано давање информација о себи и тражење и давање информација о другима (подаци о личности, приватним и школским активностима, друштвеним улогама и сл.).
	<p>ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА, ПОЈАВА, РАДЊИ, СТАЊА И ЗБИВАЊА</p>	Слушање и читање једноставнијих текстова у којима се описују бића, предмети, места, појаве, радње, стања и збивања; усмено и писано описивање/ поређење живих бића, предмета, појава, места, из искуственог света и фикционалног спектра.
	<p>ИЗНОШЕЊЕ ПРЕДЛОГА И САВЕТА, УПУЋИВАЊЕ ПОЗИВА ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ И РЕАГОВАЊЕ НА ЊИХ</p>	Слушање и читање једноставнијих текстова који садрже предлоге; усмено и писано преговарање и договарање око предлога и учешћа у заједничкој активности; писање позивнице за прославу/ журку или имејла/ СМС-а којим се уговара заједничка активност; прихватање/одбијање предлога, усмено или писано, уз поштовање основних норми учтивости и давање одговарајућег оправдања/ изговора; образложење спремности за прихватање предлога, уз исказивање емотивних и експресивних реакција (радости, усхићености и сл.).
	<p>ИЗРАЖАВАЊЕ МОЛБИ, ЗАХТЕВА, ОБАВЕШТЕЊА, ИЗВИЊЕЊА, ЧЕСТИТАЊА И ЗАХВАЛНОСТИ</p>	Слушање и читање једноставнијих исказа којима се нешто честита, тражи/нуди помоћ, услуга, обавештење или се изражава извињење, захвалност; усмено и писано честитање, тражење и давање обавештења, упућивање молбе за помоћ/услугу и реаговање на њу, изражавање извињења и захвалности.
	<p>РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ УПУТСТАВА</p>	Слушање и читање текстова који садрже једноставнија упутства (нпр. за израду задатака, пројеката и сличних наставних и ваннаставних активности), с визуелном подршком и без ње; усмено и писано давање упутстава.
	<p>ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У САДАШЊОСТИ</p>	Слушање и читање описа и размењивање исказа у вези са сталним, уобичајеним и тренутним догађајима/ активностима и способностима; усмено и писано описивање активности, радњи и способности у садашњости.
	<p>ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У ПРОШЛОСТИ</p>	Слушање и читање описа и усмено и писано размењивање исказа у вези с личним искуствима, догађајима, активностима, способностима и особеностима у прошлости; усмено и писано описивање искустава, активности и способности у прошлости, историјских догађаја и личности.

<p>– опише неки историјски догађај, историјску личност и сл.;</p> <p>– разуме једноставније исказе који се односе на одлуке, обећања, планове, намере и предвиђања и реагује на њих;</p> <p>– размени једноставније исказе у вези са обећањима, одлукама, плановима, намерама и предвиђањима;</p> <p>– саопшти шта он/она или неко други планира, намерава, предвиђа;</p> <p>– разуме уобичајене изразе у вези са жељама, интересовањима, потребама, осећањима и реагује на њих;</p> <p>– изрази жеље, интересовања, потребе, осете и осећања једноставнијим језичким средствима;</p> <p>– разуме једноставнија питања која се односе на оријентацију/ положај предмета, бића и места у простору и правац кретања и одговори на њих;</p> <p>– затражи и разуме обавештења о оријентацији/положају предмета, бића и места у простору и правцу кретања;</p> <p>– опише правац кретања и просторне односе једноставнијим, везаним исказима;</p> <p>– разуме једноставније исказе који се односе на дозволе, забране, упозорења, правила понашања и обавезе и реагује на њих;</p> <p>– размени једноставније информације које се односе на дозволе, забране, упозорења, правила понашања и обавезе код куће, у школи и на јавном месту;</p> <p>– разуме једноставније исказе који се односе на поседовање и припадање;</p> <p>– формулише питања и једноставније исказе који се односе на поседовање и припадање;</p> <p>– разуме једноставније исказе који се односе на изражавање допадања и недопадања и реагује на њих;</p> <p>– изрази допадање и недопадање уз једноставније образложење;</p> <p>– разуме једноставније исказе којима се тражи мишљење и реагује на њих;</p> <p>– изражава мишљење, слагање/неслагање и даје кратко образложење;</p> <p>– разуме једноставније исказе који се односе на количину, димензије и цене;</p> <p>– размени информације у вези са количином, димензијама и ценама.</p>	ОПИСИВАЊЕ БУДУЋИХ РАДЊИ (ПЛАНОВА, НАМЕРА, ПРЕДВИЂАЊА)	Слушање и читање једноставнијих текстова у вези са одлукама, плановима, намерама и предвиђањима; усмено и писано договарање/ извештавање о одлукама, плановима, намерама и предвиђањима.
	ИСКАЗИВАЊЕ ЖЕЉА, ИНТЕРЕСОВАЊА, ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА	Слушање и читање једноставнијих текстова у вези са жељама, интересовањима, потребама, осетима и осећањима; усмено и писано договарање у вези са задовољавањем жеља и потреба; предлагање решења у вези са осећањима и потребама; усмено и писано исказивање својих осећања и реаговање на туђа.
	ИСКАЗИВАЊЕ ПРОСТОРНИХ ОДНОСА И УПУТСТАВА ЗА ОРИЈЕНТАЦИЈУ У ПРОСТОРУ	Слушање и читање једноставнијих текстова у вези са смером кретања и специфичнијим просторним односима; усмено и писано размењивање информација у вези са смером кретања и просторним односима; усмено и писано описивање смера кретања и просторних односа.
	ИЗРИЦАЊЕ ДОЗВОЛА, ЗАБРАНА, УПОЗОРЕЊА, ПРАВИЛА ПОНАШАЊА И ОБАВЕЗА	Слушање и читање једноставнијих исказа у којима се изражавају дозволе, упозорења, правила понашања и обавезе; постављање питања у вези са забранама, дозволама, упозорењима, правилима понашања и обавезама и одговарање на њих; усмено и писано саопштавање забрана, дозвола, упозорења, правила понашања и обавеза.
	ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА	Слушање и читање једноставнијих текстова, у којима се говори о томе шта неко има/нема или чије је нешто; постављање питања у вези са припадањем и одговарање на њих.
	ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА И НЕДОПАДАЊА	Слушање и читање једноставнијих текстова којима се изражава допадање/недопадање; усмено и писано изражавање допадања/недопадања.
	ИЗРАЖАВАЊЕ МИШЉЕЊА	Слушање и читање једноставнијих текстова у којима се тражи и износи мишљење и изражава слагање/неслагање; усмено и писано тражење изношење мишљења и изражавање слагања и неслагања.
	ИЗРАЖАВАЊЕ КОЛИЧИНЕ, ДИМЕНЗИЈА И ЦЕНА	Слушање и читање једноставнијих текстова у којима се наводе количине, димензије и цене; размењивање информација у вези с количином, димензијама и ценама, усмено и писано.

ТЕМАТСКЕ ОБЛАСТИ У НАСТАВИ СТРАНИХ ЈЕЗИКА ЗА ОСНОВНУ ШКОЛУ – ДРУГИ ЦИКЛУС

Напомена: Тематске области се прожимају и исте су у сва четири разреда другог циклуса основног образовања и васпитања – у сваком наредном разреду обнавља се, а затим проширује фонд лингвистичких знања, навика и умења и екстралингвистичких представа везаних за конкретну тему. Наставници обрађују теме у складу са интересовањима ученика, њиховим потребама и савременим токовима у настави страних језика.

- 1) Лични идентитет
- 2) Породица и уже друштвено окружење (пријатељи, комшије, наставници итд.)
- 3) Географске особености
- 4) Србија – моја домовина
- 5) Становање – форме, навике
- 6) Живи свет – природа, љубимци, очување животне средине, еколошка свест
- 7) Историја, временско искуство и доживљај времена (прошлост – садашњост – будућност)
- 8) Школа, школски живот, школски систем, образовање и васпитање
- 9) Професионални живот (изабрана – будућа струка), планови везани за будуће занимање

- 10) Млади – деца и омладина
- 11) Животни циклуси
- 12) Здравље, хигијена, превентива болести, лечење
- 13) Емоције, љубав, партнерски и други међуљудски односи
- 14) Транспорт и превозна средства
- 15) Клима и временске прилике
- 16) Наука и истраживања
- 17) Уметност (нарочито модерна књижевност за младе; савремена музика, визуелне и драмске уметности)
- 18) Етички принципи; ставови, стереотипи, предрасуде, толеранција и емпатија; брига о другоме
- 19) Обичаји и традиција, фолклор, прославе (рођендани, празници)
- 20) Слободно време – забава, разонода, хобији
- 21) Исхрана и гастрономске навике
- 22) Путовања
- 23) Мода и облачење
- 24) Спорт
- 25) Вербална и невербална комуникација, конвенције понашања и опхођења
- 26) Медији, масмедији, интернет и друштвене мреже
- 27) Живот у иностранству, контакти са странцима, ксенофибија

ЈЕЗИЧКИ САДРЖАЈИ

ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Комуникативна функција	Језички садржаји
ПОЗДРАВЉАЊЕ И ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ И ТРАЖЕЊЕ/ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ И ДРУГИМА	<p><i>Hi Sophie, how are you/ have you been? Fine!/ Pretty good!/Great!/ Never been better!/Not bad!/As usual./A little busy actually!/I've been busy studying, how about you?/Thanks for asking, and you?</i> <i>It was nice meeting you. It was nice/a pleasure meeting you as well/too./You as well/too./I hope to see you again./I look forward to meeting/seeing you again. Say hello/hi to your family.</i> <i>Is Dorian your first name? No, it's my middle name. My first name is David. What's your first/middle/last name/family name/surname?</i> <i>I was named after my great-grandfather, who was Russian. Who were you named after? My godparents chose this name for me. I grew up/was raised in Serbia, but my parents moved to Australia when I was ten. My paternal grandparents are still alive, but my maternal grandparents died when I was a child.</i> <i>These are my classmates, Vasilije and Neda; we've been friends for years. We belong to the the Drama Club, and we meet once a week/every Thursday afternoon. Which school club do you belong to?</i> <i>Who's that girl on the right/left - the one in the leather jacket and plain T-shirt? The picture was taken a few years ago, but it must be Elena, a girl from my class. She plays the guitar in the school orchestra. What instrument do you play?</i> <i>Luka and I go to the same school, but we aren't in the same class. We get on/along very well, although we don't always agree about everything. He doesn't live in my street; however, he lives very close to me, just round the corner. Who do you get on/ along (well) in your class/school/family?</i> <i>Phillip's quite brainy, and he's really good with computers, but he's been really bad-tempered since his parents got divorced. Who has he lived with since then?</i></p> <p><i>The Present Simple Tense</i> за изражавање сталних и уобичајених радњи <i>The Past Simple Tense</i> глагола <i>to be</i> и осталих глагола (правилних и неправилних) <i>The Past Continuous Tense</i> <i>The Present Perfect Tense</i> учесталијих глагола (правилних и неправилних) Питања са <i>Who/What/Which/Where/When/Why...</i> Питања са препозиционим глаголима Употреба и изостављање чланова при ближем одређивању лица, у фиксним изразима (<i>go to school/by car/on foot...</i>), са основним географским појмовима (називима улица, градова, држава...) Модални глаголи за извођење закључака о садашњости (<i>must, can't, may...</i>) Пасивни облик глагола у простим временима (<i>Present Simple, Past Simple, Future Simple</i>)</p> <p>(Интер)културни садржаји: устаљена правила учтивне комуникације; имена и надимци; родбина, породични односи и родбинске везе. Већи градови у земљама циљне културе.</p>
ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА, ПОЈАВА, РАДЊИ, СТАЊА И ЗБИВАЊА	<p><i>What's he/she like? He's smart and confident, but he's slightly irresponsible at times. What does he/she look like? She's of medium height/build and she's got medium length straight/wavy/curly hair. She usually wears sporty clothes – she must love sports!</i> <i>My sister's too young to take the driving test. My brother isn't tall enough to play basketball.</i> <i>Fast food is unhealthy, isn't it? These potatoes are too salty, aren't they?</i> <i>Our results look great compared to theirs. We can't be worse than them.</i> <i>The lamp is broken! The news is fascinating/unbelievable.</i> <i>What an enormous fish! What a lovely drawing! What lovely weather! How interesting/boring!</i> <i>You can see/There's a church in the middle/in the background/in front of the picture.</i> <i>I didn't enjoy the amusement park – it was too scary!</i> <i>It was -10 degrees on the mountain - it was freezing cold and snowy.</i> <i>It rained/ snowed more heavily than last night.</i> <i>What's the title of the book/film? It's a novel/film entitled...</i> <i>Serbia is situated at the crossroads of Central and Southeast Europe. Belgrade is located at the confluence of the Danube and Sava Rivers.</i> <i>The United Kingdom consists of four countries: England, Wales, Scotland and Northern Ireland.</i> <i>The UK national anthem is called "God Save the Queen", while the US national anthem is called "The Star Spangled Banner". What's Serbian national anthem called? It's "God of Justice".</i> <i>What is/are the most endangered animal species in the world?</i> <i>What is/are the most popular teen TV series in your country?</i> <i>In Serbian tradition godparents are usually given the responsibility for naming a newborn child.</i></p> <p><i>The Present Simple Tense</i> и <i>The Present Continuous Tense</i> за изражавање појава, радњи, стања и збивања у садашњости, <i>The Past Simple Tense</i> и <i>The Past Continuous Tense</i> за изражавање појава, радњи, стања и збивања у прошлости Поређење прилога Придеви са наставцима <i>-ed</i> и <i>-ing</i> <i>Too (adjective) to... / (not) enough (adjective) to...</i> Творба и употреба прилога за начин (<i>beautifully, quickly, happily, well, badly, fast, hard...</i>) Употреба одређеног члана код поређења придева/прилога Употреба/изостављање одређеног члана са основним географским појмовима (називима градова, држава, река...) Релативне заменице <i>who, which, that, whose, where...</i> Неодређене заменице (<i>somebody, something, anybody, anything, nobody, no one, nothing, everything...</i>). Питања са <i>What...like, How, Why...</i> Негативни префикси <i>un-, im-, ir-...</i> Модални глаголи за извођење закључака о садашњости (<i>must, can't, may...</i>) Пасивни облик глагола у простим временима (<i>Present Simple, Past Simple, Future Simple</i>) <i>What (a/an) + adjective + noun</i> <i>Question tags</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: особености наше земље и земаља говорног подручја циљног језика (знаменитости, географске карактеристике и сл.)</p>

<p>ИЗНОШЕЊЕ ПРЕДЛОГА И САВЕТА, УПУЋИВАЊЕ ПОЗИВА ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ И РЕАГОВАЊЕ НА ЊИХ</p>	<p><i>Have a slice of bread!</i> <i>Help yourself/yourself to the sandwiches!</i> <i>Less/More, please!</i> <i>He should cut down on sweets, shouldn't he?</i> <i>If you experience any form of bullying, you should immediately report it to the teachers.</i> <i>What should/shall I do if my Facebook account gets hacked?</i> <i>Are we meeting Pavle and Dorotea in front of the cinema?</i> <i>Let's go sightseeing, shall we?</i> <i>We'll play in the garden if the weather gets better, won't we?</i> <i>I'm on the team, aren't I?</i> <i>I'll keep my fingers crossed for you!</i> <i>Why don't we download some music from the Internet?</i> <i>Let me show you!</i> <i>It's lesson/break/quiz time!</i> <i>The game is over!</i> <i>They asked me to join their team.</i> <i>The doctor told me to stay in bed and drink plenty of fluids.</i> <i>She advised us to take a bus downtown/not to drink the water.</i></p> <p><i>Should</i> за давање савета Изрази: <i>How about...? What about...? Why don't we...? Would you like...? Do you want...? Shall we...? Let's...</i> Модални глаголи за изражавање предлога - <i>can/could/may/might</i> Заповедни начин <i>The Present Continuous Tense</i> за унапред договорене радње <i>Question tags</i> Индиректни предлози и савети Први кондиционал Повратне заменице</p> <p>(Интер)културни садржаји: прикладно упућивање предлога, савета и позива и реаговање на предлоге, савете и позиве.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ МОЛБИ, ЗАХТЕВА, ОБАВЕШТЕЊА, ИЗВИЊЕЊА, ЧЕСТИТАЊА И ЗАХВАЛНОСТИ</p>	<p><i>Can I have my magazine back?</i> <i>Can/Could we have some advice/information about the trip?</i> <i>Could you speak a bit more slowly/speak up, please?</i> <i>Mother told the children to stop arguing/fighting.</i> <i>The flight attendant told the passengers to fasten their seat belts.</i> <i>The librarian asked us not to make noise in the library.</i> <i>Will you leave me alone, please? He asked me to leave him alone.</i> <i>She promised/refused to let me use her laptop/dictionary.</i> <i>I'm sorry for your loss!/I'm sorry to hear that! Thank you for your sympathy/kindness!</i> <i>He thanked me for my help/support.</i> <i>Sorry for being late. Thanks for coming. Thank you in advance!</i> <i>I'll put it down so that I don't make the same mistake again!</i></p> <p>Модални глаголи за изражавање молбе и захтева – <i>can/could/may/will</i> Индиректне наредбе и молбе <i>Gerund/Infinitive</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтиве комуникације, значајни празници и догађаји, честитања.</p>
<p>РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ УПУТСТАВА</p>	<p><i>If you want to help the charity, email... or call...</i> <i>If you want to recycle, sort out/separate different materials and put them in recycling containers.</i> <i>You can set up your account in just a few steps.</i> <i>Once you have finished, you can save your work and share the link.</i> <i>Make sure you check your essay for spelling mistakes before you hand it in!</i> <i>Make/ Do a class survey on their reading habits/ media preferences. Compare/ Present the results.</i> <i>The form must be completed in ink.</i> <i>Write your name and address in block capitals.</i> <i>Fill in the blanks.</i> <i>Don't let go of the handlebar on that bike!</i> <i>Keep your dog on a leash!</i> <i>Hold on! Hold the line!</i> <i>When a challenge is given don't step back. Step up!</i></p> <p>Први кондиционал Заповедни начин Пасивни облик модалних глагола</p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом.</p>

<p>ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У САДАШЊОСТИ</p>	<p><i>How long does it take you to get to school? It takes me half an hour if I go by bus, but this week Dad's driving me to school, so it's taking me only half the time.</i> <i>Who's the teacher telling off?</i> <i>What are the police looking for?</i> <i>She's getting dressed for the party, isn't she? The children are dressed up for the celebration, aren't they?</i> <i>My parents have been married since 2002.</i> <i>Can you do a handstand/ a cartwheel/ a forward/backward roll/ a split/ a bridge?</i> <i>We've been able to use the application for over a year now.</i> <i>Teenagers don't watch TV as often as they used to.</i> <i>My neighbours have got a very big house with a swimming pool - they must be rich!</i> <i>Pavle can't be on holiday - I've just seen him!</i> <i>In Serbian tradition, if you hiccup, someone is talking about you.</i> <i>Plants die if they don't get enough water.</i> <i>The novel/film is based on an oral folk story/a historic fact.</i></p> <p><i>The Present Simple Tense</i> за изражавање сталних и уобичајених радњи <i>The Present Continuous Tense</i> за изражавање тренутних и привремених радњи. Разлике у употреби глаголских облика <i>The Present Simple Tense</i> и <i>The Present Continuous Tense</i> <i>The Present Perfect Simple Tense</i> за изражавање радњи које су почеле у прошлости и још увек трају Нулти кондиционал Питања са препозиционим глаголима <i>Can</i> за изражавање способности у садашњости Модални глаголи за извођење закључака о садашњости (<i>must, can't, may...</i>) Пасивни облик глагола у простим временима (<i>Present Simple</i>) <i>Question tags</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: породични живот; живот у школи и у ширем окружењу – наставне и ваннаставне активности; распусти и путовања; традиција и обичаји.</p>
<p>ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У ПРОШЛОСТИ</p>	<p><i>It was very nice/kind of Nadja to help me with my homework.</i> <i>Nicholas did very well in his test - better than in the previous one!</i> <i>Lara was born in Canada, but her family moved to the USA two years ago. Which US state did they move to?</i> <i>Have you ever read this book? No, but I'd like to.</i> <i>Has Marco finished his exams yet?</i> <i>She has already had supper, hasn't she?</i> <i>It's been ages since we last met, hasn't it?</i> <i>Everybody enjoyed themselves, didn't they?</i> <i>We've won! They've lost!</i> <i>Have the police been able to find the criminals who robbed the bank?</i> <i>When we looked up we could see the stars.</i> <i>I broke my glasses so I couldn't see the board at school.</i> <i>It was raining when I left home this morning.</i> <i>While we were watching TV, I fell asleep.</i> <i>Who were you talking to when I saw you at the party?</i> <i>What was Isaac Newton doing when he discovered the law of gravity? He was sitting in his garden when an apple fell on his head.</i> <i>I didn't use to like animals, but I do now.</i> <i>What kind of TV programmes did you use to watch when you were a child?</i> <i>Robin Hood used to take from the rich and give to the poor.</i> <i>The Indians didn't use to hunt with guns, they used to hunt with bows and arrows.</i> <i>The plane was late so we had to wait for ages.</i> <i>It was very warm so we didn't have to wear jumpers.</i> <i>Did you have to study hard for your maths test?</i> <i>I was given a lot of useful advice/information about the project.</i> <i>How many people were killed in the hurricane/flood/earthquake?</i> <i>How many homes were destroyed by the hurricane/flood/earthquake?</i> <i>What was the deadliest hurricane/flood/earthquake?</i> <i>America was discovered in 1492. When was George Washington elected the first president of the United States?</i> <i>Peter I reigned as the last King of Serbia and as the first King of the Serbs, Croats and Slovenes. When was he proclaimed King of Serbia?</i> <i>Queen Elizabeth II has ruled Britain since 1952, when her father, King George VI, died. When was she crowned?</i> <i>"The Bridge on the Drina" was written by Ivo Andrić. Who was "Oliver Twist" written by?</i></p> <p><i>The Past Simple Tense</i> правилних и неправилних глагола, све употребе <i>The Past Continuous Tense</i>, све употребе Контрастирање употребе и значења глаголских облика <i>The Past Simple Tense</i> и <i>The Past Continuous Tense</i> <i>The Present Perfect Simple Tense</i> за изражавање искустава и радњи у неодређеној прошлости и са <i>ever, never, just, already, yet...</i> Контрастирање употребе и значења глаголских облика <i>The Past Simple Tense</i> и <i>The Present Perfect Simple Tense</i> <i>Used to</i> <i>Could</i> и <i>was/were able to</i> за изражавање способности у прошлости Питања са <i>Who/What/Which/Where/When/Why...</i> Питања са препозиционим глаголима Пасивни облик глагола у простим временима (<i>Past Simple</i>) <i>Question tags</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: историјски догађаји, епохална открића; важније личности из прошлости</p>

<p>ОПИСИВАЊЕ БУДУЋИХ РАДЊИ (ПЛАНОВА, НАМЕРА, ПРЕДВИЂАЊА)</p>	<p><i>I'm going to the dentist's/doctor's tomorrow morning. Anja is spending the weekend at her grandparents'. My auntie Sara is getting married next month. My mum's flying to Rome this afternoon. What time does her plane leave? The project will/could/may/might be finished by the end of the month. Will you be able to hand in your project in time? I hope the rain will stop soon! Look at the bright sky – it's going to be a lovely day today! The car's going to hit the child! We're going to miss the train! Mina's going to take the final exam at the end of term - I'm sure she'll pass it. I'll let you know as soon as I get the results! Let's cross that bridge when we come to it! The teacher will get angry if we don't finish our homework, won't he? If Nenad doesn't do any revision for his exam, he will get bad marks and fail it. I haven't heard from my cousins for ages - I'll text them to check if they're OK. What will happen if we don't stop polluting our planet? In Serbian tradition, if your left palm is itching, you will get money, but if it's the right one then you will give money.</i></p> <p><i>The Present Continuous Tense</i> за изражавање унапред договорених/испланираних радњи <i>The Present Simple Tense</i> за изражавање будућних радњи које су део утврђених распореда/програма <i>The Future Simple Tense</i> за изражавање одлука донетих у тренутку говора, обећања и предвиђања на основу знања, искуства и веровања Модални глаголи за изражавање вероватноће: <i>could/may/might</i> <i>Going to</i> за изражавање планова, намера и предвиђања на основу чулних опажања Временске зависне реченице за изражавање будућности и одговарајући везници (<i>when, after, before, as soon as...</i>) <i>Stative verbs (promise, believe, think, hope...)</i> Пасивни облик глагола у простим временима (<i>Future Simple</i>) <i>Question tags</i> <i>Will be able to</i> за изражавање способности у будућности</p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом; традиција и обичаји.</p>
<p>ИСКАЗИВАЊЕ ЖЕЉА, ИНТЕРЕСОВАЊА, ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА</p>	<p><i>What's wrong/the matter with you? My knee/ankle hurts! / I've got a sore throat and a runny nose. That must be the flu. You need some medicine. Get well/better soon! What do you want to talk about? She's been very lonely since her best friend moved house last year. Why's Sara angry with me? She might be jealous of you! He's disappointed with his test results. I'm (very) happy for you/about visiting my aunt in Dublin. My heart sank/ I was over the moon when I heard the news. My parents were very proud of me when I won the first prize. The cake smells/tastes delicious. Can I taste your pie? Teenagers aren't interested in reading the news. The children are not hungry enough to eat a whole pizza. I'm too tired to go out tonight.</i></p> <p><i>Stative verbs (be, want, need, have, hurt, feel, smell, taste...)</i> <i>Why don't we/you</i> + инфинитивна основа глагола. <i>Would like</i> + именица/инфинитив глагола. Употреба придевско-предлошких израза <i>tired of / sick of / fed up with / bored with / disappointed with/by / happy for/about / angry with / proud of / interested in...</i> <i>The Present Simple / Past Simple / Present Perfect Simple Tense</i> Модални глаголи за извођење закључака о садашњости (<i>must, can't, may...</i>) Пасивни облик глагола у простим временима (<i>Present Simple, Present Perfect Simple, Past Simple, Future Simple</i>) Заповедни начин <i>Gerund/Infinitive</i> <i>too (adjective) to/(not) enough (adjective) to</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: мимика и гестикација; интересовања, хоби, забава, разонода, спорт и рекреација.</p>

<p>ИСКАЗИВАЊЕ ПРОСТОРНИХ ОДНОСА И УПУТСТАВА ЗА ОРИЕНТАЦИЈУ У ПРОСТОРУ</p>	<p><i>Could you tell me the way to a nearby/the nearest station? The city hall is closer to/nearer the city centre than the cathedral. The Modern Art Museum is the farthest from the centre. They built their home in a forest on a mountain, among pine trees. We put up our tent on a campsite by the lake, and we slept under the stars. They went sledging down the steep hills. We often go for long walks along the river bank. You mustn't go across this road here. The children were running past/through/around the park. The plane was flying high above the clouds. I placed the speakers right against the wall. Can you wait outside/inside? The cat jumped onto/off the roof/over the wall and into the garden. Yuri Gagarin was the first human being to travel into space. How can I find these places on the map? Canada is north of, and Mexico is south of the United States. The UK is bordered to the south by the English Channel, which separates it from continental Europe, to the east by the North Sea and to the west by the Irish Sea and the Atlantic Ocean. Tara Mountain is located in western Serbia, while the Djerdap Gorge is situated in eastern Serbia. It's on the tip of my tongue! I wrote off the top of my head.</i></p> <p>Предлози за изражавање положаја и просторних односа: <i>in front of, behind, between, opposite, along, above, against...</i> Предлози са глаголима кретања: <i>onto, into...</i> Предлошки изрази са именицама за означавање страна света: <i>north of, south of, to the south, to the west...</i> Придеви изведени од именица за означавање страна света: <i>western, eastern...</i> Компаратив и суперлатив придева Заповедни начин Пасивни облик глагола у простим временима (<i>Present Simple, Present Perfect Simple, Past Simple, Future Simple</i>) Употреба/изостављање одређеног члана са основним географским појмовима (називима градова, држава, река, планина, мора, океана...)</p> <p>(Интер)културни садржаји: јавни простор; типичан изглед места; географске карактеристике наше земље и земаља говорног подручја циљног језика; идиоматска/метафоричка употреба предлошких израза.</p>
<p>ИЗРИЦАЊЕ ДОЗВОЛА, ЗАБРАНА, УПОЗОРЕЊА, ПРАВИЛА ПОНАШАЊА И ОБАВЕЗА</p>	<p><i>The head teacher ordered us not to use our mobile phones in class. They must be put away before the beginning of class. What are the rules about using cell phones in your school? The local council warned the people not to pollute the river. My parents told me not to leave the house without their permission. The animals mustn't be disturbed. Don't let the children feed them! The teams cannot have more than 11 players on the field during a match. The new Spiderman film is rated 12. This means we're allowed to watch it. We're not allowed to talk during the performance. Don't go near Ljubica. She's got chicken pox. Look out! There's a car coming! Watch out! The floor/staircase/pavement is slippery. Be careful. You could burn yourself. Take care in the sun. You may/might get sunburnt. Keep off the grass! No entry! We should say good-bye now!</i></p> <p>Заповедни начин Модални глаголи и глаголски облици за изражавање дозволе, забране, правила понашања и присуство/одсуство обавезе: <i>can/can't, must/mustn't, should/shouldn't, have to/don't/doesn't have to, had to/didn't have to, (not to) be allowed to</i> Модални глаголи за изражавање вероватноће: <i>could/may/might</i> <i>Let/Make</i> + инфинитивна основа глагола Индиректне наредбе и молбе Пасивни облик глагола у комбинацији са модалним глаголима</p> <p>(Интер)културни садржаји: понашање у кући, школи и на јавним местима; значење знакова и симбола.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА</p>	<p><i>That's your parents' car; isn't it? These are my sunglasses, aren't they? Is that Lazar's phone? I'm not sure, it could be Sanja's. This can't be my book, it must be yours; I left mine at home.</i></p> <p>Саксонски генитив са именицом у једнини и множини (правилна и неправилна множина) – <i>my friend's/ friends'/ children's books</i> Присвојне заменице <i>mine, yours...</i> Питања са <i>Whose</i> Модални глаголи за извођење закључака о садашњости (<i>must, can't, may...</i>) <i>Question tags</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: однос према својој и туђој имовини.</p>

ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА И НЕДОПАДАЊА	<p><i>My most/least favourite outdoor/indoor activity is... Masha enjoys outdoor swimming, doesn't she? She can't be keen on skiing, she doesn't like winter sports. My sister prefers vanilla to chocolate ice-cream / traditional shopping to online shopping / downloading music to buying CDs. Which one do you prefer? It's not my cup of tea!</i></p> <p>Придевско-предлошке фразе - <i>interested in, good/bad at, crazy about, keen on...</i> Глаголи <i>like/love/hate/enjoy/prefer/can't stand</i> + глаголска именица Питања са <i>What, Who, Why, Which...</i> Модални глаголи за извођење закључака о садашњости (<i>must, can't, may...</i>) <i>Question tags</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: уметност, књижевност за младе, стрип, музика, филм, спорт.</p>
ИЗРАЖАВАЊЕ МИШЉЕЊА	<p><i>I don't think that mobile phones should be banned in schools. / In my opinion, students should be allowed to use cell phones in school for safety reasons. What do you think? What's your opinion? Who do you think will win/lose the match? What do you mean by that? They must/can't be rich/poor/famous... I agree/disagree with you on that!</i></p> <p><i>Stative verbs (think, like, agree, believe, mean...)</i> Питања са <i>What, Why, How...</i> Модални глаголи за извођење закључака о садашњости (<i>must, can't, may...</i>) Пасивни облик глагола у простим временима (<i>Present Simple, Past Simple, Future Simple</i>) Пасивни облик модалних глагола</p> <p>(Интер)културни садржаји: поштовање основних норми учтивости у комуникацији са вршњацима и одраслима.</p>
ИЗРАЖАВАЊЕ КОЛИЧИНЕ, ДИМЕНЗИЈА И ЦЕНА	<p><i>What's the population of Belgrade? It's nearly 1.7 million people. It lies 116.75 metres above sea level. The Dead Sea is the world's lowest point of land at 423 metres below sea level. What's the height of the world's tallest building? It's a skyscraper in Dubai that reaches 829.8 m. My mum works on the 15th floor of a 29-storey building. What's the length of the world's longest river? It's the Nile in Africa, and it's 6,853 km (4,258 miles) long. What's the weight of the world's heaviest animal? It's the blue whale, and it weighs about 200 tonnes. What are the length, width and depth of the pool? It's 6 metres long, 4 metres wide and 2 metres deep. What's its size? Its area is 24 square metres. What's the size of the image? It's 29.6 KB. How much do these apples weigh? They're almost two and a half kilos/five and a half pounds. We need only 2 loaves of bread for the party. That's a bargain! This costs a lot! They gave us a lot of useful advice/information. I heard some amazing news this morning. How much homework did you have last night? We've got fewer subjects/ less homework this year. Neda got full marks in her test – ten out of ten!</i></p> <p>Основни бројеви преко 1000 Небројиве именице: <i>information, advice, news, homework...</i> Грађење именица за изражавање димензија: <i>high-height, long-length, deep-depth, wide-width...</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: друштвено окружење; валуте циљних култура; правописне конвенције при раздвајању хиљада, као и целих од децималних бројева; конвенције у изговору децималних бројева; метрички и неметрички систем мерних јединица.</p>

ИТАЛИЈАНСКИ ЈЕЗИК

Комуникативна функција	Језички садржаји
ПОЗДРАВЉАЊЕ И ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ И ТРАЖЕЊЕ/ ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ И ДРУГИМА	<p><i>Come stai? Come sta? Come va? Bene, grazie. / A presto! / A domani! / Buona notte! Di dove sei? Sono di... Sono della Serbia. Come ti chiami? / Come si chiama? / Mi chiamo... / Sono... / Piacere. Questo/a è il mio amico/la mia amica... Si chiama... / Questo è il signor... / La signora... Lui/lei è di Verona. È nato/a Padova, ma vive a Torino. / Questa è mia cugina Marta. Lei vive in Italia. Suo padre è ingegnere e lavora in Fiat. Io sono figlia unica, e tu? / Hai fratelli o sorelle? / Questi sono i miei compagni di classe (mostrando la foto). Quanti anni hai? / Ho 12 anni. / Dove abiti? Dove vivi? / Abito a ..., in Via ... / Qual è il tuo/il Suo indirizzo? / Il mio indirizzo è... / Nome, cognome, indirizzo, nazionalità, data di nascita... / Quando sei nato/a? Sono nato/a il / l'... nel ... / Quando è il tuo compleanno? Cosa fai nel tempo libero? Nel tempo libero gioco a pallavolo/ suono la chitarra. Che lavoro fa tua madre? Lei è commessa. Cosa hai fatto ieri dopo la scuola? Sono andata al cinema con mio fratello maggiore, e tu? Perché non sei venuto alla festa di Mirko?</i></p> <p>Презент индикатива. Прошло време (Passato prossimo): правилни и неправилни глаголи. Личне заменице. Упитне речи: <i>come, di dove, quanto, dove, come/chi, che cosa, chi, perché.</i> Показна заменица (<i>questo/a/e, quello/a/e/i</i>). Бројеви.</p> <p>(Интер)културни садржаји: устаљена правила учтивости комуникације; имена и надимци; родбина, породични односи и родбинске везе. Већи градови у земљама циљне културе.</p>

<p>ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА, ПОЈАВА, РАДЊИ, СТАЊА И ЗБИВАЊА</p>	<p><i>Andrea ha i capelli/ gli occhi/ neri. È alto/a, magro/a... ha gli occhi azzurri / È più alto di Luigi./ I capelli di Anna sono più corti dei miei. La bici è meno costosa della macchina.</i> <i>Lei è la mia migliore amica. È generosa, simpatica, sincera, buona, ma un po' timida./ Perché sei triste?</i> <i>Per me questa è la più buona pizza di Napoli./ Questa rosa è la più bella del nostro giardino.</i> <i>Siamo felici perché andiamo insieme in gita.</i> <i>Questa è la mia camera. È piccola, ma mi piace molto. È molto ordinata/disordinata. C'è/ Ci sono....</i> <i>Lui/lei porta i pantaloni neri/la gonna rossa.</i> <i>Questa è la mia famiglia.../ Nikola è il mio fratello minore/maggiore. Lui suona il violino molto bene.</i> <i>Non ti capisco, parla piano, per favore.</i> <i>Oggi mi sento male./ Paolo è stanco perché non ha dormito bene.</i> <i>Il ghepardo è un animale molto veloce/velocissimo</i> <i>Roma è più grande di Firenze./ Napoli è meno tranquilla di Macerata. /Il nostro albero è alto come il vostro.</i></p> <p>Личне заменице. Упитне речи (<i>quanto, dove, come/chi, che cosa</i>). Придеви. Род, број и слагање с именицама. Одређени и неодређени члан. Прилози за начин. Поређење придева са <i>più/meno</i>. Апсолутни суперлатив. Релативни суперлатив. Поређење придева по једнакости.</p> <p>(Интер)културни садржаји: особености наше земље и земаља говорног подручја циљног језика (знаменитости, географске карактеристике и сл.)</p>
<p>ИЗНОШЕЊЕ ПРЕДЛОГА И САВЕТА, УПУЋИВАЊЕ ПОЗИВА ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ И РЕАГОВАЊЕ НА ЊИХ</p>	<p><i>Facciamo una gita domani? Perché no? È un'ottima idea! Perché non chiamiamo anche Marco? Dove ci troviamo? Dai, andiamo! A che ora partiamo? Alle sette, va bene? Prendiamo il treno alle otto. Perfetto! Portiamo anche i panini? Ci sentiamo stasera.</i> <i>Ti invito a venire alla mia festa di compleanno! Vorrei invitarti alla mia festa. /Grazie, ci vengo volentieri!// Mi dispiace, ma non posso perché non mi sento bene...</i> <i>Va' dal medico! Perché non vai dal medico? Dovresti andare dal medico!// Sta' tranquillo!</i> <i>Se fa freddo, non uscire! Se piove, portiamo l'ombrello!</i> <i>Non mangiare troppi dolci!// Bevi tanta acqua!</i> <i>Facciamo i compiti insieme!</i> <i>Verresti con me al cinema?</i></p> <p>Презент индикатива повратних глагола Садашње време у значењу будућег. Будуће време Императив Кондиционал садашњи</p> <p>(Интер)културни садржаји: прикладно упућивање предлога, савета и позива и реаговање на предлоге, савете и позиве.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ МОЛБИ, ЗАХТЕВА, ОБАВЕШТЕЊА, ИЗВИЊЕЊА, ЧЕСТИТАЊА И ЗАХВАЛНОСТИ</p>	<p><i>Potresti aprire la finestra, per favore? Grazie. Prego.</i> <i>Posso aiutarti (darti una mano)? Sì, grazie, sei molto gentile. No, grazie./Posso fare una domanda? / Prego.</i> <i>Vorrei un bicchiere di acqua, pre favore.</i> <i>Mi dispiace, ma non posso.</i> <i>Permesso, posso entrare? / Scusa! Scusi!// Un momento/un attimo, per favore.</i> <i>Scusi signora, che ore sono?Mi aiuti, per favore. Prenda questa medicina due volte alla settimana.</i> <i>Posso provare queste scarpe, per favore? Che numero porti?</i> <i>Quale libro ti piace?Questo qui? Quello lì?</i> <i>Pronto! Sono Anna, vorrei parlare con Luca, per favore.</i> <i>Grazie del regalo! È bellissimo!</i> <i>/A che ora parte il treno per Palermo? Alle 20. / Dov'è la fermata dell'autobus numero 71?</i></p> <p>Модални глаголи (<i>potere, dovere, volere</i>). Кондиционал учтивости. Упитни придеви: <i>quale/i; che;</i> Показне заменице: <i>quello/a/i/e; questo/a/i/e</i> Императив за формално обраћање</p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтиве комуникације, значајни празници и догађаји, честитања.</p>
<p>РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ УПУТСТАВА</p>	<p><i>Ascolta e rispondi alle seguenti domande. Scegli la risposta giusta. Sottolinea le parole che non capisci. Presentate in classe il vostro progetto. Create il poster. Completa la tabella. Usa le parole date./</i> <i>La scuola è vicino. Deve prendere il tram numero 7./ Va' dritto! Vada dritto!// Il centro è un po' lontano.</i> <i>Mi dispiace, ma non lo so.</i> <i>Pulire le patate. Tagliare (tagliate) le cipolle. Cuocere a fuoco lento.</i></p> <p>Императив.</p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом.</p>

ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У САДАШЊОСТИ	<p><i>Vivo in campagna. Abito al settimo piano di un grattacielo. La mattina si alza presto e fa colazione al bar. / Di solito pranziamo verso le due./ Non va a letto mai prima delle dieci. / Qualche volta vado dai nonni dopo la scuola./ Siamo a scuola dalle 8 alle 14. In questo film si tratta di una ragazza che descrive la sua infanzia. Cosa stai facendo? Sto guardando la TV. Suo fratello è ancora piccolo e non sa nuotare. Nel mio paese di solito pranziamo alle 3.</i></p> <p>Садашње време. Повратни и прелазни глаголи. Глагол <i>sapere</i>. Прилози и прилошки изрази за време: <i>oggi, domani, qualche volta, sempre, mai, ancora, di solito...</i> Предлози. <i>Stare + gerundio</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: породични живот; живот у школи и у ширем окружењу – наставне и ваннаставне активности; распусти и путовања; традиција и обичаји.</p>
ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У ПРОШЛОСТИ	<p><i>A che ora ti sei alzata stamattina? Mi sono alzata presto. / Ci siamo vestite in fretta. Prima siamo andate da Lusia e poi siamo andate insieme in piscina./Cosa hai fatto ieri pomeriggio? Ho letto un libro interessante. Da piccola andavo spesso dai nonni in campagna. Di solito andavamo con i nostri cugini al mare./ Ogni inverno andavano in montagna./ Quando era giovane mia nonna aveva i capelli lunghi e biondi. Era alta e molto bella./ La camera era piccola, ma con tanta luce. Mentre facevo la doccia, ho sentito il telefono. Mentre noi studiavamo, il papà preparava da mangiare. Cosa avete fatto il sabato scorso? Siamo andati in campagna, e voi? Abbiamo fatto un giro in centro./ L'anno scorso non siamo andati in vacanza. Siamo rimasti a Belgrado. Galileo Galilei ha scoperto il cannocchiale. Antonio Vivaldi è nato/nasce a Venezia. È stato un compositore e violinista italiano.</i></p> <p>Прошло време (<i>Passato prossimo</i>): помоћни глаголи <i>essere/avere</i>; повратни глаголи. Прошло несвршено време, имперфекат (<i>Imperfetto</i>). Употреба имперфекта (<i>Imperfetto</i>) и прошлог времена (<i>Passato prossimo</i>). Упитне речи: <i>come, a che ora, quanto, dove, come/chi, che cosa, chi, perché</i>. Прилози и прилошки изрази за време: <i>prima, poi, dopo, ieri, due settimane fa, un anno fa; di solito, ogni settimana/mese/anno...</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: историјски догађаји, епохална открића; важније личности из прошлости</p>
ОПИСИВАЊЕ БУДУЋИХ РАДЊИ (ПЛАНОВА, НАМЕРА, ПРЕДВИЂАЊА)	<p><i>Da grande vorrei diventare una scienziata./ Da grande vorrei fare il meccanico. Cosa farai domani?/Ti va di venire in piscina con me? Certo! Chiediamo anche a Paolo? Lo chiami tu? Quanto spesso vai in piscina? Ci vado due volte alla settimana. Quando sarà la tua festa di compleanno?/ Domani avrò lezione di ballo. Stasera finisco il mio compito./Devo studiare molto perché domani abbiamo il test di italiano.</i></p> <p>Заменице за директни објекат (<i>Pronomi diretti</i>). Будуће време (<i>Futuro semplice</i>): најфреквентнији глаголи. Употреба садашњег времена за будућу радњу. Прилошка употреба речи <i>ci</i>. Прилози и прилошки изрази за време: <i>domani, sabato prossimo, la settimana prossima...</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом; традиција и обичаји.</p>
ИСКАЗИВАЊЕ ЖЕЉА, ИНТЕРЕСОВАЊА, ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА	<p><i>Ho caldo/freddo/fame/sete.../Ti faccio un panino? Vuoi un po' di acqua? Sì, grazie! Mi piace leggere e dipingere./ Ragazzi, cosa vi piace fare nel tempo libero? Non mi sento bene. Ho mal di testa/gola/stomaco./ Sono molto stanca. Vorrei andara a casa./ Ho paura. Sono nervoso. Andrei al cinema, ma non posso perché devo studiare. Mi piacerebbe fare il giro del mondo. Prendi una medicina. Va' dal dottore. Riposati! Alzati! Fa' un po' di sport! Sta' all'aria aperta! Non ti preoccupare! Tutto andrà bene! Andiamo al cinema! Perché non facciamo una pausa?/ State attenti! Non parlate! Fate i compiti! Che peccato! Che bello! Mi dispiace tanto!</i></p> <p>Императив (друго лице јединице и множине). Глагол <i>piacere</i>. Кондиционал садашњи (<i>Condizionale presente</i>). Повратни глаголи у императиву (најфреквентнији). Прилози за начин (<i>molto, tanto, bene, male</i>).</p> <p>(Интер)културни садржаји: мимика и гестикулација; интересовања, хоби, забава, разонода, спорт и рекреација</p>
ИСКАЗИВАЊЕ ПРОСТОРНИХ ОДНОСА И УПУТСТАВА ЗА ОРИЕНТАЦИЈУ У ПРОСТОРУ	<p><i>Scusa, sai dov'è la libreria? Devi andare dritto e girare a destra dopo il semaforo./ È a destra, dietro l'angolo/accanto alla posta. Attraversa la piazza e vedrai la libreria. / Gira a destra e va' sempre dritto. Scusi, sa dov'è la stazione ferroviaria? È di fronte al cinema. Dove sono i miei quaderni? Sono sul banco./Sotto la sedia c'è un gatto. Fra il tavolo e la sedia c'è lo zaino. Vado in biblioteca./ Sono da Paolo./ La borsa è sul tavolo.</i></p> <p>Императив. Прилози за место (<i>qui, lì, là, giù, su</i>). Предлози за изражавање положаја и просторних односа (<i>in, su, da, tra/fra, dietro, davanti, lontano, vicino, di fronte a...</i>). <i>Preposizioni articolate</i>. Упитни прилог: <i>dove</i>. <i>C'è/ci sono</i>.</p> <p>(Интер)културни садржаји: јавни простор; типичан изглед места; географске карактеристике наше земље и земаља говорног подручја циљног језика; идиоматска/метафоричка употреба предлошких израза.</p>

<p>ИЗРИЦАЊЕ ДОЗВОЛА, ЗАБРАНА, УПОЗОРЕЊА, ПРАВИЛА ПОНАШАЊА И ОБАВЕЗА</p>	<p><i>Spingere. Tirare./ Spegnerе il cellulare. È vietato parcheggiare! Si prega di non buttare carte e rifiuti per terra! Dovresti studiare di più!</i> <i>Permesso, posso entrare?/ Posso uscire?/Potresti chiudere la porta, per favore?/ Puoi/Può ripetere, per favore!/ Come, scusi?/ È libero questo posto?Mi dispiace, è occupato.</i> <i>Ragazzi, fate silenzio!</i> <i>Vietato l'accesso! Vietato fumare! Divieto di pesca.</i> <i>Non posso uscire perché devo finire il compito di casa. / Gino non può venire perché non si sente bene.</i></p> <p>Модални глаголи за изражавање дозволе, забране, правила понашања и обавезе. Императив. Кондиционал модалних глагола за изражавање дозволе, забране, правила понашања и сл.</p> <p>(Интер)културни садржаји: понашање у кући, школи и на јавним местима; значење знакова и симбола.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА</p>	<p><i>Di chi è questa bici? È di Laura./ È tuo questo libro? No, è di Marco./ Questo zaino è mio.</i> <i>Hai un dizionario?Sì, ce l'ho. No, non ce l'ho.</i> <i>Luigi non ha il biglietto per il concerto.</i></p> <p>Конструкција за исказивање припадности. Питања са <i>di chi</i>. Речца <i>ci</i> у изразима <i>ce l'ho, ce l'abbiamo...</i> Присвојни придеви и заменице. Показни придеви. Одређени и неодређени члан. Негација. Упитна интонација.</p> <p>(Интер)културни садржаји: однос према својој и туђој имовини.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА И НЕДОПАДАЊА</p>	<p><i>Che cosa ti piace fare nel tempo libero? Nel tempo libero mi piace/preferisco....perché.../Il mio film preferito è.../ Ti piace il nuoto?/Ti piace nuotare?/ Mi piacciono i libri gialli perché...</i> <i>Non mi piace/piacciono... perché...</i> <i>A chi piace/piacciono...</i> <i>Quando ero più piccola mi piaceva tanto disegnare.</i> <i>Non mi è piaciuto il film. Ti è piaciuta la pizza?</i></p> <p>Глагол <i>piacere</i> у садашњем и прошлом времену. Ненаглашење личне заменице у функцији индиректног објекта (<i>pronomi indiretti: mi, ti,ci,vi, le/gli</i>).</p> <p>(Интер)културни садржаји: уметност, књижевност за младе, стрип, музика, филм, спорт.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ МИШЉЕЊА</p>	<p><i>Secondo me/Per me/ è importante avere un animale a casa. Secondo me/Per me/dobbiamo aiutare Marco.</i> <i>È vero. / È sbagliato.</i> <i>Hai ragione./ Non è vero. Sbagli. (Non) sono d'accordo con te. Non ci credo.</i></p> <p>Изражавање мишљења индикативом (<i>Secondo me/Per me...</i>). Ненаглашење личне заменице у функцији индиректног објекта (<i>pronomi indiretti: mi, ti,ci,vi, le/gli</i>).</p> <p>(Интер)културни садржаји: поштовање основних норми учтивости у комуникацији са вршњацима и одраслима.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ КОЛИЧИНЕ, ДИМЕНЗИЈА И ЦЕНА</p>	<p><i>Quante persone ci sono (al parco)? Ci sono tre persone che leggono il giornale. Ci sono dei bambini che giocano a calcio...</i> <i>Belgrado ha quasi 2 milioni di abitanti.</i> <i>Quanto costa un chilo di mele?</i> <i>Vorrei due etti di prosciutto cotto, grazie./ Vorrei un po' di pane, grazie.</i> <i>Compriamo del pane, delle patate e dell'uva./ Quante mele vuole, signora? Ne prendo due chili, grazie./ Quanta frutta mangi? Ne mangio poca.</i> <i>Scusi? Possiamo ordinare? Per me una pizza Napoletana e per la ragazza una cotoletta con le patatine.</i> <i>Che numero porta? Che taglia porti?</i> <i>Il grattacielo è alto più di 500 metri.</i> <i>Oggi è il 25 aprile 2019.</i></p> <p>Упитни придев /прилог: <i>quanto/t/a/e</i>. Партитиван члан. <i>Ne partitivo</i>. Прилози за количину: <i>poco/molto/tanto;un po'</i>. Основни бројеви преко 1000.</p> <p>(Интер)културни садржаји: друштвено окружење; валуте циљних култура; правописне конвенције при раздвајању хиљада, као и целих од децималних бројева; конвенције у изговору децималних бројева; метрички и неметрички систем мерних јединица.</p>

НЕМАЧКИ ЈЕЗИК

Комуникативна функција	Језички садржаји
<p>ПОЗДРАВЉАЊЕ И ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ И ТРАЖЕЊЕ/ ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ И ДРУГИМА</p>	<p><i>Hallo Sarah, wie geht es dir? Guten Tag, Frau Bauer, wie geht es Ihnen? Danke, (mir geht es) sehr gut/prima/ nicht schlecht. Leider schlecht. Es geht. Ich freue mich. Freut mich! Es war schön. Ich hoffe, dich wiederzusehen. Bis bald! Bis dann! Ist Marion dein Vor- oder Nachname? – Mein Vorname. Und wie ist dein Nachname? – Kruggel. Vesna, woher kommst du? – Ich bin in Deutschland geboren, aber meine Eltern kommen aus Serbien. Sie sind vor 20 Jahren nach Deutschland gekommen./ Sie leben seit 20 Jahren hier in Bamberg. Das ist meine Oma Maria. – Ist sie deine Oma mütterlicherseits oder väterlicherseits? – Sie ist die Mutter von meinem Vater. Meine Großeltern väterlicherseits sind gestorben, als ich 10 Jahre alt war. Meine Großeltern väterlicherseits leben nicht mehr. Das sind meine Schulfreunde Maja und Philip. Wir trainieren jeden Tag/ zweimal pro Woche/ montags und freitags zusammen Judo im Sportverein „Spartak“. Maja und ich sind auch Mitglieder der Drama AG. – Bist auch in einem Verein/ in einer AG? Treibst du Sport? Spielst du ein Instrument? Das ist Herr Baumgartner, mein neuer Nachbar. Er ist Ingenieur und arbeitet bei Bosch. Er kommt aus Stuttgart. Jetzt wohnt er aber in Serbien. Er ist geschieden und hat zwei Kinder. Als Programmierer entwickelt er Programme in seiner Firma.</i></p> <p>Личне заменице Упитне речи (wer, woher, wo, wohin, wie...).</p> <p>Одређени и неодређени члан. Прилози за време, место и начин Правилно и неправилно поређење придева и прилога (gern, gut, viel) Садашње и прошло време (перфект и претерит помоћних и модалних глагола).</p> <p>(Интер)културни садржаји: устаљена правила учтиве комуникације; имена и надимци; родбина, породични односи и родбинске везе. Особености градова и области у земљама немачког говорног подручја.</p>
<p>ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА, ПОЈАВА, РАДЊИ, СТАЊА И ЗБИВАЊА</p>	<p><i>Wie sieht er/sie aus? – Er ist groß und schlank, seine Haare sind blond und glatt. Sie ist etwas kleiner als er. Sie hat lange, lockige Haare und ist sehr hübsch. Wie ist er? – Fleißig, zuverlässig, ordentlich, humorvoll und hilfsbereit. Sie ist eine gute Schauspielerin, wie geboren für die Bühne. Fast food ist ungesund. Pommes sind zu fett und zu salzig. Warum isst du sie dann? Dein Zimmer ist aber schön gemütlich. Es ist groß und hell, modern eingerichtet. Das Sofa ist sehr bequem. Am besten gefällt mir der Balkon und der Blick von hier oben. Das Fenster ist gebrochen! Das Wetter ist aber wunderschön/furchtbar. Der Film ist ziemlich/ sehr/ total langweilig, das habe ich nicht erwartet. Meine Stadt ist klein, sie liegt am See und ist von Bergen umgeben. Alles ist niedlich und es ist schön, hier zu leben. Serbien befindet sich an der Kreuzung von Zentral- und Südosteuropa. Belgrad und Novi Sad liegen an der Donau. Deutschland besteht aus 16 Bundesländern, Österreich aus neun und die Schweiz aus 26 Kantonen. Was sind die Wahrzeichen von Belgrad? Was muss man in Belgrad besichtigen?</i></p> <p>Именице. Личне заменице Упитне речи (wer, woher, wo, wohin, wie, welcher, welche, welches, was für ein...).</p> <p>Одређени и неодређени члан – употреба. Прилози за време, место и начин и појачавање особина (ganz, ziemlich, total, furchtbar, schrecklich...) Правилно и неправилно поређење придева и прилога (gern, gut, viel) Придевска промена са чланом. Садашње и прошло време (перфект и претерит).</p> <p>(Интер)културни садржаји: особености наше земље и земаља немачког говорног подручја (знаменитости, географске карактеристике и сл.)</p>
<p>ИЗНОШЕЊЕ ПРЕДЛОГА И САВЕТА, УПУЋИВАЊЕ ПОЗИВА ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ И РЕАГОВАЊЕ НА ЊИХ</p>	<p><i>Um wieviel Uhr treffen wir uns heute vor dem Kino? Um halb acht oder? Kommst du mit? Nehmen Sie/ Nimm den Bus Nummer 78 um Viertel nach sieben. Er fährt direkt zum Kino. Dann sehen wir uns, bis dann. Ich ziehe nach Deutschland um, deshalb lade ich dich zu meiner Abschiedsparty ein. Sag bitte Bescheid, wenn du nicht kommen kannst. Danke für die Einladung. Leider kann ich nicht kommen, denn ich bin am Samstag bei meinen Großeltern. Sie feiern ihren Hochzeitstag. Danke für die Einladung, ich komme gerne. Wir gehen morgen ins Konzert. Hast du Lust mitzukommen?/ Hast du Lust auf das Konzert? – Natürlich. Super Idee. Ich bin nicht daran interessiert. Du bist dick geworden. Du solltest deine Ernährung umstellen und dich mehr bewegen. Vielleicht solltest du nach 18 Uhr nichts essen. Vergiss alle Süßigkeiten! Iss mehr Obst und Gemüse!</i></p> <p>Солте за давање савета Модални и помоћни глаголи за изражавање предлога (möcht-, können/ könnt-, wollen, dürfen/dürft-, würd-) Заповедни начин Прилози (deshalb, darum, deswegen) Везници за изражавање узрока (weil, da, denn)</p> <p>(Интер)културни садржаји: прикладно упућивање предлога, савета и позива и реаговање на предлоге, савете и позиве.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ МОЛБИ, ЗАХТЕВА, ОБАВЕШТЕЊА, ИЗВИЊЕЊА, ЧЕСТИТАЊА И ЗАХВАЛНОСТИ</p>	<p><i>Kannst du/Könntest du etwas langsamer/leiser sprechen? Könnten Sie das Radio ausmachen, ich kann mich nicht konzentrieren. Ich bitte dich um Hilfe. Ich bitte dich mir zu helfen. Lass mich in Ruhe! Lass mich ausreden! Der Lehrer teilte mit, dass der Unterricht morgen wegen seiner Krankheit ausfällt. Entschuldigung! Verzeihung! Entschuldige für Verspätung! Tut mir leid, aber ich habe den Bus verpasst. Ich gratuliere zum Jubiläum. Alles Gute! Herzlichen Glückwunsch! Danke schön. Ich bedanke mich für die Geschenke.</i></p> <p>Модални глаголи и глагол lassen за изражавање молбе и захтева (облици индикатива и конјуктива)</p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтиве комуникације, значајни празници и догађаји, честитања.</p>

<p>РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ УПУТСТАВА</p>	<p><i>Ergänze die Sätze! Antwortet auf die Fragen! Ordne die Texte den Fotos zu. Die Flaschen gehören in diesen Container. Diese Tabletten solltest du dreimal täglich einnehmen. Füllen Sie dieses Formular aus. Du solltest weniger Süßigkeiten essen und viel Wasser trinken.</i> <i>Wenn es stark regnet, musst du alle Fenster zumachen.</i></p> <p>Реалне кондиционалне реченице Заповедни начин.</p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом.</p>
<p>ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У САДАШЊОСТИ</p>	<p><i>Wie lange brauchst du bis zur Schule? Ich brauche eine halbe Stunde zu Fuß. Aber wenn ich mit dem Bus fahre, (dann) brauche nur 10 Minuten.</i> <i>Die Schüler in Indien tragen Uniformen wie die Schüler in England, nicht wahr?</i> <i>Wenn du dich nicht regelmäßig bewegst, kannst du nicht gesund bleiben.</i> <i>Mein Vater geht montags ins Schwimmbad und freitags ins Fitnessstudio.</i> <i>Ich komme in 10 Minuten, bitte warte auf mich.</i> <i>Wir leben seit 5 Jahren in dieser Wohnung.</i> <i>Er fährt für drei Wochen nach Berlin.</i></p> <p>Презент за изражавање сталних и уобичајених радњи Везници (<i>wenn, während</i>) Предлози за изражавање времена (<i>in, an, um, seit, für</i>).</p> <p>(Интер)културни садржаји: породични живот; живот у школи и у ширем друштвеном окружењу – наставне и ваннаставне активности; распусти и путовања; традиција и обичаји.</p>
<p>ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У ПРОШЛОСТИ</p>	<p><i>Es war nett von dir, dass du auf meinen Hund aufgepasst hast, während ich beim Arzt war.</i> <i>Wo hast du gewohnt, als du Kind warst?</i> <i>Hast du dieses Buch schon gelesen? – Ja, vor 3 Jahren.</i> <i>Nach 8 Jahren hat er aufgehört Basketball zu trainieren.</i> <i>Wie hast du deine Ferien verbracht? – Zuerst bin ich mit meinen Eltern ans Meer gefahren und danach habe ich eine Sprachreise nach London gemacht. Es war super.</i> <i>Der Erste Weltkrieg ist 1914 ausgebrochen und hat vier Jahre gedauert.</i> <i>Mileva Maric war mit Albert Einstein verheiratet. Sie hat ihm viel bei der Forschung geholfen und zu seinem Erfolg beigetragen.</i></p> <p>Перфект и претерит правилних и неправилних глагола Везници <i>wenn, als, während, bis</i>.</p> <p>(Интер)културни садржаји: историјски догађаји, епохална открића; важније личности из прошлости</p>
<p>ОПИСИВАЊЕ БУДУЋИХ РАДЊИ (ПЛАНОВА, НАМЕРА, ПРЕДВИЂАЊА)</p>	<p><i>Ich gehe morgen zum Zahnarzt, denn ich habe heftige Zahnschmerzen.</i> <i>Unsere Tante Maria kommt in zwei Stunden zu uns.</i> <i>Nach dem Studium wirst du bestimmt bei deinem Vater in der Firma arbeiten.</i> <i>Ich vermute, dass er im Ausland studieren wird.</i> <i>Ich glaube, der Regen hört bald auf. Ich hoffe, dass der Regen bald aufhört.</i> <i>Was hast du am Sonntagnachmittag vor? – Nichts, ich möchte mich ein bisschen erholen.</i> <i>Was wirst du Hans in Belgrad zeigen, wenn er zu Besuch kommt?</i></p> <p>Презент и футур Везници (<i>wenn, sobald</i>).</p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом; традиција и обичаји.</p>
<p>ИСКАЗИВАЊЕ ЖЕЉА, ИНТЕРЕСОВАЊА, ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА</p>	<p><i>Wie fühlst du dich? Mein Bauch tut weh und ich habe Fieber. – Du musst zum Arzt gehen. Gute Besserung</i> <i>Ich fühle mich ziemlich einsam, seitdem wir hierher umgezogen sind.</i> <i>Warum ärgert er sich über seine Kinder? Vielleicht haben sie schlechte Noten, oder?</i> <i>Ich bin von unserem Spiel enttäuscht. Das war nicht unser glücklicher Tag.</i> <i>Er hat sich so gefreut, als er dieses Stipendium bekommen hat.</i> <i>Wofür interessiert sich deine Schwester? Sie ist interessiert an Mode. Sie kauft ständig Klamotten und Modemagazine.</i> <i>Unser Sportlehrer war sehr stolz auf uns, als wir die Medaille gewonnen haben.</i> <i>Warum hast du das nicht aufgegessen? – Ich habe keinen Hunger, ich bin satt.</i></p> <p>Глаголи са предложним објектом.</p> <p>(Интер)културни садржаји: мимика и гестикација; интересовања, хоби, забава, разонода, спорт и рекреација</p>
<p>ИСКАЗИВАЊЕ ПРОСТОРНИХ ОДНОСА И УПУТСТАВА ЗА ОРИЕНТАЦИЈУ У ПРОСТОРУ</p>	<p><i>Können/Könnten Sie mir sagen, wie ich zum Stadion komme?</i> <i>Entschuldigung, wo ist die nächste Bushaltestelle? – Gehen Sie nur geradeaus und dann die zweite Straße links.</i> <i>Was ist dieses weiße Gebäude gegenüber dem Rathaus?</i> <i>Wir sind an der Donau vorbeigefahren.</i> <i>Mein Haus ist nicht weit weg von der Bushaltestelle (entfernt).</i> <i>Wo ist der Fahrkartensautomat? – Da drüben.</i> <i>Das Wetter ist schön, geh raus und verbringe nicht die ganze Zeit drinnen vor dem Computer.</i> <i>Kommt er aus Süddeutschland? – Ja, sein Ort ist liegt im Südwesten. Er liegt an einem wunderschönen See.</i></p> <p>Предлози за изражавање положаја и просторних односа Прилози за изражавање просторних односа Компаратив и суперлатив придева Заповедни начин.</p> <p>(Интер)културни садржаји: јавни простор; типичан изглед места; географске карактеристике наше земље и земаља говорног подручја циљног језика; идиоматска/метафоричка употреба предлошких израза.</p>

<p>ИЗРИЦАЊЕ ДОЗВОЛА, ЗАБРАНА, ПРАВИЛА ПОНАШАЊА И ОБАВЕЗА</p>	<p><i>Der Schulleiter hat Handyverbot eingeführt. Wir müssen unsere Handys vor dem Unterricht ausschalten und auf dem Tisch liegen lassen. Wie sind die Regeln an deiner Schule?</i> <i>Du darfst diese Grünfläche nicht betreten. Das ist nicht gestattet. An Regeln muss man sich halten.</i> <i>Meine Eltern haben mir verboten, ins Konzert zu gehen, weil ich morgen einen Mathetest schreibe.</i> <i>In Deutschland wird der Müll getrennt und das muss du berücksichtigen, solange du in Deutschland lebst.</i> <i>Rauchen verboten. Tiere füttern ist nicht erlaubt! Eintritt gesperrt! Lass mich schlafen! Lass uns in Ruhe!</i></p> <p>Заповедни начин Модални глаголи за изражавање дозволе, забране, правила понашања и присуство/одсуство обавезе Lassen + инфинитив.</p> <p>(Интер)културни садржаји: понашање у кући, школи и на јавним местима; значење знакова и симбола.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА</p>	<p><i>Gehört das Auto Marions Vater? Gehört das Auto dem Vater von Marion?</i> <i>Das ist meine Sonnenbrille.</i> <i>Er ist der Onkel meines besten Freundes/ von meinem besten Freund. Ist das dein Fahrrad? – Ja, (es ist) meins. Du kannst es haben und fahren.</i> <i>Der Pulli gefällt mir sehr, ich muss ihn haben.</i> <i>Mir passt die Größe dieser Bluse nicht. Wie ist der Name des Autors?</i> <i>Wessen Hund ist das? Das ist der Hund meiner Freundin Martha/ Marthas Hund.</i></p> <p>Саксонски генитив са именицом у једнини и множини Присвојни детерминативи Генитив Питања са <i>Wessen?</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: однос према својој и туђој имовини.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА И НЕДОПАДАЊА</p>	<p><i>Was ist deine Lieblingsfreizeitbeschäftigung? – Skaten.</i> <i>Mir gefällt dieser Film sehr. Er ist einfach Spitze. Die Schauspieler waren total gut.</i> <i>Ich finde Schwimmen sehr gesund.</i> <i>Er mag Skilaufen, darüber hat er sich immer gefreut.</i> <i>Ich liebe Tiere.</i> <i>Basteln macht mir Spaß.</i> <i>Sie genießt, wenn sie ihren Morgenkaffee auf der Terrasse trinkt. Meine Schwester mag lieber Cola als Fanta. Was magst du lieber? Was bevorzugst du? Hörbücher oder gedruckte Bücher?</i></p> <p>Придевска промена Питања са <i>Wie? Welcher, welche, welches? Was für ein?</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: уметност, књижевност за младе, стрип, музика, филм, спорт.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ МИШЉЕЊА</p>	<p><i>Ich denke/miene/glaube/vermute, dass Fast Food der Gesundheit schaden kann. Ich finde, Fast Food kann auch schmecken.</i> <i>Ich teile auch deine Meinung. Meiner Meinung/Ansicht nach haben die Deutschen das beste Brot.</i> <i>Ich finde ihren Rock zu kurz. Findest du auch?</i> <i>Wer gewinnt das Spiel, was denkst du?</i> <i>Ich finde das Kleid nicht so schön, obwohl es so teuer ist.</i> <i>Er sagt, dass ihm der neue Mathelehrer gut gefällt. Nur weiß er noch nicht, ob er streng ist.</i></p> <p>Везници <i>dass, w?, ob, obwohl</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: поштовање основних норми учтивости у комуникацији са вршњацима и одраслима.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ КОЛИЧИНЕ, ДИМЕНЗИЈА И ЦЕНА</p>	<p><i>Wie viele Einwohner hat Belgrad? Etwa 1.7 Millionen.</i> <i>Der Rhein ist mehr als 1200m lang.</i> <i>Wie hoch ist das höchste Gebäude der Welt? – 829 Meter, das ist ein Wolkenkratzer in Dubai.</i> <i>Wie groß bist du? – 1,87.</i> <i>Er wohnt im fünften Stock.</i> <i>Wie weit ist Novi Sad von Belgrad entfernt? – Ich denke, 80km.</i> <i>Wieviel wiegt ein Elephant? – Keine Ahnung.</i> <i>Wie groß ist deine Wohnung? – Die Fläche beträgt 76 Quadratmeter.</i> <i>Was brauchst du für diesen Kuchen? – 250 Gramm Mehl, 10 Eier, eine Tafel Schokolade.</i></p> <p>Основни бројеви преко 1000 Мерне јединице</p> <p>(Интер)културни садржаји: друштвено окружење; валуте циљних култура; метрички и неметрички систем мерних јединица.</p>

РУСКИ ЈЕЗИК

Комуникативна функција	Језички садржаји
<p>ПОЗДРАВЉАЊЕ И ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ И ТРАЖЕЊЕ/ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ И ДРУГИМА</p>	<p><i>Как вас/тебя зовут? Как ваша/ твоя фамилия? Меня зовут Виктор Петрович Иванов. Разрешите/ позвольте вам представить...Это мой друг Саша. Привет, Саша! Добро пожаловать! Мы будем вместе учиться. Очень приятно. Рад/рада с тобой познакомиться.</i> <i>Как вас/тебя зовут? Как ваша/ твоя фамилия? Меня зовут Виктор Петрович Иванов. Разрешите/ позвольте вам представить...</i> <i>Это мой друг Саша. Привет, Саша! Добро пожаловать! Мы будем вместе учиться. Очень приятно. Рад/рада с тобой познакомиться. А кто это? Это моя родственница Света. Она занимается музыкой. Мне кажется, что она хочет стать известной пианисткой.</i> <i>Где ты живёшь? На улице Гагарина, дом 5, квартира 10. На втором этаже, а ты? Я живу на улице Ленина, в доме номер 13, в квартире 17, на четвёртом этаже. Ты знаешь мою соседку Лену? Мне кажется, что вы вместе учились в начальной школе имени Бранислав Нушич. Это его родители. Его папа работает инженером, а его мама медсестрой.</i> <i>У тебя есть братья/сёстры? Да, у меня есть брат. Он моложе меня. Ему 7 лет. Нет, у меня нет сестры.</i> <i>Ты интересуешься музыкой? Нет, не очень, я люблю спорт.</i> <i>У моего папы есть сестра, её зовут Марина. Марина – моя тётя. Её муж, дядя Стефан – немец. У них есть сын, мой двоюродный брат Иван. Ему три года. Он родился в Германии, но сейчас живёт в России, в Москве. Это мой дядя Иван. Он очень интересный человек, художник. Он живёт и работает в деревне Иваново.</i> <i>Я очень рад переписываться с тобой.</i> <i>Это их подруги.</i> <i>Как дела? Нормально. Всё в порядке. Спасибо за мейл (письмо). Большое вам спасибо. Не за что.</i></p> <p>Номинатив множине именица мушког рода са наставком –á/-я (дом –домá, город – городá, учитель – учителя) Реченице с упитним речима (кто, где, как...) Конструкције за изражавање посесивности (потврдне и одричне): у+ ген. личних заменица и именица (у меня есть, у меня нет). Личне заменице 3.лице са и без предлога (к ней, ей) Присвојне заменице Непромењиве присвојне заменице за изражавање припадности трећем лицу его, её; их Глаголи заниматься, интересоваться, стать + инструментал. Кратак облик придева рад/рада; рады. Безличне реченице са одричним заменицама са префиксом не у предикату. Не за что.</p> <p>(Интер)културни садржаји: устаљена правила учтивости; имена, патроними, презимена и надимци; адреса; формално и неформално представљање; степени сродства и родбински односи; нумерисање спратова, називи већих градова, познатијих држава и њихових становника, родно место.</p>
<p>ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА, ПОЈАВА, РАДЊИ, СТАЊА И ЗБИВАЊА</p>	<p><i>Какой это город/деревня? Какие интересные места, улицы и исторические памятники находятся там? Какие достопримечательности в столице Росии, а какие в столице Сербии? Это – памятник Петру Первому. Какой большой и красивый! Тебе нравится больше памятник Пушкину или Петру Первому? Этот памятник мне известен. Какой Миша? Как Миша выглядит? Я в первый раз с ним встречаюсь, опиши его. Миша невысокий, стройный. Какая Маша? Маша высокая, полная.</i> <i>Какой у него рост?</i> <i>Какие у неё глаза? Глаза – карие, волосы – каштановые.</i> <i>В чём она? На ней блузка в полоску.</i> <i>Миша хорошо знает математику и помогает Маше. Маша очень хорошо плавает. Она живёт в центре Екатеринбургa в многоэтажном доме. Её квартира небольшая. Опиши свою комнату! Моя кровать большая и удобная.</i> <i>Идёт дождь, дует ветер, холодно очень. Завтра будет солнечная погода, без дождя. Ночью поднялся сильный ветер и пошел дождь.</i> <i>Я очень плохо себя чувствую. Болит голова и глотать больно. У меня температура. У него сильно болит спина. У неё грипп/ангина.</i> <i>Мы жили в спортивном лагере прошлым летом. Он спал в большой палатке.</i></p> <p>Промена именица треће деклинације типа область Промена придева. Слагање с именицама у роду, броју и падежу. Кратки придеви – облици промене кратких придева, значење и употреба кратких придева (у предикативној функцији) Башина видна издали. Я рад, что вы приехали. Прилози за начин, место, време. Фреквентне временске конструкције (прошлым летом, в прошлую среду, на следующей неделе, в прошлом году) Садашње време фреквентних глагола. Прошло време фреквентних глагола. Будуће време (просто и сложено). Прости облици компаратива придева/прилога Повратна заменица себя Неодређеноличне реченице без субјекта са предикатом у неодређеноличном глаголском облику (треће лице множине) <i>Здесь продают билеты. Говорят, что это было давно.</i> Безличне реченице у којима лице на које се односи радња безличног глагола може стајати у акузативу. Меня тошнит.</p> <p>(Интер)културни садржаји: карактеристике наше земље и Русије (знаменитости, географске карактеристике и сл.)</p>

<p>ИЗНОШЕЊЕ ПРЕДЛОГА И САВЕТА, УПУЋИВАЊЕ ПОЗИВА ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ И РЕАГОВАЊЕ НА ЊИХ</p>	<p><i>Уберите вецџи! А давајте поспотрим с вами, што там лежит. Давајте вместе приборѣмся в нашей группе! Разложим книги по местам. Помогите мне пожалуйста, давајте все вместе!</i> <i>Я иду в бассейн. Петя, пойдѣшь со мной? Я обожаю плавать. Сегодня мы с вами сделали очень много. Какие молодцы!</i> <i>Чем тебя угостить? Ты будѣшь чай? Нет, спасибо.</i> <i>Что ты будѣшь делать на следующей неделе?</i> <i>Придѣшь ко мне на вечеринку? У меня день рождения. Во сколько? В семь часов в субботу. Внимание! Срочно отправляемся на прогулку!</i> <i>Будем в воскресенье играть в футбол? Когда? В пять. Нет, к сожалению, я еду с родителями к бабушке.</i> <i>Пойдѣм в кино вечером? Давай! Где встречаемся? У входа в метро.</i> <i>Нажмите здесь и зарегистрируйтесь!</i> <i>Не переживай! В следующий раз получишься лучше!</i> <i>У семьи и школы одни беды и проблемы. Давајте искать совместные пути решения!</i> <i>Дорогие ученики! Приглашаем вас принять участие в творческом проекте «Как хорошо любить читать».</i> <i>Мне понравилось, как вы справились с заданием. Наша работа сегодня была очень полезной.</i></p> <p>Промена именица женског рода треће дефлексије чија се основа завршава на –чъ, -цџъ ; -жъ, -шъ. Заповедни начин (позив на заједничку активност) . Безличне модалне конструкције с предикативима (мне нужно, мне надо, мне необходимо). Упитни искази без упитне речи. Интонација. Садашње време у значењу будућег. Будуће време. Промена броја <i>один, одна, одно; одни</i> Одредбени прилози времена: <i>утром, вчера, завтра, сейчас, опять ...</i> Одредбени прилози количине (мере): <i>очень, совсем, слишком ...</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: прикладно упућивање предлога, савета и позива и реаговање на предлоге, савете и позиве.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ МОЛБИ, ЗАХТЕВА, ОБАВЕШТЕЊА, ИЗВИЊЕЊА, ЧЕСТИТАЊА И ЗАХВАЛНОСТИ</p>	<p><i>Вы поняли как выполнить домашнее задание? Скажите, как вы справились с текстом и вопросами?</i> <i>Не забудьте, что у каждого ученика своя роль.</i> <i>Давајте споем эту песню. Пусть они читают.</i> <i>Не ешьте гамбургеры на завтрак. Составьте здоровое меню на день рождения с друзьями. Дайте советы о здоровом питании! Занимайтесь спортом серьезнее!</i> <i>Я согласен (согласна) с тобой. Я не согласна с твоим мнением. Вам помочь? Да, спасибо, возьмите эту сумку, пожалуйста. Спасибо. Благодарю вас. Не за что. Ничего.</i> <i>Дай мне, пожалуйста, тетрадь. Минуточку. Вот она.</i> <i>Можно я подойду? Можно. Мне кажется, что ...</i> <i>Это для меня (не)важно. По – моему, ... Я считаю, что ... Я хотела бы танцевать с тобой..</i> <i>Извините, можно вопрос? Можно.</i> <i>Приезжайте к нам в Сочи!</i> <i>Вы не скажете, как дойти до Красной площади? Конечно, скажу.</i> <i>Простите за беспокойство. Извините за опоздание.</i></p> <p>Заповедни начин (позив на заједничку активност) Глаголи са нерегуларном коњугацијом: 1) глаголи са специфичном коњугацијом: <i>есть, дать</i> 2) глаголи са мешовитом коњугацијом: <i>хотеть, бежать</i> Предикативи који означавају однос лица према некој радњи, стању, предмету и слично: <i>можно, нужно, надо, ...</i> Упитни искази без упитне речи. Интонација. Безличне реченице типа: <i>Мне кажется ...</i> Прошло време глагола са инфинитивном осномом на сугласник (<i>мочь, лечь, печь</i>) Кондиционал за изражавање предлога, жеља (у простој реченици): <i>Я хотела бы...</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтиве комуникације, значајни празници и догађаји, честитања.</p>
<p>РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ УПУТСТАВА</p>	<p><i>Дай такую же книгу. Запомните названные слова. Отметь правильный ответ. Проверьте свои ответы.</i> <i>Используйте сайт ... Из каких частей состоит он- лайн тестирование?</i> <i>Прочитай внимательно вопросы к тексту и обведи кружком букву правильного ответа.</i> <i>Открой рот и скажи «А- а- а». Это лекарство тебе надо принимать три раза в день. Тебе надо лежать в постели пять дней.</i> <i>Сделайте проект-плакат презентацию на тему „Мой любимый город”. Найдите ошибки в тексте! Встаньте!</i> <i>Нарежь картошку кубиками, положи в салатницу.</i> <i>Обрати внимание! Составьте предложения! Вы всё поняли?</i> <i>Старайтесь угадать! Закрой глаза! Правильно ли это?</i> <i>Помните, вам надо прочитать её всего один раз.</i> <i>Вставьте выбранное вами ключевое слово в соответствующем месте.</i> <i>Ответьте на те вопросы, которые кажутся вам наиболее легкими. Не обязательно придерживаться того порядка, в котором приведены вопросы.</i> <i>Один раз топни ногой, подойди к двери и похлопай в ладоши!</i> <i>С трёх до четырёх я провожу время со своими друзьями.</i></p> <p>Промена бројева <i>два, три, четыре</i> Заповедни начин фреквентних глагола на нулти суфикс: <i>встань/те, составь/те, не забудь/те, проверь/те....</i> Употреба простог непроменивог облика компаратива <i>более, менее</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом.</p>

<p>ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У САДАШЊОСТИ</p>	<p><i>Моя семья любит по праздникам собираться с близкими родственниками. В выходные мы ходим в кино или ездим на дачу. Я живу в Москве. Моя бабушка живёт в деревне Азово, недалеко от города Омска. Летом мы ходим купаться на пруд. В Новгороде тоже есть кремль.</i> <i>Я учусь в седьмом классе. В школу я езжу на автобусе. Каждый день я встречаюсь с друзьями. Мы играем в футбол или в волейбол на школьной спортплощадке.</i> <i>Ты активно занимаешься спортом? Какой вид спорта ты можешь мне порекомендовать? В свободное время я играю в компьютерные игры. Я ищу МП4 - плеер.</i> <i>Ты играешь на пианино? Нет, не играю, я пою в хоре.</i> <i>Какие книги ты любишь? А я как раз сейчас читаю Андрича. Если хочешь, можешь взять почитать.</i> <i>Я каждый день примерно пять часов сижу в Интернете. Обычно я встаю в шесть часов. Сначала я включаю ноутбук и читаю электронную почту. С восьми до десяти или одиннадцати мама и папа смотрят телевизор. С шести до семи я делаю уроки.</i> <i>Город Сочи называют южной или курортной столицей России. Здесь можно купаться или ходить по музеям.</i> <i>Зимой мы катаемся на лыжах. Пётр часто ездит на озеро ловить рыбу.</i> <i>Сколько времени поезд едет от Москвы до Владивостока? Самолёт летит в Белград.</i></p> <p>Глаголски вид, разлике у употреби глаголског вида у руском и српском језику (<i>обещать, завтракать...</i>) Садашње време Повратни глаголи, разлике у употреби повратних глагола у руском и српском језику (<i>играть, отдыхать, загорать, учиться...</i>) Глаголи кретања: <i>идти/ходить, ехать/ездить, лететь/летать, плыть/плавать, бежать/бегать, нести/носить</i> Употреба глагола <i>играть</i> (<i>во что, на чём</i>). Употреба глагола <i>есть</i> Прилози за време, начин Предикативи који означавају просторни однос <i>далеко, недалеко...</i> Промена бројева од 5 до 20 Придевске упитне заменице <i>какой, который</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: породични живот; живот у школи и у ширем друштвеном окружењу – наставне и ваннаставне активности; распусти и путовања; традиција и обичаји.</p>
<p>ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У ПРОШЛОСТИ</p>	<p><i>Где он родился? В каком городе он жил?</i> <i>На прошлой неделе мы посмотрели хороший фильм.</i> <i>Что ты делал/делала вчера вечером?</i> <i>Мама нашла свой мобильник.</i> <i>Он помог мне выучить урок. Задание сделали быстро.</i> <i>Сегодня мама пришла с работы в семь часов. Саша не ушёл в свою комнату.</i> <i>Твоя семья когда-нибудь переезжала из одной квартиры в другую.</i> <i>Мы прилетели вчера вечером. Когда вылетает твой самолёт.</i> <i>Мы в прошлом году ездили на машине на море.</i> <i>Я нашла в Интернете информацию о Максиме Горьком. Александр Сергеевич Пушкин родился 6 июня 1799 года в Москве. Название «Сибирь» появилось на карте в 14в.</i> <i>Белград был основан кельтами в IV-III вв. до н.э., поселение называлось Сингидунум. В 1521 году город захватили турки.</i> <i>Открытие Николы Теслы навсегда изменил мир.</i> <i>Бранислав Нушич умер 19 января 1938 г.</i></p> <p>Прошло време повратних глагола. Прошло време глагола кретања са и без префикса Употреба глагола кретања у прошлом времену. Прошло време глагола с суфиксима <i>-чь (мочь), -ти (идти)</i>. Употреба речи <i>тысяча</i> Временске конструкције с именицом <i>год: в 1978 году; в сентябре 1978-го года</i>. Промена редних бројева преко 10. Фреквентне временске конструкције (<i>прошлым летом, в прошлую среду, в прошлом году</i>) Безличне реченице са безличним обликом глагола Прилози и прилошке одредбе за време.</p> <p>(Интер)културни садржаји: историјски догађаји, епохална открића; важније личности из прошлости</p>
<p>ОПИСИВАЊЕ БУДУЋИХ РАДЊИ (ПЛАНОВА, НАМЕРА, ПРЕДВИЂАЊА)</p>	<p><i>Завтра утром я пойду к врачу.</i> <i>Майя проведёт летние каникулы у бабушки в деревне.</i> <i>На следующей неделе моя старшая сестра выходит замуж.</i> <i>Мой брат улетает в Рим сегодня вечером. Во сколько его самолёт вылетает?</i> <i>Мы закончим проект до конца недели.</i> <i>Я надеюсь, что завтра будет хорошая погода.</i> <i>Сегодня солнце светит, будет прекрасная погода!</i> <i>Завтра моя сестра сдаёт экзамен по русскому языку на факультете.</i> <i>Если мы не сделаем домашнее задание, наш учитель рассердится.</i> <i>Что будет в будущем, если человек продолжит загрязнять планету?</i></p> <p>Глаголски вид. Просто и сложено будуће време. Прилози и прилошке одредбе за време. Фреквентне временске конструкције (<i>на следующей неделе, в следующую среду</i>)</p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом; традиција и обичаји.</p>

<p>ИСКАЗИВАЊЕ ЖЕЉА, ИНТЕРЕСОВАЊА, ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА</p>	<p><i>Что с тобой? Как ты себя чувствуешь? У меня сильный насморк и голова очень болит. И температура повышена. У тебя, наверное, грипп. Тебе нужно лекарство. Выздоровлявай быстро!</i> <i>Почему Володя сердится на меня?</i> <i>Желаю тебе счастья и успехов! Удачи тебе!</i> <i>Ой, я очень волнуюсь! Я так переживаю за тебя!</i> <i>Моя тётя приезжает завтра в Москву. Я так радуюсь!</i> <i>Это пирожное так вкусно пахнет. Можно я попробую?</i> <i>Так есть хочется! Я проголодался/ проголодалась. Хочу пить! Дайте мне, пожалуйста, стакан воды.</i> <i>Я так устал/а! Так спать хочется!</i> <i>Я очень интересуюсь историей. А я увлекаюсь пением.</i> Безличне реченице. Глагол <i>хотеть</i>. Глагол <i>хотеться</i> (безлична употреба: <i>мне хочется</i>). Глагол <i>чувствовать себя</i>. Модалне конструкције (лично и безлично) <i>с нужно и должен</i> Заповедни начин. Упитни искази без упитне речи. Интонација. Глаголи <i>интересоваться, увлекаться чем</i>.</p> <p>(Интер)културни садржаји: мимика и гестикација; интересовања, хоби, забава, разонода, спорт и рекреација.</p>
<p>ИСКАЗИВАЊЕ ПРОСТОРНИХ ОДНОСА И УПУТСТАВА ЗА ОРИЕНТАЦИЈУ У ПРОСТОРУ</p>	<p><i>Простите, вы не скажете, где находится ближайшая остановка автобуса? Да, конечно. Идите прямо до конца улицы. За углом – остановка.</i> <i>Извините, остановка одиннадцатого автобуса напротив?</i> <i>Мы гуляли весь день по набережной.</i> <i>У моих родителей дача в горах.</i> <i>Национальный музей находится в центре города.</i> <i>Дети весь день бегали по парку.</i> <i>Подожди, пожалуйста, за дверью.</i> <i>Первым человеком в космосе был Юрий Гагарин.</i> <i>Сибирь находится в центральных и восточных районах России.</i> <i>Гора Златар находится на западе Сербии. Ущелье Джердап находится в восточной Сербии. На юге Россия граничит с Китаем и Монголией.</i></p> <p>Предлошко-падежне конструкције за изражавање места и правца (за <i>дверью, в космосе, на юге, в центре...</i>). Прилози за место и правац. Глаголи кретања. Префиксални глаголи кретања.</p> <p>(Интер)културни садржаји: јавни простор; типичан изглед места; географске карактеристике наше земље и земаља говорног подручја циљног језика; идиоматска/метафоричка употреба предлошких израза.</p>
<p>ИЗРИЦАЊЕ ДОЗВОЛА, ЗАБРАНА, ПРАВИЛА ПОНАШАЊА И ОБАВЕЗА</p>	<p><i>По газонам ходить нельзя!</i> <i>Можно сесть рядом с вами? Можно, конечно. Нет, нельзя, к сожалению. Можно воспользоваться твоим мобильником, пожалуйста?</i> <i>Вы должны отключить свои мобильники на уроке.</i> <i>Мы должны носить школьную форму.</i> <i>Он не может прийти, потому что у него много работы.</i> <i>Осторожно! Двери закрываются!</i> <i>Животных кормить запрещено!</i> <i>Курить запрещено!</i></p> <p>Заповедни начин. Безличне модалне реченице с предикативима <i>можно, нельзя, надо, нужно</i>. Модална конструкција с речима <i>должен/должна/должны</i>. Управни и неуправни говор.</p> <p>(Интер)културни садржаји: понашање у кући, школи и на јавним местима; значење знакова и симбола.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА</p>	<p><i>Это родители моего друга Саши.</i> <i>Чьи это очки? Мои или его?</i> <i>У неё нет чемодана, потеряла.</i> <i>Это твой пенал? Нет, не мой.</i></p> <p>Питања с присвојном упитном заменицом <i>Чей</i>. Конструкције за изражавање посевивности. Општа и посебна негација. Присвојне заменице. Упитни искази без упитне речи. Интонација.</p> <p>(Интер)културни садржаји: однос према својој и туђој имовини.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА И НЕДОПАДАЊА</p>	<p><i>Когда у меня есть свободное время, я хожу/ езжу...</i> <i>Мне нравится смотреть в интернете фильмы, слушать музыку. Вчера я скачал/ скачала из интернета новую песню ДДТ.</i> <i>Мне нравятся зимние виды спорта. Люблю кататься на санках. Не люблю кататься на лыжах.</i> <i>Мой любимый спорт – теннис. Мне интересно смотреть теннис.</i> <i>Мне не очень нравится новый сериал.</i> <i>Я занимаюсь баскетболом. У меня тренировки каждый день.</i></p> <p>Глаголи <i>заниматься, интересоваться (чем)</i>. Безлична употреба глагола <i>нравиться</i>.</p> <p>(Интер)културни садржаји: уметност, књижевност за младе, стрип, музика, филм, спорт.</p>

ИЗРАЖАВАЊЕ МИШЉЕЊА	<p><i>Я думаю, что в школах нужны мобильники. На уроке их можно использовать. Что ты думаешь на эту тему? Пожалуйста, расскажи мне об этой книге. Тебе нравится книга? Как тебе кажется, кто выиграет? Что ты думаешь по этому поводу? Да, я согласен/согласна. Нет, мы не согласны. Кратки облици придева согласен. Безлична употреба глагола казаться. Мне кажется.</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: поштовање основних норми учтивости у комуникацији са вршњацима и одраслима.</p>
ИЗРАЖАВАЊЕ КОЛИЧИНЕ, ДИМЕНЗИЈА И ЦЕНА	<p><i>Сколько жителей в Белграде? Почти два миллиона. Самое высокое здание в «Москва-Сити» – Башня Восток. Её высота – 348 метров. Моя мама работает на 16-ом этаже Башни Восток в «Москва-Сити». Самая длинная река в России – Лена (4.400 километров). Сколько весит яблоко? 200 грамм. Сколько весят эти яблоки? Три с половиной килограмма. У тебя было много домашнего задания? Это дорого! У нас больше/ меньше предметов в этом году. Я получил пятёрку по биологии.</i></p> <p>Основни бројеви преко 1000. Употреба бројних именица <i>тысяча, миллион, половина</i>. Употреба прилога за количину <i>много, мало, несколько</i> уз генитив множине именица. Редни бројеви преко 10. Питања са <i>Сколько</i>.</p> <p>(Интер)културни садржаји: друштвено окружење; валуте ciljних култура; метрички и неметрички систем мерних јединица.</p>

ФРАНЦУСКИ ЈЕЗИК

Комуникативна функција	Језички садржаји
ПОЗДРАВЉАЊЕ И ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ И ТРАЖЕЊЕ/ ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ И ДРУГИМА	<p><i>Tu connais Michel ? Il vient de Poitiers. Je vous présente Monsieur Dupont. Tiens, je te présente Valérie, c'est ma meilleure amie. Moi, c'est René. Bonjour. Enchanté. Salut. C'est ton grand-père sur cette photo, n'est-ce pas? Oui, c'est mon papi, je m'appelle comme lui. Maintenant il a 73 ans. Malheureusement, ma grand-mère est morte. Le grand garçon blond aux yeux verts, avec un pull bleu, c'est Louis. Il s'intéresse à la musique. Qui est cette petite fille à côté de lui ? C'est sa sœur, elle s'appelle Hélène, elle est très gentille. Lucas et moi, nous habitons dans la même rue, mais nous ne sommes pas dans la même classe. Nous nous rencontrons souvent devant l'école.</i></p> <p>Презентативи (<i>c'est, ce sont</i>). Питања интонацијом. Упитна морфема <i>n'est-ce pas?</i> Описни придеви. Презент повратних глагола. Наглашене личне заменице.</p> <p>(Интер)културни садржаји: устаљена правила учтивне комуникације; имена и надимци; родбина, породични односи и родбинске везе.</p>
ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА, ПОЈАВА, РАДЊИ, СТАЊА И ЗБИВАЊА	<p><i>Yves est le garçon le plus grand dans ma classe. Il joue au basket. Elle est médecin. Il est boulanger. Elle est très nerveuse, mais elle voudrait être plus calme. Tu regardes quel animal ? Je regarde ce cheval blanc parce que j'adore les chevaux. Quel est ce livre sur ton bureau ? C'est le livre de français que Sarah m'a prêté. À mon avis, dans la revue qui est devant vous, il n'y a rien d'intéressant. Ce portable ne fait pas de photos et on ne peut pas recevoir des e-mails. Celui-là est meilleur, mais il est plus cher aussi. Pour se relaxer, ma mère fait l'exercice suivant: d'abord, elle se met debout, le dos au mur. Puis, elle lève les bras le plus haut possible. Elle tient cette position pendant 6 secondes. Elle respire normalement. Enfin, elle se repose 6 secondes. On parle français en France, mais aussi en Suisse, au Luxembourg et en Belgique. Le drapeau français est tricolore, le drapeau serbe aussi.</i></p> <p>Презент фреквентних глагола. Поређење придева (компаратив, суперлатив). Показни придеви. Негација (<i>ne/ n'... pas, ne jamais, ne rien, ne personne</i>). Предлози испред назива земаља. Односне заменице: <i>que, qui, où</i> Изостављање одређеног члана испред назива занимања. Средства за исказивање аргумената и логичких односа: <i>d'abord, puis/ensuite, enfin ; mais, pour + infinitif, car, parce que</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: особености наше земље и земаља говорног подручја ciljног језика (знаменитости, географске карактеристике и сл.)</p>

<p>ИЗНОШЕЊЕ ПРЕДЛОГА И САВЕТА, УПУЋИВАЊЕ ПОЗИВА ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ И РЕАГОВАЊЕ НА ЊИХ</p>	<p><i>Je te propose de voir ce film, toi aussi. Si elle a mal à la dent, elle doit aller chez le dentiste. On peut aller chez moi si tu es libre après l'école. Ça me va ! / Pourquoi pas ? / D'accord, et on va jouer aux jeux vidéo. Voulez-vous essayer ? Oui, pourquoi pas ? On ira voir le match si tu finis tes devoirs. J'aimerais bien y aller. Sois patiente. N'ayez pas peur. Et si on allait à la piscine ? C'est une bonne idée.</i></p> <p>Презент фреквентних глагола. Модални глаголи: <i>pouvoir, devoir, vouloir</i>. Будуће време. Кондиционал презента. Хипотетична реченица – вероватни потенцијал. Конструкција : <i>(Et) si + imparfait</i> Субјунктив/ императив глагола <i>avoir</i> и <i>être</i> у устаљеним изразима.</p> <p>(Интер)културни садржаји: прикладно упућивање предлога, савета и позива и реаговање на предлоге, савете и позиве.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ МОЛБИ, ЗАХТЕВА, ОБАВЕШТЕЊА, ИЗВИЊЕЊА, ЧЕСТИТАЊА И ЗАХВАЛНОСТИ</p>	<p><i>Excusez-moi, est-ce que je peux parler à Louise ? Bien, merci et au revoir ! Je peux m'asseoir à côté de vous ? Je voudrais savoir si le centre est ouvert cet après-midi. Est-ce que vous avez l'adresse du Centre ? Bonjour Madame, vous pouvez me dire à quelle heure ouvre le Centre cet après-midi ? Je voudrais cette revue pour adolescents. Celle-là, son titre est Okapi. Regarde-moi! Ouvrez-leur! Téléphonez-leur! Je suis vraiment désolé, Monsieur. Je vous demande pardon. Ne t'inquiète pas ! Je suis fier de toi. Toutes mes félicitations ! Je vous remercie beaucoup, Madame !</i></p> <p>Кондиционал модалних глагола. Упитна реченица са конструкцијом <i>est-ce que</i>. Личне заменице у функцији директног и индиректног објекта. Показне заменице (<i>celui, celle, ceux, celles</i>). Императив. Узвичне реченице. Индиректни говор (упитна реченица)</p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтивих комуникација, значајни празници и догађаји, честитања.</p>
<p>РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ УПУТСТАВА</p>	<p><i>Jeu de mémoire Règles du jeu : - Mélanger les cartes et bien les ordonner face contre table. - Tour à tour, chaque élève retourne deux cartes : s'il retourne une paire, il la garde et peut rejouer. Il faut que tu racontes ça à ton frère. Avez-vous compris ? Pour apprendre, il faut bien écouter. Tu devrais aller à la pharmacie. Tu dois faire les courses aujourd'hui. Tu peux écrire au courrier des lecteurs de ce magazine. Ils vont te répondre. Pourriez/Pouvez-vous me dire où est la gare ?</i></p> <p>Императив. Инфинитив. Конструкција <i>il faut</i> + субјунктив (глаголи I. групе). Конструкција <i>il faut</i> + инфинитив. Модални глаголи. Упитна реченица. Индиректни говор (упитна реченица)</p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом.</p>
<p>ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У САДАШЊОСТИ</p>	<p><i>Tu vas à Nice ? Non, j'en viens. Tu vas souvent à la campagne ? J'y vais chaque été. On est ici depuis lundi. Le mercredi, je fais du tennis. Je sais danser et chanter. Je peux aussi jouer avec les enfants. Quand je veux organiser une fête, je choisis d'abord une date et je réserve un endroit. Ensuite, je fais une liste d'invités. Je prépare des invitations toute seule parce que j'adore dessiner. Enfin, je choisis la nourriture et la musique. Les filles mettent leurs nouvelles robes parce qu'elles se préparent pour la fête.</i></p> <p>Презент фреквентних глагола. Негација (<i>ne/n'... pas, ne jamais, ne rien, ne personne</i>). Прилошке заменице (<i>en, y</i>). Предлози и предлошки изрази (<i>à côté de, chez, depuis</i>). Прилози. Прилози за место (<i>ici, là</i>). Средства за исказивање аргумената и логичких односа: <i>d'abord, puis/ensuite, enfin ; mais, parce que</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: породични живот; живот у школи и у ширем окружењу – наставне и ваннаставне активности; распусти и путовања; традиција и обичаји.</p>

ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У ПРОШЛОСТИ	<p><i>Nous sommes arrivés il y a trois jours. Je n'ai jamais été chez eux. Hier c'était dimanche, je me suis réveillé à 10 heures. Elle a écouté le dernier disque de ce chanteur et elle a décidé d'aller à son concert. J'ai découvert Paris il y a deux ans. Il est né à Genève, mais il a grandi à Lyon parce que ses parents ont déménagé. J'écoutais de la musique quand soudain Pauline est entrée. Quand mes parents étaient petits, l'ordinateur n'existait pas. Il s'est trompé à cause de moi. Je suis désolé. Elle a réussi grâce à ses amis. Les frères Lumière ont inventé le cinéma. Napoléon Bonaparte était le premier empereur des Français. Il est né en Corse. Astérix et Obélix ont vécu dans un petit village gaulois et ils ont lutté contre les Romains.</i></p> <p>Перфекат (<i>passé composé</i>). Имперфекат. Негација (<i>ne/n'... pas, ne jamais, ne rien, ne personne</i>). Предлози и предлошки изрази (<i>il y a</i>). Временска реченица: <i>quand</i>. Средства за исказивање аргумената и логичких односа: <i>d'abord, puis/ensuite, enfin ; mais, grâce à, à cause de, parce que</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: историјски догађаји, епохална открића; важније личности из прошлости.</p>
ОПИСИВАЊЕ БУДУЋИХ РАДЊИ (ПЛАНОВА, НАМЕРА, ПРЕДВИЂАЊА)	<p><i>Quand est-ce qu'on part ? Il demande quand on part. Je pars dans deux jours. D'abord, je vais finir mes devoirs, puis j'irai au cinéma. Si mes parents me laissent partir, je viendrai avec toi! S'il fait beau demain, on va à la piscine. Si j'avais du temps libre, je sortirais ce soir. Qui va jouer les personnages ? Qui va à ce spectacle ? C'est Pierre qui va le faire. Cette année, je vais faire plus de sport et je vais aller à un atelier de peinture. Nous finirons notre projet dans dix jours. Je crois que il va neiger demain. Je suis sûr que tu réussiras.</i></p> <p>Презент фреквентних глагола. <i>Futur simple.</i> <i>Futur proche.</i> Негација (<i>ne/n'... pas, ne jamais, ne rien, ne personne</i>). Предлози: <i>dans</i> + временска одредница Хипотетичне реченице – вероватни и могући потенцијал. Средства за исказивање аргумената и логичких односа: <i>d'abord, puis/ensuite, enfin</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом; традиција и обичаји.</p>
ИСКАЗИВАЊЕ ЖЕЉА, ИНТЕРЕСОВАЊА, ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА	<p><i>Bonne chance! Bon appétit ! Tu as envie de quoi ? J'ai envie d'aller au cinéma. Moi, je n'ai pas envie. J'aimerais être célèbre. Je voudrais voyager partout dans le monde. Je trouve ça intéressant. Je ne trouve pas ça intéressant. J'espère qu'il viendra. Ça me fait plaisir de te revoir ! Tout va bien maintenant. Je n'aime pas le café. Tu as réussi, je suis très content ! Elle n'est pas venue, c'est dommage !</i></p> <p>Презент фреквентних глагола. Кондиционал презент фреквентних глагола. Узвична реченица. Негација.</p> <p>(Интер)културни садржаји: мимика и гестикација; интересовања, хоби, забава, разонода, спорт и рекреација.</p>
ИСКАЗИВАЊЕ ПРОСТОРНИХ ОДНОСА И УПУТСТАВА ЗА ОРИЕНТАЦИЈУ У ПРОСТОРУ	<p><i>Où sont mes affaires? Elle demande où sont ses affaires. Vous ne pouvez pas traverser la rue ici. Au-dessous de mon appartement il y a un parc où je peux voir les enfants qui jouent. Pouvez-vous me montrer où est la gare, s'il vous plaît ? Ma ville est située à 75km au nord de Belgrade. Le Musée national se trouve dans le centre-ville, en face du Théâtre national. Elle habite à Subotica, dans le nord de la Serbie, à la frontière avec la Hongrie. En Serbie il y a cinq parcs nationaux: Djerdap, Kopaonik, Tara, Šar, Fruška Gora. Le tunnel du Mont-Blanc relie Chamonix en France et Courmayeur en Italie. Ils se promènent au bord de la mer.</i></p> <p>Индијектно питање. Релативне заменице (<i>qui, que, où</i>). Основни бројеви. Стране света. Прилози за место (<i>ici, là</i>). Предлози (<i>à, de, en, près de, à côté de, en face de, au bord de...</i>)</p> <p>(Интер)културни садржаји: јавни простор; типичан изглед места; географске карактеристике наше земље и земаља говорног подручја циљног језика.</p>

<p>ИЗРИЦАЊЕ ДОЗВОЛА, ЗАБРАНА, ПРАВИЛА ПОНАШАЊА И ОБАВЕЗА</p>	<p><i>Maman me dit que je peux inviter tous mes copains à mon anniversaire. Tous mes amis vont au cinéma, mais pas moi. Mon papa ne me permet pas. Ne lui dis rien!</i> <i>Tu dois apprendre beaucoup cette semaine. C'est toi qui as jeté la bouteille dans l'herbe ? Non, ce n'est pas moi, je respecte la nature. Cherche une poubelle pour jeter ce papier ! N'ouvrez pas le livre pour le moment ! Ne pas ouvrir les fenêtres. Ne pas se pencher. Assez ! Ça suffit ! On ne mange pas avec ses mains. Il ne faut pas allumer le feu. Il ne faut pas jeter des ordures. Il est interdit de fumer ici.</i></p> <p>Презент фреквентних глагола. Модални глаголи. Императив. Инфинитив. Индиректни говор – изјавне реченице (уводни глагол у презенту). Конструкција <i>il faut / il ne faut pas</i> + инфинитив. Личне заменице у функцији индиректног објекта. Негација. Узвичне реченице.</p> <p>(Интер)културни садржаји: понашање у кући, школи и на јавним местима; значење знакова и симбола.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА</p>	<p><i>Cette moto? C'est celle de mon grand frère. C'est à moi. Ils sont à vous. J'ai fait ma valise. Tu as fait la tienne ? Il est à toi, ce portable rouge, n'est-ce pas ? Non, pas du tout, il est à cette dame-là. J'ai laissé le mien à la maison.</i></p> <p>Презентативи (<i>c'est, ce sont</i>). Присвојни придеви и заменице. Наглашене личне заменице. Негација. Упитна морфема <i>n'est-ce pas?</i> Конструкција за исказивање припадности.</p> <p>(Интер)културни садржаји: однос према својој и туђој имовини.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА И НЕДОПАДАЊА</p>	<p><i>C'est toi que j'aime. Je l'aime comme un frère. Les enfants aiment les jeux de société. Le frère de Mia aime jouer au Scrabble. Comme c'est joli ! Comme sa robe est belle ! Quel beau film ! J'aime les pommes, mais je préfère les bananes. Je déteste la science fiction. J'adore faire du ski. Tu as aimé le film ? Non, il ne me plaît pas.</i></p> <p>Конструкција за наглашавање (<i>c'est... que</i>). Упитна реченица. Узвична реченица. Негација.</p> <p>(Интер)културни садржаји: уметност, књижевност за младе, стрип, музика, филм, спорт.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ МИШЉЕЊА</p>	<p><i>Je suis d'accord avec lui. Je pense que non. Je crois que tu n'as pas raison. Qu'est-ce que vous pensez ? Je ne suis pas sûr, mais je pense qu'il faut attendre encore un peu. Qu'est-ce que tu en penses ? Je crois que Marc n'est pas coupable. Ce n'est pas juste ! Ce n'est pas bien ! À ton avis, quelle équipe a mieux joué ? Selon/Pour moi, c'est l'équipe de mon école. À mon avis, il n'est pas possible de terminer tout en cinq minutes. Je propose une autre solution.</i></p> <p>Презент фреквентних глагола. Изрази: <i>selon..., pour..., à mon avis</i> Наглашене личне заменице. Упитна реченица. Објекатска реченица – глаголи мишљења (индикатив). Негација.</p> <p>(Интер)културни садржаји: поштовање основних норми учтивости у комуникацији са вршњацима и одраслима.</p>

ИЗРАЖАВАЊЕ КОЛИЧИНЕ, ДИМЕНЗИЈА И ЦЕНА	<p><i>Novi Sad est une grande ville? C'est la plus grande ville de la Voïvodine avec presque 300.000 habitants. La France compte près de 67 millions d'habitants. Combien de crayons avez-vous acheté? J'ai acheté deux crayons. Tu as mangé tous les gâteaux? Oui, je les ai mangés. Ça coûte combien? Ces baskets coûtent combien? Ils coûtent 40 euros. Merci! Au revoir! Je voudrais un kilo de pommes et un litre de lait. Voilà! Ça fait combien? 11,30 € trente. 11 euros 30 centimes? C'est cher! Cette tour fait plus de 500 mètres de haut. Nous habitons au cinquième étage. Cette année je suis en 8ème. J'ai autant d'amis que toi. Il a plus de temps libre que moi.</i></p> <p>Основни бројеви преко 1000. Редни бројеви. Партитивни члан. Партитивно <i>de</i>. Компарација. Личне заменице у функцији директног објекта. Упитна реченица. Презентативи (<i>voilà, c'est</i>).</p> <p>(Интер)културни садржаји: друштвено окружење; валуте циљних култура; правописне конвенције при раздвајању хиљада, као и целих од децималних бројева; конвенције у изговору децималних бројева; метрички и неметрички систем мерних јединица.</p>
---------------------------------------	--

ШПАНСКИ ЈЕЗИК

Комуникативна функција	Језички садржаји
ПОЗДРАВЉАЊЕ И ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ И ТРАЖЕЊЕ/ ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ И ДРУГИМА	<p><i>Hola, Buenos días, Buenas tardes / noches, Adiós, Hasta luego</i> <i>Bienvenido/a. –(Muchas) gracias.</i> <i>Hola, ¿qué tal? –(Muy) bien. Y tú, ¿qué tal?</i> <i>Hola, ¿cómo estás? –(Muy) bien, gracias, ¿y tú?</i> <i>Buenos días, ¿cómo está? –(Muy) bien, ¿y usted?</i> lengua escrita: Querido/a + nombre <i>Querido Pedro: Soy un futbolista de Belgrado... Saludos, Manolo</i> Te presento a + <i>Te presento a mi hermano Paco.</i> <i>Te presento a Elena. Es mi amiga. Nos conocemos desde primero/desde el primer grado y vamos juntas al aula de teatro de nuestra escuela.</i> <i>Te presento al señor Mesa. Es nuestro profesor de español.</i> <i>Hola, encantado/a. / Mucho gusto.</i> <i>¿Cómo te llamas? ¿Cuántos años...? ¿Con quién...? ¿Dónde...? ¿De dónde eres? ¿Qué haces? ¿A qué te dedicas?</i> <i>Me llamo Mónica. Tengo trece años y vivo con mi padre. Él es de Grecia. Se mudó a Serbia cuando tenía veinte años. Ahora trabaja en el departamento de informática de una compañía local.</i></p> <p>Поздрави (<i>¡Hola! ¡Buenos días! ¡Buenas tardes! ¡Buenas noches! ¡Hasta luego! ¡Adiós! ¡Chao! ¿Qué tal? ¿Cómo estás(s)?</i>) Индикатив презента фреквентних глагола Питања (<i>qué, quién/es, con quién, cómo, dónde, de dónde, cuándo, cuánto, cómo, alguna vez</i>) Личне заменице, наглашене и ненаглашене Показне заменице Присвојни придеви Бројеви</p> <p>(Интер)културни садржаји: устаљена правила учтиве комуникације (усмене, писане, електронске); имена и надимци; родбина, породични односи и родбинске везе; начин на који представљамо себе или неког другог у матичној земљи и у неким земљама где се говори шпански.</p>
ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА, ПОЈАВА, РАДЊИ, СТАЊА И ЗБИВАЊА	<p><i>¡Qué divertido / aburrido / bonito / interesante...!</i> <i>¿De qué color es?</i> <i>¿Cómo es? –Es igual / diferente / parecido / típico / regular.</i> <i>La blusa es azul. Es de algodón.</i> <i>El libro es más interesante que la película. / El libro es tan bonito como la película.</i> <i>La paella está muy rica.</i></p> <p>Глагол <i>ser</i> за трајну карактеристику; <i>estar</i> за опис стања; најфреквентнији придеви који мењају значење уз <i>ser/estar</i> (<i>aburrido, cansado, rico</i>). <i>¡Qué... + adjetivo!</i> Именице (заједничке, властите); правопис – велико слово Одсуство члана уз имена професија, функције, националности (<i>Es profesora de español</i>). Придеви – род, број и слагање са именицама; положај придева. <i>joven, mayor, anciano; adulto (edad)</i> <i>bonito, feo, bueno, malo, fuerte, débil</i> <i>colores; color claro/oscuro; redondo, cuadrado</i> <i>de madera / piel / plástico / metal / tela / papel / cristal (material)</i> <i>rico, bueno, malo (comida)</i> Компаратив придева (<i>más...que, menos...que, tan...como</i>); компаратив најчешћих неправилних придева (<i>mejor, peor, mayor, menor</i>).</p> <p>(Интер)културни садржаји: особености наше земље и земаља говорног подручја циљног језика (клима, биљни и животињски свет, историјске и културне знаменитости, значајне личности).</p>

<p>ИЗНОШЕЊЕ ПРЕДЛОГА И САВЕТА, УПУЋИВАЊЕ ПОЗИВА ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ И РЕАГОВАЊЕ НА ЊИХ</p>	<p><i>¿Vamos a salir? –Sí, vale. / Vale. ¿por qué no?</i> <i>¿Vienes al club? ¿Quedamos el miércoles? ¿Quedamos en mi casa? –Sí, vale, de acuerdo.</i> <i>¿Por qué no jugamos al fútbol?</i> <i>Te invito a mi fiesta.</i> <i>¿Vienes a mi casa? –Sí, pero más tarde. / Bueno, vale, pero más tarde. / No, lo siento. Me siento mal. Otro día.</i> <i>¿Quieres zumo? –Sí, gracias. / Gracias, está muy rico pero no quiero más.</i></p> <p>ir a + inf. invitar, quedar Супротне реченице (pero...) Узрочне реченице (porque...)</p> <p>(Интер)културни садржаји: прикладно упућивање предлога, савета и позива и реаговање на предлоге, савете и позиве; нормe учтивости (нпр. приликом посета и сл.)</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ МОЛБИ, ЗАХТЕВА, ОБАВЕШТЕЊА, ИЗВИЊЕЊА, ЧЕСТИТАЊА И ЗАХВАЛНОСТИ</p>	<p><i>¿Puedo abrir la ventana? –Sí, sí, ábrela. / Sí, claro. / Perdona, pero estoy resfriado.</i> <i>¿Puedo escuchar el texto otra vez? No he entendido todas las palabras.</i> <i>Dejad de pelear y hablad con calma. Quiero escuchar las dos versiones del problema.</i> <i>¿Puedes darme un vaso de agua? / ¿Me das un vaso de agua?</i> <i>Tengo sed. –Aquí tienes. –(Muchas) gracias. – De nada.</i> <i>¿Te puedo pedir un favor? –Sí, sí, claro. / Vale. / Bueno, vale.</i> <i>Perdona, ¿puedes ayudarme? –Sí, con mucho gusto. / Bueno, no sé. / Lo siento, no puedo.</i> <i>Perdón, ¿me puede ayudar?</i> <i>Lo siento mucho. / Perdona. / Siento llegar tarde.</i> <i>¡Enhorabuena! / ¡Muy bien!</i> <i>¡Feliz cumpleaños!</i> <i>¡Felices fiestas!</i> <i>Suerte. Buen viaje. Felices vacaciones. Buen provecho.</i></p> <p>poder + inf. Личне заменице – COD (me, te, lo, la, nos, os, los, las), COID (me, te, le, nos, os, les); редослед ненаглашених личних заменица за директни и индиректни објекат Императив у потврдном облику за друго лице јединице и множине; употреба ненаглашених личних заменица уз императив Индиректно упућивање молбе <i>No entiendo la tarea</i> (=можете ли да ми објасните?) Интонација Año Nuevo, Nochevieja, Navidad, Pascua</p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтивe комуникације, значајни празници и догађаји, честитања.</p>
<p>РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ УПУТСТАВА</p>	<p><i>Por favor, abrid el libro por la página 67. Vamos a hacer la actividad tres. Organizad grupos de tres personas y analizad el primer diagrama.</i> <i>Dale el libro.</i> <i>¿Dónde está el taller de pintura? –Baja las escaleras y luego coge el pasillo de la izquierda. Allí está.</i> <i>¿Cómo puedo preparar una tortilla española? – Ahora te explico...</i></p> <p>Императив у потврдном облику за друго лице јединице и множине; употреба ненаглашених личних заменица уз императив</p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом; припрема хране у нашој земљи и (неким) земљама шпанског говорног подручја.</p>
<p>ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У САДАШЊОСТИ</p>	<p><i>Vivo aquí desde hace tres años. Mi escuela está muy cerca y necesito solo cinco minutos para llegar desde casa. Sin embargo, a veces llego tarde porque no me despierto a tiempo...</i> <i>¿Haces deporte? –Sí, tres veces por semana. Practico natación. / No, nunca.</i> <i>¿Qué hace Manolo? –Hace los deberes. –Hm, no los hace; está hablando por teléfono.</i></p> <p>Презент индикатива фреквентних глагола Глаголске перифразе <i>estar + gerundio, soler + gerundio</i> desde... hasta; antes de... después de; en este momento; durante desde hace todos los meses/años/fines de semana; todo el tiempo despertarse, levantarse, acostarse; hacer deporte; quedarse; tener tiempo Одсуство члана (<i>Escribe libros. Bebe agua.</i>) Личне заменице – COD (me, te, lo, la, nos, os, los, las).</p> <p>(Интер)културни садржаји: породични живот; живот у школи и у ширем окружењу – наставне и ваннаставне активности; распусти и путовања; традиција и обичаји.</p>
<p>ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У ПРОШЛОСТИ</p>	<p><i>¿Has estado en España alguna vez? –No, nunca. / Sí, fui a España cuando tenía cinco años. / No, todavía no.</i> <i>¿Cómo has hecho la tarea? –Muy despacio. Me ha ayudado mi hermano mayor. Me ha explicado tres ejemplos.</i> <i>El jueves hubo un taller de escultura.</i> <i>¿Qué tal el viaje? –Muy bien. Fuimos a Nis y visitamos la fortaleza. Hizo buen tiempo y paseamos mucho. La comida fue estupenda.</i> <i>Cristóbal Colón llegó a América en 1492. Su viaje duró varios meses...</i> <i>El 15 de febrero salió de la ciudad.</i></p> <p>Сложени перфекат (<i>pretérito perfecto</i>): партицип правилних глагола и најфреквентнијих неправилних глагола <i>esta mañana / tarde / noche / semana, este mes, este año; ya; todavía no; alguna vez</i> Имперфекат за описивање прошлих радњи Временска реченица <i>cuando era / cuando tenía ... años</i> Прости перфекат (<i>pretérito indefinido</i>) у основном значењу: правилни глаголи и најфреквентнији неправилни глаголи (<i>ser, ir, ver, dar, tener, hacer, estar</i>) <i>hace ... días/semanas/meses/años; hace mucho tiempo</i> <i>fecha, en + año</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: историјски догађаји, епохална открића, важније личности из прошлости и њихов значај за савремено доба; начин живота сада и некада у нашој земљи и (неким) земљама шпанског говорног подручја.</p>

ОПИСИВАЊЕ БУДУЋИХ РАДЊИ (ПЛАНОВА, НАМЕРА, ПРЕДВИЂАЊА)	<p><i>¿Qué vais a hacer el sábado? –Vamos a celebrar el cumpleaños de nuestra amiga. Este fin de semana vamos a preparar una sorpresa para mi mejor amigo. El año que viene viajaré a Madrid. Estaré allí hasta septiembre.</i></p> <p>Презент индикатива за изражавање будуће радње Глаголска перифраза ir a + inf. Будуће време (futuro simple) <i>esta tarde/noche/semana, este mes/año la semana/el mes/el año que viene</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом; слободно време.</p>
ИСКАЗИВАЊЕ ЖЕЉА, ИНТЕРЕСОВАЊА, ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА	<p><i>¿Quieres comer / salir / descansar? ¿Te gustaría comer / salir / descansar? –Me gustaría quedarme en casa. Estoy (muy) bien / mal / enfermo / cansado... Me duele el estómago... Me duelen los pies. Tengo dolor de cabeza... Necesito descansar. Estoy contento / preocupado / nervioso / (bastante/muy) enfadado / triste...</i></p> <p>Одређени члан (<i>me duele la cabeza</i> vs. <i>tengo dolor de cabeza</i>) Личне заменице – COID (<i>me, te, le, nos, os, les</i>) <i>me/te/le/nos/os/les</i> gustaría за учтиво упућивање питања/ молбе querer, necesitar ser / estar</p> <p>(Интер)културни садржаји: мимика и гестикулација; интересовања, хоби, забава, разонода, спорт и рекреација.</p>
ИСКАЗИВАЊЕ ПРОСТОРНИХ ОДНОСА И УПУТСТАВА ЗА ОРИЕНТАЦИЈУ У ПРОСТОРУ	<p><i>¿Dónde está tu casa? –Cerca del museo. Para ir al zoo, hay que seguir todo recto. Cruza la calle y coge la primera calle a la derecha. Allí está. El centro comercial está a las afueras de la ciudad. Hay 100 metros desde la escuela hasta mi casa. Para llegar al museo, hay que andar dos o tres kilómetros. Había cuatro sillas alrededor de la mesa. Encima de la mesa había una botella de plástico y cuatro vasos.</i></p> <p>dentro (de), fuera (de), debajo (de), encima (de), delante (de), detrás (de), alrededor (de), en/a las afueras (de) desde, hasta subir, bajar, andar, caminar, pasear, correr, pasar por, seguir Одређени члан; члан <i>el</i> испред наглашеног <i>a-</i> (el aula / las aulas)</p> <p>(Интер)културни садржаји: лични простор; јавни простор (садржаји, организација) у нашој земљи и (неким) земљама шпанског говорног подручја.</p>
ИЗРИЦАЊЕ ДОЗВОЛА, ЗАБРАНА, УПОЗОРЕЊА, ПРАВИЛА ПОНАШАЊА И ОБАВЕЗА	<p><i>¿Podemos acampar aquí? –Sí, podéis. / No, está prohibido. Hay que comprar los billetes antes de subir al autobús. Tienes que hacer los deberes a tiempo. Tienes que estudiar. –Hoy no tenemos que estudiar. Cuidado, hace mucho calor. Tienes que ponerte crema solar. Ten cuidado. ¡Cuidado! ¡Socorro! ¡Ayuda!</i></p> <p>Модални глаголи за изражавање дозволе, забране, правила понашања и обавезе</p> <p>(Интер)културни садржаји: понашање у кући, школи и на јавним местима; значење знакова и симбола; транспорт.</p>
ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА	<p><i>¿De quién es este perro? –Es mío. ¿De quién son esos libros? –Son de mi padre.</i></p> <p>¿de quién es / son...? Присвојни придеви и заменице</p> <p>(Интер)културни садржаји: однос према својој и туђој имовини.</p>
ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА И НЕДОПАДАЊА	<p><i>¿Qué te gusta / interesa? –Me interesa mucho la historia. / (A mi) me gusta mucho viajar en tren. ¿Qué te gusta hacer en tu tiempo libre? ¿Qué tipo de música te gusta? –Odio la música... / Me encanta la música... ¿Qué estación del año prefieres, verano o invierno? –Me gusta más el verano que el invierno. Me gusta más jugar al tenis que verlo en televisión. ¿Cuál es tu comida preferida? ¿Quiénes son tus escritores preferidos? ¿Qué prefieres: ir al parque o quedarte en casa? ¡Qué interesante!</i></p> <p>gustar, encantar, interesar, preferir Одређени члан уз глаголе <i>gustar, encantar, apetecer, jugar al tenis, tocar la guitarra</i> Неодређене заменице</p> <p>(Интер)културни садржаји: уметност, књижевност за младе, стрип, музика, филм, спорт.</p>
ИЗРАЖАВАЊЕ МИШЉЕЊА	<p><i>¿Te parece...? ¿En tu opinión...? Para mí, es muy importante pasar tiempo en la naturaleza. ¿Y para ti? ¿Qué crees? ¿Qué tal la prueba? –Es demasiado fácil/difícil. ¿Qué tal la novela? –No está mal. –Para mí está muy bien. Me gustan los personajes, son muy interesantes. La película es estupenda. –Sí, para mí también. / Sí, estoy de acuerdo. / Sí, es verdad, pero dura mucho.</i></p> <p>creer, parecerle, (no) estar de acuerdo, (no) tener razón Изражавање мишљења индикативом Наглашене личне заменице после предлога Узрочне реченице у индикативу (porque...) Погодбене реченице у индикативу (si...)</p> <p>(Интер)културни садржаји: поштовање основних норми учтивости у комуникацији са вршњацима и одраслима.</p>

<p>ИЗРАЖАВАЊЕ КОЛИЧИНЕ, ДИМЕНЗИЈА, БРОЈЕВА И ЦЕНА</p>	<p><i>¿Hay alguna farmacia en esta calle? –Sí, hay una. / No, no hay ninguna.</i> <i>¿Hay leche? –No, no hay. No hay nada en la nevera.</i> <i>¿Cuántas personas vinieron? –Había más de diez personas.</i> <i>Necesito 200 gramos de jamón. –Aquí tiene. –Muchas gracias. Y ¿cuánto vale, por favor?</i> <i>Quiero cambiar dinares por euros.</i> <i>Mi ciudad tiene 250.000 habitantes. Tiene más o menos 50.000 habitantes.</i></p> <p>Бројеви преко 1000 Редни бројеви до десет todo el mundo botella de, vaso de, barra de, paquete de talla grande/pequeña/mediana centímetro(s), metro(s), kilómetro(s); gramo(s), kilo(s); litro(s)</p> <p>(Интер)културни садржаји: друштвено окружење; храна; мерне јединице; новац.</p>
---	---

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

III. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм наставе и учења оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује програм према потребама конкретног одељења имајући у виду састав одељења и карактеристике ученика, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, учбенике и друге наставне материјале, као и ресурсе и могућности локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода, комуникативних функција и препоручених језичких активности, наставник креира свој годишњи (глобални) план рада на основу кога ће касније развити оперативне планове. Исходи су дефинисани за крај разреда и усмеравају наставника да их операционализује на нивоу једне или више наставних јединица имајући у виду ниво постигнућа ученика. Исходи се разликују, тако да се неки могу лакше и брже остварити, док је за већину исхода потребно више времена, различитих активности и начина рада. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је учбеник наставно средство које не одређује садржаје предмета и зато се садржајима у учбенику приступа селективно и у складу са предвиђеним исходима. С обзиром на то да учбеник није једини извор знања, наставник треба да упутује ученике на друге изворе информисања и стицања знања и вештина.

IV. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Комуникативна настава **језик** сматра средством комуникације. Стога је и програм усмерен ка исходима који указују на то шта је ученик у комуникацији у стању да разуме и продукује. Табеларни приказ наставника постепено води од исхода преко комуникативне функције као области до **препоручених језичких активности и садржаја** у комуникативним функцијама које у настави оспособљавају ученика да комуницира и користи језик у свакодневном животу, у приватном, јавном или образовном домену. Примена овог приступа у настави страних језика заснива се на настојањима да се доследно спроводе и примењују следећи ставови:

- циљни језик употребљава се у учионици у добро осмишљеним контекстима од интереса за ученике, у пријатној и опуштеној атмосфери;
- говор наставника прилагођен је узрасту и знањима ученика;
- наставник треба да буде сигуран да је схваћено значење поруке укључујући њене културолошке, васпитне и социјализирајуће елементе;
- битно је значење језичке поруке;
- знања ученика мере се јасно одређеним релативним критеријумима тачности и зато узор није изворни говорник;
- с циљем да унапреди квалитет и обим језичког материјала, настава се заснива и на социјалној интеракцији; рад у учионици и ван ње спроводи се путем групног или индивидуалног решавања проблема, потрагом за информацијама из различитих извора (интернет, дечији часописи, проспекти и аудио материјал) као и решавањем мање или више сложених задатака у реалним и виртуелним условима са јасно одређеним контекстом, поступком и циљем;
- наставник упућује ученике у законитости усменог и писаног кода и њиховог међусобног односа;

– сви граматички садржаји уводе се индуктивном методом кроз разноврсне контекстуализоване примере у складу са нивоом, а без детаљних граматичких објашњења, осим, уколико ученици на њима не инсистирају, а њихово познавање се вреднује и оцењује на основу употребе у одговарајућем комуникативном контексту.

Комуникативно-интерактивни приступ у настави страних језика укључује и следеће категорије:

- усвајање језичког садржаја кроз циљано и осмишљено учествовање у друштвеном чину;
- поимање наставног програма као динамичне, заједнички припремљене и прилагођене листе задатака и активности;
- наставник треба да омогући приступ и прихватање нових идеја;
- ученици се посматрају као одговорни, креативни, активни учесници у друштвеном чину;
- учбеници представљају извор активности и морају бити праћени употребом додатних аутентичних материјала;
- учионица је простор који је могуће прилагођавати потребама наставе из дана у дан;
- рад на пројекту као задатку који остварује корелацију са другим предметима и подстиче ученике на студиозни и истраживачки рад;
- за увођење новог лексичког материјала користе се познате граматичке структуре и обрнуто.

Технике/активности

Током часа се препоручује динамично смењивање техника/активности које не би требало да трају дуже од 15 минута.

Слушање и реаговање на команде наставника на страном језику или са аудио записа (слушај, пиши, повежи, одреди али и активности у вези са радом у учионици: цртај, сеци, боји, отвори/затвори свеску, итд.).

Рад у паровима, малим и великим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.).

Мануелне активности (израда панона, презентација, зидних новина, постера и сл.).

Вежбе слушања (према упутствима наставника или са аудио-записа повезати појмове, додати делове слике, допунити информације, селектовати тачне и нетачне исказе, утврдити хронологију и сл.).

Игре примерене узрасту

Класирање и упоређивање (по количини, облику, боји, годишњим добима, волим/не волим, компарације...).

Решавање „проблем-ситуација” у разреду, тј. договори и мини-пројекти.

„Превођење” исказа у гест и геста у исказ.

Повезивање звучног материјала са илустрацијом и текстом, повезивање наслова са текстом или, пак, именовање наслова.

Заједничко прављење илустрованих и писаних материјала (планирање различитих активности, извештај/дневник са путовања, рекламни плакат, програм приредбе или неке друге манифестације).

Разумевање писаног језика:

- уочавање дистинктивних обележја која указују на граматичке специфичности (род, број, глаголско време, лице...);

- одговарање на једноставнија питања у вези са текстом, тачно/нетачно, вишеструки избор;
 - извршавање прочитаних упутстава и наредби;
 - ређање чињеница логичким или хронолошким редоследом.
- Писмено изражавање:
- проналажење недостајуће речи (употпуњавање низа, проналажење „уљеза“, осмосмерке, укрштене речи, и слично);
 - повезивање краћег текста и реченица са сликама/илустрацијама;
 - попуњавање формулара (пријава за курс, налепнице нпр. за пртљаг);
 - писање честитки и разгледница;
 - писање краћих текстова.
- Увођење дечије књижевности и транспоновање у друге медије: игру, песму, драмски израз, ликовни израз.
- Предвиђена је израда **два** писмена задатка у току школске године.

СТРАТЕГИЈЕ ЗА УНАПРЕЂИВАЊЕ И УВЕЖБАВАЊЕ ЈЕЗИЧКИХ ВЕШТИНА

С обзиром на то да се исходи остварују преко активности језичке комуникације, важно је да се оне у настави страних језика перманентно и истовремено увежбавају. Само тако ученици могу да стекну језичке компетенције које су у складу са задатим циљем.

Стога је важно развијати стратегије за унапређивање и увежбавање језичких вештина.

Слушање

Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности да разазнаје фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језику који учи, да би успешно остварио разумевање ученик треба да поседује и следеће компетенције:

- дискурзивну (о врстама и карактеристикама текстова и канала преношења порука);
- референцијалну (о темама о којима је реч); и
- социокултурну (у вези са комуникативним ситуацијама, различитим начинима формулисања одређених говорних функција и др.).

Тежина задатака у вези са разумевањем говора зависи од више чинилаца:

- од личних особина и способности онога ко слуша, укључујући и његов капацитет когнитивне обраде;
- од његове мотивације и разлога због којих слуша дати усмени текст;
- од особина онога ко говори;
- од намера с којима говори;
- од контекста и околности – повољних и неповољних – у којима се слушање и разумевање остварују;
- од карактеристика и врсте текста који се слуша, итд.

Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем) за ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је, стога, на више равни. Посебно су релевантне следеће:

- присуство/одсуство визуелних елемената (на пример, лакшим за разумевање сматрају се они усмени текстови који су праћени визуелним елементима због обиља контекстуалних информација које се аутоматски уписују у дуготрајну меморију, остављајући пажњи могућност да се усредосреди на друге појединости);
- дужина усменог текста;
- брзина говора;
- јасност изговора и евентуална одступања од стандардног говора;
- познавање теме;
- могућност/немогућност поновног слушања и друго.

Читање

Читање или разумевање писаног текста спада у тзв. визуелне рецептивне језичке вештине. Том приликом читалац прима и обра-

ђује тј. декодира писани текст једног или више аутора и проналази његово значење. Током читања неопходно је узети у обзир одређене факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристике читалаца, њихови интереси и мотивација као и намере, карактеристике текста који се чита, стратегије које читаоци користе, као и захтеви ситуације у којој се чита.

На основу намере читаоца разликујемо следеће врсте читања:

- читање ради усмеравања;
- читање ради информисаности;
- читање ради праћења упутстава;
- читање ради задовољства.

Током читања разликујемо и ниво степена разумевања, тако да читамо да бисмо разумели:

- глобалну информацију;
- посебну информацију;
- потпуну информацију;
- скривено значење одређене поруке.

Писање

Писана продукција подразумева способност ученика да у писаном облику опише догађаје, осећања и реакције, пренесе поруке и изрази ставове, као и да резимира садржај различитих порука (из медија, књижевних и уметничких текстова итд.), води белешке, сачини презентације и слично.

Тежина задатака у вези са писаном продукцијом зависи од следећих чинилаца: познавања лексике и нивоа комуникативне компетенције, капацитета когнитивне обраде, мотивације, способности преношења поруке у кохерентне и повезане целине текста.

Прогресија означава процес који подразумева усвајање стратегија и језичких структура од лакшег ка тежем и од простијег ка сложенијем. Сваки виши језички ниво подразумева циклично понављање претходно усвојених елемената, уз надоградњу која садржи сложеније језичке структуре, лексику и комуникативне способности. За ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је прогресија на више равни. Посебно су релевантне следеће:

- теме (ученикова свакодневница и окружење, лично интересовање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено-културног контекста, као и теме у вези са различитим наставним предметима);
- текстуалне врсте и дужина текста (формални и неформални текстови, резимирање, лично белешке);
- лексика и комуникативне функције (способност ученика да оствари различите функционалне аспекте као што су описивање људи и догађаја у различитим временским контекстима, да изрази претпоставке, сумњу, захвалност и слично у приватном, јавном и образовном домену);
- степен самосталности ученика (од вођеног/усмераваног писања, у коме се ученицима олакшава писање конкретним задацима и упутствима, до самосталног писања).

Говор

Говор као продуктивна вештина посматра се са два аспекта, и то у зависности од тога да ли је у функцији *монолошког излагања*, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или је у функцији *интеракције*, када се размењују информације између два или више саговорника са одређеним циљем, поштујући принцип сарадње током дијалога.

Активности монолошке говорне продукције су:

- јавно обраћање (саопштења, давање упутстава и информација);
- излагање пред публиком (предавања, презентације, репортаже, извештавање и коментари о неким догађајима и сл.);
- Ове активности се могу реализовати на различите начине и то:
- читањем писаног текста пред публиком;
- спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне подршке у виду табела, дијаграма, цртежа и др.
- реализацијом увежбане улоге или певањем.

Интеракција подразумева сталну примену и смењивање рецептивних и продуктивних strategija, kao и когнитивних и дискурзивних strategija (узимање и давање речи, договарање, усаглашавање, предлагање решења, резимирање, ублажавање или заобилажење неспоразума или посредовање у неспоразуму) које су у функцији што успешнијег остваривања интеракције. Интеракција се може реализовати кроз низ активности, на пример:

- размену информација;
- спонтану конверзацију;
- неформалну или формалну дискусију, дебату;
- интервју или преговарање, заједничко планирање и сарадњу.

Социокултурна компетенција и медијација

Социокултурна компетенција и медијација представљају скуп теоријских знања (компетенција) која се примењују у низу језичких активности у два основна језичка медијума (писаном и усменом) и уз примену свих других језичких активности (разумевање говора, говор и интеракција, писање и разумевање писаног текста). Дакле, представљају веома сложене категорије које су присутне у свим аспектима наставног процеса и процеса учења.

Социокултурна компетенција представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између културних и комуникативних модела сопствене говорне заједнице и заједнице/заједница чији језик учи. Та знања се, у зависности од нивоа општих језичких компетенција, крећу од познавања основних комуникативних принципа у свакодневној комуникацији (основни функционални стилови и регистри), до познавања карактеристика различитих домена језичке употребе (приватни, јавни и образовни), паралингвистичких елемената, и елемената културе/култура заједница чији језик учи. Наведена знања потребна су за компетентну, успешну комуникацију у конкретним комуникативним активностима на циљном језику.

Посебан аспект социокултурне компетенције представља *интеркултурна компетенција*, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између светова, односно говорних заједница, у којима се ученик креће. Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене, то јест, развој интеркултурне личности, кроз јачање свести о вредности различитих култура и развијање способности за интегрисање интеркултурних искустава у сопствени културни модел понашања и веровања.

Медијација представља активност у оквиру које ученик не изражава сопствено мишљење, већ функционише као посредник између особа које нису у стању да се директно споразумевају. Медијација може бити усмена и писана, и укључује сажимање и резимирање текста и превођење. Превођење се у овом програму третира као посебна језичка активност која никако не треба да се користи као техника за усвајање било ког аспекта циљног језика предвиђеног комуникативном наставом. Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационих технологија, итд.) и способност изналажења структуралних и језичких еквивалената између језика са кога се преводи и језика на који се преводи.

Упутство за тумачење граматичких садржаја

Настава граматике, с наставом и усвајањем лексике и других аспеката страног језика, представља један од предуслова овладавања страним језиком. Усвајање граматике подразумева формирање граматичких појмова и граматичке структуре говора код ученика, изучавање граматичких појава, формирање навика и умења у области граматичке анализе и примене граматичких знања, као прилог изграђивању и унапређивању културе говора.

Грамматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта (функционални приступ). У процесу наставе страног језика у што већој мери треба укључивати оне граматичке категорије

које су типичне и неопходне за свакодневни говор и комуникацију, и то кроз разноврсне моделе, применом основних правила и њиховим комбиновањем. Треба тежити томе да се граматика усваја и рецептивно и продуктивно, кроз све видове говорних активности (слушање, читање, говор и писање, као и превођење), на свим нивоима учења страног језика, према јасно утврђеним циљевима, стандардима и исходима наставе страних језика.

Грамматичке категорије су разврстане у складу са Европским референтним оквиром за живе језике за сваки језички ниво који подразумева прогресију језичких структура према комуникативним циљевима: од простијег ка сложенијем и од рецептивног ка продуктивном. Сваки виши језички ниво подразумева граматичке садржаје претходних језичких нивоа. Цикличним понављањем претходно усвојених елемената надограђују се сложеније граматичке структуре. Наставник има слободу да издвоји граматичке структуре које ће циклично понављати у складу са постигнућима ученика, као и потребама наставног контекста.

Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језика и годином учења. С тим у вези, уз одређене граматичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док се друге усвајају продуктивно.

V. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује не само постигнућа ученика, процес наставе и учења, већ и сопствени рад како би перманентно унапређивао наставни процес.

Процес праћења остварености исхода почиње проценом нивоа знања ученика на почетку школске године како би наставници могли да планирају наставни процес и процес праћења и вредновања ученичких постигнућа и напредовања. Тај процес се реализује формативним и сумативним вредновањем. Док се код формативног оцењивања током године прате постигнућа ученика различитим инструментима (дијагностички тестови, самооцјена, језички портфолио, пројектни задаци и др.), сумативним оцењивањем (писмени задаци, завршни тестови, тестови језичког нивоа) прецизније се процењује оствареност исхода или стандарда на крају одређеног временског периода (крај полугодишта, године, циклуса образовања). Формативно вредновање није само праћење ученичких постигнућа, већ и праћење начина рада и средство које омогућава наставнику да у току наставног процеса мења и унапређује процес рада. Током оцењивања и вредновања ученичких постигнућа треба водити рачуна да се начини на које се оно спроводи не разликује од уобичајених активности на часу јер се и оцењивање и вредновање сматрају саставним делом процеса наставе и учења, а не изолованим активностима које стварају стрес код ученика и не дају праву слику њихових постигнућа. Оцењивањем и вредновањем треба да се обезбеди напредовање ученика у остваривању исхода, као и квалитет и ефикасност наставе. Сврха оцењивања треба да буде и јачање мотивације за напредовањем код ученика, а не истицање њихових грешака. Елементи који се вреднују су разноврсни и треба да допринесу свеопштој слици о напредовању ученика, јачању њихових комуникативних компетенција, развоју вештина и способности неопходних за даљи рад и образовање. То се постиже оцењивањем различитих елемената као што су језичке вештине (читање, слушање, говор и писање), усвојеност лексичких садржаја и језичких структура, примена правописа, ангажованост и залагање у раду на часу и ван њега, примена социјалингвистичких норми. Приликом оцењивања и вредновања неопходно је да начини провере и оцењивања буду познати ученицима, односно усаглашени с техникама, типологијом вежби и вртама активностима које су примењиване на редовним часовима, као и начинима на који се вреднују постигнућа. Таква правила и организација вредновања и оцењивања омогућавају позитивну и здраву атмосферу у процесу наставе и учења, као и квалитетне међусобне односе и комуникацију на релацији ученик – наставник, као и ученик – ученик, а уједно помажу ученику да разуме важност и

смисленост вредновања и подстичу га на преузимање одговорности за планирање и унапређивање властитог процеса учења.

5. УПУТСТВО ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА, ПРЕПОРУЧЕНЕ ВРСТЕ АКТИВНОСТИ И НАЧИНИ ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Препоручене врсте активности у образовно-васпитном раду дате су у програмима за сваки обавезни предмет и изборни програм у делу *Упутство за дидактичко-методичко остваривање програма*.

6. ПРЕПОРУКЕ ЗА ПРИПРЕМУ ИНДИВИДУАЛНОГ ОБРАЗОВНОГ ПЛАНА ЗА УЧЕНИКЕ КОЈИМА ЈЕ ПОТРЕБНА ДОДАТНА ОБРАЗОВНА ПОДРШКА

За ученике којима је потребна додатна подршка због тешкоћа у приступању, укључивању у учествовању у образовању и васпитању, планирају се и спроводе мере за отклањање физичких, комуникацијских и социјалних препрека (мере индивидуализације), односно доноси индивидуални образовни план.

6.1. Индивидуални образовни план за ученике са тешкоћама у учењу, сметњама у развоју и инвалидитетом, односно за ученике у ризику од раног напуштања школовања

Индивидуални образовни план се припрема за ученике којима је због сметњи у развоју и инвалидитета, социјалне ускраћености и других разлога потребна додатна образовна подршка.

Индивидуални образовни план је посебан акт који има за циљ оптимални развој ученика и остваривање исхода образовања и васпитања, у складу са прописаним циљевима и принципима, односно задовољавања образовно-васпитних потреба ученика. За сваког ученика појединачно, према његовим специфичним потребама и могућностима, припрема се прилагођен начин образовања који обухвата индивидуални образовни план, програм и начин рада који садрже: 1) податке о ученику и податке о тиму за додатну подршку 2) педагошки профил ученика, у ком су описане његове јаке стране и потребе за подршком; 3) план мера индивидуализације, којим се предлажу одређени видови прилагођавања наставе (простора и услова, метода рада, материјала и учила) специфичним потребама ученика и 4) персонализовани програм наставе и учења, којим се предвиђени облици додатне подршке операционализују у низ конкретних задатака и корака, и спецификује распоред, трајање, реализатори и исходи сваке активности, 5) податке о праћењу и вредновању ИОП-а и 6) сагласност родитеља. ИОП се израђује према образовним потребама детета, ученика, односно одраслог, и може да буде прилагођени програм наставе и учења (ИОП 1) и измењени програм наставе и учења за један, више или све предмете (ИОП 2).

Индивидуални образовни план доноси педагошки колегијум на предлог стручног тима за инклузивно образовање. Тим за инклузивно образовање чине одељенски старешина, предметни наставник, стручни сарадник школе, родитељ/старатељ, а по потреби педагошки асистент и стручњак ван школе, на предлог родитеља/старатеља. Родитељ/старатељ даје сагласност за спровођење индивидуалног образовног плана. Наставник, при планирању рада у одељењу, усклађује свој план са индивидуалним образовним планом ученика.

Спровођење индивидуалних образовних планова прати про-светни саветник.

6.2. Индивидуални образовни план за ученике са изузетним способностима

За ученике са изузетним способностима, школа обезбеђује израду, доношење и остваривање индивидуалног образовног плана којим се врши проширивање и продубљивање садржаја учења (ИОП 3). Индивидуални образовни план је посебан акт који у овом случају има за циљ оптимални развој и задовољавање образовно-васпитних потреба ученика који постижу резултате који превазилазе очекивани ниво образовних постигнућа.

Индивидуални образовни план за ученике са изузетним способностима укључује:

1) податке о ученику и податке о тиму за додатну подршку 2) педагошки профил ученика, у којем су описане његове јаке стране и потребе за подршком; 3) план мера индивидуализације, којим се предлажу одређени видови прилагођавања наставе (простора и услова, метода рада, материјала и учила) специфичним потребама ученика и 4) персонализовани програм наставе и учења, којим се предвиђени облици додатне подршке операционализују у низ конкретних задатака и корака, и спецификује распоред, трајање, реализатори и исходи сваке активности, 5) податке о праћењу и вредновању ИОП-а и 6) сагласност родитеља.

Индивидуални образовни план доноси педагошки колегијум на предлог тима за инклузивно образовање, односно тима за пружање додатне подршке ученику. Тим за пружање додатне подршке чине: наставник предметне наставе, стручни сарадник школе, родитељ/старатељ, а по потреби и стручњак ван школе, на предлог родитеља/старатеља. Родитељ/старатељ даје сагласност за спровођење индивидуалног образовног плана. Наставник при планирању свог рада у одељењу усклађује свој план са индивидуалним образовним планом ученика, укључујући мере и активности предвиђене индивидуалним образовним планом. Он се остварује доминатно у оквиру заједничких активности у одељењу а у складу са потребама ученика.

Спровођење индивидуалних образовних планова прати про-светни саветник.

7. ДРУГА ПИТАЊА ОД ЗНАЧАЈА ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА НАСТАВЕ И УЧЕЊА

7.1. Упутство за остваривање слободних наставних активности

Слободне наставне активности школа планира Школским програмом и Годишњим планом рада. Оне могу бити из природних или друштвених наука, уметности и културе, технике, као и других области у складу са интересовањима ученика, просторним и људским ресурсима. Школа је у обавези да ученицима понуди листу од три слободне наставне активности, а ученик обавезно бира једну од њих и похађа током целе школске године. Слободне наставне активности реализују се по програму који припрема школа или по програмима који су претходно донети као изборни (нпр. свакодневни живот у прошлости, цртање, сликање, вајање, чувари природе и сл.). Сврха ових активности је оснаживање ученика да препознају своја интересовања и способности које су важне за професионални развој и доношење одлука за наставак школовања и зато ученици могу сваке године бирати различите слободне наставне активности. Наставу треба тако организовати да ученици имају што више могућности за активно учешће, за интеракцију са другим ученицима, коришћење различитих извора информација и савремених технологија.

7.2. Упутство за остваривање ваннаставних активности

Школа је у обавези да својим Школским програмом и Годишњим планом рада предвиди различите програме ваннаставних активности у складу са интересовањима ученика, ресурсима и просторним могућностима. Поред организације излета, екскурзије, посета изложбама и сарадње са локалном самоуправом, ученицима треба понудити већи број друштвених, техничких, хуманитарних, спортских и културних активности. Наставници, одељенске старешине и стручни сарадници кроз свој непосредни рад са ученицима упознају их са понудом ваннаставних активности, њиховим садржајем, начином рада и сврхом. Такође, потребно је да и родитељи буду упознати са понудом школе и мотивисани да њихова деца изаберу оне активности које им највише одговарају.

План и програм ваннаставних активности школа сама припрема у складу са исказаним интересовањима ученика и својим могућностима. Избор начина рада треба да буде у функцији подстицања активног учешћа ученика и њихове самосталности. Неке активности могу бити тако организоване да их заједнички воде два

и више наставника (на пример: драма, покрет, музика).

Учешће ученика у друштвеним, техничким, хуманитарним, спортским и културним активностима доприноси многим важним исходима образовања и васпитања, као што су:

- задовољење различитих образовних потреба и интересовања ученика;
- препознавање професионалних способности и интересовања, упознавање са светом рада;
- надоградња исхода који се остварују у оквиру редовне наставе и доприносе развоју међупредметних исхода;
- унапређивање различитих способности (интелектуалне, физичке, креативне, радне...);
- јачање капацитета ученика за разликовање безбедног од небезбедног понашања и заштити од ризичног понашања;
- подстицање хуманог и одговорног односа према себи, другима и окружењу, јачање осетљивости за оне којима је потребна помоћ (нпр. стари и болесни);
- унапређивање различитих врста писмености (језичке, медијске, културне, научне...);
- култивисање коришћења слободног времена;
- подстицање интеркултуралног дијалога;
- разумевање концепта инклузије и јачање осетљивости за различитост;
- јачање генерацијских веза између ученика различитих одељења без компетитивности;
- релаксација, растерећење напетости ученика, самоисказивање;
- јачање везе са локалном заједницом;
- развој осећања припадности својој школској заједници;
- подстицање самосталности, проактивности и предузимљивост;
- припрема за решавање различитих животних ситуација;
- промоција школе и њеног идентитета.

Школа треба да настоји да резултати рада ученика у оквиру ваннаставних активности постану видљиви како у оквиру школе, тако и шире, као што су организовање представа, изложби, базара, објављивање на сајту, смотре стваралаштва, спортски сусрети и др.

ХОР/ОРКЕСТАР

Свака основна школа је обавезна да организује рад хорова. Хорови могу бити организовани као хор разреда првог циклуса, хор разреда другог циклуса, хор на нивоу школе, од првог до осмог разреда, или разредни хор.

Оркестар може да се образује у зависности од услова школе. Оркестар је инструментални састав од најмање 10 извођача који свирају у најмање три самосталне деонице. Могу се образовати оркестри блок флаута, тамбурица, гудачког састава, хармоника, мандолина, као и мешовити оркестри.

Рад са хором/оркестром представља сложенији вид васпитно-образовног рада наставника. Рачуна се као саставни део обавезне наставе, а вреднује се као педагошка норма наставника у оквиру обавезне двадесеточасовне норме са по 3 часа недељно, односно по 108 часова годишње. Часови хора /оркестра изводе се континуирано од почетка до краја школске године и део су радне обавезе ученика који су прошли аудицију за хор/оркестар.

Рад са хором/оркестром има образовни и васпитни циљ.

Образовни циљ обухвата развијање музичког укуса, стваралачких способности, спонтаног изражавања, музичког слуха и ритма, развијање гласовних могућности и учвршћивање интонације, способност за фино нијансирање и изражајно певање применом елемената музичке изражајности (темпо, динамика...). Развија се дејји глас, правилно држање, дисање, интонација, изговор и артикулација.

Васпитни циљ обухвата развијање осећања припадности колективу – тимски рад, развијање толеранције, дисциплине, поштовања различитости и правила понашања, развијање одговорности, стицање самопоуздања, савладавање треме и пружање

помоћи у смислу вршњачког учења и сарадње. Упознавање разноврсних дела домаћих и страних аутора доприноси развоју опште културе, међусобном разумевању, уважавању и поштовању.

Утицај музике на здравље (психолошки, социолошки, емоционални развој) је веома значајан. Учествовање у хору/оркестру у великој мери доприноси смањењу стреса и агресивности. Ученици који певају, односно свирају показују боље резултате у учењу и социјалним вештинама. Уједно, учествовање у групном музицирању подстиче и доживотну љубав према музици.

ХОР

Наставник формира хор на основу провере слуха и певачких способности ученика, дикције и осећаја за ритам, након чега следи класификовање певача по гласовима. Хорске пробе се изводе одвојено по гласовима и заједно. Репертоар школских хорова обухвата одговарајућа дела домаћих и страних аутора разних епоха, као и народне, пригодне, песме савремених дејјих композитора и композиције са фестивала дејјег стваралаштва. У току школске године потребно је са хором извести најмање десет двогласних и трогласних композиција, а *soprano* или уз инструменталну пратњу. При избору песама наставник треба да пође од узраста ученика, процене гласовних могућности, и примереног литерарног садржаја.

Садржај рада:

- одабир и разврставање гласова;
- вежбе дисања, дикције и интонације;
- хорско распевавање и техничке вежбе;
- интонативне вежбе и решавање појединих проблема из хорске партитуре (интервалски, хармонски, стилски);
- музичка и психолошка обрада композиције;
- увежбавање хорских деоница појединачно и заједно;
- остваривање програма и наступа према годишњем програму школе.

На часовима хора, наставник треба да укаже на грађу и важност механизма који учествује у формирању тона у оквиру певачког апарата. Дисање, дикција и артикулација представљају основу вокалне технике па тако вежбе дисања и распевавања морају бити стално заступљене. Препоручује се комбиновано дисање, нос и уста истовремено, и то трбушно, дијафрагматично дисање.

Певач на слушаоца делује и тоном и речју. У том смислу наставник треба да инсистира на доброј дикцији која подразумева јасан и разговетан изговор текста, односно самогласника и сугласника, али и на правилном акцентовању речи. Препоручљиво је певање вокала на истој тонској висини, уз минимално покретање вилице у циљу изједначавања вокала, а у циљу добијања уједначене хорске боје.

Код обраде нове песме или композиције прво се приступа детаљној анализи текста. Уколико је текст на страном језику, ученици морају научити правилно да читају текст, изговарају нове, непознате гласове који не постоје у матерњем језику и упознају се са значењем текста. У оквиру анализе текста важно је обратити пажњу и на акцентовање речи и слогова у зависности од дела такта у коме се налазе и мелодијског тока. Следи анализа нотног текста и усвајање мелодије у фрагментима. Ова фаза припреме захтева одвојене пробе по гласовима. На заједничкој проби хора, након усвајања песме/композиције у целини треба обратити пажњу на динамику и агогику.

Обрађене композиције треба изводити на културним манифестацијама школе (Дан школе, Свечана послава поводом обележавања школске славе Светог Саве, Годишњи концерт...), и ван ње, као и на фестивалима и такмичењима хорова, како у земљи, тако и ван ње.

ПРЕПОРУЧЕНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА РАД ХОРА

Химне:

- Државна химна
- Химна Светом Сави
- Химна школе

Традиционалне и песме домаћих аутора:

Дум дага дум

Ерген дедо

Фатише коло врањске девојке

Ајде Јано, коло да играмо

Пуче пушка

Три девојке

Тај таврље

Традиционална песма из Славоније, *Моја Диридика*

Традиционална руска песма, *Каљинка*

Мањифико, *Пукни, зоро*

Традиционална песма, *Уродиле жуте крушке*

Традиционална песма, *Чај горо, лане моје*

Традиционална песма, *Заспо Јанко*

Стеван Стојановић Мокрањац, *У Будиму граду*

Збирка хорских композиција, *Варај Данке*

Збирка хорских композиција, *Живкова ташта*

Нишка бања, аранжман Ник Пејџ

Станиша Корунковић, *Цвеће*

Светолик Пашћан Којанов, *Зимска песма*

Биљана Мандић, *Љубичица*

Владимир Ђорђевић, *Веће врана*

Стеван Стојановић Мокрањац, *Ал` је леп овај свет*

Марко Тајчевић, *Пошла румена*

Жарко Петровић, *Серенада Београду*

Даворин Јенко, *Востани Србије*

Никола Грбић, *Ово је Србија*

Драган Пангић, *Симонида*

Константин Бабић, *Чај горо*

Ју рок мисија, *За милион година*

Плави оркестар, *Сава тихо тече*

Александра Ковач, *Божјић је*

Саша Илић, *Плава птица*

Бане Опачић, *Заволи*

Р.М.Точак-М.Глишић/М.Гавриловић, *Дауре*

Духовне песме:

Милешевка

Бели анђео

Ударало у тамбуру ћаче

Помози нам, Боже драги

Помози нам, вишњи Боже

Јосиф Маринковић, *Оче наш*

Вера Миланковић, *Оче наш*

Непознат аутор, *Бројаница Светог Саве*

Непознат аутор, *Пред иконом Светог Саве*

Непознат аутор, *Радуј се* (ускршња песма)

Хор манастира Богородице, *Деца неба*

Текст Свети Николај, *Источничке живоносни*

Страни композитори:

Јохан Себастијан Бах, *Ах, што волим*

Волфганг Амадеус Моцарт, *Лаку ноћ (Вона пох)*

Ђовани да Нола, *Chi la gagliarda*

Лудвиг ван Бетовен, *Ода радости*

Дмитри Бортњански, *Многаја љета*

Дарко Краљић, *Чамац на Тиси*

Арсен Дедић, *Кад би сви*

Харолд Арлен, *Изнад дуге (Over The Rainbow)*

Хозе Марти, *Guantanamera*

Џо Дасин, *Champs Elysées*

Боб Марли, *Don't Worry, Be Happy*

Дин Мартин, *Volare*

Традиционална песма из Грчка, *Mi mou thimonis matia mou*

Традиционална песма из Енглеске, *Green sleeves*

Нена, *99 Luftballons*

Јапанска дечја песма, *Tanabata Sama*

Ричард Роџерс: *Edelweiss*

Традиционална песма из Италије, *L'inverno se n'è andato*

Песма из Француске *Маџи канон*

На репертоару хора могу се наћи и вишегласне песме које су предложене у Препорученим композицијама за певање и свирање, нарочито ако је реч о разредном хору.

ОРКЕСТАР

Садржаји рада:

– избор инструмената и извођача у формирању оркестра;
– избор композиција према могућностима извођача и саставу оркестра;

– техничке и интонативне вежбе;

– расписивање деоница и увежбавање по групама (прстомет, интонација, фразирање);

– спајање по групама (I-II; II-III; I-III);

– заједничко свирање целог оркестра, ритмичко-интонативно и стилско обликовање композиције.

У избору оркестарског материјала и аранжмана водити рачуна о врсти ансамбла, узрасту ученика и њиховим извођачким способностима. Репертоар школског оркестра чине дела домаћих и страних композитора разних епоха у оригиналном облику или прилагођена за постојећи школски састав. Школски оркестар може наступити самостало или као пратња хору.

ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА

У свакој основној школи има ученика чије се интересовање и љубав за музику не могу задовољити само оним што им пружа редовна настава. За такве ученике може се организовати додатна настава или секције где се могу укључити у разне групе.

У зависности од афинитета, креативних способности или извођачких могућности ученика рад се може организовати кроз следеће активности:

– солистичко певање,

– групе певача,

– „Мала школа инструмента” (клавир, гитара, тамбуре...),

– групе инструмената,

– млади композитори,

– млади етномузиколози (прикупљање мало познатих или готово заборављених песама средине у којој живе),

– музичко-креативне радионице (прављење музичких инструмената, илустрације везане за наставу музичке културе и школске музичке догађаје, ажурирање школског сајта, креирање, организација и реализација музичких догађаја...),

– ритмичке радионице (модерни и традиционални плес, ритмичке игре, „бит боксинг” – вокалне перкусије, игре чашама, штаповима...),

– посете концертима у школи и ван ње (концерти еминентних уметника, концерти у организацији Музичке омладине или неког другог удружења, концерти ученика музичких школа, пријатеља школе, пројекције музичких филмова...),

– музички уредник.

Програм рада треба прилагодити индивидуалним могућностима, зрелости и нивоу претходног знања сваког ученика.